

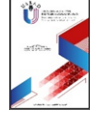
ULUSLARARASI SOSYAL
BİLİMLER AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES ACADEMY

EDİTÖRLER

PROF. DR. HASAN KAVRUK
DOÇ. DR. SALİM DURUKOĞLU
ARŞ. GRV. TUĞRUL GÖKMEN ŞAHİN
UZM. ELİF MERVE KOÇ

SAYI-9

YIL / YEAR 4 SAYI / ISSUE 9 AĞUSTOS / AUGUST 2022

Değerli okuyucular,

DergiPark çatısı altında yayın hayatını sürdüren Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi USBAD'ın 9. sayısı olan Ağustos 2022 sayısı ile sizleri selamlıyoruz.

USBAD, bu sayısı ile 4. yılının 2. sayısını yayınlamış bulunuyor. DergiPark sayfasından aldığımız bilgilere göre dergimiz 172 bin makale indirme ve 63 bin de tıklanma sayısı ile toplamda yaklaşık 235 bin okuru aşmıştır. İlaveten 9. sayımızda yayınladığımız 21 makale ile toplamda 184 makale yayınlamış bulunmaktayız. Süreci devam eden, geri çekilen, iade edilen, reddedilenler toplamı olarak da 78 makale istatistiğimiz vardır. Bu rakamlar katlanarak artmaktadır.

USBAD, bilimsel dergicilik ölçütlerinden ve nitelikli yayıncılık ilkelerinden ödün vermeden Türk bilim insanlarına ve bilim dünyasına akademik yayıncılık alanında katkı sunmaya devam edecektir.

USBAD'ın Ağustos 2022 sayısının sizlerle buluşmasını sağlayan, yayınlanmasına emeği karışan bütün çalışma arkadaşlarımıza, yazarlarımıza, hakemlerimize ve dergimize nitelikli yayın ortamı sağlayan DergiPark yetkililerine teşekkür ederiz.

EDİTÖR

I

Dear readers,

We greet you with the August 2022 issue of the International Social Sciences Academy Journal USBAD, which continues its publication life with its 9th issue under DergiPark.

USBAD has published its 2nd issue of its 4th year. According to the information we received from the DergiPark page, our journal reached a total of approximately 235 thousand readers with 172 thousand article downloads and 63 thousand clicks. In addition, we have published 184 articles in total, with 21 articles published in our 9th issue. We have 78 article statistics as a total of ongoing, withdrawn, returned and rejected articles. These numbers are growing exponentially.

USBAD will continue to contribute to Turkish scientists and the scientific world in the field of academic publishing without compromising the criteria of scientific journalism and the principles of qualified publishing.

We would like to thank all our colleagues, authors, referees, and DergiPark officials who provided a qualified publication environment for our journal, who made it possible for the August 2022 issue of USBAD meet you and contributed to its publication.

EDITOR

Yayıncı / Publisher

Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU

Editörler / Editors

Prof. Dr.	Hasan KAVRUK	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr.	Salim DURUKOĞLU	İnönü Üniversitesi
Arş. Grv.	Tuğrul Gökmen ŞAHİN	İnönü Üniversitesi
Uzm.	Elif Merve KOÇ	Yeditepe Üniversitesi

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr.	İrfan KALAYCI	İktisadi İdari Bilimler
Dr.	Esra MACİT	İlköğretim Ana Bilim Dalı
Dr.	Gökçen DURUKOĞLU	Türk Dili ve Edebiyatı

Yayın ve Danışma Kurulu / Editorial and Advisory Board

Yurtdışı-Yurtiçi Alfabetik Sıra İle / Abroad-Domestic Alphabetical Order

Prof. Dr.	Ahmet BURAN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr.	Ahmet KARA	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr.	Ali AYHAN	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr.	Ali DUMAN	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr.	Ali ESGİN	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr.	Ayşe YÜCEL ÇETİN	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr.	Aytek MEMMEDOVA	Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Doç. Dr.	Bahadır KÖKSALAN	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr.	Baktygul KULZHANOVA	Al-Farabi Kazakh National Üniversitesi
Doç. Dr.	Bayram BAŞ	Yıldız Teknik Üniversitesi
Doç. Dr.	Bilal GENÇ	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr.	Cemile KINACI	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr.	Ebru ŞENOCAK	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr.	Ercan ALKAYA	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr.	Ersan ERSOY	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr.	Esmâ ŞİMŞEK	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr.	Fatih ARSLAN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr.	Fuzuli BAYAT	Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Prof. Dr.	Gürer GÜLSEVİN	Ege Ün. Türk Dünyası Arşt. Enstitüsü
Prof. Dr.	Hatice İÇEL	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr.	Hülya ARGUNŞAH	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr.	İrfan KALAYCI	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr.	Kenan Ziya TAŞ	Balıkesir Üniversitesi
Ass. Prof.	Ljubica Jovic KNEZEVIĆ	Belgrade University – Serbia

Doç. Dr.	Mahmut AÇAK	İnönü Üniversitesi
Dr.	Margareta ASLAN	Universitatea Babeş – Bolyai
Doç. Dr.	Marufjon YULDASHEV	Özbekistan Devlet Sanat ve Medeniyet Enst.
Prof. Dr.	Namık Kemal ŞAHBAZ	Mersin Üniversitesi
Prof. Dr.	Neslihan DURAK	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr.	Nesrin SİS	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr.	Nurullah ÇETİN	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr.	Oğuz HACİYEYEV	Naheivan Devlet Üniversitesi
Doç. Dr.	Süleyman Kaan YALÇIN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr.	Turgut BAYDAR	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Doç. Dr.	Ülker MEMMEDOVA	Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Dr.	Yelena ÇEKUŞKİNA	Churagh Devlet Üniversitesi
Prof. Dr.	Yüksel GÖĞEBAKAN	İnönü Üniversitesi

Yabancı Dil Sorumlusu / Responsible for Foreign Language

Doç. Dr.	Bilal Genç	İnönü Üniversitesi
----------	------------	--------------------

Bu Sayının Hakemleri / Reviewers of the Issue

Prof. Dr. Ali BELGE <i>Aydın Adnan Menderes Üniversitesi</i>
Doç. Dr. Özkan DAŞDEMİR <i>Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi</i>
Dr. Şahin BÜTÜNER <i>Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi</i>
Dr. Öğr. Üyesi Hamza KOLUKISA <i>Atatürk Üniversitesi</i>
Dr. Zehra Seda MAVİLİ <i>Bahçeşehir Üniversitesi</i>
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BALLYEMEZ <i>Kıbrıs İlim Üniversitesi</i>
Dr. Öğr. Üyesi Tuba BAYKARA <i>Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi</i>
Öğr. Gör. Dr. Abdülkadir ÜNAL <i>Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi</i>
Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA <i>Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi</i>
Dr. Öznur YEMEZ <i>Selçuk Üniversitesi</i>
Doç. Dr. Ali Cüneyt ÇETİN <i>Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Paşa YALÇIN <i>Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi</i>
Dr. Öğr. Üyesi Gözde BALIKÇI <i>Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi</i>
Dr. Esra MACİT
Dr. Emrah HİÇDE <i>Aydın Adnan Menderes Üniversitesi</i>
Dr. Öğr. Üyesi Nahide Işıl ÇETİNKAYA <i>İstanbul Medeniyet Üniversitesi</i>
Uzm. Dr. Çetin KAPLAN
Dr. Öğr. Üyesi Osman KARACAN <i>Kastamonu Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Dicle AYDIN <i>Necmettin Erbakan Üniversitesi</i>
Dr. Ümit ŞAHİN <i>Kamu Denetçiliği Kurumu</i>
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet GÜL <i>Kütahya Dumlupınar Üniversitesi</i>

Prof. Dr. İdiris DEMİREL *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi*

Doç. Dr. Sevim GÜLLÜ *İstanbul Üniversitesi*

Doç. Dr. Bilal GENÇ *Erciyes Üniversitesi*

Dr. Emre NALÇACIGİL *Kapadokya Üniversitesi*

Doç. Dr. Özgür KARATAŞ *Beykent Üniversitesi*

Arif ÇETİN *İBB Spor İstanbul*

Doç. Dr. Timur KAPROL *Kırklareli Üniversitesi*

Prof. Dr. Ali Ekber GÜLERSOY *Dokuz Eylül Üniversitesi*

Dr. Sultan Sarı

Oğuz ÖZCAN *İstanbul Ticaret Üniversitesi*

Dr. Öğr. Üyesi Selim ÇAM *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi*

Prof. Dr. Yalçın KIRDAR *İstinye Üniversitesi*

Doç. Dr. Ayşe Banu BIÇAKÇI *İzmir Ekonomi Üniversitesi*

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim AKKAŞ *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi*

Dr. Ceyhun UZUN *Milli Eğitim Bakanlığı*

Serdar BOZKURT *Araştırmacı*

Dr. Öğr. Üyesi Ömer TAŞGETİREN *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi*

Dr. Seda YILMAZ *Hacettepe Üniversitesi*

Dr. Öğr. Üyesi Sena ALTIN *Kayseri Üniversitesi*

Dr. Fatma BOLAÇ *Mersin Üniversitesi*

Doç. Dr. Ahmet GÜVEN *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*

Dr. Öğr. Üyesi Benan KURT *Sinop Üniversitesi*

İbrahim Ethem TAŞ *Araştırmacı*

Prof. Dr. Nurhan Zeynep TOSUN *Fenerbahçe Üniversitesi*

Sezgi TURFANDA *Araştırmacı*

IV

DERGİNİN TARANDIĞI İNDEKSLER

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Bahan YENİLMEZ

- Değişen Piyasalarda Lastik, Demir-Çelik, İlaç ve Kimya ve Otomotiv Sektöründe Yapılan Temettü Ödemelerinin Firma Performansına Etkisi | The Effect Of Dividend Payments Made In The Tire, Iron-Steel, Pharmaceutical and Chemical and Automotive Sector On The Performance Of The Company In Changing Markets
361-385

Selçuk ARABACI – Güldem DÖNEL AKGÜL

- Fen Bilimleri Ders Kitaplarına Bir Bakış: Türk İslam Bilim İnsanları | A Overview Of Science Textbooks: Turkish Islamic Scientists
386-404

Özgül KÜÇÜKASLAN

- Türk Veteriner Hekimliği Tarihinde Aforizmalar | Aphorisms In The History Of Turkish Veterinary Medicine
405-417

Emrah ÖZBAY

- Bir Siyasi Hiciv Örneği Olarak Terry Pratchett'ın İlginç Zamanlar Romanı | Terry Pratchett's Interesting Times As An Example Of Political Satire
418-436

V

Gökben PALA AZSÖZ

19. Yüzyıl Sonlarında Kırklareli Merkez İlçede Bulunan Gayrimüslim Okulları | National Schools Located In The Central District Of Kırklareli At The Late Of The 19th Century
437-457

Yüksel ARIKAN - İlke Bezen TOZKOPARAN

- Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Gıda Güvenliği | Food Security In Turkey In The Process Of Globalization
458-480

Merve Nur SEZGİN

- Ahvâli Nehri Nil Üzerine | On The State Of The River Nile
481-513

Murat ŞENGÖZ

Kitap İncelemesi | İnan, A. (1991). Mustafa Kemal Atatürk'ün
Karlsbad Hatıraları. Ankara: Türk Tarih
Kurumu Yayınları

514-521

İlkin ÖZDİKMENLİ ÇELİKOĞLU

The Echoes Of The Reconsecration Of Hagia Sophia As A Mosque In The Conservative Media | Ayasofya'nın Yeniden Camiye
Dönüştürülmesinin Muhafazakâr Medyadaki
Yankıları

522-543

Cemal ÖZMAN - Selçuk Bora ÇAVUŞOĞLU

Spor Bilimleri Alanındaki Akademisyenlerin Öz Liderlik Düzeylerinin Politik Becerileri İle Karşılaştırılması | The Comparision Of Self-Leadership Levels Of
Sports Sciences Academics With Their Political
Skills

544-559

Yeliz KARADENİZ

Türkiye'nin Kamu Diplomasisinde Trt World'ün Rolü | The Role Of Trt World In Turkey's Public
Diplomacy

560-578

Hakan ÖNGÖREN - Arzu Meryem DEMİRKIRAN

Göç Durumu ve Göç Nedeni Ekseninde Ortaokul Öğrencilerinin Hukuk ve Adalet Dersi Teorik Bilgi Düzeyleri ve Davranış Eğilimlerinin İncelenmesi | Theoretical Knowledge Levels and Behavioral
Trends Of Law and Justice Course Of
Secondary School Students In The Context Of
The Migration Situation and The Cause Of
Migration

579-601

Gülten ADALI AYDIN

Dijital Reklama Karşı Tutum ve Düşüncelerin Kuşaklar Ekseninde İncelenmesi: Betimsel Bir Analiz | Examination Of Attitudes and Opinions
Towards Digital Advertising In Terms Of
Generations A Descriptive Analysis

602-626

Arzu KARAMAN AKGÜL - Mehmet ÇAĞLAR - Halil Emre AKBAŞ - Serap YALÇINYİĞİT

The Necessity, Advantages and Disadvantages Of Industry 4.0: A Study Of Turkish Graduate Students' Perceptions | Endüstri 4.0'ın Gerekliliği, Avantaj ve
Dezavantajları: Türk Lisansüstü Öğrencilerinin
Algıları Üzerine Bir Araştırma

627-637

Turan PALABIYIK - Behçet ORAL

Yabancı Dil Öğretiminde Öğretmenlerin | Review Of Research Conducted On Problems
Karşılaştığı Sorunlar Üzerine Yapılan | Faced By Teachers In Foreign Language
Araştırmaların İncelenmesi | Teaching
638-654

Mehmet DER- Mahir MAK

Oturak Âlemlerinden Barana Sohbetlerine | Transformation From Oturak Âlemleri To
Dönüşüm | Barana Sohbetleri
655-680

Yavuz DEMİREL - Çiğdem BEKİROĞLU

Covid-19 Pandemi Sürecinde Evden Çalışmanın | The Effect Of Working From Home On Work
İş Stresi Üzerine Etkisi | Stress During The Covid-19 Pandemic Process
681-700

Miray ŞENGÜL - Batuhan MEDETOĞLU

Algı Yönetimi ve Bitcoin: Elon Musk Örneği | Perception Management and Bitcoin: The Case
Of Elon Musk
701-718

Kaya Ali LEKESİZGÖZ

Yönetim Gezegeninin Pazarlama Uydusundan | Snapshot Of The Management Planet From
Fotoğrafi | Marketing Satellite
719-729

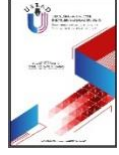
VII

Çetin KAPLAN

Kamu ve Özel Sektörde Presenteeism ve | Comparison Of Presenteeism and
Örgütsel Bağlılık Karşılaştırılması: Tokat İli | Organizational Commitment In Public and
Örneğinde Ampirik Bir Çalışma | Private Sectors: An Empirical Study On The
Case Of Tokat
730-762

Ceyda DENEÇLİ - Öykü Ezgi YILDIZ BALABAN - Sevda DENEÇLİ

Lüks Marka Değeri Algısının Sadakat Oluşumu | The Effect Of Luxurious Brand Value
Üzerindeki Etkisi | Perception On Loyalty Formation
763-782

DEĞİŞEN PİYASALARDA LASTİK, DEMİR-ÇELİK, İLAÇ VE KİMYA VE OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE YAPILAN TEMETTÜ ÖDEMELERİNİN FİRMA PERFORMANSINA ETKİSİ

THE EFFECT OF DIVIDEND PAYMENTS MADE IN THE TIRE, IRON-STEEL,
PHARMACEUTICAL AND CHEMICAL AND AUTOMOTIVE SECTOR ON THE
PERFORMANCE OF THE COMPANY IN CHANGING MARKETS

Bahan YENİLMEZ

Dr., Muhasebe Finansman, Finans, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
İşletme Bölümü,
Ankara/Türkiye.

PhD., Ankara University Faculty of Political Sciences Department of Business
Administratio, Accounting-Finance, Finance,
Ankara/Turkey.

ORCID ID: 0000-0002-8514-7276

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1118026

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 21.05.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 12.07.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Yenilmez, B. (2022). Değişen Piyasalarda Lastik, Demir-Çelik, İlaç ve Kimya ve Otomotiv Sektöründe Yapılan Temettü Ödemelerinin Firma Performansına Etkisi. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(9), 361-385.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

intihal.net

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>

mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Bu çalışma, lastik, demir-çelik, ilaç ve kimya ve otomotiv sektörlerinde faaliyet gösteren firmaların yaptıkları temettü ödemelerinin firma performansı üzerindeki etkileri incelemiştir. Bu amaçla 2000-2021 yılları arasında BİST 100'de yer alan lastik, demir-çelik, ilaç ve kimya ve otomotiv sektörlerinde şirketlerin piyasa yavaşlama ve genişlemelerinde uyguladıkları temettü dağıtım politikalarının firma performansı üzerinde anlamlı bir ilişki olup olmadığının saptanması amacıyla analizler yapılmıştır. Çalışmada firma performansı, normalleştirilmiş varlık getiri oranı (ROA), nakit akışlarının getiri oranı, Tobin's Q, toplam hissedar getirisi, borsa kapanış fiyatı, varlıklardaki büyüme oranı, kümülatif performans ve hisse başına kazanç ile ölçülmüştür. Bu çalışmada, bu temettü ödemeleri ile firma performans değişkenleri arasındaki ilişkileri saptamak için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda, genel olarak söz konusu piyasaların yavaşladığı dönemlerde yapılan temettü ödemelerinin demir-çelik sektörü hariç olmak üzere diğer sektörlerde firma performansını arttırdığı; piyasaların genişlediği dönemlerde ise yapılan temettü ödemelerini ilaç ve kimya sektörü dışında diğer sektörlerin firma performansını azalttığı saptanmıştır. Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farklı olan yönü temettü ödemelerinin firma performansı üzerindeki etkisinin Türkiye'deki lastik, demir-çelik, ilaç ve kimya ve otomotiv sektörleri için inceleyen çalışmaların kısıtlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Temettü Ödemeleri, Lastik Sektörü, İlaç ve Kimya Sektörü, Demir-Çelik Sektörü, Otomotiv Sektörü, Firma Performansı

Abstract: This study examined the effects of dividend payments made by companies operating in the tire, iron-steel, pharmaceutical and chemical and automotive sectors on firm performance. For this purpose, analyzes were made in order to determine whether the dividend distribution policies implemented by companies in the tire, iron-steel, pharmaceutical and chemical and automotive sectors included in the BIST 100 between the years 2000-2021 during market slowdowns and expansions have a significant relationship on firm performance. In the study, firm performance was measured by normalized rate of return on assets (ROA), rate of return on cash flows, Tobin's Q, total shareholder return, closing price, growth rate in assets, cumulative performance and earnings per share. In this study, multiple regression analysis was performed to determine the relationships between these dividend payments and firm performance variables. As a result of this study, it was determined that in the slowing market condition the dividend payments made by these companies increased the performance of these companies which are operating in these sectors except for the iron and steel sector; Also, in the growing markets condition, it was determined that the dividend payments made by these companies decreased the firm performance of these companies which are operating in these sectors except for the pharmaceutical and chemical sector. The difference of this study from other studies is due to the limited number of studies examining the effect of these dividend payments on firm performance in the tire, iron-steel, pharmaceutical and chemical and automotive sectors in Turkey.

Key Words: Dividend Payments, Tire Industry, Pharmaceutical and Chemical Industry, Iron-Steel Industry, Automotive Industry, Firm Performance

GİRİŞ

Temettüler tanım olarak firmaların belirli bir faaliyet döneminde elde etmiş oldukları net kârlılıklarından ilgili yasal karşılıklarının ayrılması suretiyle hesaplanan tutardan firmanın ortaklarına söz konusu ortaklık ilişkisinden

kaynaklanan firmanın ilgili dönemdeki kârından pay talep etme hakkı karşılığında elde ettikleri getiridir. Söz konusu bu ödemeler nakit olarak yapılabileceği gibi bedelsiz sermaye artırımını yoluyla yeni bir senedin verilmesi suretiyle de dağıtılabilmektedir (Sayılğan, 2017: 112).

Temettü politikası, bir kurumun finansal yönetiminde önemli bir rol oynamaktadır ve bir yönetsel fırsatın kontrolü için bir mekanizma görevi görmektedir. Bu nedenle temettü politikası, kurumsal yöneticilerin karşılaştığı en önemli finansal kararlardan biri olarak kabul edilir (Baker ve Powell, 1999). 2000 yılında, Frankfurter ve McGoun hem pay değerini hem de firma performansını arttıran bir özellik olması bağlamında, temettü bilmeceğini, modern finansal ekonominin en zorlayıcı konularından biri olduğu sonucuna varmışlardır. Temettü dağıtımını ve firmanın performansı üzerindeki etkisi finans alanındaki önemli konulardan biridir.

Temettü ödemelerinin firma performansına üzerindeki bu etkisini ölçmek için literatürde de belirtildiği gibi pek çok çalışma bulunmaktadır. Fakat söz konusu bu çalışmalardan da anlaşılacağı üzere dağıtılan temettülerin firma performansına olan etkisine yönelik net bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, düzenli olarak temettü dağıttığı tespit edilen ve BİST 100’de lastik, demir-çelik, ilaç ve kimya ve otomotiv sektörlerinde faaliyet gösteren toplamda 19 firma üzerinde bir inceleme yapılarak bu firmaların dağıttığı temettü ödemeleri ile firma performansı arasındaki ilişkinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, firmaların dağıttıkları hisse başına temettü oranı hesaplanmış ve bu ödemelerin firma performansı üzerindeki etkisi bağımlı değişkenler olan varlık getiri oranı (ROA), nakit akışlarının getiri oranı, Tobin’s Q, toplam hissedar getirisi, borsa kapanış fiyatı, varlıklardaki büyüme oranı, kümülatif performans ve hisse başına kazanç değişkenleri ile ölçülmüştür.

Bu çalışmanın ilk bölümünde temettü politikalarına ilişkin teorilerden bahsedilerek literatür taraması yapılmış; ikinci bölümde ise Lastik, Demir-Çelik, İlaç ve Kimya ve Otomotiv Sektöründe yapılan temettü ödemelerinin firma performansına etkisi analiz edilmiştir. Son olarak, bu çalışmanın sonuç bölümünde ise yapılan analizin sonuçları özetlenmeye çalışılmıştır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Temettü ödemelerine ilişkin literatürde 5 temel teori bulunmaktadır. Bunlar, Temettü İlişkizlik Kuramı, Vergi Tercihleri Kuramı, Eldeki Kuş Kuramı, İşaret Etkisi Kuramı ve Vekalet Kuramıdır (Murekefu ve Ouma, 2012). Aşağıda bu kuramlar kısaca açıklanmıştır.

a) Temettü İlişkizlik Kuramı: Bu kuram Modigliani ve Miller tarafından geliştirilmiştir. Bu kurama göre, bir firmanın değeri onun kârlılık düzeyine bağlıdır. Yani firmanın belirli bir dönemde elde ettiği kârını ortaklarına dağıtmasının veya dağıtmayarak oto finansmanda kullanmasının sermaye maliyetine, işletme değerine ve firma performansına herhangi bir etkisi yoktur (Brigham ve Houston, 2014: 483-484).

b) Vergi Tercihleri Kuramı: Bu kuram temel olarak sermaye kazançlarının yalnızca payların satılınca, temettü ödemelerinin ise elde edildiği dönemlerde vergilendirileceği yaklaşımından hareketle ortaya konmaktadır. Dolayısıyla kâr dağıtımının yapılması özkaynak maliyetini arttırmakta ve firma değerini azaltmaktadır. Sermaye kazançları ise söz konusu verginin etkisiyle sermaye maliyetini azaltarak firma değerini ve performansını azaltmaktadır (Ercan ve Ban, 2018: 263-264).

c) Eldeki Kuş Kuramı: Bu kuram Gordon ve Linther tarafından MM'in görüşlerine karşı olarak ortaya atılmıştır. Bu kurama göre, firmalar kâr dağıtımını yapmamaları durumunda firmanın ortakları o firmalardan daha fazla sermaye kazancı beklemektedirler. Dolayısıyla firmalar kâr dağıtımını yapmayınca ortaklar daha fazla riske katlanmakta ve katlandıkları bu risklere karşı daha yüksek bir getiri yani daha yüksek bir sermaye kazancı beklemektedirler. Özetle bu kurama göre kâr payı sermaye kazancından daha değerlidir. Yani İşletmeler kâr dağıtımını yaptıkça sermaye maliyeti azalmakta ve firmaların değeri ve performansı artmaktadır (Sayılğan, 2017: 409-410).

d) İşaret Etkisi Kuramı: Bu kurama göre firmaların kâr dağıtımına ilişkin almış oldukları kararları, firmaların geleceği açısından yatırımcılar nezdinde bir sinyal olarak algılanabilir. Örneğin bir firmanın yüksek oranda kâr dağıtımına yönelmesi artık o firmanın yeni yatırım olanaklarına sahip olmadığı ve gelecek dönemlerde bu firmaların oto finansmana başvurmayarak yüksek kâr dağıtımını yapmaya devam edeceğine ilişkin bir algının doğmasına neden olabilmektedir (Farrukh vd., 2017; Sayılğan, 2017: 411).

e) Vekalet Kuramı: Bu kuram Jensen and Meckling tarafından ortaya konmuştur. Bu kuram, temel olarak yöneticiler ve hissedarlar arasında bir çıkar çatışmasının bulunduğunu ve bu çıkar çatışmasından vekalet maliyeti olarak adlandırılan bir maliyetin doğduğunu belirtmektedir. Firmaların elde tuttuğu nakit akışlarının büyüklüğü firmaların yöneticilerine söz konusu nakit akışlarının yönetimine ilişkin daha fazla insiyatif kullanma fırsatı sunacağından bu vekalet maliyeti artacaktır. Çünkü yöneticiler ellerindeki bu fonları kendileri (yöneticiler için) optimal fakat firmaların hissedarları için optimal olmayan yatırımlarda kullanabilirler. Fakat firmaların kâr dağıtımını yapmaları durumunda bu fon miktarı azalacağı için vekalet maliyetleri düşecektir. Yani yöneticilerin söz konusu bu fonu nasıl kullandığına ilişkin denetimin yapılması kolaylaşacak ve sermaye piyasalarındaki asimetric bilgi de azalacaktır (Sari vd., 2022).

Literatürde, temettü ödemesinin firma performansını etkileyip etkilemediği sorusuna cevap olarak temettü politikası ile firmanın karlılığı, yatırım ve hisse başına kazanç arasındaki ilişkiyi tespit etmek için birçok çalışma yapılmıştır. Çünkü nakit olarak dağıtılan temettüler, firmaların performanslarını etkileyecek ve firmaların finansman politikalarını değiştirecektir (He, 2011: 12). Yapılan çalışmaların büyük bir bölümü, firmaların temettü politikaları ile firmanın karlılığı arasında; temettü politikası ile yatırımlar arasında ve temettü politikası ile hisse başına kazanç arasında önemli bir pozitif ilişki bulunduğu belirtilmektedir (Kale ve

Noe, 1990; Maina, 2002; Arnott ve Asness, 2003; Amidu 2007). Kuruluşların, karlılıklarını artıracak ve kuruluşlara yatırım çekebilmeleri için iyi ve sağlam bir temettü politikasına sahip olmaları büyük önem taşımaktadır (Nissim ve Ziv, 2001).

Küçülme stratejileri, eldeki nakiti artan temettü ödemeleri gibi alanlarda kullanma eğilimindedir. 2001 yılında, Sharma'nın ABD'de faaliyet gösteren 530 firma üzerine yaptıkları çalışmada, temettülerdeki artış ile firma'nın kısa vadeli (3 yıl) performansı arasında pozitif bir ilişkinin bulunduğu fakat temettülerdeki artışın uzun dönemde (10 yıl), kârlılık ve sermaye maliyetindeki artışlar nedeniyle firma performansının azalttığını belirtilmiştir.

2005 yılında Chen, Cheung, Stouraitis ve Wong'un Hong Kong'daki 412 işletme için yaptığı çalışma, küçük firmaların yaptıkları temettü ödemelerinin firma performansını çok az etkilediğini göstermektedir.

Amidu'nun 2007 yılında, Gana menkul kıymetler borsasında işlem gören firmalar üzerine yaptığı çalışmada, temettü politikası ve satışlardaki büyüme ile varlıkların getirisi arasında pozitif bir ilişkinin bulunduğu vurgulanmıştır. Bu çalışmanın sonuçları genellikle önceki deneysel çalışmaları desteklemektedir (Allen ve Michaely, 2002; Amidu ve Abor, 2006).

2010 yılında Agyei ve Yiadom'un Gana'daki 16 Ticari banka üzerine yaptığı araştırmada, kâr dağıtım politikasının firma değeri ve performansı üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir. 2011 yılında He'nin yaptığı çalışmada, temettü ödemelerinin yönetim üzerinde disiplinli bir rol oynadığı ve firma performansını arttırdığı belirtilerek; temettü ödemelerinin Tobin's Q üzerindeki olumlu etkisinin ROA üzerindeki etkisine kıyasla daha az olduğu vurgulanmıştır.

2012 yılında, Uwugbe, Jafaru ve Ajayi'nin yapmış oldukları çalışmada, firmaların performansı ile Nijerya'da örneklenen firmaların temettü ödemeleri arasında önemli bir pozitif ilişki olduğunu belirtilmiştir. Fakat 2003 yılında, Ahn'ın yapmış olduğu çalışmada, firma performansı ile temettü ödemeleri arasında ters bir ilişkinin bulunduğu belirtilerek; temettü ve faiz ödemelerindeki azalmanın firma performansını arttırdığı belirtilmektedir. Bu çalışmayı destekler nitelikte, 2011 yılında, Roark'ın yapmış olduğu çalışmada, temettü ödemelerindeki artışın ROA gibi firma performansına ilişkin ölçüm değişkenleriyle negatif ilişkili olduğu vurgulanmıştır.

2012 yılında, Murekefu ve Ouma'nın Nairobi Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören firmalar üzerine yaptıkları araştırmada, temettü ödemeleri ile firma performansı arasında güçlü ve pozitif bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir.

2013 yılında, Rizqia ve Sumiati Endonezya'da İmalat Sektöründe faaliyet gösteren ve halka açık firmalar üzerine yaptıkları araştırmada, yatırım fırsatının temettü politikasını etkilerken, finansal kaldıraç, kârlılık ve şirket büyüklüğünün temettü politikasını etkilemediği belirtilmiştir. Ayrıca, finansal kaldıraç, karlılık,

firma büyüklüğü, yatırım fırsatı ve temettü politikasının araştırma değişkenlerinin firma değerini ve performansını etkilediği vurgulanmıştır.

2014 yılında, Yegon, Cheruiyot, Sang, Cheruiyot, Kirui, Rotich'in Kenya'da ki imalat sektörü üzerinde faaliyet gösteren firmalar üzerinde yaptıkları çalışmada, kurumların kâr dağıtım politikalarının, karlılık, yatırımlar ve kurumsal kuruluşların hisse başına kazançları ile önemli bir pozitif ilişkiye sahip olduğu belirtilmiştir.

2. LASTİK, DEMİR-ÇELİK, İLAÇ VE KİMYA VE OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE YAPILAN TEMETTÜ ÖDEMELERİNİN FİRMA PERFORMANSINA ETKİSİNİN ANALİZİ

Bu çalışmada lastik, demir-çelik, ilaç ve kimya ve otomotiv sektörlerinde faaliyet gösteren firmaların yaptıkları temettü ödemelerinin firma performansı üzerindeki etkileri incelemiştir. Bu amaçla 2000-2021 yılları arasında BİST 100'de yer alan lastik (Brisa, Goodyear, Kordsa), demir-çelik (Ereğli, İzmir Demir Çelik, Kardemir), ilaç ve kimya (Bagfas, Eczacıbaşı, Gübre Fab. (Gübre Taş), Petkim, Soda san., Tüpraş) ve otomotiv sektörlerinde (Otosan, Karsan, Otokar, Tümosan, Tofaş, Türk Traktör, Ege Endüstri) faaliyet gösteren toplamda 19 şirketin piyasa yavaşlama ve genişlemelerinde uyguladıkları temettü dağıtım politikalarının firma performansı üzerinde anlamlı bir ilişki olup olmadığının saptanması amacıyla analizler yapılmıştır. Çalışmada firma performansı, normalleştirilmiş varlık getiri oranı (ROA), nakit akışlarının getiri oranı, Tobin's Q, toplam hissedar getirisi, borsa kapanış fiyatı, varlıklardaki büyüme oranı, kümülatif performans ve hisse başına kazanç ile ölçülmüştür.

2.1. Yöntem ve Hipotezler

Bu çalışmada, bu temettü ödemeleri ile firma performans değişkenleri arasındaki ilişkileri saptamak için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Çalışmada yapılacak olan statik analiz, regresyon ve korelasyon tekniklerinden oluşmaktadır. Bu çalışmaya dahil edilen tüm değişkenler için korelasyon analizi yapılmaktadır. Analizler, IBM SPSS Statistics v.20.0 programları ile yapılmıştır. Bu çalışmada çoklu bağıntıyı tespit etmek amacıyla SPSS programında regresyon analizi yapılarak her bir alt sektör için değişkenlerin collinearity değerleri hesaplanmıştır. Çoklu bağıntı sorunu olan değişkenlerden yalnız birinin analize dâhil edilerek, diğeri veya diğeri analiz dışına bırakılmıştır.

Literatürde belirtilen tüm bu çalışmalardan hareketle aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur.

Hipotez: Piyasalardaki farklı büyüme ve daralma koşullarında, temettü ödemelerindeki artış ile firma performansı arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

2.2. Örneklem, Veri Seti ve Kullanılan Değişkenler

Araştırmanın evrenini Türkiye'de lastik, demir-çelik, ilaç ve kimya ve otomotiv sektörlerinde faaliyet gösteren firmalar oluşturmaktadır. Verilerin doğruluğu ve ulaşılabilirliği bakımından araştırmanın örnekleme, Borsa İstanbul (BİST) 100 endeksinde işlem gören ve lastik (Brisa, Goodyear, Kordsa), demir-çelik (Ereğli,

İzmir Demir Çelik, Kardemir), ilaç ve kimya (Bagfas, Eczacıbaşı, Gübre Fab. (Gübre Taş), Petkim, Soda san., Tüpraş) ve otomotiv sektörlerinde (Otosan, Karsan, Otokar, Tümosan, Tofaş, Türk Traktör, Ege Endüstri) faaliyet gösteren toplam 19 firmadan oluşmaktadır.

Bu çalışmada iki ana veri kaynağının kullanılmıştır. Her bir veri kaynağı 2000 ve 2021 yılları için 3'er aylık dönemler halinde derlenmiştir. Buradaki ilk veri kaynağı; üçer aylık kurumsal yatırımcı raporlarında açıklanan temettü ödeme bilgileri ve miktarlarıdır. Bu çalışmadaki diğer bir veri kaynağı ise; BİST 100 ve kamuoyunu aydınlatma platformunun finansal veri tabanlarından toplanan finansal performans göstergeleridir. Bu veriler, fiyat geçmişi, temettü ödemesi, nakit akış endeksleri, yatırım seviyeleri ve finansal performans göstergelerini de kapsayan finansal ölçütleri tanımlamak için kullanılacaktır.

Çalışmada yer alan lastik, demir-çelik, ilaç ve kimya ve otomotiv sektörlerinde faaliyet gösteren firmalar için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Çoklu regresyon analizinde, denklemde yer alan bağımsız değişkenin (temettü ödemeleri) bağımlı değişkenlerdeki ortak etkilerinin incelenmesi için ilk aşamada bütün bağımsız değişkenler denkleme dâhil edilmiştir. İkinci aşamada bağımsız değişken ile bağımlı değişkenler arasında çoklu bağıntı olup olmadığına bakılmıştır. Üçüncü aşamada temettü ödemelerine ilişkin bağımsız değişkenin, her bir bağımlı değişkenin açıklamasına ne kadar katkıda bulunduğu belirlenmiş ve dördüncü aşama da ise bağımlı değişkeni açıklanmasına katkısı olan temettü ödemelerine ilişkin bağımsız değişkenin modele dahil edilerek söz konusu bağımlı değişkenleri en iyi açıklayan mükemmel model kurulmuştur.

Bu çalışmada bağımlı değişken firma performansdır. İncelenen hipotezlerde firma performansını temsil eden değişkenlerdir. Bu değişkenler şunlardır: Varlık Getiri Oranı (ROA), Nakit Akışlarının Getiri Oranı, Tobin's Q, Borsa Kapanış Fiyatı, Varlıklardaki Artışı, Kümülatif Performans, Toplam Hissedar Getirisi ve Hisse Başına Kazançtır.

Bu çalışmadaki bağımsız değişkenler ise söz konusu hipotez çerçevesinde incelenen temettü ödemelerini temsil eden değişkendir.

2.3. Değişen Dönemlerde Lastik, Demir-Çelik, İlaç ve Kimya ve Otomotiv Sektörleri İçin Yapılan Çoklu Regresyon Analizleri

2.3.1. Lastik sektörü

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin ROA değişkenine %10 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin nakit akış getirisi değişkenine %10 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin toplam hissedar getirisi değişkenine%10 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 1: Lastik Sanayisinde Tobin's Q Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH $\leq 0,05$ için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,087	0,025	2,087	0,034	0,325	2,157

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri Tobin's Q değişkeni arttırmaktadır.

Tablo 2: Lastik Sanayisinde Borsa Kapanış Fiyatları Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH $\leq 0,05$ için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,04974	1,146	3,125	0,001	0,325	2,157

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri borsa kapanış fiyatı değişkenini arttırmaktadır.

Tablo 3: Lastik Sanayisinde Kümülatif Performans Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH $\leq 0,05$ için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,037	0,018	2,089	0,040	0,325	2,157

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri kümülatif performans değişkenini arttırmaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerini varlık artışı değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerini hisse başına kazanç değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Özetle, %10 anlamlılık düzeyinde piyasaların daraldığı dönemlerde lastik sektöründe faaliyet gösteren firmaların yapmış oldukları temettü ödemeleri firma performansını arttırmaktadır (Borsa Kapanış fiyatı, Tobin's Q ve Kümülatif performans değişkenleri için). Bu durumun nedeninin firmaların risk iştahının azaldığı ve tüketimin isteğinin azaldığı bu gibi olumsuz dönemlerde elde edilen

kaynakların yeniden yatırımlara aktarılmasından ziyade ortaklara dağıtılmasının firma için daha avantajlı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü yatırımcılar bu gibi olumsuz dönemlerde elde kuş teoreminde de belirttiği gibi sermaye kazancı yerine genel olarak temettü kazancı elde etmeyi istemektedirler. Bu nedenle bu tür dönemlerde yapılan temettü ödemeleri firma performansını arttırmaktadır. Bu durumun en büyük kanıtının yapılan temettü ödemelerinin borsa kapanış fiyatı ve hisse başına kazancı olumlu etkilemesi olduğu söylenebilir.

Genişleyen Piyasalar

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin ROA değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 4: Lastik Sanayisinde Nakit Akışı Getirisi Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	-0,048	0,007	-4,158	0,000	0,682	1,748

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin nakit akış getirisi değişkenini olumsuz etkilemektedir.

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin toplam hissedar getirisi değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin Tobin's Q değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 5: Lastik Sanayisinde Borsa Kapanış Fiyatları Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,1271	1,429	6,259	0,000	0,682	1,748

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri borsa kapanış fiyatı değişkenini arttırmaktadır.

Tablo 6: Lastik Sanayisinde Varlık Artışı Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Bahan Yenilmez

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	-0,011	0,003	-2,547	0,004	0,682	1,748

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri varlık artışı değişkenini azaltmaktadır.

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin kümülatif performans değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 7: Lastik Sanayisinde Hisse Başına Kazanç Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,122	0,071	1,724	0,088	0,682	1,748

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri hisse başına kazanç değişkenini arttırmaktadır. Özetle, piyasaların genişlediği dönemlerde lastik sektöründe faaliyet gösteren firmaların yapmış oldukları temettü ödemeleri firma performansını (varlık artışı ve nakit akış getirisi değişkenleri için) azaltmaktadır. Fakat, bu dönemlerde yapılan temettü ödemeleri borsa kapanış fiyatı ve hisse başına kazanç değişkenlerini arttırmaktadır. Bu durumun nedeninin daha önce de açıklandığı gibi elde kuş teoreminden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durumun en büyük kanıtının yapılan temettü ödemelerinin borsa kapanış fiyatı ve hisse başına kazancı olumlu etkilemesi olduğu söylenebilir.

2.3.2. Demir Çelik Sektörü

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin ROA değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin nakit akış getirisi değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin toplam hissedar getirisi değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 8: Demir Çelik Sanayisinde Tobin's Q Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH ≤0,05 için)

Bahan Yenilmez

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerançe	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	-0,0310	0,069	-2,482	0,005	0,748	1,547

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri Tobin's Q değişkeni azaltmaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin borsa kapanış fiyatı değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerini varlık artışı değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 9: Demir Çelik Sanayisinde Kümülatif Performans Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH $\leq 0,05$ için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	-0,0256	0,068	-2,436	0,009	0,748	1,547

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri kümülatif performans değişkenini azaltmaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Lastik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerini hisse başına kazanç değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Özetle, piyasaların daraldığı dönemlerde %10 anlamlılık düzeyinde demir çelik sektöründe faaliyet gösteren firmaların yapmış oldukları temettü ödemeleri firma performansını (Tobin's Q ve Kümülatif performans değişkenleri için) azaltmaktadır. Bu durumun nedeninin bu sektörün daralma döneminde de bu sektördeki ürünleri talep eden çok sayıda sektörün bulunmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu nedenle bu sektör her ne kadar risk iştahı düşük olsa da yeni yatırımlara ihtiyaç duymaktadır. Bu durumda da bu kaynakların temettü olarak dağıtılmasının genel olarak firma performansının azalmasına neden olduğu düşünülmektedir. Çünkü bu tür durumlarda vergi tercihleri kuramının da belirttiği gibi yatırımcılar genel olarak temettü ödemesi yerine sermaye kazancı elde etme eğilimindedirler.

Genişleyen Piyasalar

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin ROA değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 10: Demir Çelik Sanayisinde Nakit Akışı Getirisi Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	-0,0111	0,147	-2,482	0,011	0,968	1,510

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin nakit akış getirisi değişkenini olumsuz etkilemektedir.

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin toplam hissedar getirisi değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin Tobin's Q değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 11: Demir Çelik Sanayisinde Borsa Kapanış Fiyatları Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,09083	1,317	5,439	0,000	0,968	1,510

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri borsa kapanış fiyatı değişkenini arttırmaktadır.

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin varlık artışı değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 12: Demir Çelik Sanayisinde Kümülatif Performans Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
-------	---	---------------	----------	------------------------------	-----------	-----

Bahan Yenilmez

Hisse başına temettü ödemesi	-0,315	0,089	-3,287	0,000	0,968	1,510
------------------------------	--------	-------	--------	-------	-------	-------

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri kümülatif performans değişkenini azaltmaktadır.

Tablo 13: Demir Çelik Sanayisinde Hisse Başına Kazanç Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,053	0,320	1,895	0,050	0,968	1510

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Demir-Çelik sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri hisse başına kazanç değişkenini arttırmaktadır.

Özetle, piyasaların genişlediği dönemlerde %10 anlamlılık düzeyinde demir çelik sektöründe faaliyet gösteren firmaların yapmış oldukları temettü ödemeleri firma performansını (kümülatif performans ve nakit akış getirisi değişkenleri için) azaltmaktadır. Fakat, bu dönemlerde yapılan temettü ödemeleri borsa kapanış fiyatı ve hisse başına kazanç değişkenlerini arttırmaktadır. Bu durumun nedeninin daha önce de açıklanacağı gibi elde kuş teoreminden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca bu sektörün daha önce daralma dönemi kısmında da belirtildiği gibi bu sektörün ürettiği ürünlere olan talebin bu olumlu dönemlerde de yüksek olması firmaların elde ettikleri kaynakları kâr dağıtımında kullanmak yerine yeni yatırımlara yönelmesine sebebiyet vererek bu sonucun çıkmasına neden olduğu düşünülmektedir. Çünkü bu tür durumlarda vergi tercihleri kuramının da belirttiği gibi yatırımcılar genel olarak bu tür dönemlerde temettü ödemesi yerine sermaye kazancı elde etme eğilimindedirler.

2.3.3. İlaç ve Kimya Sektörü

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin ROA değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 14: İlaç ve Kimya Sanayisinde Nakit Akışı Getirisi Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH ≤0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	-0,0687	0,561	-2,104	0,048	0,418	1,592

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin nakit akış getirisini azaltmaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin toplam hissedar getirisi değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 15: İlaç ve Kimya Sanayisinde Tobin's Q Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH $\leq 0,05$ için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,02586	1,314	1,685	0,071	0,418	1,592

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri Tobin's Q değişkeni arttırmaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri borsa kapanış fiyatı değişkenine herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 16: İlaç ve Kimya Sanayisinde Varlık Artışı Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH $\leq 0,05$ için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,1260	0,347	2,010	0,003	0,418	1,592

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemelerini varlık artışı değişkenini arttırmaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri kümülatif performans değişkenine herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri hisse başına kazanç değişkenine herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Özetle, piyasaların daraldığı dönemlerde %10 anlamlılık düzeyinde ilaç ve kimya sektöründe faaliyet gösteren firmaların yapmış oldukları temettü ödemeleri firma performansını (Tobin's Q ve varlık artılı değişkenleri için) arttırmaktadır. Bu durumun nedeninin firmaların risk iştahının ve tüketimin isteğinin azaldığı bu gibi olumsuz dönemlerde elde edilen kaynakların yeniden yatırımlara aktarılmasından ziyade ortaklara dağıtılmasının firma için daha avantajlı olmasından kaynaklandığı

düşünülmektedir. Bu durum daha önce de belirtilen elde ki kuş teoreminin bir gereğidir.

Genişleyen Piyasalar

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin ROA değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin nakit akış getirisi değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 17: İlaç ve Kimya Sanayisinde Toplam Hissedar Getirisi Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,096	0,348	2,104	0,009	0,471	1,425

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemelerini toplam hissedar getirisini arttırmaktadır.

Tablo 18: İlaç ve Kimya Sanayisinde Tobin's Q Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,138	0,678	4,254	0,000	0,471	1,425

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemelerini Tobin's Q değişkenini arttırmaktadır.

Tablo 19: İlaç ve Kimya Sanayisinde Borsa Kapanış Fiyatları Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,1394	2,471	2,186	0,000	0,471	1,425

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemelerini borsa kapanış fiyatı değişkenini arttırmaktadır.

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri varlık artışı değişkenine herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 20: İlaç ve Kimya Sanayisinde Kümülatif Performans Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,0471	0,428	2,142	0,038	0,471	1,425

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri kümülatif performans değişkenini arttırmaktadır.

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde İlaç ve Kimya sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri hisse başına kazanç değişkenine herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Özetle, piyasaların genişlediği dönemlerde %10 anlamlılık düzeyinde ilaç ve kimya sektöründe faaliyet gösteren firmaların yapmış oldukları temettü ödemeleri firma performansını (toplam hissedar getirisi, Tobin's Q, borsa kapanış fiyatı ve kümülatif performans değişkenleri için) arttırmaktadır. Risk iştahının ve tüketimin isteğinin arttığı bu gibi olumlu dönemlerde bu sonucunun çıkmasının nedeni bu sektöre kamusal müdahale ve denetimin fazla olması nedeniyle sektördeki karlılık oranının düşmesi, bu sektördeki yeni yatırımların nominal değerinin diğer sektörlerle oranla daha fazla olması gibi nedenlerle firmaların yeni yatırım yapmaktan kaçınmak istemeleri olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla yeni yatırım yapılmayınca uygulanacak en iyi yöntem elde ki kaynakları hissedarlara dağıtmaktır (elde kuş teorisi gereği). Bu durumun en büyük kanıtının yapılan temettü ödemelerinin borsa kapanış fiyatı ve hisse başına kazancı olumlu etkilemesi olduğu söylenebilir. Çünkü yatırımcılar elde ettikleri temettü gelirlerini risk iştahının ve tüketimin arttığı bu gibi olumlu dönemlerde başlangıç yatırımlarının daha az ama kârlılığı daha yüksek olan yeni yatırımlara yöneltmek istemektedirler. Bu durumun da bu sonucun çıkmasının bir diğer nedeni olduğu düşünülmektedir.

2.3.4. Otomotiv Sektörü

Tablo 21: Otomotiv Sektöründe ROA Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH≤0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
-------	---	---------------	----------	------------------------------	-----------	-----

Bahan Yenilmez

Hisse başına temettü ödemesi	0,054	0,005	2,324	0,031	0,471	1,513
------------------------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri ROA değişkenini arttırmaktadır.

Tablo 22: Otomotiv Sektöründe Nakit Akışı Getirisi Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH $\leq 0,05$ için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	-0,034	0,012	-1,847	0,045	0,471	1,513

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri Nakit akış getirisini azaltmaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri toplam hissedar getirisi değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 23: Otomotiv Sektöründe Tobin's Q Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH $\leq 0,05$ için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,164	0,051	3,241	0,000	0,471	1,513

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri Tobin's Q değişkenini arttırmaktadır.

Tablo 24: Otomotiv Sektöründe Borsa Kapanış Fiyatları Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH $\leq 0,05$ için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,1452	1,312	3,247	0,000	0,471	1,513

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri borsa kapanış fiyatı değişkenini arttırmaktadır.

Tablo 25: Otomotiv Sektöründe Varlık Artışı Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH $\leq 0,05$ için)

Bahan Yenilmez

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	-0,032	0,012	-1,472	0,048	0,471	1,513

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri varlık artışı değişkenini azaltmaktadır.

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri kümülatif performans değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 26: Otomotiv Sektöründe Hisse Başına Kazanç Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH $\leq 0,05$ için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,055	0,079	8,748	0,000	0,471	1,513

Piyasaların yavaşladığı dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri hisse başına kazanç değişkenini arttırmaktadır.

Özetle, piyasaların daraldığı dönemlerde %10 anlamlılık düzeyinde otomotiv sektöründe faaliyet gösteren firmaların yapmış oldukları temettü ödemeleri firma performansını arttırmaktadır (ROA, Tobin's Q, Borsa Kapanış Fiyatı ve Hisse Başına Kazanç değişkenleri için). Bu durumun nedeninin firmaların risk iştahının azaldığı ve tüketimin isteğinin azaldığı bu gibi olumsuz dönemlerde elde edilen kaynakların yeniden yatırımlara aktarılmasından ziyade ortaklara dağıtılmasının firma için daha avantajlı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü yatırımcılar bu gibi olumsuz dönemlerde elde kuş teoreminde de belirttiği gibi sermaye kazancı yerine genel olarak temettü kazancı elde etmeyi istemektedirler. Bu nedenle bu tür dönemlerde yapılan temettü ödemeleri firma performansını arttırmaktadır. Bu durumun en büyük kanıtının yapılan temettü ödemelerinin borsa kapanış fiyatı ve hisse başına kazancı olumlu etkilemesi olduğu söylenebilir.

Genişleyen Piyasalar

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemelerinin ROA değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 27: Otomotiv Sektöründe Nakit Akışı Getirisi Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH $> 0,05$ için)

Bahan Yenilmez

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	-0,049	0,010	-2,471	0,002	0,154	2,742

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri nakit akış getirisini azaltmaktadır.

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri toplam hissedar getirisi değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri Tobin's Q değişkenine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 28: Otomotiv Sektöründe Borsa Kapanış Fiyatları Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,111	0,740	10,401	0,000	0,154	2,742

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri borsa kapanış fiyatı değişkenini arttırmaktadır.

Tablo 29: Otomotiv Sektöründe Varlık Artışı Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	-0,045	0,008	-3,847	0,000	0,154	2,742

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri varlık artışı değişkenini azaltmaktadır.

Tablo 30: Otomotiv Sektöründe Kümülatif Performans Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	-0,045	0,021	-2,947	0,004	0,154	2,742

Piyasaların genişlediği dönemlerde; %10 anlamlılık düzeyinde Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri kümülatif performans değişkenini azaltmaktadır.

Tablo 31: Otomotiv Sektöründe Hisse Başına Kazanç Bağımlı Değişkeni için Regresyon Tahmin Değerleri (GSYİH>0,05 için)

Model	B	Standart Hata	t değeri	Anlamlılık Düzeyi (p değeri)	Tolerance	VIF
Hisse başına temettü ödemesi	0,0287	0,047	2,241	0,004	0,154	2,742

Piyasaların genişlediği dönemlerde; Otomotiv sektöründe dağıtılan temettü ödemeleri hisse başına kazanç değişkenini arttırmaktadır

Özetle, piyasaların genişlediği dönemlerde %10 anlamlılık düzeyinde otomotiv sektöründe faaliyet gösteren firmaların yapmış oldukları temettü ödemeleri firma performansını (varlık artışı, kümülatif performans ve nakit akış getirisi değişkenleri için) azaltmaktadır. Bu durumun temel nedeninin risk iştahının ve tüketimin arttığı bu gibi olumlu dönemlerde bu sektörün ürettiği ürünlere olan talebin artmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü firmalar elde ettikleri kaynakları kâr dağıtımında kullanmak yerine yeni yatırımlara yönelterek firma performanslarını daha fazla azaltabilmektedir. Fakat, bu dönemlerde yapılan temettü ödemeleri borsa kapanış fiyatı ve hisse başına kazanç değişkenlerini arttırmaktadır. Bu durumun nedeninin daha önce de açıklandığı gibi elde kuş teoreminden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durumun en büyük kanıtının yapılan temettü ödemelerinin borsa kapanış fiyatı ve hisse başına kazancı olumlu etkilemesi olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Genel olarak bu çalışmada yer alan söz konusu imalat sektörleri için piyasaların daraldığı ve genişlediği her iki dönemde de lastik ve otomotiv firmaların yapmış oldukları kâr dağıtımını firma performansını arttırmaktadır. Bu durumun istisnası Nakit Akış Getirisi, Varlık Artışı ve Kümülatif Performans değişkenleridir. Genel olarak, temettü ödemeleri firma performansına etki ölçmek için kullanılan tüm değişkenleri her iki dönemde de anlamlı ve standart bir şekilde etkilemese de genel olarak hem yavaşlayan hem de genişleyen dönemlerde dağıtılan temettü firmaların piyasa değerini ve bu firmaya yatırım yapan yatırımcıların hisse başına kazancını arttırmaktadır. Bu durum genel olarak elde kuş kuramının bir gereğidir. Bu teoriye göre yatırımcılar firmalardan sermaye kazancı elde etmekten ziyade daha çok temettü kazancı elde etme eğilimindedir. Yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre ise genel olarak Türkiye’de de böyle bir durumun var olduğu söylenebilir. Bu durumda da yapılan temettü ödemelerinin firmaların borsada ki piyasa değeri ve hisse başı kazancı üzerinde olumlu etki yaratmaktadır.

Yine lastik ve otomotiv sektörlerinde daralan piyasalarda yapılan temettü dağıtımının firma performansını arttırmasının nedeninin firmaların bu tür olumsuz

dönemlerde kendi ana faaliyet konularına ilişkin talepte meydana gelecek azalmalar nedeniyle yatırım yapmaktan kaçınmak istemelerine bağlanabilir. Firmalar bu tür zor dönemlerde genel olarak elde ettikleri kârları yeni yatırımlara yöneltmek yerine hissedarlarına dağıtarak onların menfaatini artırma eğilimindedirler. Zaten literatürde de bu tür firmaların bu zor dönemlerde yaptıkları yatırımlarının firma performansını azalttığına dair pek çok çalışma bulunmaktadır. Böylece, yatırımcılar, piyasanın daraldığı bu gibi olumsuz durumlarda temettü ödemesi yoluyla elde ettikleri kaynakları başka sektörlere aktararak kendi faydalarını maksimize etme imkanına sahip olmaktadır. Bu sonuç, 1990 yılında Kale ve Noe, 2000 yılında Maina, 2003 yılında Arnott ve Asness Jayaraman, 2005 yılında Chen, Cheung, Stouraitis, Wong; 2007 yılında Amidu, 2010 yılında Yiadom, 2011 yılında He, 2011 yılında, Uwugbe, Jafaru ve Ajayi, 2014 yılında, Yegon, Cheruiyot, Sang, Cheruiyot, Kirui, Rotich'in yaptıkları çalışmalarla tutarlıdır.

Yine genel olarak genişleyen dönemlerde ise dağıtılan temettülerin firma performansını azaltmasının nedeni ise firmaların bu tür durumlarda yeni yatırımlara yönelme isteğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü firmalar risk iştahının ve tüketimin arttığı bu gibi olumlu dönemlerde ellerindeki kaynakları yeniden yatırımlara dönüştürerek firma performansını arttırmak istemektedirler. Zaten literatürde de bu tür firmaların bu tür olumlu dönemlerde yaptıkları yatırımlarının firma performansını artırdığına dair pek çok çalışma bulunmaktadır. Ayrıca bu durum literatürdeki vergi tercihleri kuramının da bir gereğidir. Çünkü, yatırımcılar bu gibi durumlarda, genel olarak temettü ödemesi yerine sermaye kazancı elde etme eğilimindedirler.

Daralma ve genişleme dönemleri için söz konusu durumun iki istisnası vardır: Bunlar; demir çelik ve ilaç ve kimya sektörleridir. Demir-çelik sektörü için yapılan temettü ödemeleri her iki dönemde de firma performansını azaltmaktadır. Bunun temel nedeninin ise bu sektörün her iki dönemde de yeni yatırımlara ihtiyaç duymasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü bu sektör başta inşaat sektörü olmak üzere daralma dönemlerinden daha az etkilenen pek çok farklı sektöre hammadde temin etmektedir. Sektörel çeşitlendirmenin bu kadar fazla olduğu bir sektörde daralma dönemlerinden doğal olarak daha az etkilenmekte ve ürettiği ürünlere ilişkin talep miktarı ise diğer sektörlerle göre bu olumsuz durumdan daha az etkilenmektedir. Bu durum da bu sektörün daha fazla yeni yatırıma ihtiyaç duymasına neden olmakta ve bu nedenle her iki dönemde de yapılan temettü ödemeleri firma performansını azaltmasına sebebiyet vermektedir. Bu durum daha önce de belirtildiği gibi vergi tercihleri kuramının bir gereğidir.

Diğer bir istisna olan ilaç ve kimya sektörü için yapılan temettü ödemeleri her iki dönemde de firma performansını arttırmaktadır. Bu durumunun temel nedeninin bu sektördeki kamusal denetiminin ve müdahalenin çok fazla olması nedeniyle sektördeki kârlılığın azalmasından ve bu sektöre ilişkin başlangıç yatırımlarının fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu sebeplerden ötürü bu sektörde faaliyet gösteren firmaların bu sektöre çok fazla yatırım yapmak

istememesi ve ellerindeki kaynakları ortaklara dağıtmayı yeğlemesinin bu sonuca etki ettiği düşünülmektedir. Bu durum daha önce de belirtildiği gibi elde ki kuş kuramının bir gereğidir.

Bu çalışmanın çeşitli sınırlılıkları mevcuttur. Bunlardan sınırlılıklardan ilkinin, söz konusu çalışmada kullanılan değişkenlerin etkilerinin bu çalışmada kullanılan veri kısıtlamaları ve araştırma yöntemleriyle sınırlı olarak değerlendirilmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle gelecek çalışmalar için daha büyük veri setinin ve daha fazla sektörün analize dâhil edilmesinin daha belirgin ve doğru sonuçlar vereceği düşünülmektedir. Çalışmada yer alan sektörlerin çok fazla sayıda alt sektörünün olması ve yalnızca belirli büyüme ve yavaşlama dönemleri için bu analizin yapılması bu sektörlerin tamamı için bir genellemenin yapılmasına engel olmaktadır. Tüm bunlara ek olarak, söz konusu çalışmada, firmaların yöneticilerinin ve sahiplerinin sosyal ve psikolojik yapısı ve özellikleri gibi faktörler analize dahil edilmemiştir. Fakat bu faktörlerinde stratejik kararların alınmasına etki ettiğini belirten literatürde pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu sebeple, gelecek çalışmalar için bu faktörlerin de analize dahil edilmesinin daha belirgin ve doğru sonuçlar vereceği düşünülmektedir (Dursun ve Köseoğlu, 2016).

KAYNAKÇA

Agyei, S. K., & Marfo-Yiadom, E. (2011). Dividend Policy and Bank Performance in Ghana. *International Journal of Economics and Finance* 3(4), 202-207.

Allen, F., & Michaely, R. (2003). Payout Policy. *Handbook of the Economics of Finance* 1, 337-429.

Amidu M. & Abor J. (2006). Determinants of Dividend Payout Ratios in Ghana. *The Journal of Risk Finance* 7, 136-145.

Amidu, M. (2007). How Does Dividend Policy Affect Performance of the Firm on Ghana Stock Exchange. *Investment Management and Financial Innovations* 4(2), 103-112.

Arnott, R. D., & Asness, C. S. (2003). Surprise! Higher Dividends = Higher Earnings Growth. *Financial Analysts Journal* 59(1), 70-87.

Baker, H. K., & Powell, G. E. (1999). How Corporate Managers View Dividend Policy? *Quarterly Journal of Business and Economics* 38(2), 17-27.

Brigham, E. F., & Houston, J. F. (2014). *Finansal Yönetimin Temelleri*. (Çev.). Aypek, N. 7th Edition. Ankara: Nobel Yayıncılık

Chen, Z., Cheung, Y. L., Stouraitis, A., & Wong, A. W. (2005). Ownership Concentration, Firm Performance, and Dividend Policy in Hong Kong. *Pacific-Basin Finance Journal* 13(4), 431-449.

Dursun, İ. T., & Köseoğlu, Y. (2016). Üst Kademe Teorisi'ni Yeniden Düşünmek: Üst Yönetim Ekiplerinin Bilişsel Özellikleri & Teorik Açından Kapsamı ve Önemi. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi* 4(4), 117-133.

Ercan, M. K., & Ban, Ü. (2018). *Finansal Yönetim: Değere Dayalı İşletme Finansı*. 10. Basım. Ankara: Gazi Kitabevi.

Farrukh, K., Irshad, S., Shams Khakwani, M., Ishaque, S., & Ansari, N. Y. (2017). Impact of Dividend Policy on Shareholders Wealth and firm Performance in Pakistan. *Cogent Business & Management* 4(1), 1408208.

Frankfurter, G. M., & McGoun, E. G. (2000). Thought Contagion and Financial Economics: The Dividend Puzzle as a Case Study. *The Journal of Psychology and Financial Markets* 1(2), 145 – 153.

He, T. (2011). Three Essays in Corporate Finance and Corporate Governance. Doctoral Dissertations. Hong Kong Baptist University <https://deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/89830> Erişim Tarihi: 16.07.2022

Kale, S., & Arditi, D. (2002). Competitive Positioning in United States Construction Industry. *Journal of Construction Engineering and Management* 128(3), 238-247.

Maina, S. (2002). Empirical Relationship between Dividend and Investment Decisions of Firms Quoted in the NSE. (Unpublished MBA Thesis). University of Nairobi.

Murekefu, T.M. & Ouma, O. P. (2012). The Relationship Between Dividend Payout and Firm Performance: A Study of Listed Companies in Kenya. *European Scientific Journal* 8(9), 199-215.

Nissim, D. & Ziv, A. (2001). Dividend Changes and Future Profitability. *Journal of Finance* 56(6), 2019-65.

Rizqia, D. A., & Sumiati, S. A. (2013). Effect of Managerial Ownership, Financial Leverage, Profitability, Firm Size, and Investment Opportunity on Dividend Policy and Firm Value. *Research Journal of Finance and Accounting* 4(11), 120-130.

Sari, D. P. K., Sintha, L., Bertuah, E., & Munandar, A. (2022). The Influence of Ownership Structure, Capital Structure, Dividends, and Auditors on Firm Performance. *American International Journal of Business Management (AIJBM)* 5(2), 51-58.

Sayılgan, G. (2017). *Soru ve Yanıtlarıyla İşletme Finansmanı*. Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 7. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Sharma, S. (2001). *Essays on Dividend Policy: Do Dividend Initiations Signal Firm Prosperity?*. New York University, Graduate School of Business Administration.

Uwuigbe, U., Jafaru, J., & Ajayi, A. (2012). Dividend Policy and Firm Performance: A Study of Listed Firms in Nigeria. *Accounting and Management Information Systems* 11(3), 442-454.

Yegon, C., Cheruiyot, J., & Sang, J. (2014). Effects of Dividend Policy on Firm's Financial Performance: Econometric Analysis of Listed Manufacturing Firms in Kenya. *Research Journal of Finance and Accounting* 5(12), 136-144.

Genişletilmiş Özet

Araştırmanın Problemi: Bu çalışma, lastik, demir-çelik, ilaç ve kimya ve otomotiv sektörlerinde faaliyet gösteren firmaların yaptıkları temettü ödemelerinin firma performansı üzerindeki etkileri incelemeyi ve firma performansı ile temettü ödemeleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunup bulunmadığını saptamayı amaçlamaktadır.

Araştırma Soruları: Bu çalışma piyasalardaki farklı büyüme ve daralma koşullarında, temettü ödemelerindeki artış ile firma performansı arasında pozitif bir ilişki bulunup bulunmadığına ilişkin soruya cevap aramayı amaçlamaktadır.

Literatür Taraması: Bu konuyla ilgili temettü ödemesinin firma performansını etkileyip etkilemediği sorusuna cevap olarak yapılan geniş ölçekli bir literatür taramasında genel olarak firmaların yapmış oldukları temettü ödemelerinin firma performansını arttırdığı saptanmıştır. Fakat bunun tersini söyleyen çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmanın literatürdeki bu çalışmalardan farklı olan yönü Türkiye'de lastik, demir-çelik, ilaç ve kimya ve otomotiv sektörlerinde faaliyet gösteren firmalar için yapılan temettü ödemelerinin firma performansına olan etkisini ölçen çalışmaların sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Metodoloji: Bu çalışmada hem ulaşılan bilgilerin doğruluğu hem de bu bilgilere ulaşmanın daha kolay olması bakımından bu çalışmanın örnekleme yöntemi Borsa İstanbul (BİST) 100 endeksinde işlem gören ve lastik (Brisa, Goodyear, Kordsa), demir-çelik (Ereğli, İzmir Demir Çelik, Kardemir), ilaç ve kimya (Bagfas, Eczacıbaşı, Gübre Fab. (Gübre Taş), Petkim, Soda san., Tüpraş) ve otomotiv sektörlerinde (Otosan, Karsan, Otokar, Tümosan, Tofaş, Türk Traktör, Ege Endüstri) faaliyet gösteren toplam da 19 firmadan oluşmaktadır. Bu çalışmada iki ana veri kaynağının kullanılmıştır. Her bir veri kaynağı 2000 ve 2021 yılları için 3'er aylık dönemler halinde derlenmiştir. Buradaki ilk veri kaynağı; üçer aylık kurumsal yatırımcı raporlarında açıklanan temettü ödeme bilgileri ve miktarlarıdır. Bu çalışmadaki diğer bir veri kaynağı ise; BİST 100 ve kamuoyunu aydınlatma platformunun finansal veri tabanlarından toplanan finansal performans göstergeleridir. Bu çalışmada, bu temettü ödemeleri ile firma performans değişkenleri arasındaki ilişkileri saptamak için çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Sonuç ve Öneriler: Bu çalışmanın sonucunda, genel olarak söz konusu piyasaların yavaşladığı dönemlerde yapılan temettü ödemelerinin demir-çelik sektörü hariç olmak üzere diğer sektörlerde firma performansını arttırdığı; piyasaların genişlediği dönemlerde ise yapılan temettü ödemelerini ilaç ve kimya sektörü dışında diğer sektörlerin firma performansını azalttığı saptanmıştır. Fakat bu çalışmada ulaşılan sonuçlar kullanılan veri kısıtlamaları ve araştırma yöntemleriyle sınırlıdır. Bu nedenle gelecek çalışmalar için daha büyük veri setinin ve daha fazla sektörün analize dâhil edilmesinin daha belirgin ve doğru sonuçlar vereceği düşünülmektedir.

Extended Summary

The Problem of the Research: This study aims to examine the effects of dividend payments made by companies operating in the tire, iron and steel, pharmaceutical and chemical and automotive sectors on firm performance and to determine whether there is a significant relationship between firm performance and dividend payments.

Research Questions: This study aims to answer the question of whether there is a positive relationship between the increase in dividend payments and firm performance under different growth and contraction conditions in the markets.

Literature Review: In a large-scale literature review conducted in response to the question of whether the dividend payment affects the firm's performance on this subject, in general it has been determined that the dividend payments made by the firms increase the firm performance. However, there are studies that indicate the opposite. The aspect of this study that differs from these studies in the literature is due to the limited number of studies measuring the effect of dividend payments made for companies operating in the tire, iron-steel, pharmaceutical and chemical and automotive sectors in Turkey.

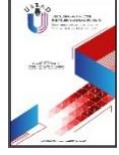
Methodology: In this study, in terms of both the accuracy of the information obtained and the easier access to this information, the sampling of this study consists of 19 companies operating in Bist 100. These companies operating in the tire (Brisa, Goodyear, Kordsa), iron-steel (Ereğli, İzmir Demir Çelik, Kardemir), pharmaceutical and chemical (Bagfas, Eczacıbaşı, Gübre Fab. (Gübre Taş), Petkim, Soda san., Tüpraş) and automotive sectors (Otosan, Karsan, Otokar, Tümosan, Tofaş, Türk Traktör, Ege Endüstri) and also these companies traded in the Borsa İstanbul (BIST) 100 index. Two main data sources were used in this study. Each data source was compiled in quarterly periods for the years 2000 and 2021. The first data source here; Dividend payment information and amounts disclosed in quarterly / annual institutional investor reports. Another data source in this study is; the financial performance indicators collected from the financial databases of the

BIST 100 and the public disclosure platform. In this study, multiple regression analysis was performed to determine the relationships between these dividend payments and firm performance variables.

Conclusion and Suggestions: As a result of this study, it was determined that in the slowing market condition the dividend payments made by these companies increased the performance of these companies which are operating in these sectors except for the iron and steel sector; Also, in the growing markets condition, it was determined that the dividend payments made by these companies decreased the firm performance of these companies which are operating in these sectors except for the pharmaceutical and chemical sector. However, the results obtained in this study are limited by the data constraints and research methods used in this research. For this reason, larger data set and more sectors should be included in the analysis for future studies. Thus, more specific and accurate results can be achieved.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4, Year
4, Sayı 9, Issue 9, Ağustos 2022, August 2022
e issn: 2687-2641

FEN BİLİMLERİ DERS KİTAPLARINA BİR BAKIŞ: TÜRK İSLAM BİLİM İNSANLARI

A OVERVIEW OF SCIENCE TEXTBOOKS: TURKISH ISLAMIC SCIENTISTS

Selçuk ARABACI

Doktora Öğrencisi, Erzincan Binali
Yıldırım Üniversitesi, Matematik ve Fen
Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Fen
Eğitimi, Erzincan/Türkiye.
Phd. Std. Erzincan Binali Yıldırım
University, Mathematics and Science
Education, Science Education,
Erzincan/Turkey.
selcukarabaci@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6094-7031

Güldem DÖNEL AKGÜL

Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım
Üniversitesi, Matematik ve Fen Bilimleri
Eğitimi Anabilim Dalı, Fen Eğitimi,
Erzincan/Türkiye.
Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım
University, Mathematics and Science
Education, Science Education,
Erzincan/Turkey.
gdonel@erzincan.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-4853-0855

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1068516

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 04.02.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 08.07.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Arabacı, S. & Dönel Akgül, G. (2022).
Fen Bilimleri Ders Kitaplarına Bir Bakış: Türk İslam Bilim İnsanları. *USBAD Uluslararası
Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(9), 386-404.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Bu çalışmada, ortaokul fen bilimleri ders kitaplarında, bilime katkıda bulunan Türk İslam bilim insanlarına ne kadar yer verildiği incelendi. Araştırmada, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından son olarak 2018 yılında hazırlanan fen bilimleri öğretim programı dikkate alınarak 5., 6., 7. ve 8. sınıf düzeylerinde okutulan ders kitapları nitel araştırma deseni olan doküman analizi yapılarak incelendi. Çalışma sonucunda okutulan ders kitaplarında Türk İslam bilim insanlarına yeterince yer verilmediği tespit edildi. Ders kitaplarında bilim insanlarının; bilime yön verenler, bilimin öncüleri ve okuma metni gibi sunulduğu, Türk İslam bilim insanlarının bilime sağladıkları katkıların, 5., 6. ve 7. sınıflarda okutulan ders kitaplarında sadece ilgili ünitenin konusu ile ilişkilendirildiği 8. sınıf düzeyinde okutulan ders kitaplarında ise Türk İslam bilim adamlarına çok az bir şekilde yer verildiği görüldü. İnsan doğasına yardımcı olabilecek tüm bilimsel yöntemlerin hangi amaçlar doğrultusunda ortaya konulması hususunda öncülük eden ve bilime katkı sağlayan Türk Bilim insanlarına ders kitaplarında daha fazla yer verilerek, bu bilim insanlarının hayatları, yapmış oldukları çalışmaların önemi ve çalışma alanlarının ayrıntılı bir şekilde yer alması gerektiği vurgulandı.

Anahtar Kelimeler: Fen Bilimleri, Ders Kitabı, Türk İslam Bilim İnsanı

Abstract: In this study, the inclusion of Turkish-Islamic scientists who contributed to science in secondary school science textbooks examined. Taking into account the science curriculum prepared by the Ministry of National Education in 2018, the textbooks taught at the 5th, 6th, 7th and 8th grade levels were examined through document analysis, one of the qualitative data collection methods. As a result of the study, it has been determined that Turkish-Islamic scientists are not included enough in the textbooks taught, but the information given is presented as those who guide science, pioneers of science and reading texts, and that the contributions of Turkish-Islamic scientists to science are only in the textbooks taught in the 5th, 6th and 7th grades. On the other hand, it has been observed that Turkish-Islamic scientists are rarely included in the textbooks taught at the 8th grade level, in which the relevant unit is associated with its subject. It emphasized that the lives of these scientists, the importance of their work and their fields of study should be included in detail by giving more place in the textbooks of Turkish scientists who pioneered the purpose of revealing all scientific methods that could help human nature and contributed to science.

Key Words: Science Education, Textbook, Turkish-Islamic Scientist

GİRİŞ

Ülkelerin gelişmelerinde ve kalkınmalarında fen bilimleri önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden toplumlar bilimsel ve teknolojik gelişmelerden geri kalmamak ve ilerleyebilmek için bilgi ve teknolojiyi üreten bireyler yetiştirmek gayesiyle fen bilimleri eğitime önem vermektedirler. Bu amaçla günümüzde gelişen teknolojiyi yakalayabilmek için fen eğitiminde birçok materyal kullanılmaktadır. En yaygın olarak kullanılan materyallerin başında görsel ve işitsel materyaller gelmekle birlikte, sınıf içerisinde vazgeçilmez olan ve en çok kullanılan öğretim materyali ders kitaplarıdır (Yücel ve Karamustafaoğlu, 2020).

Ders kitapları, dersin içeriğine yönelik amaçların gerçekleştirilmesinde öğretmene rehberlik eden, öğrencinin kişisel, ekonomik ve sosyal yönden gelişmesine katkıda bulunan en önemli eğitim araçlarıdır. Eğitimin bütün kademelerinde kullanılan ders kitapları, öğrencilerin istedik davranışları

kazanmasına olanak tanıyan bir araç olması nedeniyle, önemi her geçen gün artmaktadır.

Fen bilimleri dersi için hazırlanan ders kitapları, öğrencilerin konuları öğrenmelerinde önemli rol almaktadır (Chiappetta vd., 1993). Öğretime yardımcı olan ders kitapları öğretim programı içerisinde yer alan konuları belirleyerek, fen derslerine ait bilgilerin önemli bir kısmını içermektedir. Bazı araştırmacılara göre bilgi kaynağı olan ders kitapları zaman zaman da öğretim programının kendisini oluşturmaktadır (Koçyiğit ve Pektaş, 2017). Fen eğitiminin etkili olabilmesi için hazırlanan ders kitaplarının öğrencilerin seviyesine uygun olarak hazırlanması, öğretim programının kazanımlarına katkı sunması, öğrencilerin derse olan motivasyonlarını artıracak şekilde zengin görsel öğeler içermesi gerekmektedir (Eroğlu Doğan vd., 2020).

Fen bilimleri dersine yönelik olarak öğrencilerin olumlu tutumlarının oluşması ve derse olan ön yargılarının giderilmesi bakımından ders kitaplarının işlevi artmaktadır. Bunun için fen bilimleri ders kitaplarında bilimin bir süreç olduğu ve bu süreçte bilgiyi edinmenin bir yolu olduğunu öğrencilerin fark etmelerini sağlayacak şekilde verilmesi gerekmektedir. Bilimsel bilgilerin ne şekilde yapılandırıldığı, doğru olarak nasıl kanıtlandığı ve nasıl değiştiğini bilmek öğrencilerin bilgidен oluşan bilimsel uygulamaları ve bunların geçerliliği ile ilgili karar vermelerinde yardımcı olacaktır (Lonsbury ve Ellis, 2002). Öğrenciler bilimsel bilginin geliştiği süreçleri, tarihsel, felsefi ve teknolojik açıdan bu gelişimi nasıl etkilediğini kavrarlarsa, bilimle ilgili daha da kapsamlı görüşlere sahip olacaklardır. Bu durum fen bilimlerini öğrenmeye yönelik ilgilerinin artmasını sağlayacaktır (Justi ve Gilbert, 2000).

Fen bilimleri ders kitapları, bilimin gelişme süreçlerini tarihsel bir bakış açısıyla bağlı olduğu koşullar çerçevesinde anlatması, toplumsal ve kültürel yapılardan ne derece etkilendiğinin farkına varılmasının sağlanması, bilimin insan sayesinde oluşan bir etkinlik ve kültürel bir miras olduğunun anlaşılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu mirasta, katkısı bulunan Türk İslam bilim insanlarına yer verilmesi, öğrencilerin zihninde hem daha doğru bir resim oluşturacak hem de fen bilimlerinde yer alan bilim olgusunu belirli toplumlara mal etme yanılığından kurtaracaktır.

Bilimin, ilerlemesi, bilginin üretimi ve öğrencinin öğrenim hayatı süresince bireysel olarak edindiği bilgilerin gelişimi birbiri ile benzeşim gösteren süreçlerden oluşmaktadır. Bu sebeple bilime katkıda bulunan geçmişteki Türk İslam bilim insanları ile desteklenmiş bir fen eğitimi öğrenciler tarafından bilimin gayet açık ve anlaşılır, hatta kendilerinin de yapacağı bir etkinlik olmasını fark etmelerine katkıda bulunur. Ayrıca öğrencilere bütün yönleri ile tanıtılan bilim insanlarının, gelecekte öğrencilerin davranışlarında ve meslek tercihlerinde önemli derecede etki ettiği yapılan araştırmalarda görülmektedir (Mısır ve Şimşek, 2018). Fen eğitiminde öğrencilere, insanoğlunun yaşam serüveninde bilimsel süreçlere öncülük eden ve bilime katkı sağlayan Türk İslam bilim insanlarının tanıtılması, yaşamları ve yapmış oldukları çalışmalara ayrıntılı bir şekilde ders kitaplarında

yer verilmesi, öğrencilerin bilime karşı güven, kalıcı öğrenme, bilim okuryazarlığı gibi farklı yönlerinin gelişmesini sağlayarak, kültür ve medeniyetimiz ile ilgi değerlerin kavratılması bakımından önemli katkıları olacaktır.

2013 ve 2018 Fen Bilimleri öğretim programlarında amaç ve kazanımlar açısından geçmişte bilim insanların yapmış oldukları çalışmalara yer verildiği görülmektedir. Ne var ki Türk İslam bilim insanların bilimsel süreçlere olan katkıları ve bunların öğrenilmesi, öğretmen ve öğrencilere ulaşması bakımından ders kitaplarında yetersiz kalmaktadır (Tamdoğan ve Aktan, 2019).

Fen bilimlerine önemli katkıları bulunan Türk İslam bilim insanların yapmış oldukları çalışmaları, hayatları ve düşünceleri ilgili ortaya çıkan bilimsel ve kültürel mirasların ne yazık ki ders kitaplarında yeteri kadar yer verilmediği ve ders kitaplarında var olan bilim insanlarına yönelik bilgilerin ise metin ya da bilgi kutusu olarak yer aldığı görülmektedir.

Günümüzde bilimsel kaynakların batı kökenli olarak sınırlandırılması, yapılan kütüphane ve müze araştırmalarıyla farklı boyuta taşınmasına neden olmuştur. Özellikle Avrupa ve Amerika üniversitelerinde son yıllarda yaptırılan tez çalışmaları ile Orta çağ İslam medeniyetlerinin yetiştirildiği değerli bilim insanları ön plana çıkmaya başlamıştır. Geçmiş dönemlerde gerek Türk İslam medeniyetlerinde bilim insanlarına devlet büyüklerinin sağladığı maddi kaynaklar, teşvikler, ortaya konulan değerli eserler ve orta çağ Avrupa'sına nazaran yaşanan altın çağ gelecek nesillere aktarılmalıdır. Amerikalı meşhur bilim tarihçisi Will Durant İslam Altın çağının dünya bilimini etkileyen en meşhur 5 dahi bilimcinin İbni Sina, Biruni, Razi, İbni Heysem ve Cabir el Hayyam olarak vermektedir (Doğan, 2013). Türk İslam bilim insanların sağladığı bu bilimsel ve kültürel mirasın öğrencilere kazandırılarak Türk İslam bilim insanlarını tanımaları, düşünme güçlerini takdir etmelerinin sağlanması gerekmektedir.

Literatür incelendiğinde Şimşek (2011) yapmış olduğu "Fen ve eğitim öğretim programı ve kitaplarında Türk-İslam bilginlerine yer verilmeli" çalışmasında 2004 yılında yeniden inşa edilen Fen ve Teknoloji eğitiminde kullanılan ders kitaplarını incelemiş ve araştırma sonucunda sadece 8 Türk İslam Bilim insanına yer verildiğini ve yer verilen bilim insanların yapmış oldukları çalışmalara yeteri kadar vurgu yapılmadığını belirtmiştir. İdin ve Yalaki (2016) çalışmalarında fen bilimleri ders kitaplarında Türk-İslam bilim insanlarına çok az yer verildiği ve bilime yapmış oldukları katkılardan yeterince bahsedilmediğini belirtmişlerdir. Kayrakçı (2019) da ortaokul 7. sınıf eğitimi gören öğrenciler üzerine yaptığı çalışmada, öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde Türk-İslam bilim insanların bazılarını iyi bildiklerini belirtirken, çoğu Türk İslam bilim insanlarını bilmediklerini ya da yanlış şekilde bilgi sahibi olduklarını ifade etmiştir. Bozdoğan, Şengül ve Bozdoğan (2013) fen bilgisi öğretmen adaylarının bilim insanları hakkındaki bilgi düzeylerini inceledikleri çalışmalarında öğretmen adaylarında bilim insanı algılarının artmasının bilimsel düşünceyi yaşamlarında bir parça haline getirmelerinde kolaylık sağlayacağını belirtmişlerdir. Bunun için de fen bilimleri derslerinde özellikle Türk İslam bilim insanların çalışmalarına biraz daha ağırlık

verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ulu Kalın (2018) yaptığı çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarında, Türk-İslam bilim insanlarına çok az sayıda yer verildiğini, yer verilen bilim insanlarının dönem, çalışma alanı, ortaya koyduğu ürün gibi herhangi bir kategori yapılmadan tanıtılmaya çalışıldığını belirtmiştir.

Bu çalışmada, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2. Maddesinde ifade edilen Türk Milli Eğitiminin Genel amaçları ve Temel İlkeleri esas alınarak hazırlanan MEB'in (2018) 2018 Fen Bilimleri dersi öğretim programına göre hazırlanan ve 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde oluşturulan ders kitaplarında yer verilen Türk İslam bilim insanlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada "2018 fen bilimleri dersi öğretim programına bağlı olarak hazırlanan ortaokul ders kitaplarında Türk İslam Bilim insanlarına ne derece yer verilmektedir?" sorusuna cevap aranmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen verilerin gelecekte yapılacak araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi araştırılan olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren materyalleri kapsamaktadır (Yıldırım ve Simsek, 2021). Belge taraması, gözlem, doküman incelemesi veya kitaplık taraması olarak da tanımlanan doküman analizi var olan kayıt ve belgelerin incelenmesi sonucunda veri toplanması olarak da ifade edilmektedir.

Veri Kaynakları ve Analizi

Doküman analizi sonucunda ulaşılan ders kitapları içerik analizine tabi tutularak ders kitabında yer verilen bilim insanlarına yönelik yazılı olan bilgilerden çıkarımlarda bulunulmuştur (Karasar, 2000). Bu çalışmanın amacına uygun olarak içerik analiz türlerinden kavramsal analiz türü kullanılmıştır. Kavramsal analiz, araştırılan kavramın ne derecede sıklıkla kullanıldığı ve metin içerisinde geçen mesaj içerisinde geçen kavramın öneminden bahseder (Busch vd., 2012). Araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı tarafından son olarak 2018 yılında hazırlanan fen bilimleri öğretim programı dikkate alınarak 5., 6., 7. ve 8. sınıf düzeylerinde okutulan ders kitapları incelenmiştir. Çalışma kapsamında incelenen ders kitapları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Çalışma Kapsamında İncelen Kitaplar

Sınıf Düzeyi	Ders Kitabı
5. sınıf:	Ada Matbaacılık ve Yayıncılık (Özkan ve Mısırlıoğlu, 2018), Dikey Yayınları (Sinav, 2018) ve MEB Yayınları (Akter vd., 2019).
6. sınıf	Anadol Yayıncılık (Dinçer ve Yiğit, 2019), MEB Yayınları (Yıldırım vd., 2021) ve Sevgi Yayınları (Çiğdem vd., 2018).

7. sınıf Tutku Yayınları (Türker vd., 2019), Yıldırım Yayınları (Yöner, 2021) ve MEB Yayınları (Akdemir ve Atasoy 2021).
8. sınıf: Adım Adım Matbaa Yayınları, Dikey Yayınları (Yancı, 2018) ve Tutku Yayınları (Türker vd., 2018).

Bu çalışmada veri kaynakları araştırmacılar tarafından doküman analiz yöntemiyle incelenmiş, veriler toplanmaya çalışılmıştır. 2021-2022 eğitim öğretim yılı birinci döneminde Kasım ve Aralık ayları içerisinde ilgili ders kitaplarının incelenmesi sürecinde; bilime katkı sağlayan Türk İslam Bilim insanlarının isimleri, yapmış oldukları bilimsel çalışmaları, hangi ünite/konuda yer aldığı, kitaptaki sayfa numarası ve ders kitabının hangi yayın evine ait olduğuna ait bilgiler yer almaktadır. Araştırma verilerinin güvenilirliğini sağlamak için elde edilen veriler üç yazar tarafından incelenerek gözden geçirilmiş ve mutabakat sağlanarak tablolar halinde gösterilmiştir.

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, ders kitaplarında yer alan Türk İslam bilim insanları sınıf düzeylerine göre incelenmiş, elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

5. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitaplarındaki Türk İslam Bilim İnsanları

5. sınıf düzeyinde okutulan fen bilimleri ders kitaplarında yer verilen Türk İslam Bilim insanları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: 5. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer verilen Türk İslam Bilim İnsanları

Yayın Evi	Ünite /Konu	Türk İslam Bilim İnsanı	Yapmış olduğu Bilimsel Çalışmalar	Ders Kitabında Yer Aldığı Bölüm	Sayfa No
Ada Matbaacılık ve Yayıncılık	-	-	-	-	-
MEB Yayınları	Ay'ın Evreleri	Ali Kuşçu	Gezegenlerin hareketleri, birbirlerine olan uzaklıkları, Dünya'nın şekli, hareketleri ve iklimlerle ilgili çalışmalar, saatleri ve Ay'ın ilk haritasını çizme.	Bilimin Kahramanları	40
	Hava Ortamında Sürtünme Kuvveti	Hezerfan Ahmet Çelebi	Yapay Kanatlar kullanarak uçabilen ilk insan	Bilimin Kahramanları	102
	Su Direncini Hissedelim	Vecihi Hürkuş	Uçak tasarlayıp üreten ilk Türk bilim adamı	Bilimin Kahramanları	107

	Yansıma Kanunları	İbn-i Heysem	Görme olayının cisimlerden yansıyan ışınların gözümüze gelmesiyle gerçekleştiğini bulan ilk bilim insanı ve günümüzde kullanılan fotoğraf makinesi ve kameraların kullanılması için ilk adımı atan bilim insanı	Bilimin Kahramanları	182
Dikey Yayınları	Ay'ın Hareketleri ve Evreleri	Ali Kuşçu	Ay'ın haritasını çizen ilk bilim insanı	Bunu Biliyor musunuz?	23

Tablo 2 incelendiğinde 5. sınıf düzeyinde kullanılan fen bilimleri ders kitapları içerisinde Türk İslam bilim insanlarına yönelik olarak Ada Matbaacılık ve Yayıncılık'a ait ders kitabında hiçbir şekilde yer verilmediği, Dikey Yayınları'na ait ders kitabında ise sadece Ali Kuşçu'ya yönelik kısa bir bilgi notu "bunu biliyor musunuz?" başlığı altında verildiği, MEB Yayınları'na ait ders kitabında ise 4 Türk İslam Bilim insanına yer verildiği, bilim insanlarının yapmış oldukları çalışmaların bilimin kahramanları başlığı altında ayrıntıları ile birlikte anlatıldığı görülmektedir.

Şekil 1: MEB Yayınları Türk İslam Bilim insanlarına ait görsel

Şekil 1'de Türk İslam bilim insanlarının MEB Yayınlarına ait 5. sınıf fen bilimleri ders kitabında, bilimin kahramanları başlığı altında temsili resimleri ile birlikte çalışmalarına yer verildiği görülmektedir.

6. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitaplarındaki Türk İslam Bilim İnsanları

6. sınıf düzeyinde okutulan fen bilimleri ders kitaplarında yer verilen Türk İslam Bilim insanları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: 6. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Verilen Türk İslam Bilim İnsanları

Yayın Evi	Ünite /Konu	Türk İslam Bilim İnsanı	Yapmış olduğu Bilimsel Çalışmalar	Ders Kitabında yer Aldığı Bölüm	Sayfa No
Anadol Yayınları	Sabit Süratli Hareket	El Cezeri	Sibernetik ve Robotik İlminin kurucusu	Okuma Metni	102
	Solunum Sisteminin Sağlığı	Prof. Dr. Aziz Sancar	Kanser tedavisinde yöntemler geliştirme	Bunları Biliyor musunuz?	230

MEB Yayınları	Güneş Sistemi	Ali Kuşçu	İstanbul'un birçok yerine güneş saatleri kurarak, insanların zaman kavramıyla tanışmasını sağlamak, astronomi ile ilgili çalışmalar yaparak dünya ve ayın resmini çizmiştir.	Bilime Yön Verenler	23
	Dolaşım Sistemini Oluşturan Yapı ve Organlar	Canan Dağdeviren	Medikal teknoloji alanında yaptığı bilimsel çalışmalar nedeniyle genç akademi üyeliğine seçilen ilk Türk bilim insanı, pilsiz çalışan, kalbin üzerine yapıştırılabilen ve kalbin atış enerjisini elektrik enerjisine dönüştürebilen kalp pili ve cilt kanserini teşhis eden cihaz geliştirmiştir.	Bilime Yön Verenler	49
	Sabit Süratli Hareket	İbn-i Heysem	Işığın kırılma sürecinde bir ortamdan başka bir ortama geçen ışık parçacıklarının hareketini kuvvetlerin bileşke yasasına uygun olarak açıklamıştır.	Bilime Yön Verenler	82
	Enerji Kaynakları İnsan ve Çevre	Doç. Dr. Özgür Şahin	Düşük sıcaklıktaki su buharından elektrik enerjisi üretimi. Göl, nehir ve baraj gibi su birikintilerinin olduğu yerlerde oluşan su buharı elektrik enerjisine dönüştürülebilir.	Bilime Yön Verenler	141
	Ses Bilimi	Mimar Sinan	Mimari deha olarak kabul edilen Mimar Sinan, camii, köprü, medrese, mescit, hamam gibi sayısız eserler yaparak, İstanbul'un içme suyu problemini yere batan sarnıcını restore ederek çözüme kavuşturmuştur.	Bilime Yön Verenler	173
	Organ Bağışı	İbn-i Sina	Tıp alanında başarılı olarak gözle görülmeyen canlıların hastalıklara neden olduğunu bularak, gelecek nesillere deneyimini aktaracak kütüphaneler dolusu eserler bırakan filozoftur.	Bilime Yön Verenler	217
Sevgi Yayınları	Solunum Sisteminin Sağlığı	Prof. Dr. Aziz Sancar	DNA onarımı Konusunda çalışmalar	Bilim, Yaşam ve Teknoloji	234

Tablo 3 incelendiğinde 6. sınıf fen bilimleri ders kitaplarında Anadol Yayınları 2, Sevgi Yayınları'nın 1 Türk İslam Bilim insanına kısa bir şekilde yer verdiği görülmektedir. Türk İslam Bilim insanlarına MEB Yayınları'nın daha fazla sayıda (6) ve kapsamlı şekilde yer verdiği belirlenmiştir. Ayrıca Anadol Yayınları "okuma metni" ve "bunları biliyor musunuz?" başlığı altında Sevgi Yayınları'nın ise "bilim, yaşam ve teknoloji" başlığı altında Türk İslam bilginlerine yer verdiği görülmektedir. MEB Yayınları'nın ise Türk İslam Bilim insanlarına ayrıntılı bir şekilde "bilime yön verenler" başlığı altında yer verdiği, ayrıca günümüzde çalışma yapan bilim insanlarındaki değındiğı belirlenmiştir.

7. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitaplarındaki Türk İslam Bilim İnsanları

7. sınıf düzeyinde okutulan fen bilimleri ders kitaplarında yer verilen Türk İslam Bilim insanları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: 7. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer verilen Türk İslam Bilim İnsanları

Yayın Evi	Ünite /Konu	Türk İslam Bilim İnsanı	Yapmış Olduğı Bilimsel Çalışmalar	Ders Kitabında Yer Aldığı Bölüm	Sayfa No
	-	Prof. Dr. Aziz Sancar	DNA onarımı alanında çalışmalar yaparak 2015 Nobel Kimya Ödülünü almıştır.	Bilim, Teknoloji ve Yaşam	18
Tutku Yayıncılık	Güneş Sistemi Ötesi	Uluğ Bey	Astronomi ve gezegenlerin hareketlerini incelemek.	Bunları Biliyor musunuz?	28
	Güneş Sistemi Ötesi	Ali Kuşçu	İstanbul'un enlem ve boylam değerlerini hesaplayarak, güneş saati yapmıştır.	Bunları Biliyor musunuz?	28
Yıldırım Yayınları	Güneş Sistemi Ötesi	Uluğ Bey	Semer kant'ta gözlem evi yaparak, yıldızları gösteren katalog hazırlamıştır.	Konu içinde	23
	Güneş Sistemi Ötesi	Ali Kuşçu	Uluğ Bey'in rasathanesinin yöneticiliğini yaparak, yıldız hareketlerini gösteren cetvel hazırlamıştır.	Konu içinde	24

Güneş Sistemi Ötesi	Takiyüddin	Osmanlı döneminde ilk rasathaneyi kurarak, zamanı ölçmede büyük başarı göstererek, rasat aletlerine saniye derecelenmesini koyan ilk bilim adamıdır. DNA onarım mekanizmaları konusunda yaptığı buluşlara 2015 Nobel Kimya ödülünü almıştır. Geliştirdiği mikro teknikle beyin cerrahisine büyük katkılarda bulunmuştur. 1950-1999 döneminde bilim insanları tarafından yüzyılın adamı seçilmiştir. Kimyanın kurucuları arasında yer aldığı kabul edilmektedir. Tabiat bilimlerinde deneysel metodun önemini tam olarak kavramış ve bu metodu tüm çalışmalarına uygulamıştır.	Konu içinde	24
Mayoz ve Üreme Hücreleri	Prof. Dr. Aziz Sancar		Bunları Biliyor musunuz?	59
Mayoz ve Üreme Hücreleri	Gazi Yaşargil		Bunları Biliyor musunuz?	59
Karışımların Ayrılması	Cabir bin Hayyan		Konu içinde	129
Mercekler ve Teknoloji	İbn-i Heysem	Gözün yapısını, görmenin mahiyetini ve görme bozukluklarının sebebini, bugünkü bilgilere çok yakın bir şekilde açıklamıştır.	Konu içinde	176

MEB Yayınları	Güneş Sistemi Ötesi	Ali Kuşçu	Aritmetik, gök bilimi ve matematiksel coğrafya alanlarında önemli eserler yazmıştır. Gezegenlerin konumu, dizilimi, biçimi Ay ve Güneş'in çapının hesaplama çalışmalarını yaparak, Merkür ve Ay'ın hareketleri ilgili çalışmalar yapmıştır.	Konu içinde	27
	Güneş Sistemi Ötesi	Uluğ Bey	Yıldız kataloğu hazırlamıştır	Konu içinde	27
	Hücre Bölünmeleri	Prof. Dr. Aziz Sancar	Hücrelerin hasar gören DNA'ları nasıl onardığını ve genetik bilgileri haritalaması nedeniyle 2015 Nobel Kimya ödülünü almıştır.	Araştırılma, Tartışılma	57
	Işığın Maddeyle Etkileşimi	İbn-i Heysem	Matematik, gök bilimi ve optik alanlarında eserler sunmuştur. Işığın doğrusal yayılımı, gölgelerin özellikleri karanlık oda, yansıma kırılma ve gökkuşağı oluşumu gibi pek çok optik olayı incelemiş ve yorumlamıştır.	Bunları Biliyor musunuz?	117

Tablo 4 incelendiğinde Tutku Yayınlarının Uluğ Bey ve Ali Kuşçu'ya "bunları biliyor musunuz?" başlığı altında, Prof. Dr. Aziz Sancar'a ise ders kitabının tanıtım bölümünde, "bilim, teknoloji ve yaşam" başlığı altında yer verdiği belirlenmiştir. Yıldırım Yayınları'na ait ders kitabında 7 Türk İslam bilim insanına yer verilmiştir. Bilim insanlarına ait bilgiler özellikle konu içerisinde dağılım göstermiştir. Uluğ Bey, Ali Kuşçu, Takiyüddin, Cabir Bin Hayyan ve İbn-i Heysem'e ait bilgiler ayrı bir başlık açılmadan konu içerisinde yer alırken, Prof. Dr. Aziz Sancar ve Gazi Yaşargil ile ilgili bilgiler ise "bunları biliyor musunuz?" başlığı altında yer verildiği

görülmektedir. MEB Yayınları'na ait ders kitabında Ali Kuşçu'ya ayrıntılı bir şekilde yer verilirken, Uluğ Bey'e yönelik sınırlı bilgi bulunmaktadır. Prof. Dr. Aziz Sancar ile ilgili verilen bilgiler "araştırılım, tartışılım", İbn-i Heysem ile ilgili bilgilerin "bunları biliyor musunuz?" başlığı altında yer aldığı görülmektedir.

8. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitaplarındaki Türk İslam Bilim İnsanları

8. sınıf düzeyinde okutulan fen bilimleri ders kitaplarında yer verilen Türk İslam Bilim insanları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: 8. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer verilen Türk İslam Bilim İnsanları

Yayın Evi	Ünite /Konu	Türk İslam Bilim İnsanı	Yapmış Olduğu Bilimsel Çalışmalar	Ders Kitabında Yer Aldığı Bölüm	Sayfa No
Adım Adım Matbaa Yayıncılık	Biyoteknoloji	Prof. Dr. Sema Birler	Türkiye'nin klonlanmış ilk canlısının oluşumunda görev almıştır.	Basından	56
	Kimya Mühendisliği Alanında Çalışmalar	Oktay Sinanoğlu	Kimya mühendisliği alanında başarılı çalışmalar yaparak iki kez Nobel Kimya ödülüne aday gösterilmiştir.	Okuma Parçası	129
	Kimya Mühendisliği Alanında Çalışmalar	Nejat Eczacıbaşı	İlaç Fabrikası kurarak, Türk ilaç sanayisinin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır.	Okuma Parçası	129
Dikey Yayıncılık	-	-	-	-	-
Tutku Yayınları	-	-	-	-	-

Sayfa | 397

Tablo 5 incelendiğinde 8. sınıf fen bilimleri ders kitaplarında Dikey Yayınları ve Tutku Yayınları'nın Türk İslam bilim insanlarına yer vermediği Adım Adım Matbaa Yayıncılık'a ait ders kitabında ise sadece 3 Türk İslam bilim insanına yer verildiği görülmektedir. Yer verilen bilim insanlarından Prof. Dr. Sema Birler'e ait bilgilerin "basından", Oktay Sinanoğlu ve Nejat Eczacıbaşı'na ait bilgilerin ise "okuma parçası" adı altında yer aldığı görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan çalışmada son olarak yürürlüğe girmiş olan 2018 Fen Bilimleri dersi öğretim programına göre hazırlanan ve ortaokul düzeyinde kullanılmasına izin verilen ders kitaplarında yer verilen Türk İslam bilim insanları incelenmiştir. Yapılan içerik analizi ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın 5., 6., 7. ve 8. sınıf seviyesinde 3'er kitap olmak üzere toplam 12 ders kitabı incelenmiş, elde edilen veriler sonucunda araştırmada toplam 17 Türk İslam bilim insanına ve yapmış oldukları çalışmalara yer verildiği görülmüştür. Bu durum bilime katkıları oldukça fazla olan Türk İslam bilim insanlarının ders kitaplarında yeterince yer verilmediğini göstermektedir. Elde edilen sonuçlar Şimşek (2011), İdin ve Yalaki (2016) ve Durukan'ın (2017) yapmış oldukları çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Ders kitapları incelendiğinde 5. sınıf düzeyinde Ada Matbaacılık ve Yayıncılık tarafından hazırlanan ders kitabında Türk İslam bilim insanlarına yer verilmediği, Dikey Yayınları'nda sadece Ali Kuşçu ile ilgili kısa bilgi verildiği, MEB yayınlarına ait ders kitabında ise Ali Kuşçu, Hezerfan Ahmet Çelebi, Vecihi Hürkuş ve İbn-i Heysem'in ayrıntılı olarak temsili resim ve çalışmalarının görselleri ile yer verildiği görülmektedir. Yaşamları ve çalışmaları ders kitaplarında yer alan Türk İslam bilim insanlarının öğrencilerin ilgilerini çekeceği düşünülmektedir. Karaçam, Aydın ve Digilli (2014) bilim adamlarının yaptıkları çalışmaları ve yaşam öykülerini ders kitabında okuyan öğrencilerin bilim insanlarından olumlu yönde etkilendiğini belirtmiştir.

6. sınıf düzeyinde ders kitaplarında Anadolu Yayıncılık ve Sevgi Yayınları Türk Bilim insanlarına çok az sayıda yer vererek, bu bilim insanları ile ilgili çalışmalar birer cümle ile ifade edilmiştir. MEB yayınlarına ait ders kitabında ise daha fazla sayıda yer verilen Türk İslam bilim adamları ile ilgili bilgiler ayrıntılı olarak verilmekle birlikte günümüz bilim adamlarından Canan Dağdeviren ve Doç. Dr. Özgür Şahin'in çalışmaları ile ilgili bilgilere yer verildiği, Anadolu Yayıncılık ve Sevgi Yayınları'nda yer alan Prof. Dr. Aziz Sancar'a yönelik verilen bilginin çok kısa ve ayrıntısız olarak yer aldığı görülmüştür.

7. sınıf düzeyinde ders kitaplarında, Tutku Yayıncılık Prof. Dr. Aziz Sancar ile ilgili bilgilere hiçbir konu ile ilişkilendirmeden Ali Kuşçu ve Uluğ Bey ise Güneş Sistemi ve Ötesi ünitesinde "bunları biliyor musunuz?" başlığı altında yer verdiği görülmektedir. Yıldırım Yayınları'na ait ders kitabında yer alan Türk İslam bilim insanlarının sayısının en fazla olduğu ve ders kitabı içerisinde farklı ünitelerde konu içerisinde doğrudan yer verildiği görülmektedir. MEB Yayınları'na ait ders kitabında ise 4 Türk İslam bilim insanına yer verildiği, bunlardan 2 sinin konu içerisinde, diğerlerinin ise "araştıralım hazırlanalım" ve "bunları biliyor musunuz?" başlığı altında yer aldığı görülmektedir.

8. sınıf düzeyinde yer alan ders kitaplarında en az sayıda Türk İslam bilim insanına yer verildiği görülmektedir Dikey Yayıncılık ve Tutku Yayınları'nda hiçbir şekilde Türk İslam bilim insanına yer verilmediği, Adım Adım Matbaa Yayıncılık'a

ait ders kitabında yer alan bilim insanlarına yönelik bilgilerin “basından” ve “okuma parçası” adı altında yer aldığı görülmektedir.

Öğrencilerin doğadaki meydana gelen olayları kavramaları, bilime karşı merak ve ilgi duymaları, fen derslerine yönelik olumlu tutum sergilemeleri bakımından ders kitapları en önemli etkenlerden birisidir. Bilim ve bilimsel olaylarla ilgili verilecek doğru bilgiler ders kitapları içerisinde bilim insanlarının yapmış oldukları çalışmalara yer vermekle mümkün olmaktadır. Şimşek (2011), İdin ve Yalaki (2016) ve Özarsalan’ın (2019) çalışmalarında bahsettiği; gök cisimlerinin yükseltilerini ölçmek için icat yapan Ferâzî, Güneş ve Ay tutulmalarının zamanını belirleyen Ebu Mansur, Güneş’in kendi eksenini etrafında dönmesini belirten ve Güneş tutulmasını tam olarak tespit eden, yapmış olduğu çalışmalar nedeniyle Ay’daki kriterlerden birisine ismi verilen Ferganî, Güneş yılını belirleyen, çizmiş olduğu astronomi ile ilgiler sayesinde bilime büyük katkı sağlayan Battanî, Güneş ve Ay tutulmalarını çizimleriyle açıklayan ve astronomi ile birçok kitap yazan Birunî, kimyasal maddeleri ilk defa keşfeden çiçek, kızamık gibi hastalıklar üzerine çalışan Ebû Bekir er-Râzî, Kan dolaşımını bulan İbnu’n - Nefis, tıbbi hastalıklar ve tıp ilmi ile ilgili çalışmalar yapan Zehravi, eczacılık ve botanik üzerine çalışmalar yapan İbni Baytar, verem mikrobunu keşfeden Kambur Vesim, alt çenenin tek bir parçadan oluştuğunu ilk kez bulan El Bağdadi, görme olayını ilk olarak açıklayan El-Kindi ilk insanlı roket ve Paraşütün mucidi Lagar Hasan Çelebi, denizaltını ilk olarak keşfeden Mimarbaşı İbrahim Efendi gibi birçok Türk İslam bilim insanının fen bilimleri ders kitabında yer verilmesi öğrencilerin geleceği şekillendirmesi adına büyük önem arz etmektedir. Araştırmada elde edilen veriler doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- Hem atalarımızı tanımak hem de geleceğe ışık tutacak nesiller yetiştirmek adına Türk İslam bilim insanlarının yaşam öyküleri, bilime sunmuş oldukları katkıları ayrıntılı bir şekilde ders kitaplarının içerisinde yer alması gerekmektedir.
- Fen Bilimleri ders kitaplarında çok az sayıda Türk İslam bilim insanına yer verildiği, bu sayının artırılması önerilmektedir.
- Ayrıca moleküler hücre biyoloji üzerine çalışmalar yapan Ahmet Yıldız, yüksek enerji fiziği ve parçacık fiziği üzerine çalışmaları olan Asım Orhan Barut, atom altı parçacıkların tasnifi üzerine çalışmalar yapan Feza Gürsey, astronomi alanında çalışmalar yapan Hatice Nüzhet Gökdoğan ve nöroloji alanında çalışmalar yapan Üner Tan gibi günümüz Türk İslam Bilim insanlarına ders kitaplarında yer verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akdemir, E., & Atasoy, D. Ç. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 7 Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Akter, S., Arslan, H. B., & Şimşek, M. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 5 Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Bozdoğan B., Şengül, Ü., & Bozdoğan, A. E. (2013). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Bilim İnsanları Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi: Giresun Eğitim Fakültesi örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 5(9), 227-242.
- Busch, C., De Maret, P. S., Flynn, T., Kellum, R. Le, S., Meyers, B., Saunders, M., White, R., & Palmquist, M. (2012). *Content Analysis*. Colorado Satte University: Writing@CSU.
- Chiappetta, E. L., Sethna, G. H., & Fillman, D. A. (1993). Do Middle School Life Science Textbooks Provide a Balance of Scientific Literacy Themes?. *Journal of Research in Science Teaching* 30(7), 787-797.
- Çiğdem, Ç., Balçık, G. M. & Karaca, Ö. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 6 Ders Kitabı*. Ankara: Sevgi Yayınları.
- Diñer, S. Ö., & Yiğit, E. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 6 Ders Kitabı. Ankara: Anadol Yayıncılık.
- Durukan, Ü. G. (2017). Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Bilim İnsanları. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 9(Kadın Özel Sayısı), 321-344.
- Doğan, M. (2013). *Bilim ve Teknoloji Tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eroğlu Doğan, E., Ekinci, R., & Doğan, D. (2020). Fen Bilimleri Ders Kitapları ile İlgili Yapılan Çalışmaların İncelenmesi. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches* 9(5), 3479 – 3499.
- İdin, Ş., & Yalaki, Y. (2016). Türkiye'deki Ortaokul Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Verilen Türk-İslam Bilim İnsanlarının İncelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim* 30(2), 37-52.
- Justi, R., & Gilbert, J. (2000). History and Philosophy of Science Through Models: Some Challenges in the Case of 'The Atom'. *International Journal of Science Education* 22(9), 993-1009.
- Karaçam, S., Aydın, F., & Digilli, A. (2014). Fen Ders Kitaplarında Sunulan Bilim İnsanlarının Basmakalıp Bilim İnsanı İmajı Açısından Değerlendirilmesi. *On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 33(2), 606-627.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kayrakçı, S. (2019). *7. Sınıf Öğrencilerinin Türk İslam Medeniyetinde Yetiştirilen Bilginlere İlişkin Değerlendirmeleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Koçyiğit, A. & Pektaş, M. (2017). Ortaokul Fen Bilimleri Ders Kitaplarındaki Okuma Parçalarının Bilim Tarihi Kullanımı Açısından İncelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi* 6(1), 185-199.
- Lonsbury, J. G., & Ellis, J. D. (2002). Science History as a Means to Teach Nature of Science Concepts: Using the Development of Understanding Related to Mechanisms of Inheritance. *The Electronic Journal for Research in Science & Mathematics Education*. 7(2), 1-42.
- MEB. (2018). 2018 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı. Erişim Adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 10.12.2021.
- Mısır, M. E. & Şimşek, C. L. (2018). Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Bilim Tarihinin Öğretimsel Değeri Üzerine Görüşleri. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi* 1(1), 1-12.
- Özarlan, S. (2019). İslam Düşüncesi ve Müslüman Bilim Adamları. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (MÜSBİD)* 8(15), 33-46.

Özkan, İ., & Mısırlıoğlu, Z. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 5 Ders Kitabı*. Ankara: Ada Matbaacılık.

Sinav, Ö. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 5 Ders Kitabı*. Ankara: Dikey Yayıncılık.

Şimşek, C. L. (2011). Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı ve Kitaplarında Türk-İslam Bilginlerine Yer Verilme Durumu. *Türk Fen Eğitimi Dergisi* 8(4), 154-168.

Tamdoğan, N. Ö., & Aktan, M. B. (2019). Fen Bilimleri Derslerinde Türk –İslam Bilginlerinin Öğretilmesine Dair Öğretmen ve Uzman Görüşlerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi* 48(224), 241-266.

Türker, S., Seyrek, A., Bozkaya, T., & Üçüncü, Z. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 7 Ders Kitabı*. Ankara: Tutku Yayıncılık.

Türker, S., Seyrek, A., Bozkaya, T., & Üçüncü, Z. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 8 Ders Kitabı*. Ankara: Tutku Yayıncılık.

Ulu Kalın, Ö. (2018). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Türk İslam Bilginleri. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 12(26), 330-346.

Yancı, M. V. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 8 Ders Kitabı*. Ankara: Dikey Yayıncılık.

Yıldırım, A. & Simsek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 12 Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, F. S., Aydın, A., & Yalıkavak, İ. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 6 Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Yönter, G. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 7 Ders Kitabı*. Ankara: Yıldırım Yayınları.

Yücel, M., & Karamustafaoğlu, S. (2020). Orta Okul 5. ve 6. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitapları Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 9(1), 93-120.

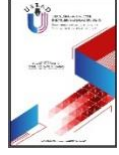
GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Fen eğitimi her toplumun gelişimi için büyük önem arz etmektedir. Bilim ve teknolojinin temelini oluşturan iyi bir fen eğitimi için, birçok unsur belirli bir yapı içinde düzenlenmelidir. Bu unsurlardan biride şüphesiz ders için kullanılan ders kitaplarıdır. Gerek öğrenciler için gerek eğitimciler için öğretimin vazgeçilmez unsuru olan ders kitaplarına verilen önem her geçen gün artmaktadır. Ders kitaplarının bilimsel yazım boyutundan şekilsel unsurlarına kadar birçok öge bir bütün içinde olmalıdır. Fen eğitiminde öğrencilerin derse ilgisinin artırılması, geçmişte ve günümüzde fen ve teknoloji alanına katkı sağlayan bilim insanlarının öğrencilere aktarılması, öğrencilerin fen eğitimine yönelik ilgisine katkı sağlamaktadır. Öğrencilerin bilimsel süreçleri anlaması, bilim insanlarının özelliklerini kavraması, bilimin üretilme sürecinde bilim insanlarının yaptığı fedakârlıkları öğrenmesi, öğrencilerin zihinsel süreçlerinde değişikliğe ve bilime olan bakış açısında farklılığa neden olacaktır. Öğrencilerin kendi toplumlarına ait iç dinamikleri kavraması, kendilerinden önceki dönemlerde yaşamış Türk İslam bilim insanlarını tanımaları ayrıca önemlidir. Bu amaçla MEB'in (2018) 2018 Fen Bilimleri dersi öğretim programına göre hazırlanan ve 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde oluşturulan ders kitaplarında yer verilen Türk İslam bilim insanlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi araştırılan olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren materyalleri kapsamaktadır (Yıldırım ve Simsek, 1999). Doküman analizi sonucunda ulaşılan ders kitapları içerik

analizine tabi tutularak ders kitabında yer verilen bilim insanlarına yönelik yazılı olan bilgilerden çıkarımlarda bulunulmuştur (Karasar, 2000). Bu çalışmanın amacına uygun olarak içerik analiz türlerinden kavramsal analiz türü kullanılmıştır. Kavramsal analiz, araştırılan kavramın ne derecede sıklıkla kullanıldığı ve metin içerisinde geçen mesaj içerisinde geçen kavramın öneminden bahseder (Busch vd., 2012). Araştırmanın bulguları her sınıf düzeyine göre tablolar şeklinde gösterilmiştir. 5. sınıf düzeyinde kullanılan fen bilimleri ders kitapları incelendiği zaman, Türk İslam bilim insanlarına Ada Matbaacılık ve Yayıncılık'a ait ders kitabında hiçbir şekilde yer verilmediği, Dikey Yayınları'na ait ders kitabında ise sadece Ali Kuşçu'ya yönelik kısa bir bilgi notu olarak verildiği, MEB Yayınları'na ait ders kitabında ise 4 Türk İslam Bilim insanına (Ali Kuşçu, Hezerfan Ahmet Çelebi, Vecihi Hürkuş ve İbn-i Heysem) yer verilmekle birlikte bu bilim insanlarının yapmış oldukları çalışmaların bilimin kahramanları başlığı altında ayrıntıları ile birlikte yer aldığı görülmektedir. 6. sınıf fen bilimleri ders kitapları incelendiği zaman Anadol Yayınları 2 Sevgi Yayınları'nın sadece 1 Türk İslam Bilim insanına yer ver vermeye birlikte, verilen bilgilerin ise kısa bilgiler şeklinde olduğu görülmektedir. Türk İslam Bilim insanlarına yönelik en fazla MEB Yayınlarında kapsamlı bir şekilde yer verildiği görülmektedir. 7. sınıf ders kitapları incelendiği zaman, Tutku Yayınlarına ait ders kitabında yer alan bilim adamlarından sadece Uluğ Bey ve Ali Kuşçu ünite ve konu ile ilişkilendirilerek "bunları biliyor musunuz?" başlığı altında yer alırken Prof. Dr. Aziz Sancar'a ait bilgiler ise ders kitabının tanıtım bölümünde "bilim, teknoloji ve yaşam" başlığı altında yer almıştır. 7 Türk İslam bilim insanına yer veren Yıldırım Yayınları'na ait ders kitabında bilim adamlarına ait bilgiler özellikle konu içerisinde yer aldığı görülmektedir. Uluğ Bey, Ali Kuşçu, Takiyüddin, Cabir Bin Hayyan ve İbn-i Heysem'e ait bilgiler ayrı bir başlık açılmadan konu içerisinde yer alırken, Prof. Dr. Aziz Sancar ve Gazi Yaşargil ile ilgili bilgiler ise "bunları biliyor musunuz?" başlığı altında yer aldığı görülmektedir. MEB Yayınları'na ait ders kitabında yer alan Türk İslam bilim insanlarından Ali Kuşçu ve Uluğ Bey'in konu içinde yer aldığı, Ali Kuşçu ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilirken Uluğ Bey'e yönelik ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Prof. Dr. Aziz Sancar ile ilgili verilen bilgiler "araştıralım, tartışalım", İbn-i Heysem ile ilgili bilgilerin "bunları biliyor musunuz?" başlığı altında yer verildiği görülmektedir. 8. sınıf fen bilimleri ders kitaplarında Dikey Yayınları ve Tutku Yayınları'nın Türk İslam bilim insanlarına yer vermediği Adım Adım Matbaa Yayıncılık'a ait ders kitabında ise sadece 3 Türk İslam bilim insanına yer verildiği görülmektedir. Yer verilen bilim insanlarından Prof. Dr. Sema Birler'e ait bilgilerin "basından", Oktay Sinanoğlu ve Nejat Eczacıbaşı'nın ise "okuma parçası" adı altında yer aldığı görülmektedir. Yapılan içerik analizi ile her sınıf seviyesinde 3 olmak üzere toplam 12 ders kitabı incelenmiş, elde edilen veriler sonucunda araştırmada toplam 17 Türk İslam bilim insanına ve yapmış oldukları çalışmalara yer verildiği görülmüştür. Bu durum bilime katkıları oldukça fazla olan Türk İslam bilim insanlarında ders kitaplarında yeterince yer verilmediğini göstermektedir. Elde edilen sonuçlar Şimşek (2011), İdin ve Yalaki (2016) ve Durukan'ın (2017) yapmış oldukları çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Öğrencilerin doğadaki meydana gelen olayları kavramaları, bilime karşı merak ve ilgi duymaları, fen derslerine yönelik olumlu tutum sergilemeleri bakımından ders kitapları en önemli etkenlerden birisidir. Bilim ve bilimsel olaylarla ilgili verilecek doğru bilgiler ders kitapları içerisinde bilim insanlarının yapmış oldukları çalışmalara yer vermekle mümkün olmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT: Science education is of great importance for the development of every society. For a good science education, which forms the basis of science and technology, many elements must be arranged in a certain structure. One of these

elements is undoubtedly the textbooks used for the course. The importance given to textbooks, which is an indispensable element of education for both students and educators, is increasing day by day. Many elements, from the scientific writing dimension to the figural elements of the textbooks, should be in a whole. Increasing students' interest in science education and transferring scientists who have contributed to the field of science and technology in the past and present contribute to students' interest in science education. Students' understanding of scientific processes, understanding the characteristics of scientists, learning about the sacrifices made by scientists in the process of producing science will cause changes in students' mental processes and a difference in their perspectives on science. It is also important for students to comprehend the internal dynamics of their own society and to get to know Turkish-Islamic scientists who lived in previous periods. For this purpose, the 5th, 6th, 7th grades prepared according to the 2018 Science course curriculum of the Ministry of National Education (2018). It is aimed to examine the Turkish-Islamic scientists included in the textbooks created at the 8th and 8th grade levels. In the research, document analysis, one of the qualitative research designs, was used. Document analysis includes materials containing information about the investigated case or cases (Yıldırım & Simsek, 1999). The textbooks obtained as a result of the document analysis were subjected to content analysis and inferences were made from the written information about the scientists included in the textbook (Karasar, 2000). In accordance with the purpose of this study, conceptual analysis type, which is one of the content analysis types, was used. Conceptual analysis talks about how often the researched concept is used and the importance of the concept in the message in the text (Busch et al., 2012). The findings of the study are shown in tables according to each grade level. When the science textbooks used at the 5th grade level are examined, it is seen that Turkish-Islamic scientists are not included in the textbook of Ada Matbaacılık ve Yayıncılık, but only a short information note for Ali Kuşçu in the textbook of Vertical Publishing. In the textbook of MEB Publications, 4 Turkish Islamic Scientists (Ali Kuşçu, Hezerfan Ahmet Çelebi, Vecihi Hürkuş and İbn-i Heysem) are included, but it is seen that the studies of these scientists are included in detail under the title of heroes of science. When the 6th grade science textbooks are examined, it is seen that Anadol Yayınları 2 Sevgi Yayınları includes only 1 Turkish-Islamic scientist, but the information given is in the form of short information. It is seen that the most comprehensive coverage of Turkish-Islamic Scientists is in MEB Publications. When the 7th grade textbooks were examined, only Uluğ Bey and Ali Kuşçu, among the scientists in the textbook of Tutku Publications, were associated with the unit and the subject and said, "Do you know these? While under the title of Prof.Dr. Information about Aziz Sancar is included under the title of "science, technology and life" in the introduction section of the textbook. While the information about Uluğ Bey, Ali Kuşçu, Takiyüddin, Cabir Bin Hayyan and İbn-i Heysem are included in the subject without opening a separate heading, Prof.Dr. Information about Aziz Sancar and Gazi Yaşargil is "Do you know these? It can be seen that it is under the heading." While detailed information about Ali Kuşçu, including Turkish-Islamic scientists Ali Kuşçu and Uluğ Bey, is included in the textbook of MEB Publications, detailed information about Uluğ Bey is not given. Prof. dr. The information about Aziz Sancar is "Let's research and discuss", the information about Ibn al-Haytham is "Do you know these?" appears under the heading. It is seen that in the 8th grade science textbooks, Vertical Publishing and Tutku Publishing did not include Turkish-Islamic scientists, and only 3 Turkish-Islamic scientists were included in the textbook of Adım Adım Matbaa Publishing. One of the scientists featured, Prof. Dr. It is seen that information about Sema Birler is from the

press, and Oktay Sinanoğlu and Nejat Eczacıbaşı are under the name of "reading piece". With the content analysis, a total of 12 textbooks, 3 at each grade level, were examined, and as a result of the data obtained, it was seen that a total of 17 Turkish-Islamic scientists and their studies were included in the research. This situation shows that Turkish-Islamic scientists, who have a great contribution to science, are not given enough space in the textbooks. The results obtained are similar to the results of the studies conducted by Şimşek (2011), İdin and Yalaki (2016) and Durukan (2017). Textbooks are one of the most important factors in students' understanding of the events in nature, their curiosity and interest in science, and their positive attitude towards science lessons. Accurate information about science and scientific events is possible by including the studies of scientists in the textbooks.

TÜRK VETERİNER HEKİMLİĞİ TARİHİNDE AFORİZMALAR* APHORISMS IN THE HISTORY OF TURKISH VETERINARY MEDICINE

Özgül KÜÇÜKASLAN

Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Veteriner Fakültesi,
Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı,
Diyarbakır/Türkiye.
Assoc. Prof., Dicle University, Faculty of Veterinary Medicine, History of
Veterinary Medicine and Deontology,
Diyarbakır/Turkey.
ozgul.kucukaslan@dicle.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-7494-0236

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1084055

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 07.03.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 22.06.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Küçükaslan, Ö. (2022). Türk Veteriner Hekimliği Tarihinde Aforizmalar. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(9), 405-417.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>

mail: usbaddergi@gmail.com

* Bu çalışma, 25-27 Mayıs 2016 tarihinde Bursa'da gerçekleştirilen V. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumunda aynı adla sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

Öz: Aforizma (özdeyiş, özlü söz, vecize, ülger, kalamıkibar, aforizm, motto), bir düşünceyi en kısa ve kesin bir biçimde anlatan ve kimin tarafından söylendiği belli olan söz olarak tanımlanmaktadır. Veteriner hekimliği mesleğine ilişkin olarak büyük devlet adamı İsmet İnönü'nün "Denilebilir ki insan hekimliği veteriner hekimliğin yanında okyanusa karşı iç deniz gibidir" sözleri ve Milli Şair Veteriner Hekim Mehmet Akif Ersoy'un "Bir tecrübe etsen senin aklın da yatar, bize insan hekiminden daha lazım baytar" sözleri, kuşaktan kuşağa geçerek yaşayan ve bu mesleğin her üyesi tarafından bilinen özlü sözlerin başında gelmektedirler. Türkiye'de Cumhuriyet sonrası döneme ilişkin olarak yapılan eser incelemeleri sırasında; deyiş güzelliği, anlatım gücü, kavram zenginliği bakımından araştırma konusu yapılmaya değer bir söz varlığı olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, veteriner hekimliği mesleğinin büyükleri ve devlet adamlarının veteriner hekimliği mesleğine ilişkin olarak dile getirdikleri bu anlamlı sözlerin tarihin tozlu sayfaları arasından çıkarılarak veteriner hekimlerle buluşturulması amaçlanmıştır. Aforizmalar seçilirken, teknik olarak dil bilgisi yönünden aforizma yapısına uygun olmalarına dikkat edilmiş, bu çerçevede; söyleyeni belli, kısa ve yargı bildiren 37 adet aforizma kaydedilmiştir. Çalışmada derli-toplu olarak sunulan bu anlamlı sözlerin meslektaşlarımıza ışık tutacak bir yol göstermeleri bakımından önemli oldukları düşünülmektedir. Aforizmaların, öğrenci derslerinde, meslek yıldönümlerinde, akademik açılış ve mezuniyet törenleri gibi hitabet sanatının ön planda olduğu toplantılarda değerlendirilerek faydalı olabilecekleri ileri sürülebilir.

Anahtar Kelimeler: Aforizma, Tarih, Veteriner Hekimliği

Abstract: Aphorism (özdeyiş, özlü söz, vecize, ülger, kalamıkibar, aforizm, motto) is defined as a word that tells a thought in the shortest and most precise way and whose utterance is clear. Regarding the veterinary profession, the great statesman İsmet İnönü's aphorism "It can be said that human medicine is like an inland sea against the ocean next to veterinary medicine" and the National Poet Veterinarian Mehmet Akif Ersoy's aphorism "It makes sense to you if you experience it, we need a veterinarian more than a human doctor." These aphorisms are at the forefront of the aphorisms that have been passed down from generation to generation and are known by every member of this profession. During the study of works related to the post-Republican period in Turkey; It has been determined that it is a vocabulary worthy of research in terms of beauty of expression, power of expression, and conceptual richness. In this study, it is aimed to bring these meaningful words of veterinary medicine elders and statesmen to veterinarians by extracting them from the dusty pages of history. While selecting the aphorisms, attention was paid to ensure that they were suitable for the aphorism structure in terms of technical grammar. 37 aphorisms that express from the owner, are short and express judgment have been recorded. It is thought that these meaningful words, which are presented neatly in the study, are important in terms of showing our colleagues a bright way. It can be argued that aphorisms can be useful by being evaluated in student classes, vocational anniversaries, academic opening and graduation ceremonies, etc.

Key Words: Aphorisms, History, Veterinary Medicine

Giriş

Aforizmalar, bir düşünceyi, bir duyguyu, bir ilkeyi kısa ve kesin bir biçimde anlatan ve genellikle kimin tarafından söylendiği bilinen; aynı zamanda özdeyiş, özlü söz, vecize, ülger, kalamıkibar, aforizm ya da motto adı da verilen sözlerdir

(TDK, 2022). Aforizmalar, ustaca bir üslûp, büyüleyici ve inandırıcı bir anlatım ile uzun yıllar akılda kalırlar ve her gün işitildikleri hâlde tazeliklerini kaybetmezler (Yakıncı vd., 2018). Nietzsche (2003) "Aforizmalar" adlı eserinde: "*Benim arzum başkalarının bir kitapta anlattığı şeyi, on cümlede anlatmaktır*" ifadeleri ile az sözcükle yargıyı eksiksiz olarak verebilen özlü anlatımın değerini vurgulamaktadır. İnsanlık tarihini etkilemiş olan nice filozof, söz ustası ve bilim insanı, söyledikleri sözlerle yaşadıkları milletlere onurlu bir yer kazandırmışlardır. Özellikle sözün sahibi önemli bir devlet adamı, komutan, bilim insanı veya tarihe yön vermiş ünlü bir kişi ise bu sözler daha da önem kazanmıştır (Yıldız, 2018). Veteriner hekimliği mesleğine ilişkin olarak ülkemizde meslek büyüklerimize ve devlet adamlarımıza ait pek az sayıda özlü söz bilinmektedir. Bu özlü sözlerden başta gelen ikisi büyük devlet adamı İsmet İnönü'nün (Anonim, 1943a) "*Denilebilir ki insan hekimliği veteriner hekimliğin yanında okyanusa karşı iç deniz gibidir*" sözleri ve Milli Şair Veteriner Hekim Mehmet Akif Ersoy'un (Uygur, 1937; Dinçer, 2011) "*Bir tecrübe etsen senin aklın da yatar, bize insan hekiminden daha lazım baytar*" sözleridir. Bu sözler kuşaktan kuşağa geçerek yaşayan ve bu mesleğin her üyesi tarafından bilinen aforizmaların en güzel örneklerini oluşturmaktadır. Hitabet sanatının ürünleri olan bu sözler, geçmişten günümüze gerçekleştirilen mesleki toplantılarda, meslek yıldönümlerinde, açılış ve mezuniyet töreni konuşmalarında vurgulanmakta, bu sayede veteriner hekimliği mesleğinin önemi anlatılmaktadır (Anonim, 1943b; Anonim, 1964). Yapılan araştırmalar sırasında, meslek büyüklerimiz tarafından dile getirilen; deyiş güzelliği, anlatım gücü, kavram zenginliği bakımından araştırma konusu yapılmaya değer bir söz varlığı olduğu belirlenmiş ve literatür taraması sonucunda veteriner hekimliği tarihi araştırmaları içerisinde bu konuyu ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma, bu eksikliği gidermek, Cumhuriyet sonrası dönemde meslek büyüklerimize ve devlet adamlarımıza ait ulaşılabilen özlü sözlerin gün ışığına çıkararak veteriner hekimlerle buluşturmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın ana gerecini, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Kütüphanesinde bulunan çeşitli kitap ve süreli yayınların taranmasıyla elde edilen veriler oluşturmuştur. Çalışma, meslek büyükleri ve devlet adamlarının Cumhuriyet döneminde veteriner hekimlere hitaben söyledikleri, veteriner hekimliğe, mesleki davranışlara ve bilime ilişkin aforizmaları özelinde sınırlandırılmıştır. Sözler seçilirken, dil bilgisi yönünden özdeyiş yapısına uygun olmalarına dikkat edilmiş; söyleyeni belli, kısa ve yargı bildiren sözler seçilmiş, bu yapıya uygun olmayan ifadeler inceleme dışı bırakılmıştır. Bu çerçevede duygu ve düşüncelerin ifade edilmişindeki hünerin, okuyan kişi tarafından açıkça görülebileceği öngörülen sözler ele alınmıştır. Sözlerin yazımında orijinal söz yapısında değişiklik yapılmamış, eski dilde olan kelimelerin çevirisi için Devellioğlu'nun (2006) Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat'ı kullanılmış, kelimelerin anlamları köşeli parantez içerisinde verilmiştir.

Aforizmalar

1. "Milletin fende kalkınması ve gelişmesi için veteriner hekimler başrol sahibi olanlardandır." Cumhurbaşkanı İsmet İnönü (Anonim, 1943a).
2. "İktisâdî [ekonomik] maîşet [geçim] ve refâhta [rahatlıkta] kıymetli veteriner başlı başına âmildir [sebeptir]." Cumhurbaşkanı İsmet İnönü (Anonim, 1943a).
3. "Biyoloji, veterinerin himmeti ile ufuklarını genişletebilir." Cumhurbaşkanı İsmet İnönü (Anonim, 1943a).
4. "Denilebilir ki insan hekimliği veteriner hekimliğin yanında okyanusa karşı iç deniz gibidir." Cumhurbaşkanı İsmet İnönü (Anonim, 1943a).
5. "Bütün memleket için ciddî baytar, başlıca medâr-ı istinad avâmilden [dayanak noktası nedenlerinden] biridir." Cumhurbaşkanı İsmet İnönü (Bekman, 1940).
6. "Türk Hekimliğinin ve Türk Veterinerliğinin tarih içinde bulunamayacak kadar derinliklerde izleri ve eserleri vardır." Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı General Kâzım Karabekir (Tüzdil, 1948a).
7. "Bir tecrübe etsen senin aklın da yatar, bize insan hekiminden daha lazım baytar." Milli Şair Veteriner Hekim Mehmet Akif Ersoy (Uygur, 1937; Dinçer, 2011).
8. "İlim, mâzîdeki [geçmişteki] hâdiselerden [olaylardan] istidlâlen [delile dayanarak] istikbâldeki [gelecekteki] vak'aları [olayları] keşfeden bir meleke-i fâzıladır [faziletli, üstün yeti]." Siyasetçi, Şair ve Yazar Ziya Gökalp (Beysanoğlu, 1956).
9. "Siyasi kahramanlık ve zaferi yaşatıp yükseltecek olan, ilim ve kültür zaferidir." Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün (Aygün, 1941).
10. "Hangi milletin laboratuvarları daha kuvvetli ve kudretli ise hakiki galip o millettir." Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün (Aygün, 1941).
11. "İlmin ana yolları hiçbir milletin malı değildir, bütün kültür insanların ortak malıdır, şu kadar ki yurt için çalışmak ve ulusal bir yurt bilgisi kurmak gereklidir." Bakteriolog Ord. Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün (Aygün 1939; Dinçer, 1982; Dinçer 1983).
12. "Dünyanın dün olduğu gibi bu günkü savaşında da muvaffak [başarılı] olmanın en büyük sırrı et ve benzeri olan albuminli gıda maddelerinde saklıdır" Bakteriolog Ord. Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün (Çarkacı, 1946).
13. "Veteriner hekimlik ümmütdür, yani tababetin anasıdır." Bakteriolog Osman Nuri Eralp (Bekman, 1968).
14. "Her meslek, yetiştirdiği büyük adamlarının omuzları üstünde yükselir ve bu adamlardan kuvvet alır." Bakteriolog Ahmet Şefik Kolaylı (Kolaylı, 1933).

15. "Büyüklerinin hatırasını bir hürmet hâlesi içinde yaşatmak, bir mesleğin müntesipleri [mensup, ilgili] için en büyük borçtur." Bakteriolog Ahmet Şefik Kolaylı (Kolaylı, 1933).
16. "Veteriner tâbabet daha ziyade vikayevi [koruyucu] tâbabettir ve umumî hıfzıssıhanın [sağlık koruma]temininde esas olan rükünlerden [en güçlü öğelerden] biridir." Marazî Teşrih ve Et Kontrolü Muallimi Dr. Üveis Maskar (Maskar, 1939).
17. "Bir mezbahanın kuruluşunda ilk evvel dikkate alınacak cihet [taraf], onun halk sağlığını alâkadâr eden bir sıhhat müessesesi olduğunu kabul etmektir." Marazî Teşrih ve Et Kontrolü Muallimi Dr. Üveis Maskar (Maskar, 1939).
18. "Her kim ki her öğrendiği şeyden ne kazanç elde edeceğini sorar ve araştırırsa o hiçbir vakit hakiki bir âlim olamaz." Yüksek Ziraat Enstitüsü Rektörü Prof. Dr. Friedrich Falke (Anonim, 1935a).
19. "Büyüklerini tanımayanlar, onların hizmetlerini takdir etmeyenler, onlara hürmet hissi beslemeyenler, hiç kimseden hürmet bekleyemezler." Bakteriolog Muzaffer Bekman (Bekman, 1956).
20. "Hayvan organlarının anatomik ahengi [uyumu], bir sanatkârın fikrî ve hissî kabiliyetlerini kamçılayacak bir güzellik meşheridir [sergisidir]." Anatomist Ord. Prof. Dr. Hilmi Dilgimen (Dilgimen, 1943).
21. "Veteriner hekim, ilim ve vatan için çalışan bir idealisttir." Anatomist Ord. Prof. Dr. Hilmi Dilgimen (Anonim, 1943a).
22. "Baytarlık, bütün tababetin validesi [anası], bir memleket servetinin [zenginliğinin] hazinesi, iktisadiyatın [devletin ekonomik durumunun] temel taşıdır." Yüksek Baytar Mektebi Rektörü Anatomist Hilmi Dilgimen (Anonim, 1934).
23. "Mesleğimizde her şeyi bilene değil, bir şeyi en iyi bilene ihtiyaç vardır." Yüksek Baytar Mektebi Rektörü Anatomist Hilmi Dilgimen (Anonim, 1934).
24. "Veteriner hekimlik tababetin bir kolu, bir şubesi değil; tıbbın, hekimliğin bizzat kendisi, aslı ve anasıdır." Parazitolog Prof. Dr. Nevzat Tüzdil (Tüzdil, 1943).
25. "İlim ancak hiçbir tesir [etki] altında kalmadıkça gerçek mahiyet [nitelik, vasıf] ve karakterini taşıyabilir." Parazitolog Prof. Dr. Nevzat Tüzdil (Tüzdil, 1948b).
26. "İlim ve hizmetin ölçüsü güçlük kelimesi değil, muvaffak [başarılı] olmak kelimesidir." Veteriner Hekim Merver Ansel (Anonim, 1935b).
27. "Memleket hayvancılığı en zengin kaynaklarımız, veteriner hekimliği mesleği de o servet [zenginlik] kaynağının koruyucusudur." Veteriner Umum Müdürü Ali Rıza Erem (Eroğlu, 1956).

28. "Mesleğin en büyük fikrî ve içtimaî [sosyal, toplumsal] terakkilerinden [gelişme, ilerleme] birisi de temiz ve asil Türk kızlarının veteriner hekim oluşlarıdır." Patolojik Anatomist Dr. Reşat Ş. Akün (Akün, 1942).
29. "Veteriner hekimliği mesleğine hayır ve menfaat getirecek olanlar ancak ve ancak bu mesleği tam manâsı ile sevebilenler olacaktır." Bakteriyolog Nail Fehmi Doğruman (Doğruman, 1957).
30. "Bir mesleğin vaziyeti onu idare edenlerden çok idare edilenlerin davranışlarına bağlıdır." Bakteriyolog Nail Fehmi Doğruman (Doğruman, 1958).
31. "Eğer bir meslek içtimaî [sosyal, toplumsal] bir topluluk içinde itibar görmüş ise o meslekte her yönden kaliteli, kültür ve ahlâk bakımından ileri insanlar yetişmiş demektir." Bakteriyolog Nail Fehmi Doğruman (Doğruman, 1962).
32. "Nasıl ki müziğin dini, milliyeti olmazsa ilmin de yoktur." Bakteriyolog Sait Bilal Golem (Durusan, 1957).
33. "Gayri meşru [yasa dışı] yollarla şeref ve servet [zenginlik] hırsı peşinde koşanların perişan olmaları tabiatın kanunudur." Cerrah Prof. Dr. M. Tefvik Başer (Taşdelen, 1960).
34. "Veteriner hekim yalnız dilsiz bir hayvanın ızdırabını [acısını] dindiren meslek adamı değildir; dilsizin ızdırabının yanında dillinin açlığını gideren insandır." Tarım Eski Bakanı Turan Şahin (Anonim, 1964).
35. "Türk veteriner hekimleri büyük bir feragatle ve sessiz sedasız çalışan bir kitledir." Başbakan Süleyman Demirel (Anonim, 1967).
36. "Geciken hekimlik hizmeti, idam sonrası af çıkarmaya benzer." Türk Veteriner Hekimleri Birliği Eski Başkanı Yücel Akıncı (Akıncı, 1989).
37. "Her mesleğin tarihinin etüd [inceleme, araştırma] ve öğretilmesinde ilmî ve millî istifade [yararlanma] mevcuttur." Veteriner Hekimliği Tarihçisi Prof. Dr. Nihal Erk (Erk, 1958).

Tartışma ve Sonuç

Veteriner hekimliği tarihinin öncülerinden olan Muzaffer Bekman (1956) "vazifelerine sadık, hayat yolu üzerinde rastladıkları engellerde hiçbir zaman cesaretleri kırılmamış, çalışmaları ile maksatlarını ve ülkülerini tahakkuk ettirmiş, çeşitli ve sayılı eserler yazmış olan meslektaşlarımızı bu hizmetlerinden dolayı meslek büyükleri olarak tanımak ve tanıtmak kadirşinaslık olur" ifadeleri ile meslek büyüklerimizi tanımak ve tanıtmamızın kadirbilir duygularla ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Çalışmada da bu çerçevede meslek büyüklerimizin özlü sözlerine değer verilmiş, ulaşılabilen özlü sözler tarihin tozlu sayfaları arasından gün yüzüne çıkarılarak bir yandan veteriner hekimliği mesleğinin büyükleri yad

edilirken diğer yandan da onların hikmetli sözlerinin gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır.

Memiş (2005), "Tarih Metodolojisi" adlı eserinde; anlamlı, özlü sözlerin, fıkralar ve atasözleri gibi tarihi olayları yansıtmaları nedeniyle tarih araştırmalarında kullanılabileceklerini bildirilmiştir. Bu çerçevede hem meslek büyüklerimizin hem de devlet büyüklerinin kayıtlara geçen özlü sözlerinin tarih araştırmalarında da kullanılabilir oldukları ileri sürülebilir. Çalışmada devlet adamlarından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, General Kâzım Karabekir, Tarım Bakanı Turan Şahin ve Başbakan Süleyman Demirel'in veteriner hekimliğe yönelik ifadelerinin söylendiği dönemlerde devlet adamı olarak mesleğe bakış açılarının nasıl olduğu konusunda tarihsel ipuçları olarak değerlendirilebileceğini söylemek mümkündür.

Büyük devlet adamı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün de veteriner hekimliği mesleğine yönelik olarak güzel sözler söylediği Naki Cevad Akkerman'ın şu ifadelerinden anlaşılmaktadır: "*Cumhuriyetin ve mesleki kuruluşun istediği reform çabaları içinde etkin görev almış bir meslektaş olarak idrak ettiğim 91 yıllık bir ömrün en büyük ödülleri başında 1930 Sonbaharında Sivas'ta bir mücadele grubumuzu dinlemek lütfunda bulunan Atatürk'ün veteriner mesleği hakkında lütüfkar sözleri yer almaktadır*" (Anonim, 1982). Tarih araştırmacılarının Atatürk'ün bu sözlerinin yer aldığı herhangi bir literatüre ulaşabilirlerse mesleğimize ayrı bir onur kazandıracaktır.

Yakıncı vd., (2018) "Tıp eğitiminde özdeyişlerin gücü" adlı çalışmalarında; eğitim sürecinde özlü sözlerden faydalanılabileceğini, özlü sözlerin düşünceleri çarpıcı ve kolay hatırlanır bir biçimde sunmaları nedeniyle önemsendiklerini ve sık başvurulan bir anlatım yolu olduğunu bildirmişlerdir. Benzer şekilde veteriner hekimliği öğretiminde de ders konularına ilişkin olarak özlü söz yapısına uygun cümlelerin oluşturulabileceği ve bu sözlerin konuyu hatırlamayı kolaylaştırmak adına derslerde kullanılabileceği, bunun yanı sıra meslek büyüklerimizin özlü sözlerinden de faydalanılabileceği ileri sürülebilir.

Çalışmada, içerik olarak sözlerin çoğunluğunun veteriner hekimliğin anlam ve önemiyle ilgili olduğu, bunun yanı sıra veteriner hekimliğin bilim alanlarına ilişkin sözlerin de olduğu görülmektedir. Son derece geniş bir yelpazeye sahip olan meslek tarihimizin özlü sözleri elbette ki bu kadarla sınırlı değildir. Konuya odaklı olarak yapılacak uzun soluklu araştırmalarla bilinmeyen özlü sözlerin gün yüzüne çıkarılmalarına devam edilmesi araştırmacılara önerilebilir.

Sonuç olarak, hem meslek büyüklerimizin ve devlet adamlarımızın fikirlerinden süzülerek sayfalara dökülen hem de meslek büyüklerimizce beğeni alarak nakledilmeye değer görülen bu ifadelerin, aforizmaların en iyi örnekleri arasında değerlendirilebilecekleri düşünülmektedir. Çalışmada derli-toplu olarak sunulan bu anlamlı sözlerin öğrenci derslerini renklendirerek eğitim-öğretimin bir parçası olabilecekleri, fakültede öğrencilerin görebilecekleri alanlara asılabilecekleri, meslek yıldönümleri, açılış ve mezuniyet törenleri gibi hitabet sanatının ön planda olduğu toplantılarda değerlendirilerek faydalı olabilecekleri ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

- Akinci, Y. (1989). Türk Veteriner Hekimliği 147 Yaşında. *Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi* 36(3), 822-828.
- Akün, R. Ş. (1942). 1855 Kırım Savaşı ile 1939 İkinci Dünya Savaşı Arasında Türk Veteriner Hekimliğinin Türkiye'nin Meslek (doctrine) ve Tefekkür (pensée) Tarih ve Coğrafyası Bakımından Yeri ve Önemi. *Türk Veterinerler Cemiyeti Dergisi* 3, 20-42.
- Anonim. (1934). Baytar Fakültesinde 33-34 Senesi İlk Ders Gününün Tesidi. *Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası* 4(1), 122-127.
- Anonim. (1935a). Fakültelerimizde Kayıt ve Kabul Merasimi. *Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası* 5(1), 97-102.
- Anonim. (1935b). Muhtelif Havadisler: Bayan Merver. *Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası* 5(1), 104-105.
- Anonim. (1943a). *YZE Veteriner Fakültesi 100. Yıldönümü Hatırası*. Ankara: Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Basımevi.
- Anonim. (1943b). Profesör Hilmi Dilgimen'in Tarih Konuşması. *Askerî Veteriner Mecmuası* 21(154), 335-340.
- Anonim. (1964). Olaylar ve Düşünceler, Veteriner Hekimliğinin 122. Yılı. *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi* 34(11-12), 413-426.
- Anonim. (1967). Ankara Şap Enstitüsü Açılış Töreni ile İlgili İzlenimler. *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi* 37(3), 3-10.
- Anonim. (1982). Onur Plaketi Naki Cevad Akkerman'a Verildi. *Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi* 29(3-4), 533-534.
- Aygün, S. T. (1939). *Bulaşık ve Salgın Hastalıklar Bilgisi (Epidemiologie) Genel Bölüm-Genel Salgınlar Bilgisi*. Ankara: Sümer Basımevi.
- Aygün, S. T. (1941). Prof. Dr. S. Aygün'ün Nutku: Ahmet, Hüdayi, Kemal, *Türk Veterinerler Cemiyeti Dergisi* 11(2), 29-42.
- Beysanoğlu, Ş. (1956). *Ziya Gökalp'in İlk Yazı Hayatı*. İstanbul: Şehir Matbaası.
- Bekman, M. (1940). *Veteriner Tarihi*. Ankara: Ankara Basım ve Cildevi.
- Bekman, M. (1956). Veteriner Hekimliğimizin Büyükleri. *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi* 26(122-123), 3252-3265.
- Bekman, M. (1968). Bir Protokol Münasebetiyle Hayvansal İnsan Yiyeceklerini Niçin Veteriner Hekimler Muayene Ederler?. *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi* 38(6), 36-38.
- Çarkacı. (1946). 1944 Yılı Et Plânçomuz. *Türk Veterinerler Cemiyeti Dergisi* 14(5), 66-69.
- Devellioğlu, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilgimen, H. (1943). Anatominin Arkeoloji, Resim, Heykeltraşlık ve Bilhassa Hekimlikteki Önemi, Veteriner Fakültesi Anatomi Enstitüsünün Çalışma Yolları. *Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisi* 1(1), 50-53.
- Dinçer, F. (1982). Ord. Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün'ün Hayatı ve Bilimsel Çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* 29(1-2), 256-276.
- Dinçer, F. (1983). Veteriner Fakültesi içinde *Ziraat-Veteriner-Orman Fakültelerinin YZE Bünyesinde Açılışlarının 50.Yılı 1933-1983*. (Ed.). F. Dinçer. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s. 27-50.

- Dinçer, F. (2011). *Veteriner Hekim Gözüyle Veteriner Hekim Mehmet Âkif Ersoy Dosyası. Türk Veteriner Hekimleri Birliği Yayını*. Ankara: Atalay Matbaacılık.
- Doğruman, N. F. (1957). Meslekde İnkışaf Ele Geçen Fırsatları Ganimet Bilmekle Olur. *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi* 27(124-125), 3311-3319.
- Doğruman, N. F. (1958). Dilsiz Meslek. *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi* 28(138-139), 1-10.
- Doğruman, N. F. (1962). Memleketimizde Veteriner Hekimliğın İnkışaf Edememesinde Kabahat Kendimizindir. *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi* 32(188-189), 197-204.
- Durusan, R. (1957). Sait Bilal'in İkinci Ölüm Yılı Münasebetiyle. *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi* (126-127), 3499-3500.
- Erk, N. (1958). Veteriner Tarihinin Önemi. *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi* 28(143-144), 1-6.
- Eroğlu, A. (1956). Jübilesi Yapılacak Meslek Büyükleri ve Hatıraları: Eski Umum Müdürlerimizden Ali Rıza Erem'in Evinde Bir Saat. *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi* 26(122-123), 3297-3307.
- Kolaylı, Ş. (1933). Mehmet Ali Bey. *Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası* 10, 2-13.
- Maskar, Ü. (1939). Hayvanî Gıda Maddeleri Kontrolünün Ehemmiyeti ve İstanbuldaki Tatbikattan Alınan Neticeler. *Askerî Veteriner Mecmuası* 16(139), 201-228.
- Memiş, E. (2005). *Tarih Metodolojisi*. 4. Baskı. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Nietzsche, F. (2003). *Aforizmalar*. (Çev.). Akdeniz, A. İstanbul: Babil Yayınları.
- Taşdelen, Y. (1960). Hacı Tefvik Hocanın Cenaze Töreni ve Hatırası. *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi* 30(168-169), 931-932.
- Türk Dil Kurumu (TDK). *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim Adresi: <http://www.tdk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 16.02.2022
- Tüzdil, N. (1943). *Veteriner Hekimliği Yüz Yaşında, Yurtta Veteriner Öğretiminin 100. Yıldönümü*. Ankara: Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Basımevi, 27-29.
- Tüzdil, N. (1948a). Tarihsel Olduğu Kadar Mesleğimiz İçin de Şerefli Bir Belge. *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi* 18(18), 3-4.
- Tüzdil, N. (1948b). Veteriner Fakültesi Ankara Üniversitesine Katıldı. *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi* 18(22), 1-2.
- Uygur, T. N. (1937). Mehmet Akif - Hayatı. *Türk Baytarlar Birliği Dergisi* 7(1-2), 1-22.
- Yakıncı, C., Yakında, H., & Akın, K. (2013). Tıp Eğitiminde Özdeyişlerin Gücü. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 56, 143-150.
- Yıldız, C. (2018). Öğrencilerin Matematikle İlgili Tarihsel Sözlere Derslerde Kullanımına İlişkin Görüşleri ve Tarihsel Sözlere Yer Verme Durumları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 8(2), 369-389.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Aforizmalar, bir düşünceyi, bir duyguyu, bir ilkeyi kısa ve kesin bir biçimde anlatan ve genellikle kimin tarafından söylendiği bilinen; aynı zamanda özdeyiş, özlü söz, vecize, ülger, kelamıkibar, aforizm ya da motto adı da verilen sözlerdir. Aforizmalar, ustaca bir üslup, büyüleyici ve inandırıcı bir anlatım ile uzun yıllar akılda kalırlar ve her gün işitildikleri hâlde tazeliklerini kaybetmezler. İnsanlık tarihini etkilemiş olan nice filozof, söz ustası ve bilim insanı, söyledikleri sözlerle yaşadıkları milletlere onurlu bir yer kazandırmışlardır. Özellikle sözün sahibi önemli bir devlet adamı, komutan,

bilim insanı veya tarihe yön vermiş ünlü bir kişi ise bu sözler daha da önem kazanmaktadır. Veteriner hekimliği mesleğine ilişkin olarak ülkemizde meslek büyüklerimize ve devlet adamlarımıza ait pek az sayıda özlü söz bilinmektedir. Bu özlü sözlerden başta gelen ikisi büyük devlet adamı İsmet İnönü'nün "*Denilebilir ki insan hekimliği veteriner hekimliğinin yanında okyanusa karşı iç deniz gibidir*" sözleri ve Milli Şair Veteriner Hekim Mehmet Akif Ersoy'un "*Bir tecrübe etsen senin aklın da yatar, bize insan hekiminden daha lazım baytar*" sözleridir. Bu sözler kuşaktan kuşağa geçerek yaşayan ve bu mesleğin her üyesi tarafından bilinen aforizmaların en güzel örneklerini oluşturmaktadır. Hitabet sanatının ürünleri olan bu sözler, geçmişten günümüze gerçekleştirilen mesleki toplantılarda, meslek yıldönümlerinde, açılış ve mezuniyet töreni konuşmalarında vurgulanmakta, bu sayede veteriner hekimliği mesleğinin önemi anlatılmaktadır. Yapılan araştırmalar sırasında, meslek büyüklerimiz tarafından dile getirilen; deyiş güzelliği, anlatım gücü, kavram zenginliği bakımından araştırma konusu yapılmaya değer bir söz varlığı olduğu belirlenmiş ve yapılan literatür taraması sonucunda veteriner hekimliği tarihi araştırmaları içerisinde bu konuyu ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma, bu eksikliği gidermek, Cumhuriyet sonrası dönemde meslek büyüklerimize ve devlet adamlarımıza ait ulaşılabilen özlü sözlerin gün ışığına çıkararak veteriner hekimlerle buluşturmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ana gerecini, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Kütüphanesinde bulunan çeşitli kitap ve süreli yayınların taranmasıyla elde edilen veriler oluşturmuştur. Çalışma, meslek büyükleri ve devlet adamlarının Cumhuriyet döneminde veteriner hekimlere hitaben söyledikleri, veteriner hekimliğe, mesleki davranışlara ve bilime ilişkin aforizmaları özelinde sınırlandırılmıştır. Sözler seçilirken, dil bilgisi yönünden özdeyiş yapısına uygun olmalarına dikkat edilmiş; söyleyeni belli, kısa ve yargı bildiren sözler seçilmiş, bu yapıya uygun olmayan ifadeler inceleme dışı bırakılmıştır. Bu çerçevede duygu ve düşüncelerin ifade edilmişindeki hünerin, okuyan kişi tarafından açıkça görülebileceği öngörülen sözler ele alınmış ve 37 adet aforizma kaydedilmiştir. Sözlerin yazımında orijinal söz yapısında değişiklik yapılmamış, eski dilde olan kelimelerin çevirisi için Devellioğlu (2006)'nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat'ı kullanılmış, kelimelerin anlamları köşeli parantez içerisinde verilmiştir. Çalışmada derli-toplu olarak sunulan bu anlamlı sözlerin meslektaşlarımıza ışık tutacak bir yol göstermeleri bakımından önemli oldukları düşünülmektedir. Aforizmaların, öğrenci derslerinde, meslek yıldönümlerinde, akademik açılış ve mezuniyet törenleri gibi hitabet sanatının ön planda olduğu toplantılarda değerlendirilerek faydalı olabilecekleri ileri sürülebilir.

Aforizmalardan örnekler

"*Milletin fende kalkınması ve gelişmesi için veteriner hekimler başrol sahibi olanlardandır.*" Cumhurbaşkanı İsmet İnönü.

"*İktisâdî [ekonomik] maîşet [geçim] ve refâhta [rahatlıkta] kıymetli veteriner başlı başına âmildir [sebeptir].*" Cumhurbaşkanı İsmet İnönü

"*Biyoloji, veterinerin himmeti ile ufuklarını genişletebilir.*" Cumhurbaşkanı İsmet İnönü.

"*Denilebilir ki insan hekimliği veteriner hekimliğinin yanında okyanusa karşı iç deniz gibidir.*" Cumhurbaşkanı İsmet İnönü.

"*Bütün memleket için ciddî baytar, başlıca medâr-ı istinad avâmilden [dayanak noktası nedenlerinden] biridir.*" Cumhurbaşkanı İsmet İnönü.

"*Türk Hekimliğinin ve Türk Veterinerliğinin tarih içinde bulunamayacak kadar derinliklerde izleri ve eserleri vardır.*" Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı General Kâzım Karabekir.

"Bir tecrübe etsen senin aklın da yatar, bize insan hekiminden daha lazım baytar." Milli Şair Veteriner Hekim Mehmet Akif Ersoy.

"İlim, mâzîdeki [geçmişteki] hâdiselerden [olaylardan] istidlâlen [delile dayanarak] istikbâldeki [gelecekteki] vak'aları [olayları] keşfeden bir meleke-i fâzıladır [faziletli, üstün yeti]." Siyasetçi, Şair ve Yazar Ziya Gökalp.

"Siyasi kahramanlık ve zaferi yaşatıp yükseltecek olan, ilim ve kültür zaferidir." Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün.

"Hangi milletin laboratuvarları daha kuvvetli ve kudretli ise hakiki galip o millettir." Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün.

"İlmin ana yolları hiçbir milletin malı değildir, bütün kültür insanların ortak malıdır, şu kadar ki yurt için çalışmak ve ulusal bir yurt bilgisi kurmak gereklidir." Bakteriolog Ord. Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün.

"Dünyanın dün olduğu gibi bu günkü savaşında da muvaffak [başarılı] olmanın en büyük sırrı et ve benzeri olan albuminli gıda maddelerinde saklıdır." Bakteriolog Ord. Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün.

"Veteriner hekimlik ümmütdür, yani tababetin anasıdır." Bakteriolog Osman Nuri Eralp.

"Her meslek, yetiştirdiği büyük adamlarının omuzları üstünde yükselir ve bu adamlardan kuvvet alır." Bakteriolog Ahmet Şefik Kolaylı.

"Büyüklerinin hatırasını bir hürmet hâlesi içinde yaşatmak, bir mesleğin müntesipleri [mensup, ilgili] için en büyük borçtur." Bakteriolog Ahmet Şefik Kolaylı.

EXTENDED ABSTRACT: Aphorisms are words that describe a thought, a feeling, a principle in a short and precise way and are generally known by whom they were uttered. Aphorisms are also called özdeyiş, özlü söz, vecize, ülger, kelamıkar and motto. Aphorisms, with a masterful style, fascinating and convincing expression, remain in mind for many years and do not lose their freshness even though they are heard every day. Many philosophers, rhetoricians and scientists, who have influenced the history of humanity, have given their nations an honorable place with their words. Especially if the owner of the word is an important statesman, commander, scientist or a famous person who has shaped history, these words gain even more importance. In our country, very few quotations of our professional elders and statesmen are known regarding the veterinary medicine profession. Two of these concise words are the words of the great statesman İsmet İnönü, "It can be said that human medicine is like an inland sea against the ocean, besides veterinary medicine" and the National Poet Veterinarian Mehmet Akif Ersoy's "If you have an experience, it will take your mind too, we need more veterinarians than human physicians". These words are the best examples of aphorisms that have been passed down from generation to generation and are known by every member of this profession. These words, which are the products of the art of oratory, are emphasized in the professional meetings, professional anniversaries, opening and graduation ceremony speeches from the past to the present, thus explaining the importance of the veterinary medicine profession. During the researches, it has been determined that it is a vocabulary worthy of research in terms of beauty of expression, power of expression, and concept richness, which is said by our professionals. As a result of the literature review, no study has been found that deals with this issue in the history of veterinary medicine. The research was carried out in order to eliminate this deficiency, to bring to the light of the day the aphorisms of our professionals and statesmen in the post-Republican period and to bring them together with veterinarians. The main material of the research was the data obtained by scanning various books and periodicals in the

Library of Ankara University Faculty of Veterinary Medicine, History of Veterinary Medicine and Deontology Department. The study is limited to the aphorisms of the professions and statesmen, addressed to veterinarians in the Republican period, related to veterinary medicine, professional behavior and science. While choosing the words, attention was paid to ensure that they were suitable for the idiom structure in terms of grammar. Words that are clear, short and expressing judgment were selected, and expressions that did not fit this structure were excluded from the study. In this framework, the words that were predicted to be clearly visible to the person reading the skill in expressing feelings and thoughts were discussed and 37 aphorisms were recorded. The original word structure was not changed in the writing of the words, and Devellioğlu (2006)'s Ottoman-Turkish Encyclopedic Dictionary was used for the translation of the words in the old language. The meanings of the words are given in square brackets. It is thought that these meaningful words, which are presented neatly in the study, are important in terms of showing a way to shed light on our colleagues. It can be argued that aphorisms can be useful by being evaluated in student lectures, vocational anniversaries, academic opening and graduation ceremonies, as well as in meetings where the art of oratory is at the forefront.

Examples from Aphorisms

"Veterinarians are among those who have a leading role for the development and development of the nation in science." President İsmet İnönü.

"The precious veterinarian is the main factor in economic livelihood and welfare" President İsmet İnönü.

"Biology can broaden its horizons with the veterinarian's help." President İsmet İnönü.

"It can be said that human medicine is like an inland sea against the ocean, besides veterinary medicine" President İsmet İnönü.

"The serious veterinarian is one of the main pillars for the whole country." President İsmet İnönü.

"Turkish Medicine and Turkish Veterinary Medicine have traces and works too deep to be found in history." General Kâzım Karabekir.

"If you have an experience, it will take your mind too, we need more veterinarians than human physicians". National Poet Veterinarian Mehmet Akif Ersoy.

"Science is a superior faculty that discovers future events based on evidence from past events." Politician, Poet and Writer Ziya Gökalp.

"It is the victory of science and culture that will sustain and raise political heroism and victory." Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün.

"Whichever nation's laboratories are stronger and more powerful, that nation is the true winner." Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün.

"The main roads of science are not the property of any nation, all culture is the common property of people, it is necessary to work for the country and to establish a patriotic knowledge." Bacteriologist Ord. Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün.

"The biggest secret of being successful in today's war, as it was yesterday, is hidden in meat and similar foodstuffs containing albumin." Bacteriologist Ord. Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün.

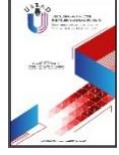
"Veterinary medicine is "ümmütıb", that is, the mother of medicine." Bacteriologist Osman Nuri Eralp.

“Every profession rises on the shoulders of the great men it has trained and draws strength from these men.” Bacteriologist Ahmet Şefik Kolaylı.

“To keep the memory of their elders alive is the greatest debt of the members of a profession.” Bacteriologist Ahmet Şefik Kolaylı.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4, Year
4, Sayı 9, Issue 9, Ağustos 2022, August 2022
e issn: 2687-2641

BİR SİYASİ HİCİV ÖRNEĞİ OLARAK TERRY PRATCHETT'İN İLGİNÇ ZAMANLAR ROMANI*

TERRY PRATCHETT'S INTERESTING TIMES AS AN EXAMPLE OF POLITICAL
SATIRE

Emrah ÖZBAY

Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu,
Mütercim-Tercümanlık/İngilizce Mütercim Tercümanlık,
Erzincan/Türkiye.

Asst. Prof., Erzincan Binali Yıldırım University, School of Foreign Languages,
Translation and Interpreting/English Translation and Interpreting,
Erzincan/Turkey.

eozbay@erzincan.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-3051-8527

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1124038

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 31.05.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 22.07.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Özbay, E. (2022). Bir Siyasi Hiciv
Örneği Olarak Terry Pratchett'in İlginç Zamanlar Romanı. *USBAD Uluslararası Sosyal
Bilimler Akademi Dergisi* 4(9), 418-436.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

* Bu çalışma, yazarın "Satire in Fantasy Literature: Terry Pratchett's Discworld Series" başlıklı doktora tezinden faydalanılarak üretilmiştir.

Öz: Toplumu bulunduğu yerden daha ileriye götürmek amacıyla yapılan nükteli eleştiriler olan hiciv yüzyıllardır edebiyat ile iç içe geçmiş bir gelenek olarak tanımlanabilir. Hicvin önemli bir parçası olan siyasi hicvin ise toplumsal eleştirilerin ön plana çıkmasıyla karakterize olan modern hicivle geliştiği düşünülmektedir. Siyasete ve dolayısıyla topluma yapılan eleştirilerin edebi metinler aracılığıyla insanlara ulaşması edebiyatın bu noktadaki önemini vurgular niteliktedir. Eleştirilerin fantastik bir dünyada yapılması ise okuyucuların kendilerini romandan soyutlamaları sebebiyle onların ilgisini daha çok çekebilir ve verilen mesajlar çok daha net anlaşılabilir. Okuyucular fantastik bir dünyada meydana gelen olayları gerçek dünyamıza ait önyargılar, inanışlar ve siyasi ideolojilerin etkisi altında kalmadan değerlendirme imkânı bulabilirler ve bu sayede gerçek dünyamıza ilişkin konulara da daha farklı bir pencereden eleştirel bir bakış açısıyla bakabilirler. Günümüzde hiciv ve fantezi edebiyatı bir arada anıldığında akla gelen ilk isimlerin başında İngiliz yazar Terry Pratchett bulunmaktadır. Kırk bir romandan oluşan Diskdünya romanları serisinde bir yandan fantastik öğeleri kullanıp ilgi çekici hikayelerini anlatırken diğer yandan onun topluma, siyasete, çevreye ve ekonomiye yönelik hicivlerini içeren mesajlarını romanlarının satır aralarında bulmak mümkündür. Bu çalışmada yazarın Diskdünya serisinden seçilen *İlginç Zamanlar* adlı romanındaki siyasi hicvin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu incelemeleri yaparken Feinberg'in ileri sürdüğü hiciv tekniklerinden beklenmedik dürüstlük, beklenmedik olay ve ironi gibi teknikler kullanılmış, yazarın kelime seçimi göz önünde bulundurulmuş ve romandan verilen alıntılar ile bu tekniklerin romanda nasıl kullanıldığı gözler önüne serilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Hiciv, İlginç Zamanlar, Diskdünya, Terry Pratchett

Abstract: Satire, which is a humorous criticism to take the society further from its current location, can be defined as a tradition that has been intertwined with literature for centuries. Political satire, an important part of satire, is thought to have developed with modern satire, which is characterized by the prominence of social criticism. The fact that criticisms of politics and therefore society reach people through literary texts emphasizes the importance of literature at this point. When the criticism is used in a fantastic world, it can be more interesting for readers and the messages given can be understood much more clearly since the readers isolate themselves from the work. Readers have the opportunity to evaluate the events that take place in a fantasy world without being influenced by the prejudices, beliefs and political ideologies of our real world, and in this way, they can evaluate the issues related to our real world from a different perspective with a critical point of view. The English author Terry Pratchett is one of the first names that come to mind when satirical and fantasy literature is mentioned together. In Pratchett's *Discworld novels series*, which consists of forty-one novels, it is possible to find his messages including his satires about society, politics, environment and economy between the lines of his novels. In this study, it is aimed to analyse the political satire in the novel, *Interesting Times*, selected from the Discworld series. Also, while analysing the novel, various satirical techniques such as unexpected honesty, unexpected event and irony, suggested by Feinberg are used; the author's word choices were taken into consideration, and how these techniques used in the novel were revealed with the appropriate quotations from the novel.

Key Words: Political Satire, Interesting Times, Discworld, Terry Pratchett

GİRİŞ

Temel olarak hicvin amacı içerdiği eleştiriler vasıtasıyla toplumu her açıdan bulunduğu noktadan daha ileriye taşımaktır. Şenlen Güvenç'in de tanımladığı

üzere: "hiciv kişi, sosyal tabaka, ulus, kurum veya belli bir olayı nükteli, iğneleyici ve alaycı ifadelerle eleştiren bir yazınsal türdür. Dolayısıyla hiciv, din, siyaset, taht kavgaları, savaşlar, sosyal adaletsizlik, tartışmalı yasalar gibi gündemdeki olaylar ve ilgili şahsiyetleri hedef alır" (2014: 1). Hiciv geleneğinin önemli bir parçası olarak kabul gören siyasi hicvin ise tarihi perspektiften bakıldığında Aristofanes'e kadar uzandığı görülebilir, ancak eski uygarlıklarda ifade özgürlüğünün oldukça az olması nedeniyle siyasi hiciv de çok sınırlıydı. Momen'e göre siyasi hiciv "halkın rahatsız olduğu noktayı yakalamaya, bunu mizahla aktarmaya ve gücü kötüye kullananları yermeye çalışır" (2019: xiii). Ayrıca, Kaur ve Puyok'a göre siyasi hiciv, "sadece siyasette aktif olan insanları cezbetmekle kalmaz, aynı zamanda siyasi meselelere ve tartışmalara aktif olarak katılmayan insanların da fikir belirtmelerine yardımcı olur" (2021: 18). Siyasi hiciv, mevcut durum hakkında hem saldırgan hem de yargılayıcı ve zaman zaman şakacı ve eğlenceli bir yorum sunma yeteneğidir; hiciv nihayetinde siyasi bir olayın veya metnin yeniden yorumlanmasını veya yeniden tasavvur edilmesinden ibarettir. Baumgartner'in de ifade ettiği gibi "siyasi hiciv, tipik olarak mizahi bir tarzda iletilen bir tür siyasi mesaj içerir" (2021: 16). Görüldüğü üzere siyasi hiciv üzerine çeşitli görüşler mevcuttur. Terime ilişkin daha kapsayıcı bir tanım yapılması için birçok bilim insanı katkıda bulunmuştur, ancak 'siyasi hiciv' terimini çerçeveleyen temel varsayımlar ve tanımlar üzerindeki tartışmalar devam etmektedir. Siyasi hicvin kişiselden ziyade toplumsal olarak nitelendirilen modern hicivle geliştiği sonucuna ulaşılabilir. 20. ve 21. yüzyıllarda siyasi hiciv yazılı eserlerin yanı sıra medyada özellikle televizyonda kendisine yer bulmuştur. Jon Stewart'ın "The Daily Show" ve "The Colbert Report" programları televizyonda siyasi hiciv örnekleri olarak çok popüler hale geldi. Edebiyatta ise *Alçakgönüllü Bir Öneri*, *Gulliver'in Seyahatleri*, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* ve *Hayvan Çiftliği* siyasi hicivlerin en ünlü örnekleri olarak görülebilir. Pratchett, *Diskdünya* romanlarında sıklıkla yöneticileri hicveder, böylece siyasi hiciv fantezi edebiyatta da kendine bir yer edinmiş olur. Leonard Feinberg, *Hicive Giriş* adlı eserinde bir edebi metindeki hiciv unsurlarını analiz ederken kullanılabilir birtakım tekniklerden bahseder. Bunlardan "ironi, beklenmeyen dürüstlük ve beklenmeyen olay" (1967: 101) bu çalışmada başvurulacak teknikler arasındadır.

Fantezi edebiyatın önde gelen yazarlarından olan Terry Pratchett, *Diskdünya* romanlarını gerçek dünyamıza ilişkin önemli ve ciddi konulara eleştirel bir gözle bakmak için kullanır ve bu çalışma Pratchett'in siyasi devrimler gibi ciddi bir konuyu kendi hicivsel kurmacası içinde nasıl ele alıp işlediğini gözler önüne serme amacını taşımaktadır. Pratchett'in amacı, okuyucularının siyasi görüşünü şekillendirmek değil, bunun yerine yöneticileri ve kurumları yeniden sorgulamalarına ve günlük yaşamlarında normal veya onaylanmış görünen durumları yeniden incelemelerine yardımcı olmaktır.

Pratchett'in salt eleştiri yerine hicve başvurması, üslubundaki mizahı bakış açısını inceleme fırsatını da bizlere sunmaktadır. Pratchett, bir fantezi edebiyatı yazarı olmasının yanı sıra, muazzam yetenekli bir hicivci olarak da bilinir. Hiç şüphesiz hicvi fantezi edebiyatının önemli bir unsuru olarak tanıtan tek yazar

Pratchett değildir, ancak onu diğer fantezi edebiyatı yazarları arasında benzersiz kılan özelliği *Diskdünya* evreninin gerçek dünyamıza olan benzerliğidir. Bu benzerlik sayesinde fantastik dünyada verilen mesajlar gerçek dünyada karşılığını daha kolay bulmakta ve bu mesajların okuyucuların zihinlerine daha kolay yerleşebilmesine imkân sağlanmaktadır. Okuyucular fantastik dünyada çeşitli karakterlerin karşılaştıkları sorunlarla gerçek dünyada kendileri de karşılaştıkları için, her ne kadar fantastik olsalar da Diskdünya evreninde yaşayanlar ile kendileri arasında güçlü bağlar kurabilmekte ve onlarla kendilerini özdeşleştirebilmektedir.

Pratchett, okuyucularını uzayda Büyük A'tuin adlı dev bir kaplumbağanın kabuğu üzerinde duran dört devasa filin taşıdığı düz bir diske benzeyen bir fantezi dünyası olan Diskdünya evrenine davet ederek gerçek dünyaya ilişkin dikkatli gözlemlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan yorum ve düşüncelerini onlarla paylaşır. Pratchett bu paylaşımları yaparken gerçek dünyanın klişelerini, sosyal normları ve bakış açılarını çarpıtır, böylece verdiği mesajlar çok daha ilgi çekici hale gelmektedir. Hunt'un da altını çizdiği gibi "[Diskdünya] edebi türlerin ve toplumsal hareketlerin ihtiyaca göre nazikçe veya sertçe hicvedildiği bir ortamdır" (2001: 116). Bu romanda, Pratchett'in eleştirilerini dile getirirken diğer romanlarına oranla daha sert ve doğrudan bir üslup kullandığı da dikkat çekmektedir.

İLGİNÇ ZAMANLAR'DA SİYASİ HİCİV

İlk olarak 1994 yılında yayınlanan *İlginç Zamanlar*, kırk bir romandan oluşan *Diskdünya Serisinin* on yedinci kitabıdır ve Rincewind romanları serisine aittir. Rincewind, *Diskdünya Serisindeki* en ünlü karakterlerden biridir; başarısız ve korkak bir büyücü olarak tasvir edilen Rincewind, bu özelliklerinin aksine, her romanın sonunda düşmanlarına karşı zafer kazanmayı başarır. Romanın başlığı, eski bir Çin bedduası olan 'İlginç zamanlarda yaşayasın' ifadesinden gelmektedir. Romanın adından da anlaşılacağı üzere, roman boyunca Çin'e ve Çin komünist devrimine göndermeler vardır ve Pratchett, Çin'deki komünist devrim, yöneticilerin ikiyüzlülüğü, kendi çıkarları için yaptıkları gizli anlaşmalar ve rejimlerin yarattığı acımasız koşullar gibi bazı siyasi ve sosyal meseleleri bu romanda ele alıp hicveder. Yazar, bu hicivleri yaparken özellikle Asya kıtasına ait olan origami, çay seremonileri ve terracotta (toprak) askerler gibi bazı kültürel klişelere de atıfta bulunmaktadır. Böylece Pratchett, eleştirilerini ustalıklı kişi veya kurumlara yöneltir. Alvin B. Kernan, *Plot of Satire* adlı eserinde şunları belirtir: "O (hicivci), kendisini hoşnut etmeyen herhangi bir kimseye veya herhangi bir şeye saldıran sorumsuz bir kişi olamaz. Onun eleştirisi ahlaki olduğu kadar nükteli de olmalı, amacı biraz zarafet ve keskinlik ile ortaya koyulacak şekilde ifade edilmelidir" (1962:8). Bu romanda Pratchett, isyan, komünizm ve anarşizm felsefeleri ile geleneksel otoriteye boyun eğme kültürü gibi konuları ele almaktadır.

Romanda Lord Hong, İmparator'un ölümünden Kızıl Ordu'yu suçlayarak bir karşı devrim başlatabilmesi ve böylece İmparatorluğun kontrolünü ele

geçirebilmesi için Kızıl Ordu'ya liderlik etmesi adına Rincewind'i ülkesine getirtir. Pratchett, siyasette sadece kendi tarafını kontrol etmenin tüm siyasi gücü elde etmek için yeterli olmayacağını, rakiplerinizi kontrol etmenin ve lider olmaya uygun olmayan birini rakibiniz olarak getirmenin de önemli olduğuna işaret etmektedir. Buna göre, Lord Hong'un Rincewind'i Agatean İmparatorluğu'na getirme arzusunun altında yatan neden, onun Rincewind tanımlarken kullandığı ifadelerle anlaşılmaktadır:

"O [Rincewind] beceriksiz, korkak ve omurgasız olmasıyla ünlüdür. Aynen öyle. Bu yüzden Kızıl Ordu'nun böyle bir lidere sahip olması gerektiğini düşünüyorum, sence de öyle değil mi? Bu lider onların morallerini yükseltecektir. Yine gülümsedi ve şöyle devam etti 'Bu siyasettir' (Pratchett, 1997: 39). Kızıl Ordu'nun yapmayı planladığı devrim girişiminin başarısızlığı, Lord Hong'un siyasi kazanımları için planladığı bir durumdur ve Kızıl Ordu'nun başına geçecek başarısız bir lider, Lord Hong'un planını eyleme geçirmesini kolaylaştırır. Bu iyi bilinen siyasi tekniklerden biridir, ancak Ronald Paulson'un belirttiği gibi: "Hicvin amacı normalde yeni bir şey yaratmak değil, var olandaki gerçek kötülüğü ortaya çıkarmaktır" (1967: 5).

Pratchett, eleştirilerini belirli insanlara, gruplara veya ülkelere doğrudan yöneltmez; bunun yerine, hedeflerini ima etmek için ustaca tasarlanmış bazı referansları kullanmayı tercih eder. *İlginç Zamanlar*'da anlatıcı, çay seromonisi ve kılıç kullanımı gibi bazı Asya geleneklerinden bahseder: "Lord Hong çay törenini izliyordu. Üç saat sürdü, ama iyi bir fincan için acele edemezsiniz" (1997: 73). Ayrıca Lord Hong, haberciden can sıkıcı bir haber aldığı anda şöyle tasvir edilir: "Ayağa kalktı ve kılıcını raftan aldı" (1997: 74). Bu seromoni sırasında Lord Hong, çay servisi yapan kızı kendisini zehirlemeye çalıştığı için öldürür. Lord Hong kılıcıyla kızın kafasını keser ve haberciye şöyle der: "Bana başka bir çay kızı gönder. Kafası olan biri olsun" (1997: 75). Pratchett bu tür görüntüleri kasıtlı olarak hicivlerini göstermek için kullanır, yazar aynı zamanda doğrudan eleştiri kullanır ve Agatean İmparatorluğundaki tüm tiranlığı tasvir eder. Bu tür geleneksel imgeler, okuyuculara başta Çin olmak üzere Asya ülkelerini hatırlatır.

Rincewind'in romanda barbar bir savaşçı olarak tasvir edilen Cohen ile diyalogunda, anlatıcı insanların Agatean İmparatorluğu'nda gerçekte neler yaşadıklarını tasvir eder. Pratchett, Rincewind'in İmparatorluk hakkında duydukları ile Cohen'in İmparatorluk hakkında gördükleri arasında bir karşıtlık yaratarak imparatorlukta zor şartları daha belirgin hale getirmektedir. Rincewind'in Agatean ile ilgili fikirleri şu şekildedir: "Agatean İmparatorluğu barışçıl bir yerdi. Medeni idi. Onlar bir şeyler icat ettiler" (1997: 77). Ancak Cohen, Agatean İmparatorluğu'ndaki durumu şöyle açıklar: "Diyelim ki insanlar vergilerini ödeme konusunda biraz geride kalıyorlar. O zaman insanların sorun çıkardığı bir şehri seçip herkesi öldürüp ateşe veriyorsunuz, duvarları yıkıyorsunuz ve külleri savuruyorsunuz" (1997: 77). Cohen ayrıca imparatorlukta yaşayan insanların rolüne vurgu yaparak eleştirisine şöyle devam eder: "İnsanlar

bir ülkenin böyle yönetilmesi gerektiğini düşünüyor. Söyleneni yapıyorlar. Buradaki insanlara köle muamelesi yapılıyor” (1997: 77). Pratchett, imparatorlukta neler olup bittiğini gözlemleyen ve odak karakter olarak işlev gören Cohen’i kullanarak imparatorlukta hem hükümdarı hem de vatandaşları hicveder. Pratchett, Asya kültürünün bazı imgelerini hikâyeye dâhil ederek hicvettiği noktaları ima yoluyla gösterdikten sonra, Agatean İmparatorluğu'nun yönetimini açıkça eleştirir ve İmparatorluk'ta rejimin bir parçası haline gelen zulmü de vurgular.

Ayrıca anlatıcı, insanların bu tür karşı konulması zor koşullara körü körüne bağlılığına da dikkat çeker. Cohen’in açıklamalarından, bölge sakinlerinin olup bitenlere karşı tepkisiz kalmalarının rejimin devamını sağladığı çıkarımı yapılabilir. Anlatıcı, Cohen ve Rincewind arasındaki bir diyalogu kullanarak imparatorluğun gerçeklerini gözler önüne sererek imparatorluğu hicvetmeye devam eder:

“Kıyıda büyük yemeklerini biliyorsun.

Hayır.

Domuz kulağı çorbası var mesela. Şimdi bu yemek sana bir yer hakkında ne söylüyor, ha?

Rincewind omuz silkti. 'Çok sağduyulu insanlar mı?'

'Başka biri domuzu götürüyor ve onlara sadece kulağı kalıyor” (1997: 78).

Cohen bir savaşçı ve barbardır; buna göre sözleri keskin ve öfkeli ifadeler içerir, öte yandan Rincewind’in sözleri bu kadar ciddi bir konuda bile okuyucularda tebessüm yaratır. Bu durum Pratchett’in üslubudur; yazar romanlarının sadece eleştiri olarak görülmesini önlemek için en sert eleştirilerinin içine bile mizahi ifadeler eklemekten asla geri durmaz. Burada hicvedilen konu, Agatean İmparatorluğundaki insanlar karınlarını doyurmak gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamazken, yönetimdeki kişilerin varlık içinde yaşamasıdır. Son olarak, İmparatorluğun fiziksel yapısı Cohen ve Rincewind arasındaki başka bir diyalogda anlatılmaktadır:

“İmparatorluğun her tarafının duvarla çevrili olduğunu biliyor muydun?

Bu... barbar ve işgalcileri... dışarıda tutmak için...

'Ah, evet, çok savunmacı bir görüş,' dedi Cohen alaycı bir şekilde. [...] İnsanları içerde tutmak için” (1997: 79).

Pratchett, rejime yönelik hicvi için içeriden biri olan Cohen ile imparatorluğa dışarıdan gelen Rincewind’in görüşlerinin bir karşılaştırmasını kullanır ve halkın yöneticilerin zulmünden mustarip olduğu gerçeğinin altını çizer. Pratchett ayrıca, bir rejim hakkında duyulanların gerçekte olduğundan tamamen farklı olabileceğini ve Tiran rejimlerin kendilerini dış dünyaya gerçekte olduklarından çok farklı şekilde yansıttıklarını işaret etmektedir. Bir ülkenin vatandaşları temel ihtiyaçlarının yetersizliğinden müzdarip olsa da yöneticilerin zenginlik içinde

yaşamaları, bir ülke hakkındaki görüş ve düşünceleri orada görüp tecrübe ettiklerine değil de duyduklarına dayanan diğer insanları aldatabilir.

Lord Hong'un amacı, daha önce de belirtildiği gibi, imparatora suikast düzenlemek ve suçu yabancılara yüklemektir, Rincewind'in Agatean İmparatorluğu'na getirilme sebebi de budur. Pratchett, aşağıdaki ifadesinde ülke dışında bilinmeyen bir düşman yaratmanın ve ülkenin kontrolünü ele geçirmek için korku dolu bir atmosfer yaratmanın yöneticilerin seçtiği bir yol olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sayede Pratchett, Lord Hong'un yalanlarını ön plana çıkartarak yöneticilerin aşırı hırslı eylemlerini ve ikiyüzlülüklerini hicveder. Hong diğer lordlara Ankh-Morpork'tan kıdemli bir büyücünün isyancılara yardım etmek ve İmparatoru öldürmek için Hunghung'a geldiğini söyler ve şöyle devam eder: "Doğal olarak bunun arkasında yabancı şeytanların olduğunu varsaymalıyım" (1997: 83). Pratchett, Lord Hong'un sinsi karakterine ışık tutarken potansiyel bir hükümdarın kişisel çıkarlarını elde etmek için gerçeği nasıl saptırabileceğini ve sözde düşmanlar yaratabileceğini de gösterir. "Yabancı şeytanlar" tabiri de yabancı ülkeleri şeytan olarak nitelendiren politikacıların kendi hatalarını ve manipülasyonlarını halkın gözünde haklı çıkarmak için yaptıklarını eleştirmek adına Pratchett tarafından bilinçli olarak kullanılmaktadır. Knight'ın belirttiği gibi: "Hiciv karakterleri gerçek olmasına rağmen, hiciv onları daha geniş problemlerin temsilcileri olarak ele alır" (2004: 204). Bir başka deyişle, burada eleştirilerin yöneltildiği karakter Lord Hong gibi görünse de daha geniş anlamda korku yaratmak ve insanların kendi çıkarlarına yönelik kararlarını karşı çıkmadan kabul etmelerini sağlamak için ülkeleri dışında düşmanlar yaratmaya hevesli politikacıların zihniyeti hedefe konulmaktadır.

Cohen'in Agatean İmparatorluğu hakkında verdiği bilgilerin ardından Rincewind ülkenin kırsal kesimlerinde bir yolculuğa çıkar ve anlatıcı Rincewind'in bakış açısını kullanarak rejimi eleştirir. Romanda daha önce Asya kültürüne ait çay töreni ve kılıç gibi geleneksel imgelerden bahsedilmişti. Bu kez Rincewind'in at sırtında yaptığı yolculukta, okuyucuya yine Asya'yı hatırlatan bir başka imge olan pirinç tarlaları şöyle tasvir edilmektedir: "Bazen su basmış bir tarlada ayak bileklerine kadar bu suya batmış bir adam görürdü" (1997: 93). Pratchett, bir önceki örneğe benzer şekilde, çiftçilerin atlı bir adam gördüklerinde gösterdikleri korkak ve tuhaf davranışlarını tasvir ederek rejime eleştirilerini yöneltir; bu amaçla Rincewind'in çiftçiler hakkındaki görüşleri şöyledir:

"Muhtemelen, at sırtındaki birine çok fazla bakarsanız keskin bir acı hissi alacağınızı öğrenen insanların soylarından geliyorlardı. [...] At sırtındaki insanlara bakmamak kalıtsal hale gelmişti" (1997: 94).

Pratchett'in bilinçli ve ustaca seçilmiş kelimeleri de rejim hakkındaki hicvini gösterir niteliktedir. Pratchett, 'soyundan gelmek' ve 'kalıtsal' sözcüklerini kullanarak, rejimin halkı korkuyla bastırılan sıradan hizmetkârlara dönüştürdüğüünün ve bu durumun uzun yıllardır devam ettiğinin altını çizmektedir. Bu ifadelerden çıkarılan bir başka düşünce ise, bir nesilden diğerine aktarılan baskı ve korkunun uzun zamandır ülkedeki politikanın bir parçası olduğu

gerçeğidir, böylece halkın özgürlüğe muhtaç halde yaşaması toplum içinde kalıtsal bir nitelik haline gelmektedir. Ayrıca 'keskin acı hissi' tabiri, yöneticilerin korku yaratmak ve toplumu kendi isteklerine göre şekillendirmek için şiddete yöneldiklerini de ima eder.

Pratchett, iktidardaki kişilere daha iyi koşullar sağlamak için sıradan insanların nasıl sömürüldüğünü de ayrıca gündeme getirir. Rincewind'in Agatean İmparatorluğu'nun kırsal kesimlerinde yaptığı yolculukta tanık olduğu olaylar ve durumlar, Cohen'in ülke hakkında söylediklerini doğrular niteliktedir. Rincewind kırsal kesimdeki insanların sefil koşullarına tanık olduğunda Cohen'in sözlerini hatırlar: "Burada, içinde biraz pislik olan bir kâse darı için bir el arabasını otuz mil boyunca itebilen bir adam var. Bu sana ne anlatıyor? Bana, birisinin bütün sığırları yediğini söylüyor" (1997: 94). Pratchett'in kırsal yaşamı tasvirinde oradaki insanların yaşamak zorunda bırakıldığı koşullar ve onların emeklerinin başkalarının kişisel ve siyasi çıkarları için nasıl sömürüldüğü ifade edilmektedir. Pratchett, yöneticilerin rolünün yanı sıra toplumu da eleştirir ve bu amaçla Feinberg'in tabiriyle beklenmedik olay tekniğini kullandığı görülür. Bu tekniği Feinberg kısaca şöyle açıklar: "Beklenenin aksi olan bir durum veya olaydır; uygun sonucun tersi ve alay konusu gibi bir sonuç karşımıza çıkar. Eğlendirici olarak görülen ironik durum hiciv kapsamına girer çünkü bu tür vakaların çoğunda ima yoluyla yapılmış eleştiri mevcuttur" (1967: 170). Agatean İmparatorluğu'nda bir yabancı olan Rincewind, kırsal alanda gördüklerinden memnun değildir ve atını fakir bir aileye vermek ister, ancak bu aile Rincewind'in teklifini duyar duymaz kaçır. Bu beklenmedik tepki üzerine Rincewind'in fikirleri toplumun mevcut durumunu ortaya koyar: "Kırbaçtan beter, demişti Cohen. Burada kırbaçtan daha beter bir şeyleri var. Artık kırbaça ihtiyaçları yok" (1997: 96). Pratchett'in hicvi büyük ölçüde onun sözcük seçimine bağlıdır; bu örnekte "kırbaç" kelimesi köle kelimesine çağrışım yapmaktadır. Bu imparatorlukta yaşayanların anavatanlarında özgür bir vatandaştan ziyade, köle halinde yaşadıkları ima edilmektedir. Ayrıca "artık" ifadesi, imparatorlukta daha önce kırbaç ve benzeri diğer şeylerin vatandaşları köle yapmak için kullanıldığına işaret etmektedir. Kölelik duygusu şiddet yoluyla insanlara empoze edilmiştir. Ayrıca, bu kişilere boyun eğdirmek için çok uzun süredir fiziksel şiddetin kullanıldığı, sonunda sömürüyü doğal görmeye başladıkları ve bunun adil bir davranış olup olmadığını sorgulamaktan vazgeçtikleri sonucuna varılabilir. Halkın sömürülmesi imparatorlukta yaşanan sıradan bir durum haline gelmiştir.

İlginç Zamanlar'da, Pratchett eleştirilerini yöneltmek için diğer birçok Diskdünya romanında yaygın olmayan bir tekniği kullanır. Birkaç sayfayı sadece anlatıcının ilgili konuyla ilgili görüşleri için ayırır ve bu sayfalarda karakterler arası diyaloglara yer verilmez. Anlatıcı, Agatean İmparatorluğu'nu tamamen çevreleyen "Büyük Duvara" odaklanır ve duvarın Agatean İmparatorluğu rejimi için çok şey ifade ettiği ima edilir. Pratchett, duvarı, duvarın sembolik önemine işaret ederek hicvederken onu tiranlık rejiminin bir simgesi olarak ele alır: "Bir duvardan daha fazlasıdır, bir işarettir. Bir yanda, Agatean dilinde 'evren' ile özdeş bir kelime olan İmparatorluk vardır. Diğer tarafta - hiçbir şey yok. Sonuçta evren

var olan her şeydir" (1997: 115). Açıklamadan, rejimin duvarı, halkı hem fiziksel hem de zihinsel olarak kontrol altında tutmak için kullandığı anlaşılmaktadır. Bu betimleme Deleuze ve Guattari'nin mekân hakkındaki düşüncelerini çağırıştır. Onlar için mekânlar arasında önemli bir fark vardır:

"Yerleşik mekân duvarlarla, çitlerle ve çitler arasındaki yollarla pürtüklü hale getirilmiştir, göçebe mekân ise düzdür, yalnızca yer değiştiren 'özellikler' ile karakterize olur" (1987: 381).

Agatean İmparatorluğu, vatandaşların davranış ve düşünce biçimlerini belirlemek için farklı kodlamaların ve kısıtlamaların getirildiği pürtüklü bir mekân olarak kabul edilebilir. Ancak bu duvar bile vatandaşların imparatorluktan kaçmasını engelleyememektedir. Romanda ifade edildiği üzere:

"Kıyıya yakın olanlar salları yapar ve ıssız denizleri aşır masal diyarlarına doğru yola çıkarlar. İç bölgelerdekiler, insan taşıyan uçurtmalara ve havai fişeklerle ateşlenen sandalyelere başvuruyor" (1997: 116).

Ülkeyi terk etme girişimleri göçebe hareketler olarak görülebilir. Bireyler arzuları doğrultusunda yaşayamayacaklarını hissettiklerinde göçebe hareketler başlar. Yöneticilerin, halkın hayatını kâbusa çeviren yanlış davranışlarını hicveden Pratchett, insanların bu riskli girişimlere başvurmaktan çekinmediğinin altını çizer, romanda da açıklandığı üzere: "Birçoğu denerken tabii ki ölüyor. Diğerlerinin çoğu ise kısa sürede yakalanır ve ilginç zamanlarda yaşatılır" (1997: 116). Ülkeyi terk edemeyen ve baskı altında yaşamak zorunda kalanların planladıkları devrimi ülkelerinin mevcut koşullarını değiştirmek için bir şans olarak gördükleri sonucuna varılmaktadır. Pratchett, 'duvar' kelimesini kullanarak imparatorluktaki hapisane benzeri koşulları vurgular ve insanları bu koşullardan kaçıp kurtulmak için her şeyi yapmaya cesaret eden mahkûmlara benzetir. Pratchett, duvarın imparatorluktaki sembolik önemine işaret ederek rejimlerin dayattığı baskıcı ve zalim kuralları hicveder.

Hunghung'a vardıktan sonra Rincewind, Kızıl Ordu üyeleriyle karşılaşır ve gizli toplantılarına katılır. Pratchett'in siyasi hicvinin genellikle iki ayağı vardır: Hem yönetenleri eleştirir hem de toplumun kusurlarının altını çizer. Pratchett, eleştirilerini yönlendirmek amacıyla beklenmedik dürüstlük tekniğini kullanır ve Rincewind'in toplantı sırasında tanık olduklarına tepkisini vurgular. Beklenmedik dürüstlük tekniğini Feinberg şöyle tanımlar:

"Medeni toplum, bireylerden toplum içinde büyük roller bekler. Kişi kaba sözler söylememeli, küfür etmemeli, toplum içinde cinselliği tartışmamalı ya da bencil amaçlarını ifşa etmemelidir. [...] Kullanılan dürüst bir ifade ile beklenen cevap gelmediği zaman ortaya çıkan gerçek okuyucuyu şaşırtır. Okuyucu yapay bir kısıtlamanın ihlalinden zevk alır" (1967: 144).

Romanda, Kızıl Ordu üyeleri, Rincewind'i planladıkları devrim hareketinde onlara yardım etmesi için ikna etmeye çalışırlar. Onların ısrarı üzerine Rincewind, Kızıl Ordu'nun şu anki durumuyla ilgili gerçeği dürüstçe anlatır: "Pekala, size devrimin şarkı söyleyerek, posterler asarak ve çıplak elle dövüşerek

yapılmayacağını söylemek için buradayım, gerçek silahlarla gerçek insanlarla karşı karşıya olduğunuzda bunların hiçbiri işe yaramaz” (1997: 155). Rincewind'in bu gerçekçi ve dürüst ifadelerine rağmen, Kızıl Ordu'nun iki lideri, tarih ve büyük büyücü yanlarında olduğu için düşmanlarını alt edebileceklerini söylerler. Pratchett, yerleşik bir rejime karşı bir devrimin ciddiyetini vurgularken, öte yandan, “bir orduyu heyecan verici marşlar söyleyerek yenebileceğini sanan huşu içindeki gençler” (1997: 156) olarak tanımladığı Kızıl Ordu üyelerinin körü körüne kendi yanlış düşüncelerine olan bağlılığını da gözler önüne sermektedir. Pratchett'in hicvini daha iyi anlamak için kelime seçimine yakından bakmak faydalı olacaktır. “Gençler” kelimesi çok şey ifade eder ve iki farklı açıdan ele alınabilir: Birincisi, anlatıcı gençleri aldatmanın ve bir devrim girişimi için onları ön cephede kullanmanın daha kolay olduğunu ima ediyor olabilir. İkincisi, yaşlılar ülkenin mevcut durumundan memnun olmasalar da bunu değiştirmek için hiçbir şey yapmamayı tercih ederlerken, gençler kendi ülkelerinin yönetiminde yanlış gördüklerini değiştirmek için çaba sarf etmeye gönüllüler. Her iki durumda da yazarın devrimciler konusunda şüpheli olduğu sonucuna varılabilir. Aynı zamanda ‘gençler’ ifadesi onların gerçeği görecek kadar olgun olmadıklarını gösteren bir tabir olarak da nitelendirilebilir.

Pratchett, Lord Hong'un düşüncelerini olduğu gibi göstererek kişisel çıkarları için her şeyi yapmaya hazır insanları eleştirmektedir. Ayrıca Lord Hong'un düşünceleri ile günümüz yöneticilerinin gizli gündemleri arasındaki benzerlikler, fantezi kurgunun aslında gerçek dünyamız ile ne kadar yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Lord Hong'un düşünceleri şöyledir: “İnsanları birleştirmek için korkunç derecede büyük bir savaş gibisi yoktur ve Büyük Büyücünün - yani korkunç asi ordusunun liderinin - kötü bir yabancı ve bir baş belası olduğu gerçeği, savaş toplarını yakmak için sadece bir kıvılcımdır” (1997: 179). Yöneticilerin halkı kendi fikirleri etrafında toplamak için savaşları kullanması, zaman ve mekândan bağımsız olarak daima güncel bir sorun olmuştur. Savaşların başlaması ülke içinde korkuya neden olur ve insanlar mantıksız düşünmeye ve hareket etmeye başlar; dolayısıyla yöneticiler gerçekte istedikleri bireysel çıkarlarını elde etmek için bu gibi durumlardan yararlanırlar. Şunu da belirtmek gerekir ki, eskiden “yabancı şeytanlar” tabiri kullanılırken, şimdi ‘kötü yabancı ve baş belası’ ifadesi ülke dışındaki olası düşmanları belirtmek için kullanıldığı iddia edilebilir. Pratchett'in tekrarlanan kelime seçimi, politik eleştirisinin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pratchett'in rejimi ya da devrimci grup Kızıl Ordu'yu hicvetmek için kullandığı tekniklerden biri de ünlü karakteri Rincewind'i ciddi bir şekilde konuşturmadır. Kurgusal bir karakter olarak, Rincewind birkaç *Diskdünya* romanında ortaya çıkar ve genellikle küçük sorunları büyük sorunlara dönüştüren, düşmanlarından kaçan ve asla ciddi mesajlar vermeyen başarısız ve komik bir büyücü olarak tasvir edilir. Ancak Pratchett, bu romanda Rincewind ile ilgili bu aşinalığı kırar ve mesajlarını okuyuculara iletme için Rincewind'i beklenenin aksine daha rasyonel ve entelektüel bir karakter olarak gösterir. Kızıl Ordu'nun genç üyeleri, imparatoru öldürmek için sarayın iç kısmı olan Yasak Şehir'e girmek için planlar

yaparlar. Rincewind, bunu denerlerse öldürülecekleri konusunda onları uyarır. İki üyenin Rincewind'e verdiği yanıtlar, devrime körü körüne bağlılıklarını gösterir niteliktedir:

"Kelebek ona sırtını döndü ve 'O zaman en azından bir dava için ölmüş olacağız!' dedi. Üç Boyunlu Öküz, 'Devleti Şehitlerin Kanıyla Temizleyin' diye gürledi" (1997: 196).

Rincewind'in bu tür basmakalıp sözlere tepkisi, Pratchett'in gençleri kendi çıkarları için ön saflarda kullanan çeşitli siyasi gruplar hakkındaki fikirlerini paylaşmasına imkân sağlamaktadır:

"Herkesin iyiliği için acı çekmekten bahseden insanları bilirim. Acı çekenler asla kendileri olmaz! Bir adamın 'İleri, cesur yoldaşlar' diye bağırdığını duyduğunuzda, bilin ki o adam kahrolası kocaman bir kayanın arkasına saklanmış, ok geçirmez miğferi kafasına takmış olur. Anladınız mı?" (1997: 197).

Pratchett, eleştirilerini gençleri kullananlara ve onları sözde sebepler uğruna savaşmaya, öldürmeye ve ölmeye ikna edenlere yönelmektedir. Pratchett'in Tiran rejimleri ve yöneticileri eleştirmesine rağmen devrimci grupları da desteklemez; bunun yerine, eleştirilerini her iki tarafa da yönlendirir. Böylesine ciddi bir konu için Rincewind'i kullanmak, Pratchett'in hicvini daha dikkate değer kılıyor çünkü daha önce de ifade edildiği üzere, Rincewind sakarlığı ve düştüğü komik durumlarla Diskdünya evreninde ün salmış bir karakterdir. Ayrıca, Pratchett'i benzersiz kılan özelliği, hiciv ve fanteziyi ustaca harmanlama yeteneğidir ve bu konuşmada da bunun bir örneğini görebiliriz; Agatean İmparatorluğu'na sihir yoluyla gönderilen bir sihirbaz, üyeleri devrime körü körüne bağlı gençlerden oluşan bir gruba çok da bilgi sahibi olmadıkları siyasi konularda madalyonun diğer yüzünü gösterir. Pratchett ayrıca siyasi söylemler ile beyni yıkanmış bir gencin fikrini değiştirmenin kolay olmadığını da vurgular; Kelebek ve Rincewind arasındaki diyalog şöyle devam eder:

"Ama uğruna ölmeye değer davalar var," dedi Kelebek.

'Hayır, yok! Çünkü sadece bir hayatın var ama herhangi bir sokak köşesinde başka beş dava bulabilirsin!'

'Vay canına, böyle bir felsefeyle nasıl yaşayabilirsin?'

Rincewind derin bir nefes aldı. 'Sürekli yaşayabilirim!' (1997: 197).

Pratchett'in edebi üslubunun daha iyi anlaşılması için bu diyalogda kullandığı kelime seçimine dikkat edilmelidir. Kelebek'in görüşleri ile Rincewind'in görüşleri arasındaki zıtlık, sözcük seçimlerinde belirtilmiştir. 'Dava' kelimesi, her ikisinin de kullandığı ortak kelimedir. Bununla birlikte, Kelebek bunu 'uğruna ölmek' ifadesiyle birlikte kullanırken, Rincewind 'dava' ile 'yaşam' kelimesini aynı cümle içinde kullanır. Bu zıtlık sayesinde kendi hayatı pahasına sözde davalara körü körüne bağlanan gençleri eleştiren Pratchett, hiçbir şeyin hayatın kendisinden

daha önemli olamayacağını da altını çizerek bu görüşün karşısında olanları da hicveder.

Pratchett, romanın son sayfalarında Kelebek ve Rincewind arasındaki devrimle ilgili diyalogu genişleterek devrime yönelik hicivlerine devam eder ve devrim sonrası yaşama ışık tutar. Pratchett, okuyucularını devrimci hareketlerin gerçekleriyle yüzleştirmek için beklenmedik dürüstlük tekniğini uygular. Rincewind'in "davalara" ilişkin açıklamalarından sonra Kelebek şöyle devam eder: "O halde köylüler için savaşırız. [...] Artık Yasak Şehir'in zalim ve kaprisli yöneticilerine boyun eğmeyecekler" (1997: 207). Kelebek, köylülerin kendilerini yönetmeyeceklerini ve Halk Komitesi tarafından yönetileceklerini de sözlerine ekler ve bu durumun nedenini şöyle açıklar: "Köylüler okuma yazma bilmiyor" (1997: 208). Kelebek'in açıklaması kendi içinde bir tutarsızlık içermektedir; Kelebek bir yandan köylülerin özgürlüğünden bahsederken, diğer yandan köylülerin yeni bir komite tarafından yönetileceğini de belirtmektedir. Rincewind, Kelebek'in köylüler ve devrim hakkındaki tezini entelektüel ve mantıklı yanıtıyla çürütür:

"Okuma yazma bilen insanlar, okuma yazma bilmeyenler için savaşmaya başladıklarında, başka bir aptallıkla karşı karşıya kalıyorsunuz. Onlara yardım etmek istiyorsanız, bir yere büyük bir kütüphane veya benzeri bir şey yapın ve kapısını açık bırakın" (1997: 209).

Rincewind'in konuşmasından Pratchett'in devrim girişimlerinin faydasızlıklarını vurgulayarak hicvettiği anlaşılmaktadır, ayrıca romanda her başarılı devrim girişiminin yeni karşı-devrim girişimlerinin ortaya çıkmasına neden olduğu, ancak halkın yaşam koşullarının iyileşmediği vurgulanmaktadır. Bu nedenle Pratchett, bu kısır döngü için kalıcı bir çözüm dile getirmektedir ve bu çözüm insanların kendilerini yetiştirmelerine yardımcı olmak, böylece hayatlarıyla doğrudan ilgili olan şeylere kendilerinin karar vermeleri ve herhangi bir konu hakkında karar vermeden önce mutlaka onu sorgulamaları gerektiğini bilmeleridir. Knight'in belirttiği gibi: "Gerçekliği nedeniyle, hiciv, geçmişe ve belki de kayıp değerlere başvurmasına rağmen, okuyucunun bugününe odaklanır ve davranış veya tutumda bir değişiklik üretmeye çalışır" (2004: 205). Yukarıda geçen ifadelerde Pratchett, gelecekte ülkesinin şartlarını iyileştirmek isteyen ancak bunun için faydasız girişimlerde bulunan insanların zihniyetinde bir değişiklik yaratmayı hedefler ve toplumun gelişmesi için doğru yolu gösterir.

Romanın başlarında Agatean İmparatorluğu vatandaşları kölelere benzetilmiş ve artık kırbaç kullanılmadığı belirtilmişti. Rincewind, İmparatorluk ve halkı hakkında daha fazla şey öğrendikçe şöyle bir sonuca ulaşır:

"Evet, İmparatorluğun kırbaçtan daha kötü bir silahı var, itaat silahı var. Ve ruhu kırbaçlıyor. Onlar da zaten ne yapmaları gerektiğini söyleyen herkese itaat ediyorlar. Özgürlük sadece ne yapacağını farklı biri tarafından söylenmesi anlamına geliyor" (1997: 209).

Pratchett, insanları körü körüne itaat ediyor olmalarından dolayı hicvetmek için "kırbaç" kelimesini iki farklı açıdan ele alır. İlk cümlede "kırbaç" insanlara kendilerinden isteneni yaptırmak için işkence yapmak için kullanılan fiziksel bir nesne olarak bahsedilir. İkinci cümlede anlatıcı, 'kırbaçlama' kelimesini mecazi olarak kullanmakta, insanların sorgusuz itaatini ruhlarının kamçılanması olarak tasvir etmekte ve bu durumun fiziksel olarak kamçılanmaktan daha kötü olduğunun altını çizmektedir. Yazar, insanların kendilerine söylenenleri tereddütsüz ve sorgulamadan kabul etmelerini eleştirir. Ayrıca son cümle devrim girişimlerinin beyhudeliğini ortaya koymaktadır çünkü başarılı bir devrim sonucunda ülkeyi yönetenler halkın kontrolünü ele geçireceklerdir, bu da ülkede bir kısır döngü anlamına gelir ve orada yaşayan insanlar asla tam olarak özgür olamazlar çünkü yönetime kim gelirse gelsin halk itaat etmeye hazırdır.

Pratchett, devrimcilerin ikiyüzlülüğünü ve rejim üyeleri ile devrim liderleri arasındaki gizli anlaşmayı göstermek için beklenmedik olay tekniğini kullanır. Romanda, Lord Hong'un adamları İmparatoru öldürür ve suçu Kızıl Ordu'ya yüklemeyi planlarlar, ancak Rincewind böyle bir planı öngörür ve Kızıl Ordu'nun İmparator'un odasına girmesini istemez, bu nedenle Lord Hong'un planı başarısız olur. Bu başarısızlığı öğrenen Lord Hong, odasında devrim lideri İki Ateş Otu ile öfkeli bir şekilde konuşmaya başlar ve bu hatanın hesabını ona sorar. Bu iki adam arasındaki diyalogdan, Lord Hong'un Kızıl Ordu'ya mali yardımda bulunduğu söylemiş olduğu şu sözlerinden anlaşılabilir: "Kızıl Ordu oldukça pahalıydı... Ve size yardımcı olmadığımı söyleyemezsiniz" (1997: 229). İki Ateş Otu, Lord Hong'un adamları tarafından öldürülmekten korkar ve Lord Hong'a verdiği cevap ile aralarındaki gizli anlaşma ortaya çıkar: "Kızıl Ordu'nun size teslim edilmesi konusunda aramızda anlaşmaya vardığımızda, beni koruyacağınıza söz vermiştiniz" (1997: 229). İki Ateş Otu'nun sözleri, devrim girişiminin rejim tarafından nasıl kontrol edildiğini göstermektedir. Kızıl Ordu'nun genç üyeleri inandıkları dava için ölmekten bahsederken, liderleri grubun kontrolünü çoktan rejime teslim etmiştir. Ayrıca Lord Hong ve İki Ateş Otu arasındaki diyalogun yer aldığı bölümde Pratchett, Asya'nın bilinen kültürel değerlerinden olan origamiyi de kullanır: "Lord Hong kâğıt katlıyordu. Bu konuda uzmandı çünkü kâğıt katlarken tüm dikkatini bu işe veriyordu" (1997: 228). Lord Hong, İki Ateş Otu için herhangi bir ölüm emri söylemeyeceğine veya yazmayacağına söz verdiğinden, adamlarına onu idam etmelerini emretmek için origamiyi kullanır ve bu durum romanda şöyle anlatılır:

"Kâğıdı son kez katladı, ellerini açtı ve ortaya çıkardığı küçük süsü lake kaplı masaya koydu [...] Süs, kusursuzca katlanmış bir insan figürüydü. Ama figürün kafasını yapmaya yetecek kadar kâğıt kalmamış gibiydi..." (1997: 229).

Bu bölümde, Pratchett hem devrim liderlerinin ikiyüzlülüğünü hem de sözde devrim girişiminin rejimin kendisi tarafından nasıl kontrol edildiğini ortaya koymakta ve her iki tarafı da eleştirmektedir. Pratchett yarattığı fantastik dünya olan Diskdünya'daki ülkeler ile gerçek dünya arasında bir paralellik söz

konusudur. Pratchett her romanında vermek istediği mesajı bu ülkelerden bir veya birkaçıyla eşleştirir; bu romanda yapılan kültürel atıflardan hareketle Asya ülkelerinin en uygun ülkeler olduğu sonucuna ulaşılabilir, ancak yazarın mesajlarının her zaman evrensel olduğu asla gözden kaçırılmaması gereken bir noktadır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde, yedi yaşlı savaşçıdan oluşan Gümüş Ordu, Agatean İmparatorluğu'nun savaş lordlarının emrindeki yüz bin adamla savaşmak üzeredir. Savaş çıkmadan önce Rincewind'den beklendiği üzere hemen şehirden kaçar ve şehrin dışında köylülerden biriyle tanışır. Rincewind'in köylü ile arasında geçen konuşma, Pratchett'in hem toplum hem de siyaset üzerine hiciv içeren bakış açısını gözler önüne serer. Yazarın eleştirilerinin daha iyi anlaşılması için diyalogu iki bölüme ayırmak daha iyi olacaktır. Diyalogun ilk bölümü şöyledir:

"Neden bütün gün mandayla birlikte tarlada duruyorsun?"

Adam bunu düşündü. 'Toprak için iyi' dedi sonunda.

'Ama bu zaman israfı değil mi?' dedi Rincewind.

Adam bunu da düşündü. 'Manda için zaman nedir ki?' dedi" (1997: 287).

Köylü, birinci soruya toprağa göre, ikinci soruya ise ipinden tuttuğu mandaya göre yanıt verir. Dolayısıyla köylünün birey olarak değerini kaybettiği, rejimin kendisine verdiği tarımla uğraşmak, hayvanları yetiştirmek ve beslemek gibi görevleri çok fazla içselleştirdiği bu sebeple kendisine sorulan bir soruya kendisini dikkate almadan cevap vermesi dikkat çekicidir. Köylü, rejimin uyguladığı politikaya göre ideal bir yurttaş olarak görülebilir, zira kendini körü körüne görevlerine adayan eğitimsiz bir adamdır. Diyalogun ikinci bölümünde Pratchett hem rejimin hem de devrimci grupların, yönetmek istedikleri halktan nasıl tamamen kopuk olduklarını göstererek hicveder. Rincewind köylüye savaş alanındaki orduları gösterir ve bu orduların köylü için savaştıklarını söyler ve şöyle devam eder:

"Rincewind, 'Bazıları seni köleleştirmek istiyor, diğerleri ise ülkeyi senin yönetmeni... ya da en azından ülkeyi kendileri yönetirken sana aslında senin yönettiğini söylemek istiyorlar' dedi. 'Korkunç bir savaş olacak. Merak etmekten kendimi alamıyorum... Sen ne istiyorsun?'"

[...] Sonunda adam şöyle dedi: 'Mandayı tutmak için daha uzun bir ip parçası iyi olurdu' (1997: 287).

Pratchett, insanların hayatlarının gerçekleri ile politikacıların onlar hakkındaki sözleri ve planları arasındaki karşıtlığın altını çiziyor ve bu karşılaştırmanın sonucunda ülkeyi yönetmek isteyenlerin, halkın ihtiyaçlarını anlamaktan ne kadar uzak olduklarını ortaya koyuyor. Pratchett bu durumu hicvetmek için beklenmedik olaydan tekniğinden yararlanır; köylünün Rincewind'e cevabı ondan beklenenin tersidir. Rincewind, ülkenin yönetimiyle ilgili ciddi konuları vurgularken, köylü yine de kişisel görevlerine odaklanır ve manda için daha uzun bir ip ister. Köylü, kimin tarafından yönetileceği ile ilgilenmez çünkü hayatında

hiçbir şey değişmeyecek ve günün sonunda çiftçilik yapmaya ve hayvanları beslemeye devam edecektir. Ancak, iktidara gelmeyi başaranlar kişisel çıkarlarına kolayca ulaşabilecekleri için onlar adına işler farklı olabilir; bu nedenle ülkeyi daha iyi yönetebilme kisvesi altında bireysel çıkarları uğruna birbirlerine savaş açarlar. Savaş başladığında, Gümüş Ordu, Agatean İmparatorluğu'nun ordularına karşı kahramanca savaşır ancak sayıda çok az olan Gümüş Ordu savaşı kaybetmek üzereyken, Rincewind onlara Terracotta savaşçılarla yardım eder, Terracotta askerler de yine Asya ülkelerini hatırlayan kültürel referanslar olarak karşımıza çıkar. Ayrıca bu askerlerin kullanımı romanın fantastik yapısını da ön plana çıkartır niteliktedir.

SONUÇ

Pratchett'in romanlarındaki temel düşünce, karakterlerin sosyal ve siyasi konulara ilişkin ilgi çekici ifadeleriyle insanların çevrelerinde olup biten olayların farkına varabilmelerine yardımcı olmak ve okuyuculara bu tür olaylara farklı açıdan bakabilecekleri bir bakış açısı kazandırmaktır. Tsakona ve Papa'nın "Siyasette Mizah ve Mizahın Siyaseti" başlıklı kitap bölümlerinde belirttikleri gibi: "[Siyasi hiciv] okuyucuyu yalnızca siyasi kararların ve uygulamaların etkinliğini sorgulamaya yönlendirmekle kalmaz, aynı zamanda siyasi baskı ve sosyal adaletsizliğe karşı bir direniş, hatta isyan aracı olarak hizmet eder" (2011: 1). *İlginç Zamanlar*, zalim siyasi rejimin yarattığı baskıyı hedef alan bir hiciv örneği olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, Asya ülkelerine, özellikle Çin'e yapılan çeşitli referanslara bağlı olarak *İlginç Zamanlar*'ın Çin'deki siyasi rejime yönelik bir hiciv olduğu iddia edilebilir zira devrimci grup 'Kızıl Ordu'da Çin'deki komünist devrime açık bir referanstır. *İlginç Zamanlar*'da Pratchett topluma yönelik zalimce bir baskıyı kendi fantastik dünyasında ele alarak tartışmaktadır. Olay ve karakterlerin gerçek dünya yerine fantastik dünyadan seçilmiş olması da okuyucuyu gerçek dünyanın yarattığı basmakalıp düşüncelerden uzaklaştırır ve onlara daha özgür bir eleştirel düşünce ortamı sağlar.

Pratchett, Diskdünya evreninde Ankh-Morpork adlı başka bir ülkede yaşayan Rincewind'in bakış açısıyla Agatean İmparatorluğu'nun baskıcı koşullarını gözler önüne serer. Ayrıca yazar medeniyet kavramını da sorgular ve insanların yanlışlarını medeniyet adı altında gizlediklerini ifade eder. Bilindiği üzere ironi kavramı, en geniş tanımıyla, çoğunlukla eleştirel amaç içerir ve söylenenin tam aksinin ifade edilmesidir. Bir barbar savaşçı Cohen'in medeniyet eleştirisi ve onun medeniyet hakkındaki entelektüel ve ahlaki görüşleri de bu bağlamda ironiktir çünkü bir barbar sözde medeni imparatorluğu, kendisinden çok daha entelektüel görünen diğer karakterlerden daha iyi anlar, analiz eder ve eleştirir. Haliyle Daha önceki *Diskdünya* romanlarında görüldüğü gibi, Pratchett hicvini yalnızca siyasi yanlışlarla ve yöneticilerin bu yanlışlardaki rolüyle sınırlamaz; o ayrıca toplumu da hicveder ve bir yerdeki herhangi bir sorunlu konuda orada yaşayan insanların da bu yanlışta payları olduğunu vurgular. Pratchett, *İlginç Zamanlar*'da topluma yönelik eleştirilerini çeşitli karakterlerin bakış açılarından yararlanarak gerçekleştirir; zorba siyasi rejimde orada yaşayanların rolünü göz ardı etmemek

için köylünün bakış açısını bile kullanır. Ancak bu roman özelinde yazar, hicvini ağırlıklı olarak hem ülkenin mevcut rejimine hem de bu rejimi değiştirmek isteyen devrimci gruplara yönlendirir. Bir yandan İmparator ve Lord Hong'un toplum üzerindeki tiranlığı hicvedilirken, diğer yandan Kızıl Ordu'nun beyhudeliği vurgulanmaktadır. Pratchett, siyasi görüşleri ne olursa olsun politikacıların kişisel çıkarlarını ön planda tuttuklarını bilinçli olarak seçilmiş kelimeler, fantezi edebiyat unsurları, ironi, beklemedik olay, beklenmedik dürüstlük gibi teknikler ile hicveder.

Son olarak, Pratchett romanlarında fantezi ve hicvi harmanlayarak bir kurgusal dünya yaratır. Bu kurgusal dünya, romanda metaforik okumalara imkan sağlamaktadır. Romanda işlenen konular doğrudan gerçek dünyayla ilişkilendirilebilse de fantastik öğelerin kullanımı böyle doğrudan bir ilişkilendirmenin önüne geçer. Böylece Pratchett'in bu üslubu okuyucuların romanda işlenen konulara karşı daha özgür bir bakış açısı geliştirmeleri için rahat bir ortam yaratır ve okuyucular bu alanda hem gerçek dünya meselelerini sorgulayabilir hem de aynı zamanda romandaki mizahı unsurların tadını çıkarabilirler.

KAYNAKÇA

Baumgartner, J. (2021) Is It Funny If No One is Watching? Public Response to Late-Night Political Satire. *Comedy Studies* 12(1), 15-28, DOI: 10.1080/2040610X.2020.1850101

Deleuze, G., & Guattari F. (1987). *A Thousand Plateaus*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Feinberg, L. (1967). *Introduction to Satire*. Ames: Iowa State University Press

Hunt, P. (2001). *Alternative Worlds in Fantasy Fiction*. New York: Continuum.

Kaur, H., & Puyok, A. (2021). Political Satire and Its Influence on the Youth Political Perception. *Trends in Undergraduate Research* 4(2), 18-28.

Kernan, A. (1962). *Modern Satire*. USA: Harcourt Brace & World.

Knight, C. A. (2004). *The Literature of Satire*. New York: Cambridge University Press.

Momen, M. (2019). *Political Satire, Postmodern Reality and the Trump Presidency*. London: Lexington Books.

Özbay, E. (2021). *Satire in Fantasy Literature: Terry Pratchett's Discworld Series*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Paulson, R. (1967). *Fiction of Satire*. Baltimore: The John Hopkins Press.

Pratchett, T. (1997). *Interesting Times: A Discworld Novel*. London: Corgi Books.

Şenlen Güvenç, S. (2014). *İngiliz Edebiyatında Siyasi Hiciv Geleneği Neoklasik Çağ*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Tsakona V. & Papa D. E. (2011). Humour in Politics and the Politics of Humour. V. Tsakona (Ed.). *Studies in Political Humour: In Between Political Critique and Public* içinde (s. 1-33). Amsterdam: John Benjamin Publishing.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Edebiyat hayatın bir yansımasıdır ve yazarlar bize hayatlarımıza ilişkin hikâyeler anlatırken aynı zamanda yaşamı anlamaya ve ona eleştirel bir gözle bakmaya çalışırlar. Eserlerini toplumun aynası olarak kullanan yazarlar, insanlık için yanlış olarak nitelendirdiklerini eleştirme eğilimindedirler. Tarihötesi bir tür olarak hicvin,

bu amaçla kullanılan en popüler yöntemlerden biri olduğu dile getirilebilir, zira hiciv her zaman edebiyatta kendine yer bulmaktadır. Toplumunu mevcut bulunduğu noktadan daha ileriye götürmek amacıyla yapılan nükteli eleştiriler olan hiciv, yüzyıllardır edebiyat ile iç içe geçmiş bir gelenek olarak tanımlanabilir. Hiciv, insanların yanlış davranışlarını nükteli bir dille gözler önüne sererek onların düzeltilmesine yardımcı olmaya çalışır. Hicvin önemli bir parçası olan siyasi hicvin ise toplumsal eleştirilerin ön plana çıkmasıyla karakterize olan modern hicivle geliştiği düşünülmektedir. Siyasete ve dolayısıyla topluma yapılan eleştirilerin edebi metinler aracılığıyla insanlara ulaşması edebiyatın bu noktadaki önemini vurgular niteliktedir. Eleştirilerin fantastik bir dünyada yapılması ise okuyucuların kendilerini romandan soyutlamaları sebebiyle onların ilgisini daha çok çekebilir ve verilen mesajlar çok daha net anlaşılabilir. Okuyucular fantastik bir dünyada meydana gelen olayları gerçek dünyamıza ait önyargılar, inanışlar ve siyasi ideolojilerin etkisi altında kalmadan değerlendirme imkanı bulabilirler ve bu sayede gerçek dünyamıza ilişkin konulara da daha farklı bir pencereden eleştirel bir bakış açısıyla bakabilirler. Günümüzde hiciv ve fantezi edebiyatı bir arada anıldığında akla gelen ilk isimlerin başında İngiliz yazar Terry Pratchett bulunmaktadır. Fantastik edebiyat, yakın zamana kadar daha çok çocuk edebiyatı kategorisi altında incelenmiş ve edebiyat araştırmalarında göz ardı edilmiştir. Ancak fantastik edebiyata ilgi duyanların sayısında çok hızlı bir artış söz konusudur, özellikle *Yüzüklerin Efendisi Üçlemesi* ve *Taht Oyunları* gibi bazı kült fantastik eserlerin sinemaya uyarlanması pek çok kişinin dikkatini bu türe çekmiştir. Bu artan ilgiye paralel olarak bu konudaki edebi çalışmalarda da gözle görülür bir artış söz konusudur. Günümüzde, fantastik edebiyatın diğer edebi eserler gibi gerçek dünyanın ciddi konularını ele almak için kolaylıkla kullanılabilmesi pek çok eleştirmen tarafından kabul edilmektedir. Kırk bir romandan oluşan *Diskdünya romanları* serisinde Terry Pratchett bir yandan fantastik öğeleri kullanıp ilgi çekici hikayelerini anlatırken diğer yandan topluma, siyasete, çevreye ve ekonomiye yönelik hicivlerini içeren mesajlarını romanlarının satır aralarında okuyucuyla buluşturmaktadır. Çok yetenekli bir hicivci olan Pratchett, romanlarını kendi gerçek dünya meselelerimizin çarpıtarak gösterdiği bir aynası olarak kullanır. Pratchett, okuyucularını, kendi dünyalarının gündelik sorunlarını yeniden düşünebilecekleri ve yeniden değerlendirebilecekleri bir yer olan fantastik dünyasında yani 'Diskdünya evreninde' bir yolculuğa çıkartır. *İlginç Zamanlar*'da Pratchett, siyasi meselelere yönelik hicvini yöneltmek için çay seremonileri, origami ve terracotta (pişmiş toprak) askerler gibi Asya'ya ait birçok kültürel referansı kullanmaktadır. Hicivci bir yazar olarak Pratchett hiçbir zaman belirli bir bireyi veya hükümeti hedefine almaz, romanlarında verilen mesajların tümü evrenseldir. İlk bakışta Çin'deki siyasi rejimleri eleştirir gibi görünse de aslında dünyanın çeşitli ülkelerindeki zalim rejimleri hicvetmektedir. Ayrıca Pratchett, bir ülkedeki çeşitli problemler sebebiyle yöneticileri yaptıkları ya da yapmadıkları eylemlerinden dolayı eleştirirken her zaman toplumun rolünün ve görevinin de altını çizer, çünkü insanların rejimlere sorgusuz sualsiz boyun eğmelerinin, yöneticilerin toplumdaki konumlarını güvence altına almalarına ve kişisel çıkarlarını kolayca elde etmelerine yardımcı olduğuna inanmaktadır. Buna göre Pratchett'in hicvinin çift taraflı olduğu, bir yandan yöneticileri eleştirirken diğer yandan toplumu eleştirdiği söylenebilir. Pratchett, eleştirel amacının yanı sıra, romanlarında Diskdünya evrenindeki büyücüler, cadılar, konuşan hayvanlar, cüceler, vb. fantastik varlıkları kullanarak okuyucularına sürükleyici ve ilginç bir hikaye sunar. Okur hem fantastik romanı okumanın keyfini yaşar hem de romanda verile gerçek dünyaya dair hicivli mesajlarını yakalar. Pratchett'in hiciv ve fantastik öğelerin karışımından oluşan edebi tarzı, onu diğer fantastik edebiyat yazarları arasında benzersiz kılmaktadır. Bu çalışmada yazarın *Diskdünya* serisinden seçilen *İlginç Zamanlar* adlı romanındaki siyasi

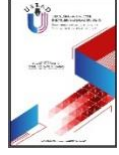
hicvin incelenmesi amaçlanmıştır. Romanın kahramanı Rincewind adında başarısız bir büyücüdür, ancak Pratchett böyle ciddi bir konuyu böyle bir karakterle ele almaktan asla çekinmez. Rincewind'in siyasi hiciv için seçilmiş olması, fantastik unsurların eleştirel amaçlar için nasıl kullanılabileceğinin bir örneği olarak görülebilir. Bu incelemeleri yaparken Feinberg'in ileri sürdüğü hiciv tekniklerinden beklenmedik dürüstlük, beklenmedik olay ve ironi gibi teknikler kullanılmış, yazarın kelime seçimi göz önünde bulundurulmuş ve romandan verilen alıntılar ile bu tekniklerin romanda nasıl kullanıldığı gözler önüne serilmiştir. Çalışma sonucunda, *İlginç Zamanlar* romanında bireysel çıkarları için yönettiği ülkede kaos çıkarmaktan geri durmayan yöneticiler, gençlerin içi boş sözlerle kandırılarak siyasette kullanılmaları ve ülkenin yönetimine talip olanların kişilerin halktan ne kadar kopuk oldukları çeşitli örneklerle göz önüne serilerek eleştirildiği ortaya çıkartılmıştır. Ayrıca, gelecekte hicvin edebi eserlerde kullanılmasına yönelik yapılacak akademik çalışmalar için Terry Pratchett'in *Diskdünya* romanlarının uygun metinler olarak önerilebileceği sonucuna da varılmıştır.

EXTENDED ABSTRACT: Literature is a reflection of life and while writers tell us stories about our lives, they also try to understand life and evaluate it with a critical eye. Writers, using their work as a mirror of society, tend to criticize what they describe as wrong for humanity. Satire as a trans-historical genre is one of the most popular methods used for this purpose because satire has always found its place in literature. Satire, which is a humorous criticism to take the society further from its current location, can be defined as a tradition that has been intertwined with literature for centuries. Satire tries to help people correct their misbehaviours by revealing them with a humorous language. Political satire, an important part of satire, is thought to have developed with modern satire, which is characterized by the prominence of social criticism. The fact that criticisms of politics and therefore society reach people through literary texts emphasizes the importance of literature at this point. When the criticism is used in a fantastic world, it can be more interesting for the readers and the messages given can be understood much more clearly since the readers isolate themselves from the work. Readers have the opportunity to evaluate the events that take place in a fantasy world without being influenced by the prejudices, beliefs and political ideologies of our real world, and in this way, they can evaluate the issues related to our real world from a different perspective with a critical point of view. The English author Terry Pratchett is one of the first names that come to mind when satirical and fantasy literature is mentioned together. Fantasy literature was mostly studied under the category of children's literature and ignored in literary studies until recently. However, there is a rapid increase in the number of people who are interested in fantastic literature, especially the adaptation of some cult fantastic works such as *The Lord of the Rings Trilogy* and *Game of Thrones* to the cinema has attracted the attention of many people to such works. In parallel with this increasing interest, there is a noticeable increase in literary studies on this subject. Today, it is accepted that fantasy literature can be easily used to deal with the serious topics of the real world like other literary works. In Pratchett's *Discworld novels series*, which consists of forty-one novels, it is possible to find his messages including his satires about society, politics, environment and economy between the lines of his novels. Being a satirist of enormous talent, Pratchett holds his novels as a distorting mirror of the real world issues of our own. Pratchett takes his readers on a journey in his other world 'Discworld universe' through which they can re-think and re-evaluate the everyday problems of their own world. In *Interesting Times*, Pratchett employs many cultural references belonging to Asia such as; tea ceremonies, origami and terracotta soldiers in order to direct his satire on political issues. As a satirist

writer, Pratchett never targets a specific individual or government, the messages given in his novels are all universal. At first sight, he seems to criticize political regimes in China, but he satirizes all the tyrannical regimes all around the world. Furthermore, Pratchett always underlines the role of society while criticizing rulers for their actions because he believes that people's submission to the regimes helps rulers secure their position on the top of the society and chase their personal interests easily. Accordingly, it could be claimed that Pratchett's satire is double sided, on one hand he criticizes the rulers but on the other hand he criticizes the society. Beside the satirical purposes of the novel, using fantastic beings in the Discworld universe such as wizards, witches, talking animals, dwarfs, gnomes and so on Pratchett presents a gripping and interesting story to his readers. Readers both enjoy reading a work of fantasy literature and they also catch the satirical messages about the real world in the novel. Pratchett's literary style which consists of a blend of satire and fantasy makes him unique among the other fantasy writers. In this study, it is aimed to examine the political satire in the novel, *Interesting Times*, selected from the *Discworld* series. The protagonist of the novel is a failed wizard named Rincewind, but Pratchett never hesitates to deal with such a serious topic with such a character. The fact that Rincewind is selected for political satire exemplifies how fantastic elements could be used for critical purposes. Also, while analysing the novel, various satirical techniques such as unexpected honesty, unexpected event and irony, suggested by Feinberg are used; the author's word choices were taken into consideration, and how these techniques used in the novel were revealed with the appropriate quotations from the novel. As a result of the study, it was found in the novel *Interesting Times* that the rulers who do not hesitate to cause chaos in the country they rule for their individual interests, the use of young people in politics by being deceived with empty words, and those who aspire to the administration of the country are disconnected from the people are satirized by using various examples. In addition, it was concluded that Terry Pratchett's Discworld novels can be recommended as suitable texts for future academic studies on the use of satire in literary works.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4, Year
4, Sayı 9, Issue 9, Ağustos 2022, August 2022
e issn: 2687-2641

19. YÜZYIL SONLARINDA KIRKLARELİ MERKEZ İLÇEDE BULUNAN GAYRİMÜSLİM OKULLARI

NATIONAL SCHOOLS LOCATED IN THE CENTRAL DISTRICT OF
KIRKLARELI AT THE LATE OF THE 19TH CENTURY

Gökben PALA AZSÖZ

Dr. Öğretim Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü,
Kırklareli/Türkiye.

Asst. Prof., Kırklareli University, Architecture Faculty, Architecture Department,
Kırklareli/Turkey.

gokbenazsoz@klu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-8811-4920

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1086159

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 11.03.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 08.07.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Azsöz Pala, G. (2022). 19.
Yüzyıl Sonlarında Kırklareli Merkez İlçede Bulunan Gayrimüslim Konutları. *USBAD
Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(9), 437-457.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism
detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Tanzimat (1839) ve Islahat (1856) sonrası süreçte Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslim azınlıklara yeni haklar tanınmış ve bu tebaa kendilerine tanınan yeni haklar sayesinde dini ve sivil pek çok yapı inşa etmiştir. Kendi dinlerini ve kültürlerini yaymak amacıyla eğitim politikaları çerçevesinde inşa edilen yapı türlerinden biri de okullar olmuştur. Gayrimüslimlere tanınan hakların genişletilmesiyle birlikte yeni açılacak gayrimüslim okulları da sistem içinde yerini bulmuştur. Daha sonraları büyük bir mesele haline gelen bu konu yüzyılın sonlarına doğru özellikle Rumeli'de gayrimüslim ve yabancı okullarının sayısının artmasıyla devlet tarafından önemsenir hale gelmiştir. Alan çalışması yapılan Kırklareli Merkez ilçede 19. yüzyılın sonunda toplamda 106 tane gayrimüslim okul yapısı bulunmaktaydı. Bu çalışmada Kırklareli Merkez ilçesindeki Astiki Skoli, Arion Müzik Okulu, Parthenogogeio ve Alliance Yahudi Okulu olmak üzere bilgi ve belgelerine ulaşılabilen dört gayrimüslim okulu incelenmiş ve günümüze ulaşan veya ulaşamayan bu yapılar hakkında bilgiler verilerek bir arşiv oluşturulmuştur. Bu arşiv ile günümüzde unutulmuş olan bu yapılar hakkında gelecek kuşaklara görsel ve yazılı bir kaynak bırakmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Azınlık Okulları, Bulgar/Musevi/Rum Okulları, Gayrimüslim Tebaa, Kırklareli

Abstract: After the Tanzimat (1839) and the Reformation (1856), new rights were granted to the non-Muslim minorities living in the Ottoman Empire, and these subjects built many religious and civil structures thanks to the new rights granted to them. One of the types of buildings built within the framework of educational policies in order to spread their own religion and culture has been schools. With the expansion of the rights granted to non-Muslims, newly opened non-Muslim schools have also found their place in the system. This issue, which later became a big issue, became important to the state towards the end of the century, especially with the increase in the number of non-Muslim and foreign schools in Rumelia. 19 In the Central district of Kırklareli, where field work was conducted. At the end of the century, there were a total of 106 non-Muslim school structures. In this study, Kırklareli province in the past Skoli, Arion music school, and the Jewish Alliance on Accessible Information and documentation parthenogogeio school, four non-Muslim school and studied extant structures that do not reach or giving information about an archive has been created. With this archive, it is aimed to leave a visual and written resource to future generations about these structures that are forgotten today.

Key Words: Minority Schools, Bulgarian/Jewish/Greek Schools, Non-Muslim Subjects, Kırklareli

1. GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu, kuruluş yıllarından itibaren birçok farklı kültür, dil, din ve mezhepten insanı bünyesinde barındıran çok uluslu bir toplum yapısına sahip olmuştur. Bu toplum yapısı içinde Müslüman ve gayrimüslimlerin kendi ibadet alanları ve eğitim kurumları ayrı ayrı inşa olmuş ve kendi inanç sistemine göre eğitim vermiştir. Genellikle bir kilise ya da hahamhanenin yakınında konumlanan ve dini eğitim veren gayrimüslim okulları, cemaatlara ait teşkilatlara bağlı olarak kendileri tarafından yönetilmiştir.

İmparatorluğun duraklama ve gerileme dönemlerine girmesi, toprak kayıplarının artması ve Batılı devletlerin baskıları, Osmanlı Devleti'nde birtakım değişimleri beraberinde getirmiştir. 3 Kasım 1839'da Tanzimat Fermanı ve 18 Şubat 1856'da

Islahat Fermanı ilan edilerek Osmanlı vatandaşı olan herkesin kanun önünde eşit haklara sahip olması, can ve mal güvenliğinin sağlanması, her cemaatin kendi milli dilinde eğitim yapabilmek için okul açmasına izin verilmesi gibi yeni düzenlemeler getirilmiştir.

Çalışma alanı olarak Osmanlı İmparatorluğu döneminde gayrimüslim azınlıkların yoğun olarak yaşadığı bölgelerden biri olan Kırklareli Merkez ilçesi seçilmiştir. Çalışmada 19. yüzyılda Kırklareli Merkez ilçede hizmet vermiş gayrimüslim okulları mimarlık tarihi açısından incelenmiştir. Çalışma doğrultusunda yapılan araştırmalar ile elde edilen bilgiler sayesinde Trakya topraklarında bir zamanlar yaşamış farklı kültürlerin ve toplumların tarihlerine ışık tutulmuş ve günümüzde ulaşabilmiş olan eğitim yapılarının korunması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

1.1. Amaç

Kırklareli kenti Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlayan geçiş güzergahının üzerinde bulunmaktadır. İstanbul'a yakınlığı, ulaşım kolaylığı, sosyoekonomik imkanlar, tarihi geçmişi vb. gibi sahip olduğu değerler düşünüldüğünde kültürel anlamda incelenmesi gereken bir kenttir. Bu çalışmada; Kırklareli'nde pek bilinmeyen bir geçmiş olan gayrimüslim yapı türlerinden okullar incelenmiştir. Pek çoğu günümüze ünümüze ulaşmamış olan gayrimüslim okul yapıları hakkında çok az sayıda çizim, fotoğraf, arşiv belgesi kalmıştır. Makalede bu bilgi ve belgeler kullanılarak gayrimüslim okul yapılarına ait bir arşiv oluşturmak ve gelecek kuşaklara Kırklareli kentinde 19. yüzyılın sonlarında açılarak hizmet vermiş olan gayrimüslim okulları hakkında görsel ve yazılı bir kaynak bırakmak amaçlanmıştır.

1.2. Kapsam

Alan çalışması olarak 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında pek çok gayrimüslim okulunun faaliyette bulunduğu Kırklareli Merkez ilçesi seçilmiştir. Kentte Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar pek çok etnik kökenli topluluk ikamet etmekteydi. Bu sayede kentte farklı gruplara ve kültürlere ait tarihi yapıların izlerine rastlamak mümkündür. Bu çalışmada ele alınan okul yapıları da bu yapı türlerinden biridir. Kaynaklarda 19. yüzyılın sonlarında kentte Rumlara ait 63, Bulgarlara ait 40, Katoliklere ait 2 ve Musevilere ait 1 adet mektebin hizmet verdiği geçmektedir. Çalışma Astiki Skoli (Yunan Okulu), Arion Müzik Okulu, Parthenogogeio (Yunan Kız Okulu) ve Alliance Yahudi Okulu olmak üzere bilgi ve belgelerine ulaşılabilen dört yapı üzerinden yürütülmüştür.

1.3. Yöntem

Araştırmaya Kırklareli kentinin konumu ve tarihi geçmişi ile başlanmış ana konuya geçmeden önce Osmanlı Devleti'ndeki eğitim sisteminden ve Osmanlı döneminde ülke topraklarında açılan gayrimüslim okullarından bahsedilmiştir. Daha sonra yerinde gözlem, araştırma ve inceleme yapılarak Kırklareli Merkez ilçede 19. yüzyılın sonlarında açılmış olan gayrimüslim okullarının tarihleri, o döneme ve günümüze ait fotoğrafları, vaziyet ve kat planları ile geçirdikleri tadilat ve restorasyonlar hakkında bilgi verilmiştir. Bunun yanında çalışma sırasında güncel makaleler, tezler, sempozyumlarda sunulan bildiriler, kitaplar detaylı bir

şekilde incelenmiş; salnâmeler, ansiklopediler, arşivler ve Kültür Varlıkları Envanterleri ile Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgelerinden de yararlanılmıştır.

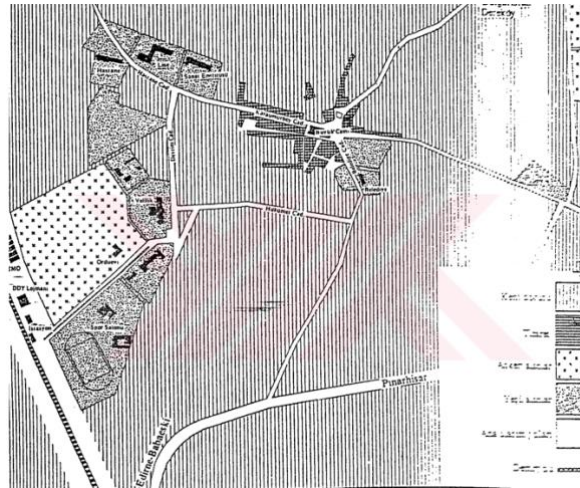
2. KIRKLARELİ

Bu bölümde öncelikle çalışma alanı olan Kırklareli ilinin konumu ve tarihi hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

2.1. Kırklareli İli Coğrafi Komumu ve Tarihçesi

Eski bir tarihi yol üzerinde kurulmuş olan Kırklareli vilayeti, Istranca Dağları'nın güneyinde yer almaktadır (İA, 1977: 762). Vilayetin tarihi incelendiğinde kimler tarafından hangi tarihte kurulmuş olduğu bilinmemektedir. Vilayetin etrafında çok eski tarihlere dayanan höyükler yer almaktadır. Bu nedenle ilk kuruluş tarihinin eski dönemlere dayandığı düşünülmektedir (Akin, 1997: 9). O devirdeki ismi Kırkkilise (Gökbilgin, 1952: 8,7) olan Kırklareli tarihi bir yol üzerinde yer almasından dolayı birçok antik yerleşim merkezine ev sahipliği yapmıştır. Bölgeye dair yapılan incelemelerden elde edilen bilgiler vilayete yerleşen insanoğluna ait verilerin neolitik döneme kadar uzandığını göstermektedir. Daha sonraki dönemlerden Roma Dönemi'nin ortalarına kadar geçen süreçte bölge küçük krallık ve prensliklerin hakimiyeti altına girmiştir (URL1).

Konumu itibari ile stratejik olarak önemli bir noktada bulunması Kırklareli'nin Roma ve Bizans İmparatorlukları dönemlerinde istilalara uğramasına neden olmuştur. 1363 tarihinde I. Murat döneminde Osmanlı topraklarına katılan Kırklareli (Edirne Vilayet Salnamesi, 1309/1892: 244) bu tarihten itibaren Rumeli Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır. Sonraki dönemde Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar Edirne Vilayetine bağlı bir sancak olan Kırklareli; 1924 tarihinde il olmuştur (Akin, 1997: 9).

Şekil 1: Kırklareli Kent Planı (Cumhuriyet Dönemi) (Hacıhafizoğlu, 2003)

Osmanlı Devleti döneminde Türkler ile diğer gayrimüslim azınlıklar Musevi, Rum, Bulgarlar ve hatta Çingenerler de Osmanlı tebaasına bağlıyken Trakya yöresinde uzun yıllar bir arada yaşamışlardır. Balkan Savaşı, Kurtuluş Savaşı yıllarında ve hatta en son Cumhuriyet döneminde 1950'li yıllarda Kırklareli'nde yaşayan gayrimüslim azınlıklar göç etmişlerdir (Yurt Ansiklopedisi, 1983).

3. OSMANLI DEVLETİ'NDE EĞİTİM SİSTEMİ

Bu bölümde; Osmanlı Devleti'ndeki eğitim sistemi ve gayrimüslim okulları hakkında bilgi verilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde eğitim çalışmalarının ve etkinliklerinin düzenlenmesi görevi Tanzimat'tan önce, Meclis-i Umuru Nafia adlı bir kuruluş tarafından yerine getirilmekteydi. Daha sonra 1839'da Mekâtib-i Rüştîye Nezâreti adıyla bir Devlet Bakanlığı oluşturulmuştur. 1847'de de Mekâtib-i Umumiye Nezâreti (Umumî Mektepler Nezâreti) kurulmuştur. 1857 tarihinde ise Maârif-i Umumiye Nezâreti (Umumî Maârif Vekâleti) kurularak, eğitim çalışmalarının devletçe sevk ve idare edilmesi yoluna gidilmiştir. 1869 Maârif-i Umumiye Nizamnamesi'ne kadar geçen zamanda Bakanlık Merkez örgütünde daire, şube, kurul ve komisyonlar kurulmuştur. Maârif-i Umumiye Nizamnamesi'nden sonra 1880'de Osmanlı vilâyet merkezlerinde maârif müdürlükleri olarak bilinen eğitim müdürlüklerinin oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu dönemde ilk kez okullar basamaklara ayrılmıştır (Turfan, 2013: 1).

25 Şubat 1911'de "Maârif-i Umumiye Teşkilâtı Nizamnamesi" adıyla Genel Eğitim Örgütü tüzüğü ile Eğitim Bakanlığı'nın merkez ve taşra örgütünün yönetimi, okulların basamaklara ayrılması ve denetim meseleleri daha ayrıntılı bir biçimde gündeme getirilmiştir. 1914 tarihinde de bir tüzük çıkartılarak bazı yeniliklere gidilmiştir. Söz konusu tüzükte adı Meclis-i Kebir-i Maârif olan Büyük Eğitim Meclisi'ne, kitap seçimi, ders dağıtım çizelgeleri ve yönetmeliğin hazırlanması, öğretmenlik sınavlarının yapılması ve disiplin işlerinin takibi gibi görevler verilmiştir. Yönetme ve yürütme ile ilgili merkez örgütünde ise Tedrisat-ı İptidaiye (ilköğretim), Tedrisat-ı Taliye (ortaöğretim), Tedrisat-ı Âliye (yükseköğretim) ve Muhasebe (hesap işleri) Kurumu adında dört kurum mevcuttu (Büyükkarcı, 2004: 385-386).

3.1. Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Okulları

Osmanlı Devleti'nde yaşayan halk hiçbir zaman zorlamalara maruz kalmadılar, kökenleri ne olursa olsun dini ibadetlerini yerine getirmekte serbest ve özgürdüler. Bu farklı topluluklar hiçbir şekilde etnik kökenleriyle anılmayıp, dini ve mezhebi anlamda millet olarak nitelendiriliyordu. Bu nedenle Türk, Rum, Bulgar, Arap olarak değil; Müslüman, Katolik, Protestan, Gregoryen, Ortodoks veya Yahudi olarak isimlendirilmişlerdir. Osmanlı Devleti hiçbir zaman kendi topraklarında yaşayan azınlıkların dillerine, dini düşüncelerine, kültürlerine bir kısıtlama getirmemiştir.

Bu sayede Osmanlı toprakları içinde yaşayan gayrimüslim tebaa asırlarca süren hakimiyet döneminde hiçbir sorun olmadan bir arada yaşamışlardır. Öyle ki bu azınlıklar kendi eğitim kurumlarının programlarında dahi özgür olduklarından dolayı her etnik grubun ayrı bir eğitim yapısı ve programı olduğu görülmektedir. Türk ve Müslüman tebaanın eğitim kurumları olan sıbyan okulları ile medreseler, modernleşme sürecinin başlaması ile 18. yüzyıl itibari ile yerini modern eğitim

kurumlarına bırakmışlardır. Bu dönemde azınlıklar tarafından da pek çok yeni okul açılarak faaliyete geçmiştir.

Osmanlı hükümetinin, gayrimüslim ve yabancı okullar da dahil olmak üzere, medreseler dışındaki eğitim kurumları üzerinde denetim kurma ve birtakım belirlemeler yapma yönündeki ilk girişimi, 1845 tarihli "Meclis-i Maarif-i Umumiye"dir. Bu kuruluşla amaçlanan, İmparatorluk sınırlarındaki tüm eğitim kurumlarının belli bir sisteme bağlanmasıdır (Büyükkarcı, 2003: 25).

28 Şubat 1856 tarihinde ilan edilen Islahat Fermanı, din ve mezhep hürriyeti ile Hıristiyan ve Müslüman tebaanın siyasi haklar yönünden eşitliği ilkesini getirmekle ülkedeki bu boşluğu doldurmuştur. Tanzimat Dönemi'nde çıkarılan 1869 tarihli "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" ile özel okullar (bu kapsamda azınlık okulları da) hukuki dayanağa kavuşturulmuş ve genel eğitim düzeni içerisindeki yerini almıştır (Büyükkarcı, 2003: 27). Bu nizamnamenin 129. maddesinde Mekatib-i Hususiyye (Özel Okul) açılması imkânının cemaatlere (azınlıklara), ecnebilere (yabancılara) ve Osmanlı girişimcilerine tanındığı vurgulanmaktadır. 14 Aralık 1875 tarihinde yayınlanmış olan Ferman-ı Adalet'te, gayrimüslim cemaatlerin her türlü işlerinde ve mektep açmalarında kolaylık sağlanacağı gibi düzenlemeler yapılmışsa da bu hakların "sadık" uyrukların yararlanabileceği şekilde düzenleneceği gibi bir kısıtlama da mevcuttur (Vahapoğlu, 2005: 69).

Ferman-ı Adalet'ten bir yıl sonra, 23 Aralık 1876'da yayınlanan ve bugünkü anlamda, Osmanlı'da ilk anayasa sayılan Kanun-i Esasi azınlıkların eğitimi açısından da önem taşımaktadır. Mutlakiyet Dönemi'nde (1878-1908), azınlık ve yabancı okulları taşrada ve İstanbul'da artış göstermiş, bu durum Osmanlı yönetimince siyasi bir tehdit olarak algılanmıştır. 1896'da "Vilayet-i Şahane Maarif Müdürlerinin Vezaifini Mübeyyin Talimat"ın yayınlanmasıyla bu okulların denetim altına alınması amaçlanmıştır. Bu talimatla Maarif Müdürleri, azınlık ve yabancı okullarının denetlenmesi ve işleyişlerinin düzenlenmesi ile yükümlü tutulmuştur (Büyükkarcı, 2003: 30).

Islahat ve Tanzimat Fermanlarının ardından Osmanlı topraklarında yaşayan gayrimüslim tebaaya verilen yeni haklar ve özgürlükler sonucunda 19. yüzyılın ortalarından sonra kendi eğitim politikalarına uyan okullar açılmıştır. Bu sayede azınlık olarak yaşadıkları Osmanlı Devleti'nde kültürel, siyasi, ticari ve ekonomik açıdan kendilerine bir yer edinmeye başlayarak döneminin en geniş topraklarına sahip stratejik olarak iki kıtayı birbirine bağlayan Avrupa ile Asya kıtası arasında bir köprü olan Osmanlı Devleti'nde emperyalist düşüncelerini yaymaya başladılar. Öyle ki bu dönemde açılan okul sayısı diğer dönemlerde açılan okul sayılarından oldukça fazlaydı. Yabancı okulların açılıp çoğalmasında azınlıklara tanınan hakların yanı sıra kapitülasyonlar ve misyonerlik faaliyetlerinin de büyük etkisi olmuştur (Haydaroğlu, 1990: 15-16).

Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimlere okul açma yetkisi verilen Islahat Fermana göre, bütün tebaanın çocukları Osmanlı sivil ve askerî okullarına eşit şartlarda girebilecek ve resmî olarak tanınan bütün dinî cemaatler, devlet denetiminde olması koşuluyla, kendi okullarını kurabileceklerdi (Şekil 2) (Somel, 2010: 66-67).

Şekil 2: Osmanlı İmparatorluğu'nda Edirne, Tekirdağ, Kırklareli ve Çatalca'daki okulları gösteren harita (Eylül 1914) (URL 2)

1869 Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile dini cemaatlerin okul açma yetkileri belli şartlara bağlanmıştır. Nizamnamede "Mekâtib-i Husûsiye" olarak zikredilen bu okulların, masraflarına, öğretmen ve personel maaşlarına karışılmamış ve bu tür giderlerin devlete herhangi bir yük getirmeden kendi vakıf veya cemaatleri tarafından karşılanmasını şart koşulmuştur. Ancak devlet tamamen kontrolü de elden bırakmamıştır. Zira bu okullarda görev yapacak öğretmenlerin Maârif Nezâreti veya mahalli Maârif idaresi'nden şehâdetnâme alması, Osmanlı aleyhine ders okutulmaması, ders kitaplarının devletçe tasdiki gibi hususlara dikkat çekilmiştir.

4. KIRKLARELİ MERKEZ İLÇEDE FAALİYET GÖSTERMİŞ GAYRİMÜSLİMLERE AİT OKULLAR

Bu bölümde çalışmanın omurgasını oluşturan Kırklareli Merkez ilçede 19. yüzyılda açılmış gayrimüslim okullarına ait elde edilen bilgi ve belgelere dayalı verilerden bahsedilmiştir.

Çalışma alanı olarak seçilen Kırklareli'nde 20. yüzyılın başlarına kadar gayrimüslim azınlıklar (Rum, Yahudi, Ermeni, Bulgar) ile Türk (Müslüman) tebaa sorunsuz bir şekilde aynı kentte, aynı mahallede, yan yana evlerde komşu olarak yaşamaktaydı (Toptaş, 2012: 3). Tanzimat ve Islahat Fermanları'nın ilan edilmesiyle birlikte Osmanlı Devleti'nde gayrimüslim azınlıkların yoğun olduğu tüm eyaletlerinde olduğu gibi Kırklareli Merkez ilçesinde de gayrimüslimlerce pek çok yapı inşa edilmiştir (Toptaş, 2012: 1). 19. yüzyılda gayrimüslim tebaa tarafından inşa edilen yapı türlerinden biri de okullardır.

Maârif Nâzırı Zühtü Paşa'nın raporuna göre Kırkkilise sancağında 1894 senesinde Rumlara ait 63, Bulgarlara ait 40, Katoliklere ait 2 ve Musevilere ait 1 mektep olup (BOA Y.PRK. MF. 3/31), vilayette en çok Bulgar mektebinin faaliyette olduğu yer burasıydı. Zühtü Paşa'nın raporunda bu okulların dereceleri (ibtidâi-rüşdiye) belirtilmemiştir. Ancak Maârif salnâmelerinden edindiğimiz bilgilere göre Kırkkilise sancağında bu dönemde 7 adet gayrimüslim rüşdiyesi bulunuyordu. Bu durumda raporda verilen gayrimüslim okullarının tamamına yakınının ibtidâi derecesinde olduğunu söyleyebiliriz.

1881-1882/1893 Osmanlı genel nüfus sayımlarında Kırkkilise sancağında, gayrimüslim nüfus %71, Müslüman nüfus ise %29'luk bir oranı teşkil etmekteydi (Karpaz, 2010: 346-347). 1902 yılına gelindiğinde nüfus oranlarının Müslümanlar lehine değiştiği görülmektedir. 1319 Edirne vilayet salnâmesine göre, Kırkkilise sancağındaki İslam nüfusu %35'e yükselmiş, gayrimüslim nüfusu ise %65'e düşmüştür.

Kırkkiliselî gayrimüslimler sancakta ibtidâî ve rüşdiye derecesinde birçok okul açmışlardır. Hemen hemen her gayrimüslim köyünde ibtidâî mektebi bulunmaktaydı. Kırkkilise merkezde Bulgar (Tablo 1), Rum (Tablo 2) ve Musevi cemaatlerine ait ibtidâî mektepleri vardır.

Tablo 1: Kırkkilise Merkezdeki Bulgar Cemaati Mektepleri (Edirne Vilayet Salnamesi, 1310: 489)

Konumu	Adı	Öğrenci Sayısı
Tellakzâde Mahallesi	Bulgar Erkek Mektebi	89
Tellakzâde Mahallesi	Bulgar Erkek Mektebi	101
Hatice Hatun Mahallesi	Bulgar Erkek Mektebi	82
Karakaş Mahallesi	Bulgar Erkek Mektebi	90
Tellakzâde Mahallesi	Bulgar Kız Mektebi	60

Tablo 2: Kırkkilise Merkezdeki Rum Cemaati Mektepleri (Edirne Vilayet Salnamesi, 1310: 489)

Konumu	Adı	Öğrenci Sayısı
Cami-i Kebir Mahallesi	Rum Erkek Mektebi	207
Hacı Zekeriya Mahallesi	Rum Erkek Mektebi	160
Karakaş Mahallesi	Rum Erkek Mektebi	80
Yapraklı Mahallesi	Rum Kız Mektebi	85
Tellakzâde Mahallesi	Rum Kız Mektebi	85
Hacı Zekeriya Mahallesi	Rum Kız Mektebi	30
Karakaş Mahallesi	Rum Kız Mektebi	75

Kırkkilise merkezde Bulgar ve Rum okulları ağırlıkta olmakla birlikte Musevi cemaatinin de bir okulu bulunmaktaydı. Kırkkilise merkezde Karakaş Mahallesi'nde (BOA. İ.AZN. 36/1 lef 6, (9 Şaban 1317/13 Aralık 1899) bulunan ve 100 öğrenciye sahip erkek okulunun bilgileri aşağıda verilmiştir. Ancak Kırklareli Yahudi cemaatinin tarihini araştıran Erol Haker'e göre, 1878'den itibaren Kırklareli'de 1 kız, 1 erkek Yahudi okulu faaliyet göstermekteydi. Haker, Kırklareli Yahudi cemaatinin İspanyol kökenli olduğundan ve 1878'de 6-12 yaş arasındaki kız ve erkekler için iki okulun varlığından bahsetmiştir. Kız okulunun müdiresi Zimbul Bişue, 1882 yılında kız ve erkek okulunun aynı binada hizmet verdiğinden ve zemin katta kız okulu, birinci katta erkek okulunun olduğunu yazmıştır. Kırklareli'deki

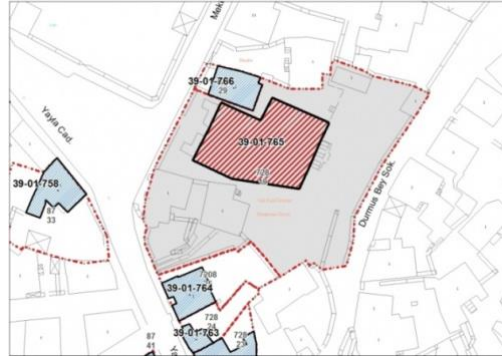
Yahudi okullarının fiziki durumu iç açıcı olmadığından Paris merkezli Alliance Cemiyeti'nden yardım istenmiştir. Cemiyet bu çağrıya kulak vererek, 150 mevcutlu bir erkek okulunu 1901-1902 ders yılında açmıştır. Bu erkek okulunun ilk müdürü de Samuel Mitrani Efendi'ydi. 1913 yılında Alliance, Kırklareli'de bir kız, bir erkek Yahudi okulu açtığını resmen duyurmuştur (Haker, 2002: 297, 308, 310).

Osmanlı arşivindeki bir belgeye göre, 1899 yılında Karakaş Mahallesi'ndeki eski Musevi okulu yıkılarak yenisinin inşası için ruhsat verilmiştir. Edirne Vilayet Salnâmelerinde geçen Kırklareli'deki 100 öğrencili Musevi Erkek Mektebi Karakaş Mahallesinde bulunmaktaydı (Edirne Vilayet Salnamesi, 1310: 489; Edirne Vilayet Salnamesi, 1319: 755).

II. Meşrutiyet döneminde de Kırkkilise'de mektep inşa faaliyetleri devam etmiştir. Hayırsever gayrimüslim vatandaşların arsalarını bağışlayarak burada mektep inşa ettirdikleri görülmektedir. 1911 yılında Kırkkilise merkezde Rum Cemaati kız çocukları için inşa edilen mektep, Dimitri'nin eşi Evante'ye ait arsa üzerine inşa edilmiştir (BOA. BEO. 3900/292458, (2 Cumadel ahire 1329/2 Mayıs 1329).

4.1 Astiki Skoli (Yunan Okulu) / 1833-1905

Yannakopulos kitabında hangi tarihte açıldığı kesin olarak bilinmeyen Astiki Skoli Rum Mektebi'nin Kırklareli (Kırkkilise) Yayla Meydanı'nda (Şekil 3) 1833 yılında inşa edildiğini belirtmiştir (Yannakopulos, 1994: 74). Bu bilginin doğruluğunu teyit edebileceğimiz bir belge ya da kaynak yoktur. Edirne Vilayet Salnameleri incelendiğinde Kırklareli (Kırkkilise) Rum Mektebi adı ilk kez 1300/1884 yılına ait olan kayıtlarda geçmektedir (Edirne Vilayet Salnamesi, 1300/1884: 122).

Şekil 3: Astiki Skoli (Yunan Okulu) / Vali Faik Üstün İlkokulu Kırklareli Envanter Vaziyet Planı (Kırklareli Kültür Varlıkları Envanter No: 39-01-765)

1902 tarihinde Kırklareli (Kırkkilise) vilayetinde bulunan eski Rum Mektebi'nin kullanılmaz hale gelmesi neticesinde yapının yıkılmasına ve yeni bir Rum Mektebi Rüşdiye'si yapılmasına karar verilmiştir. Eski yapının yıkılıp yerine yenisinin yapılabilmesi için öncelikle Rum piskoposu Kırkkilise Livası Belediye Meclisi'ne başvurmuştur. Kırkkilise Belediye Kalfası Haralumbo tarafından hazırlanan fiyat ve keşif defteri sonrasında ise yeniden inşa edilecek Rum Mektebi Rüşdiye'sinin resmi ve çizimi yaptırılmıştır (BOA., İ.AZN., 48/5, (26 Mart 1318/9 Nisan 1902) (Şekil 4)

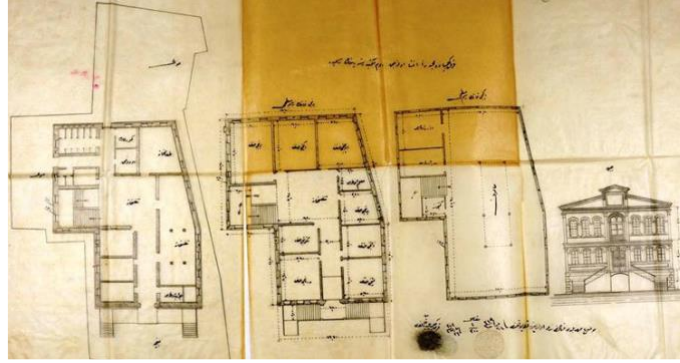
Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan belgenin eklerini incelediğimizde;

Birinci Ek: Rum Mektebi Rüşdiyesi Cephe Resmi incelendiğinde; Zemin kat yüksekliğinin 3 metre, birinci kat yüksekliğinin 4,50 metre ve ikinci kat yüksekliğinin 5,00 metre olduğu ve binanın toplam yüksekliğinin 12,5 metreyi bulduğu;

İkinci Ek: Rum Mektebi Rüşdiyesi zemin katın planı incelendiğinde; zemin katta bir tane hizmetli odası, üç tane boş oda, bir tane teneffüşhane, bir tane yemekhane, bir odunluk ile kömürlük ve 12 adet tuvaletin yer aldığı; zemin katın ortasının teneffüşhane olarak kullanılmak üzere boş bırakıldığı;

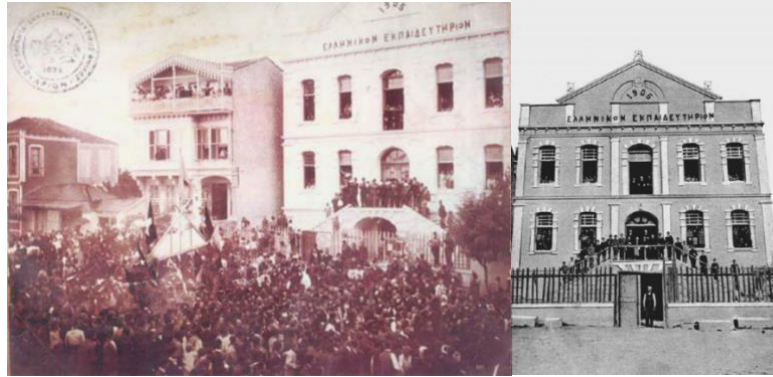
Üçüncü Ek: Rum Mektebi Rüşdiyesi birinci katın planı incelendiğinde; eğitim verilecek olan sekiz adet sınıfın tamamı ile öğretmenler odasının birinci katta yer aldığı; bu katın ortasının da tıpkı zemin katta olduğu gibi teneffüşhane olarak kullanılmak üzere boş bırakıldığı;

Dördüncü Ek: Rum Mektebi Rüşdiyesi ikinci katın planı incelendiğinde; bir adet idare odası, bir adet sergi odası ile bir adet kütüphanenin ikinci katta yer aldığı; bu katta 15,20 cm genişliğinde ve 27,90 cm uzunluğundaki orta alanın ise diğer katlardan farklı olarak büyük bir salon olarak kullanılmak üzere boş bırakıldığı (BOA., İ.AZN., 48/5, (26 Mart 1318/9 Nisan 1902) görmekteyiz.

Şekil 4: Astiki Skoli (Yunan Okulu) Planı (BOA, İ..AZN., 48/1320/B-05)

1905-1922 tarihleri arasında Rum Mektebi olarak hizmet etmiş olan bodrum katı olmayan yeni yapı zemin kat üzerine iki kat olmak üzere toplam 3 katlı olarak inşa edilmiştir (Dursunkaya, 1948b) (Şekil 5).

Şekil 5: Kırklareli Rum Okulu'na ait fotoğraflar / 20. yüzyıl başı (URL 3)

1923 tarihinde Ziya Gökalp İlkokulu olarak eğitim veren Kırklareli Paşa Köşkü yapısının öğrenci sayısına oranla küçük gelmesi nedeniyle burada eğitim gören öğrencilerin bir kısmı Rum Mektebi'ne aktarılmıştır. Bu tarihten itibaren dört sene boyunca Rum Mektebi Ziya Gökalp İlkokulu olarak hizmet vermiştir (Dursunkaya, 1948a).

1927-1953 tarihleri arasında 26 sene boyunca Rum Mektebi Kırklareli Ortaokulu olarak kullanılmıştır. 1927 yılında bu binada açılan ortaokul Kırklareli'nin ilk ortaokuludur. Kız ve erkek öğrenciye karma olarak eğitim vermiştir (Ünsal, 1957: 26). Yapının zemin katında depolar, tuvaletler, kütüphane, öğrenci kooperatifi, resim ve iş atölyeleri ile erkekler ve kızlar için iki ayrı vestiyer yer almaktaydı. Yapının birinci katının plan şeması zemin katın plan şemasından farklı olarak kullanılmıştır. Birinci katta dört adet yönetim odası ile çok amaçlı salon, üç adet derslik ve kimya-fizik laboratuvarı bulunmaktaydı. Yapının son katı olan ikinci kat ise dersane ve sahne olarak kullanılmıştır. 26 sene faaliyetine devam etmiş olan ortaokulda bu süreçte 4 hademe, 1 muhasebeci, 13 öğretmen ve 1 yazman hizmet vermiştir. Ayrıca 262'si kız ve 542'si erkek olmak üzere toplam 804 öğrenci mezun olmuştur (Dursunkaya, 1948a).

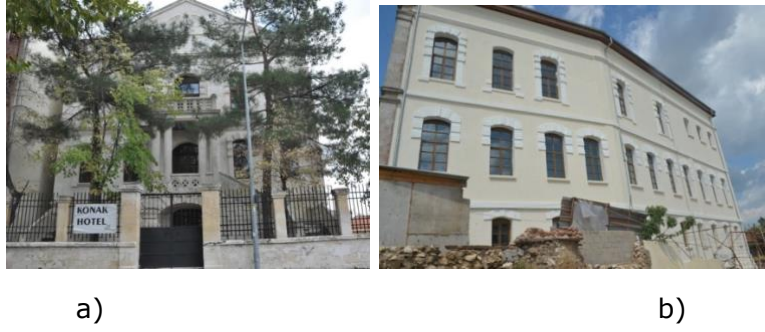
2 Eylül 1954 - 14 Aralık 2005 tarihleri arasında yapı çeşitli işlevler doğrultusunda hizmet vermiştir (Tablo 3). 14 Aralık 2005 tarihinde geçirdiği yangın sebebiyle çatısının tamamı ile döşemeleri büyük oranda yok olmuştur (Demirli, 2010: 15) (Şekil 6). Mülkiyeti Kırklareli Valiliği'ne ait "Korunması gerekli Kültür Varlığı olarak Tescilli" yapının restorasyon projeleri Kırklareli İl Özel İdaresi tarafından yapılmıştır. Restorasyon çalışmaları tamamlanmış olan yapı günümüzde Butik Otel olarak işletilmektedir (Tablo 3).

Tablo 3: Astiki Skoli (Yunan Okulu) hizmet verdiği dönemler ve işlevleri

Tarih Aralıkları	Kullanım Amacı
1905 - 1922	Rum Mektebi
1923- 1927	Ziya Gökalp İlkokulu
1927 - 1953	Kırklareli Ortaokulu
2 Eylül 1954 - 30 Eylül 1963	Kırklareli Lisesi (Ünsal, 1957: 26)
30 Eylül 1963 - 1965	Ticaret Lisesi
1965 - 5 Ekim 1971	Depo
5 Ekim 1971 - 14 Aralık 2005	Vali Faik Üstün İlköğretim Okulu (URL 4)
14 Aralık 2005	Yangın sonrası çatısı ve döşemeleri hasar görmüştür (Demirli, 2010: 15) (Şekil 6).
Günümüzde	Butik Otel (Şekil 7)

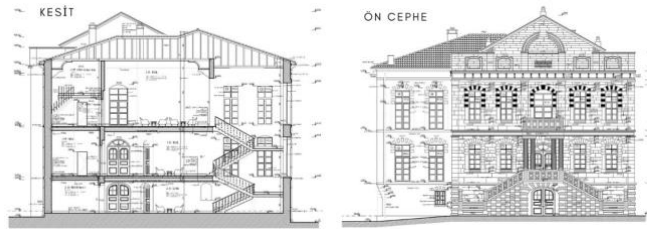

Şekil 6: Vali Faik Üstün İlköğretim Okulu'nun yangından sonraki durumu a) (URL 5); b) (URL 6)

Şekil 7: Vali Faik Üstün İlköğretim Okulu'nun restorasyon geçirdikten sonraki durumu a) (URL 7); b) (URL 6)

Bodrum katıyla birlikte 3 katlı yığma yapının Yayla Parkı ve Meydanına bakan ön cephesinde taş, Durmuş Bey Sokağı'na bakan arka cephesi ile yan cephelerinde ise tuğla malzeme kullanılmıştır. Üzeri kesme taş ile kaplanmış olan yapının moloz taşlı zemin kat duvarlarının köşe kısımları birbirinden farklı ebatlarda taşlar kullanılarak örülmüştür. Yapının katları arasında silmeler bulunmaktadır. Ayrıca giriş kısmında merdivenin ulaştığı taraçadan sütunlar kullanılarak yapının girişi vurgulanmıştır. Sütunların sonlandığı çatı kısmı üçgen bir alınlık ile bitirilerek yapıya Neo-Klasik bir görünüm katmıştır. Girişte bulunan sütunların üzerindeki balkon yapıya sonradan eklenmiştir. Sütunlarla vurgulanan yapının basık kemerli birinci kat girişine sütunların iki yanında yer alan merdivenler ile ulaşılmaktadır. Tam merkezde yer alan balkon gibi balkonu destekleyen sütunlar da yapıya sonradan eklenmiştir. Ana giriş cephesinde zemin ve birinci katta merkezin iki yanında ikişer tane basık kemerli pencere bulunmaktadır. Bu pencereler duvar yüzeyinden dışarıya taşırılarak aralıklı olarak kademelendirilmiştir (Şekil 8).

Şekil 8: Vali Faik Üstün İlköğretim Okulu'nun restorasyon kesit ve ön cephe çizimleri (URL 5)

4.2. Arion Müzik Okulu / 1895

Neo-klasik tarzdaki yapı, 1895 Yılında Yayla Meydanında inşa edilmiştir (URL 8) (Şekil 9).

a)

b)

Şekil 9: a ve b) Arion Müzik Okulu'na ait eski fotoğraflar (URL 8)

Bodrum üzerinde zemin ve birinci kat olmak üzere toplam iki katlı olan yapının giriş cephesinde merdivenler ile ulaşılan ana giriş kapısı bulunmaktadır. Giriş kapısının üzerinde cephenin merkezinde konsol olarak dışa taşmış bir balkon yer almaktadır. Zemin ve birince katta giriş ve balkonun sağ ve sol yanlarında ikişer tane olmak üzere toplamda sekiz adet dikdörtgen pencere düzeni tekrar etmektedir. Yapıda kat aralarında silmeler, pencere kenarlarında gömülü yarım sütunlar ve çatı kısmında üçgen bir alınlık kullanılarak karakter katılmıştır. 2009 tarihinde geçirdiği restorasyon süreci sonrası günümüzde konut olarak kullanılan yapı; Yayla Meydanı'nda tarihi değeri olan diğer yapılara örnek teşkil etmiştir (Şekil 10).

Sayfa | 449

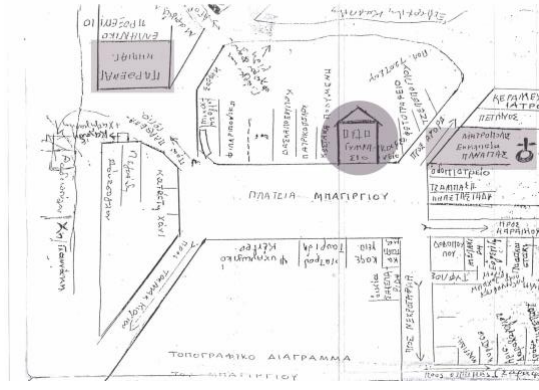

Şekil 10: Arion Müzik Okulu (Yayla Mahallesi 110 Ada 3 Parselde Konut) Kırklareli Envanter Vaziyet Planı ve Fotoğrafı (Kırklareli Kültür Varlıkları Envanter No: 39-01-784)

4.3. Parthenogogeio (Yunan Kız Okulu) / 20. Yüzyılın Başı

20. yüzyılın başlarında Rum Kız Okulu olarak hizmet vermiş olan Parthenogogeio; Kırklareli kökenli bir Rum olan Christos Ckrizikos'dan, Emekli öğretmen Şaban Ercan'ın, kendisiyle yaptığı görüşmeler esnasında alınan el çizimi krokisinde, bugün Tefik Fikret Yatılı İlköğretim Okulu olarak kullanılan tarihi binanın yerinde gösterilmektedir (Şekil 11). Dönemin okul mimarisine uygun bir üslupla inşa edilmiş olan yapının, bahsi geçen kız okulu olma ihtimali yüksektir (Demirli, 2010: 14) (Şekil 12).

19. Yüzyıl Sonlarında Kırklareli Merkez İlçede Bulunan Gayrimüslim Konutları
Gökben Pala Azsöz

Şekil 11: Yayla Meydanı'nın Mübadele öncesi durumunu gösteren kroki (Öğretmen Şaban Ercan Arşivinden)

Şekil 12: Tevfik Fikret İlköğretim Okulu a) Kırklareli Envanter Vaziyet Planı; b) Fotoğrafi (Kırklareli Kültür Varlıkları Envanter No: 39-01-780)

Kız Okulu olarak kullanılmakta iken (Demirli, 2010: 14), Kırklareli'nin Yunan işgali altında bulunduğu sırada, yerli Rum halk tarafından yeniden inşasına başlanan, ancak tamamlanamayan yapının, Cumhuriyetin ilanından sonra, Vali Ahmet Durmuş'un zamanında inşasına devam edilmiş, 10.11.1928 tarihinde Tevfik Fikret İlkokulu adı ile, törenle hizmete açılmıştır (Dursunkaya, 1948b); 1957 yılına kadar eğitim-öğretimine devam eden okul büyük bir onarımla bugünkü betonarme yapı durumuna getirilmiştir (Kırklareli Valiliği, Kırklareli İl Yıllığı, 1967: 214) (Şekil 13).

Şekil 13: Tevfik Fikret İlköğretim Okulu günümüzdeki durumu (URL 9)

Kagir olarak inşa edilmiş olan yapı bodrum, zemin kat ve birinci kat olmak üzere iki katlıdır. Yapının ana giriş cephesinde yer alan iki yarım sütun duvara gömülü olan iki yüksek kaide üzerinde yükselmektedir. Yapı kırma çatı ile son bulmaktadır. Tüm cephelerinde büyük dikdörtgen pencereler kullanılmış olan yapı, 1957 yılındaki onarımdan sonra büyük ölçüde özgünlüğünü yitirmiştir. Günümüzde Tefvik Fikret Yatılı İlköğretim Bölge Okulu olarak hizmet vermektedir.

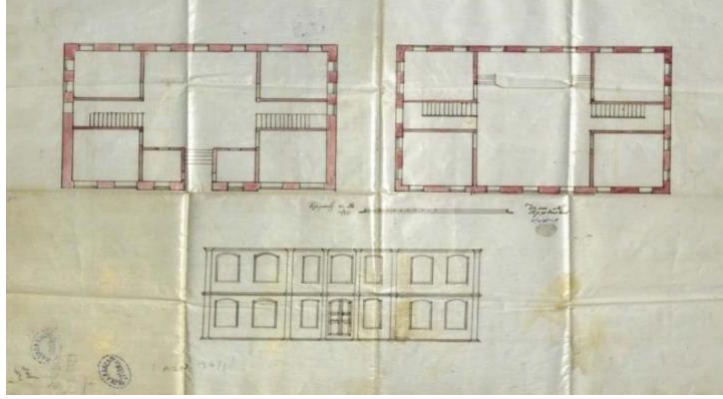
4.4. Alliance Yahudi Okulu / 1878

Osmanlı Devleti döneminde Kırklareli’de yaşayan Yahudilere ait tek okul, daha çok dinsel derslerin verildiği eski sinagogun (Karakaş Mahallesi 25 ada, 9 parsel) yakınında bulunan sıbyan mektebi idi (Dursunkaya, 1948b). 1878 tarihinden sonra gayrimüslim tebaası tarafından işletilmeye başlanan bu okul iki katlıdır. Zemin ve birinci kat planlarından zemin katta kızlara ait dersliklerin, birinci katta ise erkeklere ait dersliklerin yer aldığı bilinmektedir (Haker, 2002: 308). 1897 yılında cemaat, okulun gerek fiziki gerekse eğitimsel yetersizliği nedeni ile eskiyen mektebin yıkılarak, kendi arsası üzerine yeniden inşası gündeme gelmiştir. Bu yıllarda adı geçen mahallede 94 hanede 886 Musevi bulunmaktaydı. Mektebin arsası üzerine uzunluğu 20 metre, genişliği 14 metre, yüksekliği 8 metre olarak, 43 pencere ve 3 kapıdan müteşekkil taş bir mektep yapılacaktı. Yeni mektebin inşası için Kırkkilise merkez Karakaş Mahallesi’nde Musevi cemaatine Keşif defterinde belirtilen 71. 400 kuruş gider Kırkkilisel Yahudilerden toplanacak yardımlarla karşılanacaktı. Bu gideri karşılayabilmek için Musevi Cemiyeti Alliance Israelite Universelle’den (Alliance Israelite Universelle, Merkezi Paris’te bulunan Evrensel Yahudi Birliğidir) yardım istemiştir (Haker, 2002: 309).

150 erkek çocuk alacak şekilde planlanan okulun, üst katı, konser, tiyatro, tören vb. etkinliklerin yapılması için kullanılacaktı. Yaklaşık 1.200 altın lira inşaat maliyetinin 350 altın liralık kısmını Alliance’ın karşılayacak olması sonucunda, 13 Aralık 1899 yılında alınan izin ile (BOA. İ. AZN. 36/1 lef 6, (9 Şaban 1317/13 Aralık 1899); BOA. BEO. 1428/107027), 1900 yılında Karakaş Mahallesi, Karakaşbey Sokağında inşa edilen bu okul (Dursunkaya, 1948b), 1901 yılında faaliyete geçmiş, okulun haham olmayan ilk müdürü de Samuel Mitrani olmuştur (Haker, 2002: 309).

Ruhsat talebi eki okulun planı incelediğinde; iki katlı olan yapının birinci katına altı basamaklı bir merdiven ile ulaşıldığı, ana girişin hemen yanlarında iki adet yönetim odası ve bu odaların yanlarında ikişer tane olmak üzere toplamda dört tane eğitim odasının yer aldığı ve girişin açıldığı koridorun iki ucunda üst kata erişimin sağlandığı merdivenlerin yer aldığı görülmektedir. Yapının ikinci katında birinci kattaki derslik düzeni tekrar edilmiş ve orta kısımda birkaç basamakla yükseltilmiş platform yapılarak bu alan konferans salonu olarak tasarlanmıştır. Yapıya ait olan giriş cephesinin çizimi incelendiğinde ise içeri doğru çekilmiş ve altı basamak ile ulaşılan ana giriş kapısı dikkat çekmektedir. Simetrik bir ön cephesi olan yapının katları arasında silmeler kullanılmıştır. Birinci ve ikinci katta aynı pencere düzeni tekrar edilerek korunmuştur. Ana giriş kapısının sağ ve sol yanlarında üçer tane basık kemerli pencere konumlanmıştır, bu pencereler

arasında duvara gömülü yarım sütunlar yerleştirilmiştir. Yapı düz bir çatı ile sonlandırılmıştır (BOA, İ.AZN., 36/1317/Ş-01) (Şekil 14).

Şekil 14: Kırklareli'de Karakaş Mahallesi'nde Musevi Cemaati'ne Ait Taş Mektebin Yeniden İnşa Planı (1899) (BOA. İ. AZN. 36/1317/Ş-01) (Şekil 14).

Dönemin standartlarının üstünde eğitim veren okulda Yahudi çocuklarıyla birlikte ücreti karşılığında Bulgar, Rum ve Türk çocuklar da öğrenim görmekteydi (Haker, 2002: 310). Okul; 1926 tarihinde Alliance ile olan ilişkilerinin kesilmesinin ardından 1929 yılında kapatılmıştır. Ancak sadece 1 sene sonra 1930 tarihinde Türk Musevi İlkokulu adı ve bir Türk müdür ile tekrar açılmıştır. 1934 yılında yaşanan Yahudi karşıtı bazı olaylar nedeni ile kapanan okul binası (Haker, 2002: 314-315), 1946 yılında Musevi Cemaatinden kiralanarak bir müddet Akşam Kız Sanat Okulu olarak (Dursunkaya, 1948b), bir müddet ise ilkokul olarak kullanılmış, 1958 yılında Cumhuriyet İlkokulunun açılması ile tekrar kapanmıştır (Toptaş, 2012: 56). Nazif Karaçam'a göre, 1950'lere kadar ayakta kalan bu bina ne yazık ki günümüze kadar varlığını devam ettirememiştir. Aynı sokakta bulunan bir başka bina ile takas edilerek yıkılmış ve yerine Ticaret ve Sanayi Odası binası yapılmış (Karaçam, 1995: 157) 2019 tarihinde bu bina da yıkılmıştır. İleride Ticaret ve Sanayi Odası'nın yeni binasının yapılması planlanan arazi günümüzde boş olduğu için otopark olarak kullanılmaktadır (Şekil 15).

a)

b)

c)

Şekil 15: Alliance Yahudi Okulunun a) Konumu (URL 10); b) Yerine yapılan Ticaret ve Sanayi Odası (Toptaş, 2012: 46); c) Ticaret ve Sanayi Odası yıkıldıktan sonraki hali

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında, Osmanlı Devleti'nin eğitim anlayışının batı devletlerin eğitim sistemine göre geride kaldığı görülmüş ve eğitim sisteminde birtakım yenilikler yapılmaya başlanmıştır. Osmanlı topraklarında yaşayan

gayrimüslim azınlıklara verilen özgürlükler ve haklar sonrasında kendi kültür ve dini inançlarına uygun eğitim yapıları inşa etmelerine olanak doğmuştur. İlk başta Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul'da başlayan yenilikçi görüş kısa sürede tüm Osmanlı coğrafyasında kendini hissettirmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın ana konusunu 19. yüzyıl sonları Kırklareli Merkez İlçesinde açılan gayrimüslim okulları Tablo 4'de verilmiştir. Kırklareli'nde bu dönemde gayrimüslimlere ait çok sayıda (106 tane) okulun açılmış olmasına rağmen mevcut kaynaklarda tespit edilebilen belli başlı okullar haricinde diğerlerinin küçük ya da kısa ömürlü oldukları düşünülmektedir. 21. yüzyıla gelindiğinde o dönemde inşa edilmiş eğitim yapılarının küçük ölçekli yapılar olduğu düşünülse de dönemin imkanları ve nüfus yoğunluğu incelendiğinde bu yapıların ihtiyaçları karşıladığı görülmektedir.

Tablo 4: Çalışma Kapsamında Kırklareli Merkez İlçesinde İncelenen Gayrimüslim Okulları

Okulun Adı	Yapım Tarihi	Konumu	Günümüzdeki İşlevi	Fotoğraf ve Planlar
Astiki Skoli (Yunan Okulu)	1833	Yayla Mahallesi	Butik Otel	
Arion Müzik Okulu	1895	Yayla Mahallesi	Konut	
Parthenogogeio (Yunan Kız Okulu)	20. yüzyıl başı	Yayla Mahallesi	Tevfik Fikret İ.Ö.O.	
Alliance Yahudi Okulu	1878	Karakaş Mahallesi	Otopark	

Osmanlı genelinde olduğu gibi Kırklareli Merkez ilçesinde de gayrimüslim cemaatlere ait olan okulların büyük bir kısmı cemaat yardımlarıyla ve büyük miktarlarda olabilen bireysel para yardımlarıyla inşa edildiği ve devamlılığının sağlandığı görülmektedir.

Astiki Skoli ve Parthenogogeio'ya ait okul yapılarının başta ahşap olarak inşa edildikleri geçirdikleri restorasyonlardan sonra kagire ve betonarmeye çevrilmiştir. Arion Müzik Okulu ise ilk başta kagir olarak inşa edilmiş ve onarımları bu şekilde gerçekleştirilmiştir. Günümüze herhangi bir yapısı ulaşmamış olan Alliance Yahudi Okulu'nun mimari özellikleri bilinmemektedir.

Gayrimüslimlere ait bu okulların plan tipleri incelendiğinde orta hol ve sıra sıra odalar şeklinde dizildikleri dikkati çekmektedir. Okulların cephelerinde ise genelde Neoklasik öğeler kullanılmış ve bezemeler en aza indirilmiştir.

Bu araştırma sonucu elde edilen bilgi ve belgeler incelendiğinde; gayrimüslim azınlıklara tanınan yeni haklar doğrultusunda kültür ve inançlarını, eğitim anlayışlarını mimari olarak inşa ettikleri eğitim yapılarında uygulamışlardır. Okul yapıları buldukları coğrafyanın ve inşa edildiklerin dönemin imkanları doğrultusunda yöresel malzeme kullanılarak yapılmışlardır. Gayrimüslim azınlıkların ve yabancı devletlerin eğitime bilimsel yaklaşımı, Kırklareli'nin 19. yüzyıl kentsel mimari anlayışına da katkıda bulunmuştur. Bu çalışmada, 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başları arasındaki dönem kapsamında Kırklareli Merkez ilçede Gayrimüslimler tarafından açılmış olan okul yapıları incelenerek bir arşiv oluşturulmuştur. Bu arşivin farklı şehirler baz alınarak yapılacak olan çalışmalara altlık oluşturması ve geçmişten günümüze kadar gelen bu kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri (BOA)

Bâb-ı Âli Evrak Odası Belgeleri (BEO).

BOA. BEO., H. 02/Cemaziyelevvel/1329, M. 02/Mayıs/1911, 3900/292458.

BOA. BEO. 1428/107027.

İradeler Adliye ve Mezâhip Nezâreti (İ.AZN).

BOA. İ.AZN., H. 09/Şaban/1317, M. 13/Aralık/1899, 36/1 lef 4.

BOA. İ.AZN., H. 09/Şaban/1317, M.13/Aralık/1899, 36/1 lef 6.

BOA. İ.AZN., H. 20/Zilhicce/1319, M. 9/Nisan/1902, 48/5.

BOA. İ.AZN. 48/1320/B-05

BOA. İ.AZN. 36/1317/Ş-01

Maârif Nezâreti Mektûbi Kalemi Belgeleri (MF. MKT).

BOA. Y.PRK. MF. 3/31

B. Salnâmeler, Ansiklopediler, Arşivler ve Kültür Varlıkları Envanterleri

1300 Edirne Vilayet Salnâmesi, Vilayet Matbaası, Edirne.

1309 Edirne Vilayet Salnâmesi, Vilayet Matbaası, Edirne.

1310 Edirne Vilayet Salnâmesi, Vilayet Matbaası, Edirne.

1319 Edirne Vilayet Salnâmesi, Vilayet Matbaası, Edirne.

“Kırklareli”, İslam Ansiklopedisi (1977), s.762.

Öğretmen Şaban Ercan Arşivi

Kırklareli Valiliği, Kırklareli İl Yıllığı, Kırklareli, 1967.

Kırklareli Kültür Varlıkları Envanter No: 39-01-765

Kırklareli Kültür Varlıkları Envanter No: 39-01-780

Kırklareli Kültür Varlıkları Envanter No: 39-01-784

C. Tetkik Eserler

- Akın, V. (1997). Kırklareli Adının Tarihçesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi II.*, 9.
- Büyükkarcı, S. (2003). *Türkiye’de Rum Okulları*. Konya: Yelken Yayınları.
- Büyükkarcı, S. (2004). *Türkiye’de Amerikan Okulları*. Konya: Yelken Basım Yayın.
- Demirli, M. (2010). *Kırklareli Rum Okulu Restorasyon Projesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dursunkaya, A. R. (1948a). *Kırklareli Vilayetini Tarih Coğrafya Kültür ve Eski Eserleri Yönünden Tetkik C. I*. Kırklareli: Yeşilyurt Basımevi.
- Dursunkaya, A. R. (1948b). *Kırklareli Vilayetini Tarih Coğrafya Kültür ve Eski Eserleri Yönünden Tetkik C. II*. Kırklareli: Yeşilyurt Basımevi.
- Gökbilgin, M. T. (1952). *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı, Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Hacıhafızoğlu, E. (2003). *Kırklareli’nin Mevcut Geleneksel Konut Çevresinin Kültür Bağlamında İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Haker, E. (2002). *Bir Zamanlar Kırklareli’de Yahudiler Yaşardı*. (Çev.). Natali Medina. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Haydaroğlu Polat, İ. (1990). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Yabancı Okullar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karaçam, N. (1995). *Efsaneden Gerçeğe*. Kırklareli: Özyılmaz Matbaası.
- Karpat, K. (2010). *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kırklareli, (1983). *Yurt Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Vahapoğlu, M. H. (2005). *Osmanlı’dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Somel, S. A. (2010). *Osmanlı’da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908)*. (Çev.). Osman Yener. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toptaş, B. (2012). *Kırklareli Merkez İlçe ve Köylerindeki Gayrimüslim Eserleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Turfan, P. (2013). *Osmanlıdan Günümüze İzmir’de Azınlık ve Yabancı Okullar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Ünsal, S. (1957). *Kırklareli Monografisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul.
- Yannakopoulos, Y. (1994). *Doğu Trakya Saranda Eklesies*. S: 74, Selanik: Rodamos Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

URL 1: *Kırklareli*. Erişim Adresi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1rklareli>,

Erişim Tarihi: 21.04.2021

URL 2: *Osmanlı İmparatorluğu’nda Edirne, Tekirdağ, Kırklareli ve Çatalca’daki okulları gösteren harita*

Erişim Adresi: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/113021>

Erişim Tarihi: 07.07.2022

URL 3: *Kırklareli Rum Okulu’na ait bir fotoğraf/20. yüzyıl başı*.

Erişim Adresi: <http://www.eskiturkiye.net/2101/kirklareli-rum-okulu#lg=0&slide=0>,

Erişim Tarihi: 21.04.2021

URL 4: *Vali Faik Üstün İlkokulu.* Erişim Adresi: <http://www.mebk12.meb.gov.tr>,

Erişim Tarihi: 20.01.2020

URL 5: *Vali Faik Üstün İlköğretim Okulu.*

Erişim Adresi: <https://nilsen.com.tr/portfolios/vali-faik-ustun-kirklareli/>,

Erişim Tarihi: 20.04.2021

URL 6: *Vali Faik Üstün İlköğretim Okulu.*

Erişim Adresi: <http://www.kirklareli.gov.tr/kentin-kalbi-yayla-mahallesinde-atacak-bir-tarih-daha-canlaniyor>, Erişim Tarihi: 20.04.2021

URL 7: *Kırklareli Vali Faik Üstün İlkokulu Fotoğrafi.* Erişim Adresi:

<https://www.facebook.com/39kirklarelihaber/photos/a.781390258543104/4025367720811992/>, Erişim Tarihi: 20.04.2021

URL 8: *Arion Müzik Okulu.*

Erişim Adresi: <http://adrianou125.blogspot.com/2011/08/krklareli.html>,

Erişim Tarihi: 21.04.2021

URL 9: *Tevfik Fikret İlköğretim Okulu.* Erişim Adresi:

<https://tr.foursquare.com/v/tevfikfikretortaokulu/523adce711d2aeac71d5d322>,

Erişim Tarihi: 20.04.2021

URL 10: *Alliance Yahudi Okulunun Konumu.* Erişim Adresi:

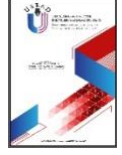
<https://parsesorgu.tkgm.gov.tr/#ara/idari/164534/72/87/1619124480454>,

Erişim Tarihi: 23.04.2021

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde Tanzimat (1839) ve Islahat (1856) Fermanlarının ilan edilmesiyle gayrimüslim azınlıklara yeni haklar tanınarak ırk, dil, din ayrımı olmaksızın Osmanlı tebaasını eşit hale getirilmiştir. Osmanlı Devleti'nde, 19. yüzyılda modernleşme gayesiyle başlatılan eğitim reformu, sadece merkezlerde değil, taşrada da eğitilmiş insanların sayısı ve niteliklerini arttırmayı amaçlamıştır. Reform çalışmaları hem devlete ait okulların geliştirilmesinde hem de gayrimüslim azınlıklara ve yabancı devletlere ait okullar açılması ve yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Özellikle 1856 Islahat Fermanı'ndan sonra gayrimüslim mektepleri ve yabancı devlet okullarının sayıları artmaya, 1867'de yürürlüğe giren "Tebaa-i Ecnebiyyenin Emlâke Mutasarrıf Olmaları" hakkındaki kanun ile taşraya yayılmaya başlamıştır. Bu okulların daha kontrollü açılması ve eğitimlerinin denetlenmesi amacıyla; 1 Eylül 1869'da "Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi" yürürlüğe girmiştir. Bu nizamname ile gayrimüslim mekteplerinin ve yabancı devlet okullarının net bir şekilde tarifi yapılmıştır. Kırklareli Asya ile Avrupa arasındaki bağlantı yolunun üzerinde yer almasından dolayı stratejik açıdan önemli bir konuma sahiptir. Osmanlı Devleti zamanında Kırklise Sancağı olarak anılan Kırklareli'nde 19. yüzyıla kadar pek çok gayrimüslim azınlık sorunsuz bir şekilde hayatlarına devam etmişlerdir. Islahat ve Tanzimat Fermanlarının ilan edilmesinin ardından Osmanlı Topraklarında yaşayan azınlıklara özgürlükler ve yeni haklar tanınmıştır. Bu haklardan kentte yaşayan Türklerin yanında Rum, Bulgar ve Musevi azınlıklar da yararlanmışlardır. O döneme kadar kullandıkları okulları onarıp, kendi eğitim politikaları doğrultusunda yeni okullar inşa ederek faaliyete geçirmişlerdir. 19. yüzyılda Kırklareli Merkezi'nde karma okullar, ilkokul,

anaokulu, kız okulları, kent okulları ve yüksekokullarında yer aldığı Rumlara ait 8, Bulgarlara ait 3 ve Yahudilere ait 1, toplamda 13 gayrimüslim okulu hizmet vermekteydi. Ne yazık ki bu okullar arasından sadece Arion Müzik Okulu günümüze kadar ulaşabilmiştir; diğerleri vandalizm, doğa koşulları, savaş gibi nedenler sonucu yıkılarak yok olmuşlar, tarihte bir anı olarak kalmışlardır. Sonuç olarak; bu çalışmada Kırklareli Merkez ilçede hizmet vermiş gayrimüslim okulları araştırılarak incelenmiş, edinilen bilgiler doğrultusunda birtakım çıkarımlar yapılmıştır. Osmanlı Devleti sınırları içinde gayrimüslim azınlıkların okullarının kendilerine has, farklılıkları olan, inşa edildikleri bölgelere yenilik getiren ve sahip oldukları mimari özellikler ile inşa edildikleri dönemin özgün yaşam biçimini yansıttıkları görülmüştür.

EXTENDED ABSTRACT: During the Ottoman Empire Period, with the declaration of the Tanzimat (1839) and Islahat (1856) Edicts, non-Muslim minorities were given new rights and the Ottoman subjects were made equal regardless of race, language and religion. In the Ottoman Empire, the education reform, initiated for the purpose of modernization in the 19th century, aimed to increase the number and qualifications of educated people not only in centers but also in the rural areas. Reform efforts have been effective for both the development of state-owned schools and opening and popularization of non-Muslim minority and foreign-state schools. Especially, after the edict of reform in 1856, the number of non-Muslim schools and foreign public schools started to increase, and they spread to the rural areas with the law on "Tebaa-i Ecnebiyyenin Emlâke Mutasarrıf Olmaları" in 1867. In order to open more controlled and to inspect the education of non-Muslim and foreign public schools, "statute on general education" went into effect on September 1, 1869. With this regulation, the definition of non-Muslim schools and foreign public schools were clarified. Kırklareli has a strategically important location due to its location on the connection road between Asia and Europe. Dec. 19 In Kırklareli, which was called the Kırklise Sanjak during the Ottoman Empire. until the turn of the century, many non-Muslim minorities have continued their lives without any problems. After the promulgation of the Reformation and Tanzimat Edicts, the minorities living in the Ottoman Lands were granted freedoms and new rights. In addition to the Turks living in the city, the Greek, Bulgarian and Jewish minorities have also benefited from these rights. They repaired the schools they had used until that period and put them into operation by building new schools in accordance with their own educational policies. 19. in the century, there were 8 Greek-owned, 3 Bulgarian-owned and 1 Jewish-owned mixed schools, primary schools, kindergartens, girls' schools, urban schools and colleges in the Center of Kırklareli, a total of 13 non-Muslim schools were serving. Unfortunately, only Arion Music School has survived to this day among these schools; others have been destroyed and Decimated as a result of vandalism, natural conditions, war, and have remained as a memory in history. As a result; In this study, non-Muslim schools that have served in the Central district of Kırklareli have been investigated and examined, and some conclusions have been made in accordance with the information obtained. It has been seen that the schools of non-Muslim minorities within the borders of the Ottoman Empire reflect the unique way of life of the period in which they were built with their unique, distinctive features, bringing innovation to the regions in which they were built and with the architectural features they possess.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE GIDA GÜVENLİĞİ*

FOOD SECURITY IN TURKEY IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION

Yüksel ARIKAN

Doktora Öğrencisi, İnönü
Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Siyaset ve Sosyal Bilimler
Bilim Dalı,
Malatya/Türkiye.
PhD. Student, İnönü University,
Institute of Social Science,
Department of Political and Social
Science, Malatya/Turkey.
yuksel.yol.arikan@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9829-5788

İlke Bezen TOZKOPARAN

Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi,
Elazığ/Türkiye.
Asst. Prof., Fırat University, Faculty
of Economics and Administrative
Sciences, Department of Political
Science and Public Administration,
Elazığ/Turkey.
ilke@firat.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-1752-0470

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1118026

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 26.02.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 28.07.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Arıkan, Y., & Tozkoparan, İ. B. (2022).
Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Gıda Güvenliği. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler
Akademi Dergisi* 4(9), 458-480.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

* Bu çalışma, "Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Gıda Güvenliği: Elazığ İli Örneği isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir". Trakya Üniversiteler Birliği V. Lisansüstü Öğrenci Kongresi'nde (4-5 Kasım 2021) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Öz: Küreselleşme kavramı, sosyal bilimler alanında üzerinde çalışılması gereken konulardan biri olmaktadır. Küreselleşmeye dair sosyal bilimcilerin kavramsallaştırmalarına bakıldığı zaman, bütüncül bir yaklaşım içerisinde küresel ilişkiler sisteminde mekânın ve zamanın önemini kaybetmesiyle küresel düzeyde bir bilinç düzeyi meydana çıkarılmıştır. Küreselleşmeyle birlikte güvenlik sorunları açığa çıkmış ve bu sorunlar bütün ülkeleri etkiler hale gelmiştir. Türkiye de küreselleşmenin hareketlerinden yoğun bir biçimde etkilenen bir ülke pozisyonunda olmuştur. Güvenlik kavramı gittikçe önem kazanan bir konu haline gelirken, gıda güvenliği de onun bir alt kolu olarak üzerinde araştırılması ve çalışılması gereken oldukça önemli konular arasında yer almaya başlamıştır. Devletlerdeki yaşam kalitelerinin iyileşmesi ve yaşanan çağın da ilerlemesiyle birlikte tüketilen gıdaların içerdiği maddelere, sağlıklı ve güvenilir olmasına daha fazla önem gösterilmeye başlanmıştır. Gıda güvenliğine dair standartlar küreselleşen dünyada da uluslararası bir nitelik kazanmış ve buna dair gıda yönetim sistemleri meydana getirilmiştir. Öte yandan küreselleşen dünyada tehlikelerin değişkenlik göstermesi güvenliğin alanını çeşitlendirmiştir. Askeri tehlikelerin yanında, kıtlık, çevre, enerji sorunları ve gıda gibi konular güvenlik kapsamına girmiş ve küresel nitelik kazanmıştır. Bunun neticesinde bireylerin güvenlik ihtiyaçlarını ön plana koyan bir güvenlik algısının uygulamalarda yerini alması önem ifade etmektedir. Bununla birlikte çalışmada günümüzde gündemden güne çoğalan beslenme problemleri ele alınarak; yeterli düzeyde gıdaya erişim ile sağlıklı ve güvenilir gıda maddelerinin alınması durumu incelenmiştir. Aynı zamanda çalışmada gıda güvenliği kavramının önemi, anlamı ve tarihçesi incelenmiştir. Daha sonra, gıda güvenliği mevzuatı incelenerek Türkiye’deki durumu değerlendirilmiş ve Türk Gıda Mevzuatının esaslarına da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gıda güvenliği, Küreselleşme, Türkiye

Abstract: The concept of globalization is one of the subjects that should be studied in the field of social sciences. When we look at the conceptualizations of social scientists about globalization, a global level of consciousness has been revealed as space and time lose their importance in the global relations system within a holistic approach. With globalization, security problems have emerged and these problems have affected all countries. Turkey has also been in the position of a country that has been heavily affected by the movements of globalization. While the concept of safety has become an increasingly important issue, food safety, as a sub-branch of it, has started to be among the very important issues that need to be researched and studied. With the improvement of the quality of life in the states and the progress of the age, more importance has been given to the substances that the consumed foods contain, to be healthy and safe. Food safety standards have gained an international character in the globalizing world and food management systems have been created. On the other hand, the variability of dangers in the globalizing world has diversified the field of security. In addition to military dangers, issues such as famine, environment, energy problems and food have been included in the scope of security and have gained a global character. As a result of this, it is important that a security perception that puts the security needs of individuals in the foreground, takes place in applications. However, in the study, the nutritional problems that are increasing day by day are handled; Adequate access to food and the availability of healthy and safe foodstuffs were examined. At the same time, the importance, meaning and history of the concept of food safety were examined in the study. Then, the situation in Turkey was evaluated by examining the food safety legislation and the principles of the Turkish Food Legislation were also included.

Key Words: Food Security, Globalization, Turkey

GİRİŞ

Gıda ile ilgili problemler dünyada gün geçtikçe artmakta ve bu problemlerin başında da gıda güvenliği gelmektedir. Yeryüzündeki nüfusun hızlı bir biçimde artması, ekonomideki istikrarsızlık, eğitim düzeyinin yetersizliği ve gittikçe artan çevre kirliliği gibi nedenler beslenme problemlerini arttırmakta, aynı zamanda güvenli gıdanın temin edilmesini de zor bir hale getirmektedir. Bu nedenle küreselleşme, gıda güvenliği kavramlarının günümüz dünyasında gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkelerde oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu kavramlardan gıda güvenliği ve küreselleşme tanımlarına literatürde net olarak yanıt bulunmamış olmakla beraber ortak yanlarının olduğu tarihsel süreçte ve de günümüz dünyasında bariz bir şekilde öne çıkmaktadır.

Gıda güvenliği tanımı en dar haliyle; gerek küresel, gerek ulusal, gerek topluluk olsun, gerekse ev düzeyinde olsun, yeterli derecede yiyeceğin var olduğu manasına gelmektedir. Öncelikle, gıda güvenliği kavramı, bir ülkenin diyet enerjisi ihtiyaçlarını gidermek için yeterli yiyeceğe ulaşip ulaşamadığını ifade etmek amacıyla kullanılmıştır (Karabal, 2019: 181). Ulusal gıda güvenliği kavramı ise, kendi kendine yetebilmek, kısacası ülkenin gereksinim duyduğu yahut ülke nüfusunun talep ettiği gıdaları üretmek amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca bu yetebilme, tüm yurttaşların beslenme ve enerji ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeterli yiyeceğe erişimi olup olmadığı yahut yerli üretimden kazanılan ekonomik talebi karşılamanın kendi kendine yetebilmeyi iddia etmek amacıyla yeterli olup olmadığı, bu araştırma içerisinde ortaya konulmak istenmiştir.

Bu bakımdan ulusal gıda egemenliği, bir ülkenin gıda üretimi yapıp yapmadığına yahut gıdanın ithal edilmesine bakılmaksızın, vatandaşına ihtiyaç duyulan veya talep edilen gıdaları kullanma imkânının ne ölçüde olduğu anlamında ifade edilmektedir. Şöyle ki gıda güvenliği kavramının hem ulusal hem de küresel düzeyde kullanılması, gıda denkleminin arz yönüne odaklanma eğiliminde olmaktadır. Bundan dolayı açığa çıkan soru yeterince gıdanın var olup olmaması sorusudur. Nitekim mevcut gıdanın dağılımı kritik durumdadır. Şayet gıda güvenliği bir hane halkı ya da bireysel refah ölçütü ise, bu husus gıda güvenliğine olan erişimin incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Böylece küreselleşen dünyada gıda güvenliğinin sağlanabilmesi amacıyla pek çok iş birlikleri ve tedbirlerin alınması mecburi olmaktadır. Gerekli tedbirler alınmadığı zaman ise yakın bir gelecekte güvenilir, sağlıklı ve yeterli gıdaya erişebilmek oldukça güç hale gelecek, pek çok hastalık hızlı bir şekilde artış gösterecek ve insanoğlu kıtlıkla karşı karşıya kalacaktır. Bu kapsamda, çalışma içerisinde üç temel hedef oluşmuştur. Bunlardan birinci olarak, gıda güvenliği teriminin ifadesinin tarihsel açıdan yapılması olup, ikinci hedef, gıda güvenliğinin gerçekleştirilememesinin nedenlerinin küresel düzeyde ve ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle bağlantı kurularak araştırılmak istenmesidir. Son olarak çalışmada, Türkiye için konunun genel hatlarıyla değerlendirilerek ve problemlere yönelik çözüm önerilerinin ortaya koyulması hedeflenmiştir. Gıdaya ilişkin ne tür tehlikelerin güvenlik sorununa dâhil olacağı ve bu sorunu çözebilmek maksadıyla

yapılan ve yapılması uygun düzenlemeleri ve politikaları ortaya koymak da çalışmanın başka bir hedefidir.

Bu çalışma çerçevesinde; küreselleşmenin etkisiyle birlikte Türkiye’de gıda güvenliği politikaları üzerindeki denetim, kontrol ve mevzuatlar aracılığı ile kamu otoritelerinde gerçekleştirilen uygulamalarla gıda güvenliği alanında ilerleme sağlandığı hipotezi geliştirilmiştir. Araştırmanın kavramsal çerçevesini ise gıda güvenliği mevzuatı ve gıda güvenliğinin mevcut durumu oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmış ve araştırılan konular hakkında bilgi içeren verilerin analizi yapılmış ve yorumlanmıştır. Bununla beraber çalışmada, gıda güvenliği kavramını açıklayan, küreselleşme kavramını tarihsel süreç içerisinde ele alan ve bu kavramların incelenip değerlendirilmesini yapan çeşitli raporlardan, kaynaklardan ve yasal düzenlemelerden faydalanılmıştır. Küreselleşen dünyada Türkiye’deki gıda güvenliğinin yerini ve küreselleşmenin gıda güvenliğine etkisini inceleyen kaynaklardan da yararlanılmıştır. Gıda güvenliğinin ve küreselleşmenin kavramsal açıklaması elde edilen bilgilerle içerik analizi yöntemiyle ortaya konulmuştur. Araştırma konusu olan gıda güvenliği ile ilgili kitap, makale, bildiri, araştırma raporu, internet kaynağı, mevzuatlar, uygulamalar, kararnameler ve tezler gibi kaynaklara başvurularak ilgili kaynaklar incelenmiş, sınıflandırılmış ve analiz yapmaya çalışılmıştır.

Çalışmada küreselleşmenin gıda güvenliği üzerindeki etkisinin halen devam ediyor olması ve küreselleşen dünyanın yerleşmeyi de akabinde getirdiği gözler önündedir. Örneğin tüm dünyayı etkileyen COVID-19 salgını ülkemizde de gıda tedarik zincirini olumsuz etkilemiştir. Diğer taraftan gıda güvenliğinin bir diğer önem arz eden bileşeni de denetim ve kontrol faaliyetleri olmaktadır ve Türkiye’de bu husustaki kamu otoritesi Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı faaliyet gösteren Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü gıda üretimi, satışı ve toplu tüketim yerlerini düzenli bir şekilde kontrol etmekte ve bunun sonucunda usulüne uygun hareket etmeyen işletmelerin idari para cezası almasıyla beraber halk sağlığını tehlikeye sokan hususlarda savcılığa suç duyurusunda bulunduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak yapılan araştırmada, yalnızca dünya genelinde değil yerel düzeyde de yeterli ve sağlıklı gıdaya ulaşılabilmesi için dünyaca etkilendiğimiz COVID-19 salgını sonucunda görüldüğü üzere insanoğlunun iyiliği ve sağlıklı kişilerin varlık gösterebilmesi için küreselleşmeyle birlikte açığa çıkan en önemli konular içinde konumlanan gıda güvenliğinin sağlanabilmesi gerekliliği, gözler önüne serilmiş olmaktadır.

1. Küreselleşme ve Gıda Güvenliği Kavramı

Küreselleşme ve gıda güvenliği kavramları, değişmekte ve gelişmekte olan dünyanın merkez kavramları arasında yer almaktadır. Fakat diğer sosyal bilimler kavramlarında olduğu üzere küreselleşme kavramında da ontolojik ve epistemolojik bakımından bir söz birliğinden bahsedilememektedir (Aydemir ve Kaya, 2007: 260). Başlangıçta küreselleşmenin, kavramsal olmak üzere

ekonomik, siyasal, kültürel ve teknolojik değişimleri ifade edebilme amacına yönelik bir anlamı bulunmaktadır. Aynı zamanda bu kavram, aktivite ağları ve bölgeler arası akımlar, gücü ve etkileşimi kullanabilen; hız, yayılma, yoğunluk ve etki yönünden ele alınan toplumsal ilişkilerin ve uzantısı olan örgütlenmelerdeki değişimi kapsayan süreçlerin tümü olarak açıklanabilmektedir (Gül, 2010: 11).

Gıda güvenliği kavramı, 2003’te Food and Agriculture Organization of the United Nations’un (FAO) açıklamış olduğu bildirmede kronik yahut süregelen bir biçimde yurttaşların sağlığını tehlikeye sokabilecek bütün tehlikeler manasında dile getirilmiş ve açıklanmıştır (FAO, 2003: 3). Bununla birlikte gıda güvenliği, gıdalarda fiziksel, kimyasal ve biyolojik olmak üzere oluşabilecek her tür tehlikeden uzak, gıdanın özündeki değerini yitirmeksizin tüketime hazır bulunmasıdır (Paçacı, 2019: 7). Ayrıca bu kavram gıdaların üretimi, depolanması, işlenmesi, dağıtılması ve hazırlanması safhalarında güvenilir, sağlıklı ve insan tüketimine uygun olması için gereken şartlar yahut ölçüler olarak açıklanır (WHO, 1984; Knight vd., 2003). Bunun yanı sıra, gıda güvenliği insan hayatında temel olan gıda gereksiniminin gerekli şartlar sağlanarak karşılanması ve çevre sağlığını da ilgilendirmesi bakımından oldukça önem arz etmektedir (Koç ve Uzman, 2015: 39).

Küreselleşme kavramının anlamı üzerinde genel bir uzlaşma mevcut olmamakla birlikte, küreselleşmenin kökeninin ne şekilde ve ne zaman başlayıp ne zaman sona erdiği üstelik böyle bir kavramın kökeninin varlığının söz konusu olup olmadığı da tartışma temelindeki problemlerdendir. Küreselleşme kavramı yapılan araştırmalarda pek çok açıdan değerlendirilmiş ve bu kavramın anlam bakımından çözüme kavuşturulmasında birçok kuramın olduğu yapılan araştırmada açığa çıkmıştır. Bu kavramın tarihselliği ise yine tartışma konusu olan bir başka sorun olmakta ve bu sebeple temel sorun küreselleşme kavramının esasen kendisiyle alakalı olan sorundur. Küreselleşmeyle birlikte güvenlik sorunları açığa çıkmış ve bu sorunlar bütün ülkeleri etkilemiştir. Bu durumda Türkiye de küreselleşmenin dinamiklerinden yoğun bir biçimde etkilenen bir ülke olmuştur. Bu sebeple hem küreselleşme hem de gıda güvenliği kavramlarının, günümüz dünyasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki yeri büyüktür.

Güvenli bir biçimde gıdaya erişebilme durumu insanların sağlığının korunmasında, devletin geleceği ve ekonomisi açısından oldukça önemli işleve sahip olan konulardan biridir. Dünya nüfusunun çoğalması, teknolojik faaliyetlerin artışı ve bundan ötürü mevcut düzenin deformasyona uğraması, ekonomik yetersizlik ve eğitim seviyesinin düşük olması gıda sorunlarına da etki etmekte ve gıdanın güvenilir olmasını, bulunmasını ve ona erişebilmeyi zora sokmaktadır. Yurttaşların sağlığı bakımından gıda güvenliğinin temin edilmesi pek kolay gerçekleşmemektedir. Daha sağlıklı ve güvenli gıda üretimi bakımından, tüketicilerin algısının değişmesi ve devletlerin gıda mevzuatlarını yenilemiş olmaları nedeniyle geleneksel yöntemdeki gıdayı işleme ve halka sunma biçiminde zaman içerisinde farklılıklar meydana gelmiştir. Bundan dolayı gıda

güvenliği mevzusu son dönemlerde oldukça göze çarpan ve önem arz eden konulardan biri olarak dikkate alınmayı ve incelenmeyi gerektirmektedir (Tayar, 2010: 21). Gıdaların yeteri kadar temin edilebilmesi, insanoğlunun var oluşundan bu zamana dek ciddi bir sorun teşkil etmekte ve bu varoluştan günümüze dek olan zaman zarfında en elzem sorunlardan birisi de gıdaya erişebilmenin sağlanması olmaktadır. İnsan biyokimyasının temelindeki besin ihtiyacı ise, ilk sırada yer almaktadır. Yiyecek-içecek sektörü, nerede yaşanıyor olunursa olsun insanlar için uzun yıllar geçse bile oldukça önemli bir sektör olarak yerini korumayı sürdürecektir. Ancak yaşadığımız çağdaki dünyada mevcut rezervlerin çok hızlı şekilde azalmaya başlaması, tarım arazilerinin git gide daralması, suların kirlenmesi ve nüfus oranının çoğalması ile birlikte gıda sektörü tehlike altında kalmaya başlamıştır. Diğer taraftan yiyecek üretiminin dışında sağlıklı ve güvenli gıda kavramı günlük yaşamın içinde bulunmaktadır (Tayar, 2010: 26).

Öte yandan piyasalardaki arz ve talebin dengede tutulmaya çalışılması, sağlık ve çevreye dair endişelerin artması, üreticilerin ve tüketicilerin fiyat endeksleri, iklim değişikliğinin neden olduğu ve olabileceği muhtemel olaylar, gıdaların işlenmesinin iyileştirilmesi gibi birçok faktörün yeryüzünde bulunmasıyla gıda güvenliği, alanında önceliği olan hedefler içerisinde yer almaktadır (Koç ve Uzman, 2015: 40). Tüm yurttaşların sağlıklı olabilmesi ve gıdayı alabilmesi açısından yeterli düzeyde besine ulaşabilmesinin en temel hakları olduğu konusuna 1992’de I. Uluslararası Beslenme Konferansı’nda yer verilmiş ve devletlerin, gıdanın güvenilirliğini tehdit eden unsurlara yönelik hızlıca önlem almaları gerektiğini Birleşmiş Milletler (BM) Çevre ve Kalkınma Konferansı ifade etmiştir (Koç ve Uzman, 2015: 41).

Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki piramide bakıldığında; insanoğlunun varlığını devam ettirebilmelerinde ve güven duygusu, aidiyet, sevgi, başarı ve kabul görme başta olmak üzere ihtiyaçlarını gerçekleştirebilmenin temelinde gıda ihtiyacının giderilmesi bulunmaktadır (Hatık, 2015). Gıdaların üretilmesi ve tüketilmesindeki dengesizlik durumu, besin kaynaklarının, toprağın varlığında meydana gelen azalma ve sürekli olarak nüfusun artması çözümü bulunması gereken bir sorun olmaktadır (Keleş vd., 2012: 139).

Gıda güvenliğinin dünya çapında FAO tarafından belirlenen dört temel prensibi bulunmaktadır (Paçacı, 2019: 24). Bunlar ise; sağlanabilirlik, yeterlilik, kabul edilebilirlik ve erişilebilirliktir. İlk olarak sağlanabilirlik prensibi; ülke düzeyinde, bölge bazında ve küresel çapta esasen daima herkese yetebilecek düzeyde gıdanın sağlanabilir olmasının gerektiği anlamına gelmektedir. İkinci olarak erişilebilirlik prensibi; fiziksel ve ekonomik bakımdan her kişinin gıdaya eşit şekilde erişebilmesi demektir. Bir gıdaya erişebilme durumunda herkesin gıdayı alabilmesine etki eden piyasa koşulları, fiyat ve gelir-gider politikası yer almaktadır (Koç ve Uzman, 2015: 40). Üçüncü olarak kabul edilebilirlik prensibine bakıldığında; insan onuruna yaraşan, kültürüne uygun olan ve haklarını tehlikeye düşürmeyen gıdaların sağlanmasıdır. Son olarak yeterlilik

prensibi; besleyici özelliği sahip, güvenilir ve çevresel açıdan da sürekliliği olabileceği koşullarda üretimi yapılan gıdaya erişilebilmesidir.

2. Küreselleşen Dünyada Gıda Güvenliğinin Durumu

Dünya üzerinde gıdaya ilişkin problemler günden güne artış göstermekte ve bu problemlerin ilk sırasında da gıda güvenliği bulunmaktadır. Dünya nüfusunun oldukça hızlı bir biçimde artışı, günden güne artan çevre kirliliği, ekonomideki istikrarsızlık ve eğitim seviyesinin düşük olması beslenme problemlerini arttırmakta aynı zamanda güvenli gıdanın sağlanmasını da zor bir hale getirmektedir.

Küreselleşen dünyada gıda güvenliğine bakıldığında aslında pek çok nedene yol açtığı ve yol açmakta olduğu görülmektedir. 1980’li yıllardan 2020 yılına kadar geçen zaman zarfında iklim değişikliğine bağlı olarak doğal afetlerin çoğalması ve gıda zincirinde yaşanan sorunlarında artmasıyla küresel çaptaki etkileri kendisini her geçen gün göstermektedir. Böylece güvenli gıda çok yakından ilgilendiren bir başka konu olan gıda krizi önem teşkil etmektedir. Küresel anlamdaki gıda krizi; gıda fiyatlarının yükselmesiyle açığa çıkan gıda tüketiminin azalması ve bundan dolayı yeterli beslenemeyen nüfus oranındaki yükselme olarak açıklanmaktadır. Gıda fiyatlarındaki yükselmenin gıda krizi olarak açıklanmasındaki neden aslında istenilen düzeyde gıdayı alamayan kişi rakamlarının kısa zamanda önemli derecedeki artmasıdır (Paçacı, 2019: 28).

Gıda güvenliğinde önem teşkil eden bir diğer önemli konu ise kuraklık sorunudur. Yağışların yeteri kadar olmaması ve su yetersizliğinden kaynaklanan kuraklık sorununa çözüm bulabilmek ve bu sorunu yaşayan bölgeler için tarımın yapılabilmesi için sulama çalışmalarının ya da kuru tarım yönteminin faaliyete geçirilmesi için gayret edilmektedir (Kapluhan, 2013: 492). Ayrıca kuraklık nedeniyle, tarımda doğal koşullara bağlı bir yapıya sahip olan bitkisel üretimimizde önemli derecede meydana gelen dalgalanmalar yüzünden gıda açığı açığa çıkmış ve fiyatlarda yükselmeler olmuştur. 21. yüzyıl içerisinde tarımda ve içme suyunun sağlanmasında sıkıntılar yaşanmakta ve iklim değişikliği nedeniyle de açığa çıkan kuraklıktan ötürü bu sıkıntıların günden güne daha çok artacağı düşünülmektedir (Kapluhan, 2013: 507). Bu duruma ek olarak yaşanan kuraklık sorununun enflasyonda ve gıda arzında yarattığı olumsuzluklar yalnızca Türkiye’yi ilgilendirmemekte, aynı zamanda bilim ve teknoloji süper güç olarak ifade edilen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi ülkeler için de oldukça önem arz etmektedir (Özüpekçe, 2020: 283).

Gıda güvenliğine ilişkin bir diğer önemli husus olarak yoksullukta önemli bir sorun olmaktadır çünkü kişiler gıdayı elde etmede zorluk çekerken aynı zamanda gıdayı üretebilme gücünü kendilerinde bulamamaktadırlar. Buna ilaveten gelir eşitsizliğinde, işsizlik rakamlarının artmasında ve sosyal devlet anlayışının yok olmasında yıkıcı etkilere sahip küreselleşmenin, aynı zamanda serbest piyasa koşullarıyla pek çok sektörde çalışan kesimin yoksullaşmasına da sebep olduğu göze çarpmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte kırsal kesimde tarım ile geçimini

sağlayan küçük çaptaki aile işletmeleri veya büyük aile çiftçiliği günümüz çağında neredeyse yok olma eşiğindedir (Aydın, 2014: 9).

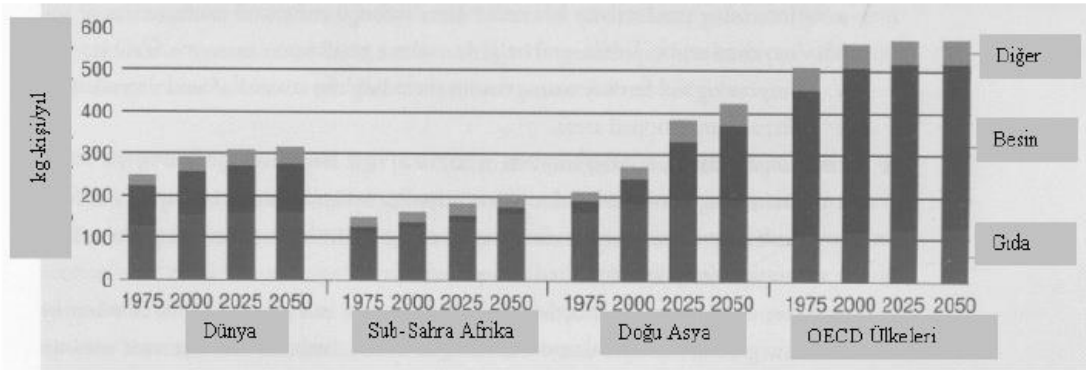
Şöyle ki, 21. yüzyılda yaşamış olduğumuz COVID-19 salgın sürecinde görüldüğü üzere bu salgın, bir çevre sorunu olmakla beraber ayrıca bir gıda güvenliği sorunudur. Bilhassa doğal etmenler yoksul kesimi daha fazla etkilediği gibi açlık sorununu da etkilemektedir. Gıda fiyatlarındaki artış ve yetersiz beslenmenin her geçen gün daha da artması kısa ve uzun vadede esasen yoksul kesimin aç kalmamak için besin değeri düşük ya da bir besin değeri olmayan gıdaya yönelmesine sebep olmakta ve bu yüzden bu türden besinlere olan tüketim gerçekleşmektedir (Gürlük ve Turan, 2008: 63-74). Bu duruma örnek; Brezilya’da üretilen hamam böcekli ekmek, küresel nüfusun artmasıyla beraber yeteri kadar proteinin insanlar tarafından alınamayacağı düşüncesi ile Brezilyalı mühendislerce halka satışa sunulmaktadır. Küresel düzeyde gıdanın yeterli olmamasından kaynaklı tüketicilerin, böceği yaşam alanlarına sokmaları ve bir alışkanlık haline getirmeleri BM’nin de bir önerisidir. Şöyle ki bu böceklerin uzun bir bekleme süreci olmadan çok çabuk üremeleri ve protein açısından zengin içeriğe sahip olmalarından dolayı tüketilip tercih edilmesi öneri nedenlerindedir. Ayrıca bunun gibi daha pek çok hayvanın; kelebek, çekirge, akrep, arı ve karınca gibi hayvanların tercih edilerek beslenme alışkanlıkları içinde olması gerektiği fikri Brezilyalı beslenme uzmanları tarafınca destek görmektedir (Bassette, 2018). Bir diğer örnek olarak okyanuslarda av kapasitesinin üst sınırlarına ulaşılması ve büyükbaş hayvan sayılarının sabitlenmesi sebebiyle üretimin artırılmasında tahıla dayanan hayvansal rejim modeline geçilmiş olunmasıdır. Bununla birlikte et talebindeki artıştan dolayı ve iklim değişikliği sebebiyle domuz ve sığır etinden sağlanan kırmızı et talebi yerini balık ve kümes hayvanları tüketimine bırakmaktadır. Ayrıca sanayileşmiş ülkelerde yaşayan kişilerin tüketici tercihlerine katılan sağlıklı yaşam algısı da bu süreci desteklemiştir (Brown, 2008: 201-202). Şöyle ki bu ülkelerde gıda arzı fazlasını yönetebilmek daha da zor hale gelerek, gelişmekte olan ülkelerdeki yoksul üreticinin geçimi kolay olmamış ve tarımsal kaynaklar ise her yerde baskı altında kalmıştır (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987).

COVID-19 salgınına bakıldığında ise, Çin’in Wuhan kentinde canlı hayvan pazarında satılan pangolin adındaki bir memeli türünden kaynaklanan corona virüsü bu yolla ve yılan, maymun ve yarası gibi pek çok hayvandan insanlara bulaşmaktadır. Proteine ulaşabilmek ve yeterli gıdayı bulamamaktan doğan nedenlerle insanlar bu tür hayvanları tüketmektedirler. COVID-19, dünya çapında viral pnömoni salgını ile sonuçlanan yeni tip bir koronavirüs olmaktadır ve bu virüs ilk defa Wuhan’da hayvan pazarında görülmesine karşın, bulaşıcı olmasından dolayı kısa zamanda tüm dünyaya yayılarak pandemi oluşturmuştur. Dünyada pek çok ülkede benimsenen neoliberal kapitalist politikalar sebebiyle Çin’de de tarım sektörü göz ardı edilmiştir.

Şöyle ki Çin, günümüzde Küresel Gıda Güvenliği Endeksine konu olan 113 ülke arasında 37. sırada bulunmaktadır. Çin’in büyüyen ekonomisi ile beraber aşırı

artan nüfus karşısında besin yetersizliği yaşanmaması açısından serbest bırakılan besin üretimi; halk sağlığı ve gıda güvenliği sorunlarını beraberinde getirmiştir (Ergenç, 2020).

Salgın sürecinde ise dünyada pek çok ülke gıda güvenliği konusuyla yüzleşmek durumunda kalmıştır. Türkiye’de salgına karşı alınan önlemler içerisinde uygulanan sokağa çıkma kısıtlamaları ve yasakları bilhassa metropol kentlerde gıda ürünlerine ilişkin asimetrik bir talebi meydana getirmiştir. Asimetrik talep neticesinde başta zincir marketlerde uzun kuyrukların olması ve temel gıda maddelerinin yeteri kadar bulunamaması tüketicinin adeta paniklemesine sebep olmuştur. Şöyle ki Dünyada 2050 yılında beklenen gıda talebine bakılacak olunursa eğer bu talep Şekil-1’de sunulmuştur (Molden, 2013: 13).

Şekil 1: Dünyada 2050 yılında beklenen gıda talebi

Bir diğer taraftan birincil üretim alanlarının (ahır, kümes, tarla, bahçe vd.) ihmalî üzerine özellikle küçük ölçekli aile işletmelerinin üretimden çekilmesine sebebiyet vererek gıda ürünleri arzının devamlılığını olumsuz etkilemiştir. COVID-19 salgınına Türkiye ise, uzun yıllardan bu zamana dek süregelen bir gıda krizi sürecinin sonunda yakalanmış olmakla beraber ülke olarak gıda ve yem sanayisi hammaddelerin tedariki bakımından net ithalatçı bir pozisyonda dışa bağımlı olmaktadır. Bu bakımdan yem hammaddesi olarak kullanılan arpa, mısır, buğday ve yağlı tohum bitkileri (soya, ayçiçeği, pamuk vb.) ile tahıl grubunda bulunan mercimek, nohut ve kuru fasulye arz açığımızın olduğu temel gıda maddeleri olarak öne çıkmaktadır.

Salgın süreci öncesinde yüksek bedellerle ithal edilen bu gıda maddelerinin salgın zamanında kaynak ülkelerde arz düşüşü ve fiyat artışıyla birlikte ticarete getirilen ihracat kısıtlamaları sebebiyle ithalat edilmesi zorlaşmış yahut neredeyse imkânsız olmuştur. Bu durum, Türkiye’nin bilhassa ithal gıda ürünleri konusunda kısa vadede talep projeksiyonlu üretim planlaması yapma ihtiyacını açığa çıkartmakla beraber bu radikal adımların atılmasını sağlayacak alternatif politikaların gündeme alınmasını gerektirmektedir (Günaydın, 2020).

3. Küresel Gıda Düzeni

II. Dünya Savaşı sonrası yaptıkları yanlışları tekrarlamak istemeyen ülkeler, ilk başlarda dünyada hem ticaretin serbest hâle getirilmesi hem de ilerletilmesi

maksadıyla ITO (International Trade Organisation, Uluslararası Ticaret Örgütü’nün) kurulmasına neden olmuşlardır. Ancak ITO’nun kurulmasının önüne geçilmesi dolayısıyla gelişmiş ülkeler 30 Ekim 1947’de Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade) GATT’i imzalamışlardır (DPT, 1995).

GATT’ın nihai amacı, ticaretin serbestçe hareket edebilmesi için ticaretteki güçlükleri ve kısıtlamaları kaldırmak, gümrük vergilerini düşürebilmek esas olarak koruyucu ticaret algısındaki engelleri aşmaktır. Aslında GATT’ın imzalandığı tarihten 1995’te DTÖ’nün kurulmasına kadarki süreçte dünyada ticareti yönlendiren tüm kurallar ve ilkeler GATT Antlaşması’nın içerisinde yer almaktadır. Bu antlaşma dâhilinde Gümrük tarifelerinin düşürülmesi hususunda konferanslar ve rauntlar gerçekleştirilmiş olup Uruguay raundu da dâhil olmak kaydıyla sekiz raunt görüşmesi yapılmıştır (Aruoba, 2009: 4-19). DTÖ, Uruguay Raunt Müzakerelerinin sonucunda 15 Nisan 1994’te imzalanarak 1 Ocak 1995’te Nihai Senet bünyesinde Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşmasıyla kurulduktan sonra 47 yıl önce tamamlanmamış olan girişim tamamlanmış ve son halini almıştır (Şener, 2015: 36).

Küresel gıda sistemi içinde bulunan ve konuyla alakalı 6’sı insan sağlığını ilgilendiren, hayvan sağlığına ve çevreye dair 1947 ile 1995 seneleri arasında GATT hakemliğine başvuru bu antlaşma dâhilinde anlaşmazlıkların kurul ilkelerine bağlı neticelendirilen 15 panel raporu vardır. DTÖ’nün kurulmasıyla birlikte bu anlaşmazlıklar DTÖ’nün Anlaşmazlıkların Hali sistemi içinde çözülmüştür (Yıkılmaz, 2004: 253).

Bu anlaşmazlıklara bakıldığında ise, Kanada-İşlenmemiş Ringa ve Somon Balıklarının ihracat edilmesine etki eden tedbirlere ilişkin anlaşmazlık hususunda; 1976 yasası gereğince Kanada’nın bazı işlenmemiş ringa ve somon balıklarının ihracat ve ithalatındaki yasaklamaların olduğu mevzuatı bulunmaktadır. ABD ise bu yasaklamalardaki kotalara karşı taahhüt edilen maddeye göre aykırı hareket edildiğini iddia ederek şikâyet etmiştir. Esas gerekçeyse ABD’de kırsal kesim balıkçıların gelir elde edebilmeleri ve yaşamlarını bu şekilde sürdürebilmeleri şeklindedir. Kanada ise kendi koymuş oldukları bu kotaların balık avlanmasını sınırlandırdığını ve ihracattaki güçlüklerin balık sürülerini ve yavrularını koruduğu görüşünü savunmaktadır. Ancak GATT, Kanada’nın ihraç ettiği balıklara yönelik kotalarını onaylamamış ve bu kotaların öncelikli amacının balığı korumaktan ziyade istihdamı korumaya yönelik bir hedefinin olduğunu ifade etmiştir. GATT’ın bu değerlendirmesi ise endişelerin artmasına sebep olarak ihracattaki egemenlik haklarının kısıtlanmış olduğu düşüncesine sebep olmuştur (WTO, 1999a).

Bir başka kısıtlama örneği ise Tayland’da sigaraya getirilen yurtiçi vergilerin kısıtlanması ve sigaranın ithal edilmesindeki kısıtlanma konusundadır. Tayland 1966 yılında Tütün Yasası’na yönelik sigara ve diğer tütün maddelerinin ithaline yasaklar getirilmiş fakat yerli sigaraların satılmasına da izin verilmiştir. Bu durumda ABD, ithalat kısıtlamalarının GATT anlaşmasına aykırı olduğunu iddia ederek şikâyette bulunmuştur. Fakat panel bu durumu, GATT’ın genel miktar

kısıtlamasına yönelik maddesine uygun bulmamış ve Tayland’ın insan sağlığına dayandırarak bu maddelerin ithal edilmesindeki savunmasını da reddetmiştir (Moore, 1999).

Ton balığı ve yunus vakası örneğindeki durum incelendiğinde; ABD’nin ton balığı ithal etmesi ve Meksika’nın şikâyetinden ötürü Deniz Memelilerini Koruma Yasası’nda (MMPA), Doğu Pasifikte sarı ton balıklarının avlanması sırasında deniz memelilerine büyük zararlar verilmesinin önüne geçilmesi amacı yer almaktadır. ABD, bu yasa kapsamında okyanusta yaşayan memelilerin öldürülmesini, kaza yoluyla ya da avlanma sırasında doğru tekniklerin kullanılmamasından dolayı kendi ülke standartlarının aşarak avlanılmış olan ticari balık ve çeşitlerinin ithalini yasaklamıştır. ABD, bu yasa uyarınca Meksika’dan aldığı ton balıkları üzerinde kullandığı teknikten ve yasaların uygun gördüğünden daha çok yunusun ölümüne neden olmasından ötürü ambargo uygulamıştır. Özellikle Meksika’dan ton balıklarının getirilmediğini ispat edemeyen ülkelere de ABD, ek bir ambargo koymuştur. Bunun neticesinde Meksika, bu ithalat yasağının GATT’ın prensiplerine uymamasını gerekçe göstererek davayı GATT’a taşımıştır. ABD, GATT’ın 20. maddesinin g bendi içinde doğal kaynakların, bitki, hayvan ve insan sağlığını korumaya yönelik olmak üzere panelden bu maddenin işleme koymasını vurgulamıştır. Ancak panel bu vaka için ithalat kısıtlamalarının GATT’ın 20. maddesinin önüne geçmesine onay vermemiştir. Aynı zamanda panel, ABD’nin GATT’ın milli muamele hükmüne uyulmadığını ve bu muameleye göre benzer ürünler içerisinde ayırımın yapılması engellenmiş olsa da ABD bu yasağın çiğnendiği sonucuna varmıştır. Bu sonuç ise Divan tarafından GATT panelinin olaya etraflıca bakmadığını ve kurallarının oldukça kısıtlayıcı nitelikte olduğu şeklinde eleştirilerin odağında yer almıştır (Yıkılmaz, 2004: 255-256).

Gıda güvenliği alanına ilişkin bir başka davaysa, hormonlu sığır eti davasıdır. Aslında 1980’lerden bu yana başlamış olan büyükbaş hayvanlarda hormonların kullanılmasına ilişkin mücadele Avrupa Birliği’nde (AB) dikkati çekmektedir. Bu sebeple ABD’nin hormon ilaçlarıyla kullandığı sığır eti ithalatı AB tarafından sağlık açısından zarar verdiği iddiasıyla yasaklanmıştır. Bundan dolayı hem ABD hem de Kanada hükümetleri harekete geçmişlerdir. Aynı zamanda bu hükümetler hormonlu et yasağını DTÖ’ye şikâyet ederek bu yasağın Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemlerinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma (SPS) yargılarına karşı geldiğini iddia etmişlerdir (Lang, 1999: 340-341).

FAO ve WHO tarafından 1963’te kurulan Codex Alimentarius Komisyonu’nun belirlediği gıda standartlarını SPS Anlaşması, kendisine referans almaktadır. Bu komisyonun temel görevi, uluslararası gıda standartlarının, kodlarının ve yönergelerinin güçlendirilmesidir. Komisyon, gıda ticaretinde adil uygulamaları sağlamaya ve tüketicilerin sağlığını korumaya yönelik faaliyetler gerçekleştirmekte iken aynı zamanda uluslararası hükümet ve sivil toplum kuruluşlarınca yürütülen bütün gıda standartları çalışmalarının koordine olmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte komisyon risk yöneticisi olarak, beslenme ve gıda güvenliği alanlarında üye ülkelerin yahut gıda ticaretinin kullanılabileceği

standartları tayin etmektedir. Bu standartları komisyon belirlerken risk analizi ilkelerini kullanmakta iken faaliyetlerini sürdürülebilir ve yeterli bir finansman kaynağı olan WHO veya FAO uzman organlarının sağladığı bilimsel tavsiyeye dayandırmaktadır. Bununla birlikte kodeks standartları etiketleme ve gıda kalitesi alanındaki sorunları da inceleyebilmektedir. Ayrıca komisyon, küreselleşmenin etkisiyle uluslararası ticareti gerçekleştirilen gıda hacminin artmasıyla beraber oluşan güçlüklerin ve eğilimlerin tüketici sağlığının korunması ya da gıda ticaretindeki adaletli uygulamalardaki etkisine ve atılan bu adımların ne derece gerçekleştiğine vaktinde yanıt verebilmektedir (WTO, 1999b, 39-40).

Şöyle ki komisyon, çalışmalarına sürdürürken, WHO ve FAO ile Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (OIE) gibi diğer hükümetler arası kuruluşların ilgili stratejilerini, politikalarını ve yönergelerini uluslararası gıda standartlarının ilerletilmesi aracılığıyla gıda ticaretinde adil uygulamaları teşvik etmekte ve tüketicilerin sağlığını bu şekilde korumaktadır. Komisyonun oluşturduğu uluslararası gıda güvenliği standartları, DTÖ’nün SPS’nin Türkçe karşılığı olan Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemlerinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşması’nda net bir şekilde tanınmıştır (Codex Alimentarius Commission, 2019: 59). SPS Anlaşması’nın 5. maddesinin ihlalinden dolayı panel davayı, ABD’nin kaybetmesi ile sonuçlandırılmıştır (Yıkılmaz, 2004: 261).

Gıda güvenliğine ilişkin son olarak bir başka önem arz eden anlaşmazlık davasından da bahsetmek gerekmektedir. AB; Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelerine yaptığı imtiyazlı muz ithal etmesine yönelik ABD’nin DTÖ’ye şikâyet etmesi üzerine muz davası adıyla yer almaktadır. AB ise daha sonra DTÖ’nün kurallarını ABD’nin kendi keyfiyetine uydurması ve tek taraflı yaptırımlarda bulunmasına yönelik suçlamaları olmuştur. Bu anlaşmazlık davası ise ABD’nin lehine neticelenmiştir (Yıkılmaz, 2004: 263).

4. Gıda Güvenliği Mevcut Durum ve Sorunlar

Gıdalarla ilgili pek çok problem meydana gelmekte ve gıdaların denetlenmesine yönelik yürürlükteki çalışmalardan dolayı tüketicilerin güvenilir gıda ile ilişkisi etkilenmektedir. İnsanların güvenilir gıdayla olan bu ilişkisinin zarar görmemesi açısından faaliyetlerdeki gıda denetimlerinin dikkatli bir şekilde yapılması gerekmektedir. Ayrıca önceliğin insan sağlığını korumaya yönelik olması ile gıdaların, zamana uyacak bir biçimde değişimi gerçekleştirilerek daha iyi bir düzeye getirilmesi önem arz etmedir (Tayar, 2010: 31).

Aynı zamanda gıdaların denetimlerinin sağlanmasına yönelik güven kazanılmalı, yalnızca tüketiciler için değil tüm kesimlere yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bunun neticesinde her ülkede artık çiftlikten sofraya gıda güvenliği kavramından söz edilmeye başlanmıştır (Tayar, 2010: 32). Çiftlikten sofraya gıda güvenliği kavramı; güvenilir gıdaya dair çiftlikten evlerdeki sofraya ulaşıncaya dek üretimin her bir zincirdeki halkaların parçasını içinde barındıran şekilde ifade edilmektedir (Tayar, 2010: 32). Dünyadaki açlık ve yetersiz beslenme oranlarının 2019 yılında yüzde 8,4’ten 2020’de yüzde 10’a çıktığı bilinmektedir

(Cumhuriyet, 2021). Yetersiz beslenmeyi ve açlığı yok edebilmek günümüzde en büyük güçlükler arasındadır.

Yiyeceklerin yalnızca yeteri kadar bulunmaması yahut hatalı olması gibi neticeleri sağlıklı olmama durumuna sebep olmakla kalmamakta, aynı zamanda ekonomi, istihdam ve eğitim gibi başka pek çok alandaki ilerleyişinde hızını kesmektedir. Şöyle ki Dünya Gıda Programı Topluluğu’nun 2015’ten 2030’a kadar olan süreçte kişilerin hayatını iyileştirmeye yönelik küresel çapta hedefleri tespit etmişlerdir. BM Dünya Gıda Programı’nın (WFP) öncelikleri arasında sıfır açlık başta olmak üzere bu hedeflerin ana temelinde; açlığa son verme, beslenmeyi iyileştirebilme, gıda güvenliğini sağlayabilme ve tarımın sürdürülebilirliğini teşvik etme bulunmaktadır (WFP, 2012).

BM ayrıca 24 Aralık 2018’de alınan kararla 7 Haziran 2019 tarihini Dünya Gıda Güvenliği Günü olarak beyan etmiştir. Gıda güvenliği, “herkesin sorumluluğu” temasını içerecek şekilde bu önemli gün kutlanmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi ile gıda hakkı 1948’de bir insan hakkı olarak uluslararası hukukta yer almıştır (TVHB, 2019).

5. Türkiye’de Gıda Güvenliği

5.1. Türk Gıda Güvenliği Mevzuatının Tarihsel Gelişimi

Küreselleşmenin hem gıda güvenliği üzerindeki etkilerinin incelenmesi hem de Türkiye örneği üzerinden değerlendirilmesi yaşadığımız çağ ve gelecek nesiller açısından önem arz etmektedir. Zira küreselleşen dünyada güvenli gıdanın sağlanması günden güne güçleşmekte ve meydana getirilen sistemler yeterli gelmemektedir. Bu bakımdan Türkiye’nin başka ülkeler ile olan ilişkisinde ne gibi politikalar uygulamakta olduğu ve uygulayacağı ile beraber yurttaşların gıdaya kolay ve güvenli ulaşabilmelerinde gerçekleştireceği yararlı uygulamalar sebebiyle de ülkemiz önemli bir role sahiptir.

Günümüzde insanların pek yakından ilgilendikleri konulardan biri olan kalite kavramı çok eski dönemlere dayanmaktadır ve kalite konusundaki ölçütlerin neler olduğuna ilişkin herhangi bir dönemden söz edilememektedir. Kalite konusundaki ilk kanun Kanunname-i İhtisab-ı Bursa kabul edilmekte olup II. Bayezid zamanında 1502’de meydana getirilmiştir. Bu kanun 21. yüzyıldaki kıstaslarla tamamen aynı kabul edilebilecek bir yapıya sahipken yaptırımları da bulunmaktadır (Özdemir, 2017: 1-10). II. Mehmet döneminde sonradan 1485’te sebzeler, meyveler ve kesimhanelerdeki kontrollere ilişkin çıkarılan kanun da gıda güvenliğine dair kanunlar arasına girmektedir. Bursa, Edirne, İstanbul ve illerine yönelik II. Bayezid döneminde 1501’de İhtisap Kanunları çıkarılmıştır ve böylece diğer kanunlara dâhil olmuştur. Başlangıçta İhtisap Teşkilatı’nda içindeki ihtisap ağaları ve kadılar vasıtasıyla olumsuz durumlara karşı ve güvenliği sağlamaya yönelik bir ceza sistemi uygulanmış, aynı zamanda bu görevler nüfusun artmasıyla beraber toplumun gereksinimlerinin giderilmesi için günümüzdeki belediye zabıtası olan şehremaneti şeklinde düzenlenerek zaman içinde ise belediyelere devredilmiştir.

Ancak ihtisap teşkilatlanmasının, devletin elinde ve idaresinde olması gerektiğinden 1930’da Cumhuriyet döneminde 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu yürürlüğe girmiş ve bu kanun için gerekli denetlemelerin yapılması maksadıyla Sağlık Bakanlığı görevlendirilmiştir. Bununla birlikte Sağlık Bakanlığının sorumluluğunda olmak kaydıyla, 1580 sayılı Belediye Kanunu’nda 10.000’den fazla nüfusu kendi yapısında barındıran belediyelerin, gıda kontrolü yapmalarına karar verilmiştir. Bu sebeple bir yandan bazı belediyelerin kendi bünyesindeki sistemlerinde zabıta, sağlık ve veteriner işleri müdürlükleri şeklinde yapılanmalar bulunmaktadır (Tayar, 2010: 246).

Buna ilaveten, 1942’de Gıda Nizamnamesi ve 1952’de ise Gıda Maddeleri Tüzüğü çıkarılmış, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’na göre milletin sağlığına zararlı hastalıklara yönelik mücadele eden kanun tarafından yürürlükte yer alarak uygulamaya koyulmuştur. Gıda Maddeleri Tüzüğü (GMT), gıda maddeleri ve yurttaşların genel sağlık durumuyla ilgili olan gerekli araçları kapsamaktadır. Ayrıca GMT bu alandaki her maddenin taşınması gereken nitelikleri ve bu maddelerin hangi durumlarda yapısının bozulmasına, zarar görmesine, besinlerin içine başka maddelerin karıştırılmasına ve benzerlerinin meydana getirilerek kopyalarının yapılmasına yönelik kararları içerisinde bulundurmaktadır (Tayar, 2010: 247). Türkiye 2003’te ise, 1966’da Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 11. Maddesi imzaya açılarak onaylanmış ve böylece gıda hakkı, iç hukukun kapsamına girmiştir (Elver, 2017: 43). Bu sözleşmeye onay veren hükümetler insanoğluna, kendisine ve ailesine yetecek bir yaşama sahip olmasını olanaklı hale getirmekle birlikte, yeterli besini alabilmeyi, barınmayı, giyinmeyi ve yaşam koşullarının sürekli geliştirilmesini de istemektedirler (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler ve Dışişleri Komisyonları Raporları, 2003: 1).

5.2. Türk Gıda Mevzuatında Mevcut Durum

Küreselleşme Türkiye’deki gıda güvenliğine ne kadar ve ne seviyede etki etmekte iken, bu yönde geçerli olan politikalar çalışma içerisinde ele alınarak ayrıntılı incelenmek istenmiştir. Aynı zamanda bu politikaların gıda güvenliğine sağladığı katkılar, hâlihazırdaki durumu ve geleceği önemlidir.

Şöyle ki gıda mevzuatı genel anlamda, gıda maddelerinde bulunması gereken asgari düzeydeki kalite ve sağlık kriterlerini belirleyen bir kaideler bütünüdür. Gıda mevzuatının özel anlamı ise gerçek ve tüzel kişilerin uyması gereken kaidelerle birlikte bu kaidelere ters düşecek durumdaki cezai hükümleri ve kurumları tayin etmesi nedeniyle, hukukun kamusal alanının pek çok ilkesinden meydana gelen karma bir hukuk düzenidir (Tayar, 2010: 252). Güvenilir gıdanın sağlanabilmesi hususunda ekonomik yönden ve yurttaşların sağlığı bakımından gıda mevzuatı incelendiğinde, tüketicileri koruma hedefinde olduğu görülmektedir. Buna ek olarak haksız rekabetin gıda sektöründe olmaması adına, yiyecek sektörünün geliştirilmesine katkı sağlaması ve devletlerin otoritesinin zayıflamaması hususunda gıda mevzuatı önem arz etmektedir.

Bir diğer önem arz eden husus ise gıda mevzuatının bir devletin hedefleri ve planları doğrultusunda, bilimsel veriler ışığı altında hazırlanarak uluslararası düzendeki mevzuata ters düşmeyecek bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu yönde düzenlenen bir gıda mevzuatı, devletin gücünü açığa çıkartabilmekte ve gıda piyasasına iç ve dış piyasalarda hareketlilik sağlayabilmektedir. Türkiye’de 2004’te gıda mevzuatının temeli olarak çıkartılan Gıdaların Üretimi Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında 5179 Sayılı Kanun, bu mevzuatın esas içeriğini oluşturan kanundur (RG, 2004). Aslında bu kanun, ulusal gıda meclisi, ulusal gıda kodeks komisyonu, gıda tescil, kontrol analizleri, tüketicilerin sağlığının korunması, ceza verme ve kontrol etme gibi pek çok temel konuları içerisinde barındırması ve bu konularla ilgili kuralların yürürlüğe girmesiyle de gıda mevzuatının geliştirilmiş bir şekilde hazırlanmasına olanak sağlamaktadır. Ancak bu şekilde düzenlenen kanunların iyi bir şekilde sonuçlandırılması için Türkiye’nin hâlihazırdaki kaynaklarını kullanarak diğer ülkelerle rekabet şansını güvenilir gıda sahasında yakalayabilmesi bakımından idare sistemini düzenlemesi ve yapılandırması gerekmektedir (Tayar, 2010: 246).

Türkiye’deki mevzuatta ve uygulamalarda gıda güvenliği alanında ilerlemelerin olduğu görülmekte iken uygulama konusunda bazı sıkıntıların da olduğu kabul edilmektedir. Aslında gıda mevzuatının nihai hedefi; piyasadaki haksız rekabetin engellenmesi ile tüketicilerin korunması ve bu yolla gıda mevzuatı, yönetmelikler, tebliğ ve kanunlar düzenlenmektedir. Ayrıca bir ülkede gıda mevzuatının faaliyete geçirilmesindeki diğer hedefler arasında; yiyecek sektörü ile yurttaşların hareketlerini düzenlemek ve gerektiğinde bu alandaki ilkelere ve kurallara uygun olmayan tutumların önüne geçilmesi yer almaktadır.

Şöyle ki eğer bir gıdanın üretimden başlayarak halka ulaştırılmasına dek geçen tüm aşamaları göz önünde bulundurulabildiğinde güvenilir gıdanın üretimi sağlanabilmiş olacaktır. Türkiye ise kanun ile beraber çiftlikten sofraya güvenilir gıdanın sağlanabilmesi ilkesini amaç edinmiştir. Ayrıca hem ülke ekonomisi açısından hem de insanların beslenmesi ve sağlığı konusunda önemli olan bitkilerin ve hayvanların varlıklarının devam edebilmesi bakımından dış faktörlere ve hastalıklara karşı korunabilmeye yönelik gayret gösterilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte gereken tedbirlerin alınmasıyla hayvanlardan da insanlara bulaşan hastalıkların önlenmesi hedefler arasındadır. Aynı zamanda sağlıklı hayvanların ve hayvansal ürünlerin sağlanabilmesi, hem güvenli hem de sağlıklı yem sayesinde. Örneğin bazı hastalıkların etken maddelerinin hayvanlara bulaşma ve hayvansal gıdalar aracılığıyla da insanlara geçme tehlikesi bulunmakta iken buna yönelik hayvanlara verilen yemin belirli şartlara uyması ve sağlıklı olabilmesi bakımından kanun çerçevesinde düzenlemeler yapılmıştır (Demirer ve Şahin, 2015: 127).

Şöyle ki çiftlikten sofraya gıda güvenliği anlayışı içerisinde hayvan, bitki sağlığını koruyabilmek, çevreyi de göz önünde bulundurarak resmi denetlemeler aracılığıyla insan sağlığının en iyi şekilde gözetilmesi güvenilir gıda politikasının

alt yapısında yer almaktadır. Aynı zamanda bu kanunun hayvan ve bitki sağlığı ile yem ve besin güvenliğine ilişkin kapsamlı bir uygulama sahasını bulunmaktadır (Demirer ve Şahin, 2015: 127).

Sağlıklı gıdalar için önemli mevzuat düzenlemelerinden bahsedilecek olunursa eğer; Ekmek ve Ekmek Çeşitleri Tebliği ile ekmeklerin tuz miktarında en az %25 azalma meydana gelmiş, Et ve Et Ürünleri Tebliği ile pastırmadaki tuz oranı kuru maddede %8,5’ten %7’ye ve kavurmada da tuz oranı ağırlıkça %5’ten %3’e indirilmiş, Baharat Tebliğinde ise kırmızı pul biberin tuz oranı %22 azaltılmış, Tuz Tebliği ile de tuz etiketlerinde “Tuzu Azaltın, Sağlığınızı Koruyun” ibaresinin bulunması zorunlu hale getirilmiş, Salça ve Püre Tebliğinde ise salçaların içeriğindeki tuz miktarı en az %64 azaltılmış, Meyve Suyu ve Benzeri Ürünler Tebliği ile de eskiden uygulamada meyve sularındaki ürünlerde 150 gram/ litre şeker izin verilmekteyken mevcut durumda bu ürünlere ilave şeker kullanımı yasağı koyulmuştur. Aynı zamanda Sofralık Zeytin Tebliği’nde, sofralık zeytindeki tuz miktarı ağırlıkça en fazla %8 ile sınırlandırılmış ve Peynir Tebliği ile de peynirlerin içerebileceği maksimum tuz oranı mevcut uygulamaya göre %35 ile %61 arasında değişen oranlarda indirilmiştir. Bunlara ilaveten Takviye Edici Gıdalar ile ilgili de iki ayrı mevzuat çıkarılmıştır (Demirer ve Şahin, 2015: 129).

Okul kantinleri için de özel bir düzenleme yapılmış olmakla birlikte Tarım ve Orman Bakanlığı, “Okul Kantinlerine Dair Özel Hijyen Kuralları Yönetmeliği”ni yarınlara umudu olacak olan tüm çocukların daha temiz ve sağlıklı bir ortamda beslenebilmeleri için 5 Şubat 2013 tarihinde yayımlamıştır. Bu alanda Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) koordine bir şekilde hareket ederek 25.653’ü okul kantini ve 17.647’si MEB Personeli olmak üzere toplamda 43.300 kişiye hijyen eğitimi verilmiştir (Demirer ve Şahin, 2015: 130-131).

Gıdanın kontrol edilmesi, Tarım ve Orman Bakanlığının gıda kontrol planı, İl Müdürlüklerinin yıllık kontrol planı, Alo 174, Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER), şikâyet ve ihbar dilekçeleri ile gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde ayrıca gıdanın ithalatında ve ihracatındaki kontroller Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Gıda ile temas eden madde ve malzemelerin ithalatının Türk gıda mevzuatına uygun olması amacı ile ithalat denetimleri yapılırken bir yandan da ihracatı yapılacak ürünlerin alıcı ülke tarafından Türk gıda ve yem mevzuatına uygunluğu, ihracat kontrolleri yoluyla tespit edilebilmektedir. Türk gıda mevzuatına uygun olmayan ürünler, ithalat denetimleri vasıtasıyla yurda girememekle birlikte imha edilmekte ve iadesi gerçekleştirilmektedir (Demirer ve Şahin, 2015: 131).

Aynı zamanda bu kontrollere ilaveten Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından hazırlanan Gıda Kontrol Planı 2006’dan bu yana uygulama yer almaktadır. Küreselleşme sürecinde bu plan, ihtiyaçlara göre devamlı olarak değişim ve gelişim göstererek kendisini yenilemektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından ülke genelinde yürütülen gıda izin-tescil, gıda ithalatı, ihracatı ve iç piyasanın denetlenmesi ve kontrol edilmesi safhasında elde edilen numunelerin mikrobiyolojik, fiziksel ve kimyasal analizleri 39 Bakanlık İl Kontrol

Laboratuvarında, 98 özel Gıda Kontrol Laboratuvarında, Bursa Gıda ve Yem Araştırma Enstitü Müdürlüğünde gerçekleştirilmektedir (Demirer ve Şahin, 2015: 131).

Uluslararası düzeyde ülkemizi, güvenilir gıdanın sağlanabilmesi hususunda kamudaki ve özeldeki laboratuvarların yaptıkları analizlerin hakemliğini yapabilecek ve ülkemiz içerisinde yapılamayan analizlerin yapılar hale gelebilmesini sağlayarak temsil edecek olan Ulusal Gıda Referans Laboratuvarı hizmete 2009 senesinde girmiştir. Özel gıda laboratuvarlarından 85 tanesi Bakanlık tarafından yetkilendirilmiş ve kabul edilmiş bulunmaktadır. Buna ilaveten laboratuvar neticesiyle insanların yaşamlarını ve sağlıklarını tehdit edecek biçimde yapısı ile oynanmış, düzgün olmayan bozuk besinleri üreten ve satan firmaların isimleri, bu tür ürünlerin ismi, markası ve seri numarası yahut taklit edildiği ve tağşişini yapanların netleştirildiği besin ve yemi piyasaya sunan firmanın ismi, markası ve parti numarası gibi bilgiler Bakanlığın resmi internet sitesinde kamuoyuna ilan edilmektedir. Şöyle ki aynı zamanda Tarım ve Orman Bakanlığı; Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ile birlikte, basın ve yayın organları aracılığı ile besinlerle alakalı mevzuata uygun olmayan reklamlara ilişkin müeyyideler hususunda iş birliği içerisinde olmaktadır (Demirer ve Şahin, 2015: 131).

Ayrıca güvenilir gıdanın aktif bir şekilde sağlanabilmesi ve bu gıdalara erişilebilmesi için vatandaşların ürün doğrulama ve takip sistemi aracılığı ile bizzat kendilerinin kontrol edebileceği bu sistem büyük önem ifade etmektedir. Bakanlık tarafından gerçekleştirilen denetimler neticesinde birinci kademede; siyah çay, bitkisel sıvı yağlar, enerji içecekleri, bal, bebek besinleri ve takviye edici gıdalar olmak üzere 6 ürün grubu sistemin içerisinde yerini almaktadır. Tüketiciler aynı zamanda ürünlerin herhangi bir sebepten dolayı piyasadan toplandığını tüketmeden önce haberdar olabilecekler ve internet, SMS ve telefon aracılığı ile ürünler hakkında sorgulama yapabileceklerdir (Demirer ve Şahin, 2015: 132).

İnsanların beslenmesi adına herhangi bir zaman dilimi olmaksızın her dönemde kullanılan ve kullanılmaya devam edilen gıdalar; değiştirilmiş, bozulmuş, tağşişi yapılmış olarak etik değer yargıları içerisinde etiğin konusuna girmiş bulunmaktadır. Bu bağlamda gıda etiği kavramı; insanlığın sağlıklı, doğru bir şekilde beslenebilmesinde aldatılmasına imkân verilmeden gıda ahlak değerlerinin meydana getirilmesi için sosyal ve teknolojik sistemleri belirlemekte ve uygulamaktadır. Gıda etiği kavramı tarih boyunca, bütün toplumları ilgilendirmektedir. Şöyle ki gıdanın sunulması nitel ve nicel olarak, insanların besin ihtiyaçlarını karşılayacak kendi kültürü içerisinde zararlı bir yönü olmaksızın kabul edilebilecek seviyede ve yeterli düzeyde olmalıdır. Bu gıdalar ayrıca devamlılık esasınca herkes tarafından kolayca erişilebilir olmalı ve başkalarının bu temel hakkını önleyecek bir biçimde yararlanılmamalıdır. Küresel anlamdaki gıda etiği konusunda; ülkelerin gelir seviyeleri, yaşam standartları, teknolojik gelişmeleri, çevre ve doğa koşullarına bağlı olarak sağlıklı ve yeterli düzeyde

gıdaya ulaşabilmeleri değişkenlik gösterebilmektedir. İnsan sağlığına zarar veren zehirli maddeler ve gıda bulaşması küresel etik problemleridir. Gıda etiğinin konuları arasında; tüketicilerin aldatılması, uluslararası ticaret uygulamaları, bitki ve hayvanlardaki genlerin değiştirilmesi, besin zincirinin ve çevrenin zararlı etkileri bulunmaktadır. Etik değer yargıları olmaksızın ve bu yargıları iletmemesizin güvenilir gıdanın sağlanabilmesi pek mümkün olmamaktadır (Yiğit, 2009: 1-10).

Türkiye’de gıda güvenliğindeki mevcut durumun küresel düzeydeki yerine bakıldığı zaman ise; Türkiye, The Economist Intelligence Unit tarafından düzenlenen Küresel Gıda Güvenliği’nin 2019 yılındaki raporuna göre, 113 ülke arasında Küresel Gıda Güvenliği Endeksi’nde, 69,8 puanla 41’inci sırada yerini almıştır (Tarhan, 2020). Bu noktada Türkiye, verimli besin üretimi, gıda standartları kalitesi ve fiyat dengesi bakımından diğer ülkelerden ayrılmaktadır (İstikbal, 2020).

SONUÇ

Günümüzde gıdanın bir ulusal güvenlik sorununa dönüşmesi ile gıdanın önemini daha arttırdığı görülmekte iken ülkeler arasında yaşanan ticaret savaşlarında gıdaya yönelik yaptırımlar dikkate alındığında, halk sağlığı konusunda yeni güvenlik anlayışlarının geliştirilmesini de beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte gıdaya yeterli düzeyde erişebilmek amacıyla geliştirilebilecek önlemlerden birisi de aile çiftçiliği olmaktadır. Aile çiftçiliğiyle beraber geçimlik düzeyde, küçük ölçekte ve piyasada rekabetçi olmasa da gıda üretme kapasitelerini kullanabilmeleri gıda arz zincirinin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. Salgın döneminde önemini daha da arttığı gözlemlenen kırsalda yaşama eğilimi, kırsal alanda yaşam ve iş koşullarının gıda üreticilerinin lehine iyileştirilmesiyle dolaylı yoldan tersine göçü teşvik ederek kırsal kalkınmaya yeni bir boyut getirecektir.

COVID-19 salgını gıda güvenliğini her yönden tehdit etmekle beraber küresel gıda tedarik zincirinin parçalanmasına sebep olmuştur. İnsanların gıda ürünlerine erişebilmelerine getirilen kısıtlama, ekonominin daralmasına yol açarak ülkeler kendi imkân ve olanakları ile COVID-19 salgınına karşı koymak durumunda kalmıştır. Karantina uygulamaları temel gıda ürünlerinin stoklanmasına sebep olmakla beraber tedarik zincirinde alt yapısı yetersiz olan işletmeler fiyat arttırma yoluna gitmiştir.

Talebin artmasıyla beraber yükselen fiyatlar, devletlerin gıda piyasasına müdahale etmesi, salgın sebebiyle işletmelerin üretimi azaltması, karantinaya alınan insanların temel gıda ürünlerine olan talebinin artması, finans piyasalarında yaşanan şoklar, hisse senetleri değerlerindeki azalmalar, enerji fiyatlarındaki oynaklık, merkez bankalarının faiz indirimleri ve salgınla mücadele için açıklanan ekonomik paketler küresel gıda tedarik zincirinde oluşan kırılmaları açıklamaktadır.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizi de etkileyen COVID-19 salgını küresel anlamda sektörlerin ekonomik faaliyetlerinin daralmasına neden olmuştur. Bu sektörler içerisinde özellikle gıda işleme ve tedarik zincirindeki aksaklıklar açlık tehdidiyle asimetrik talebi tetikleyerek gıdaya ulaşımındaki zorlukları açığa çıkartmıştır. Salgınla birlikte meydana gelen ve tüketicilerin doğal gıdaya ulaşma talebi önümüzdeki günlerde organik tarıma olan ihtiyacı daha da arttıracığından bu alandaki politikaların gözden geçirilerek doğal, iyi ve organik gibi isimlerle anılan alternatif gıda ürünlerinin üretimi teşvik edilmelidir.

Gıda güvenliğinin önemli bir bileşeni de denetim ve kontrol faaliyetleridir. Ülkemizde bu konuda kamu otoritesi Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı faaliyet gösteren Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü gıda üretimi, satışı ve toplu tüketim yerlerini düzenli olarak denetlemektedir. Denetleme sonucunda usulüne uygun davranmayan işletmelere idari para cezası verilmekle beraber halk sağlığını tehdit eden konularda savcılığa suç duyurusunda bulunmaktadır. Denetlemeler haricinde tüketicilerin gıda ile ilgili ihbar ve şikâyetleri Alo 174 gıda hattı aracılığıyla da takip edilerek tüketicide de güvenli gıda algısının oluşturulması amaçlanmıştır. Diğer taraftan yapılan kontrol ve denetimler neticesinde taklit ve tağşiş sonucu halk sağlığını tehdit eden işletmeler ve bu işletmelere ait markalar belirli aralıklarla kamuoyuna ilan edilmektedir.

Bununla birlikte Türkiye, daha sağlıklı bir şekilde işleyen, üretimin planlı ilerletilmesini teşvik eden ve güvenilir gıdayı uzun vadede sağlamayı amaçlayan politikaları hayata geçirmelidir. Aynı zamanda sağlıklı gıdaların sağlanabilmesini garanti altına almak aslında tüm dünyayı ilgilendiren ülke sınırlarını aşabilen bir sorumluluk olmaktadır. Bu sebeple küreselleşmeyle beraber güvenilir gıdaya erişimin zorlaşması ve bu zorluğun gün geçtikçe artmasından dolayı gerekli tedbirlerin alınması sadece hükümetlerin eline bırakılmadan insanoğlu bu sorumluluğu üstlenmede önemli bir aktör olmalı, tüketici olarak gıda konusunda bilinçlenmenin gerekliliğinin bilincine varılmalıdır. Yapılan çalışma ile küreselleşmenin gıda üzerinde yaratmış olduğu etkiler incelenmiş, ayrıca küreselleşmenin gıda üzerinde yaratmış olduğu etkilerle Türkiye’de kısa ve uzun vadede toplumun karşı karşıya kalacağı olumlu veya olumsuz sonuçları ile güvenli gıdaya ulaşabilme noktasında Türkiye’nin küreselleşen dünyada geri planda kalmadığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Aruoba, Ç. (2009). Tarım Ürünleri Ticareti, Korumacılık, Kriz. *Sosyal Bilimler Dergisi* 2(1), 4-19.

Aydemir, C., & Kaya, M. (2007). Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 6(20), 260-282.

Aydın, D. (2014). Küreselleşme ve Yoksulluk. *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, 1-15.

Bassette, F. (2018). *Kırmızı Etten Fazla Protein İçeren Hamam Böcekli Ekmek*, *BBC Brezilya Servisi*. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45750343>, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2022

Brown, L. R. (2008). *Plan B 3.0 Uygarlığı Kurtarmak İçin Harekete Geçmek*. İstanbul: TEMA Vakfı Yayınları.

Codex Alimentarius Commission. (2019). *Joint Fao/Who Food Standards Programme, Forty-second Session, (8-12 July 2019, Geneva, Switzerland)*. Erişim Adresi: https%253A%252F%252Fworkspace.fao.org%252Fsites%252Fcodex%252FMeetings%252FCX-701-42%252FReport%252FREP19_CACe_Final.pdf, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2022

Cumhuriyet. (2021). *Dünyada açlık çeken kişi sayısı açıklandı*. Erişim Adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunyada-aclik-ceken-kisi-sayisini-aciklandi-1851971>, Erişim Tarihi: 22.07.2022

Demirer, T. & Şahin, K. (2015). *TÜBA-Gıda, Beslenme ve Kanserin Önlenmesi Sempozyumu Raporu*. TÜBA, Ankara, (23 Mayıs 2015), 128-132.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1995). *"Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye İlişkileri"*. Devlet Planlama Teşkilatı, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ÖİK Raporu. Erişim Adresi: <https://www.sbb.gov.tr/ozel-ihisas-komisyonu-raporlari/>, Erişim Tarihi: 20.02.2022

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu. (1987). *Ortak Geleceğimiz*. Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler ve Dışişleri Komisyonları Raporları. (2003). *B.02.0.KKG.0.10/101-391/392, Türkiye Büyük Millet Meclisi*. Erişim Adresi: <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0148.pdf>, Erişim Tarihi: 20.02.2022

Elver, H. (2017). *Bir İnsan Hakkı Olarak Gıda Güvenliğine Ulaşım. 1. Tarım ve Gıda Etiği Kongresi, (10-11 Mart 2017- Ankara), 37-46*.

Ergenç, C. (2020). *Bir Gıda Güvenilirliği Sorunu Olarak COVID-19 pandemisi. Toplumsal Tarih, 50-53*.

Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2003). *Food and Agriculture Organization of the United Nations, Assuring Food Security and Quality Guidelines for Strengthening National Food Control Systems*. Erişim Adresi: <http://www.fao.org/3/a-y8705e.pdf>, Erişim Tarihi: 17.05.2020

Gül, S. U. (2010). *Küreselleşme ve Kimlik*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi. 387684.

Günaydın, G. (2020). *Covid-19 ile Görünür Olan Tarım ve Gıda Krizi*. Erişim Adresi: <https://www.birgun.net/haber/covid-19-ile-gorunur-olan-tarim-ve-gida-krizi-296068>, Erişim Tarihi: 20.02.2022

Gürlük, S. & Turan, Ö. (2008). *Dünya Gıda Krizi: Nedenleri ve Etkileri. U. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi 22(1), 63-74*.

Hatık, S. (2015). *İklim Değişikliğinin Gıda Güvenliğine Etkileri; Türkiye, AB ve Uluslararası Örgütler (BM Kuruluşları) Nezdinde Atılan Adımlar*. (AB Uzmanlık Tezi). Ankara: T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı.

İstikbal, D. (2020). *Küresel Gıda Güvenliği ve Türkiye*. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kuresel-gida-guvenligi-ve-turkiye/1778615>, Erişim Tarihi: 13.06.2020

- Kapluhan, E. (2013). Türkiye’de Kuraklık ve Kuraklığın Tarıma Etkisi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 487-510.
- Keleş, R., Hamamcı C., & Çoban A. (2012). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Koç, G. & Uzmay, A. (2015). Gıda Güvencesi ve Gıda Güvenliği: Kavramsal Çerçeve, Gelişmeler ve Türkiye. *Tarım Ekonomisi Dergisi* 21(1), 39-48.
- Lang, T. (1999). Diet, Health and Globalization: Five Key Questions. The Summer Meeting of the Nutrition Society, International and Public Health Group Symposium on Feeding the World in the Future. (29 June–2 July 1998, London), *Proceedings of the Nutrition Society* 58, 340-341.
- Molden, D. (2013). Water for Food Water for Life: A Comprehensive Assessment of Water Management in Agriculture. *International Water Management Institute*, 13.
- Moore, M. (1999). Seattle: What’s at Stake? Speech to Transatlantic Business Dialogue. Erişim Adresi: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min99_e/english/book_e/stake.pdf, Erişim Tarihi: 02.06.2021
- Özdemir, R. (2017). Tarihte Tüketici Haklarına Yönelik Yapılan İlk Kanun: “Kanunnâme-i İhtisab-ı Bursa”. *Mecmua* 4, 1-16.
- Özüpekçe, S. (2020). Türkiye’de Artan Kuraklık ve Olası Sonuçları: Susuzluk, Kıtık ve Ekonomik Problemler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13(71), 279-285.
- Paçacı, G. (2019). Dünya’da ve Türkiye’de İklim Değişikliği Kaynaklı Gıda Güvenliği Sorunu. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 568499.
- Resmi Gazete. (2004). *Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, Resmi Gazete (Tarih: 05.06.2004, Sayı: 25483)*. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040605.htm>, Erişim Tarihi: 20.02.2022
- Şener, D. (2015). Dünya Ticaret Örgütü Çatısı Altındaki Düzenlemelerin Küreselleşmeye Katkısı. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 395067.
- Tarhan, N. (2020). *Gıda Güvenliğinde Sınıfta Kaldık*. Erişim Adresi: <https://www.sozcu.com.tr/2020/ekonomi/gida-guvenliginde-sinifta-kaldik>, Erişim Tarihi: 12.06.2020
- Tayar, M. (2010). *Gıda Güvenliği*. İstanbul: T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını.
- Türk Veteriner Hekimleri Birliği. (2019). *Türk Veteriner Hekimleri Birliği, 7 Haziran Dünya Gıda Güvenliği Günü*. Erişim Adresi: <https://tvhb.org.tr/2019/06/06/7-haziran-dunya-gida-guvenligi-gunu/>, Erişim Tarihi: 20.02.2022
- World Food Programme. (2012). *Who are the Hungry?*. Erişim Adresi: <https://www.wfp.org/zero-hunger>, Erişim Tarihi: 20.02.2022
- World Health Organization. (1984). *World Health Organization, The Role of Food Security in Health and Development, Technical Report Series 705*. Erişim Adresi: <https://agris.fao.org/agris-search/search.do?recordID=XF19850079994>, Erişim Tarihi: 20.02.2022
- World Trade Organization. (1999a). *World Trade Organization, Seattle: What’s At Stake?*. The Seattle Ministerial Meeting, Switzerland.

World Trade Organization. (1999b). *World Trade Organization, Report on The WTO’s High-Level Symposium on Trade and Development*. International Institute for Sustainable Development, 39-40.

Yıkılmaz, N. (2004). *Yeni Dünya Düzeni ve Çevre*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.

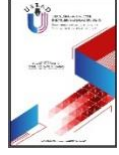
Yiğit, V. (2009). *Etik Değerler ve Gıda Etiği*. Erişim Adresi: https://www.academia.edu/6219870/ET%C4%B0K_DE%C4%9EERLER_VE_GIDA_ET%C4%B0%C4%9E%C4%B0, Erişim Tarihi: 03.01.2021

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Dünyada gıda ile ilgili sorunlar gün geçtikçe artmakta ve bu sorunların başında da gıda güvenliği yer almaktadır. Dünya nüfusunun hızlı bir şekilde artması, ekonomideki istikrarsızlık, gittikçe artan çevre kirliliği ve eğitim düzeyinin yetersizliği beslenme problemlerini arttırmakta ayrıca güvenli gıdanın temin edilmesini de zorlaştırmaktadır. Bu nedenle küreselleşme, gıda güvenliği kavramının, yaşadığımız dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde oldukça önemli bir yeri vardır. Bu kavramlardan küreselleşme ve gıda güvenliği tanımlarına literatürde kesin olarak karar verilmemiş olmakla birlikte ortak noktalarının olduğu hem tarih içerisinde hem de günümüz dünyasında aşikârdır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, küreselleşme ve gıda güvenliği konusunun literatür taramasıyla detaylı olarak incelenmesidir. Gıdaya yönelik hangi tehditlerin güvenlik sorunu oluşturacağı ve bu sorunu çözmek için yapılmış olan ve yapılması uygun düzenlemeleri ve politikaları ortaya koymak da çalışmanın başka bir amacıdır. Ayrıca küreselleşmenin gıda güvenliği üzerindeki etkileri, bu etkilere yönelik nasıl önlemlerin alınması gerektiği, gıda güvenliğine dair oluşturulan sistemler araştırmaya dâhil edilmiştir. Gıda güvenliğinin mevcut durumu, yönetim sistemleri ve mevzuatı araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Araştırılan konular hakkında bilgi içeren veriler analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Bununla birlikte çalışmada, küreselleşmeyi tarihsel süreç içerisinde ele alan, gıda güvenliği kavramlarını tanımlayan ve bu kavramların incelenip değerlendirilmesinde bulunan çeşitli kaynaklardan, raporlardan ve yasal düzenlemelerden yararlanılmıştır. Küreselleşen dünyada Türkiye’deki gıda güvenliğinin konumunu ve küreselleşmenin gıda güvenliğine etkisini ele alan kaynaklardan da faydalanılmıştır. Küreselleşmenin ve gıda güvenliğinin kavramsal açıklaması elde edilen veriler ışığında içerik analizi ile ortaya konulmuştur. Araştırma konusu olan gıda güvenliği ile ilgili mevzuatlar, kararnameler, uygulamalar, kitap, bildiri, makale, araştırma raporu, internet kaynağı ve tezler gibi kaynaklara müracaat edilerek ve bu bağlamda ilgili kaynaklar taranmış, tasnif ve analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada küreselleşmenin gıda güvenliğine olan etkisinin hala devam etmekte olduğu ve küreselleşen dünyanın yerelleşmeyi de beraberinde getirdiği görülmektedir. Örneğin tüm dünyayı etkileyen COVID-19 salgını ülkemizde de gıda tedarik zincirini olumsuz etkilemiştir. Diğer taraftan gıda güvenliğinin önemli bir bileşeni de denetim ve kontrol faaliyetleri olup ülkemizde bu konudaki kamu otoritesi Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı faaliyet gösteren Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü gıda üretimi, satışı ve toplu tüketim yerlerini düzenli olarak denetlemekte ve bunun neticesinde usulüne uygun davranmayan işletmelere idari para cezası verilmekle birlikte halk sağlığını tehdit eden konularda savcılığa suç duyurusunda bulunulduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak yapılan araştırmada, küreselleşme ile beraber baş gösteren en önemli konular arasında yer alan gıda güvenliğinin, sadece dünya çapında değil yerel düzeyde de ilettilip sağlıklı ve yeterli gıdanın bulunabilmesi noktasında dünyaca etkilendiğimiz COVID-19 salgını neticesinde görüldüğü üzere güvenilir gıdanın tüm insanlığın iyiliği ve sağlıklı bireylerin var olması için sağlanabilmesi gerektiği gözler önüne serilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT: Food-related problems are increasing day by day in the world, and food safety is at the forefront of these problems. The rapid increase in the world population, the instability in the economy, the increasing environmental pollution and the inadequacy of the education level increase the nutritional problems and also make it difficult to obtain safe food. For this reason, the concept of globalization and food security has a very important place in developed and developing countries in the world we live in. Although the definitions of globalization and food safety among these concepts have not been decided definitively in the literature, it is obvious that they have common points both in history and in today's world. In this context, the aim of the study is to examine the issue of globalization and food safety in detail with a literature review. Another aim of the study is to reveal which threats to food will pose a safety problem and to reveal the appropriate regulations and policies to solve this problem. In addition, the effects of globalization on food safety, what precautions should be taken against these effects, and the systems created for food safety have been included in the research. The current situation of food safety, management systems and legislation constitute the conceptual framework of the research. In the study, the document analysis technique, one of the qualitative research methods, was used. Data containing information about the researched subjects were analyzed and interpreted. However, in the study, various sources, reports and legal regulations that deal with globalization in the historical process define the concepts of food safety and examine and evaluate these concepts have been used. Resources that deal with the position of food safety in Turkey in the globalizing world and the impact of globalization on food safety have also been utilized. The conceptual explanation of globalization and food safety has been revealed by the content analysis in light of the data obtained. By applying to sources such as legislation, decrees, practices, books, papers, articles, research reports, internet resources and theses related to food safety, which is the subject of the research, and in this context, the relevant sources have been scanned, classified and analyzed. In the study, it is seen that the effect of globalization on food safety still continues, and the globalizing world brings localization with it. For example, the COVID-19, which affects the whole world, has also negatively affected the food supply chain in our country. On the other hand, an important component of food safety is inspection and control activities. It has been determined that a criminal complaint has been made to the prosecutor's office on issues that threaten public health. As a result, in the research made, as seen as a result of the COVID-19, we have been affected by the world at the point of improving food safety, which is among the most important issues that have emerged with globalization, not only at the global but also at the local level, reliable food is for the well-being of all humanity and healthy individuals. It has been demonstrated that in order for it to exist, it must be provided.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4, Year
4, Sayı 9, Issue 9, Ağustos 2022, August 2022
e issn: 2687-2641

AHVÂLİ NEHRİ NİL ÜZERİNE
ON THE STATE OF THE RIVER NILE

Merve Nur SEZGİN

Araştırma Görevlisi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı,
Erzincan/Türkiye.

Research Assistant, Erzincan Binali Yıldırım University,
Department of Turkish Education,
Erzincan/Turkey.

merve.sezgin@erzincan.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-2124-3821

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1133855

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 21.06.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 08.07.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Sezgin, M. N. (2022). Ahvâli Nehri Nil Üzerine. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(9), 481-513.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Nil nehri, dünyanın en uzun nehirlerinden biri olması ve kaynağının cennetten gelmesinden dolayı Nil nehri üzerine şair ve yazarlar tarafından beyitler ve müstakil tarzda eserler kaleme alınmıştır. Bu eserlerden biri de Ali Efendi'nin "Ahvâli Nehri Nil" adlı eseridir. Eser, Konya Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi 13319 kayıt numarası ile 22a-37b varakları arasında yer almaktadır. Arapçadan Türkçeye tercüme edilen eser üç bab hâlinde kaleme alınmıştır. İlk bölümde Nil'in başlangıcı ve varabildiği en uzak nokta, sonu ve anlaşılması, tuhaf durumlarından bahsedilmiştir. İkinci bölümde Nil Nehri'nin ilk bölümde bahsedilen anlaşılması ve tuhaf halleri anlatılmış ve üçüncü bölümde önceki kısımda Mısır'la ilgili söylenenlerinin sebebi açıklanmıştır. Bu çalışmada Ali Efendi'nin "Ahvâli Nehri Nil" isimli eseri Latin harflerine aktarılmış, okuyucunun anlayabilmesi için günümüz Türkçesine çevrilmiş, eser şekil ve muhteva bakımından tanıtılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hikâye, Nil Nehri, Ali Efendi

Abstract: Because the Nile is one of the longest rivers in the world and its source comes from heaven, couplets and independent works have been written on the Nile by poets and writers. One of these works is Ali Efendi's "State of the River Nile". The work is located in Konya Koyunoğlu City Museum and Library with the registration number 13319 and between leaves 22a-37b. Translated from Arabic to Turkish, the work was written in three chapters. In the first chapter, the beginning of the Nile and the farthest point it can reach, its end and its incomprehensible and strange situations are mentioned. In the second part, the incomprehensible and strange states of the Nile River, which were mentioned in the first part, are explained, and in the third part, the reason for what was said about Egypt in the previous part is explained. In this study, Ali Efendi's work named "Ahvâli Nehri Nil" was translated into Latin letters, translated into contemporary Turkish for the reader to understand, and the work was introduced in terms of form and content.

Key Words: Story, Nile River, Ali Efendi

GİRİŞ

Mısır için hayat kaynağı olan Nil Nehri'nin o zamanki durumu hakkında bilgi veren bu eser tercüme bir eserdir. Nil, Mısır'a hayat vermesi ve cennet nehirlerinden biri olarak kabul edilmesi dolayısıyla eserlerde önemli yer edinmiştir. Nil Nehri, Ceyhun, Seyhun ve Fırat nehirleriyle birlikte cennet nehirlerinden bir olarak kabul edilir. Bu nehirlerinin kaynağının Sidretü'l Münthâ olduğu rivayet edilir. Nil'in cennetten geldiğini bildiren bazı hadis-i şerifler de vardır.

Nil Nehri yılın belli zamanlarında yükselir. Her yıl bu düzenli olarak gerçekleşir. Böylece Mısır'da tarım yapılmasına olanak sağlar. Bu durum "tarih boyunca bu susuz ve kurak bölgede tarım yapılmasına imkân tanıyarak hayatın rahat ve bereketli devam etmesini sağlamıştır. Bu nedenle eski Mısırlılar Nil'e ilahi bir vasıf yükleyerek Hapi adında bir tanrı yaratıp ona ilahiler bestelemişlerdir (Vercoutter, 2013: 19). Nil'in taşması istenilen durum iken çok taşması felaket olarak düşünülmüştür. Cezer döneminde Nil'in taşmadığı zamanı Cezer şu şekilde ifade etmiştir: "ümitsizlik içindeyim, çünkü benim zamanımda Nil yedi sene müddetle taşmadı. Buğday yok, tarlalar kuru, hiçbir yiyecek kalmadı" (İnan, 1992: 7). Nil'in çok fazla taşması da bir başka felaket habercisidir. Çok fazla taşkın olduğu bir zamanı Firavun, "bütün vadi bir deniz gibi su içinde, mabetler su dalgaları altında, insanlar ördeklere döndü, sel içinde yüzücü oldu" (İnan, 1992: 7) sözleriyle anlatmıştır.

Türkler, İslam medeniyetine dâhil olmasıyla Arap ve Fars kültürüyle etkileşime başlamıştır. "Arap ve Fars muhitinde tercüme ve adaptasyon yoluyla başlayan bu kültürel etkileşim süreci Türk Edebiyatı'nın gelişimi üzerinde oldukça ciddi tesirlerde bulunmuştur ki 'ümmeî çağı' olarak adlandırılan bu devir, Türk Edebiyatı'nın en zengin dönemidir" (Köprülü, 1986: 195). Dil ve edebiyatta da etkili olan bu etkileşim tercüme faaliyetlerini hızlandırmıştır. Bilinmeyen ve duyulmayana merak doğmuştur. O zamanlarda Mısır'ın durumu hakkında bilgi içeren "Ahvâli Nehri Nil" adlı bu eserde muhtemelen merak neticesinde Arapçadan Türkçeye tercüme edilmiştir.

"Ahvâli Nehri Nil" adlı eser Miladi 1255'te istinsah edilmiştir. Eser, Konya Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi 13319 kayıt numarası ile 22a-37b varakları arasında yer almaktadır. İstinsah yeri ve müstensih bilgisi verilmemiştir. İçeriğinde verilen bilgiye göre Arapçadan Türkçeye tercüme edilmiştir. Eserin her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Kırmızı deri kapaklı eserin iç sayfalarında sıvı lekeleri bulunmaktadır. Siyah mürekkeple yazılmış olan eserde besmele ve bazı kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmış, çoğu kelimeyi birbirinden ayırmak için kırmızı mürekkepli işaretler kullanılmış ve bazı kelimelerin altı kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Eserin ilk sayfasında ve çoğu sayfalarında Koyunoğlu Kütüphanesi mührü bulunmaktadır.

Eser, besmele ve Peygamber Efendimize salavat ile başlamaktadır. 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Nil'in başlangıcı ve varabildiği en uzak nokta, sonu ve anlaşılmaz, tuhaf durumlarından bahsedilmiştir. İkinci bölümde Nil Nehri'nin ilk bölümde bahsedilen anlaşılmaz ve tuhaf halleri anlatılmış ve üçüncü bölümde önceki kısımda Mısır'la ilgili söylenenlerinin sebebi açıklanmıştır. Eserden edinilen bilgiye göre eser, Mevlânâ-yı mûmâileyh Hazretleri'nin bir sohbet meclisinde bulunduğu sırada emri üzere Arapçadan Türkçeye tercümesi yapılmıştır. Kitabın tamamını tercüme eden kişi Nil Mevlânâ Şeyh Celâle'ddin Es Suyuti Radiyallâhu 'anh dır.

Eseri özetleyecek olursak; İshak Peygamber'in Hayid adındaki torunu Rum diyarından Mısır'a gelip Nil Nehri'nin bir uçtan bir uca seyrederek Nil'in başına varmak istemiştir. Bu sebeple ömrünün yetmesi için Allah'a dua etmiştir. Hayid'in duası kabul olmuştur. Bin yıllık ömür verilmesiyle Nil Nehri'nin kaynağına ulaşmak için yola çıkmıştır. Yolculuğunda efsanelere, masallara özgü olan olağanüstü kişiler ve varlıklarla karşılaşmıştır. Hayid'in karşılaştığı kişilerden biri de Umran'dır. Umran ona "bazı şartlarımı yerine getirirsen sana yardım edeceğim" diyerek yol gösterip yardım etmiştir. Hayid, Umran'ın vermiş olduğu bilgilerin yardımıyla çoğu güçlüğü aşarak en son Cebrail'in de yol göstermesi ve bilgi vermesiyle Nil'in başına ulaşmıştır. Melek, "bu makama iki kişi ulaştı biri sen diğeri Hızır, bundan öteye izin yoktur" demiştir. Cennetten nasibi olan üzüm inmiş onu almıştır. Dünya nimeti yemediği müddetçe o üzümün ona yeteceği bildirilmiştir. Amacına ulaşan Hayid gördüğü güzelliklerden sonra aynı şekilde geldiği yoldan dönerek Umran'ın yeni vefat ettiğini öğrenip üzümüş kabri üzerinde af edilmesi için dua etmiştir. Orada ihtiyar görünümlü biriyle karşılaşmış ve Hayid, o kişinin şeytan olduğunu

anlamamıştır. Şeytan, Hayid'i kandırıp ağaçtan elma yemesine ikna etmiştir. Dünya nimeti yiyen Hayid'in cennet meyvesi kaybolmuş ve Hayid ancak melek gelip onun şeytan olduğunu söylediğinde durumu anlamıştır ama iş işten geçmiştir. Hayid çok zaman geçmeden Mısır'da vefat etmiştir.

Eserde, Hayid'in zor olan amacına ulaşma çabası neticesinde kendisine insan dışı özellikler yüklenmiş ve dini motiflere, olağanüstü kişi ve olaylara çokça yer verilmiştir. Hayid ile ilgili olan anlatı sonrasında Nil Nehri'nin kaynağı ile ilgili rivayetlere, Mısır'ın güzelliklerine, faziletlerine, Mısır ile ilgili söylenenlerin sebeplerine yer verilerek eser tamamlanmıştır.

Sadeleştirilmiş Metin

Eserin ilk bölümünde İmâm Ebu'l-leys İbni Sa'ddan radiya'l-lâhu Anh'ın rivayetine göre Hz. İshak peygamberin oğullarından 'Ays evladından Hayid Bin Sâlim'in Rum diyarını yaklaşık 200 yıl vatan edinip sonra Rum'dan Mısır'a gelmesinden bahsedilir. Hayid, Mısır'ı görüp Nil'in başına giderek Nil'in bir uçtan bir uca hayret verici durumunu seyretmek istemiştir. Nil'in başına varabilmeyi isteyen Hayid ömrünün yetmesi için Allah'a dua etmiştir. Duası kabul olmuştur. Rivayete göre 1000 yıl yaşamıştır. Hayid bu niyetle Nil Nehri boyunca yürümüştür. Bir rivayete göre 30 yıl bir rivayete göre ise 15 yıl yürümüştür. Gece gündüz Allah'ı anmış, Allah'ta ona gece gündüz rızkını vermiş, aç susuz kalmamıştır. Fakat bir müddet sonra neşeli hali perişan hale dönüşmüş, uzun yıllar yorgun ve perişan halde yürümüştür. Yürüdüğü yerlerde insan ve hayvan türleri yoktur. Bir gün yolu Yeşildeniz'e çıkmıştır. Çok büyük bir deniz olduğunu ve Nil'in o denizi ikiye bölerek içinden geçip yeryüzüne dökülüşünü görmüştür. O yerde sarı renkli bakır bir direk dikili olup kuşların üzerinde ötüştüğünü görmüştür. Bu direğin üzerinde Süryani kalem ile yazılı olan döşenmiş kanatlar vardır. Yazıda, İskender Zülkarneyn'in bu makama gelip bundan sonra yol olmadığı için bu işareti koyarak geri döndüğünden bahsedilmiştir. Hayid yazıyı okuyarak hayran hayran bakarken kulağına tesbih sesi gelmiş ve sese doğru ilerleyip görmüştür ki bir elma ağacı var ve altında biri oturmuş ibadet ediyor. Hayid yanına giderek selâm vermiş o kişi de yanına oturmasını söylemiş ve "kimsin, nereden geliyorsun? Buraya insanoğlundan kimse gelmez" diyerek sorular sormuştur. Hayid "ey değerli kişi ben Hazreti İshak oğlu 'Ays evlatlarından Şallum oğlu Ha'idim" demiştir. O kişi şaşırarak tekrar "hoş geldin" diyerek kalkıp tekrar Hayid ile görüşüp, öpüp sarılmıştır. O kişi kendisinin de 'Ays evlatlarından olduğunu adının Umran olduğunu söylemiş ve Hayid'e buraya gelmesindeki sebebin ne olduğunu sormuştur. O da sebebini anlatmıştır. Hayid'e "bende senin gibi heveslenerek Nil'in başına varıp hayretle seyretmek için bu makama ulaştım fakat Allah'ü Te'ala'nın meleklerinden biri vahiy getirdi, ya Umran, Allah'ın emri budur ki bu makamda ibadetle meşgul ol ve daha uzaklara gitme dedi. Bende secde ederek Allah'a şükrederek burada kaldım. Allah'tan emir gelene kadar bekleyeceğim" demiştir.

Hayid, hiç peygamberlerden gelen küçük kitaplarda veya insanoğlundan gördün mü veya işittin mi 'Ays soyundan birisinin Nil'in başına vararak durumunu seyreden

birisini diyerek soru sormuştur. Umran şimdiye kadar kimseye nasip olmadığını söyleyerek umarım o kişi sen olursun demiştir.

Hayid, Umran'a "bana yol göster" demiş, Umran ise "şu şartla yol gösteririm" demiştir. "O civara varıp amacına ulaştıktan sonra dönüp geldiğinde yanımda kalarak bana dost, arkadaş olacaksın, benimle birlikte ibadetle meşgul olacaksın, eğer ben ölmüş olursam beni defnedip kabrimin başında benim için Allah'tan af dileyeceksin, Allah'tan bi emir gelirse o buyruğa uyacaksın" demiştir. Hayid kabul etmiş ve sözleşmişlerdir. Sonra Umran, "Ya Hayid bu denizin sahili boyunca git ve bir büyük dağ gördüğünde tepesine çık ve güneşin doğuşuna kadar sabırla bekle. Güneşin doğacağı vakit deniz coşacak dalgalar dağın zirvesine yükselince birdenbire büyük bir yaratık çıkıp güneşi yakalamaya çalışacak o yaratığın 4 başı ve 4 yüzü var. Onun büyüklüğünü Allah'tan başka kimse bilmez, o yaratığın hızlıca hareket etmesinin amacı doğudan batıya ve batıdan doğuya sıçrayarak güneş doğduğunda ve dolandığında atılarak güneşi yakalamaya çalışmaktır, kıyamete kadar onun işi budur. Allah'ın emriyle bir melek inerek o yaratık güneşe hamle yaptığında melek onun yüzüne vurarak uzaklaştırır ve döner. Ya Hayid o zaman o dağın tepesine git ve canavarı seyret o canavar güneşe doğru hamle yapıp geriye döndüğünde kendisi onun arkasına bırak, o seni karşı tarafa çıkaracaktır. Bundan sonra deniz kenarından ilerle demirden bir yere kavuşacaksın, tüm dağ, deniz ve çöl o demirdendir 15 yıl boyunca git sonra dağ, taş ve sahranın bakırdan olduğu 25 yıllık yola ulaşip onu aş, aştığında gümüşten bir yere kavuşursun bu yolu da 25 yıl gideceksin sonrasında altından bir yola kavuşacaksın tüm dağ, taş ve çölün altın olduğu bu yol 25 yıllık yoldur dünyanın ortasına kavuştuğunda kızıl yakuttan yapılmış büyük bir köşke kavuşacaksın kızıl zümrülden kubbesi, kızıl yakuttan kapısının halkası vardır. Kapıyı çal, içeriden Ebu'l-Abbâs Hazreti Hızır Aleyhi's-selâm gelip sana yol gösterecek bu muradına kavuşmanın delilidir" demiştir. Hayid, Umran ile vedalaşarak yola çıkmıştır. O dağın tepesine ulaşip güneşin doğma vaktine kadar beklemiştir. Güneş doğacağı vakit birdenbire denizin dalgaları coşarak dağın zirvesine doğru ulaşmıştır. Hayid baktığında görmüştür ki bir büyük canavar denizin dalgalarını yararak şiddetle gelerek güneşi kapmaya çalışır. Allah'ın emriyle melek görünüp büyük canavarın güneşe hücum etmesini engellemiştir. O canavar, dolanan güneşe kavuşmaya çalıştığı anda Hayid kendini canavarın arkasına bırakarak gözlerini yumup Allah'ı zikretmiştir. Allah'ın emriyle o canavar onu dağın diğer yüzüne bırakıp gitmiştir. Hayid, anlatılan o vadileri geçip o yakuttan yapılmış büyük köşke kavuşmuştur. Bir süre durup seyrettikten sonra kapının halkasına vurmuş içeriden yeşil elbiseler giymiş nur yüzlü biri çıkmıştır. Hayit selam vermiştir. Hayid, o makama vardığında mübarek kişi "hoş geldin Hayid" demiştir. Hayid, mübarek kişiye "benim adımlı nereden bildin" diye sormuştur. O ihtiyar kişi, "seni bu makama kavuşturan bildirdi" demiştir. "Bilmez misin ruhlar aleminde hepimizin birbirimizle tanıştığımızı" demiştir. "Ya Hayid buraya gelmekte ki amacın ne" diye sormuştur. Hayid, "Nil'in başını görüp hayretle seyretmektir" demiştir. Yaşlı adam, "ya Hayid büyük emirden sorumluydun ama sana müjdelere olsun ki Nil'in başına ulaşip hayranlıkla izleyebileceksin" demiştir. Hayid bu müjdeden dolayı sevinerek o köşkün içine bakarak görmüştür. Büyük bir

topluluk altından ve gümüşten kürsüler üzerine oturmuş, yüzleri nurdan parlayan kişiler kılıçlarını ve oklarını kuşanarak bıçakları bellerinde, sopaları önlerinde, değerli taşlardan ve zümrüt cinsinden kıymetli taşlardan kaplarda çeşitli yemekler konmuş ve altın, gümüş ve kristalden kaplarda şerbetler verilmiştir. Sevinçli ve huzur içinde gülüp oynayıp hoş vakit geçirirler. Ellerinden, boyunlarından ve damarlarından kan akar ve o kanın kokusu akılda kalıcı hoş koku bırakır. Ağırbaşlılığı, heybeti, üzerlerine nur saçan parlaklıklarıyla görenler hayran kalır. Hayid onları görüp sohbet etmiştir. İhtiyara "bunlar kimler" diye sormuştur. Allah'ın bunlara bu kerameti tahsis etmesinin sebebini sormuştur. İhtiyar, "bunlar şu kişilerdir ki Allah yolunda savaşarak savaşta şehit olmuşlardır. Kıyamete kadar bu kişiler bu şekilde yiyip içerek, ferahlık ve sevinç içinde olacaklardır. Bunlara korku, hüznün ve elem yoktur. Daima rahmet ve affedilmekle müjdelenmişlerdir" demiştir. Hayid, dua ederek, secde ederek Allah'a hamd ve senada bulunup şükür etmiştir. Allah'tan kendisine yol göstermesini istemiştir. İhtiyara veda edip yollara düşmüş, uzun yollar aşarak bir araziye kavuşmuştur. Tamamı güzel kokulu çiçeklerle kaplıdır. Dağı, çölü ve o araziye 20 yılda aşmıştır. Sonra çöl topraklarına kavuşmuştur ki nurlu, bembeyaz, parlayan, parlıtlı o vadide de 40 yıl yürümüştür. Ondan sonra nurdan büyük bir kubbeye rastlamış, o kubbenin yalnız yerleştirilmiş olması mümkün değil diye düşünmüştür. Kapısı vardır. Çevresine altından sur çekmişlerdir. O kubbe içinde nurdan bir direk gökyüzüne doğru uzanmış ve o direğin etrafında melekler varmış. Karşılaşmadan kimi çıkar kimi iner ve sınırına varacağı noktayı Allah'tan başka kimse bilmezmiş. O direğin çevresinde 4 ayrı su çıkarak o kubbeye yukarıdan inerek dökülürmüş. Ondan dolayı kubbenin 4 kapsından çıkıp akar gidermiş. Hayid bir müddet oturup seyretmiş ve ileriye giderek dilekte bulunmuştur. O yüksek duvar üzerine çıkıp yaşadığı yerin ötesini seyrederken ansızın bir melek görünmüş ve "Ya Hayid dur yerinde bundan öteye izin yoktur maksadına kavuştun nurdan direği görüyorsun" demiştir. Göğe doğru çekilmiş yedi kat gökleri geçip göklerin en uç noktasına ulaşmıştır. Cennetin en güzel yerinde bulunan güzel bahçenin eşiğindedir. "Bu nehirler ondan akıp gelir ya Hayid, Allah'ın gücünün sonu yoktur, Allah'a şükret ki insanoğlundan bu makama iki kişi ulaşmıştır. Birisi sen diğeri Hazreti Hızır Aleyhisselâm'dır ve şu gördüğün 4 su cennetten çıkıp gelir. Bu ırmaklardan birisi Nil'dir. Bal ırmağından akıp gelir, biri Fırat'tır Hamr ırmağından akıp gelir ve biri Seyhun'dur ki Süt ırmağından akıp gelir ve diğeri Ceyhun'dur Su ırmağından akıp gelir. Ya Hayid bu sulardan iç ve gusül abdesti al, sana cennetten nasibin inecektir. Al fakat dünya yiyeceklerinden bir şey üzerine almadan yemek ye ondan sonra bu makamdan geri dönüp git durmak için izin yoktur helâk olursun" diyerek melek kaybolmuştur. Hayid geri o 4 bölük suya girerek içip gusül almış ve namaz kılıp Allah'a çokça hamd ve şükür etmiştir. Ansızın bir salkım üzüm yukarıdan aşağı inmiş, bu üzüm 3 çeşitmiş, biri zümrütten biri yakuttan biri beyaz incidenmiş. Hayid o salkımı alıp geri dönüp geldiği uzak yolları aşarak geri o büyük yaratığın arkasından geçip Umran'ın makamına ulaşmıştır. Umran'ın yeni vefat etmiş olduğunu görüp üzümüştür. Kabrinin başında af edilmesi için çokça dua etmiştir. Her defasında o üzümde yemiş eksilmeyip geri bütün olurmuş. Hayid birkaç gün o civarda ibadet etmiş, ibadet ediyorken bir gün karşısına Allah'ın emir ve yasaklarını anlatan şeyh görünömlü biri

görünmüştür. Yakınına gelerek Hayid'e selam vererek, "Merhaba ya Hayid, hoş geldin seferin mübarek olsun, Nil'in amelinden sana ne ulaştı haber veresin" demiştir. Hayid gördüğünü anlatmıştır. Şeyh görünümlü kişi başını sallayarak, "ya Hayid bizde kitaplarda böyle gördük, böyle okuduk" demiş ve Hayid ile insanlar arasında karşılıklı muhabbet başlamıştır. Oradan Ümran'ın ibadet yerinde yetişmiş elma ağacına bakıp "ya Hayid şu nefis elmalardan ye" demiştir. Hayid, "ya şeyh bana cennetten rızık verilmiştir, dünya yiyeceklerinden yiyip içmem" demiştir. Şeyh, "doğru dersin ama bu elma ağacı da cennet meyvelerindedir. Allah'ın emriyle cennetten çıktı. Umran, bundan gıda alsın, ibadeti güçlü olsun diye senin için bunu koydu" demiştir. "Belki sen gittikten sonra bu elma ağacı yukarıya yükselip geri cennete gider" diyerek Hayid'i inandırmıştır. Hayid elma ağacına yaklaşip bir elma koparıp ısırıldığı gibi koynundan üzüm salkımı kaybolmuştur. Şeyh görünümlü kişi kahkaha atarak gözden kaybolmuştur. Hayid, kendisine üzüm salkımı veren meleği görmüştür. Melek parmağını ısırıp "ya Hayid ne yaptın o şeyh görünümlü ihtiyar kişiyi bildin mi" demiştir. Hayid bilmediğini söylemiştir. Melek, "senin baban Adem'i ve annen Havva'yı cennetten çıkaran şeytandır" demiştir. "O sana kıskançlığından o salkımı aldırdı ya Hayid eğer o salkım dursaydı bütün dünya halkı yeseydi bir tane eksilmezdi. Ya Hayid şimdi geri yoluna doğru yönel" diyerek melek kaybolmuş ve Nil'in hâl ve vaziyetlerini gördüğü gibi haber verip tarihlere yazarak kaydetmişler. Hayid çok zaman geçmeden Mısır'da vefat etmiştir. Kitapta anlatılanların doğrusunu en iyi Allah bilir.

Başlangıçtan günümüze kadar kitabı çeviren güzel vasıflı kişi Nil Mevlânâ Şeyh Celâle'ddin Es Suyuti Radiyallâhu 'anh dır.

"Kevâkibü'r-Ravza" (Yıldızlar Bahçesi) adlı kitabında bildirmiştir ki Mısır'da bulunan Nil Nehri'nin aktığı yol Kaf Dağındaki Kar Dağından çıkıp akar gelir denizleri ve Kızıldeniz'i ayırıp çabucak yeryüzüne çıkar. Altın, gümüş, yakut, zümrüd madenlerine uğrayarak gelirmiş. Zenc ilinin denizine dökülürmüş. Bazıları şöyle söylemiş: Nil'in gelip insan ayağına kavuştuğu yerlerde Ay Dağı çıkıp görünürmüş, Ay Dağı sınırının ardındaymış. Gece ve gündüz orada beraberliği eksik olmaz ve yukarıda adı geçen dağ doğudan batıya doğru uzanmış. Ay Dağı diye adlandırılma sebebi çok beyaz olup bakıldığında ayın parlaklığı gibi gözü kamaştırmasındanmış. Bazıları ay harfleri olan kaf ve mim çokça bulunmuş bu sebeple ay ile ilgisi olan Süryanilerin oraya gelip ve o civarla ilgisi olduğundan Ay Dağı demişlerdir.

"Mir'atü'z Zamân" adlı eserin sahibi (Şemsüddin Ebul Muzaffer b. Yûsuf b. Abdullah Sıbt İbnül Cevzi-Arapça fıkıh kitabı) ifade eder Nil'in başlangıcı Ay Dağı'ndan çıkarak toplanmış, ondan 10 ırmağa ayrılmış, her biri bir tarafa akarmış onlardan biri Mısır'daki Nil Nehri imiş. Güneyden çıkıp kuzeye doğru diğer başka ırmaklara karşı koyarak akarmış ve kuzeye akan su güzel olurmuş. Mısır'daki Nil Nehri'nin çoğalmasında anlaşmazlıklar olmuş. Bazıları Allah bilir deyip susmuş, bazıları Nil'in artmasını ona giden pınarlar ve nehirlerden demişler. Bir toplulukta onun çok olmasını Afrika'nın güneyinde yer alan Habeş'in iklimi ve çeşitli memleketlere yağmurların çok yağmasının sonucu oluşan çok fazla sellerin Nil'e

karışarak taşıp akmasıyla Mısır'ın başkenti Kahire'ye yaz vaktinde ancak gelişine bağlamışlardır. Geç kavuşmasının sebebinin ise uzak mesafede olmasına bağlamışlardır. Bazıları bulanık olarak gelmesine sebep olarak Ay Dağı'nın kaynak suları altında Nil'in çok olduğu zaman kaynak sularının bulanık olmasından demiştir. Öyleyse bilinen Nil'in çokluğu sel ve yağmurdan değil, Allah tarafından ve "Asâru'l 'ulviyye" (Yüce Eser) adlı kitapta Aristoteles bildirmiştir ki başlangıcı belli olmayan zamanda Nil taşıdığında Mısır topraklarının etrafını dolaşıp kaplamış. Halk yüksek yerlere çıkarmış. Dağ eteğinde bulunan mağaralarda konaklamış. Bu mağaralar çok büyükmüş hatta öyle mağaralar varmış ki bütün şehir halkı sığabilirmiş. "Sec'u'l Lehdîl" adlı kitabın yazarı Ahmed Bin Yusuf En-Nikâsî'nin söylediğine göre Şîr Aleyhisselâm kuyudan su çekmiştir. İdris Aleyhisselâm dağda konaklayıp Nil'in durumunu görüp Mısır'ın emrini uygulamaya başlamıştır. Görmüştür ki Nil nehri gelip Mısır'ı kaplar ve halk yüksek yerlere ve dağlara çıkarak konaklar, Nil çekildiğinde halk uygun olan yerlerde tarım yaparmış. Nil bazen tarım zamanı bazen başka zamanlarda taşarmış. Belli bir vakti yokmuş. İdris Aleyhisselâm, bu durumu görüp halkı toplayarak konuşmuş. Nil, bol miktarda akmaya başlamış ve başladığı yere varmıştır. Ölçü ilmiyle, arazi ve suyu ölçerek teraziye alıp yüksek yerleri alçak etmiş ve Habeş iklimine geçip o iklimin insanlarını toplayıp Nil'in akış mesafesinde bazı yerleri çoğaltıp bazı yerleri eksiltip Nil'in yollardan çabuk ve geç gelişine göre hesap edip Nil'in Mısır'a ne zaman ulaşacağını ve ne zaman tarım zamanına rast geleceğini kaydedip yolları ona göre düzenlemiştir. Halâ Nil'in akışı bu düzene göredir, Nil için yapılan düzenlemenin başlangıcı o zamandır. Feridü'l-Garâib Sahibi İbnü'l-Verdâ'nın söylediğine göre Nil'den uzun ırmak yoktur ve Hazreti Resûlullâh Sallallâhu Aleyhi ve Sellem buyurmuştur ki Nil cennetten çıkar ve eğer çıktığı vakit isteyip arasaydınız cennet yapraklarından bulurdunuz. Söylenir ki Nil, Seyhun, Ceyhun, Fırat Cennetteki yeşil kubbeden çıkıp yüksek dağ zirvelerine akar ve Nil baldan tatlı misk gibi güzel, hoş kokuludur ama çeşitli sularla karışarak tadı ve kokusu değiştirmiş. Bunun sebebi şudur ki Allah, kuzey rüzgârını gönderir ve o da esip acı denizi kaldırıp önüne engel koyar onu geçip gidemez ve geri dönermiş. Tahpan atalarının yıldızları varmış, Allah'tan bir emirle güney rüzgârı esip Nil'i acı denize akıtmış. Ondaki yerlerde tarım yaparlarmış ve birçok şeyi iyi bilen İbrahim Bin Vasif Şah, "Kitab-ı Ahbar-ı Mısır" (Mısır Ülkesi Kitabı) adlı eserinde söylemiştir ki o zaman Yazdîşir padişah olmuştur. Sihir ve fal ilmini o sınıflandırmıştır. Gelecek ile ilgili haber veren Hermes'i Ay Dağı'na göndermiş, oraya gidip heykel ve putlar yapmış ve Nil'in sazlıklarını düzelterek daha iyi duruma getirmiştir. Ondaki Nil'in suyu çoğalıp taşarmış ve bazen bazı yerleri ayırmış. Hermes hikmete bakırdan 85 resim hazırlayıp terk etmiş ve Ay Dağı altından Nil çıkıp o resimlerin ağızlarından karşılaştırıp bilinen ile akıp nehirlere dökülmüş. O bakırdan uzak olmuş şekilde hayvanların yataklarını yapıp Mısır toprakları ne kadar sudan tedbir alacağını hesaplayıp 18 tarım alanına bölmüş ve her tarım alanınının 12 parmak üzerine düğüm atmıştır. Bu miktar su geldiğinde Mısır topraklarının yok olacağı miktarı bilir ve bir tarafa akıtıp fazlasını düzlük sınırı ardından yıkık olan araziye akıtıp harcarmış ve illerini su basmasından, suya batmaktan kurtarırmış. Söylenen Ay Dağı resmi budur ki bu yer işaret edilmiştir.

Bir söylentiye göre eskiden sultanların bazısı Nil'in durumunu anlamak için eskilerden gönderme yaparak uzun zaman sonra bir büyük dağa kavuşmuşlar. Yukarısına bir insan çıkarmışlar ve o da diğer yüzüne inip gitmiş, gelmemiştir. Birini daha çıkarmışlar ondanda bir iz bulunamamış. En sonunda geri dönmüşler ve bir söylentiye göre o dağın ötesinde insanları çeken bir mıknaş olduğu söylenmiştir. Orada farklı tür taşlar varmış ve çok fazla beyazı gümüş gibiymiş. O taşların tesiri şuymuş ki ne zaman insanın gözü dokunsa o insanı çekip kendine getirirmiş. O taşlara insan yapışır kalır kurtulamayarak mahvolurmuş.

Kitaptaki ikinci bölümde Nil Nehri'nin anlaşılmaz ve tuhaf hali anlatılmış. İbni Lehi'a rivayet edermiş Abdullâh Bin 'Ömer Radya'llâhu 'Anhumâ rivayet eder ki demiştir, Mısır'da ki Nil Nehri ırmakların sultanıdır. Doğu ve batı arasında olan ırmakları Allah ona esir kılmıştır. Allah'ın emriyle Nil'in çoğalıp hareket ederek ırmaklara akması emredilmiştir. Nil'e yardım edip kim Allah'ın dilemesi üzerine akması tamamlanırsa hareket halindeki ırmaklara Allah tarafından emir gelir, yerli yerine geri dönsün diye sular çekilirmiş. Irmakları cennetten çıkaran her şeyi bilen Allah'ın kelâmı olan Kuran-ı Kerim'de ifade edilir ki başlangıcı bilinmeyen günlerde Nil'in iki tarafından İsvan şehriden aşağı doğru gelince bağ, tarla ve bahçeler vardı. Gemiler, ağaçların gölgesinde yürürdü ve güneşi günün ilk ışıklarına kadar görünen yıldızla beraber olduğunda hareket eden nehirlerin suları eksilir çok olan aylarda Ham'ın Kıpt adlı oğlundan türeyen Buda ve Mısır'a ait olanlar ve iri taneli yağmurlar, dut meyvesi bu 4'ü bu ayda meydana gelir ve 16 arşın yükseklik ölçülür. Mısır arazileri hakkında görüşülür ve Nil'in doğru yoldan sapması sonucu ölçüldüğünde 3 arşın miktarı kalsa o sene Nil az gelir derlermiş ve ölçme bahçesini Esa' İbni Zeyd Eş-Şunuhi Süleyman Bin 'Abdü'l-melik için yapmıştır. O çevreye yakın olan bir ölçü yeri daha varmış. Ahmet Bin Tolun yapmıştır. Yapılan işin çokluğunda ve dalgaların çokluğunda ona göre iş yaparlarmış ve kırsal alanlarda bir ölçü daha varmış ki 'Abdülaziz Bin Mervân yapmıştır. Bunlardan önce 3 ölçü varmış. Birini Manuk'ta Hz. Yusuf El Katdik yapmış. 'Aleyhi's selâm ve biri de Aksa adlı kırsalmış. Biri ise Mısır'ın güneyi olan Ahmim kentinde yer almış ve Levket adlı ihtiyar bir kadın yapmıştır. Firavun suya battıktan sonra Mısır'da 30 yıl padişah olmuştur ve Atfih'te bir pencere vardır yılda bir kere güneşin dolandığı çizgilerden Nil'in o sene kaç arşın ve kaç parmak geleceğinin bilgisini oradan edinmişlerdir.

Üçüncü bölümde, önceki kısımda Mısır ile ilgili söylenenlerin sebebi açıklanmıştır. Sebebi şudur ki Hz. Nuh 'Aleyhisselâm'ın 4 oğlu varmış birinin adı Sâm ve birinin adı Hâm ve birinin adı Yafes ve birinin Yâhtun imiş. Bir gün Nuh Aleyhisselâm'ın oğlu Sâm'a seslenerek çağırmış. Sâm cevap verip gelmiş Sâm'da evladını çağırmış evladından Arfahşd cevap vermiş ve Hz. Nuh'un yanına gelmiş. Nuh Aleyhisselâm sağ elini Sâm'ın üzerine ve sol elini Arfahşd'ın üzerine koyup hayır duada bulunmuş veya rabbi Sâm'a bereket ver ve mübarek eyle Arfahşd'ın evladına mülk ve saltanat ver demiş. Ya rabbi Hâm'ı ve evladını değersiz ve itibarsız eyle ve Sâm'ın evlatlarına köle ve hizmetkâr eyle demiş. Sudan ve Habeşilerin tamamının aslı Sâm'ın neslindenmiş. O anda Hâm'ın oğullarından Mısır Bin Banşır gelmiş ve Hazreti Nuh'un yanına gelerek mübarek elini öpüp "ya dede ben senin hizmetindeyim eğer babam sana uymadıysa ben uydum benim için hayır dua et"

demiş. Hz. Nuh Aleyhisselâm el kaldırıp “ya rabbi Mısır kuluna bereket ver ve evladına da soyuna da bereket ver ve onlara ihsanlarda bulun, toprak sahibi eyle, şu toprak güzel ve büyük beldededir. Irmağı ırmakların en üstünü, en hayırlısıdır ve o topraklara çokça bereket ver” demiş ve Nuh Aleyhisselâm oğlu Yafes’e seslenmiş. Yafes’in kendisi ve evladları uymamış. Öyle ise Nuh Aleyhisselâm beddua edip “Allah seni ve evlatlarını halk içinde işe yaramaz eylesin” demiş ondan sonra Yahtun’a seslenmiş. Yahtun, uyararak yanına gelmiş ona hayır duada bulunmuş. Sâ’m, Nuh’un duasıyla bereketiyle devletli bir şekilde çok uzun zaman ömür sürmüştü ve oğlu Arfahşd’da uzun ömürlü olmuş, saltanat ve peygamberlik onun evladına ulaşmış. Hâm’ın 4 oğlu varmış. Birinin adı Kenan imiş. Sudan ve Habeşiler onun soyundanmış ve birinin adı Futine imiş. Aynı soydanmış ve dördüncü oğlunun adı Bağs imiş onun da 4 oğlu varmış. Birinin adı Fakt ve birinin adı Eşmen ve birinin adı Etreb ve diğerinin adı Sâd imiş. Büyük su baskını olan Tufan’dan sonra Mısır topraklarında önceden konaklama yeri olan Nasr’a gelip Münuk’a doğru yola çıkmış. İhtiyarlamış ve zayıflamış, oğlu Mısır’ı Mısıra göndermiş. Kendine yurt ve beylik araziler vermiş o sebepten Mısır’a Mısır denilmiş ve Mısır’ın evladına iki deniz arasındaki İsvan’a varınca beylik araziler vermiş. Çok beyaz olan yerleri Hâm’ın Kıpt adlı oğluna vermiş. İsvan’a ve aşağı Asman’a gelince o sebepten Kıpt denilmiş. Aşmana’yı Asmun’a arazi vermiş. Aşağı Minuk’a varınca o sebepten Aşman her yerde bulunmuş ve Minuk toprakları arasındaki Sâda’ya ulaşan ve Sadâ’dan Saddân’a ulaşan toprakları vermiş. Böylece her vilayet sahibinin ismiyle anılmış. Bunun üzerine Mısır’ı 4’e bölerek başılamış. İkinci bölümde Mısır’ın güzelliklerinden bahsedilmiştir. Mısır’ın güzelliklerinden biri şuymuş ki suların iyisi ve üzerindeki kabarcıkları çok güzel ve çok hoşmuş bu vasıflarıyla Mısır, Şam’dan daha üstün olmuş ve balı diğer ballardan daha kokulu ve hoşmuş. Mısır Hükümeti Resuli Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Selleme bal hediye göndermiş. Hazreti Aleyhisselâm buyurmuş ki bu bal bize nereden gelmiştir. Söylemişler ya Resulullâh Mısır’da bir kırsal alan vardır bal arısıyla ünlüdür. O kırsal alanın ballarındandır. Hazreti ‘Aleyhisselâm bereketli olsun diye dua etmiş. Halâ o kırsal alan peygamberin duası bereketiyle şenlenip balı diğer yeryüzünün ballarından çok güzel ve takdire değermiş. Bu mübarek topraklar 4 ayrı süs ve güzelliklerle süslenirmiş. Bu topraklar 3 ay beyaz gümüşe benzermiş Nil taşıp artarmış ve 3 ay Nil çekilir rengi misk gibi sararırmış. Ziraat yapılmış toprağın kokusu misk kokusuna benzermiş. 3 ay zümrüte benzermiş, bitki yetişip çiçekler açar zümrütü düşündürürmüş. 3 ayda tarım ürünleri yetişip hasat zamanı gelir ekin sararırmış, altına benzermiş. İbni Ömer Radiyallâhu Anh’dan rivayet edilirmiş ki her kim Cennet-i Firdevs’i görmek isterse mısır topraklarında tarım ürünlerinin yeşerip, bitkilerin çiçek açtığı ve ağaçların yeşil yapraklarını giyindiği zaman oraya baksın. Mısır’ın güzelliklerinden biri de şuymuş ki her zaman, her dönemde sebze ve meyve bulunup sonu gelmezmiş. Mısır’ın güzelliklerinden biri de İsvan topraklarında altın madenleri çokmuş ve Kavs topraklarında zümrüt madeni varmış. Dünyada oradan başka yerde zümrüt madeni yokmuş. Mısır’ın güzelliklerinden diğeri ise Mısır’da yaklaşık 30 bin fidan varmış. Çölü o kadar düzmüş ki bir damla su damlasa dört tarafa birden yayılmış. Keten ve çok çeşitli tür ürünlerin tarımı yapılmış. Çünkü doğu tarafı Nil imiş. Batı tarafında sarık şeklinde bir beyaz dağ varmış. Ebi Kanile

dağı olarak adı bilinmekteymiş. Kuşların civıltısının sesi o dağda işitilirmiş. Bir rivayete göre Harun Er-Reşit dünyayı tarif ettiğinde Mısır topraklarını çok beğendiğini söylemiş. Mısır'ın güzelliklerinden biri de şuymuş ki İhram dağlarıdır. Yeryüzünde ondan yüksek dağ yokmuş. İslam hükümdarlarından bazıları bu dağı yıkmayı düşünmüşler. Hesap edip görmüşler ki yıkmaya güçleri yetmeyecek vaz geçmişler. Halife Memûn yıkmayı düşünmüş 6 ay kadar uğraşmış dağın içine doğru bir yol açmışlar fakat içinde bir şey bulamamışlar. Tılsımlı olduğu için geriye bırakılan şey görülmemiş. Geri döndüklerinde bir mermer şadırvan içerisinde biraz altın bulmuşlar tartıp hesap etmiş ve harcamışlar. Ceridetü'l Câyib adlı kitabın yazarı İbnü'l Berda aktarmış ki hoşa giden değerli eşyalar ve çeşitli madenlerle doldurulmuş bu yükseltinin hikmetli ağız deridenmiş. Alet ve silahla dolu ve tılsımlıymış. Kuru ve susuzluk kabul etmez ve her zaman adı geçenlerin her birinin arşınıyla 400 arşınmış ve gerçeği de o kadarmış. Böylece yüksekte bulunan binası mermerdenmiş. İskendiyye üzerinde Zatü'l Hâm adlı kısımdan kesilip nakledilmiştir. Kırk uzunlukta yermiş ve uzunluğu 3 mil ve mil bin kulaçmış. Kulaç 4 arşınmış ve arşın 24 parmakmış ve inşa etmede karışıklık olmuştur.

Rivayet edilmiştir ki ülkenin büyük velilerinden Sehlük Bin Dersid yatarken bir gece bir rüya görüp ertesi gün kâhinleri toplayıp gördüğü rüyayı yıldızlar ilmine göre ifade etmelerini söylemiştir. Tufan olacağını bilip haber vermişler ve vaktini söylemişler. Bu yüzden Tufan'ın olacağını kabul edip ihram binasıyla ilgilenmişler ve Berherm'de yedi oda yapmışlar. Yıldızlar, güneş etrafında dolaşan yıldızların sayısı kadar her birinin kapısının altından bir put bırakmış. Bunun da içi boş bir elini ağızına koymuş altında kazılmış eski yazıyla adını yazmışlar, ne zaman o yazı okunursa o put ağızını açar o kapının anahtarı çıkararak görünürmüş. O putların kurbanı, tütsüleri, belli günleri, saati varmış. O gömülü kıymetli şeylere ve hazinelere ulaşmak, o zamanların meydana gelmesine bağlıymış. O putları ve yedi evi ruhlar emir altına almıştır. Koruma için taştan tavus konulmuştur. Kapak içinde bir melek ölü başı üzerine konulmuş ve konmuş o meleğin ismi, resmi ve hikmeti yazılmıştır. Tılsımlayan kişi dışında kimse ulaşamaz ve onu otlara, su yollarına itmştir. Nil asmaları o alana gelip dolar ve otlarda yer altından yol yapmıştır. Bu yol, Mısır'ın şehirlerinden biri olan Feyyum'a çıkarmış. 2 günlük yolmuş ve otlarda "biz bunları 6 yılda yaptık bizden sonra gelenler isterse 600 yılda harap etsinler ve bilinir ki yıkmak yapmaktan kolaydır ve biz bunları ipek bez ve ipek ile bir uçtan bir uca örttük. Bizden sonra gelenler ot örtü giydirdinler ve ikinci tayin edilmiş kişi sarışın, henüz tüyü bitmemiş bir oğlandır. Otların üçüncüsü küçük ottur tayin edilmiş kişisi bir ruhbandır. Görünüşü yaşlı, güneşin doğuşu ve batışının karışımı elinde olan ve o karışım zamanı hermi dolaşır yaklaşırsa kaybolur. Geriye doğru uzaklaşırsa tekrar yeniden görünür" yazılıdır.

Mısır'ın güzelliklerinden biri de şudur ki başlangıcı belli olmayan günlerde Mısır halkı her sene birisinden kız alıp babasına ve annesine mal ve para verip razı ederlermiş. O kızı gelin edip şaşalı elbiselerle süsleyerek götürür Nil'e atarlarmış. Nil'de fazlalaşmış vefa gösterirmiş. Yapmazlarsa Nil gelmezmiş. Ömer Bil El 'As bu meseleyi Hz. Ömer Radiya'llâhu 'Anh Hazretlerine bildirmiş. Bir kâğıda yazarak cevap göndermiş ve "bunu Nil'e bırakınız" diye emir vermiş. O kâğıtta yazan şudur

ki "ya Nil eğer sen kendi kendine artıp gelirsen lazım değilsin gelme sana ihtiyacımız yoktur." Zira o kâğıdı Nil'e bırakmışlar. O gece ondan dolayı 18 su gelip Mısır topraklarını tamamen kaplamış.

Üçüncü bölümde Mısır'ın faziletleriyle ilgiliymiş. Allah, Kuran-ı Kerim'de bahsetmiş ve dini kitaplarda Mısır'ın yükseklik derecesinden bahsedilmiştir. Firavundan bahsederek buyurmuştur: Mısır ülkesini üstün kılan faziletlerden biri de budur ki peygamberlerden kaç kişi Mısır'a girmiştir. Hz. İbrahim, İsmail, Yakup, Yusuf, Peygamber Efendimiz ve Hz. Yakup evladından 12 kişi de dâhil olmuşlar. Faziletlerinden biri de budur ki Hz. Musa, Harun, Yuşa, Danyal, Nun, Armiyad, Lokman ve İsa Allah'ın rahmetleri üzerlerine olsun tamamı Mısır'da doğmuştur. Faziletlerinden biri de budur ki o hurma ağaçları ki Allah'ın Kuran-ı Kerim'de söylediği ve bildirdiği hurma ağacını sona doğru silkele dediği hurma ağacı Mısır'dadır. Birisi de Balsem kapısıdır. Hz. İsa'nın mucizesi de görülmüştür ve de Sahabe-i Kiram'dan çoğu kişide görmüştür. Büyük Dağ'da bazılarının kabri bulunur. 'Amr Bin El- 'As gibi ve diğerleri gibi Allah onların hepsinden razı olsun ve biri de faziletlerinden budur ki Sina yarımadasında Allah'ın tecelli ve Hz. Musa ile tekellüm ettiği Sina Dağı ve Kudüs Cami'si Mısır'da yapılmıştır.

Kitap tamamlandı. Allah çokça bağışlayandır. (11 Cemaziyel evvel 325)

İnceleme

Nil Nehri'nin başlangıç noktası Eski Mısırlılar için bir gizem olarak kalmıştır. "Nehrin kaynağına ilişkin sınırlı bilgiye sahip olan Eski Mısırlılar, Nil'in gökten geldiğini veya yer altı dünyasından gizli yollar ile Mısır'a ulaştığını düşünerek onu ilahlaştırmışlar ve Hapi ismini vererek insan şeklinde tasvir etmişlerdir (İnan, 1992: 5)." Eserde adı geçen Hayid ise merak neticesinde Nil'in gizemli kaynağına ulaşabilmek için zorlu yolculuğa çıkmıştır. Nil'in kaynağına ulaşmak için yapmış olduğu maceralı yolculuğu sonucunda Nil Nehri'nin kaynağına yani cennete ulaşmıştır. Bu yolculuğun anlatısında dini motiflere, olağanüstü kişi ve yerlere sıkça yer verilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: Hayid'in Allah'a dua edip duasının kabulüyle 1000 yıl ömür sürmesi, gümüş ve billur kaplar, elma ağacı, yıllarca durmadan yürümesi, aç ve susuzluğunun Allah tarafından giderilmesi, Süryani kalemle yazılı kanatları olan kuş, bakır direk, Zülkarneyn, pir, şeyh görünümlü ihtiyar, güneşin doğacağı vakit denizin coşarak dalgaların dağın zirvesine yükseldiğinde büyük bir yaratığın çıkması, bu yaratığın 4 başı ve 4 yüzünün olup güneşi yakalamaya çalışması, misk kokulu 4 kapılı kubbe, nurdan direk, Kaf dağı, zümrüt, Hızır, yakut ve beyaz inciden yedikçe bitmeyen üzüm, ay dağı gibi motiflerdir.

Eserde, çeşitli kitaplarda geçen Nil Nehri ile alâkalı olan bilgilere de yer verilmiştir. Bunlardan birisi "Kevâkibü'r-Ravza" adlı kitaptır. Bu kitaptan aktarılan bilgiye göre Nil'in kaynağının Kaf Dağı'ndan doğup, civarında olan Kar Dağı'na doğru aktığından bahsedilir. Kaf Dağı'nın ay gibi parlak olan Ay Dağı'nın ardında olduğu söylenir. Kaf Dağı'ndan çıktığı söylenerek Nil'in kaynağının bilinmeyecek kadar uzakta olduğu ve bunu kimsenin bulamayacağı anlatılmak istenmiştir. Yer verilen bilgilerden diğeri ise "Mir'atü'z Zamân" adlı eserdeki bilgidir. Bu kitaba göre

Nil'in kaynağı Ay Dağı'dır. Ondan çıkan suyun 10 ırmağa ayrılıp her birinin bir tarafa aktığından onlardan birinin Nil Nehri olduğundan bahsedilir. Güneyden çıkıp kuzeye aktığından ve kuzeye akan su olduğu için suyunun güzel olduğundan bahsedilmiştir.

Bu eserde Nil Nehri'nin çoğalması hakkındaki anlaşmazlıklardan bahsedilmiştir. Nil'in çoğalmasıyla ilgili bazı sebepler ileri sürülmüştür. Bazıları Allah bilir deyip susmuş, bazıları Nil'in artmasının sebebi olarak ona giden pınarlar ve nehirleri görmüştür. Bir topluluk ise onun çoğalmasına sebep olarak, Afrika'nın güneyinde yer alan Habeş'in iklimi ve çeşitli memleketlere yağmurların çok yağmasının sonucu oluşan sellerin Nil'e karışarak taşıp akmasına bağlamıştır.

Nil'in sularının Kahire'ye yaza kadar ancak ulaştığından bahsedilmiş bu geç gelişin sebebi ise mesafenin uzak oluşuna bağlanmıştır. Nil'in suyu bazen bulanık olarak akmaktadır. Bunun sebebi, suyun çok fazla olduğu zaman kaynak sularının bulanık olmasına bağlanmıştır. Ayrıca "Asârü'l 'ulviyye" (Yüce Eser) adlı kitapta geçen Aristoteles'in fikirlerine de değinilmiştir. Nil taşıdığında Mısır topraklarını kaplar. Halk bu durumdan korunmak için yüksek yerlere yerleşir ve Allah'tan bir emirle güney rüzgârının esip Nil'i acı denize akıtığında ondan açılan yerlerde tarımın yapıldığından bahsedilmiştir. Mısır için Nil'in taşmamasının veya çok taşmasının felaket habercisi olduğuna da değinilmiştir.

Eserde, İbrahim Bin Vasif Şah, "Kitab-ı Ahbar-ı Mısır" (Mısır Ülkesi Kitabı) adlı eserindeki taşkınlar ile ilgili alınan önlemlerden bahsedilmiştir. Taşkın zamanının doğru belirlenmesi için astronomi, takvim bilgisine başvurulduğundan, arazilerde hesaplama yapıldığından, matematikten yararlanılarak su baskınının önlenmesinden bahsedilmiştir. Metinde anlatılan bir rivayete göre Nil'in durumunu anlamak için bazı sultanlar bir dağa ulaşmıştır. Dağın arka tarafında mıknatıs olduğu düşünülmektedir. Kim dağın diğer tarafına geçtiyse kaybolmuştur. Orada insanları çeken ve kaybolmasını sağlayacak gümüş rengi taşların olduğu söylenmektedir.

Nil'in çoğalıp azalmasının Allah'ın emriyle olduğunu bunun da Kuran'ı Kerim'de geçtiğine değinilmiştir. Zuhur Suresi 51. Ayetten "Firavun, kavmine seslenerek dedi ki: 'Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı benim değil mi? Şu nehirler de benim altımdan akıyor (değil mi?) Hâlâ görmüyor musunuz?' bahsedilmiştir. Eserde Nil'in çoğalmasının, geri çekilmesinin Allah'ın emrine bağlı olduğunun Kuran'ı Kerim'de geçtiği söylenerek bu ayetten bahsedilmiştir.

Mısır'a bolluk ve bereket veren Nil, alınacak ürün ve arazilerin sulanması için önemli yere sahiptir. Mısır halkı için Nil tek cankurtarandır. Nil'in her an yatağına sığmayarak taşmasını beklemişlerdir. Mısırların bütün ümidi Nil'in taşması üzerinedir. Nil olmazsa Mısırlılar için hayatta olmaz. Bu yüzden Nil'in su seviyesini tespit etmek için 3 ölçme yeri yapıldığından bahsedilmiştir. İlk ölçme bahçesi Esa' İbni Zeyd Eş-Şünuhi Süleyman Bin 'Abdü'l-melik için yapılmıştır. Diğer ölçme yerini Ahmet Bin Tolun yapmıştır, sonuncusu ise Abdülaziz Bin Mervân tarafından kırsal alanda yapılmıştır. Bu ölçme yerleri dışında 3 tane de ölçü yapılmıştır. Bunlardan birini Manuk'ta Hz. Yusuf El Katdik yapmıştır. İkincisi Aksa adlı kırsaldadır,

sonuncusu ise Mısır'ın güneyi olan Ahmim kentinde yer alır ve Levket adlı ihtiyar bir kadın tarafından yapılmıştır. Bu kadının, Firavun suya battıktan sonra 30 yıl padişahlık yaptığından bahsedilmiştir.

Ölçümlerde 3 arşın kadar ölçülürse o sene Nil'in suyu az gelir. Atfih'te bulunan bir pencereden yılda bir kere ölçüm yapıldığından, güneşin dolandığı çizgilerden Nil'in o sene kaç arşın ve kaç parmak geleceğinin bilgisini oradan edinildiğinden bahsedilir.

Eserde, Hz. Nuh Aleyhisselâm'ın oğullarından bahsedilmiştir. 4 oğlu vardır. Hâm, Sâm, Yafes ve Yâhtun idi. Bir gün Nuh Aleyhisselâm oğullarını yanına çağırıştır. Hâm babasına itaat etmezken Sâm itaat etmiştir. Nûh Aleyhisselâm, "Ya rabbi, Sâm'a bereket ver ve mübarek eyle Arfahşd'ın evladına mülk ve saltanat ver" diyerek ve "Ya rabbi, Hâm'ı ve evladını değersiz ve itibarsız eyle ve Sâm'ın evlatlarına köle ve hizmetkâr eyle" diyerek dua etmiştir. Sudan ve Habeşilerin tamamının aslı Sâm'ın neslindedir. O anda Hâm'ın oğullarından Mısır Bin Banşır gelip Hazreti Nuh'un yanına gelerek mübarek elini öpüp "ya dede ben senin hizmetindeyim eğer babam sana uymadıysa ben uydum benim için hayır dua et" demiştir. Hz. Nuh Aleyhisselâm el kaldırıp "ya rabbi Mısır'ı kuluna bereket ver ve evladına da soyuna da bereket ver ve onlara ihsanlarda bulun, toprak sahibi eyle diyerek dua etmiştir. Şu toprak güzel ve büyük beldededir. Irmağı ırmakların en üstünü, en hayırlısıdır ve o topraklara çokça bereket ver" demiştir. Nuh Aleyhisselâm'ın oğlu Yafes ve evladları da kendisine uymamıştır. Nuh Aleyhisselâm Yafes'e de beddua edip "Allah seni ve evlatlarını halk içinde işe yaramaz eylesin" demiştir. Sonra Yahtun'a seslenmiştir ve o kendisine itaat edince ona hayır duada bulunmuştur. Sâm, Nuh'un duasıyla bereketiyle devletli bir şekilde çok uzun yaşamıştır. Sâm oğlu Arfahşd'da uzun ömürlü olup saltanat ve peygamberlik onun evladına ulaşmıştır. Hâm'ın 4 oğlu vardı. Birinin adı Kenan'dır Sudan ve Habeşiler onun soyundandır ve birinin adı Futine'dir. Aynı soydandır ve dördüncü oğlunun adı Bağs'dır ki onun da 4 oğlu vardı. Birinin adı Fakt ve birinin adı Eşmen ve birinin adı Etreb ve diğerinin adı Sâd'dır.

Nûh Aleyhisselâm'ın evlatlarıyla yaşamış olduğu söylenen bir rivayete de yer verilmiştir. Nûh Aleyhisselâm, büyük su baskını olan Tufan'dan sonra Mısır topraklarında önceden konaklama yeri olan Nasr'a gelip Münuk'a doğru yola çıktığından bahsedilmiştir. İhtiyarlamış ve zayıflamış olduğundan ve oğlu Mısır'ı Mısır'a göndermiş olduğu söylenir. Mısır'a yurt ve beylik araziler verdiği için bu yüzden Mısır'a Mısır denildiğinden bahsedilmiştir. Mısır'ın evladına iki deniz arasındaki İsvan'a varınca beylik araziler verdiği çok beyaz olan yerleri Hâm'ın Kıpt adlı oğluna verdiği için bahsedilmiştir. İsvan'a ve aşağı Asman'a gelince o sebepten Kıpt denildiğini söylemiştir. Aşmana'yı Asmun'a, Sâda'ya Sadâ'dan Saddân'a ulaşan toprakları verdiği için böylece her vilayetin sahibinin ismiyle anıldığından bahsedilmiştir.

Metinde, Mısır'ın güzelliklerinden de bahsedilmiştir. Mısır'ın sularının çok hoş ve suların iyisi olduğundan bahsetmiş bu vasıflarıyla Mısır'ın Şam'dan daha üstün olduğuna yer vermiştir. Mısır ülkesindeki balın diğer ballardan daha kokulu ve hoş

olmasından da bahsedilmiştir. Eserde geçen bir rivayete göre Mısır Hükümeti Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi ve Selleme bal hediye göndermiştir. Hazreti Aleyhisselâm buyurmuştur ki bu bal bize nereden gelmiştir. Söylemişlerdir “ya Resulullâh Mısır’da bir kırsal alan var bal arısıyla ünlüdür. O kırsal alanın ballarındandır” denilmiştir. Hazreti ‘Aleyhisselâm bereketli olsun diye dua etmiştir. Halâ o kırsal alan peygamberin duası bereketiyle şenlenip balı diğer yeryüzünün ballarından çok güzel ve takdire değerdir denilmiştir. Mısır’ın güzelliklerinden biri de Ceridetü’l Câyib adlı kitabın yazarı İbnü’l Berda’dan aktarmıştır, hoş giden değerli eşyalar ve çeşitli madenlerle doldurulmuş hikmetli ağzı deriden kaplardır. Bu kapların alet ve silahla dolu olduğu ve tılsımlı olduğu söylenmiştir. Kuru ve susuzluk kabul etmeyen bu bahsedilenlerin her birinin boyunun 400 arşın olduğu ve binasının yüksekte bulunup mermerden olduğu söylenmektedir.

Ülkenin büyük velilerinden Sehlük Bin Dersid’in bir gece bir rüya görüp ertesi gün kâhinleri toplayıp gördüğü rüyayı yıldızlar ilmine göre yorumlamalarını söylediğinden bahsetmiştir. Kâhinlerin, Tufan olacağını bilip haber verdikleri, vaktini söyledikleri ifade edilmiştir. Bu rüyanın yorumlanması sonucu Nil’in sularının yükseleceğini anlayarak hazırlıklar yapılmış bu hazırlıklardan bahsedilmiştir. Tufan’ın olacağını kabul edip ihram binasıyla ilgilendikleri ve Berherm’de yedi oda yaptıkları söylenir. Güneşin etrafında dolaşan yıldızların sayısı kadar bu odaların her birinin kapısının altından bir put bırakıldığı söylenmiştir. Putlar tarif edilmiştir. Bu putların içi boş bir elini ağzına koymuş şekildedir, altında kazılmış eski yazıyla adı yazılıdır, ne zaman o yazı okunursa o put ağzını açarsa o kapının anahtarı çıkıp görünecek şekilde yapılmıştır. Bu putların kurbanı, tütsüleri, belli günleri ve saati olduğundan bahsedilmiştir. Gömülü kıymetli şeylere ve hazinelere ulaşmak için putların o zamanlarının gelmesi gerekmektedir. O putların ve yedi evi ruhların emir altına aldığından bahsedilir. Koruma için taştan tavus konulduğu söylenir. Kapak içinde bir melek ölü başı üzerine konulmuş ve konulan o meleğin ismi, resmi ve hikmetinden bahsedilmiştir. Bu meleğe, tılsımlayan kişi dışında kimsenin ulaşamayacağından bahsedilir. Otların arasında, su kenarında gizli yollarının olduğundan bahsedilir. Bu gizli yolun Mısır’ın şehirlerinden biri olan Feyyum’a çıktığından, 2 günlük yol olduğundan ve otlarda biz bunları 6 yılda yaptık bizden sonra gelenler isterse 600 yılda harap etsinler ve bilinir ki yıkmak yapmaktan kolaydır, biz bunları ipek bez ve ipek ile bir uçtan bir uca örttük, bizden sonra gelenler ot örtü giydirdinler ifadesinin yazılı olduğu söylenmektedir. İkinci tayin edilmiş kişinin sarışın, henüz tüyü bitmemiş bir oğlan olduğundan bahsedilir. Otların üçüncüsünün küçük bir ot olduğundan tayin edilmiş kişinin bir ruhban olduğundan bahsedilmiştir.

Eserde, görünüşü yaşlı olan, güneşin doğuşu ve batışının karışımı elinde olan ve o karışım zamanı dolaşan yaklaşıldığında kaybolan, geriye doğru uzaklaşıldığında tekrar yeniden görünen bir varlıktan bahsedilmiştir.

Eserde, Mısır’ın güzelliklerinden biri olarak, Mısır halkının her sene herhangi bir kızın anne, babasına mal ve para verip razı ederek o kızı gelin edip şaşalı elbiselerle süsleyerek götürüp Nil’e atmalarından bahsedilir. Bunun sonucunda Nil’in

fazlalaşarak vefa gösterdiğine inanıldığından bahsedilmektedir. İnançlarına göre eğer bunu yapmazlarsa Nil'in fazlalaşmayacağına inandıklarından bahsedilir. 'Ömer Bil El 'As bu meseleyi Hz. Ömer Radiyallâhu Anh Hazretlerine bildirdiğinden ve Hz. Ömer'in bir kâğıda yazarak cevap gönderdiğinden ve bunu Nil'e bırakınız diye emir verdiğiinden bahsedilmiştir. O kâğıtta "ya Nil eğer sen kendi kendine artıp gelersen lazım değilsin gelme sana ihtiyacımız yok" yazılı olduğu o kâğıdı Nil'e bıraktıklarından bahsedilir. Bu olayın sonucu olarak Nil'in suyunun fazlalaşarak Mısır topraklarını tamamen kapladığından bahsedilmiştir. Bu olay kaynaklarda daha geniş bir şekilde anlatılmıştır. Peygamberlik Müjdeleri adlı eserde şu şekilde geçmektedir: 'Hazret-i Ömer'in 'radiyallahü anh' halîfeliği sırasında Mısır fethedilmişti. Amr bin Âs 'radiyallahü anh' da Mısır'a vali olarak tayin edilmişti. Bir gün Mısır halkı Amr bin Âsa gelerek, Nil nehrinin bir âdeti vardır. Bu yapılmazsa suyu çekilir, dediler. O âdet nedir diye sordu. Halk, içinde bulunduğumuz bu aydan on iki gün geçtikten sonra, bir kız buluruz. Annesini babasını mâl ve para vererek razı ederiz. O kız güzel elbiselerle ve altınlarla süsleyip, Nil nehrine atarız, dediler. Amr bin Âs "radiyallahü anh" bunları işitince, İslamiyet'te böyle iş olmaz. İslamiyet bozuk âdetleri kaldırmıştır, diyerek kabul etmedi. Üç ay sonra Nil nehrinin suyu kesildi. Mısır halkı vatanlarından göç etmeğe başladı. Amr bin Âs 'radiyallahü anh' bu hâli görüp, bir mektûb yazarak durumu Hazret-i Ömer'e 'radiyallahü anh' bildirdi. Hazret-i Ömer mektûbu okudu ve bir cevâb yazarak onların âdetlerini yapmamakla iyi etmişsin. Mektûbumun içine bir parça kâğıd koydum. O kâğıdı Nil nehrine bırak, diye yazdı. Amr bin Âs 'radiyallahü anh' bu mektûbu aldı. Mektûbun içindeki kâğıdda şöyle yazılı idi: Allahın kulu Ömer bin Hattâbdan Mısır'ın Nil nehrine. Eğer bundan evvel kendin akdığını zan ediyorsan akma! Eğer seni vâhid ve kakhâr olan Allahü teâlâ akıtıyor ise, vâhid ve kakhâr olan Allahü teâlâdan seni akıtması için düâ ederim, akıtmasını dilerim. Amr bin Âs "radiyallahü anh" o kâğıdı Nil nehrine bıraktı. Ertesi gün sabâhleyin, Nil nehrinin suyu on altı arşın yükselerek akmağa başladı. Bir dahâ da önceki gibi suyu hiç kesilmedi. Mısır halkı sıkıntıdan kurtuldu (Mevlana, 2017: 289-290)."

Eserde son olarak Mısır'ın faziletlerinden bahsedilmiştir. Mısır'ın faziletler sayılmıştır. Faziletlerden biri, Allah'ın (c.c) Kur'an-ı Kerim'de ve dini kitaplarda Mısır'ın yükseklik derecesinden bahsedilmesidir. Mısır'a çok sayıda peygamberin gitmiş olması, Hz. İbrahim, İsmail, Yakup, Yusuf, Peygamber Efendimiz ve Hz. Yakup evladından 12 kişinin de Mısır'a gitmiş olması ve Hz. Musa, Harun, Yuşa, Danyal, Nun, Armiyad, Lokman ve İsa'nın Mısır'da doğmuş olması da faziletlerdendir. Faziletlerinden biri de Allah'ın Kuran-ı Kerim'de söylediği ve bildirdiği hurma ağacının ve Balsem Kapısı'nın Mısır'da olmasıdır. Hz. İsa'nın mucizesi de görülmüştür ve de Sahabe-i Kiram'dan çoğu kişide görmüştür bu da faziletlerdendir. Büyük Dağ'da 'Amr Bin El 'As gibi ve diğerleri gibi bazılarının kabrinin bulunması da faziletlerdendir. Sina yarımadasında Allah'ın tecelli ve Hz. Musa ile tekellüm ettiği Sina Dağı ve Kudüs Cami'si Mısır'da yapılmıştır bu da faziletlerdendir. Bu faziletlerden bahsedilerek Allah çokça bağışlayandır denilerek kitap tamamlanmıştır.

Sonuç

Eserde; Mısır'ın kalbi olan, çölü verimli bir alana çeviren Nil'in durumu ve öneminden, halkın inançlarından, o zamanların ölçüm için kullanılan yöntemlerinden, Mısır'ın önemli oluşunun sebeplerinden ve Mısır'ın güzelliklerinden bahsedilmiştir. Eser, 11 Cemaziyel evvel 325 yılında tamamlanmıştır.

Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınmış olan bu eserde Osmanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesine ait olan kelimelere, dil bilgisi özelliklerine ve Arapça, Farsça kelimelere yer verilmiştir. Yazıldığı döneme göre dili sade ve anlaşılır niteliktedir.

Transkripsiyonlu olarak Latin harflerine aktarmış olduğum bu eserden de anlaşıldığı üzere Mısır denilince akla öncelikli olarak Nil Nehri gelmektedir. Nil Nehri Mısır'ın tarım, ticaret, kültür, tarih, dil, din, edebiyat, sanat ve mimarisinin önemli kaynağıdır. Kısaca Nil Nehri Mısır'ın kalbidir. Nil, Mısır'a hayat verdiği için dolaylı olarak eserlerde önemli yer edinmiştir.

Ek1-Metin:

[22^a] Bismi'l-lâhi'r-rahmâni'r-raḥîm

Elḥamdü'l-lâhi rabbi'l-Ôâlemîn. Ve's-salâtu ve's-selâmü Ôalâ seyyidinâ Muḥammedin ve âlihî ve şâhbihî ecma'în. **Ammâ ba'Öd** sebeb-i taḥrîr in kitâb, ve mücib-i taḥrîr in maḳâle-i şavâb oldur ki Ḥâzreti Muḥammed üstâdinâ Ôallâmet-üz zamân, tâc-ı rüûs-i ehl-i Ôîrfân, Mevlânâ Muḥammed Efendi ibnül-merḥûm Şeyḥ Zeyne'd-dîn El-Ôâbidîn El-bekri Es-Sıddîḳ Sıbtü'l-Ḥasan metta'Ôa'l-lâhu'l-vücûd, bi tavli ḥayâtihi ve mina'l-lâhi te'Ôâlâ Ôaleyne bi şerefi beḳâ'öe, ve beḳâ-i şerafihi ilâ yevmi'd-dîn. Bir vaḳt-i fırûz ve pür rûz-ı behcet efrûzda Ḥâfîz-ı Maḥmiye-i Mısır, şaniha'l-lâhu Ôani'l-emr, Âsaf-re'öy vezîr-i rûşen-zamîr müşîr-i müşteri- tedbîr Ahmed Paşa yessara'l-lâhu te'Ôâlâ lehü himmete'l-hayrât mâ yürüdü vemâ yeşâ'öi fîh, Ḥâzretleriniñ meclis-i şerîfleri ve maḥfil-i münîflerinde şerefi şohbetleriyle müşerref iken esnâ-i kelamda [22^b] Nîl-i Mısırın ahvâli, müzâkere olunub mebd'ö ve müntehâsı ve sebeb-i izdiyâd ve noḳsanı su'âl olunub ve nev'Ö-i beñi insandan Nîlin başına varmış, ve menba'Ö ve maḥrecine vâsil olmuş kimesne var mı, deyu su'âl ve isti'Ôlâm buyurduklarında sâlifü'z-zîkr Mevlânâ-yı Mümâileyh Ḥâzretleri, bi tariḳi'l-icmâl ta'Örifde tavşîf ider ba'Ödehu bu faḳîre emr itdi ki kütüb-i Ôarabîde mestûr ve mezkûr olan ahvâl ve evsâfin çıkarub Türkî diline tercüme idem **Pes** emirleri mücibince Nîl-i Mısırın kütüb-i müdâvelede zîkr olunan ahvâl ve evsâfını istiḥrâc idüb ve Türkî lisâna tercüme olunub üç bâb üzerine tercüme kılındı vallâhu a'Ölem bi's-savâb **Bâb-ı Evvel** Nîlin mebd'ö ve müntehâsını ve ba'Özi Ôacâyib ve ğarâyibi beyânındadır. İmâm Ebu'l-leyş İbni Sa'Öddan radiya'l-lâhu ÔAnḥ rivâyet ider ki, Ḥâzreti İshâḳ Peyġamber Ôaleyhi's-selâm oğullarından ÔAys evlâdından **Ḥâyid Bin Şalum** nâm zât diyâr-ı Rûmda iki yüz yıl miḳdârı vatan idinmişdi soñra Rûmdan [23^a] irtihâl idüb Mısra gelüb sâḳin oldı, Nîl-i Mısırı görüb murâd idindi ki, Nîlin başına varub mebd'ö ve maḥrecini seyr idüb Ôacâyib ve ğarâyibini temâşâ eyleye. **Pes** bu niyyet ile Ḥâḳḳ Sübhânehü ve Te'Ôâlâ dergâhına niyâz idüb du'Ôâ eyledi ve Nîlin başına vusûlini kendüye Ôömr-i tavîl Ôinâyet olunmaḳ du'Ôâ eyledi. Bâri-i Celle ve ÔAlâ dergâhında du'Ôâsı maḳbûl oldı. Rivâyet olunur ki biñ yıla ḳarîb Ôömür sürdi. **Pes** Ḥâyid bu niyyetle sâḳil-i Nîli tutub sefer itdi. Otuz yıl ve bir rivâyetde on beş yıl şenlik içinde yürüdü. Gice ve gündüz zîkru'l-lâh ve tevḥîd-i ilâh iderdi. Ve Ḥâḳḳ Te'Ôâlâ hizane-i ğaybından aña rızḳını yetiştirir idi aç ve şusuz ḳalmadı. Âḥir-i kâr şenlik içinden ḳıḳub arz-ı ḥarâba düşdi. Nice yıllar daḥi arz-ı ḥarâbede yürüdü. Ol yerlerde insân ve ḥayvân cinsinden bir nesne yoġıdı. Bir gün yolu deryâ-yı ḥâzara ḳıḳdı. Gördi kim bir Ôaḳîm deryâdır. Ve Nîl ol deryâyı şaḳ idüb içinden ḳıḳub ve gelüb [23^b] yeryüzine döküliyor, ve ol maḥalde nühâs-ı asferden bir şecer var dikmişler, üzerinde bir ḳuş şenlik düzüb ḳoşular, mefrûşu'l-cenâḥeyn ve üzerinde Süryânî ḳalem ile naḳş idüb yazmışlar ki

İskender-i Zü'l-karneyn bu maqâma gelüb bundan öte meslek ve tarihi olmadığına binâóen, bu Óalâmeti koyub rücúÓ itmişdir dimiş, Hâyid yazuyı okıyub hayrân tururken kulağına tesbîh âvâzı gelüb ol tarafa varub gördi. Bir elma ağacı bitmiş altında bir kimesne turmuş Óibâdet ider. Hâyid ilerü varub selâm virdi, ol dahi Óaleyk diyüb yanına alub oturdu. Ve eyitdi kimsiñ ve kıandan gelürsin, bu maqâma âdem zâddan kimseniñ geldiği yokdur didi. Hâyid eyitdi ey Óaziz ben Hâzreti İshâk oğlu ÓAys evlâdlarından Şallum oğlu Hâóoidim didi. Ol şahs işidüb merhabâ yâ Hâyid hoş geldiñ deyü kıalkub tekrâr Hâyid ile görüñüb öpüp ve kıoçdı ve eyitdi ey Hâyid ben dahi ÓAys evlâdından idim adım ÓUmrândır yâ Hâyid seniñ buraya gelmeden murâdiñ [24^a] nedir, ol dahi sebebini iÓlâm eyledi, işidüb eyitdi yâ Hâyid ben dahi seniñ gibi bu hevesi idüb Niliñ başına varub Óacâyib ve ğarâyibini seyr itmek için bu maqâma vâsıl olduĝda Bâri TeÓâlâ Hâzretlerinden melek gelüb vahy oldu, eyitdi yâ ÓUmrân Hâkıķ Sübhânehü ve TeÓâlâ Hâzretleriniñ emr-i şerifi oldur ki bu maqâmda Óibâdete meşĝül olasın ve öteye tecävüz eylemeyesin ben dahi secde-i şükridüb ve Bâri TeÓâlâya hâmd ve şenâ idüb bu maħalde kıaldım tâ emr-i hâkıķ irince muntazırım didi. Hâyid eyitdi ey ÓUmrân Óacabâ hiç şuhuf-ı enbiyâ ve sefir-i âdemde gördüñ mi ve işitdiñ mi âdem oĝullarından Niliñ başına kimesne vara ve vâsılola ve menbaÓ ve maħrecini göre ÓUmrân eyitdi yâ Hâyid belj şuhuf-ı enbiyâda ve sefir-i âdemde gördüm ve işitdim ki ÓAys evlâdından bir kimesne Niliñ başına vara ve Óacâyib ve ğarâyibini temâşâ ide. Yâ Hâyid ol dem ki müyesser olmadı umarım ol kimesne sen olasın didi Hâyid eyitdi yâ ÓUmrân baña yol göster ÓUmrân eyitdi şol şartla ki çün maħall-i Hâmûra varub maķşüdiña vâsıl olasın [24^b] Dönüb geldikde yanımda kıalub baña eniş olub benimle Óibâdete meşĝül olasın, ve eger beni fevt itmiş bulursañ defn idüb kıabrim üzere istiĝfâra meşĝül olasın. Tâ emr-i Hâkıķ teveccühle sâdir olursa mucibiyle Óamel idesin. Hâyid kıabül idüb Óahd ü mişâķ itdiler. Andan ÓUmrân eyitdi. Yâ Hâyid bu deryâniñ sâhilini tutub gidesin ve bir ulu taĝa iresin kıullesine çıkub ğurüb-ı şemse deĝin şabr idesin ğüneş tolncaķ vaķt olduĝda deryâ cüş idüb mevcler taĝniñ kıullelerine berâber ola nâĝâh deryâdan bir dâbbe-i Óazime çıkub ve atilub ğüneşe hâmler ide yaÓni ister ki ğüneşi kıapa ve ol dâbbeniñ adına muÓâdiyetü's-şems dirler dört başı ve dört yüzi vardır, aniñ Óazametini Hâkıķ Sübhânehü ve TeÓâlâdan ğayrı kimesne bilmez ol dâbbeniñ Óâdeti ve şitâbı maşriķdan maĝribe ve maĝribden maşriķa segirdüb şems toĝduķça ve tolandıķça atilub hâmler ider ğüneşi kıapmaķ ister tâ kıyâmete dek aniñ işi budur Hâkıķ Sübhânehü ve TeÓâlâniñ emriyle bir melâóike inüb ol dâbbe ğüneşe hâmler itdikçe melâóike yüzine urub menÓ ider ve dönüb [25^a] Gider yâ Hâyed kıaçan kim ol taĝniñ depesine idesin. Ol maħalde turub ol dâbbeóı temâşâ idesin ol dâbbe ğüneşe hâmler idüb ğirüye döndükde kendüni arķasına biraĝasın. Ol seni kıarşu tarafa kııkara pes yâ Hâyed bundan soñra deryâ kenârını tutub gidesin temürden bir yere vâsıl olursın cümle taĝ u tâş u şahrâ temürden ola on beş yıl gidesin andan ğeçüb temirden yere vâsıl olasın cümle taĝ u tâş u şahrâ baķırdan ola yirmi beş yıllıķ yoldur aniñ kıatÓ idesin andan soña ğümüşden bir yere vâsıl olasın kezâ bu dahi bi'l-cümle ğümüşden ola yirmi beş yıl dahi gidesin aniñ ğeçdikden soñra altından bir yere vâsıl olasın cümle taĝ u tâş u şahrâ altun ola yirmi beş yıllıķ yoldur ol arziñ ortasına vâsıl olduĝda yâķüt-ı ahmerden bir kıaşr-ı Óazimeye vâsıl olasın zümürd-ı aşferden kıubbesi ola kıapusınıñ yâķüt-ı aşferden halkası ola. Daķķ-ı bâb idüb ve içerüden naķibü'l-evliyâ Ebu'l-Óabbâs Hâzreti Hızır ÓAleyhi's-selâm kııķa ğele saña yol gösterüb [25^b] delil ola murâdiña vâsıl olasın didi pes Hâyed ÓUmrânla vedâÓ düb yola revâne oldu tâ ki ol taĝ maħalline vâsıl oldu taĝniñ kıullesinde ğurüb-ı şemse dek turdı ğün tolncaķ zamân olduĝda nâĝâh deryâdan cüş u huruş idüb mevcler peydâ ve taĝniñ kıullelerine yanaşdı Hâyed nâzar idüb gördi kim bri dâbbe-i Óazime deryâyı şaķ idüb Óanf ve şiddetle ğelür evveli ğorinür ahiri ğörünmez gelüb ğüneş yatacaķ varub atilub ğüneşi kıapmaķ ister Sübhânehü ve TeÓâlâ emriyle melek nâzil olub ol dâbbe-i Óazime ğüneşe hücumdan menÓ itdi ğüneş Óayn-ı hâmmeye yetüb tolandıķda ol dâbbe rücúÓ idecek maħalde Hâyid kendüyi dâbbeniñ arķasına biraĝub ğözlerini yumub zıķr ve tesbîhe meşĝül ve Bâdi TeÓâlâniñ emriyle ol dâbbe Hâyedi deryâniñ ol bir yüzine biraķdı ğitdi tâ ki zıķr olunan vâdileri ğeçüb ol yâķutdan kıaşr-ı Óazime vâsıl oldu. Bir zamân turub temâşâ itdi andan kıapuniñ halkasına el urub daķ idüb içerüden bir pır-i nürâni kııķdı. Yeşil hülleler ğiymiş Hâyed eyitdi es-selâmü Óaleyke yâ nebiyya'l-

lâh ol dañi ve Óaleyke's-selâm yâ Hâayed hoş [26^a] geldiñ, Hâayid eyitdi yâ nebiyya'l-lâh benim adımı nereden bildiñ. Ol pîr eyitdi seni bu maķâma vâsıl iden bildirdi bilmez misin inne ervâh-i enbiyâoe cünde mecennedete fi'l-melekûti fîmâ teÓārafe minhâ iótelefe vemâ tenākera minhâ ahtelef yaÓni ervâh-ı enbiyâ bundan aķdem Óālem-i melekûtta cemÓ olmuşlar idi anlar ki anda birbiriyle ülfet tutub āşinâ olmuşlar idi, bu Óālem-i cismāniyyeye geldiklerinde girü birbiriyle buluşub ülfet ve āşinâ olmuşlardır, ve anlar ki ol Óālemde birbirleriyle āşinâ olmamışlardır bu Óālemde dañi görüsmeyüb bilişmemişlerdir imdi yâ Hâayid bunda gelmekden murādñ nedir Hâayid eyitdi Nñliñ başını görüb Óacāyib ve ġarāyibini seyr itmektir pîr eyitdi yâ Hâayid emr-i Óaźimden suóal itdiñ lâkin saña beşāret olsun ki Nñliñ başına vâsıl olub Óacāyib ve ġarāyibini göresin Hâayid bu beşāretten şād oldı andan ol ķaşrıñ içerüsine naźar salub gördi bir Óaźim cemāÓat altundan ve ġümüşden kürsiler üzerinde oturmuşlar yüzleriniñ nûri berķ urub ķılıclarını ve tirkeşlerini ķuşanmışlar ġanķerleri bellerinde ve sünñüleri önlerinde laÓl ve yāķutdan ve zebercedden siniler içinde envāÓ dürlü taÓāmlar [26^b] ķonmuş ve altun ve ġümüş ve billür maşrabalar ile şerbetler verilmiş, yiyüb feraġ ve şādile ġülüb ve oynayub zevķ iderler ellerinden ve boyunlarından ve tamarlarından ķan aķar ve ol ķanıñ rāyihāsı misk-ü ezferden źeki çıkub dimāġı muÓattar ider üzerlerinde heybet ve vaķar ve Óizz ü iftiġār lāmiÓ ve satıÓ olub gören ġayrān ķalır Hâayid anları görüb temāşā itdi andan pîre eyitdi bunlar kimlerdir. Ve ne tāóifedir ki Cenābı Hāķķ bunları bu kerāmetle taġşis itmişdir. Pîr eyitdi bunlar şol kimselerdir ki fî sebīli'l-lâh mücāhede idüb ġazāda şehid olmuşlardır. Yevm-i ķiyāmete dek bunlar bu minvāl üzere yerler ve içerler feraġ ve şādı üzere olub bunlara ġavf ve bîm vehm ve ġüzn ve elem tārî olmaz dāóimā rahmet ve ġufrān ile mübeşşirlerdir didi bi ķavliġi teÓālā velā taġşinü'z-żeyn fetevellā minñi sebīlu'l-lāhi emvātā bel aġyāóí Óinde rabbihim yerzāķüne ve ķavliġi teÓālā innallāhe eşterā mine'l-müóminñine innehum ve emvālehum bi enne lehumü'l-cennete yuķātılüne fî sebīli'l-lāhi fe yaķtulüne ve yaķtilüne vaÓden Óaleyhi ġaķķan mine't-tevriyyete ve'l-İncīli ve'l-Ķur'āne ve min evfā bi Óahde mina'l-lāhi festebşirü ebġÓakümü'l-leźi bāyíÓtum biġi źālīke ġüve'l-ġafūru'l-Óaźim pes Hâayid secde-i [27^a] idüb Hāķķ TeÓālāya ġamd ve šenā eyledi andan eyitdi yâ veliyallāh baña yol ġöster pîr dañi irşād idüb vedāÓ eyledi ve yola revān oldı arz-ı źehebi ķatÓ idüb bir arza vâsıl oldı yek pāre zaÓferāndan idi ġerek taġ ve ġerek šahrā ve vādi ol arzı dañi yirmi yılda ķatÓ eyledi andan arz-ı sahrāya vâsıl oldı ki arz-ı beyzā-i kāfūriyyedir ki arz-ı müşāÓşāÓa oldur ol vādide dañi kırķ yıl yürüyüb ķatÓ itdi. Andan soñra nürdan bir Óaźim ķubbe rast geldi. Ve ol ķubbeniñ Óuzleti ķābil-i taÓbir ve taķrîr degildir. Ķapusu vardır çevresine altundan sur çekmişler ol ķubbe içinde nürdan bir Óamūd eflāka çekilüb gitmiş ve ol Óamūduñ çevresinde melāóikeler vardır. Bî-ķiyās kimi iner kimi çıkar ve ġad ve ġaşrını Hāķķ TeÓālādan ġayrı kimse bilmez ol Óamūdiñ çevresinden dört bölük şu aķub ol ķubbeye yuķarudan inüb dökilür andan ķubbeniñ dört ķapusından çıkub şarf olur Hâayid bir zāmān turub temāşā itdi ve ilerü ġelüb diledi ki ol sūrñ üzerine çıkub māverāsın seyr ide nāġāñ bir melek źāñir olub eyitdi yâ Hâayid tur [27^b] yerinde ki bundan öte icāzet yoķdur maķşūdñña vâsıl oldıñ maÓlümññ ola ki bu nürdan Óamūd ki görürsin eflāke çekilmiş yedi ķat ġökleri ġeķüb sidretü'l-müntehāya vâsıl olmuşdur cennetül-firdevs işigindedir bu enhār andan aķub ġelür yâ Hâayid ķudretü'l-lāha nihāyet yoķdur Hāķķa ġamd eyle ki nevÓ-i insandan bu maķâma iki kimesne vâsıl olmuşdur birisi sen ve biri Hāzreti Hızır Óaleyhi's-selāmdır ve şol dört şu ki görürsin cennetden çıkub ġelür biri Nildir ki bal ırmaġından aķub ġelür ve biri Fıratdır ki ġamr ırmaġından aķub ġelür ve biri Seyġundur ki süd ırmaġından aķub ġelür ve biri Ceyġundur ki şu ırmaġından aķub ġelür yâ Hâayid bu şulardan iç ve ġusl eyle ve saña cennetden naşibiñ inecedir alasin velākin ólmeyesin. Üzerine dünya taÓāmından bir şeyó ekl idesin ve bundan soñra bu maķāmdan rücūÓ idüb ġidesin turmaġa izn yoķdur helāk olursın diyüb melek ġāyib oldı pes Hâayid ol dört bölük şuya ġirüb ve içüb ġusl eyledi ve namāz ķılıb Hāķķ TeÓālāya çok ġamd ve şükürler eyledi nāġāñ bir şalkım üzüm nāzil oldı ve üç [28^a] nevÓ idi bir zebercedden ve biri yāķutdan ve biri beyaz incüden idi Hâayid ol şalkımı alub rücūÓ eyledi ve geldiġi yollardan ķatÓ-ı menāzil iderek ġirü ol dābbe-i Óaźimeniñ arķasından ġeķüb ÓUmrāññ maķāmına vâsıl oldı gördi ki henüz vefāt itmiş teóessüf çeküb defin itdi ve ķabri üzere duÓā ve istiġnāda

meşğul oldu ve her bār ki ol üzümü yer idi eksilmeyüb girü bütün olurdu. Hâyyid eydür birkaç gün ol maħalde Őibâdet idüb tururken bir gün qarşudan bir şeyh sûret kimesne zâhir oldu ve yakın gelüb Hâyyide selâm virdi ve eyitdi merħabâ yâ Hâyyid hoş geldiñ seferiñ mübârek ola Nîliñ Őamelinden saña ne vâsıl oldu iŐlâm eyleseñ didi Hâyyid gördigini takrîr eyledi şeyh başın salub eyitdi. Yâ Hâyyid biz dahi kitâblarda böyle gördük. Ve böyle okuduğ diyüb Hâyyid ile insi tutdı ve musâhâbete başladı. Andan ŐUmrâniñ Őibâdetgâhında biten elma ağacına nazar idüb eyitdi yâ Hâyyid şu nefis elmalardan tenâvül eyleseñ didi Hâyyid eyitdi yâ şeyh baña cennetden rızq virilmiştir ve sipâriş olunmuşdur ki dünya taŐâmından üzerine tenâvül itmeyem [28^b] Şeyh eyitdi gerçek dirsın lâkin bu elma ağacı dahi cennet meyvelerindedir Hâkğ TeŐâlâ emriyle cennetden çıkub ŐUmrân için bunda ğidâ olub Őibâdete kavî ola ve ŐUmrân âhirete intikâl idüb bunı seniñ çün koydı şunu bil ki sen gitdikden soñra bu elma ağacı dahi refŐ olub girü cennete gider diyüb Hâyyidi inandırdı Hâyyid elma ağacına yakın gelüb bir elma kopardı ve ısırđı gibi koynundan üzüm salkıımı ğâyib oldu ol şeyh sûret-i kâhğaha idüb gözden ğâyib oldu Hâyyid gördi kendüye üzüm salkıımı viren melek zâhir oldu parmağımı ısırub eyitdi yâ Hâyyid neylediñ ol şeyh sûret-i pîri bildiñ mi didi Hâyyid eyitdi bimedim melek didi ki seniñ babañ Âdemi ve anañ Hâvvâyı cennetden çıkararı iblisdir saña hasedinden ol salkıımı senden aldırdı yâ Hâyyid eger ol salkıım duraydı bütün Őâlem halkı yiyeler idi bir dânesi eksik olmayaydı. Yâ Hâyyid şimden girü yolına müteveccih ol diyüb melek ğâyib oldu ve ahvâl ve evsâf-ı Nîli gördiği gibi haber virüb târihlere yazub zabt itdiler [29^a] ve Hâyyid dahi çok zaman geçmeyüb Mısırdâ vefât eyledi. Temmetü'l-kitâb vallâhu aŐlem bi's-sevâb.

Hâzâ âhir-i tercümete kitâbü's-selsebil fî evsâfi'n-Nîl

Mevlânâ Şeyh Celâle'd-dîn Es-Suyûtî Radiya'l-lâhu Őanh

Kevâkibü'r-ravza nâm kitâbında zıkr ider ki Nîl-i Mısıriñ mecrâsı Cebel-i Kâfda Qar tağından çıkub aqar gelür deryâları ve Baħr-i Asferi şaq idüb seriŐan yeryüzine çıkar ve altun ve gümüş ve yâkut ve zümrüd maŐdenlerine uğrar tâ gelüb Zenc vilâyetiniñ bahşesine dökilür. BaŐzılar dimişler ki Nîl gelüb insan ayağı vâsıl olduğı yerlerde cebel-i Qamerden çıkub zâhir olur ve cebel-i Qamer hatt-ı üstüvâniñ ardındadır gice ve gündüz anda berâberdir ziyâde noğşân olmaz ve cebel-i mezbûr müstatildir maşriğdan mağribe çekilmiştir. Ve cebel-i Qamer tesmiye olunduğına bâŐis budur ki ğâyette beyaz olub nazar olunduğda ayiñ ziyâsı gibi gözi kamaşdırır. Ve baŐzılar zamm-ı kâfla ve sükûn-ı mijmle kamer ıtlâğ iderler sebep budur ki kameri didikleri tayr-ı maŐrûn andan gelüb ve ol maħalle mensüb [29^b] olmağın cebel-i Kameri didiler ve MirŐatü'z-Zamân sâhibi zıkr ider Nîliñ aslı cebel-i kamerden çıkup cemŐ olur andan on ırmâğ olub her biri bir tarafa aqar anlardan biri Nîl-i Mısırdır cenûbdan çıkub şimâle segirrdür sâŐir ırmaklarıñ hilâfidir. Ve şimâle aqan şu latîf olur. Ve Nîl-i Mısıriñ ziyâdeliği huşûsında ihtilâf olunmuşdur bir cemâŐat-i lâ yaŐlem zâlîke illallâh diyüb sükût itdiler ve baŐzılar Nîliñ ziyâde olmasını Őuyûn ve enhârdan didiler bir cemâŐat aña zâhib oldılar ki ziyâde olması iklim-i Hâbeşde ve bilâd-ı Nevde yağmurlar çok yağmağın siller vefret üzre olub Nîle qarışub taşar aqar ve Mısr Qâhireye şimdi geldiği yaz vaktinde ancağ gelür ve böyle gec vâsıl olduğına bâŐis mesâfe-i baŐide olduğı içündür ve baŐzılar bulanığ geldiğine sebep budur ki ol Őuyûn cebel-i Kameriñ altında Nîl ziyâde olduğı zamân Őuyûndan bulanığ çıkar pes maŐlûm oldu ki ziyâdeliği seyl ve yağmurdan degildir fiŐl-i ilâhidir ve âsâru'l-Őulviyye nâm kitâbda Aristalis-i hâkîm zıkr ider ki qadîmü'z-zamânda Nîl taşdığda gelüb arz-ı Mısıri tavâf idüb kaplarıñ halk mürtefiŐ yerlere [30^a] çıkub ve cebel-i muŐfelimde mağaralarda sâkin olurlardı ve anda mağaralar vâri idi ki bir ucı Baħr-i Qalzeme çıkardı hattâ öyle mağara vâri idi ki şehriñ halkı sığar idi ve SecŐu'l-lehdîl nâm kitâbiñ müŐellifi Ahmed Bin Yusuf En-Nikâşî zıkr ider ki Şit ŐAleyhi's-selâm istihlâf eyledi. İdrîş ŐAleyhi's-selâm tağda sâkin olub Nîliñ ahvâlini görüb Mısıri emrini ve tedbirini şürüŐ itdi. Gördi kim Nîl defŐa-i vâhidde gelüb Mısr iklimini basar ve ihâta ider halk mürtefiŐ yerlere ve tağlar başına çıkub sâkin olurlar Nîl çekildikde halk inüb sudan hâlî buldukları yerleri ziraŐat iderlerdi. Ve nîl ğâhî vakt-i ziraŐatde ve ğâhî ğayrı vaktide taşardı. Vakt-i muŐayyenesi

yoğidi. İdrîs ÓAleyhi's-selâm bunı görüb bi'l-cümle halkı cemÓ eyledi. Ve Nîl ziyâde olub aqmağa başladı. Ve başladığı mahallere vardı ve Óilm-i hendese ile arâzi ve şuyı vezn idüb terâziye aldı ve yüksek yerleri alçaq idüb ve Hâbeş iklimine geçüb ol iklimleriñ halkını cemÓ [30^b] idüb ceryân-ı Nîliñ mesâfesinde baÓzi mahalleri ziyâde ve baÓzi mahalleri eksik idüb Nîliñ yollarda tiz ve geç gelişine göre hesâbın alub Nîliñ Mısra ne vaqıt vâsıl olmasını ve ne vaqıt lâzım olub ziraÓat eyyâmına rast gelmesini tañrîr idüb yolları ıslâh eyledi. El-ân Nîliñ ceryânı ol ıslâhın üzerinedir. Ve ibtidâ Nîl emrinde tedbjir iden oldur. Ve Ferîdü'l-Ġarâib şâhîbi İbnü'l-Verdâ eydür. Nîlden uzun ırmağ yokdur ve Hâzreti Resûlü'l-lâh Şalla'l-lâhu ÓAleyhi Vesellem buyurmuşdur inne'n-Nîli yuhricü mine'l-cennete velevi't-temestüm fîhi hıyne yahrucu li vecedüm fîhâ min varâkihâ yaÓni tañkıkân Nîl cennetden çıkar ve eger çıktığı vaqıtde isteyüb arasañız cennet yapraklarından bulurdıñız zıkr olunur ki Nîl ve Seyhûn ve Ceyhûn ve Fırat arz-ı zehebde yeşi zebercedden bir kubbeden çıkar yüksek tağ kulesinden akar ve Nîl baldan tatlu ve misk-i ez ferdet ezjd râyihâlıdır lâkin şular qarışub levn ve taÓamı ve râyihası tağyir olur ve tertîbi artar sebebi budur ki Hâkğ Sübhânehû ve TeÓâlâ şimâl yelini gönderir esüb ve acı deñizi qaldırub önüne sed ider öte gidemeyüb irkilür ve taşra iklimi başub [31^a] yayılır Tañpan cediti bürci tamâm olur, bi emri'l-lâhi teÓâlâ rîh cenüb esüb Nîli acı deñize aqıdır andan yer açılıb halk ziraÓat iderler, ve üstâd İbrâhim Bin Vaşif Şâh kitâb-ı ahbâr-ı Mısırda zıkr ider ki ol zamân Yezdişir pâdişâh oldı sıhr ve kühâne Óilmini ol taşnif itmişdi. Hermes nâm kâhin cebel-i Qamere gönderdi varub anda heykel ve temâsil yaptı ve Nîliñ batıhasını taÓdîl ve ıslâh eyledi zirâ andan evvel Nîl taşub füyuzân olurdu ve kâhî baÓzi mevâziÓde munkatıÓ olurdu Hermes hîkmetle baqırdan seksen beş şüret peydâ idüb vazÓ eyledi ve cebel-i Qameriñ altından Nîl çıkub ol şüretlerin ağızlarından kıyâs maÓlüm ile aqub enhâra dökilürdi ve ol baqırdan dür olmuş eşkalde mekâdir idüb arz-ı Mısır kaç arşun şudan rey olacağını hesâba alub on sekiz zirâÓa kısmet eyledi ve her zirâÓı on iki parmak üzre Óağd itdi bu miqdâr şü geldikde arz-ı Mısırî olub ehl-i Mısır müntefiÓ olacaq miqdârı soyar bir cânibe aqıdub ziyâdesini hatt-ı istivânıñ ardında arz-ı harâba aqıdub şarf itirdi ve vilâyetlerini başub ġarğdan halâs itirdi zıkr [31^b] olunan cebel-i Qameriñ resmi budur ki bu mahalle işâret olundu.

Cebel-i Qamer

ÓUyün-ı ÓAşere

Enhâr-ı Hâmse

Ehâdeyni'l-Bahreyn

Qatrihâ

Minhum

Dercihî

Enhâr-ı ErbaÓîne

Hattu'l-İstivâ

Nehr-i Nîl-i Mısırî yuhricu fî halaqa

Desbat

Bahr-i Şatuf

Eşmun

İklim-i Şâñi

El-Mansûre

Bahr-i Reşid Halic-i Nâhir

Enhâr-ı Hâmse

Ehâdeyni'l-Bahreyn

Qatrihâ

Minhum

Dercihî

Enhâr-ı ErbaÓîne

Hattu'l-İstivâ

Bahire'l-Kebire Fî İklimü'l-Evvel

[32^a] Rivāyet olunur ki selātin-i māziyeden ba'zısı Nīlin ahvāline vākıf olmak için ādem irsāl idüb nice zamāndan soñra bir ulu tağa vāsıl oldılar yukarusına bir ādem çıkardılar ol dañi gidüb ol bir yüzine inüb gitdi gelmedi birin dañi çıkardılar anın dañi nām u nişanı belürmedi āhir rücū itdiler ve dañi rivāyetdir ki ol tağın ötesinde miķnātıs-ı ins dirler bir cins taşlar vār idi gāyet beyazı gümüşü gibi ol taşların hāsıyyeti bu idi ki kaçaninsanın gözi toķunsa ol ādemi çeküb kendüye getirür idi ol taşlara ādem yapışur qalır halās olamayub helāk olurdu.

Bāb-ı šānı Nıl-i Mısırın Óacāyib ve ğarāyibini beyān ider İbni LehıÓa rivāyet ider ÓAbdu'l-lāh El-Muġāviriden ol dañi ÓAbdu'l-lāh Bin Óömerden Radiya'l-lāhu ÓAnhumā rivāyet ider ki dimişdir, Nılı Mısır seyyidü'l-enhār sahhara'l-lāhu teÓālahū külle nehreyni'l-maşrıķ ve'l-maġrib fe izā erāda'l-lāhi teÓālā tecrī Nılı Mısır emra küle nehran yemüdde fe emdete'l-enhāri innehā ve feccara'l-lāhu teÓālā ilā külli māōin Óuyūnen fe izā entehā cerīha ilā māōi irāden ve ħayyu'l-lāhi teÓālā ilā külli māōi enne yarcıÓu iā Óunsura yaÓni Nıl-i Mısır ırmaķların sultānidir ve maşrıķ ve maġrib [32^b] arasında olan ırmaķları Ħaķķ Sübhānehū ve TeÓālā aña müsaħhar kılmışdır. Kačan Ħaķķ TeÓālā emriyle Nıl ziyāde olub cereyān ide sāōir ırmaķlara emr olur, Nıle yardım idüb imdād iderler, kaçan kim Ħaķķ TeÓālānın irādeti üzre cereyānı tamām ola sāōir ırmaķlara vahy olunur sular çekilüb yerlü yerine rücū ide kemā qāla'l-lāhu teÓālā fe ahrecāhum min cennāti ve Óuyūni ve züū ve maķām-ı kerim rivāyet olunur ki kağimü'l-eyyāmda Nılın iki cānibinden İsvān şehriden aşıġa reşide gelince bağ ve bostān ve baġçeler idi gemiler zıll-i eşcārda yürürdi ve güneşi sertān bürcine dāhil olduġda sāōir enhāriñ suları eksilür ve Nıl ziyāde olur ve ziyādeligi şuhūr-ı Kıptiden Buda, ve Mısır ve Ebib ve Tüt bu dört ayda vākıÓ olur, ve miķyāsda şu on altı arşun irtifāÓ buduġda arāzi-i Mısırı rey ider ve inhirāf-ı Nılden soñra qāÓ-ı miķyāsda şu üç arşun miķdāri qalsa ol sene Nıl az gelür dirler, ve ravza-i miķyās Esāó İbni Zeyd Eş-Şünūhi Süleyman Bin ÓAbdü'l-melik için yapmışdır ve ol maħalle qarib bir miķyās dañi vardır Ahmed Bin Folun yapmışdır. [33^a] Šunuñ vefretinde ve keşret-i emvācda anıyla Óamel iderler, ve ħalvān-ı fām qarıyyede bir miķyās dañi vār idi ki ÓAbdü'l-Óaziz Bin Mervān yapmışdır bunlardan evvel üç miķyās vār idi biri Manuķda Ħazreti Yūsuf Es-Sıddık yapmış idi Óaleyhi's-selām ve biri dañi Akşā nām qarıyyededir ve biri dañi Ahmimedir ki ve Levketü'l-Óacūze nām ħātun yapmışdı, FirÓavn ğarķ olduġdan soñra Mısırda otuz yıl pādişāh olmuşdur ve Atfīhde bir tākā vardır yılda bir kerre güneş tolandığı cezīreden Nılın ol sene kaç arşun ve kaç parmak gelecekdir maÓlüm idinürler.

Bāb-ı šālīs Mufaşsal-ı evvel Mısra Mısır tesmiye olunduġunun sebebinı beyān ider bāÓiş oldur ki Ħazreti Nūh Óaleyhi's-selāmin dört oġlu vār idi biriniñ adı Sām ve biriniñ Ħām ve biriniñ Yāfes ve biriniñ Yaħtūn idi bir gün Nūh Óaleyhi's-selām oġlu Sāma ħitāb idüb çağırdı Sām cevāb virüb icābet eyledi Sām dañi evlādına çağırdı evlādından Arfaħşd cevāb viridi ve Ħazreti Nūhuñ yanına geldi Nūh Óaleyh's-selām šāġ elini Sāmin üzerine ve şol elini Arfaħşdın üzerine [33^b] koyub ħayır duÓā eyledi ve eyitdi yā rabbi Sāma bereket vir ve mübārek eyle, ve Arfaħşdın evlādına mülk ve saltanat vir didi andan Nūh Óaleyhi's-selām oġlu Ħāmı çağırdı, ne oġlu ve ne kendi icābet eyledi, aña bedduÓā itdi ve eyitdi ki yā rabbi Ħāmı ve evlādını ħor ve ħaķir eyle ve Sāmin evlādlarına bende ve ħizmetkār eyle didi. Cümle Sūdan ve Ħabeşilerin aşlı Ħām neslindedir ol maħalde Ħāmin oġullarından Mısır bin Banır çıkageldi, ve Ħazreti Nūhuñ yanına varub mübārek elin öpüb eyitdi yā ceddı ben seniñ ħizmetindeyim eger babam icābet itmediyse ben icābet itdim benim için ħayır duÓā eyle didi. Ħazreti Nūh Óaleyhi's-selām el qaldırub Allāhümme bārik fıhi ve fı zürriyete ve eskene efdāle'l-arza'l-mübārekeke elletı hiye ümmü'l-bilād ve ġavşü'l-Óibād elletı nehrihā efdāle illā ešmāra ve ecÓale fıhā efdāle'l-berekāt. YaÓni yā rabbi Mısırı kuliña bereket vir ve dañi evlādına ve zürriyetine bereket vir ve anlara efdāl arzı mesken eyle şol arz ki ümmü'l-bilād ve ġavşü'l-Óibāddır ve ırmaġı ırmaķların efdāli ve ħayırlısıdır ve ol arza efdāl berekāt vir ve Nūh Óaleyhi's-selām oġlu Yāfeşe nidā itdi icābet itmedi ne kendisi [34^a] ve ne evladları, Pes Nūh Óaleyhi's-selām bedduÓā idüb Ħaķķ TeÓālā seni ve evladlarını şerār-ı ħaķ eylesün didi andan Yaħtūna nidā eyledi icābet idüb yanına geldi, aña ħayır duÓā eyledi, Sām Nūhuñ duÓası

berekâtıyla devletle çok rûzgâr Óömr sürdi ve oğlu Arfâhşd dahi muÓammer olub saltanat ve nübüvvet evlâdına degdi, Hâmiñ dört oğlu vār idi biriniñ adı KenÓan idi ki Sûdan ve Hâbeşilerin aslıdır, ve biriniñ adı Futiñe berberilerin aslıdır ve dördüncü oğlunuñ adı Bağsđdır ki anıñ dahi dört oğlu vardır biriniñ adı Hâziğ ve biriniñ adı Ācdır. Ve Mısrıñ dahi dört oğlu var idi. Biriniñ adı Fağt ve biriniñ adı Eşmen ve biriniñ adı Etreb ve biriniñ Sâd idi tûfândan soñra arz-ı Mısra evvel nüzûl iden Naşr ile gelüb Münûkda menzil tutdı pır ve zaÓıf olmuşidi ve oğlu Mısrı Mısra göndermişidi kendüye yurd ve aqtāÓ virdi ol sebebden Mısra Mısr tesmiye olundu ve Mısrıñ evlâdına mâbeyni'l-bahreyn isvâna varınca tavlen ve Óarzen ve bâriqadan āblaya varınca aqtāÓ virdi [34^b] kaftiyye maÓa Kıbtıyye mevziÓi Kaftiyye virdi İsvâna ve aşağı Aşmana gelince ol sebebden Kıbt tesmiye olundu ve Aşmûna Aşmûni aqtāÓ virdi aşağı Minûka varınca ol sebebden Aşman ıtlâk olundu ve Etrebe Minûk mâbeyni Sâda varınca ve Sâda dahi Sâddan varınca aqtāÓ virdi binâóenÓaleyh her vilâyet şâhibi ismiyle tesmiye olundu bu vech üzre Mısrı dört cüzó üzre bahş eyledi.

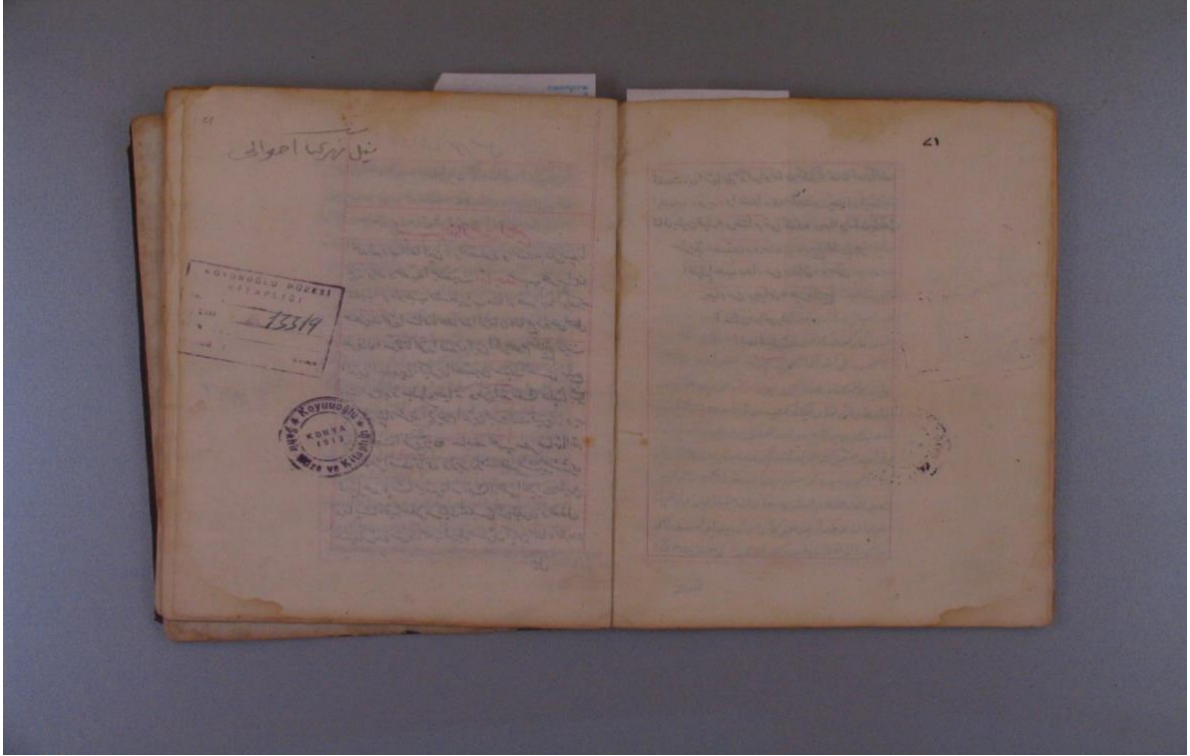
Faál-ı Şanı Mısrıñ mehâsini beyânındadır. Mısrıñ mehâsininden biri budur ki şuyın şularıñ eyüsi ve lahmi ve húbûbi tayyib ve ahsendir ve bu üç eşya ile Mısr Şâm üzerine tafđil olunmuşdur ve bālî sâóir bállerden ıtrı ve ahlıdır. Mülk-i Mısrıñ Hâzreti Resûli Ekrem Salla'l-lâhu ÓAleyhi Veselleme bâl hedıyye göndermişdi Hâzreti ÓAleyhi's-selâm buyurdu ki bu bâl bize neredendir eyitdiler yâ Resûl'l-allâh Mısrda bir qarıyye vardır Nıhk dimekle maÓrúfdur ol ol qarıyyeniñ Óaslındandır. Hâzreti ÓAleyhi's-selâm buyurdılar ki allâhümme bârik fı yühâ ve Óaleyhâ deyü bereketle duÓâ buyurdu hâlâ ol qarıyye hâzretiñ duÓası berekâtına maÓmür olub bālî sâóir qarâniñ bâlından etyab ve mebrúkdur ve mehâsin-i Mısrıñ biri dahi [35^a] Budur ki arz maÓreke havasına dört faál ile zıb ü zınet bulur evvel üç ay beyaz gümüşe beñzer ki Nıl taşub artar ve üç ay miske müşâbih olursa Nıl çekilüb ziraÓat āvâni olub yeriñ levni ve râyihası misk râyihasına müşâbih olur ve üç ay zümrede beñzer ki nebâtât yetişüb ve çiçekler açılıb besât zümridin düşünür ve üç ay dahi ziraÓat dahi yetişüb hâsad zamâni olub ekin şararub nazarda alşuna mümâşil olur. Ve İbni ÓÖmer Radiya'l-lâhu Óanhdan mervıdır ki men erâğâne yenzuru ilâ şebhi'l-ferdüs fe'l-yenzur ilâ arzı Mısra hıyne yahşuru zerÓihâ ve yüzhera rebjÓihâ ve teksebe'n-nürî eşcarahâ yaÓni her kim dilerse cennet-i firdevsiñ mişlini göre nazar kılsun arz-ı Mısra ziraÓatin yeşerdikde ve nebâtâtı çiçeklendikde ve eşcarı ezhârdan libâs giydikde ve Mısrıñ mehâsininden biri dahi budur ki her zamân ve her faşılta sebze ve meşmûm ve meyve bulunub munqatıÓ olmaz ve Mısrıñ mehâsininden biri dahi budur ki arz-ı isvânda altun maÓdenleriniñ üzerine fayıkdır ve arz-i kavşde zümürd maÓdeni vardır dünyâda [35^b] andan ğayrı zümürd maÓdeni yokdur ve mehâsin-i Mısrıñ biri dahi budur ki suyüt ki müsâhası otuz biñ fidândır bir düz şahrâdır ki eger bir kıatre şu tamlasa cevâni-i erbaÓası beraber yayılır ve keten ve kıuru ve envâÓ eşya ziraÓat olunur cânib-i şarkısi Nıldır. Cânib-i ğarbısinde tayalsan şeklinde bir beyâz tağ vâkıÓ olmuşdur cebel-i Ebı Kıñile dimekle maÓrúfdur kıuşlar sadâsından ol tağda āvâz işidilür rivâyet olunur ki Hârûn Er-Reşid dünyâyı taşvır idüb virdiklerinde arz-ı Mısrda küre-i esbütı begenüb pend itmişdir. Ve mehâsin-i Mısrıñ biri dahi budur ki arz habırde vâkıÓ iħrâm tağlarıdır ki yiryüzünde andan yüksek binâ yokdur mülük-ı İslâmdan baÓızısı hedmine mübâşeret itdiler hesâb idüb gördiler ki tamâm ħarâc-ı Mısr hedmine kifâyet itmez ferâğat itdiler Mâmûn Hâlıfe hedmine mübâşeret idüb altı ay miğdârı cedd ü cehd idüb bir tağa açdılar içerüsünde bir nesne bulunmadı ve Mutalsım oldığı ecilden zâhir olmadı rücûÓ itdiklerinde bir mermer şadırvan içinde biraz altun buldılar vezn idüb hesâb itdiler ol müddetde [36^a] şarf olunan aqçeye berâber geldi, ve Cerđdetü'l-Ócâyb nâm kitabıñ müóellifi İbnü'l-Verdâ naql ider ki cevâhir-i nefsiye ve maÓden-i mütenevviÓa ile memlû ve meşhûn dehen-i ħikmetle medhúndur ve âlât ve silâhla memlû ve mutalsımdır, yâbis ve sadâ kıabül itmez ve her dem mezbûrâniñ her biriniñ arşuniyla dört yüz arşundur ve esâsı dahi ol kıadardır ve Óulvi dahi kezâlık binâsı mermerdendir İskendiyye üzerinde Zâtü'l-Hâm nâm maħalde kıatÓ olunub naql olunmuşdur. Kıırkı fersah yerdır ve fersah üç mildir ve mil biñ bāÓdır ve bāÓ dört arşundur ve arşun yirmi dört parmaqdır ve binâsında ihtilâf olunmuşdur rivâyet budur ki mülük-ı aqtâbdan Sehlük Bin Dersid yaturken bir gice hevelnâk düş görüb irtesi gün kühnâyı cemÓ idüb ve gördiği düşi taqrır-i Óilm-

i nücüm ile yoklayub ve bilüb tūfān olacağından haber virdiler ve vaktini taŖyın itdiler pes kable't-tūfān iŖrāmın bināsın mübāşeret itdiler ve Berhermde yedi beyt yapıdı kevākib saŖbe-i seyyāre Ŗadedi üzre ve her biriniñ kapusında altundan bir Ŗanem vaŖŖ itdi mücevvef bir elin ağızına Ŗomuş altında kitābe köhne adıyla yazı [36^b] yazmışlar, kaçan ol yazı okunsa ol Ŗanem ağızını açar ol kapuniñ miftāhı çıkub žāhir olur ve ol Ŗanemleriñ Ŗurbāni ve buhurları ve eyyām-ı vaŖt ve sāŖati vardır ve ol defāŖin ve hāzāŖiniñ vuşūli ol evŖāt Ŗuşūlüne mevŖūfdur ve ol Ŗanemlere ve buyūt-ı sebŖaya ervāh musahhar itmişdir hıfziçün ve seng-i rehāmdan bir fāvus Ŗomuşdur mutabbaŖ içinde bir melek yatur başı üzre bir Ŗahife Ŗonmuş ol melek ismi ve resmi ve hikmeti yazılmışdır mutalsım oldığı ecilden kimesne vāsıl olmaz ve ol hermlere Ŗu yolları itmişdir tāk Nıl ol müşāribe gelüb tolar ve ol hermlerde yir altundan yol itmişdir feyyuma çıkar iki günlük yoldur ve hermler de yazılıdur ki biz bunları altı yılda binā itdikbizden Ŗoñra gelenler murād iderler ise altı yüz yılda hedm itsünler ve maŖlumdur ki hedm itmek binādan āsāndır ve biz bunları dıĖāc ve Ėarır ile serāpā Ŗördük bizden Ŗoñra gelenler Ėasır ile elbās itsünler ve herm-i Ŗāñniñ müŖekkeli Ŗaruşın bir emred oğlandır ve herm-i Ŗālīše ki küçük hermdir müŖekkeli bir ruhbāndır pır Ŗuret elinde bir mücmer tulūŖ-ı Ŗemsde ve Ėurubda ol mücmere ile hermi tolaşur yakın gelse Ėāyib olur, ırāŖ Ėitseler Ėirü Ėine [37^a] Žāhir olur, ve mehāsın-i Mısrđan biri dañi budur ki Ėadımü'l-eyyāmda ehl-i Mısr her sene bir yañda Ėız alub atasına ve anasına mal ve aŖŖe virüb irzā iderlerdi ve ol Ėızı Ėelin idüb libās-ı fāhire ile tezyin idüb ve Ėötürüb Nıle atarlardı Nıl dañi ziyāde olub vefā ider idi etmezlerse Nıl gelmez idi ŖŖmer Bin El-ŖAs bu Ėuşūsi Ėāzreti ŖŖmer Rađiya'l-lāhu ŖAnh Ėāzretlerine iŖlām itdikde bir varağa yazub irsāl eyledi ve bunu Nıle ilĖā idiniz deyü emr buyurdılar ve ol kağıdıñ maźmūnı bu idi ki yā Nıl eger sen ĖaĖĖ TeŖālāniñ emr-i Ŗerifi aĖub gelürsen yine emr-i ĖaĖĖ ile aĖub gelesin yok eger sen kendü kendiñden artub gelürseñ lāzım degilsin gelme saña ihtiyācımız yokdur çün ol kağıdı Nıle bırağdılar ol Ėice on sekiz zirāŖ Ŗu gelüb arz-ı Mısrı tamāmen rey eyledi

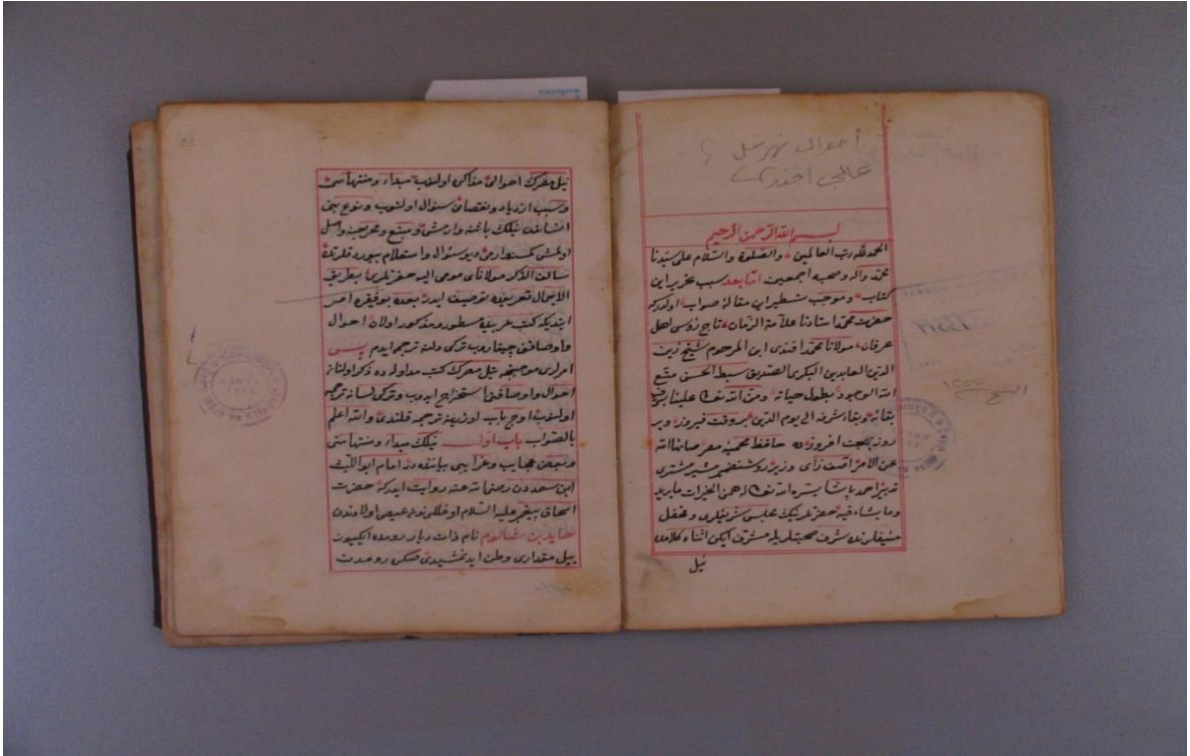
FaŖl-ı Ŗālīš Mısrıñ fażileti beyanındadır ĖaĖĖ Sübhānehü ve TeŖālā Ėur'an-ı Ėeriminde vesāŖir kütüb menzilesinde Mısrı žıkr itmişdir FirŖavndan Ėikāyet idüben buyurmuşdur eleyse lı mülkü Mısrave hāzihi'l-enhāru tecrj min taĖtj efelā tubsırün ve fezāŖilinden biri dañi budur ki enbiyādan nice kimseler Mısrā Ėirmişler [37^b] Ėāzreti İbrāhim ve İsmāŖil ve YaŖĖub ve Yūsuf Ŗalavātu'l-lāhi Ŗalā nebiyyinā ve Ŗaleyhim ve Ėāzreti YaŖĖub evlādından on iki nefer kimesne dāñil oldılar, ve fezāŖilinden biri dañi budur ki Ėāzreti Mūsā ve Ėārün ve YūşāŖ ve Danyāl ve Nün ve Armiyād ve LoĖmān ve Ŗİsā Ŗalavātu'l-lāhi Ŗaleyhim EcmaŖın cümle Mısrıda toĖmışlardır. Ve fezāŖilinden biri dañi budur ki ol Ŗecer-i Ėurma ki ĖaĖĖ TeŖālā Ėurōān-ı Ėeriminde žıkr ve beyān buyurmuşdur ki ve Ėuzzı ileyki bi cizŖin nahleti Mısrđadır birisi Belsem kapusıdır Ėāzreti Ŗİsā muŖcizātıyla muŖtarrebede žāhir olmuşdur ve dañi Ŗahābe-i Ėirāmdan çok kimesne dāñil olmuşdur cebel-i muŖažžamda baŖzılarınıñ Ėabri mevcuddur ŖAmr Bin El-ŖAs Ėibi ve Ėayrıları Ėibi, rıdvānu'l-lāhi teŖālā Ŗaleyhim ecmaŖın ve biri dañi fezāŖilinden budur ki Fūr-ı Ŗñnā ve Beytü'l-MaĖdisdir ki aŖmāl-i Mısrđandır. Temmetü'l-kitāb bi Ŗavni'l-lāhi'l-melikü'l-vehhāb

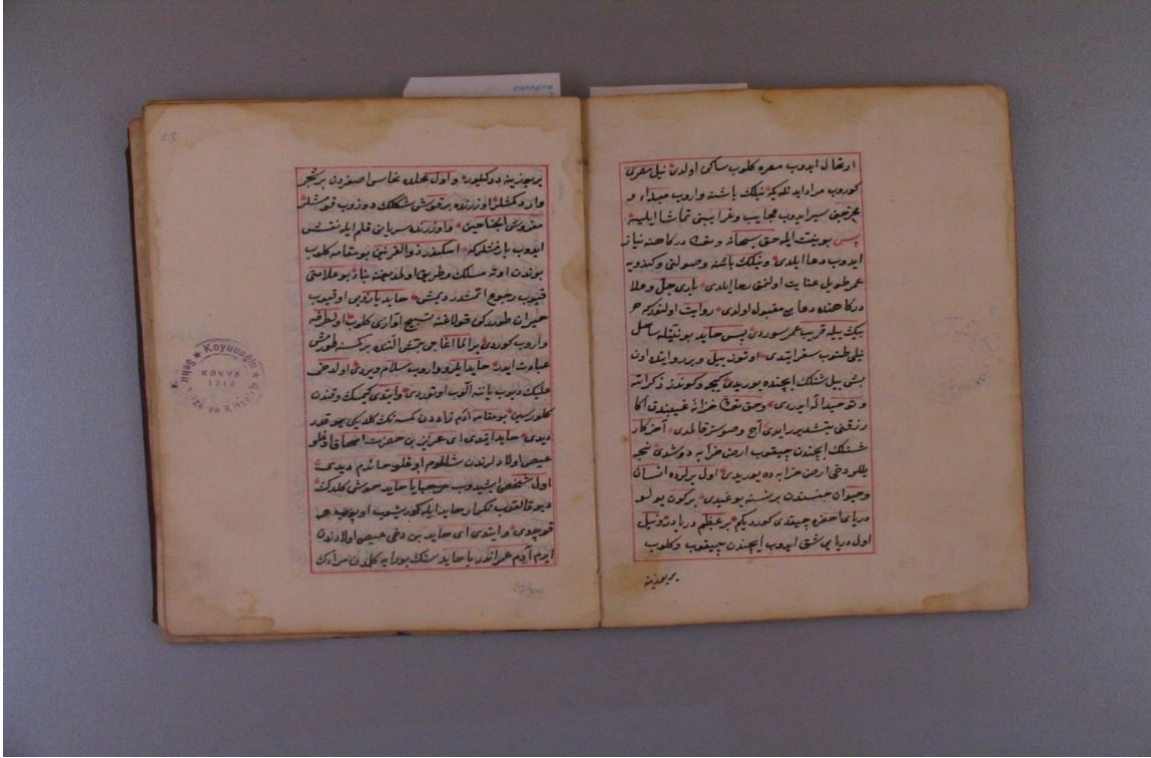
Fı 11 Ėā Sene 325

Ek2-Tıpkıbasım

Sayfa | 505

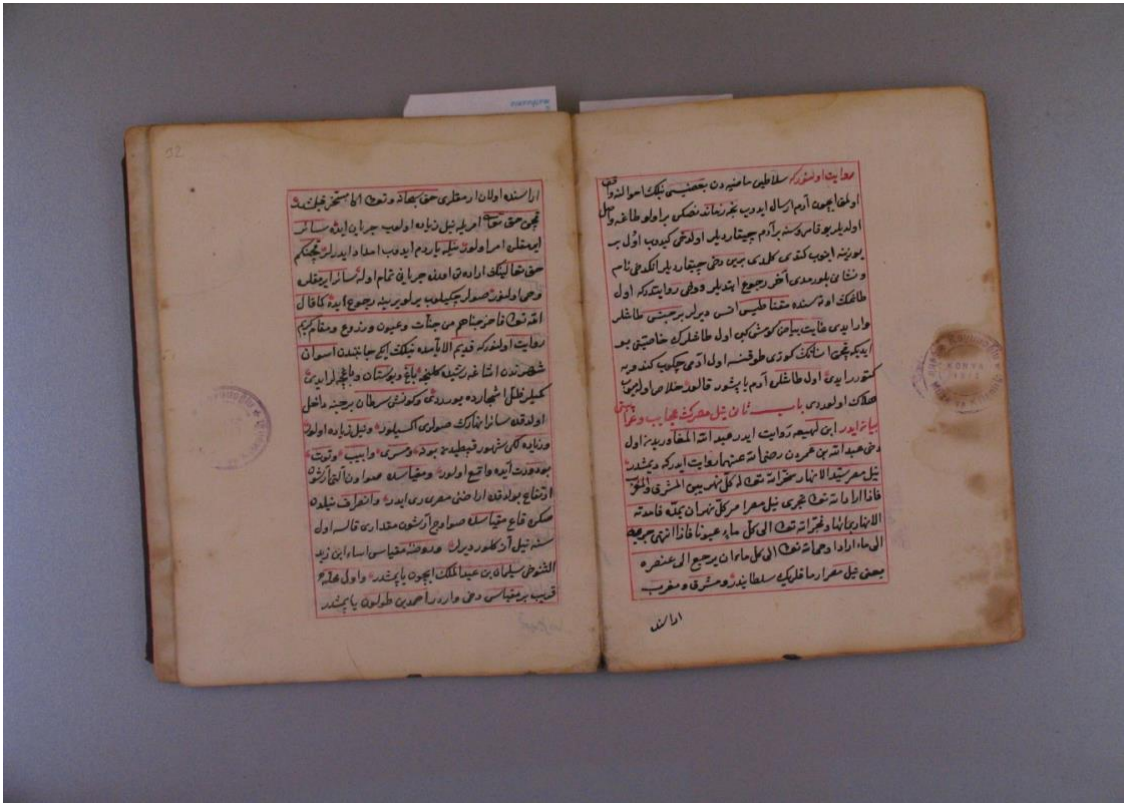

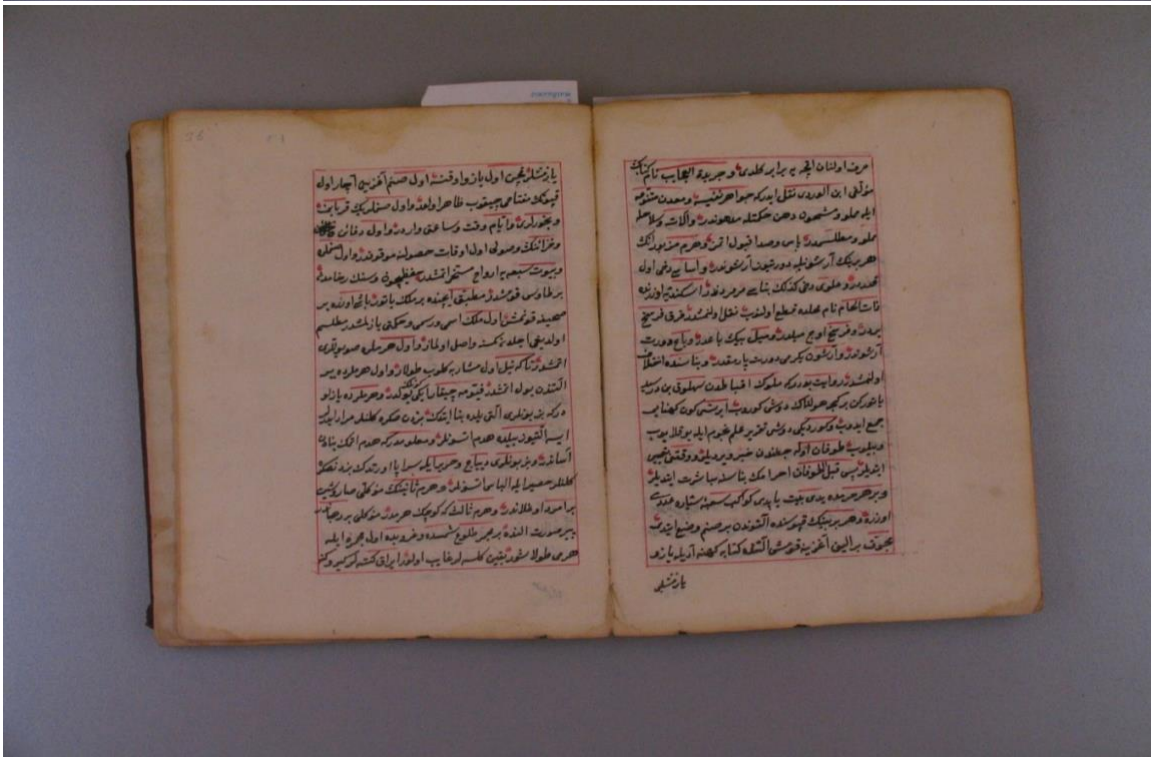

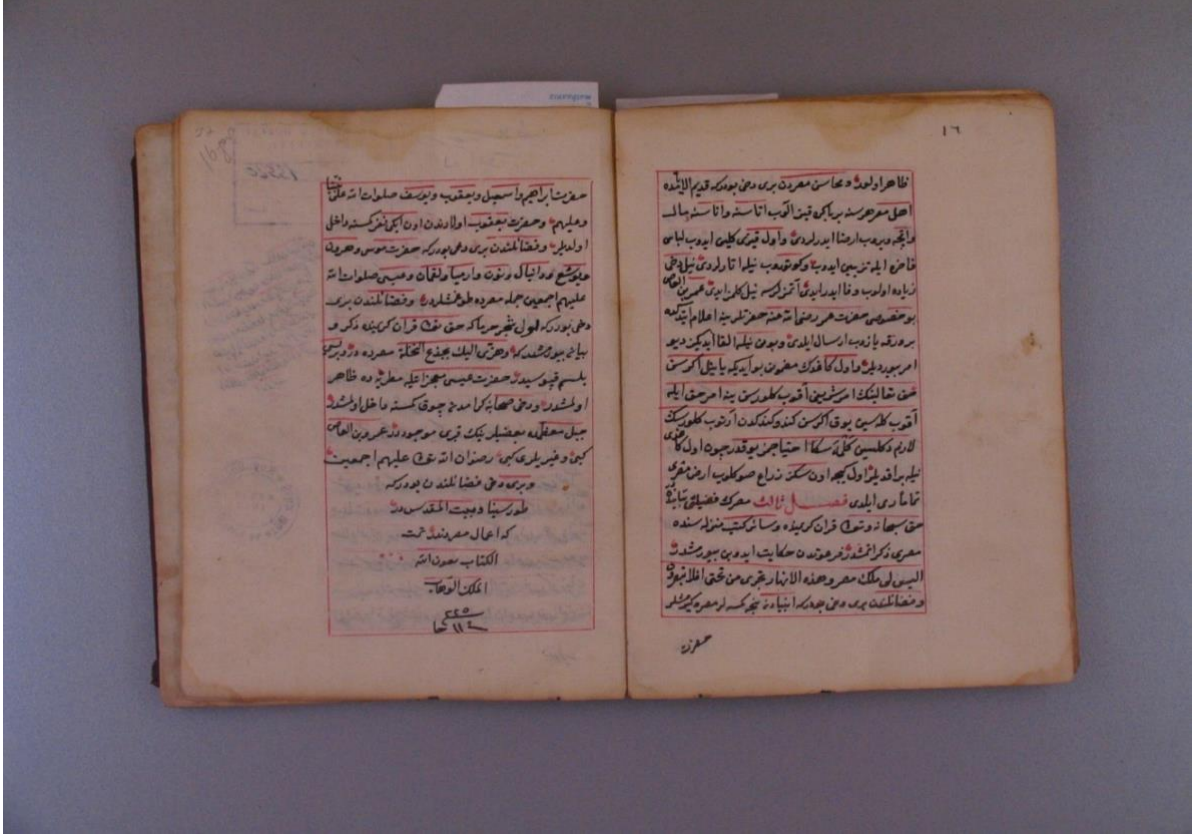

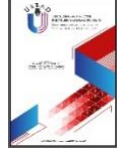

KAYNAKÇA

- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügât*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- İnan, A. (1992). *Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Köprülü, F. (1986). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Mevlânâ, A. C. (2017). *Şevâhid-ün Nübüvve (Peygamberlik Müjdeleri)*. İstanbul: Hakikat Kitâbevi Yayınları.
- Parlatır, İ. (2014). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınları.
- Şemseddin, S. (2012). *Kâmûs-i Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Vercoutter, J. (2013), *Eski Mısır*. (Çev.). Emine Çaykara. İstanbul: İletişim Yayınları.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4, Year
4, Sayı 9, Issue 9, Ağustos 2022, August 2022
e issn: 2687-2641

KİTAP İNCELEMESİ

İnan, A. (1991). *Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları*. Ankara:
Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Murat ŞENGÖZ

Dr., Milli Savunma Bakanlığı, Ankara/Türkiye.

Dr., Ministry of Defense, Ankara/Turkey.

muratsengoz74@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6597-0161

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1116958

Makale Türü / Article Type: Kitap İnceleme / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 15.05.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 05.08.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Şengöz, M. (2022). Kitap
İncelemesi. (Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları). *USBAD Uluslararası
Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(9), 514-521.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism
detected.

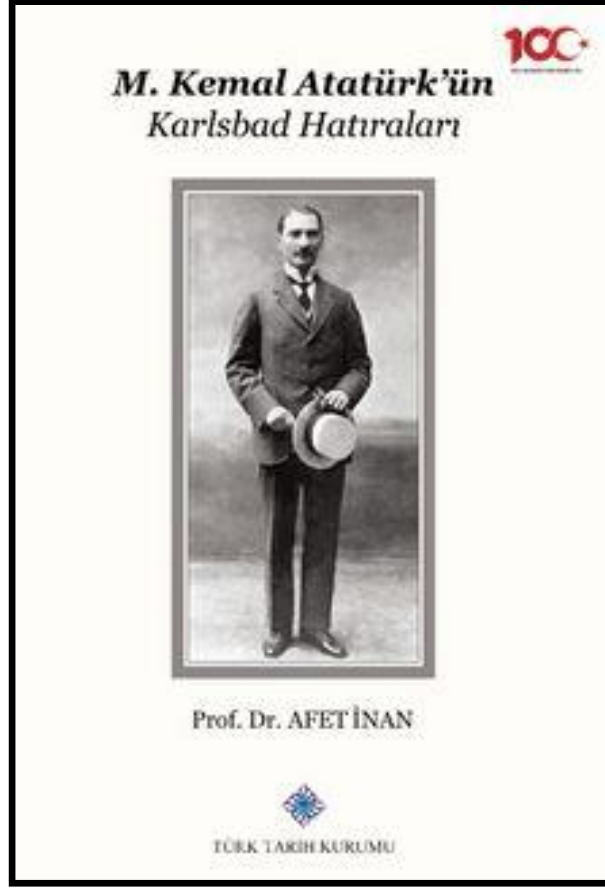
İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Bu çalışma, özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın hayatında önemli bir yere sahip olan "Karlsbad Hatıraları" üzerinden Türkiye ile Avusturya arasındaki tarihi ve sosyolojik ilişkilere dikkat çekmek amacıyla kaleme alınmıştır. Prof. Dr. Afet İnan, 1931 yılında basılan ve "Karlsbad Mustafa Kemal Atatürk'ün Hatıraları" adlı yetmiş bir sayfalık kitabında, Mustafa Kemal Paşa'nın yaşamının mesleki ve entelektüel yönlerine ilişkin çok özel bilgileri beyan etmekte, aktarmakta ve dikkat çekmektedir. Bu kitap temelde, Mustafa Kemal Paşa'nın 1915-1918 yılları arasında kaleme aldığı ve Mustafa Kemal Paşa'nın "Karlsbad'da Geçen Günlerim" başlığını taşıyan günlüklerine dayanmaktadır. Bu günlüklerin Mustafa Kemal Paşa'nın düşüncelerinin ve meslek hayatının önemli ayrıntıların anlaşılmasında önemli bir yeri olduğu söylenebilir. "Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları" adlı eser; Mustafa Kemal Paşa'nın meslek ve fikir hayatı (1881-1918), Mustafa Kemal Paşa'nın (1915-1916-1918) hatıra defterleri; Mustafa Kemal Paşa'nın "Karlsbad'da Geçen Günlerim" başlığı altındaki yazıları; Mustafa Kemal Paşa'nın meslek hayatına ait tarihlemeler (1881-1918); Mustafa Kemal Paşa'ya verilen şerit rozet, madalya ve takdirnameler olmak üzere toplam beş bölümden müteşekkildir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Pasha, Karlsbad Anıları, Kemalist Felsefe

Abstract: This article is written in order to draw attention to the historical and sociological relations between Turkey and Austria, especially through the "Memories of Karlsbad", which has an important place in the life of Mustafa Kemal Pasha. Prof. Dr. Afet İnan, in her seventy-one-page book, titled "Memoirs of Karlsbad Mustafa Kemal Atatürk" published in 1931, declares, conveys and draws attention to very specific information about the professional and intellectual aspects of Mustafa Kemal Pasha's life. This book is basically based on the diaries of Mustafa Kemal Pasha, entitled "My Days in Karslbad", written between 1915 and 1918. It can be said that these diaries have a unique role in understanding the important details of Mustafa Kemal Pasha's thoughts and professional life. The book titled "Karlsbad Memories of Mustafa Kemal Atatürk"; consists of a total of five sections. These are professional and intellectual life of Mustafa Kemal Pasha (1881-1918), diaries of Mustafa Kemal Pasha (1915-1916-1918); Mustafa Kemal Pasha's essays under the title "My Days in Karslbad"; chronology of Mustafa Kemal Pasha's professional career (1881-1918); ribbon badge, medals and certificates of appreciation given to Mustafa Kemal Pasha.

Key Words: Mustafa Kemal Pasha, Karlsbad Memories, Kemalist Philosophy

Mustafa Kemal Paşa'nın Birinci Dünya Savaşı esnasında tedavi maksadıyla Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda kaldığı süre içinde, "Karlsbad'da Geçen Günlerim" başlığı altında altı deftere not ettiği hatıraları, Prof. Dr. Afet İnan tarafından kitaplaştırılmış ve Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa Birinci Dünya Savaşı esnasında 1918 yılı haziran ayında tedavi amacıyla önce Viyana'ya, oradan da Karlsbad (Karlov Vary) şehrine gitmiş, 30 Haziran'dan 28 Temmuz'a kadar Karlsbad'da bulunmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın bu süreçte kaldığı şehrin Almanca ismi Karlsbad, Çekçe adı ise Karlov Vary'dir. Bahse konu şehir, günümüzde Çek Cumhuriyeti'nin sınırları içinde yer alan bir kaplıca şehridir. Karlov Vary şehri Şekil 1'de gösterildiği üzere, Çek Cumhuriyeti'nin başkenti Prag'a yaklaşık 130 km. uzaklıkta olup, tarihi Ohře ve Teplá nehirlerinin birleştiği bir noktada yer almaktadır. Halen Çek Cumhuriyeti'nin en çok ziyaret edilen kaplıca şehri olma özelliğini devam ettirmektedir. Mustafa Kemal Paşa günlüklerinde, bu güzel kaplıca şehriden bahsinde Karlov Vary yerine, doğal olarak şehrin o zaman itibarıyla Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçası olması nedeniyle Almanca ismi olan Karlsbad'ı kullanmıştır. Karlsbad, Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar Avusturya Macaristan İmparatorluğunun bir parçası olarak kalmış, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar da ağırlıklı olarak Almanların yaşadığı ve Almanca konuşulan bir yerleşim yeri olma özelliğini muhafaza etmiştir. Şehir bugün Çek Cumhuriyeti'nin Almanya sınırı bölgesinde yer almaktadır.

Şekil 1: Karlsbad (Karlovy Vary)'in Coğrafi Konumu

Prof. Dr. Afet İnan çalışmasına başlarken önsöz bölümünde bu esere kaynaklık eden tarihi vesikaların başkaca hiçbir yerde daha önce kullanılmadığını belirtmekte ve Karlsbad'da kaydedilen günlüklerin mahiyetleri hakkında açıklama yapmaktadır. Ne yazık ki bugün elimizde Mustafa Kemal Paşa'nın tam tekmil bir hatıra kaydı bulunmamaktadır. Nitekim Mustafa Kemal Paşa anı defterinin sonlarında bu konuyla ilgili olarak düşüncelerini şöyle aktarır:

"Kalsbad'da geçen günlerimin anılarını bütünüyle ve olduğu gibi bu defterlere geçiremedim. Bunun iki nedeni var birincisi yeterince yazı yazmak için vaktim olmadı. İkincisi her düşündüğümü, her yaptığımı, yani bütün fikirlerimi ve hayatımla ilgili sırları bu deftere nasıl emanet edebilirim? Hatta bu yazdıklarımı bile bir gün, ihtimal pek yakın bir gün de yok etmeyecek miyim? Şimdiye kadar hep öyle olduğu içindir ki, anılarımı toplayan bir derleme yoktur."

Sayfa | 517

Bu kapsamda, yok edilmemiş olan anı defterlerini, 1931 yılında tarih çalışmaları sırasında Çankaya'daki köşkün kütüphanesinde bulan Afet İnan, bu defterleri Mustafa Kemal Paşa'ya gösterdiğinde çok duygulandığını ve bu hatıralarının ileride kendisi tarafından redakte edilerek kitap olarak yayımlanmasından ziyadesiyle memnuniyet duyacağını ifade ettiğini aktarır.

Prof. Dr. Afet İnan'ın bu eseri hazırlamasına kaynaklık eden notlar, Mustafa Kemal Paşa'nın tedavi için bulunduğu Karlsbad'da askeri, siyasal, sosyal kavramlarla ilgili görüşlerini belirterek tarihi olaylar üzerinde değerlendirmelerde bulunduğu; 1918 yılı temmuz ayını kapsayan toplam beş-altı defterden oluşan anıdır. Bahse konu defterlerden yalnızca altıncı defter bir sayfa olarak Viyana'da yazılmıştır. Diğer defterler ise günü gününe tutulmuş notlardır. Bu notlar içinde Mustafa Kemal Paşa'nın Karlsbad'da tedavi gördüğü sırada hekimliğini yapan Avusturyalı Doktor Vermer tarafından tatbik edilen tedavinin detaylarına yönelik olarak birtakım ayrıntılar da yer almaktadır.

Mustafa Kemal Paşa'nın günlüklerinden kendisinin Karlsbad'da bulunduğu süre içinde orada bulunan bazı Türk ailelerle ve Avusturyalı muhataplarıyla çeşitli

vesilelerle görüşmeler yaptığı anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal bu buluşmalarda Karlsbad'da yaşayan Türkler ve Avusturyalı muhataplarıyla dünya ve ülke meseleleri hakkında, dünya ve memleket meseleleri, içtimai konular, askerlik ve savaşlar hakkında görüş alışverişinde bulunmuştur. Bu kapsamda Mustafa Kemal Paşa bu görüşmelerde ilgisini çeken, kayda ve incelemeye değer gördüğü hususi konuları ve özellikle almış olduğu Fransızca dersleri hakkındaki deneyim ve tecrübelerini hatıra defterine not etmiştir. Bu bakımdan Mustafa Kemal Paşa'nın sonradan, günlüklerinde de ifade ettiği üzere eline fırsat geçtiğinde gerçekleştirmeyi planladığı reform ve inkılapları muhtemelen bu süre zarfında gerçekleştirdiği zihni muhakemeler neticesinde olgunlaştırdığı ve fikren nihayete erdirdiğini söylemek mümkün olabilir. Kuşkusuz Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve inkılapları her şeyden evvel insan merkezlidir ve bu kapsamda misal yaşadığı dönem içinde Türk kadınına atfettiği değer pek mühimdir. Bu sebeple Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk kadınının sosyal yaşam içindeki yerini daha o tarihlerde planlamış olabileceği ifade edilebilir. Nitekim eserin elli dört ile elli beşinci sayfalarında Mustafa Kemal Paşa'nın kadın hakları ile alakalı şu sözleri aktarılır:

"Ben her vakit söylerim, burada da bu vesile ile arzedeğim benim elime büyük salâhiyet ve kudret geçerse, ben hayat-ı ictimâiyemizde arzu edilen inkılâbı bir anda bir "Coup" ile tatbik edeceğimi zannederim. Zira ben, bazıları gibi efkâr-ı avamı, efkâr-ı ulemayı yavaş yavaş benim tasavvuratım derecesinde tasavvur ve tefekkür etmeğe alıştırmak suretiyle bu işin yapılacağını kabul etmiyor ve böyle harekete karşı ruhum isyan ediyor. Neden ben bu kadar yıllık bir yükseköğretim gördükten, uygar yaşamı ve toplumu inceledikten ve özgürlüğü elde etmek için hayatı ve yılları harcadıktan sonra cahiller derecesine ineyim? Onları kendi dereceme çıkarırım. Ben onlar gibi değil, onlar benim gibi olsunlar. Bununla birlikte bu konuda incelenmesi gereken bazı noktalar var bunları iyice değerlendirip kalınlaştırmadan işe başlamak hata olur."

Mustafa Kemal Paşa ile tedavi sürecinin takibinden sorumlu Dr. Vermer arasında gerçekleşen aşağıdaki konuşma hususiyetle Mustafa Kemal Atatürk'ün karizmatik kişiliği ve diplomatik becerileri hakkında bilgi vermektedir. Eserin yirmi bir ile yirmi ikinci sayfalarında Mustafa Kemal Paşa ve Dr. Vermer arasında geçen bir diyalog şu şekilde aktarılır:

Dr. Vermer: "tabii beraberinizde un getirdiniz."

Mustafa Kemal Paşa: "hayır"

Dr. Vermer: "o halde burada ekmek bulamayacaksınız, çünkü hükümet yalnız yerlileri doyurmakla zorunludur, yabancıları değil."

Mustafa Kemal: "öyle ise doktor (hanım), benim burada oturmaklığıma imkân yoktur. Hemen yarın memleketime döneyim. Bizim memleketimizde yabancılar yerlilerden daha çok harcamada bulunmaktadır. Ben de hükümetim katında yabancılara ekmek verilmesine engel olunmasını önereyim."

Mustafa Kemal sonrasını hatıratına şöyle kaydeder:

“Dr. Vermer bu sözlerden sonra ekmek sorununun halledilmesi için gerekli kolaylığı sağlayacağını söyledi.”

Eserin elli beşinci sayfasında Mustafa Kemal Paşa örneğin bir keresinde muhataplarıyla askerlik hakkında konuşurken, geri çekilme (ricat) harekâtıyla ilgili olarak ifade ettiği düşüncelerini hatıra defterine şu şekilde kaydediyor:

"Kumandanların en büyük cesareti, mesuliyetten korkmamalarıdır, dedim, filhakika mesuliyetin ağırlığını ben kendi nefsimde tecrübe ettim. Namuslu ve izzet-i nefis sahibi bir kumandan için ölüm hiçbir vakit varid-i hatır olmaz, onu düşündüren icraatının isabet ve adem-i isabetidir. Bilakis, ricat manevrası için kumanda da pek büyük isabet-i karar, nüfuz-i nazar olmak lazımdır. Bizim ordumuzu felaketlere sevk eden ekseriya ricat manevrası için sahib-i azim ve karar kumandanlarımızın mevcudiyeti olmuştur. Faik düşman taarruzu karşısında ekseriya kumandanlar, askerin kendi kendine terk-i mevki ettikleri zamana kadar karar vermekten imtina ederler ve sonra da ricati bir kabahat ve askeri kabahatli görürler. "

Sanki bu paragraf bir bakıma Mustafa Kemal'in sınıf ve silah arkadaşı Nuri Conker ile birlikte kaleme aldıkları "Subay ve Kumandan ile Hasbihal" kitabının bir özeti gibidir, çünkü o sıralar askeri bakımdan kabul görmüş iki temel harekât nevi vardır. Bunlardan birincisi taarruz, ikincisi ise savunmadır. Mustafa Kemal Paşa daha o vakit, harbin tüm başarısının komutanın dirayet ve mesuliyetinde saklı olduğunu belirtmekte ve büyük bir ileri görüşlülük ve deha ile geri çekilme harekâtının da bilhassa yeniden teşkilatlanma ve tertiplenme bağlamında taarruz ve savunma harekâtları gibi pek mühim ve hayati bir harekât nevi oluşuna dikkat çekmektedir. Yine eserin elli altıncı ve elli yedinci sayfalarında kendisinin kadın hakları üzerine aldığı notlardan alıntılanan veciz sözler, kuşkusuz Mustafa Kemal Paşa'nın devlet adamı olarak sahip olduğu zengin bilgi müktesebatı ve iş görme biçiminin bir tafsilatı niteliğindedir:

"Muvaffakiyetlerde gururu yenmek, felaketlerde ümitsizliğe mukavemet etmek lazımdır. Bir insan hayatında büyük bir muvaffakiyet kazanabilir, fakat yalnız onunla övünerek kalmak isterse, o muvaffakiyet de unutulmaya mahkûmdur. Onun için çalışmak ve daima muvaffakiyet aramak, herkes için esas olmalıdır. Cumhuriyet rejimi demek demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir. Biz cumhuriyeti kurduk, o on yaşını doldururken demokrasinin bütün icaplarını sırası geldikçe tatbikata koymalıdır. Kadın haklarını tanımak da bunun bir icabı olacaktır. Müsterih olunuz. İnkılap hareketlerinde dikkat edilecek nokta, insan cemiyetlerinin emellerini, fikirlerini teşhis ettikten sonra, onlara yenilikleri kabul ettirebilmektir. Millet işlerinde her ferдин zihni başlı başına faaliyette bulunmak lazımdır."

Eserin yirmi üçüncü sayfasında Mustafa Kemal Paşa o dönem için iki ana siyasi cereyan olan sosyalizm ve muhafazakârlık ile ilgili olarak; sosyalizme inanmadığını, çünkü kendisinin sosyalizmi neredeyse pratiği imkânsız ve gerçeklikle ilgisini

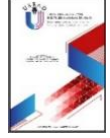
kuramayan fazlasıyla romantik bir düşünce akımı olarak gördüğünü aktarmaktadır. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa zamanın ruhuna uygun olarak her şeyin kaçınılmaz olarak devamlı bir değişim içinde olduğuna inandığını dile getirmek suretiyle muhafazakâr da sayılamayacağını ifade etmektedir. Nitekim Mustafa Kemal Paşa kendi ifadesiyle bir ne sosyalist ne de muhafazakardır, kendisi revizyonist, akılcı ve aydınlanmacı bir inkılapçıdır. Dolayısıyla Mustafa Kemal Paşa'nın günlüğüne kaydettiği bu ve benzeri düşüncelerinden hareketle denilebilir ki, kendisi zaten çok önceleri herşeyi zihninde planlamıştı ve kuvvetle muhtemel Karlsbad'da bulunduğu zaman diliminde de bir şekilde bu düşüncelerini olgunlaştırma ve sistematize etme imkânı bulmuştur. Bu noktada Mustafa Kemal Paşa'nın Karlsbad'daki tedavisi esnasında tuttuğu notlar marifetiyle öğrenebiliyoruz ki, kendisi tüm enerjisini ve düşüncesini daima memleketini ve halkını daha iyi hale getirmek noktasında teksif etmiş, bu kapsamda mütevazı bir biçimde kişisel gelişimini inkişaf ettirmeye çalışan ve mütemadiyen üstleneceği müteakip görevlere hazırlık yapan müstesna bir kişiliktir. Mustafa Kemal Paşa bu kapsamda Karlsbad'da tedavi görürken bile bir fırsat eğitimi olarak Fransızca ve Almancasını geliştirmeye gayret etmiş ve bilgi müktesebatını artırmaya çabalamıştır. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, olumsuzluklarda umudunu yitirmeyen, geçmiş başarılarla takılıp kalmayan ve hep daha ilerisini, harekâtın bir sonraki safhasını ve müteakip hareketleri düşünen ve hayallerini zamanının ötesine taşıyan bir serdengeçti ve civanmert eşsiz bir kişiliktir.

Netice itibariyle Avusturya ve Karlsbad'ın, Türkiye Cumhuriyeti'nin genç ve dinamik bir lideri olarak Mustafa Kemal Paşa'nın gerçekleştirmeyi umduğu ve planladığı devrimlerinin olgunlaşmasında önemli bir yeri bulunduğu söylenebilir. Mustafa Kemal Paşa'nın Karlsbad hatıraları; hem kendisinin gerçekleştirmeyi umduğu reform ve inkılapların olgunlaşmasına katkı sunması, hem de anı defterine kaydettiği sözlerin kendisinin devrimci kişiliğinin anlaşılmasına ve idrak edilmesine ışık tutması bakımından çok değerlidir. Nitekim bu yönüyle mezkûr eser tarihin bir dönemine işaret etmesi bakımından tarihi bir referans hüviyeti taşımaktadır. Bu sebeple bu ve benzeri tarihi vesikaların ve eserlerin daha fazla görünür ve ulaşılabilir kılınması için çaba sarf edilmesi gerektiği kıymetlendirilmektedir.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Mustafa Kemal Paşa Karlsbad hatıralarını günlüğüne, "Karlsbad'da Geçen Günlerim" başlığı altında kaydetmiştir. Günlüklerin bazıları tamamen Fransızca olarak kaleme alınmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın günlüklerinde, kendisinin askeri, siyasi ve sosyal meseleler üzerindeki bazı görüşleri ile özellikle okumuş olduğu kitaplara dair not aldığı kritik ve değerlendirmelerini bulmak mümkündür. Bu bakımdan Mustafa Kemal Paşa'nın hatıra defterleri kendisinin bir insan ve devlet adamı olarak fikir ve görüşlerinin anlaşılması ve takip edilmesi noktasında eşsiz fırsatlar sunmaktadır. Bu nedenle bu eser, bilhassa Mustafa Kemal Paşa'nın akılcı ve vizyoner kişiliğinin anlaşılması bağlamında pek kıymetli bir baş ucu eseri niteliğindedir. Bu çalışma ayrıca Mustafa Kemal Paşa'nın yaşamında kuşkusuz önemli bir yer tutan "Karlsbad Hatıraları" üzerinden, Türkiye ile Avusturya arasındaki tarihi ve sosyolojik ilişkilere dikkat çekmek amacıyla kaleme alınmıştır. Prof. Dr. Afet İnan, 1931 yılında basılan ve "Karlsbad Mustafa Kemal Atatürk'ün Hatıraları" adlı yetmiş bir sayfalık kitabında, Mustafa Kemal Paşa'nın yaşamının mesleki ve entelektüel yönlerine ilişkin çok özel bilgileri beyan etmekte, aktarmakta ve dikkat

çekmektedir. Bu kitap temelde, Mustafa Kemal Paşa'nın 1915-1918 yılları arasında kaleme aldığı ve Mustafa Kemal Paşa'nın "Karlsbad'da Geçen Günlerim" başlığını taşıyan günlüklerine dayanmaktadır. Bu günlüklerin Mustafa Kemal Paşa'nın düşüncelerinin ve meslek hayatının önemli ayrıntıların anlaşılmasında önemli bir yeri olduğu söylenebilir. "Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları" adlı eser; Mustafa Kemal Paşa'nın meslek ve fikir hayatı (1881-1918), Mustafa Kemal Paşa'nın (1915-1916-1918) hatıra defterleri; Mustafa Kemal Paşa'nın "Karlsbad'da Geçen Günlerim" başlığı altındaki yazıları; Mustafa Kemal Paşa'nın meslek hayatına ait tarihlemeler (1881-1918); Mustafa Kemal Paşa'ya verilen şerit rozet, madalya ve takdirnameler olmak üzere toplam beş bölümden müteşekkildir.

EXTENDED ABSTRACT: Mustafa Kemal Pasha recorded his memories of Karlsbad in his diary under the title "My Days in Karlsbad". Some of the diaries are written entirely in French. In his diaries, it is possible to find his some views on military, political and social issues, and especially his criticisms and evaluations of the books he has read. In this respect, Mustafa Kemal Pasha's notebooks offer unique opportunities to understand and follow his ideas and views, as a man and a statesman. Therefore, this book is very valuable in the means of understanding Mustafa Kemal Pasha's rational and visionary personality. This article is also written in order to draw attention to the historical and sociological relations between Turkey and Austria, especially through the "Memories of Karlsbad", which undoubtedly has an important period in Mustafa Kemal Pasha's life. Prof. Dr. Afet İnan, in her seventy-one-page book, titled "Memoirs of Karlsbad Mustafa Kemal Atatürk" published in 1931, declares, conveys and draws attention to very specific information about the professional and intellectual aspects of Mustafa Kemal Pasha's life. This book is basically based on the diaries of Mustafa Kemal Pasha, entitled "My Days in Karlsbad", written between 1915 and 1918. It can be said that these diaries have a unique role in understanding the important details of Mustafa Kemal Pasha's thoughts and professional life. The book titled "Karlsbad Memories of Mustafa Kemal Atatürk"; consists of a total of five sections. These are professional and intellectual life of Mustafa Kemal Pasha (1881-1918), diaries of Mustafa Kemal Pasha (1915-1916-1918); Mustafa Kemal Pasha's essays under the title "My Days in Karlsbad"; chronology of Mustafa Kemal Pasha's professional career (1881-1918); ribbon badge, medals and certificates of appreciation given to Mustafa Kemal Pasha.

THE ECHOES OF THE RECONSECRATION OF HAGIA SOPHIA AS A MOSQUE IN THE CONSERVATIVE MEDIA*

AYASOFYA'NIN YENİDEN CAMİYE DÖNÜŞTÜRÜLMESİNİN MUHAFAZAKÂR
MEDYADAKİ YANKILARI

İlkim ÖZDİKMENLİ ÇELİKOĞLU

Dr. Öğretim Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası
İlişkiler Bölümü, İzmir/Türkiye.

Assist. Prof., Dokuz Eylül University, Faculty of Business, Department of
International Relations, İzmir/Turkey.

ilkim.ozdikmenli@deu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-0061-4382

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1128166

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 09.06.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 11.08.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Özdikmenli Çelikoğlu, İ. (2022).
The Echoes of the Reconsecration of Hagia Sophia as a Mosque in the
Conservative Media. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(9),
522-543.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism
detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

* An earlier version of this study is virtually presented at the 7th International Conference on Eurasian Politics and Society on 23-25 September 2020.

Abstract: This article aims to reveal the entanglement of domestic and foreign political dimensions in the interpretation of the recent conversion of Hagia Sophia Museum in İstanbul, Turkey, into mosque, through a thematic analysis of the coverage of the topic in two conservative media outlets -*Yeni Şafak* and *Türkiye* newspapers- between July 1 and September 15, 2020. The findings are grouped in five headings: how the reconsecration is defined, reflections on the causes of the conversion into museum in the Kemalist period, explanation of the causes of the recent decision of reconsecration, the significance of Hagia Sophia in the so-called war between Turkey and global power elites, and replies to the opposition. It is concluded that the foreign policy aims of pursuing an assertive stance vis-à-vis the Western world and forging a unity in the Islamic world under the leadership of Turkey, and the domestic policy aim of consolidating Justice and Development Party's power in the culturally and politically polarized atmosphere in Turkey are intertwined in the eyes of the conservative proponents of the government.

Key Words: Hagia Sophia Mosque, Justice and Development Party, Turkish Politics, Turkish Foreign Policy, Media Coverage

Öz: Bu makale geçtiğimiz yıllarda Ayasofya Müzesi'nin yeniden camiye çevrilmesi sürecinin algılanışında iç ve dış politika unsurlarının birbiriyle nasıl iç içe girdiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla konunun 1 Temmuz-15 Eylül 2020 tarihleri arasında muhafazakâr kanattan iki basın kuruluşunda -*Yeni Şafak* ve *Türkiye* gazeteleri- nasıl ele alındığı tematik analizle incelenmiştir. Bulgular beş başlık altında gruplandırılmıştır: camiye dönüştürmenin nasıl tanımlandığı, Kemalist dönemde müzeye dönüştürme kararının sebepleri üzerine düşünceler, yeniden camiye dönüştürme kararının altında yatan sebeplere ilişkin açıklamalar, küresel güç odakları ile Türkiye arasında var olduğu öne sürülen savaşta Ayasofya'nın yeri ve muhalefete yanıtlar. Batı dünyası karşısında iddialı bir pozisyon alınması ve Türkiye'nin liderliğinde İslam dünyasında bir birlik oluşturulması yolundaki dış politika hedefleri ile Türkiye'nin kültürel ve politik kutuplaşma atmosferinde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin gücünün pekiştirilmesine yönelik iç politika hedeflerinin hükümetin muhafazakâr kanattaki destekçileri nazarında iç içe geçtiği sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ayasofya Camii, Adalet ve Kalkınma Partisi, Türk Siyaseti, Türk Dış Politikası, Medya İçeriği

INTRODUCTION

The Church of Hagia Sophia, the "Holy Wisdom" in Greek, was built in 537 in Constantinople, the capital of the Eastern Roman Empire. It had been the imperial church and the seat of the patriarch, thus the principal church of Orthodox Christianity for nine centuries. When the city was conquered by the Ottoman Empire in 1453, Hagia Sophia was immediately transformed into a mosque on the orders of the conqueror, Mehmed II, as a symbol of victory of Islamic civilization. After service to Islam for almost 500 years, a secular future was designated for the building by Mustafa Kemal Atatürk, the leader of the young secular Turkish Republic. Between 1934 and 2020, it has been a museum representing the long and multilayered history of Constantinople/İstanbul, capital of two historic empires. Hagia Sophia was added to the UNESCO World Heritage List in 1985 and has drawn millions of visitors every year.

Hagia Sophia Museum's conversion into mosque in the summer of 2020 by the Justice and Development Party (*Adalet ve Kalkınma Partisi*, JDP) government aroused much interest in Turkey, in Islamic countries and in the Western world. One of the pearls of İstanbul, Hagia Sophia is no longer simply a tourist attraction but a matter of politics. At first glance, the decision of reconsecration seems like a pure domestic policy issue as the government responds to the long-standing demands of the conservative electorate. The opponents may argue that the decision is manipulative rather than responsive, which does not change the underlying assumption that the decision addressed the domestic public opinion. However, some observers such as Ziad Jamaledine (2020) argue that this was a politically calculated decision to support the ambitious aim to play a leading role in the Middle East. It was expected to forge a populist unity in the fragmented Islamic world. That President Recep Tayyip Erdoğan saluted "the resurrection of Hagia Sophia" as "the harbinger of the liberation of Al-Aqsa in Jerusalem and footsteps of Muslims' will to leave hard days behind", and that this political gesture coincided with a period of revived foreign policy activism led many commentators including proponents and opponents of Erdoğan to interpret this act as a symbol of Turkey's "brave", "assertive" or "neo-Ottomanist" foreign policy.

This paper assumes that the recent reconversion of Hagia Sophia Museum was not simply a reckoning with the Kemalist regime or/and an attempt to bind the conservative electorate by materializing a long-standing conservative dream. Rather, domestic and foreign political dimensions are entangled. It must be taken into consideration that the Justice and Development Party has been pursuing the ideal of an assertive foreign policy, particularly since the last decade. Putting that ideal into practice required favorable international conditions such as the Arab Spring, which facilitated the involvement of Turkey in the remolding of the region, as well as a domestic consolidation of power so that the political circles that may constitute an impediment to a radical reorientation of Turkish foreign policy are disabled. The culmination of those opportunity structures allowed a certain foreign policy activism in the last couple of years, which will be depicted in the second section.

It is attempted in this article to reveal the entanglement of domestic and foreign political dimensions in the interpretation of the decision among the pro-government conservatives through a media analysis. Political consolidation for domestic or foreign policy aims is not done once and for all; it requires a constant discursive construction of identity and a political translation process that are usually carried out via media. This is not to say that an analysis of media coverage would reveal the intentions of the government behind the decision to reconsecrate Hagia Sophia. For a comprehensive understanding, an unmediated study of the rhetoric and practice of the government is needed in the first place. In other words, this article does not claim to draw conclusions about the JDP government's intentions but confines itself to the echoes of the decision in the conservative media. Nevertheless, media-politics relationship is an intricate and complicated one, and media content can provide some insight. Study of media coverage is

preferred because understanding how the decision to open Hagia Sophia resonated in the media quarters that constitute an important link between the government and its primary audience will provide a valuable input in comprehending the whole issue.

The abovementioned specific aim of focusing on the entanglement of domestic and foreign political dimensions is the first major difference of this study from some recent studies on media coverage of the Hagia Sophia issue. Secondly, most of those studies focus on how the matter is presented in the Western and Middle Eastern media (See Acar, 2020; Arif, 2021; Öztürk, 2022; Saleem et al., 2021; Yeşil and Ulaş, 2020). There is one study written by Mısırlı and Erdoğan (2020), which studied the coverage of the topic in the Turkish media. They analyzed two newspapers from the conservative wing and two newspapers from the left wing to explain how different discourses on the matter are constructed. However, that study is limited to the first page of the newspapers and to one single day. The aim of our study, on the other hand, is to have a deeper understanding of the proponents' perspective, including the international dimensions of the meaning attached to this decision in conservative circles. To this aim, content of both news and columns between July 1 and September 15, 2020, in two major newspapers that are supportive of government policies in different degrees (*Yeni Şafak* and *Türkiye*) were analyzed in a qualitative way.

The article starts with a depiction of the importance of Hagia Sophia in the symbolic repertoire of Turkish conservatism, and the evolution of the JDP governments' Hagia Sophia policy. Then, the main assumptions and hypothesis about the entanglement of domestic and foreign policy are clarified. Lastly, findings of the research are discussed under five sub-headings: how the reconsecration is defined, reflections on the causes of the conversion into museum in the Kemalist period, explanation of the causes of the recent decision of reconsecration, the significance of Hagia Sophia in the so-called war between Turkey and global power elites, and replies to the opposition.

1. A BRIEF STORY OF THE "OPENING" OF HAGIA SOPHIA

For both the Christian and Muslim worlds, Hagia Sophia represents a religio-civilizational symbol. Arıboğan, with reference to Vamık Volkan's frequently referred concepts "chosen trauma" and "chosen glory", analyzes the Hagia Sophia case as psychopolitical symbol in the making of collective memories and identities of Christians and Muslims. She argues that it is a chosen object of "recalling" (*anamnesis*) that serves a "collective social dream". The conquest of Constantinople by the Ottomans was a "collective trauma" for the Christians, defined as "a knife stabbed into Christendom's heart" (Arıboğan, 2021: 40-41). The Christchurch Mosque attacks in New Zealand in March 2019 that killed 51 people display how this interpretation could turn into a weapon in the hands of fundamentalists. The shooter, in his manifesto, had warned the Turks that "the Hagia Sophia will be free of minarets and Constantinople will be rightfully Christian owned once more".

Arıboğan (2021: 49-50) argues that the museumification in 1934 was a “collective trauma” in mass psychology of the Turkish people too. It was a “great loss” – the loss of the imperial grandeur and the muting of the voice of Islam. It was “the subjugation of the Turkish society to the condition of ‘obliged amnesia’ by the republican staff in cooperation with the West” and reopening Hagia Sophia to worship would signify “the recalling of the forcefully effaced”. In other words, museumification was perceived by certain sections of the society as a concession to the West, or even worse, a voluntary submission. It was also perceived as the culmination of the construction of a secular nationhood that excluded Islamic elements and Ottoman heritage from national identity. Çelik and Schrode (2019) describe the way the museumification of Hagia Sophia was seen by Islamist groups “as a symbol of secularist suppression of Turkey's Islamic identity, with the hope and expectation that one day it would once again become a mosque”.

In the 1960s, the Turkish National Student Union (*Milli Türk Talebe Birliği*), the youth organization of National Outlook tradition that raised President Erdoğan and many other conservative leaders, started to celebrate the “Conquest Day” with massive rallies and to call for conversion of Hagia Sophia back into a mosque. Necip Fazıl Kısakürek, one of the major ideologues of Islamism in Turkey, made a historic speech on Hagia Sophia at a meeting of the Turkish National Student Union in 1965. He heralded the opening of Hagia Sophia in those words:

“Just like all roads leading to Rome, all the issues of the Turkish cause of spiritual salvation end up in Hagia Sophia and in the hands that made it a museum. Hagia Sophia should be opened. It should be opened, reversing the dark fortune of the Turk. Keeping Hagia Sophia closed is keeping all mosques and the very concept of mosque closed. Because they are all just places, Hagia Sophia is the soul...

Keeping Hagia Sophia closed is a crime equivalent to cursing God, spitting on the Qur'an, throwing Turkish history into toilet hole, defiling the honor of the Turk, and capturing the Turkish homeland.

Youth! I don't know whether it's today or tomorrow, but Hagia Sophia will be opened. (...) Hagia Sophia, the doors of which are sealed by those whose hearts are sealed by Allah, will be opened to the hearts of the pious Turkish youth. They tried to seal the pious youth in the same way they did to Hagia Sophia, but they could not stop the influx that increased day by day, they could not do anything but wait with horror for the day of the snowball. This unstoppable flood will open Hagia Sophia” (Akıncılar Derneği, 2013)

Since then, not only Islamic oriented movements but also the Turkish nationalist movement, which adopted the idea of “Turkish-Islamic synthesis” in the 1970s onwards, have pursued the dream of “opening Hagia Sophia”. Indeed, it was a member of the parliament from the Nationalist Movement Party (*Milliyetçi Hareket Partisi*), Yusuf Halaçoğlu, also the former president of the Turkish Historical Society, who introduced for the first time a legislative proposal for opening Hagia Sophia to worship as a mosque in November 2013. The Nationalist Movement Party

and The Justice and Development Party, now partners of the electoral People's Alliance, have been adversaries back then. At the time, the JDP followed a cautious line, avoiding both drawing criticisms from outside and offending the conservative public inside (Eldem, 2015). Nevertheless, two small churches that also bear the name "Hagia Sophia" (one in İznik and the other in Trabzon) were converted from museum into mosque in 2011 and 2013. As an implicit response to the bill introduced by Halaçoğlu, deputy prime minister Bülent Arınç has reminded those earlier conversions, and said "We are now looking at the grieved Hagia Sophia and wishing its happy days are coming, if god allows" (T24, 2013).

Most notably, The Anatolian Youth Association, a cognate political movement in the National Outlook tradition, organised campaigns in the last decade for converting Hagia Sophia (Croke, 2021). They collected 15 million signatures with the motto "Break the chains!" in 2013 (Yeni Şafak, 2013). They occasionally organized demonstrations in front of the museum (Owen, 2015; Yackley, 2012). As the climate warmed, the government took some small steps. In 2015, head of the Directorate of Religious Affairs recited Koran in Hagia Sophia on the occasion of the opening of a calligraphic work exhibition (Habertürk, 2015). In 2016 an imam was officially appointed to the pavilion (Hünkar Kasrı) outside Hagia Sophia, which was already open to prayer. As part of this house of prayer, ezan (call to prayer, five times a day) was read and transmitted through speakers on Hagia Sophia's minarets (Anadolu Ajansı, 2016).

Erdoğan did not publicly back the calls for conversion until 2019. In a rally in Tekirdağ in mid-March, he scolded those who shouted "Open Hagia Sophia", telling them to crowd the Sultan Ahmet Mosque next to Hagia Sophia first and then make such demands. He also said that it was a setup by some dishonorable people, probably implying the Gülenists. Nevertheless, he added that he knew very well when to take that step, and how to conduct it in realpolitik (T24, 2019). In just a few weeks, he told in an election rally that they were planning to change Hagia Sophia's status from museum to mosque after elections (Reuters, 2019).

One year later, on July 10, 2020, Turkey's Council of State, the supreme court for administrative cases, cancelled the 86-years-old cabinet decree that had changed the status of Hagia Sophia from mosque to museum. The High Council had previously turned down a similar application on the grounds that it would be an interference into the jurisdiction of the executive. A later submission to the court by an association devoted to the preservation of historical waqf buildings was made in 2016, and it had been waiting on the court's desk since then (Croke, 2021). The court revoked the cabinet decision of 1934 on the grounds that the waqf charter, settled very soon after the conquest of İstanbul, openly designated the use of building as a mosque. Immediately after the legal decision, a presidential decree was issued. The first Friday prayer, on July 24, which hosted 350.000 people according to official figures, turned into a display of popular support for the government which made a "collective dream" since the 1960s come true.

2. ENTANGLEMENT OF DOMESTIC AND FOREIGN POLICY

The abovementioned history of the “Cause of Hagia Sophia” generally explains why any conservative party would make the decision of reconversion to mosque but does not specifically explain the quick acceleration if not a shift in the JDP’s formerly cautious Hagia Sophia policy. One major assumption is that the establishment of two new conservative parties, Future Party (*Gelecek Partisi*) and Democracy and Progress Party (*Demokrasi ve Atılım Partisi*), by former prominent figures of the JDP in late 2019 and early 2020 may have alerted the government. The presidential system in Turkey that requires 50%(+1) of the votes to be elected, compels the government to consolidate the right-wing electorate which is potentially divided between the ruling alliance and some opposition parties such as the abovementioned new parties, the Good Party (*İyi Parti*), established in 2017 by former members of the Nationalist Movement Party, and Felicity Party (*Saadet Partisi*) coming from the National Outlook tradition.

The aim of broadening the electoral support is at most half of the story. Foreign policy background is as important to comprehend the reconsecration of Hagia Sophia as domestic causes. The decision was made at a time when Turkey had been taking defiant steps in its region one after another. By the summer of 2020, Turkey had already become quite active in international politics at the cost of tensions with the West at multiple fronts. In October 2019, Turkey launched the “Operation Peace Spring” in Syrian territory, the third military operation since 2016, aiming to contain PKK terror and establish a safe-zone to relocate Syrian refugees. The operation deepened the divide between Turkey and the West. While the US President Donald Trump issued sanctions against some Turkish ministers and institutions, many European governments suspended arms exports to Turkey. Turkey held her ground and launched the “Operation Spring Shield” in February 2020.

At around the same time, Turkey opened its borders with Greece for the refugees to leave, blaming the West for leaving her alone in shouldering the burden of refugee crisis. In the meantime, Turkey got officially involved in the civil war in Libya in January 2020, sending troops and combat drones to support the National Accord Government forces. Turkey’s involvement in Libya was also linked to the aim of protecting her economic and political interests in the Eastern Mediterranean. The long-standing tension between Turkey and Greece regarding their overlapping claims over continental shelf had escalated since 2018, when rich gas reserves were discovered. Tensions have flared up as Turkey launched drilling operations off Cyprus. Turkey’s military interference in Libya and her drilling operations were harshly condemned by a joint statement of foreign ministers of Egypt, United Arab Emirates, Greece, Cyprus, and France in May 2020. They urged Turkey to “fully respect the sovereignty and the sovereign rights of all states in their maritime zones in the Eastern Mediterranean” and “fully respect the UN arms embargo, and to stop the influx of foreign fighters from Syria to Libya” (The Arab Weekly, 2020).

Turkey responded by describing the group as an “axis of malice” (Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, 2020).

Given this background, it is assumed in this study that the reopening of Hagia Sophia as a place of worship is first and foremost a symbolic manifestation of Turkey’s assertiveness in international politics, which is also expected to yield favorable results in domestic politics. It is a declaration to the West that Turkey is powerful enough to take up the expected negative reception of this decision by the West, and a call to the East to support that declaration. The major source for this assumption is the speeches of Erdoğan himself. In his televised address to the nation in July 10, President Erdoğan said that with her recent steps Turkey showed that she is no longer an object of time and space, but an active subject. His speech is full of references to moments of victory and trauma in the history of Islamic civilization and Turkish nation.

“Today, Hagia Sophia is experiencing one of its resurrections that it has witnessed many times since its construction. The resurrection of Hagia Sophia heralds the liberation of Masjid al-Aqsa. The resurrection of Hagia Sophia is the footsteps of the will of Muslims all over the world to get out of a period of interregnum. The resurrection of Hagia Sophia is the rekindling of the fire of hope not only for Muslims but also for all aggrieved, victimized, oppressed, and exploited people. The resurrection of Hagia Sophia signifies that we, as the Turkish nation, Muslims, and all humanity, have new words to say to the world. The resurrection of Hagia Sophia is the manifestation of our recollection of moments of leap in our history, from Bedir to Malazgirt, from Niğbolu to Çanakkale. The resurrection of Hagia Sophia is a symbol of our determination to protect what our martyrs and veterans inherited to us, if necessary, at the expense of our lives” (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2020).

In that framework, the aim of this study is to have an empirically detailed and analytically strong understanding of how the government’s perspective in the reconsecration of Hagia Sophia is welcomed, translated, and transferred to the masses by the conservative media. To this aim, not only the news but also the commentaries of columnists between July 1 and September 15 in two major newspapers that are supportive of government policies (*Yeni Şafak* and *Türkiye*) were analyzed in a qualitative way. Thematic analysis method is followed, and common themes are identified. Findings are presented and discussed under five sub-headings: how the reconsecration is defined, reflections on the causes of the conversion into museum in the Kemalist period, explanation of the causes of the recent decision of reconsecration, the significance of Hagia Sophia in the so-called war between Turkey and global power elites, and replies to the opposition.

3. FINDINGS

3.1. Depiction of the decision

A study of how the decision is nominally defined in the media reveals some common patterns of meaning attached to it. Besides some generic depictions like

“the closing of a bleeding wound” or “breaking of chains”, the definitions below stand out:

- Correction of a historical mistake (Selek, 2020)
- Symbol and proclamation of fully independent and nationalist Turkey (Orakoğlu, 2020; Öztürk, 2020, July 24; Şeker, 2020, July 28; Uğur, 2020, July 28)
- Beginning of the revival of the soul of Ottoman state, which is the last and most sophisticated representative of Islamic civilization (Kaplan, 2020, July 26)
- Exit from a period of interregnum (Yıldırım, 2020), [repeating Erdoğan]
- Realization of the ideal of Red Apple (*Kızıl Elma*) (Er, 2020 July 11; Miş, 2020, July 14), [referring to the symbolic repertoire of the pan-Turkist movement in Turkey]
- Strike to the continuing Western dream of a revival of Byzantium (Er, 2020 August 15)
- Triumph of Crescent over the Cross (Er, 2020, July 11)
- A torch in our march towards “2071 Turkey, a Global State” (Er, 2020, July 14)
- A symbol of Turkey’s leadership in the Muslim unity and revival (Kaplan, 2020, July 26)

Most of the columnists also define the reconsecration as an equivalent to the “reconquest of İstanbul”. This and the definitions mentioned above display how Hagia Sophia is perceived as a religio-civilizational symbol. Its conversion from museum into mosque is celebrated as a revival of the impoverished Muslim world against the West. Turkey’s role in this revival as the heir to the Ottoman Empire is emphasized. Judging from title only, the event is presented as a matter of international politics.

3.2. Causes of the decision to turn Hagia Sophia into museum

A deeper analysis must start with the examination of evaluations for the museumification of Hagia Sophia in 1934, which is defined as a “mistake” at best. Two simultaneous and intertwined factors that are mentioned are the “secularist mentality” and “lack of sovereignty”.

According to the conservative historical narrative, Turkey was geographically contracted, politically suppressed, and culturally colonized in the early republican period. There are various appearances of this narrative in the newspapers examined. According to one columnist, museumification was an application of rigid secularism and an announcement of giving up the vision of global domination and all imperial pursuits. By abolishing the post of caliphate, the Turkish republic had voluntarily withdrawn its claim to lead and represent the Muslim world. Hagia Sophia was a symbol of denial of any continuity between the Ottoman state and the Republic (Yıldırım, 2020).

It must be noted that many columnists prefer to highlight foreign pressure than domestic will. One writer states that the decision was not the result of domestic

will but a plot, a *fait accompli* of imperialist Crusaders and Mason lodges (Er, 2020, July 11). A common reference we see in almost all evaluations is the Lausanne Treaty. Lausanne Treaty has finalized the World War-I for the new republican Turkey. For the Kemalists, it is a victory that corrected the earlier Sevres treaty while, for the Islamists, it is an abandonment of Ottoman lands. Turning Hagia Sophia into museum is considered in the newspapers as the result of a hidden foreign pressure, which is embodied in the so-called secret protocols of Lausanne Treaty (Er, 2020, July 14; Koç, 2020, July 12; Korkmaz, 2020, July 29; Şeker, 2020, July 31) The selection of the date July 24, the anniversary of Lausanne Treaty, for the actual reopening of Hagia Sophia to the public with a Friday prayer reflects a symbolism, which is found very meaningful by the columnists (Korkmaz, 2020, July 15; Korkmaz, 2020, July 24).

Regarding Atatürk's role, most columnists are cautious not to criticize the founder of the republic. It is implied that the reconsecration decision is not a reversal of a decision made by Atatürk himself. They claimed that the cabinet decree was legally dubious, for many signatures including that of Atatürk were forged (Er, 2020, July 11; Korkmaz, 2020, July 7; Yeni Şafak, 2020a), or for it was built on misguided information (Erhan, 2020). In the news and commentaries, it is emphasized that Atatürk did not change the waqf status of the mosque, preparing the ground for the recent legal decision (Yeni Şafak, 2020b; Yeni Şafak, 2020c; Kılıçarslan, 2020). The focus seems to be on the international pressure on the Turkish republic, which has made her deny the continuity with the Ottoman past and exclude religious elements from national identity. Opening of Hagia Sophia on the anniversary of Lausanne is thus marked as the beginning of revival.

3.3. Causes of the recent decision of reconsecration

Turkey is now considered powerful enough to repeal the "secret articles" of Lausanne Treaty (Korkmaz, 2020, July 24). Various dimensions of Turkey's current independence are highlighted by different authors. Technological advances in Turkey under the JDP is one of them. Turkey is no longer dependent on foreign technology and equipment, but she provided many states with health equipment during the pandemics, and makes her own ships, planes, drones etc. (Er, 2020, July 14). It is also stated that Turkey has changed its cultural outlook under JDP. Turkey stopped admiring and emulating colonizers' culture. A columnist argues that Turkey does no longer have an "inferiority complex", and is self-confident enough to cope with the worry "what would West say" (Saydam, 2020).

This cultural and psychological change manifests itself in Turkey's changing international position. Turkey is resolutely setting game in the Eastern Mediterranean, Libya, Syria, Azerbaijan, Somalia, Bosnia, Qatar etc. One of the columnists argues that Turkey now has the power and courage to say "Threats will get you nowhere, bring it on, if you dare!" to the West. Opening Hagia Sophia to prayer is the announcement of this new position (Koç, 2020, September 3). Further notes about Turkey's assertive foreign policy and its consequences will be analyzed in detail in the next sub-heading.

Erdoğan's leadership in this cultural and political renaissance and his role in the opening of Hagia Sophia is frequently emphasized. Erdoğan is represented as a long-time supporter of the reconsecration. There are news about him having promised in a foreign interview he gave 26 years ago that Hagia Sophia will one day become mosque (Yeni Şafak, 2020d). Realization of this promise confirms that he is the last ring of the chain of great leaders (Karagül, 2020, July 24). He is also praised by multiple columnists for wisely waiting for a legal decision, which guarantees that a later government cannot take the decision back with a decree (Ekinci, 2020; Öztürk, 2020, July 28).

3.4. The Significance of Hagia Sophia in the So-Called War Between Turkey and Global Power Elites

The opening of Hagia Sophia coincided with the fourth anniversary of the coup attempt against the government on July 15, 2016. Erdoğan's statements about the coup that defined it as an attempt to occupy Turkey aroused excitement and anti-western sentiments, which was also reflected in the newspapers in question. Many columnists examined in this study depicted their interpretation of "Western plots against Turkey by global power elites" and Turkey's response to them, with a special emphasis on Hagia Sophia.

In multiple commentaries, there are references to the concept of the "Clash of Civilizations". It is depicted as an idea invented 30 years ago by the West, designating Islam as the new enemy. According to the writers, Turkey was capable of giving the show away by mobilizing Muslim societies thanks to its cultural and historical bonds. Thus, war against Islam turned into a war to "stop Turkey". Coup attempt on 15 July 2016 was the peak of this war. However, Turkey stopped the destruction, creating lines of defense outside its borders. Hagia Sophia is considered as the symbol of this rise (Karagül, 2020, July 27; Türkyılmaz, 2020).

According to one columnist global powers had a "One coin, one state, one religion" project. Hagia Sophia was going to be the temple of one religion if 15 July attempt was successful. Its failure and Turkey's Hagia Sophia move destroyed that project (Uğur, 2020, August 13). For another columnist, the same multinational project is called "fate Andulusia". If the coup had been successful Hagia Sophia was going to be a church. Turkey was going to be contained and destroyed. However a breach was opened and "the latest Crusade" is stopped in Anatolia (Karagül, 2020, July 24).

Reconsecration of Hagia Sophia is defined as a political gesture in this confrontation. It is noted that the people of İstanbul did not really need a new mosque, as Erdoğan said one year ago. It is a political move that underlines the independence of Turkey and that gives a message to both West and the Islamic world. It is a foreign policy act because it is a revision in Lausanne, like Hatay's becoming a Turkish province in 1939 or like the Montreux Convention (1936) regarding the regime of straits. The same is wished for Cyprus, Kirkuk, Mosul and the "Turkish islands" (Kılıçarslan, 2020).

It is stated by a writer that the Atlantic axis had lost its monopoly of global power, and rising powers appeared. Turkey is now one of them, an axis on its own (Karagül, 2020, July 13). Hagia Sophia case conveys the message that Turkey is becoming a center country, a game-maker, and the leader of Muslim world in the construction of a new world order (Kaplan, 2020, July 13). In that framework, there are many news about the letter of the Head of Directorate of Religious Affairs to Muslim religious leaders (Yeni Şafak, 2020e) and about how the process had been monitored closely in the Muslim world. Greetings of secular and religious leaders as well as of ordinary people from Palestine, Iran, Malaysia, Libya, Pakistan etc. are announced (Yeni Şafak, 2020f; Yeni Şafak, 2020g; Yeni Şafak, 2020h; Yeni Şafak, 2020i). While there is the expectation that heads of state from Qatar and Libya will join the first prayer (Er, 2020, July 14), there is also reaction to the criticisms from pro-American, pro-Israeli axis in the Muslim world, namely to the United Arab Emirates, Saudi Arabia and Egypt (Kılınc, 2020, July 15; Kılınc, 2020, July 25).

3.5. Replies to the opposition

Even in the representation of domestic opposition parties' position regarding the reconsecration of Hagia Sophia, it is seen how foreign policy is a major criterion. The opposition parties are all criticized for being estranged from the people and for having an embedded relationship with the West. Different sections of the opposition get their share of criticism.

The secularist Republican People's Party (*Cumhuriyet Halk Partisi*, RPP) is harshly criticized in the first place for being alien to their culture and past. It is highlighted that the RPP leader Kemal Kılıçdaroğlu and İstanbul metropolitan mayor Ekrem İmamoğlu did not join the first prayer. This is interpreted as a display of how the RPP is distant to the national and moral values of the people, and how it acts in accordance with the Western club (Korkmaz, 2020, July 22).

İmamoğlu, who is from the RPP but has a conservative outlook, is particularly targeted. His "disrespectful" attitudes during his visit to the tomb of Sultan Mehmed II, his definition of the reconsecration of Hagia Sophia as "unnecessary" in an interview with a Greek media outlet, and his preference for participating in a conference about Lausanne Treaty rather than the first prayer, are repeatedly mentioned by many columnists. He is assaulted as a Hellenophile (Koç, 2020, July 12; Koç, 2020, July 26). A columnist said if İmamoğlu had been the president he would keep Hagia Sophia as a museum because he would carefully carry out the orders of the Western club (Korkmaz, 2020, July 15).

It is argued in the news that the opposition raised more objection to Turkey's theses and interests than the enemies did. The RPP and Greece are defined as the two actors who most fervently objected to the decision (Yeni Şafak, 2020j). Thus, the RPP supporters are labelled as "Byzantines inside us", idolatrous followers of the West, completely loyal to the theses, policies, and interests of the Western states (Korkmaz, 2020, July 14).

Nationalist and Islamist parties of the rival alliance are more moderately criticized than the RPP. Felicity Party, which has an Islamist social base, was criticized for not sharing the enthusiasm in the grassroots (Miş, 2020, July 30). Opposition parties recently established by former JDP leaders Davutoğlu and Babacan are particularly targeted. These politicians had criticized the government for using common values like Hagia Sophia as a card to cope with the political results of economic crisis, in other words, for politicizing Hagia Sophia. The columnists examined here define those criticisms as “distortion” and “mumbling”, and argue that Hagia Sophia is over any daily political rivalry (Selek, 2020). Nevertheless, a columnist states that the government’s Hagia Sophia action consolidated the devout electoral base and prevented in advance any shifts in votes to those parties in the next elections (Uğur, 2020, August 13).

CONCLUSION

This research is based on a qualitative study of the coverage of the reconversion of Hagia Sophia into mosque in two major newspapers which reflect and translate the government’s perspective. In the first part of the article, the place and importance of Hagia Sophia in the symbolic repertoire of Turkish conservatism is traced. Museumification of Hagia Sophia in 1934 has been a psychopolitical symbol -a “trauma”- in the making of collective identity, while “opening Hagia Sophia” has been a common dream for Islamist and Turkist wings of Turkish conservatism alike. However, for nearly two decades, the Justice and Development Party governments led by Erdoğan followed a cautious policy, until they decided to put Hagia Sophia in the political agenda in 2019.

In the second part, the idea of an interplay of domestic and foreign policy factors in the quick evolution of the JDP’s formerly cautious Hagia Sophia policy is advanced. It is argued that neither references to the historical significance of the “cause of Hagia Sophia” for Turkish conservatism nor explanations solely based on short-term domestic policy aim of broadening electoral support in the face of growing competition in the right wing of political spectrum would be inadequate. Major changes in Turkish foreign policy that put Turkey at odds with the West in the late 2010s are depicted. Given this background, it is argued that the reopening of Hagia Sophia is a symbolic manifestation of Turkey’s assertiveness in international politics, which is also expected to yield favorable results in domestic politics.

In the third part, the argument is tested with respect to the interpretation of the matter in conservative media quarters. Findings are presented under five sub-headings. Findings of the study support the hypothesis that foreign policy objectives and domestic political concerns are entangled in the resonation of the decision to convert Hagia Sophia into mosque among the conservative. To begin with, even the very definition of the reconsecration by the columnists examined, displays how Hagia Sophia is perceived as a symbol the revival of the Muslim world against the West under Turkey’s leadership. Presentation of the event in the pro-government media as a matter of international politics is further observed in the

discussion of the causes of museumification of Hagia Sophia in 1934. Even when the secularist mentality is blamed, the estrangement from Islamic culture and Ottoman past is still explained by the Western imperialist pressure on Turkey, which is embodied in the so-called secret protocols of Lausanne Treaty. Hence, the opening of Hagia Sophia on the anniversary of Lausanne Treaty is thus celebrated as the beginning of Turkey's independence and reembracement of its Islamic/Ottoman identity under the leadership of Erdoğan. It is stated that Turkey is now self-confident and powerful enough to act not only as a sovereign state but a globally influential one.

The coup attempt on July 15, 2016, is perceived as a response of the global power elites to this new assertive position of Turkey. Turkey's determination to open Hagia Sophia is represented as the triumph of the will to fight back against those global projects of "recapturing" İstanbul. Hagia Sophia is considered a symbol of the war against Islamic civilization, and there is a call for unity in the Muslim world against this war. Finally, media coverage of the attitude of domestic political opposition regarding the reconsecration of Hagia Sophia also demonstrates the central role of foreign policy. Even though the domestic political aim of consolidating the JDP power among the devout and nationalist electorate seems the dominant impetus in this topic, prominent figures of the opposition are depicted as followers and servants of the West, who are thus alienated from their own culture.

This study hopes to offer some insight into the study of the political motivations behind the decision to reconvert Hagia Sophia into a mosque through an analysis of how the topic is represented in the conservative media outlets. Yet, it must be noted that future studies must focus directly on the speeches of the government's and the JDP's spokespersons to this broader aim. This article, on the other hand, is limited to analyzing the echoes of the decision in those media that link the government and its primary audience. Beside this intended direct empirical contribution, it is also sought to make a contribution to the broader literature on the past and present of Turkish conservatism as well as to the literature on the determinants of political decision-making with a special emphasis on the entanglement of domestic and foreign policy issues.

REFERENCES

Acar, Y. (2020). Ayasofya-i Kebir Cami-i'nin İbadete Açılmasının Dünya Basınında Yansımaları ve Turizm Faaliyetlerine Etkisi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 8(4), 3396-3407.

Akıncılar Derneği. (2013). *Üstad Necip Fazıl Kısakürek/Ayasofya Konferansı*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=7Fhx-INVhfo>. Retrieval Date: June 1, 2022.

Anadolu Ajansı. (2016, October 20). *Ayasofya'nın 4 Minaresinden 5 Vakit Ezan Sesi Yükseliyor*. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/ayasofyanin-4-minaresinden-5-vakit-ezan-sesi-yukseliyor/668646>. Retrieval Date: June 1, 2022.

Ariboğan, D. U. (2021). The Case of Hagia Sophia's Opening to Worship as an Example of Political "Anamnesis". *Journal of Economy Culture and Society* 63, 39-53. <https://doi.org/10.26650/JECS2020-0089>

Arif, M. (2021). Content Analysis of Western Media Framing of Hagia Sophia Reconversion Decision. *Global Mass Communication Review* 6(4), 57-68. [https://doi.org/10.31703/gmcr.2021\(VI-IV\).05](https://doi.org/10.31703/gmcr.2021(VI-IV).05)

Croke, B. (2021). *Flashpoint Hagia Sophia*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003169284>

Çelik, E., & Schrode, P. (2019). From Christchurch to Turkey's Elections: A Global Symbiosis of Antagonisms. *Turkeyscope* 3(9). Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=3417912>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Ekinci, E. B. (2020, July 13). Mülkiyet Hakkı Zaman Aşımına Uğramaz! *Türkiye*. Retrieved from <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-ekrem-bugra-ekinci/614408.aspx>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Eldem, E. (2015). Ayasofya: Kilise, Cami, Abide, Müze, Simgesi. *Toplumsal Tarih* 254, 76-85.

Er, R. (2020, July 11). Hilal'in Haç'a Zaferi. *Türkiye*. Retrieved from <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/rahim-er/614376.aspx>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Er, R. (2020, July 14). 24 Temmuz 2020. *Türkiye*. Retrieved from <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/rahim-er/614424.aspx>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Er, R. (2020, August 15). Yunanistan'ın Hikayesi. *Türkiye*. Retrieved from <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/rahim-er/614865.aspx>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Erhan, Ç. (2020, July 5). Temeli Çatlak Müze Kararnamesi. *Türkiye*. Retrieved from <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-cagri-erhan/614289.aspx>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Habertürk. (2015, April 10). *Ayasofya'da 85 yıl Sonra İlk Kez Kur'an Okundu*. Retrieved from <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1064559-ayasofyada-85-yil-sonra-ilk-kez-kuran-okundu>. Retrieval Date: June 1, 2022.

Jamaledine, Z. (2020). Hagia Sophia Past and Future. *Places Journal*. Retrieved from <https://placesjournal.org/article/hagia-sophia-past-and-future/?cn-reloaded=1>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Kaplan, Y. (2020, July 13). Ayasofya'nın Açılması, Türkiye'nin Önünü Açacak... *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusuf-kaplan/ayasofyanin-acilmasi-turkiyenin-onunu-acacak-2055658>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Kaplan, Y. (2020, July 26). Ayasofya Camii, Bu Toplumun Özgürlüğünün ve Ruhunun Tapusudur. *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/ayasofya-camii-bu-toplumun-ozgurlugunun-ve-ruhunun-tapusudur-2055770>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Karagül, İ. (2020, July 13). Ayasofya: Tereddüt Edenin Tarihi Yoktur! *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ibrahim-karagul/ayasofya-tereddut-edenin->

tarihi-yoktur-turkiye-uzerindeki-bati-tekeli-kirildi-guc-yon-degistirdi-bu-ilyn-edildi-erdoganin-attigi-imzalar-alparslanlarin-fatihlerin-o-siyasi-genetigin-imzasidir-yuzyilların-siyasi-genetigi-ile-vesyetci-kanadin-catismasi-en-az-atina-kadar-rahatsızlar-peki-sirada-ne-var-bu-daha-baslangic-2055655. Retrieval Date: April 30, 2022.

Karagül, İ. (2020, July 24). Ayasofya! Son Haçlı Seferi de Durduruldu. "Zulüm 1453'te Başladı" Diyenler için Tarih Bitti. *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ibrahim-karagul/ayasofya-son-haclı-seferi-de-durduruldu-zulum-1453te-basladi-diyenler-icin-tarih-bitti-2055750>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Karagül, İ. (2020, July 27). "Medeniyetler Savaşı" Türkiye'de Durduruldu! *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ibrahim-karagul/-medeniyetler-savasi-turkiyede-durduruldu-ayasofya-acilisi-erdoganin-kurn-okumasi-jeopolitik-akil-guc-yukselisi-bilgelik-2055788>. Retrieval date: April 30, 2022.

Kılıçarslan, İ. (2020, July 26). Cami-i Kebir için Bazı Notlar. *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ismail-kilicarslan/cami-i-kebir-icin-bazi-notlar-2055769>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Kılınc, T (2020, July 25). Karın Ağrısı. *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/taha-kilinc/karin-agrisi-2055757>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Kılınc, T (2020, July 15). Siyasî Sembol. *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/taha-kilinc/siyas-sembol-2055673>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Koç, Y. (2020, July 12). Ayasofya'yı Açmakla Bitmiyor. *Türkiye*. Retrieved from <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/yucel-koc/614399.aspx>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Koç, Y. (2020, July 26). Liderlik... *Türkiye*. Retrieved from <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/yucel-koc/614586.aspx>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Koç, Y. (2020, September 3). Kaldığımız Yerden... *Türkiye*. Retrieved from <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/yucel-koc/615129.aspx>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Korkmaz, T. (2020, July 7). Ayasofya Kararını Beklerken. *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/tamerkorkmaz/ayasofya-kararini-beklerken-2055605>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Korkmaz, T. (2020, July 14). Ayasofya'nın Dirilişi; İmza: Bağımsız Müslüman Türkiye! *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/tamer-korkmaz/ayasofyanin-dirilisi-imza-bagimsiz-musulman-turkiye-2055668>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Korkmaz, T. (2020, July 15). Haçlı-Siyonist FETÖ'süzmine Karşı Omuz Omuz. *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/tamerkorkmaz/hacli-siyonist-fetosuzmine-karsi-omuz-omuza-2055677>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Korkmaz, T. (2020, July 22). Zurnanın "Zırt" Dediği Yer! *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/tamer-korkmaz/zurnanın-zirt-dedigi-yer-2055735>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Korkmaz, T. (2020, July 24). Gerçeklerin, Bir Gün Mutlaka Ortaya Çıkmak Gibi Bir Huyu Vardır... *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/tamer->

korkmaz/gerceklerin-bir-gun-mutlaka-ortaya-cikmak-gibi-bir-huyu-vardir-2055753.

Retrieval Date: April 30, 2022.

Korkmaz, T. (2020, July 29). Laikçi "Taş Kafa!". *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/tamerkorkmaz/laikci-tas-kafa-2055803>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Matthews, O. (2015, June 2). Islamists and Secularists Battle Over Turkey's Hagia Sophia Museum. *Newsweek*. Retrieved from <https://www.newsweek.com/2015/06/12/battle-over-hagia-sophia-338091.html>. Retrieval Date: May 10, 2022.

Mısırlı, G., & Erdoğan, M. (2021). Ayasofya ile İlgili Haberlerin Medya ve İdeoloji Bağlamında Çözümlemesi: Türk Yazılı Basını Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder)* 9(1), 351-372.

Miş, N. (2020, July 14). Ayasofya'nın Dirilişi. *Türkiye*. Retrieved from <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/nebi-mis/614420.aspx>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Miş, N. (2020, July 30). Saadet Partisi Feda mı Ediliyor? *Türkiye*. Retrieved from <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/nebi-mis/614647.aspx>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Orakoğlu, B. (2020, July 27). Millet Bunlardan Bıktı. *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/bulent-orakoglu/millet-bunlardan-bikti-2055787>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Öztürk, B. (2022). Presentation of the Opening of the Hagia Sophia Mosque in the Printed Media of Islamic Countries. *Opus Journal of Society Research* 19(46), 246-257. <https://doi.org/10.26466/opusjsr.1070921>

Öztürk, H. (2020, July 24). Bugün Çifte Bayramdır Bizlere... *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hasanozturk/bugun-cifte-bayramdir-bizlere-2055752>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Öztürk, H. (2020, July 28). Ayasofya-i Kebir'de Meleklerle Birlikte Secdeye Vardık, Hamdolsun. *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hasanozturk/ayasofya-i-kebirde-meleklerle-birlikte-secdeye-vardik-hamdolsun-2055791>. Retrieval Date: April 30, 2022.

Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (2020, May 11). *Statement of the Spokesperson of the Ministry of Foreign Affairs, Mr. Hami Aksoy, in Response to a Question Regarding the Joint Declaration Adopted by the Ministers of Foreign Affairs of Egypt, Greece, GCA, France and the United Arab Emirates*. Retrieved from <http://washington.emb.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/371764>. Retrieval Date: June 1, 2022.

Reuters. (2019, March 29). *Turkey's Erdogan Says He Plans to Change Hagia Sophia's Title from Museum to Mosque*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-turkey-election-museum/turkeys-erdogan-says-he-plans-to-change-hagia-sophias-%20title-from-museum-to-mosque-idUSKCN1RA1ZB>. Retrieval Date: June 1, 2022.

Saleem, H., Iftikhar, F., Arif, M. Javed, A.U., & Akram, S. (2021). Islam In West: A Critical Discourse Analysis of the Western Newspaper Headlines Regarding Hagia Sophia's Conversion into a Mosque. *Palarch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology* 18(8).

- Saydam, A (2020, July 25). Kutsal Bilgelik. *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ali-saydam/kutsal-bilgelik-2055761>. Retrieval Date: April 30, 2022.
- Selek, F. (2020, July 13). Ne Mutlu Bu Millete, *Türkiye*. Retrieved from <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/fatih-selek/614404.aspx>. Retrieval Date: April 30, 2022.
- Şeker, M. (2020, July 28). Açamaz...A-ça-maz... Aaa Açtı, *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/mehmet-seker/acamaz-a-ca-maz-aaa-acti-2055796>. Retrieval Date: April 30, 2022.
- Şeker, M. (2020, July 31). Bunca Yıl Niye Beklediniz? *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/mehmetseker/bunca-yil-niye-beklediniz-2055818>. Retrieval Date: April 30, 2022.
- The Arab Weekly. (2020, May 12). *UAE, Egypt, Cyprus, Greece and France Denounce Turkey's 'Interference in Libya', Drilling Off Cyprus*. Retrieved from <https://theArabweekly.com/uae-egypt-cyprus-greece-and-france-denounce-turkeys-interference-libya-drilling-cyprus>. Retrieval Date: June 1, 2022.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2020, July 10). Retrieved from <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/120583/-insanligin-ortak-mirasi-olan-ayasofya-yeni-statusuyla-herkesi-kucaklamaya-cok-daha-samimi-cok-daha-ozgun-sekilde-devam-edecektir->. Retrieval Date: June 1, 2022.
- Türkyılmaz, S. (2020, July 13). Simurg Ayasofya'ya Varabildi mi? *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/selcuk-turkyilmaz/simurg-ayasofyaya-varabildi-mi-2055660>. Retrieval Date: April 30, 2022.
- T24. (2013, November 15). *Ayasofya Cami mi Oluyor?* Retrieved from <https://t24.com.tr/haber/ayasofya-cami-mi-oluyor,244082>. Retrieval Date: June 1, 2022.
- T24. (2019, March 16). *Erdoğan, Ayasofya'nın İbadete Açılması Çağrısıyla İlgili Konuştu: Sultanahmet'i Doldurmayacaksınız, 'Ayasofya'yı Dolduralım' Diyeceksiniz!* Retrieved from <https://t24.com.tr/video/erdogan-ayasofya-nin-ibadete-acilmasi-cagrisiyla-ilgili-konustu-sultanahmet-i-doldurmayacaksınız-ayasofya-yi-dolduralim-diyeceksiniz,19160>. Retrieval Date: June 1, 2022.
- Uğur, F. (2020, July 28). Ayasofya, Atatürk Açık Yaralarımız ve Akıl. *Türkiye*. Retrieved from <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/fuat-ugur/614623.aspx>. Retrieval Date: April 30, 2022.
- Uğur, F. (2020, August 13). AK Parti'den Dindar ve Kürt Seçmen Kopartma Operasyonları. *Türkiye*. Retrieved from <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/fuat-ugur/614841.aspx>. Retrieval Date: April 30, 2022.
- Yackley, A. J. (2012, May 26). Thousands Pray for Istanbul Landmark to Become Mosque. *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/uk-turkey-prayer/thousands-pray-for-istanbul-landmark-to-become-mosque-idUKBRE84P0FV20120526>. Retrieval Date: May 10, 2022.
- Yeni Şafak. (2013, April 16). *Ayasofya için İmza Kampanyası*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/gundem/ayasofya-icin-imza-kampanyasi-511255>. Retrieval Date: May 10, 2022.

Yeni Şafak. (2020a, June 11). *86 Yıldır Kanayan Yara: Ayasofya*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/video-galeri/hayat/86-yildir-kanayan-yara-ayasofya-2205535>. Retrieval Date: June 1, 2022.

Yeni Şafak. (2020b, July 28). Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın'dan 'Atatürk' ve 'Ayasofya Açıklaması: Müsaade Etmeyiz'. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/gundem/cumhurbaskanligi-sozcusu-ibrahim-kalindan-aturk-ve-ayasofya-aciklamasi-musaade-etmeyiz-3550972>. Retrieval Date: June 1, 2022.

Yeni Şafak. (2020c, July 15). *Dini Jeopolitik Açından Ayasofya Camii*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/dusunce-gunlugu/dini-jeopolitik-acidan-ayasofya-camii-3549267>. Retrieval Date: June 1, 2022.

Yeni Şafak. (2020d, July 11). *Erdoğan Ayasofya'yı 1994'te Vaat Etmiş: Yeniden Müslümanların Camisi Olacak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/dunya/erdogan-ayasofyayi-1994te-vaat-etmis-yeniden-muslimanlarin-camisi-olacak-3548814>. Retrieval Date: June 1, 2022.

Yeni Şafak. (2020e, July 29). *Diyanet İşleri Başkanı Erbaş'tan Müslüman Dini Liderlere Ayasofya Camii Mektubu*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/hayat/diyanet-isleri-baskani-erbastan-musliman-dini-liderlere-ayasofya-camii-mektubu-3551110>. Retrieval Date: June 1, 2022.

Yeni Şafak. (2020f, August 1). *Ayasofya Ortak Coşku Oldu*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/gundem/ayasofya-ortak-cosku-oldu-3551437>. Retrieval Date: June 1, 2022.

Yeni Şafak. (2020g, July 26). *Dünya Müslüman Alimler Birliği Başkanı Raysuni: Ayasofya'nın İbadete Açılmasından Rahatsız Olanlar Türkiye'nin Rolünün Artmasından Endişe Ediyor*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/dunya/dunya-musliman-alimler-birligi-baskani-raysuniden-ayasofya-aciklamasi-3550789>. Retrieval Date: June 1, 2022.

Yeni Şafak. (2020h, July 18). *İslam Dünyası Türkiye'ye, Ayasofya Camii Tebriğinde Bulundu*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/dunya/islam-dunyasi-turkiyeye-ayasofya-camii-tebriginde-bulundu-3549735>. Retrieval Date: June 1, 2022.

Yeni Şafak. (2020i, August 1). *Mescid-i Aksa'dan Selam Var*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/dunya/mescid-i-aksadan-selam-var-3551438>. Retrieval date: June 1, 2022.

Yeni Şafak. (2020j, July 10). *Muhalefeti Karın Ağrısı Tuttu: CHP Ayasofya Müze Olarak Kalsın Derken HDP Kiliseye Dönüştürülsün Dedi*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/gundem/chp-ve-hdpnin-ayasofya-gorusu-muhalefet-neden-ayasofyanin-cami-olmasini-istemiyor-3548759>. Retrieval Date: June 1, 2022.

Yeşil, A., & Ulaş, M. (2020). İdeoloji ve Medya: Batı ve Ortadoğu Medyasında Ayasofya Haberlerinin Söylem Analizi. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16, 250-271. <https://doi.org/10.34085/buifd.804354>

Yıldırım, E. (2020, July 12). Fetret Döneminden Çıkışın Ayak Sesleri. *Yeni Şafak*. Retrieved from <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ergunyildirim/fetret-doneminden-cikisin-ayak-sesleri-2055646>. Retrieval Date: April 30, 2022.

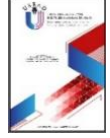
EXTENDED ABSTRACT: Hagia Sophia, the "Holy Wisdom" in Greek, has served as the principal church of Orthodox Christianity for nine centuries. Upon the conquest of Constantinople/İstanbul, it was immediately converted into a mosque on the orders of the

conqueror, Mehmed II, as a symbol of victory of Islamic civilization. After service to Islam for almost 500 years, it was turned into a museum in 1934 by Mustafa Kemal Atatürk, the leader of the young secular Turkish Republic. Hagia Sophia was added to the UNESCO World Heritage List in 1985 and has drawn millions of visitors every year. Hagia Sophia Museum's reconsecration as a mosque in the summer of 2020 by the Justice and Development Party government aroused much interest in Turkey, in Islamic countries and in the Western world. At first glance, the decision of reconsecration seems like a pure domestic policy issue as the government responds to the demands of the devout electorate, for whom Hagia Sophia is a both a "trauma" and a "collective dream". In the face of old and new rival conservative parties, Justice and Development Party might have preferred to put the matter in the political agenda and consolidate its power. However, the coincidence of the decision with a rising activism in Turkish foreign policy forces the scholars to have a closer look at the impact of foreign policy in the reconsecration of Hagia Sophia. The decision was made at a time when Turkey had been taking defiant steps in its region one after another. Turkey launched two operations in Syria in October 2019 and February 2020, sent troops and combat drones in support of the National Accord Government in the civil war in Libya in January 2020, and accelerated her drilling operations off Cyprus in 2020 to protect her economic and political interests in the Eastern Mediterranean. These foreign policy moves caused some reaction in the Western world such as sanctions, suspension of arms exports, letters of condemnation etc. At such a moment, Erdoğan decided to abandon his cautious approach and open Hagia Sophia. It is thus assumed in this article that the reopening of Hagia Sophia is a symbolic manifestation of Turkey's assertiveness in international politics, which is also expected to yield favorable results in domestic politics. The aim is to reveal the entanglement of domestic and foreign political dimensions in the interpretation of the decision among the pro-government conservatives through a media analysis. Rather than drawing conclusions about the Justice and Development Party government's intentions, this article confines itself to an analysis of the echoes of the decision in the conservative media. Study of media coverage is preferred because understanding how the decision to open Hagia Sophia resonated in the media quarters that constitute an important link between the government and its primary audience would provide a valuable input in comprehending the Hagia Sophia issue. In order to reveal the entanglement of domestic and foreign political dimensions, representation of the decision in two major media outlets close to the government are examined. Both news and commentaries of columnists between July 1 and September 15 in Yeni Şafak and Türkiye newspapers are analyzed in a qualitative way. Thematic analysis method is followed, and common themes are identified. The findings are grouped in five headings: how the reconsecration is defined, reflections on the causes of the conversion into museum in the Kemalist period, explanation of the causes of the recent decision of reconsecration, the significance of Hagia Sophia in the so-called war between Turkey and global power elites, and replies to the opposition. Findings of the study support the hypothesis that foreign policy objectives and domestic political concerns are entangled in the interpretation of the decision to convert Hagia Sophia into mosque in conservative media quarters. To begin with, even the very definition of the reconsecration by the columnists examined, display how Hagia Sophia is perceived as a symbol the revival of the Muslim world against the West under Turkey's leadership. Presentation of the event in the pro-government media as a matter of international politics is further observed in the discussion of the causes of museumification of Hagia Sophia in 1934. Even when the secularist mentality is blamed, the estrangement from Islamic culture and Ottoman past is still explained by the Western imperialist pressure on Turkey, which is embodied in the Lausanne Treaty. Hence,

the opening of Hagia Sophia on the anniversary of Lausanne Treaty is thus celebrated as the beginning of Turkey's independence and reembracement of its Islamic/Ottoman identity under the leadership of Erdoğan. It is stated that Turkey is now self-confident and powerful enough to act not only as a sovereign state but a globally influential one. The coup attempt on July 15, 2016, is perceived as a response of the global power elites to this new assertive position of Turkey. Turkey's determination to open Hagia Sophia is represented as the triumph of the will to fight back against those global projects of "recapturing" İstanbul. Hagia Sophia is considered a symbol of the war against Islamic civilization, and there is a call for unity in the Muslim world against this war. Finally, media coverage of the attitude of domestic political opposition regarding the reconsecration of Hagia Sophia also demonstrates the central role of foreign policy. Even though the domestic political aim of consolidating the power of the Justice and Development Party among the devout and nationalist electorate seems the dominant impetus in this topic, prominent figures of the opposition are depicted as followers and servants of the West, who are thus alienated from their own culture.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Yunancada "Kutsal Bilgelik" anlamına gelen Ayasofya dokuz yüz yıl boyunca Ortodoks Hıristiyanlığın baş kilisesi olarak Hıristiyan dünyasına hizmet etmiştir. Konstantinapol/İstanbul'un fethinden hemen sonra kilise Fatih Sultan II. Mehmed'in emriyle İslam medeniyetinin zaferinin sembolü olarak camiye dönüştürülmüştür. İslam dünyasına yaklaşık beş yüz yıl hizmet verdikten sonra, 1934 yılında seküler genç Türkiye Cumhuriyeti'nin lideri Mustafa Kemal Atatürk tarafından müzeye çevrilmiştir. 1985'te UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmiştir ve her yıl milyonlarca ziyaretçi çekmektedir. Ayasofya Müzesi'nin 2020 yazında Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti tarafından yeniden cami haline getirilmesi gerek Türkiye'de, gerek Müslüman ülkelerde ve gerekse Batı dünyasında büyük bir ilgi çekmiştir. İlk bakışta, Ayasofya'yı camiye dönüştürme kararı yalnızca bir iç politika meselesi gibi görünmektedir; zira hükümet muhafazakâr seçmen için bir "travma" ve "kolektif hayal" olarak önem taşıyan Ayasofya konusunda seçmenin talebine yanıt vermektedir. Bunun yanı sıra, gerek eski gerekse yeni kurulan rakip muhafazakar partiler karşısında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin konuyu gündeme getirerek gücünü konsolide etmek istemiş olması mümkündür. Öte yandan, Ayasofya meselesinin Türkiye'nin aktif bir dış politika izlediği bir döneme denk gelmesi araştırmacıları dış politikanın meseleye etkisine yakından bakmaya sevk etmektedir. Ayasofya'nın yeniden açılması kararı Türkiye'nin bölgede üst üste cüretkâr adımlar attığı bir sırada alınmıştır. Türkiye Ekim 2019 ve Şubat 2020'de Suriye'de iki operasyon düzenlemiş, Libya iç savaşı sırasında Ulusal Mutabakat Hükümeti'ne destek olarak Ocak 2020'de bu ülkeye asker ve insansız hava aracı göndermiş ve 2020'de Doğu Akdeniz'deki ekonomik ve politik çıkarlarını korumak üzere Kıbrıs açıklarında doğalgaz arama operasyonlarını hızlandırmıştır. Bu dış politika hamleleri Batı dünyasında Türkiye'ye yönelik yaptırımlar, silah ihracatının askıya alınması, kınama mektupları gibi bir dizi tepkiye yol açmıştır. Erdoğan'ın Ayasofya konusunda önceki temkinli yaklaşımını bir kenara bırakmaya karar vermesi işte böyle bir dönemde gerçekleşmiştir. Bu makalede Ayasofya'nın yeniden açılmasının her şeyden önce Türkiye'nin uluslararası siyasetteki iddialılığının sembolik bir tezahürü olduğu ve ayrıca bunun iç siyasette de olumlu sonuçlar vermesinin beklendiği varsayılmaktadır. Çalışmanın amacı, kararın hükümeti destekleyen muhafazakârlar tarafından algılanışında iç ve dış politika unsurlarının birbiriyle nasıl iç içe girdiğini medya analizi yoluyla ortaya koymaktır. Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin niyetlerine ilişkin çıkarımda bulunmak yerine çalışma kendisini kararın muhafazakâr medyadaki yankılarının analizi ile sınırlamaktadır. Medya içeriği incelemesi tercih edilmiştir zira Ayasofya'yı yeniden açma kararının hükümet ve öncelikli hedef kitlesi arasında önemli bir bağlantı noktası teşkil eden medya

çevrelerinde nasıl yankı bulduğunu anlamak Ayasofya meselesini kavramak konusunda değerli bir girdi sağlayacaktır. Bu çerçevede iç ve dış siyaset boyutlarının birbiriyle nasıl iç içe geçtiğini ortaya koymak üzere camiye çevirme kararının hükümete yakın iki büyük medya kuruluşu tarafından nasıl temsil edildiği incelenmiştir. Yeni Şafak ve Türkiye gazetelerinde 1 Temmuz 2020 ile 15 Eylül 2020 tarihleri arasında yayımlanan haberler ve köşe yazıları niteliksel olarak analiz edilmiştir. Tematik analiz yöntemi izlenmiş ve ortak temalar belirlenmiştir. Bulgular beş başlık altında gruplandırılmıştır: camiye dönüştürmenin nasıl tanımlandığı, Kemalist dönemde müzeye dönüştürme kararının sebepleri üzerine düşünceler, yeniden camiye dönüştürme kararının altında yatan sebeplere ilişkin açıklamalar, küresel güç odakları ile Türkiye arasında var olduğu öne sürülen savaşta Ayasofya'nın yeri ve son olarak muhalefete yanıtlar. Çalışmanın bulguları, Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesi kararının muhafazakâr medyada algılanışında dış politika hedefleri ile iç siyasi kaygıların iç içe geçtiği hipotezini desteklemektedir. İncelenen köşe yazarları tarafından yeniden camiye dönüştürme kararının nasıl tanımlandığı bile, Ayasofya'nın Türkiye'nin önderliğinde Batı'ya karşı İslam dünyasının yeniden dirilişinin bir sembolü olarak algılandığını göstermektedir. Olayın hükümet yanlısı medyada bir uluslararası siyaset meselesi olarak sunulması, Ayasofya'nın 1934 yılında müzeleştirilmesinin nedenlerinin tartışılmasında da gözlemlenmektedir. Sekülerist zihniyet sorumlu tutulsa bile, İslam kültürüne ve Osmanlı geçmişine yabancılaşma yine Batılı emperyalistlerin Türkiye üzerindeki Lozan Antlaşması'yla cisimleşen baskısı ile açıklanmaktadır. Bu nedenle, Ayasofya'nın Lozan Antlaşması'nın yıl dönümünde ibadete açılışı, Türkiye'nin bağımsızlığının başlangıcı ve Erdoğan'ın önderliğinde İslami/Osmanlı kimliğini yeniden kucaklaması olarak kutlanmaktadır. Türkiye'nin artık sadece egemen bir devlet olarak değil, küresel ölçekte etkili bir egemen devlet olarak hareket edebilecek kadar özgüven sahibi ve güçlü olduğu belirtilmektedir. 15 Temmuz 2016'daki darbe girişimi, küresel güç odaklarının Türkiye'nin bu yeni iddialı konumuna bir yanıtı olarak algılanmaktadır. Türkiye'nin Ayasofya'yı açma kararlılığı, İstanbul'u "yeniden ele geçirmeye" yönelik küresel projelere karşı mücadele etme iradesinin zaferi olarak temsil edilmektedir. Ayasofya İslam medeniyetine karşı yürütülen savaşın bir sembolü olarak görülmekte ve Müslüman dünyası bu savaşa karşı birlik olmaya çağırılmaktadır. Son olarak, iç siyasi muhalefetin Ayasofya'nın cami olarak yeniden açılmasına ilişkin tutumuna söz konusu medyada nasıl yer verildiği de dış politikanın bu meseledeki merkezi rolünü göstermektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin dindar ve milliyetçi seçmenler arasındaki gücünü pekiştirmek yönündeki iç siyaset hedefleri bu başlıkta baskın itici güç gibi görünse de, muhalefetin önde gelen isimleri Batı'nın yandaşları ve hizmetkarları olarak tasvir edilmekte ve bu yüzden kendi kültürlerine yabancılaştıkları öne sürülmektedir.

**SPOR BİLİMLERİ ALANINDAKİ AKADEMİSYENLERİN ÖZ LİDERLİK
DÜZEYLERİNİN POLİTİK BECERİLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI**
THE COMPARISON OF SELF-LEADERSHIP LEVELS OF SPORTS SCIENCES
ACADEMICS WITH THEIR POLITICAL SKILLS

Cemal ÖZMAN

Doktorant, İstanbul Üniversitesi-
Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim
Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim
Dalı, İstanbul/Türkiye.

Doc., Istanbul University-
Cerrahpaşa, Graduate School of
Education, Department of Sports
Management,
İstanbul/Turkey.

cemalozman@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2812-1106

Selçuk Bora ÇAVUŞOĞLU

Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi-
Cerrahpaşa, Spor Bilimleri Fakültesi,
Spor Yöneticiliği Bölümü,
İstanbul/Türkiye.

Assoc. Prof., Istanbul University-
Cerrahpaşa, Faculty of Sports
Sciences, Department of Sports
Management,
İstanbul/Turkey.

boracavusoglu@istanbul.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4163-9655

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1084297

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 07.03.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 05.08.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Özman C., & Çavuşoğlu S. B.
(2022). Spor Bilimleri Alanındaki Akademisyenlerin Öz Liderlik Düzeylerinin Politik
Becerileri ile Karşılaştırılması. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*
4(9), 544-559.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Bu çalışmada spor bilimleri alanındaki akademisyenlerin öz liderlik düzeylerinin politik beceriler ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini Türkiye’de kamu ve vakıf üniversitelerinin spor bilimleri alanında çalışan akademisyenleri oluşturmaktadır. Çalışmaya 251 akademisyen katılmıştır. Araştırma konusuna yönelik Tabak, Sığı ve Türköz (2013)’ün Türkçeye uyarladığı öz liderlik ölçeği veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Spor Bilimleri alanında görev yapan akademisyenlerin politik becerilerini belirlemek amacıyla ise Ferris ve arkadaşları (2005) tarafından geliştirilmiş ve Özdemir ve Gören (2015) tarafından eğitim örgütlerinde Türkçeye uyarladığı Politik Beceri Envanteri kullanılmıştır. Öz liderlik ve politik beceri ölçeklerine açımlayıcı faktör analizi kullanılmış olup, öz liderlik ölçeği 8 alt boyuta, politik beceri ölçeği ise 4 alt boyuta ayrılmıştır. Öz liderlik boyutunun sosyal zekâ alt boyutu ile aynı yönlü ve yüksek bir ilişki içinde olduğu; politik beceri boyutunun ise kişi-etki alt boyutu ile en yüksek aynı yönlü ilişkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Faktör analizi sonucu öz liderlik ölçeği için 8 alt boyut elde edilmiş Croanbah Alpha değerleri %50 nin altında kaldığı için düşünme odaklanma ve kendi gözleme çalışmadan çıkartılmıştır. Politik beceri ve öz liderlik ölçekleri arasında aynı yönlü %43 orta düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma 18. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Öz Liderlik, Spor Bilimleri, Politik Beceri, Akademisyen

Abstract: The aim of this study is to compare the level of self-leadership of sports sciences academics with their level of political skills. The research sample included academics working in Sports Sciences in public and private universities in Turkey. This study consists of 251 academic participants. Regarding the research topic, Tabak, Sr and Türköz (2013) have used the self-leadership scale as a data collection tool to measure the validity and reliability tests of Tabak, Sr and Türköz (2013) that have been adapted to Turkish. To determine the political skills of academics in sports sciences, Ferris et al. (2005) developed a scale to assess them, and Özdemir and Gören (2015) used the Political Skills Inventory, which was adapted to Turkish. Exploratory factor analysis was used to examine self-leadership and political skill scales. The Scale of Self-Leadership is divided into 8 sub-dimensions and the Political Skill Scale into 4 sub-dimensions. In the correlation analysis, when there were no parametric cases, a non-parametric Spearman rank correlation coefficient was used. The results of the study concluded that there was a moderate relationship between political skills and self-leadership scales of 43%. This research was presented at the 18th International Sports Sciences Congress as a paper.

Key Words: Self-Leadership, Sports Science, Political Skill, Academician

GİRİŞ

Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte üniversiteler durağan yapılardan çıkıp aktif ve üretken bir yapı haline gelmektedirler. Zamanla gerçekleşen bu gelişmeler bireyler üzerindeki stresi artırdığı gibi, üniversitelerin örgüt yapılarında, vizyon ve misyonlarında da değişikliklere neden olmaktadır. Alışık olduğumuz hiyerarşik örgüt yönetim anlayışı bir kenara bırakılarak, yönetici/yönetim özelliklerinin takım üyeleri arasında paylaştırıldığı, kendi dinamiği içerisinde kendi kendini yöneten takımların ortaya çıkarıldığı bir sürece geçilmiştir (Jarson ve King, 2005).

Örgütlerin hedeflerine ulaşabilmeleri için başarılı bir politika ve yönetim anlayışı sergilemeleri gerektiğinden politik becerinin önemi anlaşılmıştır. Örgütlerin politik bir yapıda olması sebebiyle yöneticilerin etkili olabilmeleri için politik beceriye sahip olmaları gerekmektedir (Uğurlu ve Bostancı, 2017).

Türkiye’de politik beceri ile ilgili üniversite örgütlerinde yapılan çalışmalarla ilgili alan yazında yeterli çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmada spor bilimleri alanındaki akademisyenlerin öz liderlik düzeylerinin politik beceriler ile karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Öz Liderlik

Bireylerin hem örgütsel hem de bireysel başarılarını artırmak için kendisini motive etmesi ve yönlendirmesi, öz liderlik kavramı ile açıklanmaktadır. Öz liderlik, bir takım içerisinde kişinin kendi kendini yönetebilmesi için oldukça önemli ve gerekli özelliklerden biridir (Elloy, 2008). Ayrıca öz liderlik çevresel bazı değişkenlere karşı, bazı standartlar karşısında, bireyin kendi kendine ilerleme becerisi olarak da ifade edilebilir (Godwin vd., 1999). Öz liderlik kavramı, öz yönetim, öz düzenleme, öz denetim ve öz motivasyon tekniklerini kapsayan temel olarak bireye özgü bir kavramdır (Williams, 1997).

Öz liderlikte kişilerin kendi sorumluluklarını almaları hedeflendiğinden, liderin işi daha da kolaylaştırır. Lider tarafından bakarsak eğer, davranışlarını kontrol edebilen bir bireyi daha etkili yönetebileceği söylenebilir (Manz ve Sims, 1980). Sonuç olarak, bireyin öz liderlik özelliklerinin gelişmesi, örgütün etkililiğine katkı sağlayacağından dolayı bu kavram ilgi çekici bir hal almıştır (Markham ve Markham, 1995).

Politik Beceriler

Politik beceri kavramının ortaya çıkması konusunda birçok bilim insanının önemli katkıları olmuştur. Bu bilim insanları genel anlamda çalışma hayatında politik davranışların önemli bir yönü olduğunu vurgulamışlardır. Politik davranış örgütte çalışan bireyin resmi rolünün bir parçası olarak nitelendirilmeyen ancak onunla etkileşim içinde olan bir süreç olarak ifade edilmektedir (Robbins ve Judge, 2013: 431). Bu çerçevede akademisyenlerin hem örgütsel hem de akademik hedeflerine ulaşmak için politik olarak bazı davranışlar ortaya koydukları düşünülmektedir.

Örgütlerde diğer bireyler karşısında izlenim yöntemlerini uygulayan çalışanların, bu izlenim yöntemlerini sergileyecek yetileri de ellerinde bulundurmaları gerekmektedir. Bu bağlamda politik beceri kavramının, yeterlilik ve yetenekle ilgili bir kavram olduğu açıkça görülmektedir. (Alga ve Özdemir, 2018).

Akademisyenlerin sergiledikleri politik davranışların, hedeflenen başarıya ulaşması ise politik beceri ile ilişkilidir. Politik beceriler “bireyin diğer bireyler hakkındaki bilgilerini kullanarak, örgüt içerisinde başarıyla ilerlemeleri yönündeki etkileme yeteneği” olarak ifade edilmektedir (Ferris vd., 2005).

Politik beceri temel olarak dört boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; sosyal zekâ, kişisel arası etki, ilişki ağı kurma ve samimi görünmedir. Bu boyutlara sahip bireylerin politik becerilerinin üst düzeyde olduğu söylenebilir (Atay, 2010). Akademisyenlerin politik anlamda becerilerinin yüksek olması başarıya ulaşmaları konusunda kendilerine olumlu yönde destek sağlayacaktır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada Türkiye’deki vakıf üniversitelerinde ve kamu üniversitelerinde görev yapan akademisyenlerinin öz liderlik düzeylerinin politik beceriler ile karşılaştırılması için betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, katılımcıları buldukları şartlar içerisinde ve mevcut durumlarıyla tanımlamaya çalışır. Herhangi bir sebeple, katılımcıyı etkilemek söz konusu değildir (Karasar, 2007).

Çalışma Grubu

Araştırmanın evreni Türkiye’de Yüksek Öğretim Kurumu’na bağlı üniversitelerde (vakıf, devlet) görev yapan akademisyenlerden oluşturulmuştur. Basit tesadüfi yöntem metoduna göre seçilen örneklem Türkiye’de Marmara Bölgesinde yer alan Yüksek Öğretim Kurumu’na bağlı üniversitelerde spor bilimleri temel alanında çalışan akademisyenler tarafından oluşturulmuştur. Araştırmamıza, Yüksek Öğretim Kurumu arama web sitesinde yer alan, vakıf ve kamu üniversitelerinde, 2020 yılı itibariyle görev yapan 480 akademisyenden 251’i katılmıştır. Araştırma, Marmara Bölgesi’nde spor bilimleri temel alanında görev yapan akademisyenlerin öz liderlik ve politik beceri düzeylerinin ortaya konulması ile sınırlıdır.

Veri Toplama Aracı

Veriler anket tekniği ile toplanmıştır ve gerekli analizler gerçekleştirilmiştir. Yapmış olduğumuz araştırmanın konusuna uyan ve gerekli güvenilirlik ve geçerlilik analizleri yapılan akademisyenlerin politik becerilerini ortaya koymak amacıyla Özdemir ve Gören (2015) tarafından eğitim kurumlarında Türkçeye uyarlanan ve Ferris ve arkadaşları (2005) tarafından geliştirilen Politik Beceri Envanteri kullanılmıştır. Öz liderlikle ilgili verileri elde etmek için Tabak, Sığı ve Türköz (2013)’ün Türkçe diline çevirdiği öz liderlik ölçeği gerekli verileri toplamak maksadı ile kullanılmıştır.

Öz liderlik ölçeği alt boyutları; kendini ödüllendirme, hedef belirleme, kendini cezalandırma, kendini gözlemlenme, hatırlatıcı belirleme, başarılı bir performans hayali etme, düşünce/fikirleri değerlendirme ve kendi kendine konuşma olarak karşımıza çıkmaktadır. Politik beceri ölçeğinde ise alt boyutlar; sosyal zeka, ilişki ağı kurma becerisi, bireyler arası etki ve samimi görünme olarak ifade edilmektedir.

Verilerin Analizi

Veriler SPSS istatistik programı ile analiz edilmiştir. Verilere, standart sapma, aritmetik ortalama, korelasyon, ANOVA ve regresyon analizler uygulanmıştır. Politik beceri ve öz liderlik ile ilgili ölçeklere faktör analizi uygulanmış olup, alt boyut olarak, 4 alt boyut (politik beceri) ve 8 alt boyut (öz liderlik ölçeği) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu iki ölçeğin alt boyutlarına Shapiro Wilk ve Kolmogorov-smirnov normallik testleri uygulanmış olup, ölçeklerin ortalamaların karşılaştırılması amacıyla non-parametrik testlerden yararlanılmıştır. Bunun sebebi kullanılan ölçeklerin alt

boyutlarının dağılımları normal dağılıma uymadığındandır. Korelasyon analizi için parametrik olmayan Spearmann sıra korelasyon istatistik katsayısı kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde bulgu ve yorumlara yer verilmektedir.

Tablo 1: Katılımcıların Betimsel İstatistikleri

Değişkenler	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Kadın	70	27,9
	Erkek	181	72,1
	Toplam	251	100,0
Yaş	23-28	12	4,8
	29-34	53	21,1
	35-40	58	23,1
	41-46	61	24,3
	47-52	30	12,0
	53-58	22	8,8
	58 Ve Üzeri	15	6,0
	Toplam	251	100,0
	Akademik Birim	Antrenörlük Eğitimi	56
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği		85	33,9
Spor Yöneticiliği		85	33,9
Rekreasyon		25	10,0
Toplam		251	100,0
Akademik Unvan	Prof. Dr	23	9,2
	Doç. Dr	72	28,7
	Dr Öğr. Üyesi	74	29,5
	Öğr. Gör. Dr	13	5,2
	Öğr. Gör.	21	8,4
	Arş. Gör. Dr	8	3,2
	Arş. Gör.	40	15,9
	Toplam	251	100,0
Mesleki Kıdem	0-3 Yıl	23	9,2
	4-7 Yıl	53	21,1
	8-11 Yıl	30	12,0
	12-15 Yıl	29	11,6
	16-19 Yıl	30	12,0
	20-23 Yıl	24	9,6
	24-27 Yıl	33	13,1
	28 ve Üzeri	29	11,6
	Toplam	251	100,0
İdari Göreviniz Var mı? (Üniversite İçinde)	Hayır	98	39,0
	Evet	153	61,0
	Toplam	251	100,0
Görev Yapmış Olduğunuz Üniversite Dışında (Federasyon, Bakanlık vs.) İdari Göreviniz Var mı?	Hayır	64	25,5
	Evet	187	74,5
	Toplam	251	100,0

Tablo 1’de spor bilimleri alanındaki akademisyenlerin betimsel istatistiklerine yer verilmiştir. Araştırmamıza katılan akademisyenlerin %27,9’u kadın, %72,1’inin

cinsiyeti erkektir. Araştırmamızda yer alan akademisyenlerin %4,8'i 23-28 yaş aralığında, %21,1'i 29-34 yaş aralığında, %23,1'i 34-40 yaş aralığında, %24,3'ü 41-46 yaş aralığında, %8,8'i 53-58 yaş aralığında ve %6'sı 58 yaş ve üzerindedir. Akademisyenlerin %22,3'ü antrenörlük eğitimi, %33,9'u spor yöneticiliği ile beden eğitimi ve spor öğretmenliği, %10'u ise rekreasyon bölümünde görev yapmaktadır. Araştırmamıza katılan akademisyenlerin mesleki kıdemine bakacak olursak; %9,2'si 0-3 yıl, %21,1'i 4-7 yıl, %12'si 8-11 yıl ile 16-19 yıl, %11,6'sı 12-15 yıl, %9,6'sı 20-23 yıl, %13,1'i 24-27 yıl ve %11,6'sı 28 yıl ve üzeri olarak görülmektedir. Akademisyenlerin %61'inin üniversite içinde idari görevi varken, federasyon ve bakanlık gibi kurumlarda idari görevi olan akademisyenlerin oranı %25,5'tir.

Tablo 2: Öz Liderlik Alt Boyutlarına İlişkin Faktör Analizi

	Toplam	Varyans Açıklama Oranı	Faktör yükleri
Hedef Belirleme	6,068	24,271	24,271
Kendi Kendine Konuşma	2,651	10,605	34,876
Kendini Ödüllendirme	2,027	8,108	42,984
Kendini Cezalandırma	1,604	6,418	49,402
Fikirlerini Değerlendirme	1,546	6,185	55,586
Hatırlatıcı Belirleme	1,315	5,261	60,848
Kendini Gözleme	1,065	4,259	65,107
Başarılı Performans Hayal Etme	,911	3,646	68,753

Tablo 2'de öz liderlik alt boyutlarına ilişkin faktör analizlerine yer verilmiştir. Buna göre; öz liderlik ölçeğine ilişkin uygulanan faktör analizinde boyutların toplam varyansının %68,753 olduğu görülmektedir. Açıklanan varyans değeri ölçeğin geçerli olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Politik Beceri Alt Boyutlarına İlişkin Faktör Analizi

	Toplam	Varyans Açıklama Oranı	Faktör Yükleri
İlişki Ağı	6,560	38,587	38,587
Kişiler Arası Etki	1,848	10,872	49,459
Sosyal Zekâ	1,751	10,300	59,759
Samimi Görünme	1,206	7,094	66,853

Tablo 3'de politik beceri ölçeği alt boyutlarına ilişkin faktör analizlerine yer verilmiştir. Politik ölçeğine ilişkin uygulanan faktör analizinde boyutların toplam varyansının %66,853 olduğu görülmektedir. Açıklanan varyans değeri ölçeğin geçerli olduğunu göstermektedir.

Tablo 4: Öz Liderlik ve Alt Boyutları Cronbach Alfa Değeri

Öz Liderlik	0,85
Hedef Belirleme	0,81
Kendi Kendine Konuşma	0,81
Kendini Ödüllendirme	0,89
Kendini Cezalandırma	0,74
Fikirlerini Değerlendirme	0,51
Hatırlatıcı Belirleme	0,72
Kendini Gözleme	0,39
Başarılı Performans Hayal Etme	0,40

Tablo 4'te öz liderlik ve alt boyutlarının Cronbach alfa değeri geçerlilik ve güvenilirlik analizlerine yer verilmiştir. Cronbach Alpha değerleri %50 nin altında kaldığı için başarılı performans kendini gözleme ve hayal etme çalışmadan çıkartılmıştır.

Tablo 5: Politik Beceri Ölçeği ve Alt Boyutları Cronbach Alfa Değeri

Politik Beceri	0,89
İlişki Ağı	0,70
Kişiler Arası Etki	0,89
Sosyal Zekâ	0,87
Samimi Görünme	0,77

Tablo 5'te politik beceri ve alt boyutları Cronbach alfa değeri geçerlilik ve güvenilirlik analizlerine yer verilmiştir. Politik beceri ölçeği için 4 alt boyut elde edilmiş olup, ilişki ağı alt boyutu için cronbach alfa değeri %70, kişiler arası etki alt boyutu için cronbach alfa değeri %89, sosyal zekâ alt boyutu için cronbach alfa değeri %87 ve samimi görünme alt boyutu için cronbach alfa değeri %77 olarak elde edilmiştir.

Spor Bilimleri Alanındaki Akademisyenlerin Öz Liderlik Düzeylerinin Politik Becerileri ile Karşılaştırılması
Cemal Özman – Selçuk Bora Çavuşoğlu

Tablo 6: Spearmann Korelasyon Analizi

Spearman's rho		İlişki Ağı	Kişiler Arası Etki	Sosyal Zeka	Samimi Görünme	Hedef	Kendi Kendine Konuşma	Kendini Ödüllendirme	Kendini Cezalandırma	Fikirlerini Değerlendirme	Hatırlatıcı Belirleme	Öz Liderlik	Politik Beceri
İlişki Ağı	Correlation Coefficient	1,000	,364**	,191**	,166**	,137*	,131*	,109	,112	,111	,261**	,230**	,757**
	Sig. (2-tailed)	.	,000	,002	,008	,031	,038	,084	,077	,079	,000	,000	,000
	N	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251
Kişiler Arası Etki	Correlation Coefficient	,364**	1,000	,227**	,372**	,292**	,004	,075	-,071	,212**	,218**	,168**	,761**
	Sig. (2-tailed)	,000	.	,000	,000	,000	,951	,237	,260	,001	,001	,008	,000
	N	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251
Sosyal Zeka	Correlation Coefficient	,191**	,227**	1,000	,334**	,721**	,602**	,558**	,331**	,545**	,536**	,907**	,459**
	Sig. (2-tailed)	,002	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251
Samimi Görünme	Correlation Coefficient	,166**	,372**	,334**	1,000	,264**	,184**	,171**	-,001	,420**	,277**	,300**	,572**
	Sig. (2-tailed)	,008	,000	,000	.	,000	,003	,007	,986	,000	,000	,000	,000
	N	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251
Hedef	Correlation Coefficient	,137*	,292**	,721**	,264**	1,000	,455**	,373**	,056	,463**	,420**	,690**	,401**
	Sig. (2-tailed)	,031	,000	,000	,000	.	,000	,000	,377	,000	,000	,000	,000
	N	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251
Kendi Kendine Konuşma	Correlation Coefficient	,131*	,004	,602**	,184**	,455**	1,000	,337**	,225**	,269**	,300**	,694**	,234**
	Sig. (2-tailed)	,038	,951	,000	,003	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251
Kendini Ödüllendirme	Correlation Coefficient	,109	,075	,558**	,171**	,373**	,337**	1,000	,090	,180**	,219**	,612**	,227**
	Sig. (2-tailed)	,084	,237	,000	,007	,000	,000	.	,156	,004	,000	,000	,000
	N	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251
Kendini Cezalandırma	Correlation Coefficient	,112	-,071	,331**	-,001	,056	,225**	,090	1,000	,005	,087	,424**	,084
	Sig. (2-tailed)	,077	,260	,000	,986	,377	,000	,156	.	,938	,167	,000	,183
	N	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251
Fikirlerini Değerlendirme	Correlation Coefficient	,111	,212**	,545**	,420**	,463**	,269**	,180**	,005	1,000	,243**	,492**	,354**
	Sig. (2-tailed)	,079	,001	,000	,000	,000	,000	,004	,938	.	,000	,000	,000
	N	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251
Hatırlatıcı Belirleme	Correlation Coefficient	,261**	,218**	,536**	,277**	,420**	,300**	,219**	,087	,243**	1,000	,637**	,401**
	Sig. (2-tailed)	,000	,001	,000	,000	,000	,000	,000	,167	,000	.	,000	,000
	N	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251
Öz Liderlik	Correlation Coefficient	,230**	,168**	,907**	,300**	,690**	,694**	,612**	,424**	,492**	,637**	1,000	,430**
	Sig. (2-tailed)	,000	,008	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000
	N	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251
Politik Beceri	Correlation Coefficient	,757**	,761**	,459**	,572**	,401**	,234**	,227**	,084	,354**	,401**	,430**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,183	,000	,000	,000	.
	N	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251	251

Tablo 6’da Spearmann korelasyon analizlerine yer verilmiştir. Korelasyon, iki serinin birlikte hareket etme eğiminin bir ölçüsü olup, (-1,1) aralığında değişen değerler almaktadır. Korelasyon katsayısının -1 veya 1’e yaklaşması, değişkenler arasındaki ilişkinin güçlü olduğunu, 0’a yaklaşması ise zayıf olduğunu göstermektedir (Çolak, 2014). Buna göre; Öz liderlik ve politik beceri ölçekleri arasında aynı yönlü %43 orta düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu ilişki (0.00<0.05) olduğundan anlamlı bir ilişkidir. Politik beceri ve ilişki ağı arasında aynı yönlü %75 yüksek düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu ilişki (0.00<0.05) olduğundan anlamlı bir ilişkidir. Politik beceri kişiler arası etki arasında aynı yönlü %76 yüksek düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu ilişki (0.00<0.05) olduğundan anlamlı bir ilişkidir. Politik beceri kendini cezalandırma arasında aynı yönlü %76 yüksek düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu ilişki (0.00<0.05) olduğundan anlamlı bir ilişkidir. Öz liderlik ve sosyal zekâ arasında aynı yönlü %90 yüksek düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu ilişki (0.00<0.05) olduğundan anlamlı bir ilişkidir. Öz liderlik ve hedef belirleme arasında aynı yönlü %69 orta düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu ilişki (0.00<0.05) olduğundan anlamlı bir ilişkidir. Öz liderlik ve kendi kendine konuşma arasında aynı yönlü %69 orta düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu ilişki (0.00<0.05) olduğundan anlamlı bir ilişkidir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada spor bilimleri alanında görev yapan akademisyenlerin politik becerilerinin öz liderlik düzeyleri ile karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Spor bilimleri alanında akademisyenlerin öz liderlik durumları ve politik becerileri tablo 6’da analiz edilen spearmann korelasyon analizlerine göre (r; 0,430) %43 oranında orta seviyede olduğunu söyleyebiliriz. Korelasyon analizinde korelasyon 0,4-0,6 arasında ise orta şiddette korelasyon olduğu anlamına gelmektedir (p005.net). Alanyazında bu çalışmaya benzer çalışmaların olmaması sonuçların tartışılmasını güçleştirmektedir. Ancak Özgenel ve Bozkurt’un (2020), yaptıkları araştırmada politik beceri ile mutluluk düzeyi arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuş olup çalışmamızla paralel bir sonuç olduğu söylenebilir.

Alanyazında politik beceriler ve liderlikle ilgili eğitim sektöründe ilk ve orta öğretimde öğretmenler ve okul müdürleriyle ilgili çalışmalar olduğu görülmektedir. Spor bilimlerindeki akademisyenlerde farklı bir platformda fakat yine eğitim sektöründe yer almaktadırlar. Özgenel ve Bozkurt (2020), öğretmenlerin politik beceri ve okul mutluluğu, Özgenel ve Nair (2020), liderlik stilleri ve politik becerileri, Garipağaoğlu ve Güloğlu (2015), öğretmen adaylarının öz liderlik ve denetim odağı, Aslan, Çalık ve Er (2019), İlkokul öğretmenlerinin öğretmen liderliği ve politik beceri algılarının incelenmesi, Uğurlu ve Bostancı (2017), öğretmenlerin politik yetileri ve örgütsel muhalefet düzeyleri ile ilgili araştırmalar bulunmaktadır.

Tablo 6'da yapılan analizlere göre politik beceri ve ilişki ağı arasında aynı yönlü %75 yüksek düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile politik beceri ve ilişki ağı öz liderlik açısından açıklanmaktadır. Akademisyenlerin öz liderliği ve politik beceri kavramlarının sosyal bilimlerde uygulama alanı bulması oldukça yenidir. Akademisyen öz liderliğinin üniversitelerdeki halinin tespiti ve akademisyenlerin öz liderlik rollerine ilişkin beklentilerinin açıklanması bakımından daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.

Tablo 6'da politik beceri ile kişiler arası etki arasında aynı yönlü %76 yüksek düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre akademisyenlerin kişiler arası ilişkisinin yüksek düzeyde olması okulda bireyler arası ilişkilerin daha sağlıklı yürütülmesi açısından önemli olabilir.

Tablo 6'da öz liderlik ve sosyal zekâ arasında aynı yönlü %90 yüksek düzeyde, öz liderlik ve hedef belirleme arasında aynı yönlü %69 orta düzeyde bir ilişki olduğu ve öz liderlik ve kendi kendine konuşma arasında aynı yönlü %69 orta düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öz liderlik ve politik beceri arasında orta seviyede bir ilişki çıkmasına karşın alt boyutlarda ilişki düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Genel anlamda politik beceriler liderlik davranışlarının kalbi olarak kabul edilmektedir (Tanrıöğen vd., 2014). Bu bakımdan öğrencilerine karşı lider bir konumda bulunan akademisyenlerin politik becerilerinin iyi seviyede olması önem arz etmektedir. Akademisyenlerin politik becerilerinin yüksek olması üniversitenin paydaşları, öğrenciler ve ailelerinin güvenini kazanma noktasında da önemlidir (Özgenel ve Nair 2020).

Spor bağlamında değerlendirecek olursak spor bilimleri alanında öğrenim gören öğrenciler bir özel yetenek sınavıyla geldikleri için ve bir sporcu geçmişleri olduğu için spor bilimlerinde alanında görev yapan akademisyenlerin bir antrenör gibi öğrencilerine liderlik yapması gerekmektedir. Bu sebeple iyi bir liderlik yapması için politik becerinin önemi daha çok ortaya çıkmaktadır.

Akademisyenin bir lider olarak kendini tanıması, işini çok iyi bilmesi, doğru kararlar vermesi, iyi bir örnek oluşturması, öğrencilerine karşı sorumluluk hissetmesi, takım olma ruhunu sürdürmesi, öğrencilerini iyi tanıması ve öğrencilerine özen göstermesi gerekmektedir.

Spor alanında liderlik, genel olarak bir takımın davranışına rehberlik eden ve uygun enerjiyi yaratarak en iyi sonucu elde etmeyi yarayan kavram olarak ifade edilmektedir (Dumangöz ve Özman, 2022). Spor bilimlerinde yetişen öğrenciler ülkemizde spor alanında hizmet vereceklerdir. Bu sebeple bu öğrencilerin liderlik özellikte olmaları gerekmektedir ve bunu da ancak derslerine akademisyenlerinden öğreneceklerdir. Bu bakımdan da değerlendirecek olursak akademisyenlerin öz liderlikleri ve politik becerileri iyi seviyede olması gerekmektedir.

Liderinin kendini tanıması ve iyileştirme arayışında olması, işinin amacını çok iyi bilmesi, başarısızlıklarının sorumluluğunu alması ve başkalarını suçlamaması, doğru kararlar vermesi, sporcuları kararlarındaki değişikliklerden haberdar etmesi,

iyi bir örnek oluşturması, sporcularına karşı sorumluluk hissetmesi, takım ruhunu koruması, sporcularını iyi tanması ve onlara özen göstermesi.

Politik becerileri ve öz liderlikleri yüksek olan akademisyenler, üniversite çalışanları öğrenciler ve paydaşları istedikleri gibi yönlendirirler. Samimi ve dürüst olduklarında rahatlıkla arkadaşlıklar kurabilirler (Özgenel ve Nair 2020).

Araştırmada spor bilimleri alanında akademisyenlerin sahip olduğu politik beceriler ve öz liderlik arasındaki ilişki üzerinde durulmuş ancak akademisyenlerin bu politik becerilerinin nasıl geliştirileceği, politik becerilerin artması için nelere ihtiyaç duyacakları üzerinde bir görüş beyan edilmemiştir. Gelecekteki çalışmalar spor bilimleri alanında akademisyenlerin politik becerilerinin geliştirilmesi için neler yapılması gerektiğini konu edinebilir. Tablo 6'ya göre politik beceriler ve öz liderlik durumunun orta düzeyde çıkmış olması bu konuda çalışma yapılmasının önemini ortaya koymaktadır.

Politik beceriler ile öz liderlik durumlarına ek olarak farklı değişkenler eklenerek ve farklı örneklemler üzerinde veri toplanarak yeni çalışmalar yapılabilir. Özellikle spor bilimleri alanında akademisyenlerin politik becerilerini, yönetsel süreçlerde nasıl kullandıklarını daha iyi anlayabilmek için nitel ve nicel araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Ahearn, K. K., Ferris, G. R., Hochwarter, W. A., Douglas, C., & Ammeter, A. P. (2004) Leader Political Skill and Team Performance. *Journal of Management* 30, 309-327.

Aslan, H., Çalık, T., & Er, E. (2019). İlkokul Öğretmenlerinin Öğretmen Liderliği ve Politik Beceri Algılarının İncelenmesi. *İlköğretim Online* 18(3), 1087-1098.

Atay, S. (2010). Geliştirilebilir Yönetim Becerisi: Teorik ve Ampirik Yönleriyle "Politik Yeti". *Amme İdaresi Dergisi* 43(2), 65-80.

Blass, F. R., & Ferris, G. R. (2007). Leader Reputation: The Role of Mentoring, Political Skill, Contextual Learning, and Adaptation. *Human Resource Management* 46(1), 5-19.

Burns D. D. (1980) *Feeling Good: The New Mood Therapy*. New York: William Morrow.

Çolak, E. (2014). *Korelasyon Analizi*. Erişim Adresi:

http://eczacilik.anadolu.edu.tr/bolumSayfaları/belgeler/ecz2014%2012_2014052709453_9.pdf, Erişim Tarihi: 05.03.2022

D'Intino R. S., Goldsby M. G., Houghton J. D., & Neck C. P. (2007) Self- Leadership: A Process for Entrepreneurial Succes. *Journal of Leadership and Organizational Studies* 13(4), 105-120.

Dumangöz P. D. & Özman, C. (2022). Sporda Liderlik ve Yönetim Feminizasyonuna İlişkin Bir İnceleme. 2. *Uluslararası Spor ve Sosyal Bilimlere Multidisipliner Yaklaşım Kongresi*, 9 Nisan, İstanbul.

Ellis, A. (1977). *The Basic Clinical Theory of Rational Emotive Therapy*. New York: Springer Publishing Company.

Erdal A., & Murat Ö. (2005). Özel Sektör Örgütlerinde Politik Beceri ile İzlenim Yönetimi İlişkisi. *Yönetim Bilimleri Dergisi* 16(31), 311.

Ferris, G. R., Perrewé, P. L., Anthony, W. P., & Gilmore, D. C. (2000). Political Skill at Work. *Organizational Dynamics* 28(4), 25-37.

Ferris, G. R., Treadway, D. C., Kolodinsky, R. W., Hochwarter, W. A., Kacmar, C. J., Douglas, C., & Frink, D. D. (2005). Development and Validation of the Political Skill Inventory. *Journal of Management* 31(1), 126-152.

Garipağaoğlu, B. Ç., & Güloğlu, B. (2015). Öğretmen Adaylarında Öz Liderlik Becerilerinin Yordayıcısı Olarak Öğrenilmiş Güçlülük ve Denetim Odağı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 15(2), 147-162.

Houghton, J. D., & Jinkerson, D. L. (2007). Constructive Thought Strategies and Job Satisfaction: A Preliminary Examination. *J. Bus. Psychol* 22(1), 45-53.

Houghton, J. D., & Neck, C. P. (2002). The Revised Self- Leadership Questionnaire: Testing a Hierarchical Factor Structure for Self-Leadership. *Journal of Managerial Psychology* 17(8), 672-692.

Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Manz, C. C. (1992). *Mastering Self-Leadership: Empowering Yourself for Personal Excellence*. New Jersey: Prentice Hall, Pearson Publishing Company.

Manz, C. C., & Jr Sims, H. P. (1980). Self-Management as a Substitute for Leadership: A Social Learning Theory Perspective. *Academy of Management Review* 5(3), 361-367.

Manz, C. C., & Neck, C. P. (2004). *Mastering Selfleadership: Empowering Yourself for Personal Excellence*. Upper Saddle River NJ: Prentice Hall, Pearson Publishing Company.

Manz, C. C. (1986). Self-Leadership: Toward An Expanded Theory of Self-Influence Processes in Organizations. *Academy of Management Review* 11(3), 585-600.

Markham, S. E., & Markham, I. S. (1995). Self-Managementand Self Leadershippreexamined: A Levels of Analysisperspective. *LeadershipQuarterly* 6, 343-359.

Mayes, B. T., & Allen, R. W. (1977). Toward A Definition of Organizational Politics. *Academy of Management Review* 2(4), 672-678.

Neck, C. P., & Houghton, J. D. (2006). Two Decades of Self-Leadership Theory and Research: Past Development Present Trends and Future Possibilities. *Journal of Managerial Psychology* 21(4), 270-295.

Özdemir, M., & Gören, S. Ç. (2015). Politik Beceri Envanterinin Eğitim Örgütlerinde Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 21(4), 521-536.

Özgenel, M., & Bozkurt, B. N. (2020). Okul Mutluluğunu Yordayan Bir Faktör: Öğretmenlerin Politik Becerileri. *Turkish Journal of Educational Studies* 7(2), 130-149.

Özgenel, M., & Nair, A. (2020). Okul Müdürlerinin Liderlik Stilllerini Yordayan Bir Faktör: Politik Beceriler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 56, 182-205.

Pearce, C. L., & Manz, C. C. (2005). The New Silver Bullets of Leaders-hip: The Importance of Self-and Shared Leadership in Knowledge Work Organizational. *Organizational Dynamics* 34(2), 130-140.

Pfeffer, J. (1981). *Power in Organization*. Boston: Pitman.

p005.net.

Erişim

Adresi:

www.p005.net/analiz/korelasyonanalizi#:~:text=KORELASYON%20ANAL%C4%B0Z%C4%B0&text=Verilerin%20normal%20da%C4%9F%C4%B1%C4%B1ma%20sahip%20olmas%C4%B1,den%20daha%20k%C3%BC%C3%A7%C3%BCk%20olmas%C4%B1%20gerekir Erişim Tarihi: 25.07.2022

Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2013). *Örgütsel Davranış*. (Çev. ve Ed.). İ. Erdem. Ankara: Nobel.

Tanrıöğen, Z. M., Baştürk, R., & Başer, M. U. (2014). İlköğretim Okul Müdürlerinin Algılarına Göre Dört Liderlik Çerçevesi Modeli Kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 3(1), 348-358.

Tabak, A., Sığırı, Ü., & Türköz, T. (2013). Öz Liderlik Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması Çalışması. *Bilgi* 67, 213-246.

Uğurlu, E., & B. Bostancı, A. (2017). Öğretmenlerin Politik Yetileri ile Örgütsel Muhalefet Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Journal of Human Sciences* 14(4), 4050-4064.

Williams, S. (1997). Personality and Self-Leadership. *Human Resource Management Review* 7, 139-155.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte üniversiteler durağan yapılardan çıkıp aktif ve üretken bir yapı haline gelmektedirler. Bu gelişmeler üniversiteler ve bireyler üzerindeki stresi artırmakla beraber, bir örgüt yapısında üniversitelerin misyon, vizyon ve örgüt yapılarında değişiklikler olmasına sebep vermektedir. Sıkça kullanılan hiyerarşik örgüt yönetim anlayışından vazgeçilerek, yöneticilerin birçok özelliğinin takımda bulunan üyeler tarafından paylaşıldığı, kendi dinamiğinde kendini yöneten takımlara doğru ilerleyen bir süreç ortaya çıkmıştır. Örgütlerin hedeflerine ulaşabilmeleri için başarılı bir politika ve yönetim anlayışı sergilemeleri gerektiğinden politik becerinin önemi anlaşılmıştır. Örgütlerin politik bir yapıda olması sebebiyle yöneticilerin etkili olabilmeleri için politik beceriye sahip olmaları gerekmektedir. Türkiye’de politik beceri ile ilgili üniversite örgütlerinde yapılan çalışmalarla ilgili alan yazında yeterli çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmada spor bilimleri alanındaki akademisyenlerin öz liderlik düzeylerinin politik beceriler ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bireyin kendisini motive ederek ve yönlendirerek, örgütün ve kişinin kendisinin başarısını elde etmek için öz liderlik kavramı ortaya çıkmıştır. Öz liderlik kavramı takımlarda kişinin kendi kendisini yönetmek için ihtiyaç duyulan özelliklerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca öz liderlik çevresel bazı değişkenlere karşı, bazı standartlar karşısında, bireyin kendi kendine ilerleme becerisi olarak da ifade edilebilir. Öz liderlik kavramı Manz tarafından 1986 yılında ‘kişinin örgütsel ve bireysel başarı elde etmesi için kendini yönlendirmesi ve motive etmesi süreci’ olarak tanımlanmıştır. Öz liderlik kavramı, öz yönetim, öz düzenleme, öz denetim ve öz motivasyon tekniklerini kapsayan temel olarak bireye özgü bir kavramdır. Politik beceri kavramının ortaya çıkması konusunda birçok bilim insanı önemli derecede katkıları sağlamışlardır. Bu bilim insanları genel anlamda çalışma hayatında politik davranışların önemli bir yöne olduğunu vurgulamışlardır. Politik davranış örgütte çalışan bireyin resmi rolünün bir parçası olarak nitelendirilmeyen ancak onunla etkileşim içinde olan bir süreç olarak ifade edilmektedir. Bu çerçevede akademisyenlerin hem örgütsel hem akademik amaçlarını başarmak adına politik anlamda bazı davranışlar ortaya koydukları düşünülmektedir. Örgütlerde diğer bireyler karşısında izlenim ortaya koyma yöntemlerini uygulayan çalışanların bu izlenim yöntemlerini sergileyecek yetilere ellerinde bulundurmaları gerekmektedir. Bu bağlamda politik beceri kavramı, yeterlilik ve yetenekle ilgili bir kavram olduğu görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de vakıf üniversitelerinde ve kamu üniversitelerinde görev yapan akademisyenlerinin öz liderlik düzeylerinin politik beceriler ile karşılaştırılması için betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye’de Yüksek Öğretim Kurumu’na bağlı üniversitelerde (vakıf, devlet) görev yapan akademisyenlerden oluşturulmuştur. Basit tesadüfi yöntem metoduna göre seçilen örneklem Türkiye’de Marmara Bölgesinde yer alan Yüksek Öğretim Kurumu’na bağlı üniversitelerde spor bilimleri temel alanında çalışan akademisyenler tarafından oluşturulmuştur. Araştırmamızda Yüksek Öğretim Kurulu arama web sitesinde vakıf üniversitelerinde ve kamu üniversitelerinde 2020 yılı itibarıyla görev yapan 480

akademisyenden 251 akademisyen katılmıştır. Araştırma, Marmara Bölgesi'nde spor bilimleri temel alanında görev yapan akademisyenlerin öz liderlik ve politik beceri düzeylerinin ortaya konulması ile sınırlıdır. Veriler anket tekniği ile toplanmıştır ve gerekli analizler gerçekleştirilmiştir. Yapmış olduğumuz araştırmanın konusuna uyan ve gerekli güvenilirlik ve geçerlilik analizleri yapılan akademisyenlerin politik becerilerini ortaya koymak amacıyla Özdemir ve Gören (2015) tarafından eğitim kurumlarında Türkçe 'ye uyarlanan ve Ferris ve arkadaşları (2005) tarafından geliştirilen Politik Beceri Envanteri kullanılmıştır. Öz liderlikle ilgili verileri elde etmek için Tabak, Sığı ve Türköz (2013) 'ün Türkçe diline göre çevirdiği öz liderlik ölçeği gerekli verileri toplamak maksadı ile kullanılmıştır. Veriler SPSS istatistik programı ile analiz edilmiştir. Verilere, standart sapma, aritmetik ortalama, korelasyon, ANOVA ve regresyon analizler uygulanmıştır. Bu iki ölçeğin alt boyutlarına Shapiro Wilk ve Kolmogorov-smirnov normallik testleri uygulanmıştır olup, ölçeklerin ortalamaların karşılaştırılması amacıyla non-parametrik testlerden yararlanılmıştır. Korelasyon analizi için parametrik olmayan Spearmann sıra korelasyon istatistik katsayısı kullanılmıştır. Bu çalışmada spor bilimleri alanında görev yapan akademisyenlerin politik becerilerinin öz liderlik düzeyleri ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Spor bilimleri alanında akademisyenlerin öz liderlik durumları ve politik becerileri tablo 6'da analiz edilen spearmann korelasyon analizlerine göre %43 oranında orta seviyede olduğunu söyleyebiliriz. Alanyazında bu çalışmaya benzer çalışmaların olmaması sonuçların tartışılmasını güçleştirmektedir. Ancak Özgenel ve Bozkurt'un (2020), yaptıkları çalışmada politik beceri ile mutluluk düzeyi arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuş olup çalışmamızla paralel bulgu olabilir. Genel anlamda politik beceriler liderlik davranışlarının kalbi olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan öğrencilerine karşı lider bir konumda bulunan akademisyenlerin politik becerilerinin iyi seviyede olmaları önem arz etmektedir. Akademisyenlerin politik becerilerinin yüksek olması üniversitenin paydaşları, öğrenciler ve ailelerinin güvenini kazanma noktasında önemlidir. Politik becerileri ve öz liderlikleri yüksek olan akademisyenler üniversite çalışanları öğrenciler ve paydaşları istedikleri gibi yönlendirirler. Samimi ve dürüst olduklarında rahatlıkla arkadaşlıklar kurabilirler. Araştırmada spor bilimleri alanında akademisyenlerin sahip olduğu politik beceriler ve öz liderlik arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur. Ancak akademisyenlerin bu politik becerilerinin nasıl geliştirileceği, politik becerilerin artması için nelere ihtiyaç duyacakları üzerinde bir görüş beyan edilmemiştir. Gelecekteki çalışmalar spor bilimleri alanında akademisyenlerin politik becerilerinin geliştirilmesi için neler yapılması gerektiğini konu edinebilir. Tablo 6'ya göre politik beceriler ve öz liderlik durumunun orta düzeyde çıkmış olması bu konuda çalışma yapılmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu araştırma nicel bir çalışma olup, örneklemini spor bilimleri alanında görev alan akademisyenler oluşturmuştur. Politik becerilerin öz liderlik becerileri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Politik beceriler ile öz liderlik durumlarına ek olarak farklı değişkenler eklenerek ve farklı örneklemeler üzerinde veri toplanarak yeni çalışmalar yapılabilir.

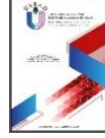
EXTENDED ABSTRACT: With the development of science and technology, universities get out of static structures and become active and productive structures. While these developments increase the stress on universities and individuals, they cause changes in the mission, vision and organizational structures of universities in an organizational structure. By abandoning the frequently used hierarchical organizational management approach, a process has emerged, in which many characteristics of the managers are shared by the members of the team, and progressing towards self-managing teams in their own dynamics. The importance of political skill is understood as organizations need to exhibit a successful policy and management approach in order to achieve their goals. Since organizations have a political structure, managers need to have political skills in order to

be effective. There are not enough studies in the literature related to the studies carried out in university organizations on political skills in Turkey. In this study, it is aimed to compare the self-leadership levels of academics in the field of sports sciences with political skills. The concept of self-leadership emerged in order to achieve the success of the organization and the person himself by motivating and directing the individual himself. The concept of self-leadership emerges as one of the features needed for self-management in teams. In addition, self-leadership can be expressed as the ability of an individual to progress by himself, against some environmental variables, against some standards. The concept of self-leadership was defined by Manz in 1986 as 'the process of directing and motivating one's self to achieve organizational and individual success'. The concept of self-leadership is basically an individual-specific concept that includes self-management, self-regulation, self-control and self-motivation techniques. Many scientists have contributed significantly to the emergence of the concept of political skill. In general, these scientists emphasized that political behavior is an important aspect in working life. Political behavior is expressed as a process that is not considered as a part of the official role of the individual working in the organization, but interacts with it. In this context, it is thought that academicians exhibit some political behaviors in order to achieve both their organizational and academic goals. Employees who apply the methods of making impressions against other individuals in organizations should have the skills to exhibit these impression methods. In this context, it is seen that the concept of political skill is a concept related to competence and ability. In this study, a descriptive survey model was used to compare the self-leadership levels of academics working in foundation and public universities in Turkey with their political skills. The universe of the research was composed of academicians working in universities (foundation, state) affiliated to the Higher Education Institution in Turkey. The sample selected according to the simple random method method was created by academics working in the basic field of sports sciences at universities affiliated to the Higher Education Institution in the Marmara Region of Turkey. 251 academicians out of 480 academicians working in foundation universities and public universities as of 2020 participated in our research on the Higher Education Council search website. The research is limited to revealing the self-leadership and political skill levels of academics working in the basic field of sports sciences in the Marmara Region. The data were collected by questionnaire technique and necessary analyzes were carried out. The Political Skills Inventory, which was adapted into Turkish in educational institutions by Özdemir and Gören (2015) and developed by Ferris et al. (2005), was used in order to reveal the political skills of the academics who fit the subject of our study and whose reliability and validity analyzes were performed. In order to obtain data on self-leadership, the self-leadership scale translated into Turkish by Tabak, Sıgı and Türköz (2013) was used to collect the necessary data. The data were analyzed with the SPSS statistical program. Standard deviation, arithmetic mean, correlation, ANOVA and regression analyzes were applied to the data. Shapiro Wilk and Kolmogorov-Smirnov normality tests were applied to the sub-dimensions of these two scales, and non-parametric tests were used to compare the means of the scales. Non-parametric Spearman rank correlation statistical coefficient was used for correlation analysis. In this research, it is aimed to compare the political skills of academics working in the field of sports sciences with their self-leadership levels. We can say that the self-leadership and political skills of academicians in the field of sports sciences are at a moderate level by 43% according to the spearman correlation analysis analyzed in Table 6. The absence of studies similar to this study in the literature makes it difficult to discuss the results. However, in the study of Özgenel and Bozkurt (2020), a moderately significant relationship was found between political skill and level of happiness, which may

be a finding parallel to our study. In general, political skills are considered to be the heart of leadership behaviors. In this respect, it is important that the political skills of the academics, who are in a leading position towards their students, are at a good level. The high political skills of academics are important in gaining the trust of the university's stakeholders, students and their families. Academics, university employees, students and stakeholders with high political skills and self-leadership can guide students and stakeholders as they wish. When they are sincere and honest, they can easily form friendships. In the research, the relationship between the political skills of academicians in the field of sports sciences and self-leadership was emphasized. However, no opinion has been expressed on how to develop these political skills of academics and what they will need to increase their political skills. Future studies may focus on what needs to be done to improve the political skills of academics in the field of sports sciences. According to Table 6, the medium level of political skills and self-leadership reveals the importance of working on this issue. This research is a quantitative study and its sample consists of academicians working in the field of sports sciences. The relationship between political skills and self-leadership skills was investigated. In addition to political skills and self-leadership, new studies can be done by adding different variables and collecting data on different samples.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4, Year 4,
Sayı 9, Issue 9, Ağustos 2022, August 2022
e issn: 2687-2641

TÜRKİYE'NİN KAMU DİPLOMASİSİNDE TRT WORLD'ÜN ROLÜ THE ROLE OF TRT WORLD IN TURKEY'S PUBLIC DIPLOMACY

Yeliz KARADENİZ

Öğr. Gör., Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Sakarya Uygulamalı Bilimler
Üniversitesi,
Sakarya/Türkiye.

Lecturer, Management and Organization Department, Sakarya University of
Applied Sciences,
Sakarya/Turkey.

ykaradeniz@subu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-0594-3054

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1090133

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 19.04.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 05.08.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Karadeniz, Y. (2022). Türkiye'nin Kamu
Diplomasisinde TRT World'ün Rolü. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*
4(9), 560-578.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Günümüzde ülkeler, dış politika amaçlarına ulaşmak için askeri, siyasi ve ekonomik güç unsurların yanı sıra kamu diplomasisi için yumuşak güç araçlarına da başvurmaktadır. Kamu diplomasisinde, ülke hakkında oluşan kötü intibahı tersine çevirme ve iyi ilişkiler kurma amacı vardır. Medya bu ilişki sürecinin en önemli öğelerinden birisidir. Hızlı, kolay ve etkili bir biçimde ilgililere ulaşabilme yeteneği bakımından medya, kamu diplomasisinde önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Ayrıca internetin yaygınlaşmasıyla birlikte medya türleri arasına yeni medya dahil olmuştur. Yeni medya kavramıyla, klasik medya anlayışının aksine kamu diplomasisi için çalışmalar yürüten medya anlaşılmaktadır. Bu çalışmada 2015 yılında yayın hayatına başlayan ve TRT'nin İngilizce olarak dünya ülkelerine programlar sunan ilk kanal olma özelliğini taşıyan TRT World Türkiye'nin kamu diplomasisinde rolü bağlamında incelemeye alınmaktadır. Bu çerçevede çalışmada TRT World'ün "kuruluşu, misyon ve vizyonu, gelirleri, organizasyonel şeması, personel istihdamı, izleyici kitlesi, konumu, haber politikaları, TV programları, web sitesi ve sosyal medya hesapları" incelenmiştir. Sonuç olarak TRT World'ün dünyaya İngilizce programlar sunan Türkiye'nin kamu diplomasisi politikalarının unsurlarından birisi olduğu ve Türkiye'nin uluslararası yayınlarında destekleyici bir araç olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: TRT, Kamu Diplomasisi, Yumuşak Güç, Medya

Abstract: Nowadays, countries resort to soft power tools for public diplomacy, as well as military, political and economic power elements to achieve their foreign policy goals. In public diplomacy, there is a goal to reverse the bad impression that has been formed about the country and establish good relations. The media is one of the most important elements of this relationship process. In terms of its ability to reach interested people quickly, easily and effectively, the media is used as an important tool in public diplomacy. In addition, with the dec of the Internet, new media has been included among the media types. The concept of new media is understood as the media that conducts work for public diplomacy, in contrast to the classical understanding of the media. In this study, TRT World, which started broadcasting in 2015 and has the distinction of being the first channel to offer programs to world countries in English, is examined in the context of the role of TRT World in Turkey's public diplomacy. In this context, the "organization, mission and vision, revenues, organizational chart, personnel employment, audience, location, news policies, TV programs, website and social media accounts" of TRT World were examined in the study. As a result, it was concluded that TRT World is one of the elements of Turkey's public diplomacy policies that offers programs in English to the world and is a supporting tool in Turkey's international publications.

Key Words: TRT, Public Diplomacy, Soft Power, Media

GİRİŞ

Türkiye'de medyanın doğuşu ile modernite arasında bağlantı bulunmaktadır. Savaş sonraları yaşanan güç kayıplarını önlemek amacıyla medya önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda basın yayın organlarına da modernleşme sürecinde yeni görev ve sorumluluklar eklenmiştir. Bu dönemlerdeki amaçlar; modernleşmeyle sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve refahı arttırmak olmuştur.

Bu çerçevede Türkiye'nin dünyada açılmasını, kendisini dünyaya gösterip dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen olaylardan halkını haberdar etmesini, Anadolu Ajansı'nda ve TRT'nin kuruluş aşamasında görmek mümkündür. Gerek

Osmanlı döneminde gerekse Cumhuriyet döneminde Türkiye'nin medyayla amaçladıkları kamu diplomasisiyle iç içedir.

Uluslararası yayıncılığın başlamasıyla yaygınlık kazanan kamu diplomasisi aslında ülkelerin çıkarları için diğer toplumları kendilerine çekmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçları gerçekleştirmek için de devletler yumuşak güç unsurlarını kullanmaktadır. Bunlar arasında medya, geniş halk kitlelerine ulaşabilme gücüne sahip olduğundan kamu diplomasisine katkısı büyüktür. Bu çalışmada amaç, TRT World'ün Türkiye'nin kamu diplomasisindeki konumunu ortaya koyup, önemini belirlemeye çalışmaktır.

1. KAVRAMSAL ANALİZ: DİPLOMASİ, KAMU DİPLOMASİSİ VE MEDYA ÜÇLÜSÜ

Diplomasi kavramı üzerinde ortak tanımın yapılmadığı herkes tarafından farklı algılanabilen bir kavramdır. Devletlerarası resmi ilişkilere odaklanan ve ilişkilerin devamı için yapılan stratejik uygulamaları olarak tanımlanmaktadır. Diplomasi başka tanıma göre şiddet uygulamadan bir devletin dış güçlere karşı egemenliğini koruyabilmesi için uygulanan bir araç olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda bu kavram, dış politikanın biçimlenmesinde etkilidir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde kamu diplomasisi kavramı, "Bir ulusun düşüncelerini, hedeflerini, ideallerini, güncel politikalarını, kurumlarını ve kültürünü yabancı ülkelerin kamuoylarına anlatma amacıyla uygulanan politika" (TDK, 2022) olarak ifade edilmektedir. Kamu diplomasisi, devleti, halkı ve gönüllü kuruluşları kapsayan ve toplumlar arası ilişkileri ifade etmektedir. Kamu diplomasisinde amaç hem devletlerin hem de toplumların birbiriyle karşılıklı diyalogunu olumlu yönde geliştirmektir.

Geleneksel diplomasi ile kamu diplomasisi arasındaki farka değinilecek olursa geleneksel diplomasi, hükümetle hükümet arası ilişkiyi ele alırken, kamu diplomasisinde etkileşimin politik bir süreç olduğu ve devletlerarası ilişkilerde kamu diplomasisi araçlarının popülerliğinin arttığı vurgulanmaktadır.

Kamu diplomasisi kavramını geleneksel ve modern kamu diplomasisi olarak incelemekte yarar vardır. Geleneksel kamu diplomasisi, "devletlerin uluslararası kamuoyunu veya seçkinlerinin düşüncelerini ülkenin çıkarları doğrultusunda etkileme çabaları" olarak açıklanmaktadır. Başka bir tanıma göre, geleneksel olarak kamu diplomasisi, devletlerin ulusal amaç ve dış politikayla ilgili destek sağlamak için bilgilendirme, etkileme ve ilgi çekmeye yönelik faaliyetleri içermektedir. Geleneksel kamu diplomasisindeki girişimler temel olarak tek yönlü iletişim çalışmalarından oluşmaktadır. Bu çalışmalar propagandaya benzetilmektedir.

Kamu diplomasisinin tarihsel gelişimine bakıldığında ilk uygulamaları Soğuk Savaş dönemine dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kamu diplomasisi faaliyetlerinin doğmasının nedenleri arasında da iletişim devrimi, kamuoyunun önemini artması ve 1948-1964 tarihleri arasında yeni ülkelerin kurulması gösterilmektedir.

Kamu diplomasisinin tekrar gündeme gelmesinde ise ABD açısından dönüm noktası olan 2001 yılında Dünya Ticaret Merkezine yapılan terörist saldırısının etkisi vardır. Kıta Avrupası'nda ise 1989 itibariyle, yeni ülkelerin ortaya çıkmasıyla bu ülkeler kendilerini Avrupa'nın tarihsel ve kültürel olarak bir parçası olarak konumlandırmakta ve tüm dünyaya politik olarak istikrarlı, demokratik ve geleceği parlak piyasa ekonomileri olarak kendilerini sunmak istemektedirler (Gökırmak, 2012).

Modern anlamda kamu diplomasisine gelindiğinde ise kamu diplomasisi yumuşak gücün bir aracı olarak görülmektedir. Kamu diplomasisi devletin dış kamulara yönelik gerçekleştirdiği bilgilendirme çabalarını içermektedir. Diplomasi'nin eksikliklerini tamamladığı, ulaşamadığı kişilere ulaştığı söylenebilir (Gonesh ve Melissen, 2005: 5). Temel amacın, karşılıklı müzakere yoluyla ülkelerin imajını ve saygınlığını geliştirmek olduğu ifade edilebilir.

Kamu diplomasisi kavramını açıklarken, yumuşak güç kavramını da tanımlamak gerekmektedir. Yumuşak güç, "baskı ya da para ile satın almadan ziyade cazibe sayesinde istenilen şeyi elde edebilme yeteneği" şeklinde tanımlanmaktadır (Nye, 2004: 7-11). Yumuşak gücün temeli bir devletin kültüründe, politik hedeflerinde ve politikalarının çekiciliğinde yatmaktadır. Bir devletin uyguladığı dış politikalar, diğer devletler tarafından meşru kabul edildiği zaman bu yumuşak güç pekişecektir.

Modern kamu diplomasisi, diplomaside iki yönlü iletişime dayalı bir bakış açısının ürünüdür. İki yönlü iletişim, halkla ilişkilerin simetrik modellerini referans alır ve karşılıklı anlayışı geliştirmeye yönelik çabaları içerir. Bu tür kamu diplomasisi faaliyetlerinde karşılıklı yarar söz konusudur ve her iki taraf için geçerli politika değişimleri, dönüşümleri amaçlanır.

Kamu diplomasisinin sıklıkla karşımıza çıkan uygulama alanları vardır. İlk olarak günlük iletişim ve bilgilendirme işlevinden bahsetmek gerekir. Sürekli haber akışını sağlayarak özellikle dış basına kullanılabileceği doğru malzemeyi iletmek önemlidir. Bu yüzden iç basına verilen beyanlarda dikkatli olunmalı, söylenen sözlerin kamuoyunda nasıl algılanabileceği hesaplanmalıdır.

İkinci uygulama alanı olarak stratejik planlama ve ülkenin markalaşması sürecinde kamu diplomasisi etkilidir. Sahip olunan vizyon çerçevesinde ülke hakkında olumlu bir izlenim yaratmak için planlı bir sürece ihtiyaç vardır. Uzun bir zamanı barındıran bu planlı süreçte hem ortaya çıkabilecek sorunların hem de ülkenin itibarına zarar verebilecek saldırıların önüne geçilmesi için gerekli önlemler alınmaktadır. Akademisyenler ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla verilmek istenen mesajlar güçlendirilebilir. Son olarak uzun vadeli ilişkilerin kurulması ve kurumsallaşması sürecinde de modern kamu diplomasisine ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle burslar, erasmus programı, staj imkanı, seminerler, konferanslar ve Medya Kanallarının kullanılması ile verimli bir iletişim gerçekleşmektedir. Kişisel ilişkilerin yoğun olduğu bu ortamdaki samimiyet ile ülke meselelerini anlamada büyük kolaylıklar sağlanmaktadır (Gökırmak, 2012).

Tüm bu modern kamu diplomasisi uygulamalarındaki gelişmelerin arka planında iletişim teknolojilerindeki değişimlerin yattığını söylemek mümkündür. Burada üzerinde durulacak temel aktör medyadır. Medya, bir ülkedeki olayları diğer ülkelerin kamuoyuna aktarabilmesinde en önemli kamu diplomasisi aktörlerinden biri durumundadır. Bu yüzden medya, kamu diplomasisi uygulayıcılarının elini güçlendirmektedir. İletişimin her çağda başvurulan bir yöntem olduğu düşünüldüğünde iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle uluslararası alanda kamuoyuna erişimde medyanın etkisi artmaktadır (Güngör, 2013: 51).

Kamu diplomasisi için uluslararası kamuoyu oluşturma hususunda medyanın rolünün büyük olduğu gerçektir. Küreselleşmenin önünün alınamadığı toplumda bütün ülkeler medyanın gücünden yararlanmaktadır. Yaşanan gelişmeler medyanın sağladığı iletişim ağının gücünü artırmıştır (Ertekin, 2012: 334-335). Medya devletlerin faaliyetlerini birbirlerine iletmede önemli bir konumdadır. Kamu diplomasisinin aracı olan medya, dünyanın farklı bölgelerindeki insanlara ulaşabilme onları etkileyebilme gücüne sahiptir (Yıldırım, 2015: 173).

Özellikle haber kuşaklarının televizyon ekranlarında belli saatlerde haberlere yer verilmesi ve aynı haberlerin bazen farklı açılardan değerlendirilmesi toplumda algı oluşmasına yol açmaktadır. Bunun sebebi medyanın "kamuoyunu oluşturma yeteneği" olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden medya için etki gücü geniş olan bir araç olduğu söylenebilir (Bektaş, 2013: 120-121). Bu hususta medyanın, ülke gündemini belirleyebildiğini bu yüzden de kamu diplomasisi için büyük bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

Uluslararası medya kuruluşlarının ülkeler açısından nasıl bir algı oluşturduğu da önemlidir. Çünkü medya, toplumun gözünde ülkeler için oluşacak algıyı etkileyebilmektedir. Bir ülke yabancı medya tarafından ne kadar iyi algılanırsa o ölçüde turist çekebilme; yumuşak kamu diplomasisi gücünü artırabilmektedir (Ekşi, 2014: 114-115). Kamu diplomasisi ögesi olan medyanın kullanımı sürecinde dikkat edilmesi gereken hususlardan biri medyanın yaptığı yayınlarının içeriğinin uygunluğudur. Yayın içeriklerinin uzman kişiler tarafından hazırlanması önemlidir. Bu açıdan stratejik vizyona sahip yayın politikası önem arz etmektedir (Özkan, 2017).

Devletler için sadece yabancı medyada iyi anılmak yetmemektedir. Kendi bünyesindeki uluslararası medya kuruluşlarını da kullanmak isterler. Ancak uluslararası medya kuruluşlarının tek görevi ülkelerindeki olayları dünyaya duyurmak değildir. Bu medya kuruluşları aynı zamanda dünyanın farklı bölgeleri hakkında da haberler sunmaktadır. Bu durumda bazen tarafsızlığını koruyamadığı da söylenebilir (İnceoğlu, 2015).

Bazı medya kuruluşları Orta Doğu için yapılan haberlerde terör, kriz, kıtlık gibi kavramlarla olumsuz algılar yaratmaya çalışırken; ABD ve diğer güçlü Avrupa ülkeleri için demokrasi, özgürlük, eşitlik ve insan hakları gibi olumlu etki yaratan içerikli yayınlar yapmaktadır (Erzen, 2014: 148). Bu bağlamda tüm dünyayı etkileme gücüne sahip medya kuruluşları olan ülkeler, dış politika uygulamalarının birçok alanında etkilidir.

Televizyon yayınlarından bazılarının kamu diplomasi için diğerlerine göre adından daha fazla bahsettirdiği görülmektedir. Televizyon günümüzde en sık haber alınan kitle iletişim aracıdır. Bu yüzden bir televizyon kanalı uluslararası yayın yapabiliyorsa kamu diplomasisi bakımından ülkeye avantaj sağlamaktadır.

Geniş uzantıları aracılığıyla dünyada yaşanan her olay hakkında gündem oluşturabilme yeteneği olan medya kuruluşları, kamu diplomasisi alanında önemli faydalar sağlamaktadır. Bu bağlamda televizyon sayesinde geniş kitlelere ulaşarak bir ülke hakkında diğer ülkeler bilgi sahibi olmakta ve kendi açılarından olayları yorumlayarak kitleleri etkilemektedir.

Bahsi geçen kuruluşlara örnek olarak, Körfez Savaşı'nın yaşandığı dönemde ön plana çıkan CNN gösterilebilir. Bu kanalın yayın stratejilerinden BBC, NBC ve Star gibi kanallar da etkilenmiştir (Gilboa, 2005: 27).

Bu kanallar arasında BBC, kamu diplomasisi faaliyetleri yürüten kanal olarak ifade edilmektedir. Kanalın İngiltere'nin yumuşak diplomasi gücünü gösteren bir politikasının olduğunu ve Britanya'nın sorunlar yaşayan bir ülke olduğunun bilinmesine rağmen, yayın politikaları aracılığıyla ülke dünyada ifade özgürlüğüne ve güvene önem veren imaj oluşturmuştur (Yanardağoğlu, 2014: 124). Kamu diplomasisinde etkisi olan başka bir kanal DW, dünyadaki olayları Alman görüşüyle ele alan küresel bir kanal olarak bilinmektedir (Silcock, 2002: 342). El Cezire'nin de dünyada ön planda olan kanallar arasında sayılmasında da Katar'ın dünya gündemine oturması sebep olmuştur (Devran, 2015: 284-285).

2. TÜRKİYE'DE KAMU DİPLOMASİSİ POLİTİKALARI

Türkiye'nin kamu diplomasisi stratejisinde amaç ülkenin uluslararası alanda tanınırlığını arttırmak ve saygınlık kazandırmak için kamu-özel ve gönüllü kuruluşlar ortaklığını sağlamak" ve "ülkenin yaşadığı tecrübeleri diğerlerine gerçekçi bir şekilde anlatabilmek" şeklinde ifade edilmektedir (KDK, 2017).

Kamu diplomasi stratejisinde Türkiye'nin yumuşak güç araçlarından biri demokrasidir. Ülkede demokratik yönetim anlayışının halk tarafından benimsenmesi Türkiye'ye olumlu bir imaj kazandırmaktadır. Türkiye'nin diğer yumuşak güç kaynağı, tarihsel ve kültürel birikimidir. Türkiye Balkanlarda ve Orta Doğu'da cazibe merkezi konumundadır.

Türkiye'de kamu diplomasisinin temeline bakıldığında 1991 yılı sonrasında bağımsızlığını ilan eden Orta Asya ve Kafkasya cumhuriyetlerindeki toplumlarla iletişim kurabilmek adına eğitim ve kültür alanında bazı projeleri uygulamaya başlamıştır. Öncelikle eğitim hizmetinde iş birliği yaparak Türk sempatisini sağlamak amacıyla 1992 yılından beri uygulamada olan "Büyük Öğrenci Projesini" başlatmıştır. Bu kapsamda Türkiye her yıl binlerce öğrenciye burs verip, Orta Asya ve Kafkasya cumhuriyetlerinden gençler ülkemize gelerek eğitim almaktadır (Ekşi, 2016).

Türkiye'nin kamu diplomasisi alanında gerçekleştirdiği diğer bir faaliyet ise TÜRKSOY (Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi)'dir. TÜRKSOY ile amaçlanan

Türk kökenli ve Türk Dili konuşan Türk devletleri ve halklarının birbirlerini daha iyi anlamalarını ve kaynaşmalarını sağlamakla birlikte bu halkların kültür ve sanatının korunması, yeniden canlandırılması ve gelişmesi yönünde faaliyette bulunmaktadır.

Türkiye'nin kamu diplomasisi araçlarından bir diğeri ise TİKA (Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı)'dır. Resmi web-sitesinde verilen bilgilere göre TİKA, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Türk Cumhuriyetleri'nin yeniden yapılanma, uyum ve kalkınma ihtiyaçlarına cevap vermek için uluslararası teknik yardım teşkilatı olarak kurulmuştur. Daha sonra ise 1999 yılında doğrudan Başbakanlığa bağlanmıştır (TİKA.com).

Ülkelerin yürüttükleri kamu diplomasisi faaliyetlerinde, ilgili her kurum ve kuruluşa farklı görevler düşmektedir. Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetleri bir bütün olarak düşünüldüğünde, KDK'nin iş birliği içinde olduğu kurum ve kuruluşların görevlerinden devlet ayağındaki karar verme ve uygulamaya geçirme aşamasını Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı; uluslararası yayıncılık aşamasını TRT ve AA, kültürel ve sosyal altyapı oluşturma aşamasını TÜRKSOY; yardım ve kalkınma faaliyetleri aşamasını TİKA sağlamaktadır (Yıldırım, 2015: 287). Ayrıca SETA ve TASAM gibi düşünce kuruluşları da Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerine yaptıkları bilimsel araştırmalar ve projeler ile katkı sağlamaktadırlar.

3. TÜRKİYE'NİN ULUSLARARASI TV YAYINCILIĞINDA TRT WORLD'ÜN ROLÜ

Türkiye'nin kamu alanında uluslararası televizyon yayıncılığı TRT aracılığıyla yapılmaktadır. TRT bünyesinde farklı dillerde kanallar kurulmuş, uluslararası yayın yapılmıştır. Son olarak ise 2015 yılında İngilizce yayın yaparak çığır açan TRT World kanalı yayına başlamıştır. TRT'nin 50 yıllık tecrübesine bakılacak olursa; dünyada olup biteni kamuoyuna aktarmada TRT World'ün de başarısını ortaya koymak gerekmektedir. TRT'nin birçok kanalı Türkçe yayın yaparken, TRT World ile ülke dünyaya açılır bir konuma gelmiştir (Pala, 2015).

Ayrıca ülkenin kalkınma planlarından Sekizinci Kalkınma Planında amaçlanan bir dünya devleti olma ve yine dünya ölçeğinde alınan kararlarda söz sahibi olmadır. TRT World ile bu amaçları gerçekleştirmeyi hedeflemektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000).

Bu doğrultuda, TRT World'ün, Türkiye'nin kamu diplomasi stratejisindeki görevini görmek için bu kanalın iç yapısını incelemek fayda sağlayacaktır. Bu amaçla TRT World'ün "kuruluşu, misyon ve vizyonu, mali kaynakları, organizasyonel şeması, personel istihdamı, izleyici kitlesi, konumu, haber politikaları, TV programları, web sitesi ve sosyal medya hesapları" ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

3.1. Kanalin Kuruluşu

Türkiye özellikle 2002 yılından beri yerel, bölgesel ve küresel bağlamda önemli bir konumdadır. Türkiye 2000'li yılların içinde bulunduğu dış politika koşullarında TRT World de ortaya çıkmıştır (Aydınlı vd., 2015). Buna dayanak olarak hem ülkenin kalkınma hem de strateji planları ve akademik çalışmalar gösterilebilir (Devran, 2015; Canbey, 2017). Örnek verilecek olursa; Türkiye'nin tecrübelerinden Gezi Parkı olaylarının uluslararası medyadaki yankıları, TRT World projesinin gerekliliğini bir kere daha ortaya koymuştur (Devran, 2015: 290).

TRT World ile amaçlanan, en iyi televizyon yayıncılığı yaparak dünyaya gerçekleri anlatmak, 2002 yılından sonra her alanda gelişmektir (TRT Haber, 2016). Orta Doğu'ya ilişkin haberlerde medyanın gerçeği yansıtmıyor oluşundan şikayet eden Türkiye TRT World ile bu sorunun çözüleceği belirtmektedir. Bu kanalın kuruluşunu halkın sesi olma, gizlenenlerin açığa çıkarılması tetiklemiştir (TRT Haber, 2017a).

3.2. Kanalin Misyon ve Vizyonu

Farklı kaynaklardan faydalanarak TRT World'ün misyon ve vizyonu ortaya konmaya çalışılmıştır. TRT World'ün resmi web sayfasında misyon ve vizyona yönelik bazı açıklamalar bulunmaktadır.

TRT World'ün amacı topluma sadece izleyebileceği ve dinleyebileceği haber sunmak değildir. Buna göre haberleri okumak, dinlemek ve izlemek TRT World'ün izleyicisi için bir son olmamaktadır. TRT World; izleyenlerde farklı bir bakış açısı oluşturmayı, alışılmış kalıpları yıkmayı ve haberleri dinlemeye teşvik etmeyi amaçlamaktadır (TRT World, 2017a).

Kanal, küresel dil olan İngilizce yayın yapması sebebiyle geniş kitlelere ulaşabilme imkanı tanımaktadır. TRT World aynı zamanda kendi politikalarını da ülke dışına aktarabilmek için kurulmuştur (Pala, 2015). TRT World'ün resmi web sayfasında misyonu empatiyi geliştirmek, ihtimalleri yok saymak, müzakere ortamı yaratmak"; vizyonu ise "sürekli iyileştirme ve geliştirmenin yaşandığı kanal olmak" şeklinde açıklanmıştır (TRT World, 2017a). Bu kanal Türkiye'yi merak eden dünya devletlerinin ulaşacağı ilk kaynaktır. En sık kullanılan arama motoruna bile Türkiye yazıldığında ilk olarak TRT World çıksın istenilmiştir. Kanal içinde sürekli TRT World ile Türkiye'yi ayırtırmamak gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Dünyaya birçok şey anlatabilmek için ve anlayabilmek için global bir dil oluşturma amacını taşıdığı söylenmektedir (Devran, 2015: 285).

Türkiye'nin konjonktürünü ve politikalarını dünyaya aktarmak kanal için önemlidir. Bu anlamda bakıldığında TRT World bir nevi Türkiye'nin dünyaya açılan kapısı konumundadır denebilir. TRT World'e kadar Türkiye uluslararası alanda yeterince aktif değilken kanal ile yayıncılık alanında global kanallarla rekabet edebilir konuma gelmiştir (Devran, 2015: 289). Kısa vadede, haber sayılarını arttırarak 24 saat yayın yapan, küresel yayınlar içerisinde ilk sıralarda yer alması istenmektedir.

TRT World'ün uluslararası kamuoyunu bilgilendirme göreviyle kamu diplomasisinin önemli bir ögesi olduğu da ifade edilmektedir. TRT World, yaptığı yayınlarla ülkenin küresel sesi olma yolunda hızla ilerlemektedir. O halde etkili bir kamu diplomasisi aracı olarak Türkiye'nin kamu diplomasisi politikaları doğrultusunda yayın yaptığı söylenebilir (Aydeniz, 2015: 260). Uluslararası yayıncılık alanında dünya çapında adından söz ettirmeyi amaç edinen TRT World diğer kanallar gibi yabancı dil öğrenme imkanı sağlamayı orta vadeli bir hedef olarak görmekte biz bir haber kanalıyız sloganıyla öncelikle güvenilir ve çeşitli haber sunabilmeyi amaçlamaktadır. Çünkü biz öncelikle bir haber kanalıyız" şeklindeki ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Uluslararası bir televizyonun kuruluş aşamasının zor olduğu kabul edilirse, TRT World'ün kuruluşun günümüze kamu diplomasisi aracı olarak çok fazla yol kat ettiğini belirtmek gerekir (Aydeniz, 2015: 262).

3.3. Kanalın Mali Kaynakları

TRT World'ün mali güç ve kaynaklarını incelemek, kamu diplomasisi açısından önemli bir veri sağlamaktadır. TRT World'ün bütçesi, net olmamakla birlikte TRT'nin bünyesinde toplanan vergilerden elde edilmektedir.

TRT'nin bünyesinde çok fazla sayıda yayın yapan televizyon kanalı bulunmaktadır. Bunların her birinin ayrı bütçesi vardır. Ancak TRT World'ün bütçesi başlangıçta aynı kulvarda olduğu diğer kanallarda rekabet edebilecek kadar çok değildir. Hatta TRT bünyesindeki diğer kanallar kadar yüksek de değildir. Kanal, sahip olduğu imkanlar neticesinde en iyi hizmeti vermeye çalışmaktadır (Kaptan, 1998: 85).

Bütçe, uluslararası yayın kuruluşlarının yarışında önemli bir unsurdur. Çünkü bütçe aracılığıyla personel istihdamı ve yabancı personellerin çalıştırılması mümkündür. TRT World bu durumdan olumsuz etkilenmektedir.

3.4. Organizasyonel Yapı

TRT World'ün organizasyonel şeması ve dünyadaki ofislerini tespit etmek amaçlı kanalı incelemek gerekmektedir. TRT bünyesinde birçok büro olduğu ve 14-15 temsilcilikte de TRT World'ün personelinin bulunduğu bilinmektedir. Kanal yayın yaparken girdi ve çıktıya önem vermektedir. Girdi, yayınlanacak her şeyin hazırlanması, çıktı ise yayınlanmasını sağlamakla görevlidir (Sancar, 2015: 450). TRT World'ün belirlemiş olduğu bazı departmanları vardır. Bunlardan vizyon bölümü, küresel çapta etkinlik düzenlerken yayın ve araştırma işlevlerini de yürütmektedir. Dijital departman kanalın dijital platformlardaki tanınırlığını sağlamak için faaliyet göstermektedir. Diğer bölümlerden yaratıcı departman ise kanalın tüm yaratıcı etkinliklerinin izleyiciye sunulması ve onları etkilemesi için çalışmaktadır. Departmanlar arasında hiyerarşik üstünlük bulunmamaktadır. Tüm departmanlar kurum içinde genel müdüre kurum dışında TRT Genel Müdürü'ne bağlıdır. Kanalda en çok dikkat çeken bölümler vizyon, dijital ve yaratıcı olandır. Çünkü kanalın global söylemine ve hedeflerine yönelik faaliyetlerin en çok bu departmanlarda yürütüldüğü ifade edilebilir.

3.5. Personel İstihdamı

TRT World'ün amaçları ile istihdam edecek personelin nitelikleri arasında paralellik vardır. Türkiye'nin kamu diplomasisi bağlamında TRT World'ün personel politikasının belirlenmesi önemlidir.

Uluslararası yayıncılık amacı taşıyan TRT World'e personel alım aşamasında alanında uzman insan kaynakları ofislerinden yararlanılmış ve diğer büyük yayın kuruluşlarından personel istihdam edilmiştir. TRT World, kurulduktan sonra 500 kişilik personel ekibi ile faaliyete geçmiştir. (Pala, 2015). TRT World'e personel seçerken uluslararası ajanslardan destek alarak CV toplandığını, kişilerin mesleki yeterliliklerine ve İngilizce seviyelerine bakılarak alındığı söylenmektedir (Sancar, 2015: 450).

TRT World bünyesinde başta İngiltere ve Avustralya olmak üzere ana dili İngilizce olan ülkelerden gazeteciler görev yapmaktadır. TRT World ilerleyen süreçte dışarıdan personel temini yerine kendi personelini özellikle de gençleri yurt dışına göndererek yetiştirme noktasında girişimlerde bulunmuştur. Türkiye'nin insan kaynaklarını yetiştirmeyi bir zorunluluk olarak görmektedir (Versan, 1995: 90).

Özetle, TRT World'ün yöneticileriyle yapılan görüşmelere bakıldığında kanalın kendine özgü personel politikasının olduğu, bu politikaya uyularak dünyanın farklı ülkelerinden uzmanların alındığı, bu uzmanlara Türkiye'nin hassas noktalarının ve kanalın misyon ve vizyonunun anlatıldığı söylenebilir. Ayrıca ilerleyen yıllarda TRT World'ün kendi ülke vatandaşının gücünden yararlanmak istediği de söylenmektedir.

3.6. İzleyici Kitlesi

TRT World'ün izleyici kitlesinin ortaya konması, Türkiye'nin kamu diplomasisi açısından önemlidir. TRT World'ün Türkiye'nin dünyaya açılan bir kapısı konumundadır. Bu yüzden tüm izleyicilere ulaşmayı hedeflemektedir. Bu izleyicilerin özellikle İngilizce konuşan tüm insanlarla sınırlı olduğunu da belirtmek gerekmektedir.

TRT World ulaşmak istediği hedef kitlesini sosyal medya ve televizyon özelinde ikiye ayırmıştır. Kanal, farklı profiller oluşturarak, bu profillere hitap edecek şekilde sosyal medya hesaplarını yönetmektedir. Buradaki yaş ortalaması 18 yaşından büyük bir kitledir. TRT World'ün sosyal medya aracılığıyla çok sayıda insana ulaşması ve uzun vadede daha çok takipçi elde edebilmesi için çalışmalar yaptığını belirtmek gerekir (Yıldırım, 2015: 175).

Televizyon yayınlarında ise daha üst düzey kesime hitap etmeye çalıştıkları görülmektedir. TRT World'ün televizyon yayınlarını izleyen kitlenin daha çok yaş 25-45 yaş arasında olduğu söylenmektedir. Kanal, televizyon haberciliği ile sesi daha az duyulan bölgelerdeki insanların yaşamışlıklarını küresel dil olan İngilizce konuşan dünyaya anlatmak istemektedir.

3.7. Konumu

TRT World'ün TRT'nin diğer kanallarla kıyaslandığında hangi konumda olduğunu görmek çalışma için önem arz etmektedir. TRT World, uluslararası yayın yaptığı için kendisiyle aynı kulvardaki diğer yayın kuruluşlarıyla rekabeti devam etmektedir. Kanal, Türkiye ve Orta Doğu'ya ilişkin yapılan haberlerde açıklık ve dürüstlük olarak kendilerini ilk sırada gördüklerini ve kendilerine rakip olarak El Cezire'yi bulduklarını dile getirmektedir. Ayrıca Osmanlı'nın mirası olan bölgelerde de etkili olmak istediklerinden bahsedilmektedir (Yıldırım, 2015: 175).

3.8. Haber Stratejisi

TRT World'ün haberleri yayınlarken nasıl bir stratejiye sahip olduğu bunları nasıl belirlediklerine bakmak gerekir. Haber stratejisi, kamu diplomasisi için oldukça önemlidir. Haber politikaları, siyasi, sosyal, etnik, kültürel ve ekonomik birçok unsurdan etkilenmektedir. Yapılan yayınların hitap edeceği coğrafya, dil ve yayın içerikleri doğru belirlenmelidir (Demirkıran, 2008: 321).

TRT'nin haberlerinin özü "insan" unsurudur. Bu yüzden de kanalın sloganı "özü sözü insan" olmuştur. Kanal içinde haberler önceden planlanarak, uzlaşa yoluyla yayına hazırlanmaktadır. Kanalın kullandığı dil de strateji belirleme de önemlidir. Hitap edecek nüfus sayısını artırmak için de İngilizce tercih edilmiştir

Kamu diplomasisinde amaç, yeni ilişkiler oluşturarak diğer ülkelerin durumunu anlamak, bakış açılarını farklılaştırmak, müzakere ortamı yaratabilmek olduğuna göre TRT World'ün de bu hedefler doğrultusunda ilerlediği söylenebilir (Leonard vd., 2012: 8-10).

Kamu diplomasisi faaliyetlerinde başarılı olabilmek için dikkat edilmesi gereken başlıca husus izleyici kitlesine iletilen mesajlarda güvenilirliğinin olmasıdır. Eğer sadece devletlerin çıkarlarına önem verildiği halk tarafından anlaşılırsa güvenilirlik zedelenmektedir. Burada üzerinde durulması gereken husus izleyici kitlenin algılarını doğru yürütmektir (Ünver, 2016: 131-132). TRT World dünyanın her köşesindeki olaylara eşit mesafede duran tarafsız bir yayıncılık stratejilerine sahip olmalıdır. Kanal sürekli rakiplerine göre olaylara objektif bir şekilde yaklaştığı iddia etmektedir. Bu anlayış sayesinde insanların gözünde kanalın daha tercih edilebilir olacağı söylenebilir. Bu da kanalın güvenilirliğini arttırmaktadır.

Kanalın "dijital" departmana sahip olması, yeni medyaya ilişkin faaliyetler yapacağına göstergesidir. Ayrıca kanalda çalışan personelin genç olmasından dolayı yeni medyaya daha duyarlı olacağından kanal için avantaj sağlamaktadır. Ancak başlangıçta TRT World'ün serüveninin çok eskiye dayanmaması sebebiyle sosyal medyadaki takipçi sayısı rahiplerine göre geride kalmıştır. Bu yüzden kanalın yayın içeriği, ulaştığı kişi sayısı az ise kanalın imajını olumsuz etkilemektedir. Sosyal medya takibinin televizyonun önüne geçeceği yönündeki düşüncelere de bakılacak olursa, TRT World'ün bu alana önem vermesi kaçınılmaz görülmektedir. Çünkü İnternet kullanan insanlar her gün her saatte her yerden haberleri izleyebilmektedir. TRT World de hem web sayfasından hem de çeşitli

sosyal medya araçları üzerinden yapılan canlı yayınlarla hedef kitlesine ulaşabilmektedir.

3.9. TV Programları

Uluslararası yayıncılık anlayışıyla TRT World'ün yayınlarında yer alan TV programlarının neler olduğuna ve hangi konuları içerdiğine, kanalın misyonuna uygun olup olmadığına bakmak gerekmektedir. TRT World, düzenli olarak haftada 12 farklı programla izleyici karşısına çıkmaktadır (TRT World, 2017b). Bunları tek tek incelemekte fayda vardır.

Strait Talk programı; Dünyayı ilgilendiren olayların uzmanlar tarafından konuşulduğu, röportajlarla konuların derinine inildiği programdır. Bu program, kanalın İstanbul'da bulunan stüdyolarında çekilmektedir. News programı; dünyadaki güncel haberleri anlık olarak ekrana getirmektedir. Showcase; Her ülkede gerçekleşen kültür sanat etkinliklerinin topluma sunulduğu bir programdır. The Newsmaker; Yaşam öyküleriyle insan hayatına dokunan, tarihte önemli yeri olan kişilerin hikayelerinin anlatıldığı programdır. Playback programında, her hafta bir önceki hafta yayınlanan röportajlar gösterilmektedir. Money Talks; Mali durumlar analiz edilerek ekonomi hakkında uzmanların konuştuğu programdır. Roundtable; Açıkoturum formatında dünyadaki güncel konular hakkında yüz yüze uzmanların tartıştığı programdır. Program, kanalın Londra stüdyolarında gerçekleşmektedir. Scitech Voyager programında, bilim dünyasında yaşanan gelişmeler, buluşlar ekrana gelmektedir. Beyond the Game; Çeşitli spor dallarına yer verilen, müsabakaların tartışıldığı spor programıdır. Route 66; Amerika'daki olayları inceleyen belgesel nitelikli programdır. Nexus; dünyadaki önemli siyasi liderlerin ve güçlü insanların çeşitli açılardan ele alınıp incelendiği programdır. Kanalın diğer bir programı ise "Bigger Than Five"dır. Burada Türkiye'nin söylemlerinden biri olan "dünya beşten büyüktür" anlayışıyla göçler, D. Trump, Putin gibi dünya gündemini sarsan mevzular konuşulmaktadır (Yıldızalp ve İleri, 2017).

TRT World'ün dağıtım ağı tüm dünya ülkeleridir. Sahip olduğu bu programlarla da ağını genişleterek amaçlarını gerçekleştirmektedir. (Yıldızalp ve İleri, 2017). TRT World, 2017 yılından beri HD olarak beIN Media şirketinde izleyiciye sunulmaktadır (TVBEurope, 2017). Kanal, Megogo ile anlaşma yapıp, online videoları milyonlarca izleyici kitlesine ulaştırmaktadır (TRT Haber, 2017b). Son olarak TRT World, Foxtel ile yapılan anlaşmayla kablolu yayın, uydu ve geniş bant aracılığıyla Avustralya'daki halka ulaşmaktadır (Ho, 2017). Dağıtım konusunda Kanalın, kamu diplomasisi çerçevesinde kendini geliştirmesi gerektiği de vurgulanmaktadır.

3.10. Resmi Web Sayfası

Resmi internet sayfası düzenlemek, medya kuruluşları için, izleyicilerine, okuyucularına ve dinleyicilerine erişebilmek amacıyla kurulmuş önemli bir araç konumundadır. Günümüzde hemen hemen her kuruluşun web sayfası bulunmaktadır. Web sayfalarının maliyetinin düşük, ulaşılabilirliğinin kolay

olmasından dolayı hedef kitlelere ulaşmada önemli konumdadır. TRT World web sayfası üzerinden güncel haberleri fotoğraf, video ve canlı bağlantı ile kişilerin bilgisine sunmaktadır. İlk kuruluşundan bugüne TRT World'ün web sayfası sürekli yenilenerek kullanım kolaylığı sağlamaktadır (TRT World, 2022).

3.11. Sosyal Medya Hesapları

Sosyal medya günümüzde oldukça yaygın kullanılan iletişim türüdür. Uluslararası yayın yapan medya kuruluşları sosyal medya sayesinde aynı anda ve daha hızlı ulaşma imkanı elde etmektedir. Bu sebeple TRT World de çeşitli sosyal medya hesapları oluşturmuştur. TRT World sosyal medya olarak "Facebook, Twitter, Youtube ve Instagram" üzerinden de yayın yapmaktadır. 23 Ocak 2022 tarihi itibarıyla TRT World kanalının Facebook takipçi sayısı 3.4 milyon kişi (TRT World Facebook, 2022), Twitter takipçi sayısı 435.900 (TRT World Twitter, 2022), Youtube takipçi sayısı 1.5 Milyon (TRT World Youtube, 2022) ve Instagram takipçi sayısı 665.000'dir (TRT World Instagram, 2022). Kuruluşundan bugüne TRT World'ün sosyal medyadaki takipçi sayısının artması TRT World'ün başarısını ortaya koymaktadır.

3.12. Ödüller

TRT World, 17 Kasım 2021'de gerçekleşen, 30 ülkeden yaklaşık 1000 çalışmanın yer aldığı Avrupa'nın en iyilerinin ödüllendirildiği bir törende 2 Gold Lovie ve 2 People Lovie Ödülünü kazanmıştır. TRT World dijital video serisi "Bir Hikayem Var" çalışması ile çeşitlilik, eşitlik ve kapsayıcılık alanında bu ödüle layık görülmüştür. Aynı zamanda 55 bine yakın yüksek bir oy sayısı ile rakiplerini geride bıraktığı görülmektedir. Bir diğer TRT World yapımı olan "Love Jihad" videosu, haber ve politika kategorisinde ise finale kalmıştır. Londra'nın ilk Uygur restoranını konu edinen ve televizyon alanında çekilen kısa belgesel serisi "Renklerin Tadı" adlı çalışma ise çeşitlilik, eşitlik ve kapsayıcılık alanında başarıya ulaşmıştır (Tosun, 2021).

Iadas Yönetim Kurulu Başkanı Nicolas Roope açıklamasında TRT World'ün dijital yenilik ve yaratıcılıkta harika bir başarıya imza attığını, kendi kategorisinde harika bir performans gösterdiğini ifade etmektedir.

Dijital medya alanında verilen "Gold Lovie" ve "People Lovie Awards" ödülleri, TRT World'ün başlangıçtan bu yana en yüksek üretim standartlarıyla, insani değerlere sahip çıkan gazeteciliği sürdürmedeki başarısını göstermektedir. Ayrıca TRT World'ün beceri, yaratıcılık ve vizyonunu gerçekleştirdiğinin de kanıtıdır. Kanaldaki gazeteciler, muhabirler, editörler ve grafik tasarımcılardan oluşan ekip yerel hikayeleri küresel izleyicilere ulaştırmada başarılı olmuştur (Tosun, 2021). Bir kez daha söylemek gerekirse ödüller TRT World'ün kamu diplomasisindeki başarısını yansıtmaktadır.

SONUÇ

Türkiye sahip olduğu demokrasi anlayışı, yumuşak güç kaynakları ve tarihsel birikimle etkilediği nüfusu arttırmak istemektedir. Bu doğrultuda, çalışmada Türk

kamu diplomasisi politikalarının temel unsurları tespit edilmiştir. Türkiye'nin kamu diplomasisinde belirlemiş olduğu temel stratejiler, kökeni Osmanlı'ya dayanan Türkiye'nin dünyanın ilgilendiği ülke olmasını sağlamak ve uyguladığı politikaların ikna edilebilirlik özelliğini tüm dünyaya anlatmaktır. TRT, Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinde uluslararası yayın boyutunda değerlendirmeye alınmıştır.

Türkiye'nin kamu diplomasisi araçlarından biri medyadır. Özellikle TRT bünyesinde faaliyet gösteren tüm kanallar, ülke için önemli bir kamu diplomasisi aracıdır. Ancak TRT'nin tüm kanalları Türkçe yayınlarla yurtdışında yaşayan Türkleri hedef kitle olarak benimsemiştir. TRT bünyesinde dünyaya hitap edecek bir kanalın zorunluluğu çeşitli çalışmalara konu olmuş ve kamu diplomasisi açısından da elzem görülmüştür. TRT World'den önce yayına başlayan TRT kanalları olarak, TRT Avaz, TRT Kurdi ve TRT-El Arabia'dan bahsetmek gerekmektedir. Ancak küresel değil bölgesel hedef kitleye yönelik olmuştur. Bu noktada eksikliği gidermek için TRT World'ün kurulduğu söylenebilir. TRT World ise İngilizce olarak yaptığı yayınlarla tüm dünyaya hitap etme yolunda ilerlemektedir. TRT World dünyada yaşanan olayları Türkiye'nin bakış açısıyla irdeleyip dünya gündemini oluşturmak istemektedir.

Türkiye hakkındaki her türlü meselede televizyon ve sosyal medyada ilk başvuru kaynağı olmak da kanalın hedeflerindedir. Bu durum Türk kamu diplomasisine kısa vadede fayda getirmiştir. TRT World'ün vizyonunu tek tek gerçekleştirmesi, hedeflediği doğrultuda ilerlemesi, kamu diplomasisini güçlendirmiştir. TRT World'ün kuruluşu olan 2015 yılından beri yayın akışındaki program sayısının artması, dağıtım ağının genişletmesi, yurt dışından personel almak yerine kendi personelini yetiştirmeye yönelik girişimlerde bulunması kuruluş gününden itibaren gelişme gösterdiğinin kanıtıdır. Ancak kanalın en başta bütçe konusunda sınırlı imkanlara sahip olmasından dolayı bazı kanallarla rekabet etmekte zorlanmaktadır.

Kanalın hedeflerden biri tarayıcılarda Türkiye için yapılan araştırmalarda ilk kaynak olmasıdır. Bu sebeple sosyal medya kullanımının daha hızlı, güncellenebilir ve etkin olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Kamu diplomasisi faaliyeti yapan ve önemli ölçüde takipçisi olan BBC, yaptığı faaliyetlerde kendi dillerini başka ülkelere öğretmeye yönelik içerik barındırmaktadır. TRT World de bu doğrultuda Türkiye'nin kamu diplomasisi için Türkçe öğretmeye yönelik politikalar belirlemelidir.

Kanalın kuruluşu, misyon ve vizyonu, gelirleri, organizasyonel şeması, personel istihdamı, izleyici kitlesi, konumu, haber politikaları, TV programları, web sitesi ve sosyal medya hesapları ile ilgili yapılan inceleme sonucunda tüm dünyaya İngilizce yayın yaparak Türkiye'nin kamu diplomasisine katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Aydeniz, H. (2015). Türkiye'de Medya ve İletişim Çalışmalarına İlişkin Bir Çerçeve ve Yeni Yönelimler. (Ed.). L. Sunar. *Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler* (s. 251-287). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Aydınlı, E., Kurubaş, E., & Özdemir, H. (2015). *Yöntem, Kuram, Komplo*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Bektaş, A. (2013). *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*. (4. Bs). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Canbey, M. (2017). Türkiye'de Kamu Diplomasisi Bağlamında Kamu Yayıncılığının Rolü: Trt ve Anadolu Ajansı. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 465789.
- Demirkıran, C. (2008). Uluslararası Televizyon Yayıncılığının Tarihsel Gelişim Süreci: Fransa Tv5 Monde ile Türkiye TRT-INT ve TRT Türk Karşılaştırmalı İncelemesi. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 261840.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Erişim Adresi: <http://www.kalkinma.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 10.02.2022
- Devran, Y. (2015). Yeni Türkiye'nin Küresel Sesi TRT World: Fırsatlar ve Güçlükler. *E-Journal of Intermedia 2(2)*, 281-294.
- Ekşi, M. (2014). *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ekşi, M. (2016). *Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Yaklaşımı*. Erişim Adresi: <https://www.Ankasam.Org/Turkiyenin-Kamu-Diplomasisi-Yaklasimi/>. Erişim Tarihi: 08.01.2022
- Ertekin, B. A. (2012). Uluslararası Sistemde Görsel-İşitsel Medyanın Kamu Diplomasisi ve Kamuoyu Yaratmadaki Önemi: TRT'nin Türkçe Dışında Yayın Yapan Kanalları Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 11(42)*, 323-354.
- Erzen, M. Ü. (2014). *Kamu Diplomasisi*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Gilboa, E. (2005). The CNN Effect: The Search For a Communication Theory of International Relations. *Political Communication 22(1)*, 27-45.
- Gonesh, A., & Melissen J. (2005). *Public Diplomacy*. Netherlands Institute of International Relations Clingendael. Holland.
- Gökırmak, M. (2012). *Küreselleşen Dünyada Diplomasi: Kamu Diplomasisi*. Erişim Adresi: <https://tasam.org/tr>. Erişim Tarihi: 08.01.2022
- Güngör, N. (2013). *İletişim: Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ho, R. (2017). TRT World Expands Global Reach With Foxtel *Television Asia*. Erişim Adresi: <https://tva.onscreenasia.com/2017/09/trt-world-expandsglobal-reach-fo>. Erişim Tarihi: 20.01.2022
- İnceoğlu, Y. G. (2015). *Uluslararası Medya*. İstanbul: Der Yayınları.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.
- KDK. (2017). *KDK Hedefler*. Erişim Adresi: <https://kdk.gov.tr/kurumsal/hedefler/>. Erişim Tarihi: 20.01.2022
- Leonard, M., Stead, C., & Smewing, C. (2002). *Public Diplomacy*. The Foreign Policy Centre. England.
- Nye, J. (2004). *Soft Power*. Public Affairs
- Özkan, A. (2017). *Medyanın Kamu Diplomasisi Rolü*. Erişim Adresi: <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler>. Erişim Tarihi: 20.01.2022

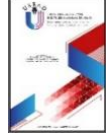
- Pala, Ç. (2015). TRT World'un Temel İlkesi 'İnsan' Olacak. *Anadolu Ajansı*. Erişim Adresi: <http://aa.com.tr/tr/turkiye/trtworldun-temel-ilkesi-insanolacak-/457936>. Erişim Tarihi: 20.01.2022
- Sancar, G. A. (2015). Kamu Diplomasisinde Medyanın Önemi: Anadolu Ajansı Örneği. Şahin, M., & Çevik, B. S. (Ed.) *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* (s. 439- 464). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Silcock, B. W. (2002). Global News, National Stories: Producers as Mythmakers at Germany's Deutsche Welle Television. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 79(2), 339-352.
- Tosun, M. (2021). *TRT World, Çevrimiçi İçeriklerin En Prestijli Medya Ödüllerini Aldı*. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/trt-world-cevrim-ici-iceriklerin-en-prestijli-medya-odullerini-aldi/>. Erişim Tarihi: 20.01.2022
- TRT Haber. (2016). *TRT World'den Görkemli Açılış*. Erişim Adresi: <http://www.trthaber.com/haber/yasam/trt-worldden-gorkemli-acilis-284284.html>. Erişim Tarihi: 20.01.2022
- TRT Haber. (2017a). *TRT World, Sesini Duyuramayanların Sesi Olmak Üzere Kuruldu*. Erişim Adresi: <http://www.trthaber.com/haber/gundem/trt-worldsesini-duyuramayanlarin-sesi-olmak-uzere-kuruldu-338410.Htm>. Erişim Tarihi: 20.01.2022
- TRT World. (2017a). *TRT World About Us*. Erişim Adresi: <http://www.trtworld.com/about>. Erişim Tarihi: 20.01.2022
- TRT World Facebook. (2022). Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/trtworld/>. Erişim Tarihi: 20.01.2022
- TRT World Instagram. (2022). Erişim Adresi: <https://www.instagram.com/trtworld/?hl=tr>. Erişim Tarihi: 20.01.2022
- TRT World Twitter. (2022). Erişim Adresi: <https://twitter.com/trtworld>. Erişim Tarihi: 20.01.2022
- TRT World Youtube. (2022). Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/channel/uc7fweahhqqm4ry-rmpm2yyw>. Erişim Tarihi: 20.01.2022
- Türk Dil Kurumu. (2022). *Kamu Diplomasisi*. Erişim Adresi: https://www.tdk.com.tr/kamu-diplomasisi_48945.html. Erişim Tarihi: 20.01.2022
- Tvbeurope. (2017). *TRT World Launches on Bein*. Erişim Adresi: <http://www.tvbeurope.com/trt-world-launches-bein/>. Erişim Tarihi: 20.01.2022
- Ünver, O. C. (2016). Kamu Diplomasisi ve Türkiye. Ü. Özdağ & Y. Demirağ (Ed.). *Türk Dış Politikası* (s. 125-146). Ankara: Kripto Yayınları.
- Versan, R. (1995). Tarih Boyunca ve Günümüzde Diplomasi. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 10, 89-96.
- Yanardağoğlu, E. (2014). Uluslararası İletişim ve Kamu Diplomasisi: BBC Dünya Servisi Haber Merkezi Örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 38, 115- 131.
- Yıldırım, G. (2015). *Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi*. İstanbul: Beta Basım.
- Yıldızalp, M., & İleri, E. (2017). TRT World Dünyanın Her Yerinden İzlenebilecek. *Anadolu Ajansı*. Erişim Adresi: <http://aa.com.tr/tr/turkiye/trt-worlddunyanin-her-yerinden-izlenebilecek/76817>, Erişim Tarihi: 20.01.2022

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Kamu diplomasisi kavramı, uygulamada çok eskiye gitse de daha çok yakın dönemde sıkça adını duyduğumuz bir kavramdır. Hızlı bir gelişim gösteren kitle iletişim araçları ve karşı konulamaz küreselleşme süreci, 1990 öncesinde yaşanan soğuk savaş döneminden bağımsız uluslararası sistem meydana getirmiştir. Yaşadığımız dönemde artık merkezi hükümetin tek yetkili olduğu değil, bununla beraber ulusal ve uluslararası alanda devletten bağımsız kurumların ve medyanın daha etkili olduğu bir dönem söz konusudur. Bu süreçle beraber eski geleneksel kamu diplomasisi anlayışını değiştirerek farklı aktörlerin rol aldığı yeni diplomasi anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu hususta yeni kamu diplomasisinin bir ürünü olan diplomasiyi geliştirme amacıyla internetin, bilgi teknolojilerinin ve medyanın kullanımını teşvik eden dijital diplomasi kavramı popüler olmuştur. Bu yeni ortamda, kamusal diplomasi faaliyetlerinin artması beklenmektedir. Günümüzde uluslararası alanda sivil toplum kuruluşlarının rollerine bakıldığında önemli bir aktör durumuna geldiği, bölgesel ve küresel ölçekte siyaseti şekillendirdiği görülmektedir. Ancak teknoloji aracılığıyla bilginin hızlı ve durdurulamaz bir biçimde aktarıldığına dikkat çekildiğinde sivil toplum kuruluşlarının ve medyanın ne kadar önemli bir unsur olduğu tespit edilmektedir. Küreselleşen dünyada hem bireyler ve hem de kamuoyunun önemi anlaşılmaya başlanmıştır. Bu durum devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinden ortaya çıkan diplomasiyi de etkilemektedir. Bilgi, kültür ve iletişim uluslararası ilişkileri belirleyen temel faktör olarak görülmeye başlanmış, diplomaside bu üçlüyü kullanarak kamuoyu üzerinde etki yaratmayı başarmıştır. Bu sebepten diplomasiye ilişkin sözlüklerde "kamu diplomasisi" teriminin ayrı bir yeri vardır. İlk defa 1965'de Edmund Gullian tarafından kullanılmaya başlanan kamu diplomasisi kavramının birden fazla tanımı bulunmaktadır. Bunlar arasında en yaygın kabul görenin, devletlerin başka bir devletin ulusunu, aydınlarını ve benimsedikleri politikalarını kendi tarafına olumlu yönde çevirebilmek için yapmış oldukları etkileme girişimleridir. Uluslararası ilişkilerde sadece hükümetler arası ilişkilerin önemli olduğu dönem hızla etkisini kaybetmekte bunun yerine kamuoyunun önemli olduğuna ilişkin algının önem kazandığı görülmektedir. İletişim ve bilgi alanındaki değişim ve dönüşümün dünyayı yeniden şekillendirdiği bu dönemde hem kamuoyunu hem de gündemi etkileyebilme yeteneğine sahip olmak başarı olarak kabul görmektedir. Bazılarına göre yeni diplomasi biçiminin literatürde tam karşılığı bulunmamaktadır. Yeni diplomasi şekli, sivil diplomasi veya gönüllü diplomasi olarak anılmakla beraber büyük bir kitle ise bu diplomasi çeşidini Kamu Diplomasisi olarak adlandırmaktadır. Kamu diplomasisi sadece tek yönlü bir devletten başka bir devlete değil devletten kamuoyuna; sivil toplum kuruluşlarından devlete ve kamuoyuna yönelik gerçekleştirilen, gizlilikten uzak, açık, şeffaf ve toplumdaki her grubun katılma fırsatı bulduğu bir diplomasi türüdür. Günümüz dünyasında iletişim ve siyasetin birbirinden ayrılamaz iki unsur olduğu görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmelerle birlikte ülkeler Yeni dünya düzenine çok iyi uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Bu durum kamu diplomasisi kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kamu diplomasisi aynı zamanda ülkelerin kullandığı güç kavramlarını da değiştirmiştir. Dış politika da hükümetler arası ilişkilerden toplumlar arası ilişkilere dönüşmüştür. Özellikle içinde yaşadığımız bilgi çağında ülkelerin yumuşak güç kazanabilmeleri için küresel normları içeren güçlü kültür ve fikirlere sahip olmaları gerekmektedir. Kültürlerin ve fikirlerin kamuoyuna aktarılmasında kitle iletişim araçlarının önemli bir rolü vardır. Özellikle devletlerin söyleyemediği politikaların yaygınlaştırılmasında veya izlenen siyasi hareketlerin desteklenmesinde medyanın görev aldığı görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacının, TRT World'ün Türkiye'nin kamu diplomasisindeki rolünü ortaya koymak olduğu söylenebilir. Soğuk Savaş dönemi kavramı olan kamu diplomasisi, uluslararası ilişkiler ve iletişim süreci yönetiminin bir faaliyet alanı olarak tanımlanmaktadır. Bir hükümetin ulusal hedefleri ve mevcut politikaları ile o ulusun fikir ve idealleri, kurumları

ve kültürü hakkında muhatap ülke halkını bilgilendirmek ve bu kişileri bu amaçla dış politikalara dahil etmek için yürütülen iletişim sürecidir. Medya bu iletişim sürecinin yönetilmesinde önemli araçlardan biridir. Medya, muhataplarına hızlı, kolay ve etkin bir şekilde ulaşabilmesi açısından bir kamu diplomasisi aracı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca internetin yaygınlaşması ve bundan faydalanan medyanın sektörel işleyiş açısından medya türleri arasına dahil edilmesiyle birlikte yeni medyada yapılan çalışmalar noktasında önemli bir rol ve etkiye sahip olmuştur. Yazılı, işitsel ve görsel medyayı içeren geleneksel medyanın işleyişi açısından kamu diplomasisi tartışmaları devam etmektedir. 2002 yılından bu yana Türkiye hem bölgesel hem de küresel ölçekte bir aktör olarak önemi giderek artan bir ülke haline gelmiştir. Bu istikrar, gelişme ve güçlü uluslararası ilişkiler dönemi, TRT World'ün doğal olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkiye'nin jeopolitik ve jeokültürel konumu, dünya olaylarını farklı açılardan görme potansiyelinin göstergesidir. Bu topraklar tarih boyunca birçok uygarlığın iş birliğine ev sahipliği yapmış ve uzun zamandan beri fikirlerin, bilgilerin ve ticaretin kesiştiği bir merkez olmuştur. Farklı kültürler arasındaki karşılıklı iletişimin ana dilinin İngilizce olduğu bir bilgi çağında TRT World, küresel bir izleyici kitlesine dünya olaylarına yeni bakış açıları kazandırmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT: The concept of public diplomacy, although it goes back a long time in practice, is a concept that we have often heard its name in the more recent period. The mass media, which is developing rapidly, and the irresistible globalization process have created an international system independent of the cold war era that occurred before 1990. In the period in which we live, there is no longer a period in which the central government is the only authority, but there is also a period in which institutions independent of the state and the media are more effective nationally and internationally. Along with this process, the old traditional understanding of public diplomacy has changed and a new understanding of diplomacy has emerged in which different actors have taken part. In this regard, the concept of digital diplomacy, which promotes the use of the Internet, information technologies and the media in order to develop diplomacy, which is a product of the new public diplomacy, has become popular. In this new environment, public diplomacy activities are expected to increase. Nowadays, considering the roles of non-governmental organizations in the international arena, it is seen that they have become an important actor and have shaped politics on a regional and global scale. However, when it is pointed out that information is transferred quickly and unstoppably through technology, it is determined how important non-governmental organizations and the media are. In international relations, the period when only intergovernmental relations are important is rapidly decaying, and instead, it seems that the perception that public opinion is important is becoming important. It is considered a success to have the ability to influence both public opinion and the agenda during this period when the change and transformation in the field of communication and information has reshaped the world. According to some, the new form of diplomacy does not have an exact equivalent in the literature. The new form of diplomacy is called civil diplomacy or voluntary diplomacy, but a large audience calls this type of diplomacy Public Diplomacy. Public diplomacy is a type of diplomacy that is carried out not only from a one-way state to another state, but also from the state to the public; from non-governmental organizations to the state and the public, away from secrecy, open, transparent, and every group in society has the opportunity to participate. Especially in the information age in which we live, countries need to have strong cultures and ideas that include global norms in order to gain soft power. Mass media have an important role in the transfer of cultures and ideas to the public. In particular, it is seen that the media is involved in the dissemination of policies that states cannot say, or in the support of political movements that are being followed.

In this direction, it can be said that the purpose of the study is to reveal the role of TRT World in Turkey's public diplomacy. Public diplomacy, the concept of the Cold War era, is defined as an area of activity of international relations and communication process management. It is a communication process carried out to inform the people of the country of the interlocutor about the national goals and current policies of the government, as well as the ideas and ideals, institutions and culture of this nation, and to involve these people in foreign policy for this purpose. The media is one of the important tools in managing this communication process. The media is used as a tool of public diplomacy in order to reach its interlocutors quickly, easily and effectively. In addition, with the spread of the Internet and the inclusion of the media that benefit from it among the types of media in terms of doctoral functioning, it has had an important role and influence on the point of studies conducted in new media. Discussions on public diplomacy are ongoing in terms of the functioning of traditional media, which includes written, audio and visual media. Since 2002, Turkey has become a country of increasing importance as an actor on both a regional and global scale. This period of stability, development and strong international relations has led to the natural emergence of TRT World. Turkey's geopolitical and geocultural position is an indicator of its potential to see world events from different angles. These lands have been home to the cooperation of many civilizations throughout history and have long been a center of intersection of ideas, information and trade. English is the main language of mutual communication between different cultures in an information age dec TRT World gives a global audience new perspectives on world events.

**GÖÇ DURUMU VE GÖÇ NEDENİ EKSENİNDE ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNİN HUKUK VE ADALET DERSİ TEORİK BİLGİ
DÜZEYLERİ VE DAVRANIŞ EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ**

THEORETICAL KNOWLEDGE LEVELS AND BEHAVIORAL TRENDS OF LAW
AND JUSTICE COURSE OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN THE
CONTEXT OF THE MIGRATION SITUATION AND THE CAUSE OF
MIGRATION

Hakan ÖNGÖREN

Dr., Emniyet Genel Müdürlüğü,
İstanbul/Türkiye.
Dr., General Directorate of Turkish
National Police,
Istanbul/Turkey
hakanongoren@marun.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-3142-8184

Arzu Meryem DEMİRKIRAN

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Türkçe ve
Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı,
Sosyal Bilimler Öğretmenliği Bölümü,
İstanbul/Türkiye.
Prof., Marmara University, Department of
Turkish and Social Sciences Education,
Department of Social Studies Teaching,
Istanbul/Turkey.
arzu.nurdogan@marmara.edu.tr
ORCID ID:0000-0001-5520-6717

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1119319

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 20.05.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 11.08.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Göç Durumu ve Göç Nedeni Ekseninde Ortaokul Öğrencilerinin Hukuk ve Adalet Dersi Teorik Bilgi Düzeyleri ve Davranış Eğilimlerinin İncelenmesi. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(9), 579-601.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

intihal.net

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>

mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Bu araştırmada amaç ortaokulda seçmeli ders olarak verilen Hukuk ve Adalet dersini alan öğrencilerin göç durumu ve göç nedeni bağlamında dersle alakalı olarak sahip oldukları teorik bilgi düzeyleri ve davranış eğilimlerini öğrenmek ve anlamlılık düzeylerini tespit etmektir. Buna yönelik olarak araştırma sahası olan Sultanbeyli ilçesinde yer alan ve Hukuk ve Adalet dersinin verildiği toplam beş ortaokul belirlenmiştir. Araştırmaya 6. 7. ve 8. sınıf düzeylerinde toplamda 446 öğrenci katılım göstermiştir. Araştırmada anket yöntemi kullanılarak elde edilen veriler nicel araştırma yöntemlerinden betimsel ilişki araştırma modeli ile desenlenmiştir. Anketlerde öğrencilerin teorik bilgi düzeylerini ölçmek adına "Hukuk ve Adalet Dersi Teorik Bilgi ve Uygulama Eğilim Anketi" kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 26 programı kullanılarak t-Testi ve ANOVA testi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin göç durumu ile teorik bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ayrıca öğrencilerin ailelerinin göç nedeni ile davranış eğilimleri arasında da anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Buna göre araştırma sonunda elde edilen sonuçlar temel alınarak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Göç, Hukuk ve Adalet Dersi, Ortaokul, Öğrenci

Abstract: The aim of this research is to learn the theoretical knowledge levels and behavioral tendencies of the students who take the Law and Justice course, which is given as an elective course in secondary school, in the context of migration status and the cause of migration, and to determine their level of meaningfulness. For this purpose, a total of five secondary schools in Sultanbeyli district, which is the research area, where Law and Justice courses are given have been determined. A total of 446 students at the 6th, 7th and 8th grade levels participated in the research. The data obtained by using the survey method in the study were patterned with the descriptive relational research model from the quantitative research methods. In order to measure the theoretical knowledge levels of the students in the surveys, "Law and Justice Course Theoretical Knowledge and Application Tendency Scale" was used. The data obtained within the scope of the study were analyzed by using t-Test and ANOVA test using SPSS 26 program in computer environment. According to the results of the analysis, there was no significant difference between the migration status of the students and their theoretical knowledge levels. In addition, there was no significant relationship between the migration of the students' families and their behavioral tendencies. Accordingly, various recommendations were made based on the results obtained at the end of the research.

Key Words: Education, Migration, Law and Justice, Secondary School, Student

GİRİŞ

İnsanlar tarih boyunca çeşitli nedenlerden (çekici, itici, iletici vs.) dolayı sürekli yer değiştirmişlerdir. Nitekim bu durum insanlığın var oluşu boyunca da devam edecektir. Çünkü insan sürekli ihtiyaç hissettiği (eğitim, çalışma, sağlık, güvenlik, refah vd.) gereksinimin peşinden gitmektedir. Bu durum da göç faaliyetlerini tetiklemektedir (Diaz vd., 2015: 1805; Erdoğan, 2020: 212). Bu kavramsal bilgilerle birlikte göç, idari sınırlar bakımından iç göç ve dış göç olarak sınıflandırılmaktadır. İç göç aynı ülke içerisinde yaşayan insanların ilçe ve il sınırlarını aşmak suretiyle yapmış oldukları göç hareketi iken dış göç ise ülke içerisinde yaşayan insanların farklı ülkelere, ülke sınırlarını aşmak sureti ile yapmış olduğu göç hareketidir (Syse vd., 2018: 2).

Dünyada dış göç hareketinin (dış ülkelere yönelik) en yoğun yaşandığı olduğu ülkelerin başında Ortadoğu ülkeleri (Suriye, Irak, Ürdün, Filistin vd.) gelmektedir (Baldwin Edwards, 2005: 2). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR, 2020) verilerine göre 2000-2020 yılları arasında meydana gelen dış göçler en çok Ortadoğu ülkelerinden özellikle Avrupa ülkeleri ve ABD'ye yönelik gerçekleşmiştir. Bu durumun meydana gelmesindeki en önemli etkenler de Ortadoğu ülkelerinin yaşadığı iç savaş, işsizlik ve coğrafi koşullardır (Güler, 2021: 220-221; Erdil, 2020; 72). Türkiye de jeopolitik konumu itibariyle Ortadoğu coğrafyasında yer alan bir ülkedir. Bundan dolayı da Türkiye Ortadoğu ülkelerinden başlayan göç hareketlerinin hem güzergâh hem de varış ülkesi konumundadır. Hâlihazırda özellikle 1990'lı yıllarda Türkiye'nin doğu ve güneydoğusundan (Muş, Bitlis, Ağrı, Van, Bingöl vs.) batı ve güney bölgelerine (İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Bursa vs.) terör ve işsizlik gibi nedenlerden dolayı yoğun bir göç hareketi gerçekleşmiştir. Bunun üzerine 2000'li yıllardan sonra Ortadoğu ülkelerinden Türkiye'ye yoğun bir göçün gerçekleşmesi ülke içerisinde sosyo-ekonomik, kültürel ve sosyolojik yönden birçok sorunun yaşanmasına da sebebiyet vermiştir (Collyer vd., 2012: 1-3; Norman, 2020; Tepealtı, 2019: 127).

Türkiye'de içgöçler sanayi alanında büyük yenilik ve devrimlerin gerçekleşmesi ile birlikte 1950'li yıllardan sonra önceki yıllara nazaran artış göstermeye başlamış ve önceden de belirtildiği gibi ülkenin başta Doğu Karadeniz olmak üzere, doğu ve güneydoğusundan batı ve güney bölgelerine doğru ciddi bir insan yönelimi yaşanmıştır. 1990'lı yıllarda ise Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşanan terör olaylarından kaynaklı ciddi güvenlik kaygıları bu bölgeden batı ve güney bölgelerine yapılan iç göçü hızlandırmıştır (De Santis, 2003; Yüksel vd., 2016: 42). Şüphesiz Türkiye'de meydana gelen bu iç göçün nedenlerini Wood (1994), yaptığı iç göç sınıflandırması gibi de gönüllü ve zorunlu nedenler olarak sınıflandırmıştır. Gönüllü göçler daha iyi bir yaşam için yapılan göçler iken zorunlu göçler ise hükümetlerin politikaları ya da bir bölgedeki yaşam koşullarında yaşanan hızlı değişimlerden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, kaliteli okul eğitimi, nitelikli altyapı, iyi sağlık hizmetlerinin varlığı, yeterli park ve yeşil alanları, toplu taşıma hizmetleri vb. nedenler insanları iç göç hareketine yönlendiren gönüllü nedenlerdendir. Ayrıca insanlar eğitim düzeyi, yaş, evlilik, aile bağları, beceri ve nitelikler gibi kişisel nedenlerle de iç göçe katılabilmektedirler. Kısacası insanlar genel itibariyle ikamet ettikleri yerde arzularını tatmin edemediklerinde göç faaliyetlerine dâhil olmaktadır (Berker, 2011: 3).

Türkiye'de üç büyükşehir (İstanbul, Ankara ve İzmir) nüfusunun ülke nüfusunun yaklaşık %31'ini barındırması, iç göç faaliyetlerinin özellikle de bu şehirlere doğru gerçekleştiğini göstermektedir. Çeşitli nedenlerden (afet olayları, ekonomik etkenler, güvenlik kaygıları, ailevi etkenler, iklimsel olaylar vs.) dolayı göçle gelen insanlar eğitim ve öğretim faaliyetlerine de katılmakta ve bu şehirlerdeki temel eğitim, lise ve üniversite eğitimlerini etkilemektedir (Bozan, 2014: 40-41). Özellikle temel eğitimde zorunlu iç göçle gelen ailelerin çocuklarında gerçekleşen göç faaliyeti sonrası kültür şoku dediğimiz yeni kültürlerle tanışma ve farklı

kültürlerle kaynaşma gibi durumları da yaratmaktadır. Bu durum göç alan şehirlerdeki eğitim alan öğrencilerde, eğitimde görevli okul idarecileri ve öğretmenler için yeni sorunların ortaya çıkması anlamına gelmektedir (Hart, 2014: 383). Göçle gelen ailelerin çocuklarının aldıkları eğitimle ilgili algı ve tutumları da farklılık gösterebilmektedir. Bozan ve Kaşitan (2018), göç eden öğrencilere yönelik yapmış olduğu araştırmada göçle gelen öğrencilerin öncelikle yaşadıkları yeri güvenli olarak görmediklerini, kent-kır ve doğu-batı ayrımcılığına uğradıklarını belirtmiştir. Bu durum, öğrencilerin kendilerini ifade etme yönünde sorun yaşamalarına bundan dolayı da eğitim ile ilgili tutumlarına etkide bulunmaktadır.

Hukuk ve Adalet Dersi Öğretim Programı

Türkiye’de temel eğitim aşamasında verilen Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, İnsan Hakları ve Demokrasi ve Hukuk ve Adalet dersleri ile öğrencilere insan haklarına saygılı, hukuk bilinci yüksek, hukuki sorumluluklarının farkında olma gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Söz konusu dersler içerisinde seçmeli Hukuk ve Adalet dersi 2013 yılında Adalet Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında imzalanan ortak protokolle 2013-2014 eğitim ve öğretim yılından itibaren 6. ve 7. sınıflarda verilmeye başlanmıştır. 2017-2018 eğitim ve öğretim yılından itibaren de bu sınıf düzeylerine 8. sınıfı da eklenmiştir. Ortaokul seçmeli Hukuk ve Adalet dersinin öğretim programı, öğrencilere hukuk ve adaletle ilgili temel hukuki bilgi, beceri ve değerler kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, öğrencilerin de hukukun ve adaletin gerekli olduğuna inanmaları, birey ve toplum hayatına etkilerini idrak edebilmeleri, yasal haklarını hukuki kanallar kullanarak aramaları gerektiğini bilmeleri ve bundan dolayı bir vatandaş olarak görev ve sorumluluklarını bilmeleri hedeflenmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin hukuka ters olan durumların sebep ve neticelerini ortaya koyup hukuksal alandaki anlaşmazlıkları barışçıl kanallar izlenerek çözüme kavuşturma konusunda arzu ve istekli olmaları ayrıca hukuksal alanda yaşanacak uyumsuzlukların çözümü konusunda yükümlü kurum, kuruluş ve kişilerin kim olduklarını bilmeleri beklenmektedir (Alıcı, 2015: 38; İrşi ve Sönmez, 2019; MEB, 2017).

Hukuk ve Adalet Dersi Yeterlilik ve Kazanımları

Hukuk ve Adalet dersi kapsamında öğrencilerde geliştirilmesi beklenen yeterlilik ve kazanımlar şunlardır (Alkayış, 2019; Aycıl ve Sönmez, 2018):

- Hak talebinin hukuki yollarla aranacağını kabul etme,
- Hukuk ve adalet konusunda temel kavramların ne olduğu ve anlamı geldiğini bilme,
- Adalet konusunda hassas olma ve önemseme,
- Hakkını aramanın olağan bir durum olduğunun farkına varma,
- Hukuki yönden hak arama safhalarının hukuki yollarının ne olduğunu ve kimden/kimlerden yardım alacağını bilme,
- Hukuki problemlerin çözümünde görevli olan kamu/özel kurum ve kuruluşları tanıma ve bilme,

- Herhangi bir durumun hukuksal yönden ilgili problem olup olmadığını anlama,
- Hukukun yerini toplumsal hayatı düzenleyen kurallar ve bu kurallar içerisinde idrak etme,
- Barışçıl yollar izlenerek anlaşmazlıkların çözüleceğinin farkına varma.

Bireyin hukuk derslerini genç yaşlarda alması ile birlikte şahsi ve çoğul münakaşalardan uzak olması sağlanmakta ayrıca diğer bireylerle de problem yaşanması durumunda hoşgörü ve saygı çerçevesinde kalarak barışçıl çözüm yollarına başvurması sağlanmış olacaktır. Bundan yola çıkarak ortaokul 6. 7. ve 8. sınıflarda seçmeli ders olarak okutulan Hukuk ve Adalet Dersi bireylerin adil bir şekilde adalete erişmeleri, çağımızın adalet sisteminin aktif mekanizmasının sağlanması ve ülkemizde demokrasinin temini açısından da topluma hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Bu dersle birlikte küçük yaşlardan itibaren öğrencilerin koruyucu hukuk uygulamalarından haberdar olmaları, haklarının neler olduğunu bilmeleri, akran zorbalığı ve diğer zorbalıklara karşı çocukların her türlü istismara (cinsel, bağımlılık, terör, şiddet) karşı uzak kalmaları sağlanabilir. Kısacası hukuk kuralları toplum tarafından sadece yazılı kararlar olduğu için değil benimsenerek yerleşik bir kültür haline geldiğinde normlardan ibaret bir kurallar bütünü olmaktan çıkmış olacaktır (Alıcı, 2015: 38; İrşi ve Sönmez, 2019: 1459; MEB, 2017).

Amaç

Bu araştırmada amaç göçle gelen nüfusun fazla olduğu yerleşmelerdeki ortaokullarda verilen Hukuk ve Adalet dersi ile ilgili öğrencilerin göç durumu ve göç nedeni bağlamında teorik bilgi düzeyleri ile kazanımları arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Buna yönelik olarak bu araştırmada aşağıdaki belirtilen;

- Öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi ortalamaları ile göç durumu değişkeni arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış ortalamaları göç durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi ortalamaları ile aile göç nedeni değişkeni arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış ortalamaları ile aile göç nedeni değişkeni arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? sorularına cevap aranmıştır.

Buradan elde edilecek sonuçlar göçün eğitim, hukuk ve gelecek açısından öğrenciler üzerindeki algı, tutum ve kazanımlarını belirlemede önemli rol oynayacaktır. Bu yönüyle çalışma, Hukuk Bilinci Geliştirme Komisyonu'na önemli veriler sunmuş olacaktır.

YÖNTEM VE METOD

Araştırma Yöntemi

Bu araştırma, öğrencilerin aile göç durumu ve göç nedeni değişkenlerinin, Hukuk ve Adalet dersi ile alakalı teorik bilgi ve kazanım düzeyleri üzerindeki etkisini belirlemek için nicel olan fakat deneysel olmayan betimsel ilişkisel araştırma modeli (Aktaş ve Şimşek, 2014: 34; Creswell, 2008) ile desenlenmiştir. Betimsel ilişkisel araştırma modeli gereği araştırmada frekans, yüzde, ortalama, standart sapma, t-Testi ve ANOVA kullanılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırma göçle gelen öğrenci kitlesine yönelik olduğu için 2022 yılı TÜİK verilerine göre İstanbul ilinde en çok göç alan ilçelerden biri olan Sultanbeyli ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Sultanbeyli İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden araştırma izni kapsamında ilçede yer alan ortaokullarda 2021-2022 eğitim öğretim döneminde seçmeli Hukuk ve Adalet dersi veren okul ve öğretmen sayıları ve bu dersi alan öğrenci sayıları temin edilmiştir.

Bu verilere göre Sultanbeyli ilçesinin idari sınırlarında bulunan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokullarında seçmeli Hukuk ve Adalet dersi alan toplamda 6. sınıf öğrencisi 337, 7. sınıf öğrencisi 855 ve 8. sınıf öğrencisi 339, dersi veren öğretmen sayısının da 15 olduğu anlaşılmaktadır.

2021-2022 eğitim öğretim döneminde ise Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokullarında seçmeli Hukuk ve Adalet dersi alan 6. sınıf öğrenci sayısı 406, 7. sınıf öğrenci sayısı 613 ve 8. sınıf öğrenci sayısı 303 iken dersi veren öğretmen sayısının da 13 olduğu tespit edilmiştir.

Sultanbeyli ilçesindeki Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokullarında 2020-2021 eğitim öğretim dönemi ve 2021-2022 eğitim öğretim döneminde Seçmeli Hukuk ve Adalet dersini alan toplam öğrenci sayısı 2853 (evren), araştırmaya katılım gösteren öğrenci sayısı 446 (örneklem)'dir. Anket uygulamasına toplamda 446 öğrenci katılım göstermesine rağmen yaklaşık 32 anket formu yetersiz bilgi ve rastgele doldurma işlemi yapıldığı için araştırma verilerinden çıkarılmış ve 414 anket değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmada Kurtuluş (2010) ve Şimşek (2012)'e göre evrende örneklem grubu seçilirken homojen olma prensibine bağlılık esas alınmalıdır. Bilimsel araştırmalarda evren ve örneklem büyüklüklerini belirleyen hususlardan biri olan homojenlik prensibi araştırma evreninin örneklem grubunun yaş, cinsiyet, sınıf, eğitim düzeyi vd. değişkenler gözetilerek katılımcı grubunun azami ölçüde sağlanmasıdır (Oppong, 2013: 203-2014). Nitekim araştırmada homojenlik prensibine bağlı kalınması adına;

- Hukuk ve Adalet dersi veren tüm okullara gidilmiş,
- Gidilen okullarda her sınıf düzeyinde birbirine yakın sayıda katılımcı öğrenci sayısı tutturulmaya çalışılmış,
- Sınıf düzeylerinde cinsiyet değişkeni arasında denge kurulmuş,

- Dersi vermekte olan öğretmen sayısı da az olduğu için tamamına ulaşılamamıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında anket yöntemi kullanılmıştır. Anketlerde de veriler ölçeklendirme yöntemi kullanılarak elde edilmektedir (Lawshe, 1975: 566). Nitekim ölçekler ancak dolaylı bir şekilde gözlenebilen değişken düzeylerinin, konu ile alakalı birtakım somut ifadeler yardımıyla ortaya çıkarılmasına ve değişken ile alakalı olarak puan değeri elde edilmesine katkıda sunan maddeler toplamı olarak tanımlanmaktadır (Katılmış, 2010: 159-160; Demirbilek ve Çetin, 2021: 54-55). Bu kapsamda veri toplama aracı olarak "Hukuk ve Adalet Dersinin Teorik Bilgi ve Kazanım Anketi" geliştirilmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçek/anket maddelerine ait ölçek/anket geliştirme aşamaları aşağıdaki gibi gerçekleştirilmiştir (Yurdugül, 2005: 772);

- Öncelikle ilgili konu ile alakalı olarak literatür taraması yapılmıştır.
- Yapılan literatür taraması neticesinde, anket kullanılan çalışmalara ait anket geliştirme aşamaları detaylı olarak incelenmiştir.
- Araştırma konusu gereği ankette kullanılacak olan maddeler belirlendi ve kullanılacak olan ankete aday ölçek/anket formu oluşturulmaya başlanmıştır.
- Araştırmada kullanılan anket maddeleri yetersiz görüldüğü için madde havuzuna birtakım eklemeler ve düzeltmeler yapılmıştır.
- Süreç sonuna doğru anket maddeleri oluşturularak uzman görüşüne sunulmuştur.
- Uzman görüşlerinden gelen dönütler doğrultusunda, ankete ait kapsam geçerlilik indeksi elde edilmiştir. Buna göre elde edilen sonuçlara göre araştırmada kullanılacak olan ölçek/anket ve alt boyutlar belirlenmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik Analizi

Anket yöntemi kullanılan verilerin elde edildiği araştırmalarda, nicel verilere ait geçerlik yapı, kapsam ve görünüş geçerlikleri olmak üzere üç farklı boyutta sağlanmaktadır. Bu araştırmada sadece Kapsam Geçerliği İncelemesi/İndeksi (KGİ) kullanılmıştır. Yurdugül 'ün (2005) belirtmiş olduğu Kapsam Geçerliği İndeksi (KGİ)'ne göre anket araştırmalarında anket maddelerini değerlendirmeye alacak olan en az 5 en çok 40 uzman görüşüne ihtiyaç duyulmaktadır (Tablo 1). Bu bağlamda araştırmada toplam 10 uzman görüşünden yararlanılmış ve bu doğrultuda Kapsam Geçerliği İndeksi (KGİ) ölçülmüştür. Bu yöntem sayesinde araştırmada geçerlik konusu sağlanmaya çalışılmıştır.

Uzman Sayısı	Minimum Değer	Uzman Sayısı	Minimum Değer
5	0,99	13	0,54
6	0,99	14	0,51
7	0,99	15	0,49
8	0,78	20	0,42
9	0,75	25	0,37

10	0,62	30	0,33
11	0,59	35	0,31
12	0,56	40+	0,29

Tablo 1: Kapsam Geçerlik İndeksi İçin Minimum Değerler

Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi boyutuna ait KGİ 0,84 olarak hesaplanmıştır. Yurdugül'ün (2005) araştırmasında yer alan "Kapsam Geçerlilik İndeksi İçin Minimum Değerler" tablosuna göre uzman sayısı olan değerlendirmeye göre KGİ minimum değerinin 0,62 olması gerektiği durumuna göre söz konusu Hukuk ve Adalet dersinin yapısı ve işlenişi hakkında tutum boyutuna ait geçerlik değerinin sağlandığı anlaşılmaktadır.

KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) örneklem değer yeterliliği ölçülmüş ve sonuç olarak KMO değeri 0,898 olduğu anlaşılmıştır. Her bir madde için hesaplanan en düşük KMO değeri de 0,807 olarak ölçülmüş ve bu değer geçirlik için harika değer olduğu doğrulanmıştır.

Maddeler	Kabul	Kısmen Kabul	Ret	KGİ
HTB1	9	0	1	0,80
HTB2	7	2	1	0,40
HTB3	10	0	0	1
HTB4	10	0	0	1
HTB5	10	0	0	1
HTB6	9	1	0	0,80
HTB7	9	1	0	0,80
HTB8	10	0	0	1
HTB9	8	1	1	0,60
HTB10	10	0	0	1
Uzman Sayısı: 10				
Kapsam Geçerlik İndeksi: 0,84				
KMO Barlett: 0,898-0,807				

Tablo 2: Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Teorik Bilgi Boyutuna Ait Geçerlik

Tablo 2'de görüldüğü gibi Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi boyutuna ait KGİ 0,84 olarak hesaplanmıştır. Yurdugül'ün (2005) araştırmasında yer alan "Kapsam Geçerlilik İndeksi İçin Minimum Değerler" tablosuna göre uzman sayısı olan değerlendirmeye göre KGİ minimum değerinin 0,62 olması gerektiği durumuna göre söz konusu Hukuk ve Adalet dersinin yapısı ve işlenişi hakkında tutum boyutuna ait geçerlik değerinin sağlandığı anlaşılmaktadır.

Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Uygulama ve Davranış Eğilimi Boyutu Geçerlik Analizi

KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) örneklem değer yeterliliği ölçülmüş ve sonuç olarak KMO değeri 0,873 olduğu anlaşılmıştır. Her bir madde için hesaplanan en düşük KMO değeri de 0,538 olarak ölçülmüş ve bu değer geçerli olduğu doğrulanmıştır.

Maddeler	Kabul	Kısmen Kabul	Ret	KGİ
HDE1	8	1	1	0,60
HDE2	7	2	1	0,40
HDE3	10	0	0	1
HDE4	7	2	1	0,40
HDE5	10	0	0	1
HDE6	9	1	0	0,80
HDE7	8	1	1	0,60
HDE8	10	0	0	1
HDE9	10	0	0	1
HDE10	10	0	0	1
HDE11	9	1	0	0,80
Uzman Sayısı: 10				
Kapsam Geçerlik İndeksi: 0,78				
KMO Barlett: 0,873-0,538				

Tablo 3: Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Uygulama ve Davranış Eğilimi Boyutuna Ait Geçerlik

Tablo 3'te görüldüğü üzere Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış eğilimi boyutuna ait KGİ 0,78 olarak hesaplanmıştır. Yurdugül'ün (2005) araştırmasında yer alan "Kapsam Geçerlilik İndeksi İçin Minimum Değerler" tablosuna göre uzman sayısı olan değerlendirmeye göre KGİ minimum değerinin 0,62 olması gerektiği durumuna göre söz konusu Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış eğilimi boyutuna ait geçerlik değerinin sağlandığı anlaşılmaktadır.

Cronbach alfa (α) katsayısı maddelerin iç tutarlılığının bir ölçüsüdür. Ankette yer alan itemlerin homojenliğini sorgulamak ya da açıklamak adına kullanılmaktadır. Likert tipli ölçeklerde Cronbach alfa güvenilirlik testi çok sık kullanılmaktadır. Cronbach alfa güvenilirlik değerleri aşağıdaki belirtildiği üzere ifade edilmektedir;

0<R2<0,40: güvenilir değil,

0,40<R2<0,60: düşük güvenilirlik aralığı,

0,60<R2<0,80: normal güvenilirlik aralığı,

0,80<R2<1,00: çok yüksek güvenilirlik aralığıdır (Kalaycı, 2008; Yıldız ve Uzunsakal, 2018: 19).

Hukuk ve Adalet Dersinin Teorik Bilgi ve Kazanım Anketi	İtem	Cronbach Alfa (α)
Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Teorik Bilgi	11	,871
Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Uygulama ve Davranış Eğilimi	10	

Tablo 4: Hukuk ve Adalet Dersinin Teorik Bilgi ve Kazanım Anketine İlişkin Güvenirlik Analizi

Tablo 4'te yer alan Hukuk ve Adalet Dersinin teorik bilgi ve kazanım anketine ait güvenilirlik analiz verilerine bakıldığında Cronbach alfa değerinin ",871" olduğu görülmektedir. Buna göre söz konusu anketin güvenilirliğinin çok yüksek güvenilirlik aralığı olduğu anlaşılmaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırma anketlerinde yer alan yargılar kendi aralarında anlam bütünlüğü oluşturması ve çözümlenmenin yapılabilmesi adına çeşitli ölçek ve alt boyutlara ayrılmaktadır (Somer vd., 2002: 22; Yurdugül, 2005: 772). Bu araştırmada öğrencilere yöneltilen anket uygulaması "Hukuk ve Adalet Dersinin Teorik Bilgi ve Kazanım Anketi" yargıların birbirinden farklı şekilde anlamlandırılması ve sınıflandırılması için de alt boyutlara ayrılmıştır.

"Hukuk ve Adalet Dersinin Teorik Bilgi ve Kazanım Anketi" 21 yargıdan oluşmaktadır. Bu ana ölçekte öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine yönelik teorik bilgi ve kazanım düzeyinin tespiti için;

- Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Teorik Bilgi,
- Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Uygulama ve Davranış Eğilimi'nden oluşan iki alt boyuta ayrılmıştır.

Daha sonra ölçeklere ait veriler manuel olarak SPSS 26 programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve veriler sayısal verilere dönüştürülmüştür. Oluşturulan veri setleri daha önceden belirtildiği gibi alt boyutlarda sınıflandırılmış ve buna göre veri setlerine ait ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Öncelikle "Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriği ve Yapısı Anketi"ne ilişkin ortalama ve standart sapma istatistiksel değerlerine ilişkin istatistikler düzenlenmiştir.

"Hukuk ve Adalet Dersi Teorik Bilgi ve Kazanım Anketi"ne ilişkin ortalama ve standart sapma istatistiksel değerlerine ilişkin veriler aşağıdadır.

Teorik Bilgi ve Kazanım Ölçeği	Kod	Ort.	Std. Sapma	Min - Max
Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Teorik Bilgi		3,9698	,83270	1-5
Toplumsal yaşamda kuralların neden var olduğunu açıklarım.	HTB1	4,0652	1,06591	1-5
Hukuk dışı davranışların neler olduğuna örnekler veririm.	HTB2	3,5942	1,17255	1-5
Adalet ve eşitlik kavramlarını birbirlerinden ayırt ederim.	HTB3	3,9155	1,10254	1-5
Hukuk dışı davranışların olumsuz sonuçlarını açıklayabilirim.	HTB4	3,7367	1,13315	1-5
Hakkımı hukuk dışı yollarla aramaya kalkıştığımda sonuçlarının ne olacağına örnekler veririm.	HTB5	3,6280	1,09447	1-5
Adaletin sağlanmasında hukukun önemini açıklarım.	HTB6	3,8213	1,11426	1-5
Hukuk ve adalet kavramları arasındaki ilişkiyi açıklarım.	HTB7	3,8188	1,13860	1-5

Hukuki sorunların diğer sorunlardan farklı yönlerinin olduğunu açıklarım.	HTB8	4,0507	1,11335	1-5
Kurallara uymadığımızda toplumda sorunların çıkacağını biliyorum.	HTB9	3,9420	1,10536	1-5
Her kurumun yasalarca belirlenmiş görev ve sorumlulukları olduğunu bilirim.	HTB10	3,7560	1,13321	1-5
Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Uygulama ve Davranış		3,7464	,84425	1-5
Hukuk ve Adalet dersini aldıktan sonra arkadaşlarımla ve çevremdekilerin haklarına saygım arttı.	HDE1	3,6957	1,15992	1-5
Demokrasi ile yönetilen bir ülkede yaşadığım için mutluyum.	HDE2	3,9758	1,08897	1-5
Tüm insanların hiçbir ayırım gözetmeksizin eşit ve özgür yaşama hakkına sahip olduklarını savunurum.	HDE3	3,5338	1,10362	1-5
Hukuk kurallarına uyulmadığı takdirde toplumsal düzen bozulur ben de toplumsal düzen için hukuk kurallarına uyarım.	HDE4	3,7585	1,19507	1-5
Haklarım korunursa devlete olan güvenim artar.	HDE5	3,4686	1,07028	1-5
Kişiyi özgü bir soruna getirilen çözümlerin insan hakları temelinde olması gerektiğini savunurum.	HDE6	3,7585	1,07113	1-5
Toplumsal kurallar içerisinde hukuk kurallarının yerini ayırt ederim.	HDE7	3,6353	1,12631	1-5
Vatandaş olarak devlete karşı görevlerimi yerine getiririm.	HDE8	3,8188	1,03617	1-5
Haklarımız çiğnendiğinde mahkemelerin işe yaradığının bilincindeyim.	HDE9	3,6739	1,16754	1-5
Ülkemizde düşünce özgürlüğünün olduğuna inanırım	HDE10	3,5556	2,02061	1-5
Devletin vatandaşa karşı görevlerini yerine getirdiğine inanmıyorum.	HDE11	3,1763	1,24497	1-5

Tablo 5: Hukuk ve Adalet Dersi Teorik Bilgi ve Kazanım Anketine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Buna göre Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi ortalama değeri 3,9698 olduğu ve Hukuk ve Adalet Dersine ilişkin uygulama ve davranış ortalama değerinin de 3,7464 olduğu tespit edilmiştir. Bu durum öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilginin bu derse ilişkin uygulama ve davranışın yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir (Tablo 5).

Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere ankette yer alan anket veri setlerine ait ortalama ve standart sapma değerleri SPSS 26 programı yardımı ile ölçüldükten sonra verilerin normallik dağılımlarını belirlemek adına basıklık-çarpıklık (Skewness-Kurtosis) değerleri ölçülmüştür.

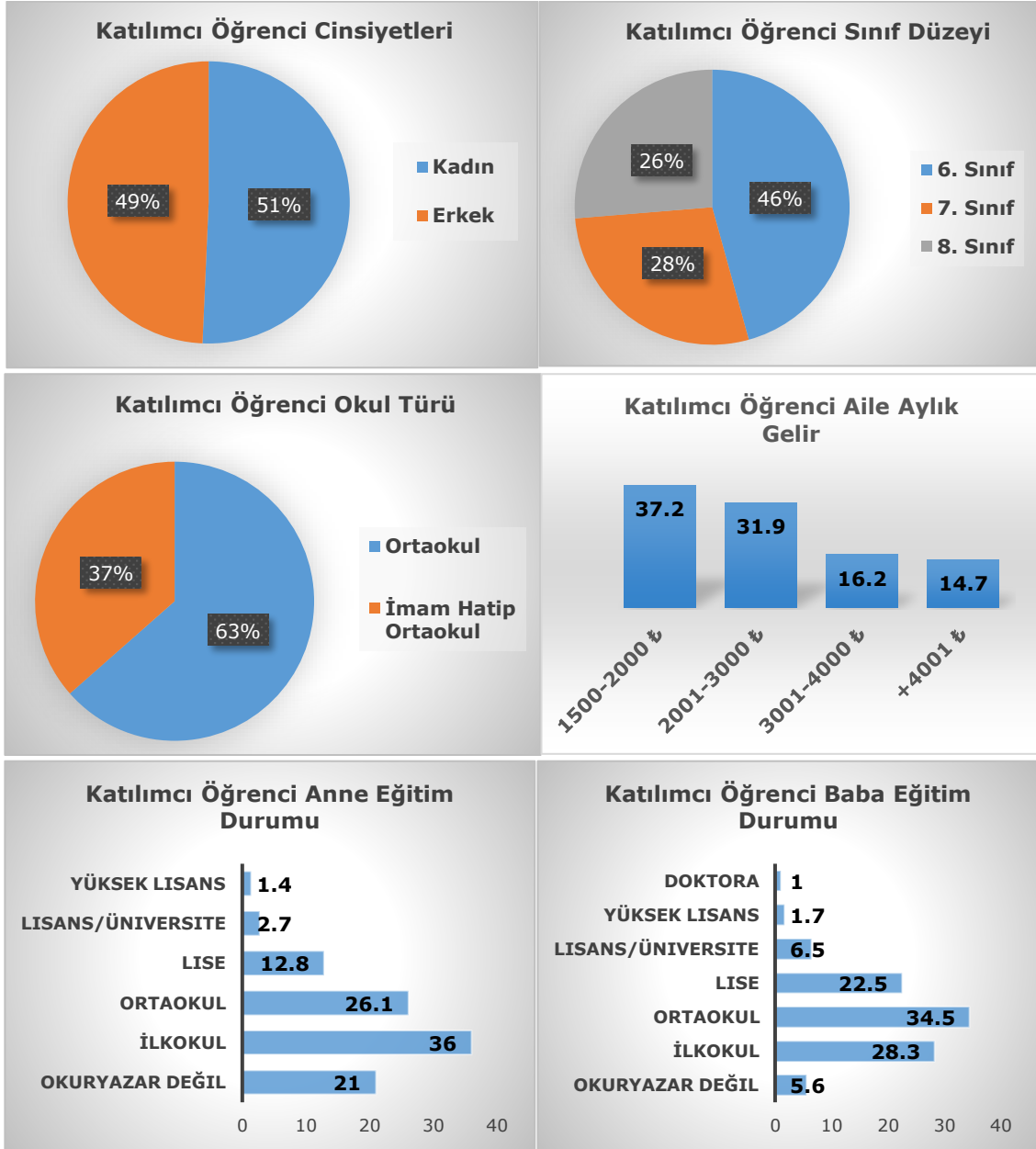
Hukuk ve Adalet Dersinin Teorik Bilgi ve Kazanım Ölçeği	Skewness	Kurtosis
Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Teorik Bilgi	-,559	,660
Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Uygulama ve Davranış	-,662	,550

Tablo 6: Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriği ve Yapısı Ölçeği Basıklık-Çarpıklık Değerleri

Tablo 6'da da belirtildiği gibi tüm alt boyutlara ait basıklık-çarpıklık (Skewness-Kurtosis) değerleri minimum -662 ile maksimum +660 olarak ölçülmüştür. Elde edilen değerlerin normal dağılım değerleri arasında olduğu anlaşılmıştır. Nitekim Tabachnick ve Fidell (2017)'e göre normal dağılım olması için Kurtosis (basıklık) ve Skewness (çarpıklık) değerlerinin -1.5 ile +1.5 aralığında olması gerekmektedir. Buna göre normal dağılım gösteren veriler parametrik testlere (t-Testi, Korelasyon, Çoklu Regresyon ve ANOVA) tabi tutulmaktadır. Bundan dolayı da ölçekler ile değişkenler arasında farklılığın ve anlamlılığın tespiti için 'ANOVA Testi' ve 't-Testi' kullanılmıştır. Nitekim niceliksel sürekli verilerin iki bağımsız grup temel alınarak yapılan karşılaştırmada 't-Testi' kullanılır iken niceliksel sürekli verilerin ikiden fazla bağımsız grup temel alınarak yapılan karşılaştırmada 'ANOVA Testi (One Way-Tek Yön)' kullanılmaktadır (Kim, 2017: 22; Moder, 2010: 343). ANOVA testi kullanıldığında hangi veri ile değişken arasında anlamlı ilişki olduğu belirlemek için de 'post-hoc' yöntemi kullanılmıştır.

Bulgular

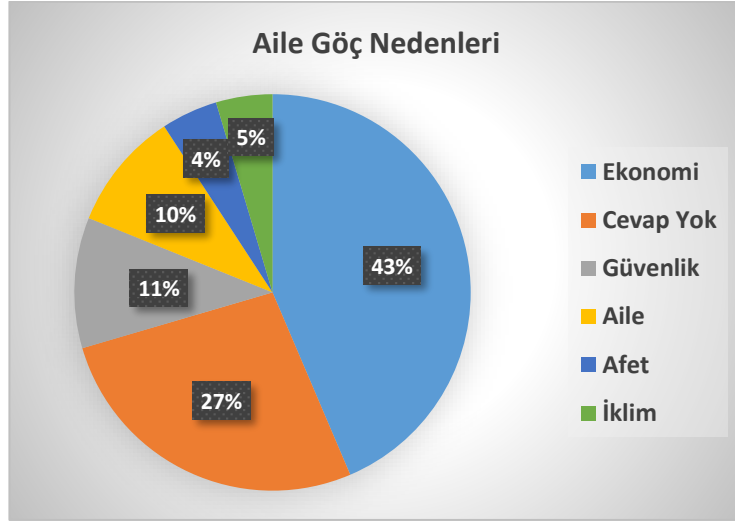
Araştırmada anket uygulamasına katılan Hukuk ve Adalet dersini alan öğrencilerin genel tanımlayıcı bilgileri grafikler halinde düzenlenmiştir.

Grafik 1: Katılımcı Öğrencilerin Tanımlayıcı Özelliklerinin Dağılımı

Araştırmaya katılanların %50,7'si erkek, %49,3'ü de kadındır. Bu veri ile cinsiyet bakımından araştırmanın katılımcıları arasında yakın bir denge kurulduğu anlaşılmaktadır. Okul türü bakımından katılanların %63,5'i ortaokul, %36,5'i de imam hatip ortaokul öğrencisidir. Sınıf dağılımına göre katılımcıların %45,7'si 6. sınıf, %28'si 7. sınıf ve %26,3'ü de 8. sınıf öğrencisidir. Ailesinin aylık gelir durumuna göre; Katılımcıların %37,2'si 1500-2000 ₺, %31,9'u 2001-3000 ₺, %16,2'si 3001-4000 ₺, %14,7'si +4001 ₺ ve üzeri aylık gelirlerinin olduğunu belirtmişlerdir. Anne eğitim durumuna göre katılımcıların annelerinin %21'i okuryazar değil, %36'sı ilkokul, %26,1'i ortaokul, %12,8'i lise, %2,7'si lisans, %1,4'ü yüksek lisans mezunu olduğunu belirtmişlerdir. Baba eğitim durumuna göre katılımcıların babalarının %5,6'sı okuryazar değil, %28,3'ü ilkokul, %34,5'i

ortaokul, %22,5'i lise, %6,5'i lisans, %1,7'si yüksek lisans, %1'i doktora mezunu olduğunu belirtmişlerdir (Grafik 1).

Grafik 2: Ankete Katılım Gösteren Öğrencilerin Ailelerinin Sultanbeyli İlçesine Göç Nedenlerine Göre Dağılımı

Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin ailelerinin Sultanbeyli ilçesine göç nedenlerine göre dağılımı tablo ve grafiğine bakıldığında %43,5'i ekonomi, %10,6'sı güvenlik, %9,7'si aile, %4,6'sı afet, %4,6'sı iklim ve %27,1'i de soruyu cevapsız bırakmıştır (Grafik 2). Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin ailelerinin sırasıyla en çok il Erzurum, Muş, Kars, Bingöl ve Bayburt'tan geldiği anlaşılmaktadır. Buna göre katılımcıların çoğunlukla Doğu Anadolu, Güneydoğu ve Doğu Karadeniz bölgelerinden göç ettikleri anlaşılmaktadır. 16 katılımcı Suriye, 2 katılımcı Ukrayna ve 1 katılımcı Moldova'dan geldiklerini belirtmişlerdir.

Bağımsız Değişken	Göç Durumu	N	Ort.	Ss	t	p
Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Teorik Bilgi	Göç var	302	3,8268	,69295	-,289	,772
	Göç yok	112	3,8491	,70455		
Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Uygulama ve Davranış	Göç var	302	3,6418	,62890	-,242	,809
	Göç yok	112	3,6591	,69422		

Tablo 7: Hukuk ve Adalet Dersi Teorik Bilgi ve Uygulama Eğilim Ölçeğinin Göç Durumuna Göre Ortalamaları ve t-Testi

Araştırmaya katılan öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi ortalamalarının göç durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan t-testi neticesinde grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (t: -,289/p: 0,772). Göç yok cevabını veren öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi puanları (Ort.: 3,8491), Göç var cevabını veren öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi puanlarından (Ort.: 3,8268) yüksek bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış ortalamalarının göç durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip

göstermediğini belirlemek için yapılan t-Testi neticesinde grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (t: -,242/p: 0,809). Göç yok cevabını veren öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış puanları (Ort.: 3, 6591), göç var cevabını veren öğrencilerinin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış puanlarından (Ort.: 3, 6418) yüksek bulunmuştur (Tablo 7).

Bağımsız Değişken	Aile Göç Nedeni	N	Ort.	Ss	Min.	Max.	F	p
Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Teorik Bilgi	Doğal Afetler	19	3,7211	,64255	2,30	5,00	,969	,425
	Ekonomi Nedenler	180	3,8661	,70822	1,40	5,00		
	Güvenlik	44	3,6568	,56872	2,30	4,80		
	Ailevi Problemler	40	3,8700	,83334	1,80	5,00		
	İklimsel Etkenler	19	3,8632	,49801	3,00	4,80		
	Cevapsız	112						
Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Uygulama ve Davranış	Doğal Afetler	19	3,5455	,62103	2,18	4,64	1,362	,247
	Ekonomi Nedenler	180	3,6697	,61454	1,73	5,00		
	Güvenlik Problemleri	44	3,4607	,59899	2,00	5,00		
	Ailevi Problemler	40	3,7205	,74295	1,73	5,00		
	İklimsel Etkenler	19	3,7273	,54797	2,91	4,64		
	Cevapsız	112						

Tablo 8: Hukuk ve Adalet Dersi Teorik Bilgi ve Uygulama Eğilim Ölçeğinin Aile Göç Nedenlerine Göre Ortalamaları ve ANOVA Testi

Araştırmaya katılan öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi ortalamalarının aile göç nedeni değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA testi (one-way) aile göç nedeni düzeyleri arasındaki farkın (F: ,969/p: ,425) istatistiksel yönden anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Aile göç nedeni iklimsel etkenler olan öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi puanları (Ort.: 3,8632) en yüksek iken aile göç nedeni güvenlik olan öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi puanları (Ort.: 3,6568) en düşüktür. Araştırmaya katılan öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış ortalamalarının aile göç nedeni değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA testi (one-way) aile göç nedeni düzeyleri arasındaki farkın (F: 1,362 /p: ,247) istatistiksel yönden anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Aile göç nedeni ailevi problemler olan öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış puanları (Ort.: 3,7205) en yüksek iken aile

göç nedeni doğal afetler olan öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış puanları (Ort.: 3,4607) en düşüktür (Tablo 8).

SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Farklı kültür bölgelerinden yoğun göç alan kent merkezlerinde eğitimin devamlılığı ve niteliği açısından kimi zaman sorunlar meydana geldiği görülmektedir. Bunun en büyük nedeni göçle gelen insanların eğitime katılımı esnasında yaşadıkları kültür şoku ve kültürel dezenformasyondur (Gencer, 2017: 838; Kao vd., 2013; Keys vd., 2015: 220). Meydana gelen göç ile ilgili en önemli husus göçün meydana gelme nedenleridir. Nitekim göç olgusunun en problemlili olanı da can ve mal güvenliği gibi nedenlere bağlı göçlerdir (Kiselev vd., 2020: 1-3). Sultanbeyli ilçesinde de ülkemizin farklı kültür sahalarından ve özellikle Suriye'den gelen kişilerden kaynaklı yüksek sayıda sığınmacı göçünün gerçekleşmesi ile birlikte öğrencilerin eğitime katılımı durumunda kültür şoku ve kültürel dezenformasyonu yaşadıklarını söylemek mümkündür (Işık ve Pınarcıoğlu, 2012: 3-8).

Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi ve Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış alt boyutları aile göç durumu ve göç nedeni değişkenlerine göre değerlendirildiğinde;

- Öğrencilerin, Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgileri ile aile göç durumu ve göç nedeni değişkenleri arasındaki farkların anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin, Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış ortalamaları ile aile göç durumu ve göç nedeni değişkenleri arasındaki farkların anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Aile göç etme (*göç var/göç yok*) durumuna göre göç etmedik (göç yok) cevabını veren öğrencilerin göç ettik cevabını veren öğrencilere göre Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgileri ve Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış düzeylerinin yüksek seviyede olduğu anlaşılmıştır.

Göç konusu ile öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine yönelik bilgi ve davranış durumları arasındaki ilişkinin tam olarak anlaşılması için aile göç durumu var (göç edilmiş) cevabını veren öğrencilere yönelik yapılan göç etme nedeni değişkenleri de analiz edilmiştir. Buna göre aile göç nedeni *iklimsel etkenler* olan öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi puanları en yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiş iken aile göç nedeni *güvenlik* olan öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi puanları en düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Aile göç nedeni *ailevi problemler* olan öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış puanları en yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiş iken aile göç nedeni *doğal afetler* olan öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış puanları en düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Göç nedeni değişkenlerinden *güvenlik* nedenlerine bağlı göçe maruz kalan öğrencilerin hukuka ilgi, hukuk ve adalet dersi ile ilgili teorik, bilgi, tutum ve

davranış düzeyleri *ailevi nedenler, ekonomik nedenler ve iklimsel etkenlerden* daha düşük seviyede sonuçlanmıştır. Nitekim Tunca (2019) *güvenlik* kaygılarından dolayı göçe maruz kalan Suriyeli sığınmacılara yönelik gerçekleştirdiği araştırmada güvenlik ve adalet algılarının düşük ve güvenlik kaygılarının yüksek olduğunu ayrıca Türk hukuku ile alakalı terimlere de yabancı olduklarını tespit etmiştir.

Genel olarak değerlendirme yapıldığında, Sultanbeyli ilçesine ülkemizin çeşitli bölgelerinden 1990'lı yıllardan 2000'li yılların başına kadar Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden 2010'dan sonra da ülke dışından özellikle Suriye ve Afganistan gibi ülkelerden güvenlik nedenlerine bağlı göçle gelen ailelerin çocuklarının hukuk ve adalet algısı ve değerleri konusunda yetersiz oldukları anlaşılmıştır. Bu konuda öğretmenlerin dersin niteliğini artırılması adına çocuklara yönelik olarak;

- Ders esnasında öğrencilerin sormuş olduğu sorulara oldukça somut ve anlayabilecekleri seviyede cevaplar verme,
- Hukuk ve Adalet değerleri temalı ortak oyun grupları oluşturma,
- Anlatılan dersle de ilgili olması durumunda kendilerine ait hayat hikâyelerini dinlemek ve değerlendirmede bulunma ve
- Polis Merkezi ve Adliye Sarayı gibi kamusal alanlara ziyaretleri gerçekleştirmeleri fayda sağlayabilir.

Öğrencilerin de Hukuk ve Adalet dersinin hedef ve kazanımları doğrultusunda;

- Hukuk ve Adalet dersi ile alakalı ders materyali üretimi açısından yeni fikirler üretme,
- Hukuk ve Adalet dersi bitiminde öğrenilen konuları arkadaş grupları arasında değerlendirerek öğrenilen bilgilerin kendilerine ne kattığı ile alakalı görüş alışverişlerinde bulunması, öğrenilen bilginin kalıcılığı ve etkinliği noktasında faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

Aktaş, H. & Şimşek, E. (2014). Örgütsel Sessizlik ile Algılanan Bireysel Performans, Örgüt Kültürü ve Demografik Değişkenler Arasındaki Etkileşim. *Akdeniz İİBF Dergisi* 14(28), 24-52.

Alıcı, H. A. (2015). Ortaokul Hukuk ve Adalet Dersinin Öğrencilerdeki Hukuk Bilincini Geliştirmeye Etkisi. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 395054.

Alkayış, M. (2019). Ortaokul Seçmeli Hukuk ve Adalet Dersi Öğretim Programı ve Uygulamasının Öğrenci ve Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 580554.

Aycıl, S. ve Sönmez, Ö. F. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi* 7(20), 541-576.

Baldwin-Edwards, M. (2005). *Migration in the Middle East and the Mediterranean* (ss. 46). Geneva: Global Commission on International Migration (GCIM).

Berker, A. (2011). Labor-market Consequences of Internal Migration in Turkey. *Economic Development and Cultural Change* 60(1), 197-239. Doi: 10.1086/661217.

- Bozan, İ. (2014). *Türkiye’de İç Göç Hareketleri ve Göçün Eğitim Üzerindeki Etkisi: Bir Durum Çalışması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Bozan, İ. & Kaştan, Y. (2018). Göç Yaşamış Öğrencilerin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri: Bir Durum Çalışması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi* 5(10), 225-248. Doi: 10.20860/ijoses.447898.
- Collyer, M., Düvell, F. & De Haas, H. (2012). Critical Approaches to Transit Migration. *Population, Space and Place* 18(4), 407-414. Doi: 10.1002/psp.630.
- Creswell, J. (2008). *Educational Research: Planning, Conducting, Andevaluating Quantitative and Qualitative Research*. New Jersey, Pearson: MerrillPrentice Hall.
- De Santis, R. A. (2003). The Impact of a Customs Union with the European Union on Internal Migration in Turkey. *Journal of Regional Science* 43(2), 349-372. Doi: 10.1111/1467-9787.00302.
- Demirbilek, M. & Çetin, M. (2021). Okul Müdürlerinin Üretken Liderlik Davranışları. *Asya Studies* 5(16), 51-78. Doi: 10.31455/asya.885656.
- Diaz, E., Kumar, B. N., Gimeno-Feliu, L. A., Calderón-Larrañaga, A., Poblador-Pou, B. & Prados-Torres, A. (2015). Multimorbidity Among Registered Immigrants in Norway: The Role of Reason for Migration and Length of Stay. *Tropical Medicine & International Health*, 20(12), 1805-1814. Doi: 10.1111/tmi.12615.
- Erdil, B. (2020). Göç ve Mülteci Hareketlerinin Türkiye’nin Göç Politikalarına Etkileri. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4(2), 71-86. Doi: 10.47257/busad.842195.
- Erdoğan, O. (2020). Afet Yönetimi ve Göç. (Ed.). Yaman, M. & Çakır, E. *Farklı Boyutlarıyla Afet Yönetimi*. (s. 211-230). Ankara: Nobel Kitabevi.
- Field, A. (2000). *Discovering Statistics Using SPSS for Windows: Advanced Techniques for Beginners*. Great Britain: Sage Publication.
- Gencer, T. E. (2017). Göç ve Eğitim İlişkisi Üzerine bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlükler. *Journal of International Social Research* 10(54), 838-851. Doi: 10.17719/jisr.20175434652.
- Güler, A. (2021). Göç Olgusunun çok Boyutlu Etkileri ve Türkiye’ye Yansımaları. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10(2), 218-239. Doi: 10.53306/klujfeas.943416.
- Hart, J. (2014). *Children and Forced Migration. The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies*. (Chapter 30). (pp.383-394), Newgen.
- Işık, O. & Pınarcıoğlu, M. M. (2012). *Nöbetleşe Yoksulluk: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İrşi, E. & Sönmez, Ö. F. (2019). Ortaokul Hukuk ve Adalet Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi. *Kastamonu Education Journal* 27(4), 1457-1469. Doi: 10.24106/kefdergi.2928.
- Kalaycı, Ş. (2008). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kao, G., Vaquera, E. & Goyette, K. (2013). *Education and Immigration*. New Jersey: John Wiley & Sons.

- Keys, H. M., Kaiser, B. N., Foster, J. W., Burgos Minaya, R. Y. & Kohrt, B. A. (2015). Perceived Discrimination, Humiliation, and Mental Health: A Mixed-Methods Study Among Haitian Migrants in the Dominican Republic. *Ethnicity & Health* 20(3), 219-240. Doi: 10.1080/13557858.2014.907389.
- Kıroğlu, İ. & Albayrak, R. S. (2017). Yaratıcı Endüstrilerde Yenilikçi İş Davranışı Ölçeğinin Yöneticilere Uygulanması ve Doğrulanması: Reklamcılık Sektörü Örneği. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi* 35(35), 111-122.
- Kim, T. K. (2017). Understanding One-Way (ANOVA) Using Conceptual Figures. *Korean Journal of Anesthesiology* 70(1), 22-26. Doi: 10.4097/kjae.2017.70.1.22
- Kiselev, N., Pfaltz, M., Schick, M., Bird, M., Pernille, H., Sijbrandij, M. & Morina, N. (2020). Problems Faced by Syrian Refugees and Asylum Seekers in Switzerland. *Swiss Medical Weekly* 150, 1-11. Doi: 10.4414/smw.2020.20381.
- Kurtuluş, K. (2010). *Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Lawshe, C. H. (1975). A Quantitative Approach to Content Validity. *Personnel Psychology* 28, 563-575.
- MEB. (2017). *Hukuk ve Adalet Dersi Öğretim Programı*. Erişim Adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2017111153856850-HUKUK%20VE%20ADALET%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%201Kas%C4%B1m2017.pdf>, Erişim Tarihi: 04.03.2022
- Moder, K. (2010). Alternatives to F-test in One Way ANOVA in Case of Heterogeneity of Variances (A Simulation Study). *Psychological Test and Assessment Modeling*, 52(4), 343-353.
- Norman, K. P. (2020). Migration Diplomacy and Policy Liberalization in Morocco and Turkey. *International Migration Review* 54(4), 1158-1183. Doi: 10.1177/0197918319895271.
- Oppong, S. H. (2013). The Problem of Sampling in Qualitative Research. *Asian Journal of Management Sciences and Education* 2(2), 202-210.
- Somer, O., Korkmaz, M. & Tatar, A. (2002). Beş Faktör Kişilik Envanterinin Geliştirilmesi-I: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi* 17(49), 21-33.
- Syse, A., Dzamarija, M. T., Kumar, B. N. & Diaz, E. (2018). An Observational Study of Immigrant Mortality Differences in Norway by Reason for Migration, Length of Stay and Characteristics of Sending Countries. *BMC Public Health* 18(1), 1-12. Doi: 10.1186/s12889-018-5435-4.
- Şimşek, A. (2012). Evren ve Örneklem. (Ed.). Şimşek, A. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2017). *Using Multivariate Statistics*. (7th Ed.) New York: Pearson.
- Tepealtı, F. (2019). Avrupa Birliği'ne Yönelik Türkiye Geçişli (Transit) Göç Hareketleri ve Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi. *Doğu Coğrafya Dergisi* 24(41), 125-140. Doi: 10.17295/ataunidcd.548941.
- Tunca, H. Ö. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Toplumun Güvenlik Algısına Etkisi: Gaziantep ve Balıkesir Örnekleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

TÜİK. (2022). *İkamet Edilen İl ve Doğum Yerine Göre İller Arası Göç Eden Nüfus*. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>, Erişim Tarihi: 21.03.2022

UNHRC. (2020). *Global Trends Forced Displacement*. Erişim Adresi: <https://www.unhcr.org/5ee200e37/>, Erişim Tarihi: 12.05.2022

Wood, W. B. (1994). Forced Migration: Local Conflicts and International Dilemmas. *Annals of the Association of American Geographers* 84(4), 607-634. Doi: 10.1111/j.1467-8306.1994.tb01879.x.

Yang, Z. & Fang, X. (2004). Online Service Quality Dimensions and Their Relationships with Satisfaction: A Content Analysis of Customer Reviews of Securities Brokerage Services. *International Journal of Service Industry Management* 15(3), 302-326. Doi: 10.1108/09564230410540953.

Yıldız, D. & Uzunsakal, E. (2018). Alan Araştırmalarında Güvenilirlik Testlerinin Karşılaştırılması ve Tarımsal Veriler Üzerine bir Uygulama. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi* 2(1), 14-29.

Yurdugül, H. (2005). *Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Kapsam Geçerliği İçin Kapsam Geçerlik İndekslerinin Kullanılması*. İçinde (s. 771-774), XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Denizli.

Yüksel, S., Eroğlu, S. & Özsarı, M. (2016). An Analysis of the Reasons of Internal Migration in Turkey with Logit Method. *Business and Management Horizons* 4(2), 34-45. Doi: 10.5296/bmh.v4i2.10350.

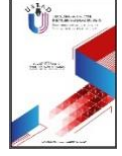
GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Bu araştırma, öğrencilerin aile göç durumu ve göç nedeni değişkenlerinin, Hukuk ve Adalet dersi ile alakalı teorik bilgi ve kazanım düzeyleri üzerindeki etkisini belirlemek için nicel olan fakat deneysel olmayan betimsel ilişkiyel araştırma modeli (Aktaş ve Şimşek, 2014: 34; Creswell, 2008) ile desenlenmiştir. Betimsel ilişkiyel araştırma modeli gereği araştırmada frekans, yüzde, ortalama, standart sapma, t-Testi ve ANOVA kullanılmıştır. Sultanbeyli ilçesindeki Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokullarında 2020-2021 eğitim öğretim dönemi ve 2021-2022 eğitim öğretim döneminde Seçmeli Hukuk ve Adalet dersini alan toplam öğrenci sayısı 2853 (evren), araştırmaya katılım gösteren öğrenci sayısı 446 (örneklem)'dir. Anket uygulamasına toplamda 446 öğrenci katılım göstermesine rağmen yaklaşık 32 anket formu yetersiz bilgi ve rastgele doldurma işlemi yapıldığı için araştırma verilerinden çıkarılmış ve 414 anket değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında anket yöntemi kullanılmıştır. Anketlerde de veriler ölçeklendirme yöntemi kullanılarak elde edilmektedir (Lawshe, 1975: 566). Nitekim ölçekler ancak dolaylı bir şekilde gözlenebilen değişken düzeylerinin, konu ile alakalı birtakım somut ifadeler yardımıyla ortaya çıkarılmasına ve değişken ile alakalı olarak puan değeri elde edilmesine katkıda sunan maddeler toplamı olarak tanımlanmaktadır (Katılmış, 2010: 159-160; Demirebilek ve Çetin, 2021: 54-55). Bu kapsamda veri toplama aracı olarak "Hukuk ve Adalet Dersinin Teorik Bilgi ve Kazanım Anketi" geliştirilmiştir. Anket yöntemi kullanılan verilerin elde edildiği araştırmalarda, nicel verilere ait geçerlik yapı, kapsam ve görünüş geçerlikleri olmak üzere üç farklı boyutta sağlanmaktadır. Bu araştırmada sadece Kapsam Geçerliği İncelemesi/İndeksi (KGİ) kullanılmıştır. Araştırma anketlerinde yer alan yargılar kendi aralarında anlam bütünlüğü oluşturması ve çözümlenimin yapılabilmesi adına çeşitli ölçek ve alt boyutlara ayrılmaktadır (Somer vd., 2002: 22; Yurdugül, 2005: 772). Bu araştırmada öğrencilere yöneltilen anket uygulaması "Hukuk ve Adalet Dersinin Teorik Bilgi ve Kazanım Anketi" yargıların birbirinden farklı şekilde anlamlandırılması ve sınıflandırılması için de alt

boyutlara ayrılmıştır. "Hukuk ve Adalet Dersinin Teorik Bilgi ve Kazanım Anketi" 21 yargıdan oluşmaktadır. Bu ana ölçekte öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine yönelik teorik bilgi ve kazanım düzeyinin tespiti için; Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Teorik Bilgi, Hukuk ve Adalet Dersine İlişkin Uygulama ve Davranış Eğilimi'nden oluşan iki alt boyuta ayrılmıştır. Daha sonra ölçeklere ait veriler manuel olarak SPSS 26 programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve veriler sayısal verilere dönüştürülmüştür. Oluşturulan veri setleri daha önceden belirtildiği gibi alt boyutlarda sınıflandırılmış ve buna göre veri setlerine ait ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Öncelikle "Hukuk ve Adalet Dersinin İçeriği ve Yapısı Anketi"ne ilişkin ortalama ve standart sapma istatistiksel değerlerine ilişkin istatistikler düzenlenmiştir. Buna göre Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi ortalama değeri 3,9698 olduğu ve Hukuk ve Adalet Dersine ilişkin uygulama ve davranış ortalama değerinin de 3,7464 olduğu tespit edilmiştir. Bu durum öğrencilerin Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilginin bu derse ilişkin uygulama ve davranışın yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılanların %50,7'si erkek, %49,3'ü de kadındır. Bu veri ile cinsiyet bakımından araştırmanın katılımcıları arasında yakın bir denge kurulduğu anlaşılmaktadır. Okul türü bakımından katılanların %63,5'i ortaokul, %36,5'i de imam hatip ortaokul öğrencisidir. Sınıf dağılımına göre katılımcıların %45,7'si 6. sınıf, %28'si 7. sınıf ve %26,3'ü de 8. sınıf öğrencisidir. Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgi ve Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış alt boyutları aile göç durumu ve göç nedeni değişkenlerine göre değerlendirildiğinde; Öğrencilerin, Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgileri ile aile göç durumu ve göç nedeni değişkenleri arasındaki farkların anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin, Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış ortalamaları ile aile göç durumu ve göç nedeni değişkenleri arasındaki farkların anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Aile göç etme (göç var/göç yok) durumuna göre göç etmedik (göç yok) cevabını veren öğrencilerin göç ettik cevabını veren öğrencilere göre Hukuk ve Adalet dersine ilişkin teorik bilgileri ve Hukuk ve Adalet dersine ilişkin uygulama ve davranış düzeylerinin yüksek seviyede olduğu anlaşılmıştır. Göç nedeni değişkenlerinden güvenlik nedenlerine bağlı göçe maruz kalan öğrencilerin hukuka ilgi, hukuk ve adalet dersi ile ilgili teorik, bilgi, tutum ve davranış düzeyleri ailevi nedenler, ekonomik nedenler ve iklimsel etkenlerden daha düşük seviyede sonuçlanmıştır. Nitekim Tunca (2019) güvenlik kaygılarından dolayı göçe maruz kalan Suriyeli sığınmacılara yönelik gerçekleştirdiği araştırmada güvenlik ve adalet algılarının düşük ve güvenlik kaygılarının yüksek olduğunu ayrıca Türk hukuku ile alakalı terimlere de yabancı olduklarını tespit etmiştir. Genel olarak değerlendirme yapıldığında, Sultanbeyli ilçesine ülkemizin çeşitli bölgelerinden 1990'lı yıllardan 2000'li yılların başına kadar Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden 2010'dan sonra da ülke dışından özellikle Suriye ve Afganistan gibi ülkelerden güvenlik nedenlerine bağlı göçle gelen ailelerin çocuklarının hukuk ve adalet algısı ve değerleri konusunda yetersiz oldukları anlaşılmıştır. Bu konuda öğretmenlerin dersin niteliğini arttırılması adına çocuklara yönelik olarak; Ders esnasında öğrencilerin sormuş olduğu sorulara oldukça somut ve anlayabilecekleri seviyede cevaplar verme, Hukuk ve Adalet değerleri temalı ortak oyun grupları oluşturma, Anlatılan dersle de ilgili olması durumunda kendilerine ait hayat hikâyelerini dinlemek ve değerlendirmede bulunma ve Polis Merkezi ve Adliye Sarayı gibi kamusal alanlara ziyaretleri gerçekleştirmeleri fayda sağlayabilir.

EXTENDED ABSTRACT: This research was designed with quantitative but not experimental descriptive relational research model (Aktas and Şimşek, 2014: 34; Creswell, 2008) to determine the effect of family migration status and migration cause variables on students' theoretical knowledge and attainment levels related to the Law and Justice

course. According to the descriptive relational research model, frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and ANOVA were used in the study. The total number of students taking Elective Law and Justice courses in Secondary Schools and Imam Hatip Secondary Schools in Sultanbeyli district during the 2020-2021 academic year and the 2021-2022 academic year is 2853 (universe), and the number of students participating in the study is 446 (sample). Although a total of 446 students participated in the survey application, about 32 survey forms were excluded from the research data due to insufficient information and random filling process, and 414 questionnaires were evaluated, although a total of 446 students participated in the survey application. The survey method was used to collect the research data. In surveys, the data are obtained using the scaling method (Lawshe, 1975: 566). As a matter of fact, scales are defined as the sum of substances that contribute to revealing variable levels that can only be observed indirectly with the help of some concrete expressions related to the subject and obtaining a point value related to the variable (Katılmış, 2010: 159-160; Demirbilek and Çetin, 2021: 54-55). In this context, the Theoretical Knowledge and Acquisition Questionnaire of the Law and Justice Course has been developed as a data collection tool. In the researches where the data used in the survey method are obtained, the validity of quantitative data is provided in three different dimensions as structure, scope and appearance validity. In this study, only the Scope Validity Study/Index (CGI) was used. The judgments contained in the research questionnaires are divided into various scales and sub-dimensions in order to create meaning integrity among themselves and to Decipher them (Somer et al., 2002: 22; Yurdugul, 2005: 772). In this research, the questionnaire application directed to the students Theoretical Knowledge and Acquisition Questionnaire of the Law and Justice Course is also divided into sub-dimensions for the interpretation and classification of judgments differently from each other. The Theoretical Knowledge and Acquisition Questionnaire of the Law and Justice Course consists of 21 judgments. In this main scale, in order to determine the level of theoretical knowledge and achievements of students for the Law and Justice course, Theoretical Knowledge for the Law and Justice Course is divided into two sub-dimensions consisting of the Trend of Practice and Behavior for the Law and Justice Course. Then, the data belonging to the scales were manually transferred to the computer environment using the SPSS 26 program and the data were converted into numerical data. As mentioned earlier, the data sets created were classified into sub-dimensions and the mean and standard deviation values of the data sets were calculated accordingly. First of all, statistics on the statistical values of the mean and standard deviations related to the Content and Structure of the Law and Justice Course Questionnaire have been prepared. Accordingly, it was determined that the average value of theoretical knowledge related to the Law and Justice course was 3.9698 and the average value of practice and behavior related to the Law and Justice Course was 3.7464. This situation shows that the theoretical knowledge of the Law and Justice course of the students has a high level of practice and behavior related to this course. 50.7% of the participants in the study were male and 49.3% were female. With this data, it Dec understood that a close balance has been established between the participants of the study in terms of gender. As for the type of school, 63.5% of the participants are middle school students and 36.5% are imam hatip middle school students. According to the class distribution, 45.7% of the participants were 6th graders. Grade level, 28% are 7th graders. 8th grade and 26.3% were on grade level. When the theoretical knowledge of the Law and Justice course and the application and behavior sub-dimensions of the Law and Justice course were evaluated according to the variables of family migration status and migration

Deciency, it was determined that the differences between the theoretical knowledge of the students of the Law and Justice course and the variables of family migration status and migration cause were not significant. It was found that the differences between the students' practice and behavior averages related to the Law and Justice course and the variables of family migration status and the cause of migration were not significant. Dec. According to the students who answered that they emigrated, it was understood that their theoretical knowledge about the Law and Justice course and their level of practice and behavior related to the Law and Justice course were at a high level. The level of interest in law, theoretical knowledge, attitudes and behavior related to the law and justice course of students exposed to migration due to security reasons, one of the variables of the cause of migration, resulted at a lower level than family reasons, economic reasons and climatic factors. Indeed, Tunca (2019) research on migration, security and justice for Syrian refugees due to security concerns exposed to low and high perception of its security concerns of the Turkish law also has determined that the relevant terms are foreign to. Overall evaluation is made when the Sultanbeyli district from various regions of the country in the 1990s, the beginning of the 2000s until 2010, after the eastern and southeastern regions of the country, especially from countries such as Syria and Afghanistan due to security reasons out from the children of parents who had migrated and were insufficient in terms of law and justice, it is clear that the perception of values. In order for teachers to improve the quality of the course in this regard, for children; During the course, students can benefit from giving very concrete and understandable answers to the questions they have asked, creating joint game groups on the theme of Law and Justice values, listening to and evaluating their own life stories if they are related to the lesson, and making visits to public spaces such as the Police Headquarters and the Courthouse.

DİJİTAL REKLAMA KARŞI TUTUM VE DÜŞÜNCELERİN KUŞAKLAR EKSENİNDE İNCELENMESİ: BETİMSSEL BİR ANALİZ*

EXAMINATION OF ATTITUDES AND OPINIONS TOWARDS DIGITAL
ADVERTISING IN TERMS OF GENERATIONS A DESCRIPTIVE ANALYSIS

Gülten ADALI AYDIN

Dr., Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım,
Antalya/Türkiye.

Dr., Akdeniz University, Faculty of Communication, Public Relations and
Advertising,
Antalya/Turkey.

adaligul10@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7068-4482

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1118026

Makale Türü / Article Type: Tez Özeti / PhD Dissertation

Geliş Tarihi / Date Received: 21.05.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 12.07.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Adalı Aydın, G. (2022). Dijital Reklama
Karşı Tutum ve Düşüncelerin Kuşaklar Ekseninde İncelenmesi: Betimsel Bir Analiz.
USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi 4(9), 602-626.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

* Bu makale, yazar tarafından Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım ana bilim dalında 2022 yılında tamamlanan "Geleneksel Mecralardan Dijital Alana Reklamcılık: Dijital Göçmen ve Yerliler Üzerine Bir Araştırma" başlıklı doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

Öz: Günümüzde reklamcılık, geleneksel yöntem ve mecralarda etkisini sürdürmenin yanı sıra dijital olanakları da bünyesine katarak tüketiciye ulaşma noktasında tüm kanalları entegre biçimde kullanmaktadır. Bu çalışmada tüketici kuşaklarının dijital reklama ilişkin düşünce ve tutumları araştırılmış; gelenekselden dijital reklama ilişkin dijital yerli ve göçmenler üzerinden inceleyerek tüketici boyutunda yarattığı sonuçlar ortaya konulmuştur. Çalışmada nitel araştırma deseninden faydalanılmıştır. Araştırmacıya esneklik sağlayan yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile mülakatlar dijital yerli ve dijital göçmen kategorilerinden 20'şer kişi olmak üzere toplamda 40 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bilgiler kategorize edilerek çalışma betimsel analiz ile tamamlanmıştır. Araştırmaya konu olan dijital yerli ve göçmenlerin dijital reklamcılığı ne şekilde gördüğü, nasıl kullandığını ve gelecekte daha da yaygın hale geleceği tahmin edilen dijital reklamların kuşaklar arasında alımlamada nasıl bir fark yarattığını ortaya koymak adına çalışma önem taşımaktadır. Dijital reklam ve kuşaklar ekseninde Türkiye'de yapılmış bir çalışmaya literatür taramasında rastlanmamış olması çalışmanın özgün değer taşıdığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Reklamcılık, Kuşaklar, Dijital Yerli, Dijital Göçmen

Abstract: Today, advertising uses all channels in an integrated way to reach the consumer by incorporating digital opportunities as well as maintaining its influence in traditional methods and channels. In this study, the thoughts and attitudes of consumer generations towards digital advertising were investigated; By examining traditional to digital advertising through digital natives and immigrants, the results of the consumer dimension were revealed. Qualitative research design was used in the study. With the semi-structured interview form that provides flexibility to the researcher, the interviews were conducted with a total of 40 participants, 20 each from the digital native and digital immigrant categories. The obtained information was categorized and the study was completed with descriptive analysis. The study is important in order to reveal how digital natives and immigrants, who are the subject of the research, see and use digital advertising, and how digital advertisements, which are expected to become more common in the future, make a difference in reception between generations. The fact that a study conducted in Turkey on the axis of digital advertising and generations has not been found in the literature review shows that the study has original value.

Key Words: Digital Advertising, Generations, Digital Native, Digital Immigrant

GİRİŞ

Günümüzde geleneksel iş yapış biçimlerinin hâkim olduğu klasik bir dönem geride bırakılırken 21. yüzyılda dijital dönem üreticiden tüketiciye geniş bir yelpazede kültürü de etkileyen, dönüştüren bir güç haline gelmiştir. 21. yüzyıla girilirken pazarlamanın öldüğü ve reklamcılığın can çektiği söylemleri oldukça yaygın olarak kullanılmaktaydı. Geleneksel mecraların sonunun geldiğine dair yapılan haberler sektörü yakından ilgilendirir ve endişelendirirken internet teknolojilerindeki gelişmeler ve mobil iletişimin hâkimiyetini genişletmesi sonucunda dijital dünyada var olmanın, tüketici ile iletişim kurmanın yolları aranmaya başlandı. Bu atmosfer içerisinde reklam verenler de günden güne internet stratejisinin önemini anlayarak uygulamalarını bu yönde de arttırmaya girişti. Sosyal mecralarda kendilerine yer açmaya çalışmalarının ana nedenlerinden biri de müşterilerin kendi aralarında yaptıkları konuşmaların reklamlardan çok daha güvenilir olduğu yönündeki araştırmalardı. Böylelikle dijital reklamcılık geleneksel

reklam mecralarından aldığı payı her geçen yıl arttırarak yaşamına devam etmektedir. İnternet ekosisteminin her geçen gün baş döndürücü hızla değiştiği bu dijital çağda cihazlar akıllanmakta, yazılımlar kolaylaşmakta, yatırımcılar cesaretlenirken pek çok yeni girişim kendine bu gelişmeleri fırsat olarak görmektedir. Tüm bu şartlar içinde dijital reklamcılık her geçen gün reklam yatırımlarında pastadan daha fazla pay almaya devam etmektedir (Karahasan, 2012).

Türkiye'deki medya yatırımları incelendiğinde önemli bir ivme kazanan internet reklamcılığı ya da diğer bir adıyla dijital reklamcılık her geçen gün adından daha fazla söz ettirmeyi başarmaktadır. Reklamcılık alanında yapılan çalışmalara bakıldığında özellikle son yıllarda dünyanın da dijitalleşme karşısında geçirdiği değişimlerden kendi payına düşeni aldığı görülmektedir.

Gelişen teknoloji ile birlikte sürekli gelişim ve değişim geçiren dijital reklam, tüketicinin yaşantısı ve beklentilerini de göz önüne almaktadır. Pazarlama 1.0 ile ürün merkezli reklamcılık ve pazarlama yapılırken pazarlama 2.0 da tüketici merkezli pazarlama ön plana çıkmıştır. Pazarlama 3.0 ile ticari kurumların yalnızca tüketim değil insan odaklı yaklaşıma yöneldikleri ve kurumsal sorumlulukların bir adım öne çıktığı bir döneme girilmiştir (Kotler, 2010).

2020 tüm dünyada tüketici tutum ve davranışlarında büyük değişimlerin, dijital dönüşümde büyük sıçramaların yaşandığı bir yıl olmuştur. Reklam yatırımları ve online mecranın büyümesinde dijital dünyanın tüketici tarafından zaman ve mekândan bağımsız erişilebilir olması, geniş ekosistemi, erişim-etkileşim gücünün yüksek olması ve uygulama zenginliği büyük katkı sağlamıştır (Medya ve Reklam Yatırımları Raporu, 2020)

Tüketici ile iletişim kurma ve etkileşime geçme aşamasında işletmelerin geleneksel olanın dışına çıkmaları dijital kültür toplumunda bir zorunluluk haline gelmiştir. Bugünün tüketicisi, geleneksel ve kitlesel iletişim araçlarının dışında yeni, teknoloji yoğun ve kişiselleştirilebilir araçlara hayatında sıkça yer vermektedir. Bu bakımdan tüketiciye ulaşmayı hedefleyen işletmeler için, teknolojiye ve dijital devrime ayak uydurmak kaçınılmaz bir gereklilik iken; alanda önde gelen sosyal medya ve dijital pazarlama uzmanlarına göre, işletmelerin hayatta kalabilmek için geleneksel ve klasik tanıtım faaliyetlerinin yanı sıra işletmelerin gerçek dünyada olduğu kadar sanal dünyada da bulunması gerekliliğine dikkat çekilmektedir (Erdem, 2014). Reklamcılık açısından değerlendirildiğinde yaşadığımız dijital çağ tüketiciyi merkeze aldığı -reklamı sadece izlemekten öte onun bir parçası haline getirdiği -, interaktiviteye verilen önemin her geçen gün arttığı, çoklu medya birleşimlerinin kabullenildiği bir dönem olarak özetlenebilir.

Tüketicilerle çeşitli ve ilgili yollarla bağlantı kuran heyecan verici platformlar sunan dijital reklamcılık, sadece teknolojiyi anlamakla kalmayıp, insanları daha iyi tanımak, anlamak, katılımlarını ve bilgilenmelerini sağlamak üzere teknolojiyi en iyi şekilde kullanmanın yollarını aramaktadır (Ryan ve Jones, 2009). Bu anlamda, pek çok farklı reklam uygulamasına olanak sağlayan dijital mecralar aynı zamanda

dijital reklamcılığın sınıflandırılmasını da zorlaştırmaktadır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde dijital reklamcılığın sınıflandırılması noktasında farklı adlandırma ve kategoriler dikkat çekmektedir. Belirtmek gerekmektedir ki; dijital reklam türleri her geçen gün değişebilmektedir. Dijital reklam ortamları temel olarak dört grupta sınıflanmak mümkündür: "İnternet Tabanlı Uygulamalar", "Mobil cihazlarda yer alan reklamlar", "Oyun içerikli uygulamalar" ve "Sosyal medya reklamları" (Yılmaz ve Erdem, 2016).

Dijital Dünyada Tüketici Grupları Olarak: Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenler

Alan yazın incelendiğinde kuşakların zaman dilimine ilişkin birçok tasnif yapılmış olduğu görülse de kuşakları belirgin sınırlarla ayırarak özellikler atfetmek oldukça güçtür. Bunun yerine ortalama belli bir yaş aralığındaki bireylerin; tarihin belirli bir dönemi içerisinde yaşanan siyasi, ekonomik, kültürel ve teknolojik gelişmelerden benzer şekilde etkilendiği düşünülebilir. Yaşama dair tutumları, hayatı algılama ve davranış gösterme biçimlerindeki benzerlikler bu etkilenmenin bir göstergesi olarak alınabilir (Kırık ve Kozan, 2019).

Kuşakların oluşumunda en belirleyici faktörlerden biri teknolojidir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte nesiller de bir değişim geçirmiş ve yaşam tarzlarındaki, iletişim tarzlarındaki ve düşünce yapılarındaki farklılıklar dijital yerli ve dijital göçmen kuşakları arasında iletişim sorunlarının meydana gelmesine sebep olmuştur. Küresel boyutta meydana gelen teknolojik gelişmeler ve kültürel değişimler genç kuşakların iletişim tarzlarını, kariyer hedeflerini, iş algılarını, sosyal hayatları ve temel değerleri değiştirdiği gibi hayata bakış açılarını da değiştirmiş olabilir. Kuşaklar bu değişime uğrarken olgulara aynı şekilde reaksiyon göstermelerini beklemek çok da gerçekçi bir tutum olmayacaktır. Bu anlamda kuşakların reklamları nasıl değerlendirdiğine yakından bakmak yerinde olacaktır.

Prensky'e göre (2001) dijital yerliler, dijital göçmenlerden farklı düşünmekte ve bilgiyi de tamamen farklı bir biçimde işlerken "hipermetin zihinler" ile daldan dala atlamaya oldukça yatkındır. Sıralı bir bilişsel yapı yerine paralel bir yapı gibi görünmektedir. Bu anlamda, dijital yerlilerin düşünme kalıpları da dijital göçmenlerden farklılaşmıştır. Dijital yerliler doğar doğmaz sanal ortam ile uyum içerisindedirler ve bu bağları olağan karşılar. Bu yüzden dijital yerliler ve dijital göçmenler arasındaki fark, interneti/dijital dünyayı kullanma algısına dayanır; ancak dijital yerli tanımında bu ayırım yapılırken sadece kültürle sınırlandırılmaz, daha güçlü olarak yaş yapısının belirleyiciliği vardır (Fritsch, 2010). Dijital göçmenler ise kayda değer herhangi bir şekilde dijital dünyaya doğmamış ve dijital hayatta yaşamayan; ama dijital dünyada kendi yolunu çizmeye, bu dünyaya uyum sağlamaya çalışan insanlardır (Palfrey ve Gasser, 2008). Dijital göçmenlik, yirmili yaş ve sonrasında teknoloji, internet ve web ile tanışan, teknolojik araçların kullanımı ve teknoloji tabanlı öğrenmede güçlükler veya çeşitli uyum sorunlarıyla karşılaşabilen, teknoloji okuryazarlığı dijital yerlilere oranla daha düşük düzeydeki bireyleri tanımlamaktadır (Prensky, 2001).

Teknolojiyi bir yenilik olarak değil hayatlarının bir parçası olarak gören dijital yerliler cep telefonsuz ve internet bağlantısız bir hayatı hayal bile edememektedir. Yeniliklere çok kolay uyum sağlayan bu grup için dijital kültür içinde yaşamak oldukça kolay ve keyifli. (Karahasan, 2012). Yarrow ve O'Donell'a göre internetin içine doğdukları için dünyayı hız, kendine güven ve güç ekseninde yaşamaktadır. Bu nesil daha önce hiçbir neslin yaşamadığı kadar hızlı değişim içinde yaşarken aynı zamanda dünyayı çok işin aynı anda yapılabilirdiği, erişilebilirliğin had safhada bulunduğu, coğrafi sınırlardan ve hiyerarşilerden uzakta, insan ilişkilerine ve yüz yüze iletişimin çok da ihtiyaç olarak görülmediği bir yer olarak görmektedir (2009: 8).

Bu iki kuşak reklamdan beklentiler konusunda da farklılaşmaktadır, dünyanın iletişim kurma anlayışının temelden değişim göstermeye başladığı dijital kültür toplumunda tüketici salt mesajın gönderildiği pasif konumundan kurtulup, sosyal ağların kendilerine sunduğu imkânları da kullanarak olayın parçası haline gelmeye çalışmaktadır. Diğer bir ifadeyle dijital göçmenler için reklam onlar için yapılan bir iletişim faaliyeti iken; bu durum dijital yerliler için onların işin içine dahil olmak istediği bir alandır demek mümkündür.

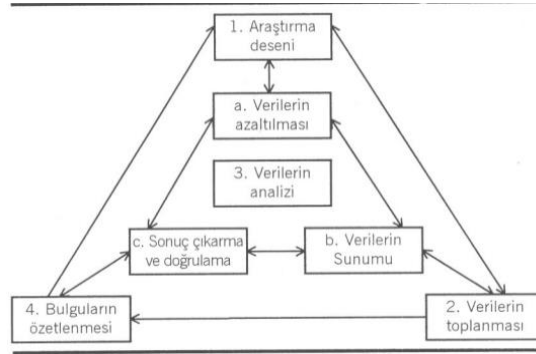
YÖNTEM

Görüşme, sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda kullanılan en yaygın veri toplama tekniği olarak görülmekte ve bu durumun, görüşme yönteminin; bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir teknik olmasından kaynaklandığı belirtilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmalarda görüşme tekniğine sıklıkla başvurulmasının en temel amacı genellikle bir hipotezi test etmekten ziyade diğer insanların deneyimlerini gözlemlemek ve bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarını anlamaya çalışmak olduğu söylenebilir. Bu teknikte odaklanılan nokta diğer insanların öyküleri, betimlemeleri ve düşünceleridir. (Türnüklü, 2000). Buradan hareketle araştırmanın doğasına uygun biçimde dijital yerlilerin ve dijital göçmenlerin reklama ilişkin düşünce ve tutumlarını ortaya çıkarmak adına bu araştırmada yöntem olarak görüşme seçilmiştir. Toplanan verilerin özgün formunun ele alındığı betimsel analizde araştırmaya katılan kişilerin düşünceleri katkısız şekilde doğrudan çalışmaya konulmaktadır. Burada görüşülen kişilerin düşüncelerinin olduğu gibi ifade edilmesi önem taşımaktadır.

- Yarı yapılandırılmış görüşmelerde katılımcılara yöneltilen sorular konuyla ilgili literatür taramasının ardından araştırma soruları ekseninde hazırlanmıştır.
- Nitel çalışmalarda araştırmacının, incelenen olgunun açıklamasında yardımcı olacak birey ve durumları, çalışma için seçmesi amaçlı bir seçim olarak ifade edilir. Amaçlı seçilen örneklem, çalışma probleminin ve çalışmanın merkezi, incelenen olgunun anlaşılmasına yönelik zengin bilgiler sunabilecek niteliklere de sahiptir (Baltacı, 2018: 266). Buradan hareketle, görüşmelerde amaçlı örneklem yöntemi kullanılmış, katılımcıların nasıl ve neden seçildiği araştırmada açıkça ifade edilmiştir. Seçim esnasında yaş

aralıkları dikkate alınarak dijital yerli ve dijital göçmen gruplarından eşit sayıda kişiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

- Görüşmeler sırasında, veri kaybının önüne geçebilmek için ses kaydı alınmıştır. Ses kaydının alınacağı görüşme başlamadan önce katılımcılardan seslerini kaydetmek için izin alınmıştır.
- Görüşmelerin tamamlanmasının ardından, yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bilgiler, belirli kategoriler çerçevesinde yorumlanarak bulgular başlığı altında ele alınmıştır. Verilerin analizi aşamasında aşağıdaki modelde yer alan basamaklar takip edilerek araştırma tamamlanmıştır.

Görsel 1: Nitel Araştırmada Verilerin Analizi Modeli (Keeves ve Sowden 1994'den akt. Türnüklü, 2000: 554)

Araştırmanın amaçları göz önüne alınarak dijital yerli ve dijital göçmenlerden oluşan her biri grubu temsilen 20'şer kişi olmak üzere toplamda 40 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 15 dakika ile 45 dakika arasında değişen sürelerde yapılmıştır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayandığından katılımcılara görüşme öncesinde diledikleri zaman çalışmadan ayrılacakları bilgisi verilmiş ayrıca katılımcıların kimlik bilgilerinin saklı tutulacağı, verilerin analizinde ise her bir katılımcıya kod verileceği görüşme öncesinde katılımcılara bildirilmiştir. Her bir grupta 20 katılımcının yer aldığı araştırmada dijital yerlilere "DY" kodu verilirken dijital göçmenlere de "DG" kodu verilerek katılımcılar sıralanmıştır. Aşağıdaki tablolarda katılımcılara ait demografik bilgiler yer almaktadır.

Görüşülen Kişi	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Medeni Durum	Görüşme Tarihi
(DY-1)	Erkek	32	Lisans	Öğrenci	Bekar	15.05.2019
(DY-2)	Kadın	21	Lisans	Öğrenci	Bekar	16.05.2019
(DY-3)	Erkek	21	Lisans	Öğrenci	Bekar	17.05.2019
(DY-4)	Kadın	20	Lisans	Öğrenci	Bekar	18.05.2019
(DY-5)	Erkek	21	Lisans	Öğrenci	Bekar	19.05.2019
(DY-6)	Erkek	22	Lisans	Öğrenci	Bekar	21.05.2019
(DY-7)	Kadın	23	Lisans	Öğrenci	Bekar	22.05.2019

(DY-8)	Kadın	21	Lisans	Öğrenci	Bekar	23.05.2019
(DY-9)	Kadın	20	Lisans	Öğrenci	Bekar	23.05.2019
(DY-10)	Kadın	23	Lisans	Öğrenci	Bekar	24.05.2019
(DY-11)	Kadın	25	Lisans	Öğrenci	Bekar	25.05.2019
(DY-12)	Erkek	26	Lisans	Akademisyen	Bekar	26.05.2019
(DY-13)	Kadın	22	Lisans	Öğrenci	Bekar	29.05.2019
(DY-14)	Erkek	24	Lisans	Öğrenci	Bekar	30.05.2019
(DY-15)	Kadın	21	Lisans	Öğrenci	Bekar	01.06.2019
(DY-16)	Kadın	17	Lisans	Öğrenci	Bekar	02.06.2019
(DY-17)	Kadın	22	Lisans	Öğrenci	Bekar	02.06.2018
(DY-18)	Erkek	23	Lisans	Öğrenci	Bekar	03.06.2019
(DY-19)	Erkek	30	Doktora	Akademisyen	Evli	03.06.2019
(DY-20)	Erkek	25	Yüksek Lisans	Öğrenci	Bekar	03.07.2019

Tablo 1: Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Katılımcıları (Dijital Yerliler)

Görüşülen Kişi	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Medeni Durum	Görüşme Tarihi
(DG-1)	Kadın	36	Doktora	Akademisyen	Evli	15.04.2019
(DG-2)	Kadın	40	Lisans	Memur	Evli	16.04.2019
(DG-3)	Kadın	35	Yüksek Lisans	Ev Hanımı	Evli	17.04.2019
(DG-4)	Erkek	40	Yüksek Lisans	Memur	Bekar	18.04.2019
(DG-5)	Erkek	45	Lise	Memur	Evli	19.04.2019
(DG-6)	Kadın	48	Yüksek Lisans	Öğrenci	Bekar	21.04.2019
(DG-7)	Kadın	40	Lisans	Memur	Evli	22.04.2019
(DG-8)	Kadın	35	Lisans	Memur	Evli	23.04.2019
(DG-9)	Erkek	36	Yüksek Lisans	Memur	Evli	23.04.2019
(DG-10)	Kadın	46	Lise	Memur	Evli	24.04.2019
(DG-11)	Erkek	47	Lise	Memur	Evli	25.04.2019
(DG-12)	Erkek	50	Lise	İşçi	Evli	26.04.2019
(DG-13)	Kadın	41	Lise	Ev Hanımı	Evli	29.04.2019
(DG-14)	Kadın	42	Lise	Memur	Evli	30.04.2019

(DG-15)	Kadın	40	İlkokul	Hizmetli	Evli	01.05.2019
(DG- 16)	Kadın	40	Lisans	Memur	Evli	02.05.2019
(DG- 18)	Erkek	47	Lisans	Mühendis	Evli	02.05.2018
(DG-19)	Kadın	40	Yüksek Lisans	Akademisyen	Evli	03.05.2019
(DG-20)	Erkek	42	İlkokul	İşçi	Evli	03.05.2019

Tablo 2: Yarı- Yapılandırılmış Görüşme Katılımcıları (Dijital Göçmenler)

BULGULAR

Araştırma betimsel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine başvurulmuştur. Yarı yapılandırılmış sorular, hazırlanan görüşme formu ile birebir olarak katılımcılara sorulmuştur. Alınan yanıtlar katılımcıların da rızası alınarak ses kaydına alınırken, sonrasında deşifreleri araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Sosyal bilimler alanında sıklıkla tercih edilen tematik analiz uygulanarak bulgular ortaya konulmuştur. Çalışma kapsamında elde edilen veriler, dört tema altında kategorize edilmiştir. Veri analizinde temel alınan bu temalar aşağıda belirtilmektedir:

- Geleneksel Medya Kullanımına Yönelik Bilgiler
- İnternet Kullanım ve Alışkanlıklarına Yönelik Bilgiler
- Dijital Reklama Yönelik Tüketici Tutumları
- Geleneksel ve Dijital Reklamlara Maruz Kalma ve Etkilenme Durumu

Geleneksel Medya Kullanımına Yönelik Bilgiler

Tema 1	Cevap	f	%
Geleneksel mecralarda gününüzün ne kadarını geçiriyorsunuz?	C.1. Hiç İzlemiyorum	14	%70
	C.2. 1-3 saat arası	6	%30
Toplam		20	%100

Tablo 3: Dijital Yerli Kategorisindeki Katılımcıların Geleneksel Mecra Kullanımına Yönelik Bilgiler

Dijital yerlilerin geleneksel mecra kullanımlarına ilişkin gelen cevapların çoğunluğunda %70 oranında geleneksel televizyon yayınlarının izlenmediği ortaya çıkmıştır. Günümüz değişen izleyici pratiklerine burada değinmek yerinde olacaktır. İnternetin ve internet üzerinden yayın yapan mecraların çoğalması, internet televizyonculuğunun yaygınlaşmasıyla birlikte gençlerin televizyon izleme alışkanlıklarını kaybettikleri ya da değiştirdikleri söylenebilir. Dijital göçmenlerin cevaplarına kıyaslandığında geleneksel medya kullanımının daha düşük olduğu söylenebilir. Bu cevaplardan bazıları aşağıdaki gibidir:

"Gündüz okulda olduğumdan genelde akşamları 2 saat kadar tv izlerim." (DY-1)

"Gündeme bağlı değişiyor. Haberleri takip ediyorum." (DY-7)

"10-15 dakika belki." (DY-18)

"Hiç kullanmıyorum. Sadece dergi okuyorum." (DY-4)

"Yurtta ikamet ettiğimden dolayı televizyon hiç izleyemiyorum maalesef." (DY-12)

"Ben geleneksel mecralarda zaman geçirmiyorum." (DY-13)

"İzlemiyorum." (DY-11)

"Tv hiç izlemiyorum. Dergi alışkanlığı var zaman zaman inceliyorum. Uyku tutmadığı zaman dergi okurum." (DY-8)

Tema 1	Cevap	f	%
Geleneksel mecralarda gününüzün ne kadarını geçiriyorsunuz?	C.1. Hiç İzlemiyorum	10	%50
	C.2. 1-3 saat arası	10	%50
Toplam		20	%100

Tablo 4: Dijital Göçmen Kategorisindeki Katılımcıların Geleneksel Mecra Kullanımına Yönelik Bilgiler

Dijital göçmenlerin geleneksel medyayı kullanım süreleri incelendiğinde katılımcıların yarısının televizyon izlemediği ve herhangi bir gazeteyi ve dergiyi takip etmediği anlaşılmaktadır. Dergi ve gazete okuyanlar ise bunu online olarak yaptıklarını belirtmektedirler. Bunun yanı sıra 4 kişi televizyonu sadece haber izleme amaçlı yarım saat ile bir saat aralığında izlediğini belirtmiştir. Bu oranlar internet kullanım süreleri ile karşılaştırıldığında katılımcıların geleneksel medyalarda harcadıkları zamanın giderek internet bazlı bir tüketime kaydığını söylemek mümkündür bu durum dijital yerliler ile benzerlik göstermekte tv izleme, gazete-dergi okuma alışkanlıkları her iki grupta da değişim göstermektedir. Verilen cevaplar şu şekilde örneklendirilebilir:

"Her gün düzenli gazete okurum elbette internet üzerinden ve akşamları 3 saat kadar tv izlerim. Çünkü gündüz çalışıyorum." (DG-1)

"Çalıştığım için genelde akşamları 1-2 saat izlerim." (DG-2)

"2 saat gider. Sabah erken saatlerde haberlere bakarım." (DG-11)

"Geleneksel mecralarda pek zaman geçirmiyorum sadece akşamları 2-3 saat kadar tv izlerim." (DG-5)

"Tv izlemem. Ancak yarım saat haberlere bakarım." (DG-7)

"Akşamları televizyon izlemem pek, akşamları haber olarak 1 saat ancak izlerim herhalde." (DG-8)

"Tv izlemiyorum ancak yarım saat falan haberleri izliyorum. Gazeteleri de internetten takip ediyorum." (DG-15)

"Çalıştığım için akşamları izlerim genellikle günlük 1-2 saat aralığında." (DG-17)

"Televizyon izlemiyorum." (DG-18)

"Televizyon izlemeyi uzun süre önce bıraktım, yabancı dizileri internetten indirip izliyorum". (DG-19)

"İstediğim diziyi internetten reklamsız şekilde izleyebildiğimi öğrendiğimden beri televizyon izleme alışkanlığım kalmadı". (DG-20)

İnternet Kullanım ve Alışkanlıklarına Yönelik Bilgiler

Tema 2	Cevap	f	%
Ne kadar süredir internete giriyorsunuz?	C.1. 5 seneden az	-	-
	C.2. 5 -10 yıldır	9	%45
	C.3. 10-15 yıldır	10	%50
	C.4.15 yıldan fazla	1	%5
Toplam		20	%100

Sayfa | 611

Tablo 5: Dijital Yerli Kategorisindeki Katılımcıların İnternet Kullanımına Yönelik Bilgiler

Tablo 5 incelendiğinde, katılımcıların ortalama olarak internet kullanım süreleri görülmektedir. Bu veriler araştırmanın dayanak noktalarından biri olan internetin içine doğan nesil –dijital yerli- kavramsallaştırmasına uygunluk göstermektedir. Katılımcılardan büyük çoğunluğu 10 yıldan fazla zamandır internete girdiğini belirtirken, önemli bir kısmı ise 10 ile 15 yıl arasında rakamlar söylemiştir.

"Çok uzun süredir çocukluğumdan beri giriyorum". (DY-10)

"Yani liseden beri özellikle akıllı telefonlar çıktığından beri". (DY- 7)

"11-12 sene olmuştur." (DY- 12)

"5-6 senedir aktif olarak kullanıyorum interneti." (DY-3)

Tema 2	Cevap	f	%
Ne kadar süredir internete giriyorsunuz?	C.1. 5 seneden az	1	%5
	C.2. 5 -10 yıldır	4	%20

	C.3. 10-15 yıldır	3	%15
	C.4.15 yıldan fazla	12	%60
Toplam		20	%100

Tablo 6: Dijital Göçmen Kategorisindeki Katılımcıların İnternet Kullanımına Yönelik Bilgiler

Dijital göçmen kategorisinde yer alan katılımcıların internete girme sürelerine bakıldığında yarısından fazlasının 15 yıldan fazla zamandır interneti kullandığı görülmektedir. Verilen cevaplar her iki grup içinde benzerlik gösterse de burada dikkat edilmesi gereken nokta; dijital yerliler çocukluktan itibaren internet kullanırken, göçmenlerin ise gençlik yıllarında internetin hayatlarına girmesidir. Yaşları itibariyle bu kadar uzun sürelerdir interneti kullanan bu tüketici grubunun soruya verdiği yanıtlar şu şekildedir:

"20 yıldır girerim." (DG-2)

"12 yıldır giriyorum." (DG-5)

"15 yıl olmuştur herhalde". (DG-18)

"Memurluğa başladığım ilk yıllardan bu yana kullanıyorum, 20 yılı geçmiştir". (DG-19)

Sayfa | 612

Tema 2	Cevap	f	%
Daha çok hangi araçla internete girmeyi tercih edersiniz?	C.1. Bilgisayar	3	%15
	C.3. Telefon	17	%85
Toplam		20	%100

Tablo 7: Dijital Yerli Kategorisindeki Katılımcıların İnternete Ulaşımında Kullandığı Araç

Tablo 7 verilerine bakıldığında dijital yerlilerin büyük çoğunluğunun internete erişim noktasında ilk tercihlerinin akıllı telefonları olduğu görülmektedir. Aynı soru araştırma kapsamında dijital göçmenlere de yöneltilmiş katılımcıların verdikleri cevaplarda bilgisayar ön plana çıkmıştır. Buradan çıkarılabilecek yorum ise internetin içine doğan kuşağın internete ulaşmada mobil cihazları tercih etmesinin bir sebebi de mekâna bağlı kalmadan, her an internete erişim isteği olarak yorumlanabilir. Katılımcılardan bazıları bu soruya şu şekilde yanıtlar vermiştir.

"Telefondan girmeyi tercih ediyorum." (DY- 9)

"Telefonla girerim daha çok, hep elimin altında olduğundan." (DY-13)

"Daha çok telefonla, daha rahat geliyor." (DY-5)

"Telefonla tabi ki, alıştım bilgisayar açmaya bile ihtiyaç duymuyorum". (DY-6)

Tema 2	Cevap	f	%
Daha çok hangi araçla internete girmeyi tercih edersiniz?	C.1. Bilgisayar	15	%75
	C.3. Telefon	5	%25
Toplam		20	%100

Tablo 8: Dijital Göçmen Kategorisindeki Katılımcıların İnternete Ulaşımında Kullandığı Araç

Tablo 8'de dijital göçmen kategorisindeki katılımcıların internete ulaşımında kullandığı araçlar incelendiğinde büyük bir bölümünün %75 internete bilgisayar aracılığıyla girdiği bulgulanmıştır. Bunun ilk nedeni şüphesiz yaşları itibariyle bu kesimin internete girmede tanıştıkları ilk aracın bilgisayar olmasıdır ve sonrasında da alışkanlığın devam ettiği yönündedir. Görüşmelere katılan kişilerin masa başı çalışanı olduğu da göz önüne alındığında durum daha anlaşılabilir hale gelmektedir. Dijital yerlilere aynı soru yöneltildiğinde cevap yüksek oranda telefon çıkmıştı, bunun sebebi de katılımcıların büyük oranda öğrenci olması ve günlük yaşamlarına mobil cihazların daha rahat ayak uydurması gelmektedir.

"Daha çok bilgisayarla sonra telefonla." (DG-3)

"Bilgisayar başında çalıştığım için bilgisayardan daha çok gidiyorum". (DG-7)

"Bilgisayardan girmeye alışığım ancak dışarda olursam telefondan girerim onun dışında bilgisayardan girerim." (DG-13)

Çalışmanın kategorilerden biri olan internete ulaşımında kullanılan araç sorusuna, dijital yerlilerin büyük çoğunluğunun ilk tercihlerinin akıllı telefonları olduğunu belirtmesine karşın, aynı soruya dijital göçmenler bilgisayar cevabını vermişlerdir. İnternetin içine doğan kuşağın internete ulaşmada mobil cihazları tercih ettiği görülürken; dijital göçmenlerin ise internete bağlanma noktasında tarihi daha eskilere dayanan bilgisayarı tercih ediyor olması her iki kuşağın dijital dünyaya yaklaşımlarındaki farklılığı da ortaya koymaktadır.

Tema 2	Cevap	f	%
İnternette gününüzün ne kadarını geçiriyorsunuz?	C.1. 1-2 saat arası	2	%10
	C.2. 2-3 saat arası	5	%25
	C.3. 3-4 saat arası	3	%15
	C.4. 4 saat ve üstü	10	%50

Toplam		20	%100
--------	--	----	------

Tablo 9: Dijital Yerli Kategorisindeki Katılımcıların İnternet Kullanımları

Tablo 9'da ortaya konulan alt temada dijital yerlilerin bir gününün ne kadarını internette geçirdiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Karşılaşılan sonuçlar ise oldukça yüksektir. Katılımcılardan yarısı 4 saat ve üstü zaman dilimini internette harcadığını beyan etmektedir. %15'i 3-4 saatini geçirirken, katılımcıların dörtte biri 2-3 saat arasını internette değerlendirmektedir. Katılımcıların sadece %10'luk bir bölümü ise 1-2 saat interneti kullandığını belirtmiştir. Ayrıca sorunun devamında *daha çok hangi uygulamaları kullandıkları* da sorulmuş ve ulaşılan bazı cevaplar aşağıdaki gibidir.

"3 saat en az. Instagram, Twitter ve Youtube. Aynı zamanda alışveriş uygulamaları telefonumda yüklü." (DY- 14)

"Sürekli telefon elimde olur. Günde en az 5-6 saat girerim internete. Alışveriş uygulamalarını da kullanırım. Hepsi yüklü telefonumda. Bir şey alacaksam tüm uygulamalara bakarım tek tek, fiyat karşılaştırırım." (DY- 2)

"7-8 saat. Sosyal medya kullanıyorum. Alışveriş uygulamaları kullanmıyorum." (DY-4)

"4 saate yakın. Instagram, Twitter, Facebook. Alışveriş uygulamalarını da kullanıyorum." (DY-8)

"Günün yarısına yakını. Instagram, Twitter, Facebook. Alışveriş uygulamalarını da kullanıyorum." (DY-11)

"Ortalama 3-4 saat kullanırım. Sosyal medya ve Youtube kullanıyorum. Alışveriş uygulamaları yüklü ama devamlı alışveriş yapmıyorum fiyat kontrolü yapmak için kullanıyorum." (DY-19)

"5-6 saat. Genellikle sosyal medya kullanıyorum." (DY-7)

Tema 2	Cevap	f	%
İnternette gününüzün ne kadarını geçiriyorsunuz?	C.1. 1-2 saat arası	1	%5
	C.2. 2-3 saat arası	5	%25
	C.3. 3-4 saat arası	5	%25
	C.4. 4 saat ve üstü	9	%45
Toplam		20	%100

Tablo 10: Dijital Göçmen Kategorisindeki Katılımcıların İnternet Kullanımları

Tablo 10 verileri incelendiğinde katılımcıların yarısına yakını günlük 4 saatten fazla zamanını internette geçirdiğini söylemektedir. Diğer cevaplarda 2-3 saat ve

3-4 saat arasında eşit bir dağılım %25 gösterirken 1-2 saatini internette geçiren sadece 1 kişi bulunmaktadır. Dijital göçmenlerin bu soruya vermiş olduğu yanıtlar dijital yerlilerin cevaplarıyla karşılaştırıldığında oldukça benzerlik gösterdiği söylenebilir. Dijital göçmenler internet ve bilgisayar teknolojilerine yerlilerden çok sonra adapte olsalar da internette en az onlar kadar fazla zaman geçirdikleri görülmektedir. Soruya verilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

"5 saat. Sosyal medya ve gazete okuma programları." (DG-7)

"İş dahil 9 saat. Sosyal medya daha çok. Alışveriş uygulamaları da yüklü." (DG-11)

"Ortalama 10 saat. Sosyal medya uygulamaları. Gazetemi de okurum, dergiler de bakarım. Alışveriş uygulamalarının hepsi yüklü ve kullanıyorum." (DG-12)

"4-5 saat günde. Sosyal medya uygulamaları. Gazete okuma uygulamaları." (DG-19)

Dijital Reklama Yönelik Tüketici Tutumları

Tema 3	Cevap	f	%
"İnternette karşınıza çıkan reklamlara karşı tutumunuz ne yönde? İnternet reklamları sizi etkiliyor mu ve ürüne ilişkin bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?"	C.1. Olumlu	10	%50
	C.2. Olumsuz	10	%50
Toplam		20	%100

Tablo 11: Dijital Yerlilerin Dijital Reklama Yönelik Tüketici Tutumları

Tema 3	Cevap	f	%
"İnternette karşınıza çıkan reklamlar sizi o anda yaptığınız işten alıkoyuyor mu?".	C.1. Alıkoyar	2	%10
	C.2. Alıkoymaz	18	%90
Toplam		20	%100

Tablo 12: Dijital Reklamların Dijital Yerlilerin Meşguliyetlerine Etkisi

Tüketicinin dijital reklama ilişkin bilgi ve farkındalığının ölçülmesi için katılımcılara şu 2 soru yöneltilmiştir: "İnternette karşınıza çıkan reklamlara karşı tutumunuz ne yönde? İnternet reklamları sizi etkiliyor mu ve ürüne ilişkin bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?" ve "İnternette karşınıza çıkan reklamlar sizi o anda yaptığınız işten alıkoyuyor mu?". Verilen cevapları yukarıda da olduğu gibi dijital yerliler ve göçmenler olarak iki grupta değerlendirmek yerinde olacaktır. Öncelikle dijital yerlilerin bu sorulara verdikleri cevaplar şu şekildedir:

"Olumlu yaklaşıyorum, bence etkili oluyor. Kullanmadığım ürünleri denemeye heves ediyorum." (DY-1)

"Beni reklamlar çok etkiliyor gördüğümde almak istiyorum maalesef. Bilgi almak istiyorum örneğin bir elbise çıktı başka rengi var mıdır acaba diye bakıyorum." (DY-2)

"Olumlu aslında. Ürüne göre değişiyor aslında. İlgimi çekerse incelerim." (DY-3)

"Kolaylık sağladığını düşünüyorum, bir şey alacaksam araştırmama gerek kalmadan alabiliyorum ihtiyacım olan şeyi. Reklamlardan fazlasıyla etkileniyorum, almak istiyorum." (DY-6)

"Aslında reklamına göre değişiyor. İlgimi çekerse olumlu bakıyorum. Alabileceğim bir ürünse inceleyebilirim." (DY-10)

"Benim tutumum olumlu yönde. İlgimi çekiyor benim ürünleri de incelememe olanak sağlıyor." (DY-14)

"Ben olumsuz bakmıyorum. Çoğu zaman reklamlar bilgi verici oluyor ve ürüne yönlendiriyor." (DY-15)

"İlgi alanım olursa dönüp bakıyorum ama genellikle tutumum olumsuz." (DY-16)

"Olumsuz. Ama bilgi alma ihtiyacı noktasında beni etkiliyor." (DY-19)

"Ben sinir oluyorum reklamlara. Rahatsız ediyor. Özellikle YouTube reklamları canımı sıkıyor. Ürün inceleme noktasında da ilgimi çekmesine bağlı. Almayı düşündüğüm bir şeye bakıyorum." (DY-11)

"Genelde pek önemsemiyorum. Olumsuz bir tutumum da yok nötrüm diyebilirim. Bilgi almak istemiyorum." (DY-8)

"Yaratıcı reklamsa olumlu ama anne baba reklamı dediğimiz klasik reklamlarsa olumsuz." (DY-12)

"Negatif yönde can sıkıcı buluyorum. Eğer ürün ilgi alanıma yönelikse incelemeye başlıyorum bazen de bu inceleme satın alma ile sonuçlanıyor." (DY-5)

"Benim pek olumlu değil. Sinir bozucu buluyorum. Konuştuğum şeylerle ilgili reklamlar karşıma çıktığında geriliyorum. Reklamların hepsinden etkilenmiyorum ilgi alanıma hitap ediyorsa etkilenebiliyorum." (DY-9)

Dijital yerlilerin dijital reklamlara karşı olumlu ve olumsuz tutumları eşit durumdadır. %50'si dijital reklamları olumlu bulurken, %50'i olumsuz yaklaşmaktadır. Bu reklamlara olumlu yaklaşanların cevaplarında reklamların bilgilendirici ve ürünler ilgili aydınlatıcı bilgiler sunduğu üzerinde durulmuştur. Dijital göçmen kategorisindeki cevaplarla karşılaştırıldığında denilebilir ki dijital yerliler dijital reklamlara karşı daha pozitif ve tahammül seviyeleri daha yüksek. Göçmenler kadar negatif bir tutumları olmadığı gibi aynı zamanda reklamı hayatın bir parçası olarak görme eğilimlerinin de yüksek olduğu söylenebilir. Bunun sebebi

internete ve internetin olanaklarına daha küçük yaşlarda maruz kalmaya başlayan bu grubun dijital reklama da küçük yaşlardan itibaren maruz kalması ve reklamları internet kullanımının olağan bir parçası gibi görmesi olabilir. "İnternette karşınıza çıkan reklamlar sizi o anda yaptığınız işten alıkoyuyor mu?" sorusuna ise %90 oranında alıkoymaz cevabını vermiştir. Bu cevap oranı dijital yerlilerin aslında dijital reklamları kanıksadıklarını ortaya koymaktadır.

Tema 3	Cevap	f	%
"İnternette karşınıza çıkan reklamlara karşı tutumunuz ne yönde? İnternet reklamları sizi etkiliyor mu ve ürüne ilişkin bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?"	C.1. Olumlu	4	%20
	C.2. Olumsuz	16	%80
Toplam		20	%100

Tablo 13: Dijital Göçmenlerin Dijital Reklama Yönelik Tüketici Tutumları

Tema 3	Cevap	f	%
"İnternette karşınıza çıkan reklamlar sizi o anda yaptığınız işten alıkoyuyor mu?"	C.1. Alıkoyar	4	%20
	C.2. Alıkoymaz	16	%80
Toplam		20	%100

Tablo 14: Dijital Reklamların Dijital Göçmenlerin Meşguliyetlerine Etkisi

Aynı sorulara dijital göçmenlerin verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda yer almaktadır:

"Olumsuz yönde. Hemen kapatma ihtiyacı hissediyorum." (DG-1)

"Ya ikide bir de zırt pırt çıktıği için ben olumsuz yaklaşıyorum. Bilgi alma ihtiyacı ancak ilgi alanıma giriyorsa bakıyorum ilgimi çekmeze kapatır geçerim." (DG-2)

"Benim tutumum olumsuz yönde. Ürüne ilişkin reklam gördüğümde bilgi almak istiyorum." (DG-4)

"Çok sinirleniyorum. Olumsuz yaklaşıyorum. Direkt kapatıyorum ilgimi çekmiyor tepki duyuyorum." (DG-6)

"Olumsuz yönde. Çünkü gördüğümde ürüne sahip olmak satın almak istiyorum." (DG-7)

"Olumsuz yönde. Sıkıcı buluyorum çoğunu. Pek incelemem. Eğer ihtiyacım olan bir şeyse incelerim almayacağım bir şeyse eğer hiç incelemem." (DG-10)

"Olumsuz tutum besliyorum. Her açtığım sayfada bir reklam gelmesi bıktırdı beni." (DG-15)

"Çok fazla karşıma çıktığında olumsuz bir duygu durumum oluyor. Ama dozunda verildiğinde sıkıntı yok. Eğer aklımda olan bir ürüne incelerim ya da bildiğim bir markada cazip bir indirim varsa bakarım." (DG-20)

"Bazıları beni çok etkiliyor özellikle kozmetik ve ayakkabı reklamlarına dayanamıyorum. Bazıları da sinir ediyor beni. Açıp bakma ihtiyacını hissediyorum." (DG-3)

"Benim tutumum olumlu yönde. Mutlaka bilgi alıyorum. Ürünü inceliyorum ihtiyacım varsa satın da alıyorum." (DG-13)

Katılımcıların %80'inin dijital reklamlara karşın tutumu olumsuz iken; %20'sinin ise olumlu bir tutum beslediği görülmektedir. Buna karşın ürüne ilişkin bilgi alma ihtiyacını hissedenler %40 iken bilgi almak istemeyenlerin oranı da %60'tır. Olumsuz tutum beslemelerine karşın ürünü merak edenlerin ve bilgi almak isteyenlerin olduğu söylenebilir. Bir diğer soru olan "İnternette karşınıza çıkan reklamlar sizi o anda yaptığınız işten alıkoyuyor mu?" önermesine dijital göçmenlerin %80'ini hayır yanıtını verirken, dijital reklamların kendilerini yaptıkları işten alıkoymadığı yönünde fikir beyan ederken, %20'si ise dikkatlerinin dağıldığını, işi bırakıp reklam seyrettiklerini ya da kendilerini istemsizce ürünü incelerken bulduklarından bahsetmektedir.

Geleneksel ve Dijital Reklamlara Maruz Kalma ve Etkilenme Durumu

Tema 4	Cevap	f	%
Geleneksel mecralarda maruz kaldığınız reklamlar mı yoksa dijital reklamlar mı sizi daha fazla etkiliyor?	C.1. Geleneksel	2	%10
	C.2. Dijital	18	%90
Toplam		20	%100

Sayfa | 618

Tablo 15: Dijital Yerlilerin Etkilendikleri Reklam Mecraları

Geleneksel mecra kullanımı ve internet üzerinden geçirilen zamanlar göz önüne alınarak katılımcılara şu soru yöneltilmiştir: *Geleneksel mecralarda maruz kaldığınız reklamlar mı yoksa dijital reklamlar mı sizi daha fazla etkiliyor?* Her iki grubun katılımcıları da büyük oranda yerliler %90 dijital reklamlar, %10 geleneksel reklamlar derken; göçmenler ise %85 dijital reklamlar, %15 geleneksel reklamlar cevabını vermişlerdir. Elbette ki yüzdelerin arasında bu kadar fark olmasının ilk sebebi her iki grubunda interneti çok uzun saatler kullanıyor olması, bir diğer neden de internet üzerinden yapılan reklamlarda kişiye yönelik, hedefli reklam uygulamaları olduğu için her bireyi ilgilendirecek ürünler tüketicilere gösterildiğinden kişi üzerinde daha derin bir etki bıraktığı söylenebilir. Verilen cevaplardan bazıları şu şekildedir:

"Dijital reklamlardan daha çok etkileniyorum. Sosyal medyadan gördüğüm reklamların içeriği daha doyurucu oluyor." (DY-1)

"Gelenekselde çok fazla reklama maruz kaldığımı düşünmüyorum ama dijital reklamlar günün her anında benimle. Daha çok maruz kaldığım oluyor." (DY-2)

"Gelenekselde daha fazla maruz kaldığımı düşünüyorum. Outdoor reklamlar beni daha çok etkiliyor." (DY-4)

"Dijital. Çünkü geleneksel reklamlara maruz kalmıyorum." (DY-8)

"Kesinlikle dijital çünkü geleneksel medyada zaman geçirmiyorum." (DY-13)

Tema 4	Cevap	f	%
Geleneksel mecralarda maruz kaldığınız reklamlar mı yoksa dijital reklamlar mı sizi daha fazla etkiliyor?	C.1. Geleneksel	3	%15
	C.2. Dijital	17	%85
Toplam		20	%100

Tablo 16: Dijital Göçmenlerin Etkilendikleri Reklam Mecraları

"Geleneksel daha etkili bende." (DG-1)

"Geleneksel daha etkili bende. Gazete reklamları daha çok ilgimi çekiyor benim." (DG-9)

"Geleneksel reklamlar beni daha çok etkiliyor özellikle izlediğim bir dizinin içine reklam yerleştirilmişse hemen dikkatimi çekiyor." (DG-11)

"Daha fazla maruz kaldığımdan dolayı dijital reklamlar daha fazla etkiliyor beni." (DG-15)

"Dijital daha fazla etkiliyor." (DG-17)

"Dijital tabii ki. Çünkü neye ihtiyacım varsa onu sunuyor ben de daha da dikkat kesiliyorum." (DG-18)

"Dijital daha çok etkiliyordur. Çünkü dijitalde benim ilgime göre reklamlar karşıma çıkıyor, gelenekselde böyle bir ayırım yok." (DG-19)

Tema 4	Cevap	f	%
"Bir gününüzü değerlendirmeniz gerekse 24 saat içinde dijital reklamlara mı yoksa geleneksel reklamlara mı daha fazla maruz kaldığınızı söyleyebilirsiniz?"	C.1. Geleneksel	2	%10
	C.2. Dijital	18	%90
Toplam		20	%100

Tablo 17: Dijital Yerlilerin Maruz Kaldıkları Reklam Mecraları

Araştırmanın son sorularından biri olan "Bir gününüzü değerlendirmeniz gerekse 24 saat içinde dijital reklamlara mı yoksa geleneksel reklamlara mı daha fazla maruz kaldığınızı söyleyebilirsiniz?" ifadesiyle katılımcıların bir gün içerisinde en

çok hangi reklam türüne maruz kaldığı öğrenilmeye çalışılmıştır. Böylelikle elde edilen tüm veriler bu soruya gelen yanıtlar ışığında bir kez daha sağlıklı şekilde analiz edilebilecektir. Belirtmek gerekir ki araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen bir diğer soru olan "*Geleneksel mecralarda maruz kaldığınız reklamlar mı yoksa dijital reklamlar mı sizi daha fazla etkiliyor?*" ifadesi her ne kadar benzerlik taşıyor gibi görünse de bir şeye uzun süre maruz kalmanın o şeyden yüksek oranda etkilenme yaratacağı anlamına gelmediğinin altını çizmek gerekmektedir. Uzun süre maruz kalınan bir reklam tüketiciyi etkileyebileceği gibi tüketici üzerinde bıkkınlık yaratarak pozitif bir etki bırakmayabilir. Verilen cevaplardan bazıları şöyledir:

"Dijitale daha çok maruz kalıyorum." (DY-1,2,3,410,11,12)

"Dijitale daha çok maruz kalıyorum bence herkes dijitale daha fazla maruz kalıyordur." (DY-5)

"Geleneksel daha çok. Otobüste, tuvalette bile reklama maruz kalıyorum." (DY-13)

"Dijitale maruz kalıyorum çünkü geleneksel medya alışkanlığım yok." (DY-14)

"Geleneksel medya ile bir bağım olmadığından dijitale daha çok maruz kaldığımı söyleyebilirim." (DY-16)

Tema 4	Cevap	f	%
"Bir gününüzü değerlendirmeniz gerekse 24 saat içinde dijital reklamlara mı yoksa geleneksel reklamlara mı daha fazla maruz kaldığınızı söyleyebilirsiniz?"	C.1. Geleneksel	3	%15
	C.2. Dijital	17	%80
Toplam		20	%100

Tablo 18: Dijital Göçmenlerin Maruz Kaldıkları Reklam Mecraları

"Dijitale daha çok maruz kalıyorum." (DG-1,2,7,15)

"Dijital kesinlikle." (DG-3,4,8,9,11)

"Dijital reklamlar diyebilirim rahatlıkla çünkü geleneksel mecraları kullanmıyorum ki reklamı göreyim orda". (DG-19)

Verilen cevapların içinde öne çıkan bir diğer husus ise dijital yerlilerin daha önce sorulan "*Televizyon, radyo, dergi gibi geleneksel mecralarda gününüzün ne kadarını geçiriyorsunuz?*" sorusuna vermiş oldukları %70 oranında hiç izlemiyorum cevabıdır. Aynı soruya dijital yerlilerin de %50'si geleneksel medyayı hiç kullanmıyorum cevabını vermiştir. İzleme alışkanlıklarında gerçekleşen bu değişim elbette ki seyircilerin dijital reklamlara maruz kalma oranlarını da etkilemektedir.

SONUÇ

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa dijital yerli ve göçmenlerin dijital reklama ilişkin tutumlarında ortaya çıkan benzerlik ve farklılıkları ortaya konulduğu bu çalışmanın literatüre önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Öncelikle belirtmelidir ki, dijital reklam ve kuşaklar bağlamında Türkiye’de daha önce yapılmış karşılaştırmalı bir çalışma bulunmamaktadır bu sebeple tüketici gruplarını anlamada ve reklama bakış açılarını belirlemede, gelecek araştırmalara fikir verme noktasında elde edilen bulguların önem taşıdığı düşünülmektedir.

Çalışmada örneklem olarak Prensky’nin (2001) yapmış olduğu, medya kullanıcılarının geçirdiği dönüşüm ile eski – yeni kuşak farklarını açıklama konusundaki sınıflandırması temel alınmıştır; buna göre, iki tür insan vardır: Dijital yerliler ve dijital göçmenler. Dijital yerliler içine doğmuş oldukları koşulların etkisiyle kendilerinden önceki nesillerden farklıdır. Teknoloji – yoğun bir ortama doğmuş olan bu kuşak, gelişmelere açık ve dijital medyayı da yoğun bir biçimde kullanmasıyla farklılığını ortaya koymaktadır.

Bu yeni ve baş döndürücü hıza sahip dijital çağda artık ne reklamlar ne de tüketici aynı kalmaktadır. Değişimler reklamcılığı etkilediği gibi aynı zamanda bu kültürün içinde yaşayan, bu kültürden beslenen reklamın hedef kitlesini oluşturan bireyleri de etkisi altına almıştır. Tüketici geleneksel medyanın tek reklam aracı olarak kullanıldığı günlerde kendisine sunulana kabul eden, pasif kimliğinden sıyrılarak reklamlar üzerinde fikir sahibi olmaya, reklamların bir parçası olmaya doğru giden yolda evrim geçirmiştir. Bu durumda elbette ki en büyük etken dijital kültürün tüketicilere sunduğu interaktif olma özelliğidir. Artık markalar için tüketiciye ulaşmak eskisine göre hem daha kolaydır hem de daha zordur. Gelişen dijital mecralar aracılığıyla tüketiciye sokakta yürürken mobil cihazından dahi ulaşılabilirken, bu mecraların çokça kullanılmasına bağlı olarak oluşan reklam kirliliğinden sıyrılıp tüketicini ilgisini çekebilmek için bir o kadar zor yanını ortaya koymaktadır. Nitekim bu araştırmanın sonuçlarından biri de katılımcıların neredeyse yarısının mobil reklamları okumadan sildiği, önemsemediği ya da bıkkınlık duyduğudur. Dijital reklamların kullanıcı üzerinde bir bıkkınlığa sebep olup olmadığı öğrenilmeye çalışılmış ve dijital yerlilerin %60’ı bir bıkkınlık duymazken %40’ı ise bıkkınlık duyduklarını belirtmiştir. Bu bıkkınlığa yol açan durumun ise özellikle oyun oynarken ya da internet üzerinden dizi ve film izlendiği esnada sürekli araya giren reklamlardan kaynaklı olduğunu belirtmişlerdir. Aynı soruya dijital göçmenler %80 oranında bıkkınlık duyuyorum cevabını vermektedir; bu sonuçta yerlilerin reklamlara karşı daha olumlu bir tutum sergilediğini bir kez daha göstermektedir.

Dijital reklamlar taşıdığı her yerde bulunabilirlik, etkileşim, kendiliğinden yayılım ve kişiselleştirme gibi bazı özelliklerden dolayı tüketiciye içerik üretimine katılma fırsatını sunmaktadır. Bu katılımın boyutları ve yarattığı sonuçlar diğer bir deyişle dijital reklam ve hedef kitle etkileşimini daha derinlemesine incelemek gerekliliği hasil olmuştur. Bu araştırma kapsamında tüketicinin dijital reklam olgusuna bakış açısı ortaya konulmaya çalışılırken aynı zamanda yeni nesil reklamcılığa katılımları

da incelenmiştir. Her iki katılımcı grubu incelendiğinde dijital yerlilerin reklamlar konusunda daha fazla bilgi sahibi olduğu, dijital reklamlara karşı daha olumlu bir tutuma sahip olduğu ve dijital reklam türlerine ilişkin farkındalıklarının dijital göçmenlere oranla daha yüksek olduğu sonuçlarına varılmıştır. Ayrıca araştırmanın gösterdiği bir başka sonuç ise yeni ürünler denemeye teşvik noktasında dijital reklamların dijital yerliler üzerinde büyük oranda etkili olmasına karşın dijital göçmenler arasında bu teşvik etme durumunun oldukça az yaşanıyor olmasıdır.

Brackett ve Carr'ın (2001) yaptıkları araştırmada internet reklamlarının gelecekte değerli bir bilgi kaynağı olarak TV reklamlarını geride bırakacağı görüşü de öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından dile getirilmiştir. Bu çalışmada da özellikle araştırmaya katılan dijital yerlilerin geleneksel medya kanallarını çok az ya da neredeyse kullanmıyor oluşu, geleneksel reklam mesajlarına daha az maruz kaldıklarını belirtmeleri Brackett ve Carr'ın çalışmasını destekler niteliktedir.

Atar ve İspir tarafından gerçekleştirilen geleneksel ve sosyal medyadaki reklamlara yönelik tüketici tutumu ile algılanan reklam değeri arasındaki ilişkinin ortaya konulduğu araştırmada elde edilen sonuçlara göre sosyal medya reklamları geleneksele göre daha bilgilendirici, eğlendirici bulunmakta aynı zamanda tüketici tarafından da reklam değeri daha yüksek algılanmaktadır (2019: 305). Sosyal medya reklamları bir dijital reklam türü olduğundan bu araştırmanın sonuçlarını araştırmamız sonuçlarıyla karşılaştırıldığında büyük oranda benzerlik taşıdığını söylemek mümkündür. Baltar ve Brunet tarafından yapılan bir başka araştırmada ise (2011), Facebook'un veya sosyal ağ sitelerinin tepki oranının geleneksel reklamlardan veya televizyon reklamlarından çok daha yüksek olduğu ileri sürülmektedir. Bu araştırma kapsamında kullanıcı yorumları göz önüne alındığında bu iddianın desteklendiği görülmektedir.

Özen ve Sarı tarafından gerçekleştirilen araştırmada (2008) amaç internet reklamcılığına karşı internet kullanıcılarının görüş ve düşüncelerini ortaya koymaktır. Araştırmada elde edilen sonuçlardan biri internet reklamlarından duyulan rahatsızlığın yaş ile ilişkisidir; 26-35 yaş grubunun internet reklamlarından en fazla rahatsız olan grup olduğu görülmüştür. Bu bakımdan araştırmanın sonucunun bizim araştırmamızdan farklılık gösterdiği söylenebilir, şöyle ki, "*Dijital reklama yönelik tüketici tutumları*"nın incelendiği bölümde dijital yerlilerin dijital reklamlara karşın olumlu ve olumsuz tutumları eşit oranlara sahip iken; dijital göçmenlerin %80'inin dijital reklamlara karşın tutumu olumsuz; %20'sinin ise olumlu bir tutum beslediği görülmektedir. Her iki grup arasındaki oranlar değerlendirildiğinde gençlerin dijital reklamlara karşın tutumlarında daha ılımlı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum gençlerin daha küçük yaşlardan itibaren dijital reklama maruz kalmalarına ve bu durumu kanıksamış olmalarına bağlı olabilir.

"Tüketicinin dijital reklamları güvenilir bulma durumu"nın değerlendirildiği kategoride her iki grup içinde %15 oranında durumdan memnuniyet duyulduğu görülürken, %85 oranında ise durumdan "endişe duyma", "rahatsız olma" ve bu reklamları "işlevsel bulmama" yanıtları verilmiştir. Her iki gruptan tüketicilerin

devamlı olarak gözetim altında olduklarını hissetmeleri, endişe duymaları ve bu reklam türünü işlevsel bulmadıklarını büyük çoğunluğunun beyan etmiş olması önemle üzerinde düşünülmesi gereken konulardır. Hedefli reklamların hedef kitleye ulaşma noktasında reklam verenlere sunduğu olanakların yanı sıra tüketici de antipati uyandırması mutlaka göz önüne alınmalı bu reklamlar tüketiciyi daha az rahatsız edecek şekilde tasarlanmalıdır.

Schlosser ve arkadaşları (1999) internet reklamlarına karşı olan tutumların geleneksel reklamlara karşı olan tutumlardan tamamıyla farklı olduğunu ileri sürmüşler ve reklama yönelik genel tutum ile internet reklamlarına yönelik tutumları karşılaştırmışlardır (Uçar, 2013). Yaptığımız çalışmanın sonuçları da bu sonuçları destekler niteliktedir. Katılımcılar günlük yaşam içerisinde dijital reklamlara daha fazla maruz kaldıklarını, buna bağlı olarak da dijital reklamlardan daha yüksek oranda etkilendiklerini görüşme esnasında sıklıkla vurgulamışlardır. Sorulan "*bir gününüzü değerlendirirken gerekse 24 saat içinde dijital reklamlara mı yoksa geleneksel reklamlara mı daha fazla maruz kaldığınızı söyleyebilirsiniz?*" ifadesine her iki grubun katılımcıları da büyük oranda dijital reklamlar olarak cevap vermişlerdir. Dijital yerliler %90 dijital reklamlar, %10 geleneksel reklamlardan etkilendiğini beyan derken; dijital göçmenlerin ise %85'i dijital reklamlar, %15'i geleneksel reklamlar cevabını vermişlerdir. Araştırmanın son kategorisine verilen cevapların oranlarına da atıfla söylenebilir ki gelecekte dijital reklamlar etkinliğini ve önemini arttırmaya devam edecek gibi durmaktadır. Benzer sonuçlara sahip bir araştırmada, internet reklamlarının dikkati çekmesi ile reklamların onaylanması, reklamların içeriğine bakılması, ürünlerin satın alınması, ürünlerin başkalarına tavsiye edilmesi ve ürün reklamlarının başkalarıyla paylaşılması arasında anlamlı ilişkiler tespit edildiğini söylemek mümkündür (Hacıfendioğlu, 2011).

Gelecek çalışmalar için denilebilir ki, daha homojen ve evreni temsil gücü olan bir örneklem ile bu çalışma tekrarlanabilir ya da farklı varyasyonları geliştirilebilir. Dijital reklamcılığın her geçen gün kendisini yenilediği, geliştirdiği hatta yeni türler ortaya koyduğu göz önüne alındığında; farklı internet reklam türleri özelinde tutumları belirlemek amacıyla da araştırmalar yapılmasının reklam literatürüne katkısının büyük olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Atar, G. M. & İspir, N. B. (2019). Geleneksel ve Sosyal Medyada Reklama Yönelik Tutum ve Reklam Değeri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 31, 305-322.
- Baltar, F. & Brunet, I. (2011). Social Research 2.0: Virtual Snowball Sampling Method Using Facebook. *Internet Research* 22(1), 57-74.
- Brackett, L. & Carr, B. (2001). Cyberspace Advertising vs. Other Media: Consumer vs. Mature Student Attitudes. *Journal of Advertising Research* 41(5), 23- 32.
- Erdem, N. (2014). *Tüketime Dayalı Bilinç Endüstrisi ve Reklam Bağlamında Bir Dijital Reklam Okuryazarlığı Eğitim Modeli Önerisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Fritsch, T. (2010). *Actor Models and Digital Natives: An Empiric Research Approach for Online Communities*. (Unpublished Masters Thesis). Deutschland.

Görgün, A., Kurt Koçak, Ş. & Tekeli Serdar, E. (2017). Yaşlıların Dijital Teknolojileri Kullanım Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi 1(45)*, 1-24.

Hacıfendioğlu, Ş. (2011). Reklam Ortamı Olarak Sosyal Paylaşım Siteleri ve Bir Araştırma. *The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management 4*, 107-115.

Karahasan, F. (2012). Taşlar Yerinden Oynarken Dijital Pazarlamanın Kuralları. İstanbul, Doğan Kitap.

Kırık, A. M. & Kozan E. (2019). Sosyal Medyada Dijital Yerlilerin Sinema Haberlerini Değerlendirmesi Üzerine Bir Araştırma. *Intermedia - International Peer-Reviewed E-Journal of Communication Sciences 6*, 63-82.

Kotler, P., Kartajaya, H. & Setiawan, I. (2010). *Pazarlama 3.0*. (Çev.). K. Dündar. İstanbul: Optimist Yayın Dağıtım.

Özen, Ü. & Sarı, A. (2008). İnternet Reklamcılığı: İnternet Kullanıcılarının İnternet Reklamcılığı Konusundaki Tutum ve Davranışları. *Bilişim Teknolojileri Dergisi 1(3)*, 15-26.

Palfrey, J. & Gasser, U. (2008). Born Digital. Understanding the First Generation of Digital Natives. New York: A Member of the Perseus Books Group.

Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon 9(5)*, 1-6.

Türkiye’de Tahmini Medya ve Reklam Yatırımları Reklamcılar Derneği Raporu. (2021). Erişim Adresi: <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/technology-media-andtelecommunications/articles/medya-yatirimlari-2020-raporu.html> Erişim Tarihi: 12.01.2022

Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi 6(4)*, 543-559.

Uçar, F. (2013). Tüketicilerin İnternet Reklamlarına Yönelik Tutumları. *Selçuk İletişim Dergisi 8(1)*, 128-143.

Yarrow, K. & O’Donell. (2009). *Gen Buy: How Tweens, Teens and Twenty Somethings Are Revolutoizing Retail*. ABD: Josey-Bass.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

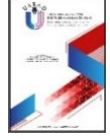
Yılmaz, R. & Erdem, N. M. (2016). *150 Soruda Geleneksel ve Dijital Reklamcılık*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

GENİŞLETİŞMİŞ ÖZET: Dijitalleşmenin toplumsal ve kültürel hayatta meydana getirdiği değişimler reklam endüstrisini de derinden etkilemiştir. Dijitalleşme ile tüketicilerin yaşam biçimlerinde meydana gelen değişimler doğru iletişim kurma ve tüketicilere ulaşma noktasında reklam verenler için yeni yollar açarken sektör için büyük bir potansiyeli de barındırmaktadır. Bu dijitalleşme içerisinde tüketicilerin özellikle dijital reklama ilişkin ne düşündüğünü, bu yeni reklam türlerine nasıl yaklaştığını anlamak bir ihtiyaç haline almıştır. Bu çalışmada tüketici kuşaklarının dijital reklama ilişkin düşünce ve tutumları araştırılmış; gelenekselden dijital reklama ilişkin dijital yerli ve göçmenler üzerinden inceleyerek tüketici boyutunda yarattığı sonuçlar ortaya konulmuştur. Çalışmada özellikle sosyal bilimler alanında sıklıkla tercih edilen nitel araştırma deseni tercih edilerek, araştırılan konu bağlamında “neden?” ve “nasıl?” sorularına cevap bulabilmek tüketiciyi anlama noktasında oldukça değerlidir. Araştırmacıya esneklik sağlayan yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile

görüşmeler dijital yerli ve dijital göçmen kategorilerinden 20'şer kişi olmak üzere toplamda 40 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Toplamda 8 tema ile tamamlanan bu bölümde görüşme tekniğinin ruhuna uygun biçimde davranılarak katılımcıların yorum ve değerlendirmelerine dokunulmadan birebir alıntılar halinde metinde yer verilmiştir. Elde edilen bilgiler şu başlıklar altında analize tabi tutulmuştur: 1) Katılımcıların Demografik Özellikleri, 2) Geleneksel Medya Kullanımına Yönelik Bilgiler, 3) İnternet Kullanım ve Alışkanlıklarına Yönelik Bilgiler, 4) Dijital Reklamların Yeni Ürünler Denemedeki Rolü, 5) Dijital Reklama Yönelik Tüketici Tutumları, 6) Dijital Reklamların Türlerine İlişkin Tüketici Tutumları, 7) Tüketicinin Dijital Reklamları Güvenilir Bulma Durumu, 8) Geleneksel Reklam ve Dijital Reklamlara Maruz Kalma ve Etkilenme Durumu. Bulgular değerlendirilirken literatürde daha önce yapılan çalışmaların sonuçları ile karşılaştırılarak benzerliklere / farklılıklara değinilmiştir. Çalışmanın daha önce benzer konularda yapılan araştırmaları hangi açılarından desteklediği ya da hangi konularda farklı sonuçlara vardığına değinilerek bir karşılaştırma yapılmıştır. Araştırma bulgularında dijital reklamların yeni ürünler denemedeki rolü incelendiğinde her iki grup arasında bir ayrışma olduğu görülmüştür. Dijital yerliler yenilikleri deneme konusunda daha hevesliken dijital göçmenler yenilikleri deneme konusunda çekimser kalmaktadır. Dijital reklama yönelik tüketici tutumları incelendiği dijital yerlilerin dijital göçmenlere göre daha olumlu tutumlara sahip olduğu söylenebilir. Bu durum dijital yerlilerin daha küçük yaşlardan itibaren dijital reklama maruz kalmalarına ve bu durumu kanıksamış olmalarına bağlı olabilir. Tüketicinin dijital reklamları güvenilir bulma durumuna bakıldığında her iki grup içinde %15 oranında durumdan memnuniyet duyulduğu görülürken, %85 oranında ise durumdan "endişe duyma", "rahatsız olma" ve bu reklamları "işlevsel bulmama" yanıtları verilmiştir. Her iki gruptan tüketicilerin devamlı olarak gözetim altında olduklarını hissetmeleri, endişe duymaları ve bu reklam türünü işlevsel bulmadıklarını büyük çoğunluğunun beyan etmiş olması önemle üzerinde düşünülmesi gereken konulardır. Geleneksel ve dijital reklamlara maruz kalma ve etkilenme durumu incelendiğinde her iki grubun katılımcılarının da büyük oranda dijital reklamlardan daha fazla etkilendikleri dile getirilmiştir. Dijital yerli ve göçmenlerin dijital reklama ilişkin tutumlarında ortaya çıkan benzerlik ve farklılıkların ortaya konulduğu bu çalışmanın literatüre önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Dijital reklam ve kuşaklar bağlamında Türkiye'de daha önce yapılmış karşılaştırmalı bir çalışma bulunmamaktadır; bu durum çalışmanın özgün yanını güçlendirirken aynı zamanda tüketici gruplarını anlamada ve reklama bakış açılarını belirlemede, gelecek araştırmalara fikir verme noktasında da fayda sağlayacaktır.

EXTENDED ABSTRACT: The changes brought about by digitalization in social and cultural life have also deeply affected the advertising industry. While the changes in the lifestyles of consumers with digitalization open up new ways for advertisers to communicate correctly and reach consumers, it also contains a great potential for the sector. In this digitalization, it has become a necessity to understand what consumers think about digital advertising and how they approach these new types of advertising. In this study, the thoughts and attitudes of consumer generations towards digital advertising were investigated; By examining traditional to digital advertising through digital natives and immigrants, the results of the consumer dimension were revealed. In the study, the qualitative research design, which is frequently preferred especially in the field of social sciences, was preferred and "why?" in the context of the researched subject and how?" Being able to find answers to their questions is very valuable in terms of understanding the consumer. With the semi-structured interview form, which provides flexibility to the researcher, the interviews were carried out with a total of 40 participants, 20 each from the digital native and digital immigrant categories. In this section, which was completed

with a total of 8 themes, in accordance with the spirit of the interview technique, the comments and evaluations of the participants were included in the text as one-to-one quotations. The information obtained was analyzed under the following headings. 1) Demographic Characteristics of Participants, 2) Information on Traditional Media Usage, 3) Information on Internet Usage and Habits, 4) The Role of Digital Advertisements in Experimenting New Products, 5) Consumer Attitudes towards Digital Advertising, 6) Consumer Attitudes Regarding Types of Digital Advertisements, 7) The Consumer's Finding Reliable Digital Advertisements, 8) The State of Exposure and Influence to Traditional Advertisements and Digital Advertisements. While evaluating the findings, the similarities / differences were mentioned by comparing the results of the previous studies in the literature. A comparison was made by referring to which aspects of the study supported previous studies on similar subjects or on which subjects it reached different conclusions. In the research findings, when the role of digital advertisements in trying new products was examined, it was seen that there was a separation between both groups. Digital natives are more eager to try innovations, while digital immigrants are hesitant to try innovations. When consumer attitudes towards digital advertising are examined, it can be said that digital natives have more positive attitudes than digital immigrants. This may be due to the fact that digital natives are exposed to digital advertising from an early age and have taken it for granted. Considering the consumer's finding that digital advertisements are reliable, it is seen that 15% of both groups are satisfied with the situation, while 85% answers are "don't worry", "don't be disturbed" and "don't find these ads functional". The fact that consumers from both groups feel that they are constantly under surveillance, that they are worried and that the majority of them have declared that they do not find this type of advertising functional are issues that need to be considered. When the exposure and exposure to traditional and digital advertisements is examined, it is stated that the participants of both groups are mostly affected by digital advertisements. It is thought that this study, which reveals the similarities and differences in the attitudes of digital natives and immigrants towards digital advertising, will make significant contributions to the literature. There is no previous comparative study in Turkey in the context of digital advertising and generations; While this situation strengthens the original side of the study, it will also be beneficial in understanding consumer groups, determining their perspectives on advertising, and giving ideas for future research.

**ENDÜSTRİ 4.0'IN GEREKLİLİĞİ, AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI: TÜRK
LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİLERİNİN ALGILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**
THE NECESSITY, ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF INDUSTRY 4.0: A
STUDY OF TURKISH GRADUATE STUDENTS' PERCEPTIONS

Arzu KARAMAN AKGÜL

Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme
Bölümü, İstanbul/Türkiye.
Assoc. Prof. Dr., Yildiz Technical
University, Faculty of Economics and
Administrative Sciences, Department of
Business Administration, Istanbul/Turkey.
akaraman@yildiz.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-4606-6756

Mehmet ÇAĞLAR

Dr. Öğr. Üyesi, Yıldız Teknik Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme
Bölümü, İstanbul/Türkiye.
Asst. Prof. Dr., Yildiz Technical University,
Faculty of Economics and Administrative
Sciences, Department of Business
Administration, Istanbul/Turkey.
mcaglar@yildiz.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-6859-8972

Halil Emre AKBAŞ

Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme
Bölümü, İstanbul/Türkiye.
Prof. Dr., Yildiz Technical University,
Faculty of Economics and Administrative
Sciences, Department of Business
Administration, Istanbul/Turkey.
eakbas@yildiz.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-8923-5700

Serap YALÇINYİĞİT

Araştırma Görevlisi, Yıldız Teknik
Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul/Türkiye.
Res. Ass., Yildiz Technical University,
Faculty of Economics and Administrative
Sciences, Department of Business
Administration, Istanbul/Turkey.
aktogans@yildiz.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-6928-7172

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1109493

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 27.04.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 11.08.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Karaman Akgül, A., Çağlar, M., Akbaş, H. E. & Yalçinyiğit, S. (2022). The Necessity, Advantages and Disadvantages of Industry 4.0: A Study of Turkish Graduate Students' Perceptions. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(9), 627-637.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergisi@gmail.com

Öz: Endüstri 4.0 olarak bilinen dördüncü sanayi devrimi, imalat sanayinde ortaya çıkmıştır ve esas olarak otomasyon ve veri değişimine dayalıdır. Büyük bir yenilik gibi görüldüğü için devrim olarak adlandırılır ve bu nedenle bu alandaki makaleler Endüstri 4.0'ın yenilik boyutuyla alakalıdır. Literatürden hareketle, Endüstri 4.0'ın toplum ve işgücü üzerindeki etkisinin göz ardı edildiği söylenebilir. Literatürdeki boşluğu doldurmak için bu çalışma, toplumun mevcut veya gelecekteki işgücünü oluşturan lisansüstü öğrencilerin algılarından hareketle Endüstri 4.0'ın gerekliliğini, avantajlarını ve dezavantajlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için öncelikle Endüstri 4.0'ın gerekliliği, avantajları ve dezavantajları ile ilgili literatür taranmıştır. Sonrasında 202 lisansüstü öğrencisine online anket uygulanmış ve öğrencilerin Endüstri 4.0 konusundaki bilgi düzeyleri ile Endüstri 4.0'ın gerekliliğine yönelik algıları arasındaki ilişkinin varlığını belirlemek üzere korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonuçları, örnekleme yer alan öğrencilerin Endüstri 4.0'ın son derece gerekli olduğuna inandıklarını göstermektedir. Bu çalışmanın bir başka ilginç sonucu da öğrencilerin Endüstri 4.0 konusundaki bilgi düzeylerinin öğrenim gördükleri enstitüye göre farklılık göstermemesine rağmen Endüstri 4.0'ın gerekliliğine olan inançlarının farklı çıkmasıdır. Son olarak, Endüstri 4.0'ın en önemli dezavantajı olarak "yüksek ilk yatırım maliyetleri" öne çıkarken, Endüstri 4.0'ın en önemli avantajını "verimlilik artışı" temsil etmektedir. Endüstri 4.0'ın toplum ve bireyler üzerindeki, mevcut ve potansiyel teknolojik ve ekonomik yönleriyle ilgili çalışmalar olmasına rağmen, bunun sosyal etkisini anlamak konusunda bir eksiklik söz konusudur. Bu boşluğu doldurmak için bu çalışma, lisansüstü öğrencilerin algılarını sorgulayarak ve Endüstri 4.0'ın avantaj ve dezavantajlarını da inceleyerek Endüstri 4.0'ın toplum ve bireyler üzerindeki teknolojik, ekonomik ve sosyal etkilerine bütüncül bir yaklaşımla odaklanmaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Lisansüstü Öğrenciler, Endüstri Devrimi, Endüstri 4.0, Endüstri 4.0'ın Gerekliliği, Endüstri 4.0'ın Avantajları, Endüstri 4.0'ın Dezavantajları

Abstract: Fourth industrial revolution, known as Industry 4.0 arose in manufacturing industry and it mainly based on automation and data exchange. It is called as a revolution since it seems like a big innovation and therefore the articles in this area are relevant to its innovation dimension. Based upon the literature it can be said its impact on the society and on the workforce has been ignored. To fill the gap in the literature, this study aims to analyse the necessity, advantages and disadvantages of Industry 4.0 based on the perceptions of graduate students who constitute the existing or future workforce of the society. To accomplish this aim, first the literature about the necessity, advantages, and disadvantages of Industry 4.0 was reviewed. Then an online survey was conducted with 202 graduate students and a correlation analysis was run to identify the existence of relationship between students' knowledge level in Industry 4.0 and beliefs towards necessity of Industry 4.0. Results of the study indicate that sampled students believe that Industry 4.0 is highly necessary. Another interesting result of this study is that the knowledge level in Industry 4.0 of students does not differ according to the institute where they study, but their belief towards necessity of Industry 4.0 differs. Finally, "increased productivity" represents the most important advantage of Industry 4.0 whereas "high initial investment costs" stands out as the most important disadvantage of Industry 4.0. Although there have been studies regarding to existing and potential technological and economical aspects on society and individuals, there is a lack of understanding of the social impact of it. To fill this gap, this study attempts to focus on the technological, economical, and social impacts of Industry 4.0 on society and individuals with a holistic

approach by questioning the perceptions of university students and examining the advantages and disadvantages of Industry 4.0 as well.

Key Words: Graduate Students, Industrial Revolution, Industry 4.0, Necessity for Industry 4.0, Advantages of Industry 4.0, Disadvantages of Industry 4.0

1. Introduction

Today's society has been experiencing an innovation process that reflects technological developments in every field (Mariani and Borghi, 2019). Industry has evolved over the centuries and gave birth to Industry 4.0 to meet today's needs. The concept was introduced with the Hannover Fair Event in 2011 as part of the German economy development plans, and the fair also symbolized as the beginning of Industry 4.0 (Qin et al., 2016).

According to Kuhn, scientific revolutions occur because of the loss of functionality of the existing order (Kuhn, 2012). In recent years, factors such as international competition, market instability, increasing interest in personalized products, shortening of product life have necessitated high quality, low cost and in a short time required to meet the demands in the manufacturing industry (Hofmann and Rüşch, 2017; Mrugalska and Wyrwicka, 2017). To meet these demands, some technological and innovative developments have been integrated into the existing order. Thus, Industry 4.0 enables the integration of complex physical machines and devices with network sensors and software to achieve more comprehensive business and even social results (Lu, 2017).

Industry 4.0 represents current technological trends (Sony, 2018), and it changes both the industries and social and economic life (Reischauer, 2018). The literature on Industry 4.0 mainly focuses on the innovation aspects of the concept. For this reason, the impact of these sudden technological developments and digitalization on society and individuals creates a new field of research. Therefore, to overcome the deficiency in the research field, technological developments should also take its share from the social paradigm (Morrar et al., 2017; Skobelev and Borovik, 2017).

Investments in any new technology are costly and require a lot of time and effort, and future professionals can influence the success of these ventures (Al-Emran et al., 2018). It is necessary to have the ability to train qualified graduates with the skills required by Industry 4.0, and to explore the gap between the expectation of Industry 4.0 and the ability of the current student (Pattanapairoj et al., 2021). The importance of this research is that it focuses on how individuals and society can fully benefit from Industry 4.0 and considers the concept from the perspective of students. Hence, it is necessary to determine the perceptions of the students about industry 4.0 who will be active labour force and to integrate the council into the society.

In this study, we are seeking an answer to the question of what the perception of postgraduate students about industry is 4.0, who already have a place in

business dynamics as a labour force. We will present the industry 4.0 awareness of graduate students at both social sciences institute and science and engineering institute.

The rest of the article is organized as follows. Section 2 gives a brief review literature review of Industry 4.0. Section 3 presents the methodology of the study. Finally, in Section 4, the results are discussed, and it is followed by our conclusion.

2. Components of Industry 4.0

Since the current approaches of value creation cannot meet the requirements demanded by today's industry, starting from cost efficiency, and extending to sustainability, the concept of industry 4.0 has been proposed (Hofmann and Rüşch, 2017). The concept of Industry 4.0 refers to the components that make up a whole, rather than a definition (Lasi et al., 2014). The innovative technologies discussed in this research are as follows:

Additive Manufacturing - 3D Printers: Additive Manufacturing is a series of processes that accumulate material in layers to produce 3D material and shorten the time to produce completely dense parts (Anand et al., 2018).

Internet of Things: The IoT (Internet of Things) is the use of objects or sensors that can connect the digital world and the real world for agile management of complex systems (Caron et al., 2016).

Smart Factories: Smart factories are a new kind of factories that transform central control into decentralized intelligence by making physical objects and people an integrated part of the production process with innovative technologies such as IoT, CPS, etc. (Shrouf et al., 2014). With Industry 4.0, factories become more flexible, more dynamic, smarter, as well as self-optimizing and automating (Lu, 2017).

Cyber Physical Systems - Cyber Security: CPS are systems where calculations are integrated with physical processes (Lee, 2008). It enables the realization of innovative functions of physical objects over networks (Lu, 2017). In short, they are industrial automation systems that combine the physical and virtual world and develop innovative forms of operation (Hofmann and Rüşch, 2017).

Big Data: Management and distribution of complex data is critical to the self-learning machines offered by Industry 4.0 (Lee et al., 2014). Processed or unprocessed data will become more accessible during the production process. The datasets formed by these various data can be used for monitoring, control and optimization in order to improve process and product quality (Reis and Gins, 2017).

Autonomous Robots: These are the smart machines that are part of a distributed production line that requires mobile support to shorten production time or make ready them to another machine for further processing (Gonzalez et al., 2017).

Simulation: Production processes and performances are easily simulated by integrating different computer programs to optimize all industrial processes (Karaman Akgül et al., 2018).

System Integration: Advances in technology exacerbate competition in the market and lack of control or waste is unacceptable. Manufacturers can only meet the demands of the market in the shortest time and in the best way with systems where each process is integrated with each other (Doh et al., 2016).

Cloud Technologies: The production context accelerates production processes with different cloud technologies and provides virtual access to assets. Thus, market demands can be better met. Cloud technologies have become the foundation of innovative information technologies (Pedone and Mezgar, 2018).

Augmented Reality: AR integrates virtual information into the real environment and thus allows the virtual reality to be perceived as present in the conditions of the moment. Advanced portable technology supports the feasibility of augmented reality, eliminating time and space constraints (Newcombe et al., 2011).

Machine to Machine (M2M): Machine-to-machine access is becoming more and more popular with the Internet of objects. M2m allows for increased production and access over the network (Tagarian and Ghahfarokhi, 2019).

3. Materials and Methods

In this research a survey was conducted with postgraduate students studying at Yildiz Technical University (İstanbul, Turkey). A detailed questionnaire was prepared after literature review to gather data. The questionnaire was prepared by compiling based upon a detailed literature review (Mrugalska and Wyrwicka, 2017; Lu, 2017; Thames and Schaefer, 2017; Kiel et al., 2017; Schumacher et al., 2016; Rübmann et al., 2015). The statements in the questionnaire aim to reveal the level of knowledge in Industry 4.0, beliefs towards the necessity of Industry 4.0, and students' opinions on the advantages and disadvantages of Industry 4.0.

The questionnaire consisted of five main parts. In this first part, students' demographic information was included. The second part included students' knowledge level in Industry 4.0 and beliefs towards necessity of Industry 4.0. The other parts comprised of knowledge levels in Industry 4.0 technologies, advantages of Industry 4.0 and disadvantages on Industry 4.0 respectively. Except from the first part, five-point Likert scale was used.

An online questionnaire was prepared and sent to the students studying at Institute of Social Sciences and Institute of Science and Engineering of Yildiz Technical University via e-mail. All the master and Ph.D. students were invited to participate in the survey and the volunteer students were included in the sample. Thus, the sampling method was voluntary response sampling. A total of 229

student volunteered for the survey. A data cleaning proses was run and finally 202 students were included in the analysis.

This is a descriptive study. In the data analysis stage, Descriptive and frequency analysis, Spearman's correlation analysis and Mann-Whitney U analysis were conducted. Descriptive analysis and frequency analysis were conducted to describe the perception of graduate students on the necessity, advantages, and disadvantages of industry 4.0. Spearman's correlation analysis was applied to define the relationship between knowledge level in Industry 4.0 and belief towards necessity of Industry 4.0. Besides, Mann-Whitney U analysis were conducted to identify the differences in perceptions of the students based on their characteristics. in data analysis section.

4. Results and Discussion

The data was gathered from 202 graduate students. The sample consists of 145 (71.8%) master students and 57 (28.2%) Ph.D. students. 104 (51.5%) of these students are studying at Institute of Social Sciences (Business Administration, Accounting and Finance, HRM etc.) and 98 (48.5%) of them are studying at Institute of Science and Engineering (Mechanical engineering, Computer engineering, Information technologies, Electrical engineering, Industrial Engineering etc.). Besides, 87 (43.1%) of these students have bachelor's degree in social and Humanities Sciences (Business Administration, Economics, International Relations, Phycology, Literature, History etc.) and 115 (56.9%) have bachelor's degree in engineering (Mechanical Eng., Computer Eng., Electrical Eng., Industrial Eng., Environmental Eng., Civil Eng. etc.) (Table 1).

Table 1: Sample descriptive

Descriptive		n	%
Degree	Master	145	71.8
	Ph.D.	57	28.2
Institute	Social Sciences	104	51.5
	Science and Engineering	98	48.5
Bachelor's Degree	Social and Humanities Sciences	87	43.1
	Engineering	115	56.9

The students were asked to define their knowledge level in Industry 4.0 in five-points Likert scale (1 = I have no idea. 5 = I have a very good level of knowledge) and their beliefs towards necessity of Industry 4.0 in five-points liker scale (1 = Not necessary at all. 5 = It is really necessary). Mean values of the answers are given in Table 2.

Table 2: Postgraduate students' knowledge level and belief towards Industry 4.0

	Mean	Standard Deviation	Spearman's rho
Knowledge level in Industry 4.0	3.16	0.91	0.303**
Belief towards necessity of Industry 4.0	4.23	0.67	

** Correlation is significant at the 0,01 level (2-tailed).

As can be seen in Table II, the postgraduate students seem to have a moderate ($\bar{x} = 3.16$, std. = 0.91) knowledge about Industry 4.0 and they think that Industry 4.0 is a necessary issue ($\bar{x} = 4.23$, std. = 0.67).

Based on these results, it can be said that graduate students participating in the research believe that Industry 4.0 is highly necessary. Industry 4.0 penetrates both our industrial and social lives. It is obvious that the requirements of this industrial revolution will make changes in every segment of society. Therefore, the massive application of innovative technologies that make up Industry 4.0 requires readiness for changes in society (Feshina et al., 2019). Today's students are digital natives. It is natural for them to have high beliefs in Industry 4.0, which includes integrating high technologies into the industry more than ever. In addition, students who are aware of this need are the key to standing out in the digital age (Selamat, et al., 2017).

Although the belief in the necessity of Industry 4.0 is high, in the sample of students from both social sciences and engineering fields, the level of knowledge is average. Industry 4.0 embodies various and rapid changes by its nature. Therefore, digital transformation requires continuing education. What needs to be done in this regard is to increase the level of knowledge related to the new industrial revolution, primarily on basic concepts, and then to improve on technical issues (Motyl et al., 2017). It should not be forgotten that increasing students' knowledge level is not only limited to individual outputs but also to raise important competencies for the business world (Schuster et al., 2015).

Correlation analysis was run to identify the existence of relationship between students' knowledge level in Industry 4.0 and beliefs towards necessity of Industry 4.0. Before the correlation analysis, we examined the distributions of the mentioned variables to decide whether to use a parametric or a non-parametric test. Kolmogorov-Smirnov and Shapiro-Wilk tests show that none of the variables are normally distributed (all the significance levels were lower than 0,000). After KS and SW tests we checked Q-Q plots and histograms, but there was no sign of normal distribution of the variables. Thus, we used Spearman Correlation which is a non-parametric test. According to the result, the correlation coefficient (Spearman's rho) is 0.303 and it is statistically significant (Table II). Thus, there is a positive correlation between students' knowledge level in Industry 4.0 and their beliefs towards necessity of Industry 4.0.

Studies are discovering an exciting fact that social influence variables have an impact on perceived usefulness and intention to use of Industry 4.0 (Nguyen & Nguyen, 2020). For this reason, exposing students to the effects of industry 4.0 in the classrooms before they replace the complex business world as a workforce can be a useful education method for developing a qualified workforce. It may be a strategic step that training can be supplied to address the integration of technology into the educational process (Castillo-Vergara et al., 2022).

Students' knowledge level in Industry 4.0 and beliefs towards necessity of Industry 4.0 could be affected by their education level and field. To test this possible effect, students' knowledge level and beliefs were compared according to their education level, the institute where they study and their bachelor's degree. Since these variables are not normally distributed, to compare the mean values, suitable non-parametric tests are applied. The students could be divided in two groups for each of the variables according to education level, institute, and their bachelor's degree variables. Thus, Mann-Whitney U test, which is a non-parametric test compares two independent groups, is used to test whether students' knowledge level in Industry 4.0 (KI4.0) and beliefs towards necessity of Industry 4.0 (NI4.0) change according to their education level, the institute and bachelor's degree. The descriptive statistics and Mann-Whitney U tests result are presented in Table 3.

Table 3: Postgraduate students' knowledge level and beliefs towards Industry 4.0 according to education level, institute, and bachelor's degree

Degree				
	Master	Ph.D.	Mann-Whitney U Test	
	Mean	Mean	Stat.	Sig
KI4.0	3.00	3.58	4.066	<0.001
NI4.0	4.18	4.35	1.433	0.152
Institute				
	Social Sciences	Science and Engineering	Mann-Whitney U Test	
	Mean	Mean	Stat.	Sig
KI4.0	3.13	3.19	0.012	0.991
NI4.0	4.13	4.34	2.192	0.028
Bachelor's Degree				
	Social and Humanities Sci.	Engineering	Mann-Whitney U Test	
	Mean	Mean	Stat.	Sig
KI4.0	2.99	3.30	2.052	0.040
NI4.0	4.11	4.31	2.042	0.041

*KI4.0: Knowledge level in Industry 4.0

*NI4.0: Belief towards necessity of Industry 4.0

According to the results of Mann-Whitney U test (Table III) knowledge level in Industry 4.0 of students differs according to their degrees ($U = 4.066$, $\text{sig} < 0.001$), but their beliefs towards necessity of Industry 4.0 do not differ according to their degrees ($U = 1.433$, $\text{sig} = 0.152$). As we can see in Table III, knowledge level in Industry 4.0 of Ph.D. students ($\bar{x} = 3.58$) is higher than the knowledge level of

master students ($\bar{x} = 3.00$). Industry 4.0 practices will threaten occupations requiring special education rather than low-paid and untrained workers. Complex processes that higher education graduates who do high-skilled jobs can do can be easily done by machines (Bonekamp and Sure, 2015). In this framework, graduate and PhD students are depicted in the continuous self-improvement momentum of Industry 4.0 in order not to lose their jobs or the value they create. With the training modules covering both masters and PhD students, solid bridges can be established between innovative technologies and human applications that Industry 4.0 integrates into the business world (Kharchenko et al., 2017).

The results of Mann-Whitney U test (Table III) shows that knowledge level in Industry 4.0 of students does not differ according to the institute where they study ($U = 0.012$, $sig = 0.991$), but their beliefs towards necessity of Industry 4.0 differ ($U = 2.192$, $sig = 0.028$). The students studying at Institute of Science and Engineering ($\bar{x} = 4.34$) have higher beliefs towards necessity of Industry 4.0 than the students studying at Institute of Social Science ($\bar{x} = 4.13$). Considering future job fields and potential jobs, much is expecting from engineering students, such as to meet the requirements of the industrial revolutions and the community's demands for it. Because human work processes in the field of engineering are increasingly transferred to virtual processes. This stimulates engineering students in lifelong learning and self-development (Schuster et al., 2015). For this reason, it is understandable that their beliefs about industry 4.0, which are expected to shape their future, are high. Because it is perceived that industry 4.0 is a bigger threat for engineering students.

According to the results of Mann-Whitney U test (Table III) both the students' knowledge level in Industry 4.0 ($U = 2.052$, $sig = 0.040$) and beliefs towards necessity of Industry 4.0 ($U = 2.042$, $sig = 0.041$) differ according to their bachelor's degree. Students who have bachelor's degree in Engineering ($\bar{x} = 3.30$) have a higher knowledge level in Industry 4.0 than the students who have bachelor's degree in Social and Humanities Sciences ($\bar{x} = 2.99$). Besides, students who have bachelor's degree in Engineering ($\bar{x} = 4.31$) have a higher belief towards necessity of Industry 4.0 than the students who have bachelor's degree in Social and Humanities Sciences ($\bar{x} = 4.11$). One possible explanation for these results might be the belief that industry 4.0 is a bigger threat for engineering students. Besides, research in the field of Industry 4.0 shows that Industry 4.0 and its elements can be a great opportunity, which is focused on digital technologies, smart systems and can increase business potential, especially in the manufacturing sectors where the demand for engineering labor is reasonably high (Iřoraitė et al., 2022).

In this study, postgraduate students' knowledge levels in Industry 4.0 technologies have been also examined. Total of 11 Industry 4.0 technologies were added in the questionnaire. The students were asked to define their knowledge levels in each of these technologies in a five-point Likert scale (1 = I have no idea,

5 = I have a very good level of knowledge). The mean values of students' knowledge levels in each of the Industry 4.0 technologies are shown on Figure 1.

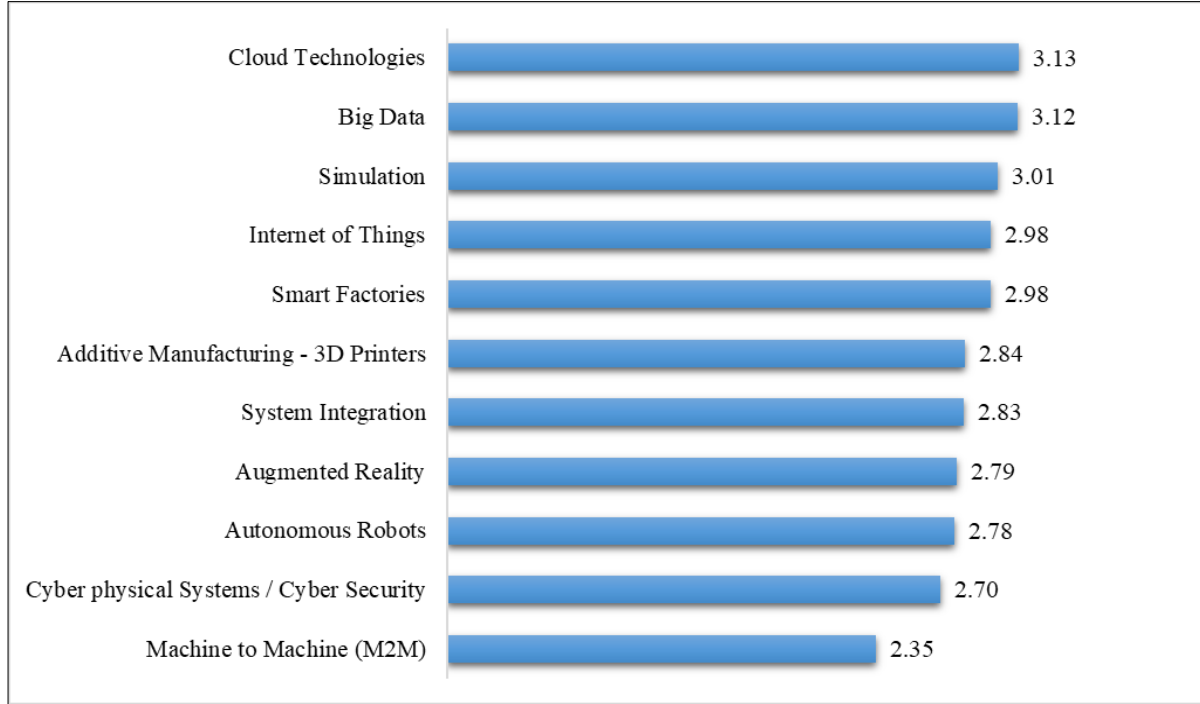

Figure 1: Knowledge Levels in Industry 4.0 Technologies

Modern trends of Industry 4.0 need workers to acquire new skills, knowledge, and competencies (Zhanna and Nataliia, 2020). According to Figure 1, the technologies with the highest knowledge level of students are cloud technologies, big data and simulation, while the technologies with lowest knowledge level are autonomous robots, cyber physical systems/cyber security and machine to machine (M2M). The reason for this may be that one of the most adapted technologies in Industry 4.0's daily life is cloud technology. It is frequently used not only in business life, but also by students.

In addition, big data and simulation have become the concepts we are prepared to encounter in almost every company with providing several opportunities (Chen and Quan-Haase, 2020; Dawson et al., 2007). However, high technologies with the lowest level of knowledge of students represent the part of Industry 4.0 that has not been widely integrated into business life. The fact that physical elements begin to be represented virtually or by non-human elements is a different phase of digitalization (Gökalp et al., 2017). So, the difficulty to access these high technologies currently restricts the knowledge of students.

Mean values of students' knowledge levels in each of the industry 4.0 technologies according to their education level, the institute where they study, and their bachelor's degree are given in Table 4. Mann-Whitney U test is used to test whether students' knowledge level in Industry 4.0 technologies change according to their education level, institute, and bachelor's degree. The significance levels of Mann-Whitney U test statistics are given on the Table 4.

Table 4: Students' knowledge levels in Industry 4.0 technologies

Industry 4.0 technologies	Total	Degree			Institute			Bachelor's Degree		
		Master	Ph.D.	U	SS	SaE	U	SaHS	ENG	U
	\bar{x}	\bar{x}	\bar{x}	Sig	\bar{x}	\bar{x}	Sig	\bar{x}	\bar{x}	Sig
Additive Manufacturing 3D Printers	2.84	2.82	2.88	0.633	2.61	3.08	0.001	2.57	3.03	0.001
Internet of Things	2.98	2.90	3.19	0.078	2.70	3.28	<0.001	2.55	3.30	<0.001
Smart Factories	2.98	2.91	3.14	0.177	2.84	3.12	0.047	2.74	3.16	0.006
Cyber physical Systems / Cyber Security	2.70	2.63	2.88	0.165	2.68	2.72	0.962	2.68	2.72	0.867
Big Data	3.12	3.03	3.37	0.035	3.06	3.19	0.532	3.03	3.19	0.363
Autonomous Robots	2.78	2.80	2.74	0.571	2.51	3.07	<0.001	2.48	3.01	<0.001
Simulation	3.01	3.03	2.96	0.655	2.76	3.29	<0.001	2.74	3.23	0.001
System Integration	2.83	2.83	2.82	0.993	2.64	3.03	0.013	2.53	3.06	0.001
Cloud Technologies	3.13	3.10	3.23	0.404	3.16	3.10	0.696	3.08	3.17	0.598
Augmented Reality	2.79	2.77	2.84	0.673	2.81	2.78	0.599	2.82	2.77	0.538
Machine to Machine (M2M)	2.35	2.29	2.51	0.189	2.06	2.66	<0.001	1.95	2.65	<0.001

*Abbreviations: SS: Social Sciences; SaE: Science and Engineering; SaHS: Social and Humanities Sciences; ENG: Engineering; U: Mann-Whitney U test

When compared the students' knowledge level in Industry 4.0 technologies according to their education level, significant difference occurs only for Big Data (sig = 0.035). Ph.D. students ($\bar{x} = 3.37$) are more knowledgeable in big data than master students ($\bar{x} = 3.03$). This can be explained by the fact that Ph.D. students are more experienced in the business world. In any case, both social sciences and engineering education, in modern working conditions implies the adoption of diverse knowledge and skills that would contribute to a better understanding of problems in work (Mitrović Veljković et al., 2020). PhD students, who have been studying for many years and have a longer period of familiarity with the business world, should have more information about new business practices as big data.

On the other hand, the results indicate that postgraduate students' knowledge levels in the other Industry 4.0 technologies don't change according to their education level. The results of Mann-Whitney U tests show that (Tab. 4), significant differences occur in knowledge levels in the same 7 of the industry 4.0 technologies (Additive Manufacturing - 3D Printers, Internet of Things, Smart Factories, Autonomous Robots, Simulation, System Integration, Machine to Machine) according to students' institute and bachelors' degree.

The students who are studying at Science and Engineering Institute have more knowledge in these technologies than the students who are studying at Social Sciences Institute. Likewise, the students who have bachelors' degree in Engineering have more knowledge in these technologies than the students who have bachelors' degree in Social and Humanities Sciences. Students' knowledge levels in the other 4 Industry 4.0 technologies (Cyber physical Systems/Cyber Security, Big Data, Cloud Technologies, Augmented Reality) don't differ according to their institute and bachelors' degree. To predict this result, as it has been revealed in previous studies that the gap between the qualifications of current graduate students and the needs of the industry is a very important issue for the engineering programs (Pattanapairoj et al., 2021).

In this research postgraduate students' opinions toward advantages and disadvantages of Industry 4.0 have also been investigated. 17 advantages and 8 disadvantages of Industry 4.0 were included in the questionnaire. The students were asked to identify their opinion in a five-point Likert scale (1 = completely disagree; 5 = completely agree) for each of the advantages and disadvantages. The mean values of the students' opinions toward advantages and disadvantages of Industry 4.0 are shown on Figure 2 and Figure 3 respectively.

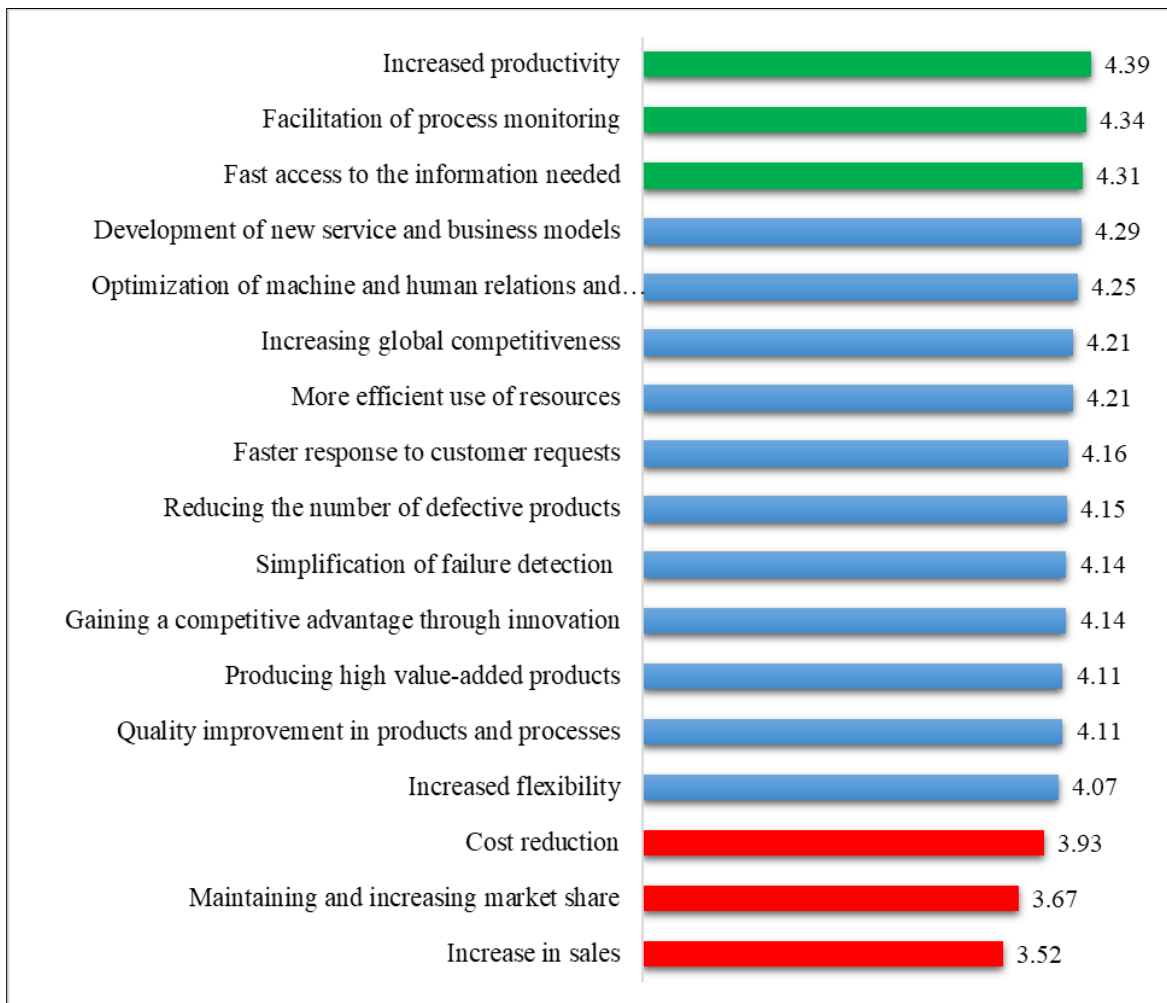

Figure 2: Students' perceptions toward advantages of Industry 4.0

According to the Figure 2, the importance of the advantages of Industry 4.0 are ranging from 3.52 to 4.39. According to the postgraduate students, 3 most important advantages of Industry 4.0 are "Increased productivity ($\bar{x} = 4.39$)", "Facilitation of process monitoring ($\bar{x} = 4.34$)" and "Fast access to the information needed ($\bar{x} = 4.31$)" respectively. These results are consistent with the assertions of Rübmann et al. (2015) that technological developments have created significant increases in productivity since the first industrial revolution (2015) and support the propositions of Reis and Gins (2017) that today, almost every stage of production system can be monitored with technologies such as cloud, which enables easy access to any information in a business (Reis and Gins, 2017).

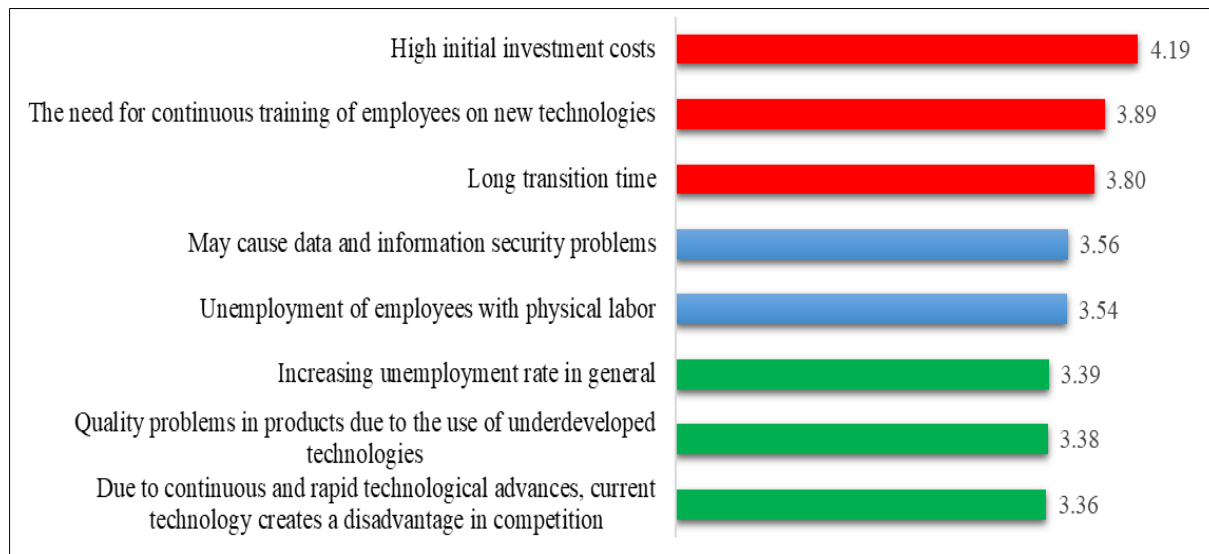

Figure 3: Students' perceptions toward disadvantages of Industry 4.0

According to the Fig. 3, the importance of the disadvantages of Industry 4.0 are ranging from 3.36 to 4.19. According to the postgraduate students, 3 most important disadvantages of Industry 4.0 are "High initial investment costs ($\bar{x} = 4.19$)", "The need for continuous training of employees on new technologies ($\bar{x} = 3.89$)" and "Long transition time ($\bar{x} = 3.80$)" respectively. Research also supports this view of students. The applications of Industry 4.0 cannot be provided with the equipment currently available in the enterprises. In addition, employees who can work with these applications should also receive training. These issues represent the main obstacles and reservations about Industry 4.0 (Sommer, 2015).

Since industry 4.0 itself is considered a technological revolution, it provides a gateway between today's production order and future revolutions and provides opportunities for all social and economic developments. Although Industry 4.0 is clearly very promising for the economy and society, its deployment has also raised concerns regarding its potential negative economic and social impacts. A main concern is the impact of Industry 4.0 on employment and jobs (Cézanne et al., 2020). In the case of Industry 4.0, new technology mainly increases productivity. As companies become more productive, they become more competitive and are likely to hire more higher-skilled workers in better jobs (Vieira et al., 2022). Increasing labor competition for better job opportunities also demands more skills and being more accustomed to Industry 4.0 practices. For this reason, it is important for the future workforce to have knowledge about these applications and to have a high belief in their usability. In economic sense, Industry 4.0 will address and create solutions for some of the challenges facing the world today such as resource and energy efficiency, urban production, and demographic change. Industry 4.0 enables continuous

resource productivity and efficiency gains to be delivered across the entire value network which allows sustainable production as well.

5. Conclusion

The present study mainly focused on the concept of fourth industrial revolution, called Industry 4.0 which has recently received more attention from academicians and practitioners. Industry 4.0 has existing and potential technological, economical, and social impacts on society and individuals. Although there have been studies regarding to the technological and economical aspects of Industry 4.0, there is a lack of understanding of the social impact of it. In this sense, the main contribution of this study is to provide new evidence on the technological, economical, and social impacts of Industry 4.0 on society and individuals with a holistic approach by questioning the perceptions of university students and examining the advantages and disadvantages of Industry 4.0 as well.

The results of the study indicate that the sampled graduate students have a moderate knowledge about Industry 4.0. With this respect, the practical policy implication of this study might be needed to increase the level of knowledge related to the fourth industrial revolution, primarily on basic concepts, and then to improve and implement the technologic issues. Students should be introduced to technology and asked to incorporate it into their educational processes, which can serve as a bridge to adapt the future workforce to changing technological developments.

Likewise, the previous studies, this study has several limitations. First, the narrow focus of examining only one of the largest universities in Turkey precludes the generalization of the findings to other universities. It would be useful in future studies to collect data from other universities in Turkey. Moreover, future research should endeavour to examine other emerging and developed country combinations to draw a big picture of the issue.

REFERENCES

- Al-Emran, M., Mezhuyev, V., & Kamaludin, A. (2018). Technology Acceptance Model in M-learning Context: A Systematic Review. *Computers & Education* 125, 389-412.
- Anand, S., Ghalsasi, O., Zhang, B., Goel, A., Reddy, S., Joshi, S., & Morris, G. (2018). November. Additive Manufacturing Simulation Tools in Education. In *2018 World Engineering Education Forum-Global Engineering Deans Council (WEEF-GEDC)* (pp. 1-6). IEEE.
- Bonekamp, L., & Sure, M. (2015). Consequences of Industry 4.0 on Human Labour and Work Organisation. *Journal of Business and Media Psychology* 6(1), 33-40.
- Caron, X., Bosua, R., Maynard, S. B., & Ahmad, A. (2016). The Internet of Things (IoT) and Its Impact on Individual Privacy: An Australian Perspective. *Computer Law & Security Review* 32(1), 4-15.

- Castillo-Vergara, M., Álvarez-Marín, A., Villavicencio Pinto, E., & Valdez-Juárez, L. E. (2022). Technological Acceptance of Industry 4.0 by Students from Rural Areas. *Electronics* 11(14), 2109.
- Cézanne, C., Lorenz, E., & Saglietto, L. (2020). Exploring the Economic and Social Impacts of Industry 4.0. *Revue d'économie industrielle* 1, 11-35.
- Chen, W., & Quan-Haase, A. (2020). Big Data Ethics and Politics: Toward New Understandings. *Social Science Computer Review* 38(1), 3-9.
- Dawson, D. L., Meyer, J., Lee, E. S., & Pevec, W. C. (2007). Training with Simulation Improves Residents' Endovascular Procedure Skills. *Journal of Vascular Surgery* 45(1), 149-154.
- Doh, S. W., Deschamps, F., & Pinheiro de Lima, E. (2016). Systems Integration in the Lean Manufacturing Systems Value Chain to Meet Industry 4.0 Requirements. In *Transdisciplinary Engineering: Crossing Boundaries* (pp. 642-650). IOS Press.
- Feshina, S. S., Konovalova, O. V., & Sinyavsky, N. G. (2019). Industry 4.0—Transition to New Economic Reality. In *Industry 4.0: Industrial Revolution of the 21st Century* (pp. 111-120). Springer, Cham.
- Gonzalez, A. G., Alves, M. V., Viana, G. S., Carvalho, L. K., & Basilio, J. C. (2017). Supervisory Control-Based Navigation Architecture: a New Framework for Autonomous Robots in Industry 4.0 Environments. *IEEE Transactions on Industrial Informatics* 14(4), 1732-1743.
- Gökalp, E., Şener, U., & Eren, P. E. (2017). Development of an Assessment Model for Industry 4.0: Industry 4.0-MM. In *International Conference on Software Process Improvement and Capability Determination* (pp. 128-142). Springer, Cham.
- Hofmann, E., & Rüsçh, M., 2017. Industry 4.0 and the current status as well as future prospects on logistics. *Computers in industry*, 89, pp.23-34.
- Işoraitë, M., Gulevičiūtë, G., & Ambrusevič, N. (2022). Impact of Industry 4.0 on business studies. *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 9(3), 64.
- Karaman Akgül, A., Akbaş, H. E. & Gümüş, A. T. (2018). A Survey of Students' Perceptions on Industry 4.0 in a Large Public University in Turkey. *IJOPEC Publication Limited, Londra*, pp.237-247.
- Kharchenko, V., Illiashenko, O., Boyarchuk, A., Sklyar, V., & Phillips, C. (2017). Emerging curriculum for industry and human applications in Internet of Things. In *2017 9th IEEE International Conference on Intelligent Data Acquisition and Advanced Computing Systems: Technology and Applications (IDAACS)* (Vol. 2, pp. 918-922). IEEE.
- Kiel, D., Müller, J. M., Arnold, C., & Voigt, K. I. (2020). Sustainable Industrial Value Creation: Benefits and Challenges of Industry 4.0. In *Digital Disruptive Innovation* (pp. 231-270).
- Kuhn, T. S. (2012). *The structure of Scientific Revolutions*. University of Chicago press.
- Lasi, H., Fettke, P., Kemper, H. G., Feld, T., & Hoffmann, M. (2014). Industry 4.0. *Business & Information Systems Engineering* 6(4), 239-242.
- Lee, E. A. (2008). Cyber Physical Systems: Design Challenges. In *2008 11th IEEE International Symposium on Object and Component-Oriented Real-Time Distributed Computing (ISORC)* (pp. 363-369). IEEE.

- Lee, J., Kao, H. A., & Yang, S. (2014). Service Innovation and Smart Analytics for Industry 4.0 and Big Data Environment. *Procedia Cirp* 16, 3-8.
- Lu, Y. (2017). Industry 4.0: A Survey on Technologies, Applications and Open Research Issues. *Journal of Industrial Information Integration* 6, 1-10.
- Mariani, M., & Borghi, M. (2019). Industry 4.0: A Bibliometric Review of its Managerial Intellectual Structure and Potential Evolution in the Service Industries. *Technological Forecasting and Social Change*, 149, 119752.
- Mitrović Veljković, S., Nešić, A., Dudić, B., Gregus, M., Delić, M., & Meško, M. (2020). Emotional Intelligence of Engineering Students as basis for More Successful Learning Process for Industry 4.0. *Mathematics* 8(8), 1321.
- Morrar, R., Arman, H., & Mousa, S. (2017). The Fourth Industrial Revolution (Industry 4.0): A Social Innovation Perspective. *Technology Innovation Management Review* 7(11), 12-20.
- Motyl, B., Baronio, G., Uberti, S., Speranza, D., & Filippi, S. (2017). How Will Change the Future Engineers' Skills in the Industry 4.0 Framework? A Questionnaire Survey. *Procedia Manufacturing* 11, 1501-1509.
- Mrugalska, B., & Wyrwicka, M. K. (2017). Towards Lean Production in Industry 4.0. *Procedia engineering* 182, 466-473.
- Newcombe, R. A., Izadi, S., Hilliges, O., Molyneaux, D., Kim, D., Davison, A.J., Kohi, P., Shotton, J., Hodges, S., & Fitzgibbon, A. (2011). Kinectfusion: Real-time Dense Surface Mapping and Tracking. In *2011 10th IEEE International Symposium on Mixed and Augmented Reality* (pp. 127-136). IEEE.
- Nguyen, X. T., & Nguyen, T. T. (2020). Factors Affecting Industry 4.0 Adoption in the Curriculum of University Students in Ho Chi Minh City. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business* 7(10), 303-313.
- Pattanapairoj, S., Nitisiri, K., & Sethanan, K. (2021). A Gap Study between Employers' Expectations in Thailand and Current Competence of Master's Degree Students in Industrial Engineering Under Industry 4.0. *Production Engineering Archives* 27(1), 50-57.
- Pedone, G., & Mezgár, I. (2018). Model Similarity Evidence and Interoperability Affinity in Cloud-Ready Industry 4.0 Technologies. *Computers in Industry* 100, 278-286.
- Qin, J., Liu, Y., & Grosvenor, R. (2016). A Categorical Framework of Manufacturing for Industry 4.0 and Beyond. *Procedia Cirp* 52, 173-178.
- Reis, M. S., & Gins, G. (2017). Industrial Process Monitoring in the Big Data/Industry 4.0 Era: From Detection, to Diagnosis, to Prognosis. *Processes* 5(3), 35.
- Reischauer, G. (2018). Industry 4.0 as Policy-Driven Discourse to Institutionalize Innovation Systems in *Manufacturing*. *Technological Forecasting and Social Change* 132, 26-33.
- Rüßmann, M., Lorenz, M., Gerbert, P., Waldner, M., Justus, J., Engel, P., & Harnisch, M., (2015). Industry 4.0: The Future of Productivity and Growth in Manufacturing Industries. *Boston Consulting Group* 9(1), 54-89.
- Schumacher, A., Erol, S., & Sihn, W. (2016). A Maturity Model for Assessing Industry 4.0 Readiness and Maturity of Manufacturing Enterprises. *Procedia Cirp* 52, 161-166.

Schuster, K., Plumanns, L., Groß, K., Vossen, R., Richert, A., & Jeschke, S. (2015). Preparing for Industry 4.0–Testing Collaborative Virtual Learning Environments with Students and Professional Trainers. *International Journal of Advanced Corporate Learning* 8(4), 14.

Selamat, A., Alias, R. A., Hikmi, S. N., Puteh, M., & Tapsi, S. M. (2017). Higher Education 4.0: Current Status and Readiness in Meeting the Fourth Industrial Revolution Challenges. *Redesigning Higher Education towards Industry 4*, 23-24.

Shrouf, F., Ordieres, J., & Miragliotta, G. (2014). Smart Factories in Industry 4.0: A Review of the Concept and of Energy Management Approached in Production Based on the Internet of Things Paradigm. In *2014 IEEE International Conference on Industrial Engineering and Engineering Management* (pp. 697-701). IEEE.

Skobelev, P. O., & Borovik, S. Y. (2017). On the Way from Industry 4.0 to Industry 5.0: from Digital Manufacturing to Digital Society. *Industry 4.0* 2(6), 307-311.

Sommer, L. (2015). Industrial Revolution-Industry 4.0: Are German Manufacturing Smes the First Victims of This Revolution?. *Journal of Industrial Engineering and Management* 8(5), 1512-1532.

Sony, M. (2018). Industry 4.0 and Lean Management: a Proposed Integration Model and Research Propositions. *Production & Manufacturing Research* 6(1), 416-432.

Tagarian, Z., & Shahgholi Ghahfarokhi, B. (2019). Energy and Delay Aware Massive Access Management in Machine-to-Machine Communications. *Transactions on Emerging Telecommunications Technologies* 30(10), 3618.

Thames, L., & Schaefer, D. (2017). Industry 4.0: an Overview of Key Benefits, Technologies, and Challenges. *Cybersecurity for Industry 4.0*, 1-33.

Vieira, M. C. C., Gouveia, R. C., & Dias, A. L. (2022). Interdisciplinary Teaching Activities for High School Integrated to Vocational Education Promoting Reflections on Industry 4.0 Technologies and Their Implication in Society. *Journal of Technical Education and Training* 14(1), 75-89.

Zhanna, M., & Nataliia, V. (2020). Development of Engineering Students Competencies based on Cognitive Technologies in Conditions of Industry 4.0. *International Journal of Cognitive Research in Science. Engineering and Education* 8(S), 93-101.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Günümüz toplumu her alanda teknolojik gelişmeleri yansıtan bir inovasyon süreci yaşamaktadır (Mariani ve Borghi, 2019). Sanayi yüzyıllar boyunca gelişmiş ve günümüz ihtiyaçlarını karşılamak için Endüstri 4.0'ı doğurmuştur. Endüstri 4.0 konsepti, Alman ekonomik kalkınma planının bir parçası olarak 2011 yılında Hannover Fuar Etkinliği ile tanıtılmış ve fuar aynı zamanda Endüstri 4.0'ın başlangıcı olarak da sembolize edilmiştir (Qin vd., 2016). Endüstri 4.0 veya dördüncü sanayi devrimi imalat sanayinde ortaya çıkmıştır ve esas olarak otomasyon ve veri değişimine dayalıdır. Büyük bir yenilik gibi görüldüğü için devrim olarak adlandırılır ve bu nedenle bu alandaki makaleler Endüstri 4.0'ın yenilik boyutuyla alakalıdır. Endüstri 4.0 literatürü çoğunlukla kavramın inovasyon yönlerine odaklanmaktadır. Ancak ani teknolojik gelişmelerin ve dijitalleşmenin toplum ve bireyler üzerindeki etkisi yeni bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Literatürdeki boşluğu doldurmak için bu çalışma, toplumun mevcut veya gelecekteki işgücünü oluşturan lisansüstü öğrencilerin algılarından hareketle Endüstri 4.0'ın gerekliliğini, avantajlarını ve dezavantajlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Bu amacı gerçekleştirmek için öncelikle Endüstri 4.0'ın gerekliliği, avantajları ve dezavantajları ile ilgili literatür taranmıştır. Literatür taramasına dayalı olarak, Endüstri 4.0'ın bileşenleri olarak bilinen yenilikçi teknolojiler ele alınmıştır. Bu teknolojiler şu şekilde sınıflandırılmıştır:

Eklemeli Üretim-3 Boyutlu Yazıcılar: Eklemeli üretim, 3 boyutlu malzemeler üretmek için malzemeyi katmanlar halinde biriktiren ve parça üretme süresini kısaltan bir dizi işlemdir (Anand et al. 2018).

Nesnelerin İnterneti: IoT (Nesnelerin İnterneti), karmaşık sistemlerin çevik yönetimi için dijital dünya ile gerçek dünyayı birbirine bağlayabilen nesnelerin veya sensörlerin kullanılmasıdır (Caron et al. 2016).

Akıllı Fabrikalar: Akıllı fabrikalar, fiziksel nesneleri ve insanları, IoT, CPS (siber fiziksel sistemler) vb. gibi yenilikçi teknolojilerle üretim sürecinin entegre bir parçası haline getirerek merkezi kontrolü merkezi olmayan zekaya dönüştüren yeni bir fabrika türüdür (Shrouf, Ordieres ve Miragliotta, 2014). Endüstri 4.0 ile fabrikalar daha esnek, daha dinamik, daha akıllı, kendi kendini optimize eden ve otomatikleşen hale gelir (Lu, 2017).

Siber Fiziksel Sistemler - Siber Güvenlik: CPS, fiziksel ve sanal dünyayı birleştiren ve yenilikçi çalışma biçimleri geliştiren endüstriyel otomasyon sistemleridir (Hofmann ve Rüsç, 2017).

Büyük Veri: Çeşitli verilerden oluşan veri kümeleri, süreç ve ürün kalitesini iyileştirmek üzere izleme, kontrol ve optimizasyon için kullanılabilir (Reis ve Gins, 2017).

Otonom Robotlar: Üretim süresini kısaltmak için mobil desteğe ihtiyaç duyan veya daha sonraki işlemler için başka bir makineye hazır hale getiren, dağıtık bir üretim hattının parçası olan akıllı makinelerdir (Gonzalez vd., 2017).

Simülasyon: Tüm endüstriyel süreçleri optimize etmek için farklı bilgisayar programları entegre edilerek üretim süreçleri ve performansları kolayca simüle edilir (Akgül, Akbaş ve Gümüş, 2018).

Sistem Entegrasyonu: Üreticiler ancak her bir prosesin birbiriyle entegre olduğu sistemler ile piyasanın taleplerini en kısa sürede ve en iyi şekilde karşılayabilirler (Doh vd., 2016).

Bulut Teknolojileri: Üretim, farklı bulut teknolojileri ile üretim süreçlerini hızlandırır ve varlıklara sanal erişim sağlar (Pedone ve Mezgar, 2018).

Artırılmış Gerçeklik (AR): AR, sanal bilgiyi gerçek ortamla bütünleştirir ve böylece sanal gerçekliğin o anın koşullarında var olarak algılanmasını sağlar.

Makineden Makineye Erişim (M2M): Makineden makineye erişim, nesnelerin interneti ile giderek daha popüler hale gelmiştir (Tagarian ve Ghahfarokhi, 2019).

Öğrencilerin Endüstri 4.0 konusundaki bilgi düzeyleri ile Endüstri 4.0'ın gerekliliğine yönelik algıları arasındaki ilişkinin varlığını belirlemek üzere 202 lisansüstü öğrencisine online anket uygulanmış ve korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonuçları, örnekleme yer alan öğrencilerin Endüstri 4.0'ın son derece gerekli olduğuna inandıklarını göstermektedir. Bu çalışmanın bir başka ilginç sonucu da öğrencilerin Endüstri 4.0 konusundaki bilgi düzeylerinin öğrenim gördükleri enstitüye göre farklılık göstermemesine rağmen Endüstri 4.0'ın gerekliliğine olan inançlarının farklı çıkmasıdır. Son olarak, Endüstri 4.0'ın en önemli dezavantajı olarak "yüksek ilk yatırım maliyetleri" öne çıkarken, Endüstri 4.0'ın en önemli

avantajını “verimlilik artışı” temsil etmektedir. Endüstri 4.0'ın toplum ve bireyler üzerindeki, mevcut ve potansiyel teknolojik ve ekonomik yönleriyle ilgili çalışmalar olmasına rağmen, bunun sosyal etkisini anlamak konusunda bir eksiklik söz konusudur. Bu boşluğu doldurmak için bu çalışma, lisansüstü öğrencilerin algılarını sorgulayarak ve Endüstri 4.0'ın avantaj ve dezavantajlarını da inceleyerek Endüstri 4.0'ın toplum ve bireyler üzerindeki teknolojik, ekonomik ve sosyal etkilerine bütüncül bir yaklaşımla odaklanmaya çalışmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT: Today's society has been experiencing an innovation process that reflects technological developments in every field (Mariani and Borghi, 2019). Industry has evolved over the centuries and gave birth to Industry 4.0 to meet today's needs. The concept Industry 4.0 was introduced with the Hannover Fair Event in 2011 as part of the German economy development plan, and the fair also symbolized as the beginning of Industry 4.0 (Qin et al., 2016). Industry 4.0 or fourth industrial revolution arose in manufacturing industry, and it mainly based on automation and data exchange. It is called as a revolution since it seems like a big innovation and therefore the articles in this area are relevant to its innovation dimension. The literature on Industry 4.0 mostly focuses on the innovation aspects of the concept. However, the impact of sudden technological developments and digitalization on society and individuals constitutes a new field of research. To fill the gap in the literature, this study aims to analyse the necessity, advantages and disadvantages of Industry 4.0 based on the perceptions of graduate students who constitute the existing or future workforce of the society. To accomplish this aim, first the literature about the necessity, advantages, and disadvantages of Industry 4.0 was reviewed. The innovative technologies known as the components of Industry 4.0 were discussed based upon the literature. These technologies were classified as follows:

Additive Manufacturing - 3D Printers: Additive Manufacturing is a series of processes that accumulate material in layers to produce 3D material and shorten the time to produce (Anand et al., 2018).

Internet of Things: The IoT (Internet of Things) is the use of objects or sensors that can connect the digital world and the real world for agile management of complex systems (Caron et al., 2016).

Smart Factories: Smart factories are a new kind of factories that transform central control into decentralized intelligence by making physical objects and people an integrated part of the production process with innovative technologies such as IoT, CPS (Cyber Physical Systems), etc. (Shrouf et al., 2014). With Industry 4.0, factories become more flexible, more dynamic, smarter, as well as self-optimizing and automating (Lu, 2017).

Cyber Physical Systems - Cyber Security: CPS are industrial automation systems that combine the physical and virtual world and develop innovative forms of operation (Hofmann and Rüsçh, 2017).

Big Data: The datasets formed by various data can be used for monitoring, control and optimization in order to improve process and product quality (Reis and Gins, 2017).

Autonomous Robots: These are the smart machines that are part of a distributed production line that requires mobile support to shorten production time or make ready them to another machine for further processing (Gonzalez et al., 2017).

Simulation: Production processes and performances are easily simulated by integrating different computer programs to optimize all industrial processes (Akgül et al., 2018).

System Integration: Manufacturers can only meet the demands of the market in the shortest time and in the best way with systems where each process is integrated with each other (Doh et al., 2016).

Cloud Technologies: The production context accelerates production processes with different cloud technologies and provides virtual access to assets (Pedone and Mezgar, 2018).

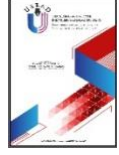
Augmented Reality (AR): AR integrates virtual information into the real environment and thus allows the virtual reality to be perceived as present in the conditions of the moment.

Machine to Machine (M2M): Machine-to-machine access is becoming more and more popular with the Internet of objects (Tagarian and Ghahfarokhi, 2019).

To identify the existence of relationship between students' knowledge level in Industry 4.0 and beliefs towards necessity of Industry 4.0, an online survey was conducted with 202 graduate students and a correlation analysis was run. Results of the study indicate that sampled students believe that Industry 4.0 is highly necessary. Another interesting result of this study is that the knowledge level in Industry 4.0 of students does not differ according to the institute where they study, but their belief towards necessity of Industry 4.0 differs. Finally, "increased productivity" represents the most important advantage of Industry 4.0 whereas "high initial investment costs" stands out as the most important disadvantage of Industry 4.0. Although there have been studies regarding to existing and potential technological and economical aspects on society and individuals, there is a lack of understanding of the social impact of it. To fill this gap, this study attempts to focus on the technological, economical, and social impacts of Industry 4.0 on society and individuals with a holistic approach by questioning the perceptions of university students and examining the advantages and disadvantages of Industry 4.0 as well.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4, Year
4, Sayı 9, Issue 9, Ağustos 2022, August 2022
e issn: 2687-2641

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETMENLERİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMALARIN İNCELENMESİ*

REVIEW OF RESEARCH CONDUCTED ON PROBLEMS FACED BY TEACHERS
IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Turan PALABIYIK

Doktora Öğrencisi, Dicle Üniversitesi,
Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim
Programları ve Öğretim Bilim Dalı,
Diyarbakır/Türkiye.
PhD Student, Dicle University, Institute
of Educational Sciences, Curriculum and
Instruction,
Diyarbakır/Turkey.
turanpalabiyik@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3799-5008

Behçet ORAL

Prof. Dr., Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim
Dalı, Diyarbakır/Türkiye.
Prof. Dr. Dicle University, Ziya Gökalp
Faculty of Education, Department of
Educational Sciences,
Diyarbakır/Turkey.
oralbehcet@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6885-1683

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1091987

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 23.03.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 22.08.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Palabiyik, T. & Oral, B. (2022). Yabancı Dil Öğretiminde Öğretmenlerin Karşılaştığı Sorunlar Üzerine Yapılan Araştırmaların İncelenmesi. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(9), 638-654.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbadderigi@gmail.com

* Bu çalışma 5. USVES Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Sempozyumu'nda (12-13 Mart 2022) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Öz: Bu araştırmanın amacı, yabancı dil öğretiminde öğretmenlerin karşılaştığı sorunları, yapılan araştırmalar doğrultusunda incelemektir. Araştırma, Türkiye’de 2010-2020 yılları arasında, farklı illerde bulunan ilköğretim, lise ve lisans seviyesindeki eğitim kurumlarında, yabancı dil öğretiminde, okuma, yazma, özellikle dinleme ve konuşma becerilerinin ediniminde, öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları belirlemeye çalışan araştırmaları kapsamaktadır. Konu olan araştırmalar, online erişime açık veri tabanlarından alınmıştır. Bu araştırma, yabancı dil öğretiminde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları yapılan araştırmalara dayalı olarak betimlemeyi amaçladığı için araştırma deseni nitel araştırma ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Araştırma verileri içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın kapsamını yabancı dil öğretiminde öğretmenlerin karşılaştığı sorunları ele alan araştırmalar oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler, yabancı dil öğretim programının okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini içeren etkinliklerin öğrencileri zorlayıcı seviyede olduğu, öğretmenlerin programın öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerine uygun olmadığını ifade ettikleri saptanmıştır. Ayrıca bu konuda yapılan araştırma sonuçları materyal, sınıf ortamı ve diğer olanaklar açısından da öğretmenlerin gereksinimlerinin karşılanmadığını göstermiştir. Yine programın iletişimsel beceri hedeflerine uygun olarak hazırlanması gereken ölçme ve değerlendirme yöntem ve tekniklerinin, yetersiz ve uygun olmadığı öğretmenler tarafından ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil Öğretimi, Yabancı Dil Öğretiminde Sorunlar, Yabancı Dil Öğretiminde Öğretmenlerin Karşılaştığı Sorunlar

Abstract: The aim of this research is to examine the problems faced by teachers in foreign language teaching. The research includes studies that try to determine the problems faced by teachers in foreign language teaching, reading, writing, especially listening and speaking skills, in primary, high school and undergraduate education institutions located in different provinces in Turkey between the years 2010-2020. The researches in question were taken from databases open to online access. The research design was carried out with qualitative research. Document analysis was used as the data collection method. Research data were analyzed by content analysis. According to the results of the research, it was determined that the activities involving the reading, writing, listening and speaking skills of the foreign language teaching program were at a challenging level for the students, and that the teachers stated that the program was not suitable for the students' readiness levels. In addition, the results of the research on this subject showed that the teachers' needs were not met in terms of materials, classroom environment and other opportunities. Again, it was stated by the teachers that the measurement and evaluation methods and techniques, which should be prepared in accordance with the communicative skill objectives of the program, were insufficient and inappropriate.

Key Words: Foreign Language Teaching, Problems in Foreign Language Teaching, Teacher Problems in Foreign Language Teaching

GİRİŞ

Sosyal iletişim araçlarının kullanılmaya başlanması, ekonomik, teknolojik, toplumsal ve daha birçok alandaki etkileşim, insanların birbiriyle iletişimlerini gerekli kıldığı gibi yaygınlaştırmasıyla, birbirini anlayabilmenin ve aynı dili konuşmanın önemi daha çok anlaşılmıştır (Palabıyık ve Çakmak, 2021). 19. yüzyılın ortalarından itibaren yabancı dil öğreniminin önemi ülkemizde de fark edilerek ve

çağın gereksinimlerini karşılayabilmek için, dil alanında birçok reform yapılmış ve programlar geliştirilip denenmiştir (Güler, 2005). Bu kadar çok dil ve kültürün bir arada olduğu dünyamızda, yabancı dil; kültürel ve kişisel gelişim için olduğu kadar, farklı kültürleri tanımada da önemli hale gelmiştir (Pavlenko, 2003).

Dünyanın birçok ülkesinde, resmi ve özel kurum ve kuruluşlarda iletişim dili olarak İngilizcenin tercih edildiği düşünüldüğünde, dil öğreniminin gerekliliği tekrar fark edilmiştir (Özmat ve Senemoğlu, 2020). Günümüzde, birçok teknolojik alet ve iletişim aracının altyapısı, geliştirilmesi, üretimi ve kullanımında İngilizce ortak dil olarak kabul edilmiş ve yazılı ve görsel basın platformlarında da yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Tok ve Arıbaş 2008). Ülkemizde de bu sebeplerle birlikte, Avrupa birliğine uyum sürecinde, yabancı dil eğitiminde yapılması gereken birçok değişiklik güncellemeler olduğu anlaşılmıştır (Güler, 2005).

2012 yılından itibaren eğitimde 4+4+4 eğitim sistemine geçildiği görülmektedir. Sistem öğrencilerin yabancı dile maruz kalma yaşını daha da aşağıya çekmeyi hedeflemekte, aynı zamanda iletişim hedefli yabancı dil öğrenme hedeflerine ulaşılması amaçlanmaktadır (Ekmekçi, 2019). Bu amaçla hazırlanan İngilizce dersi öğretim programı temelde Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Programında belirtilen ilkeleri kendine merkez edindiği görülmektedir (Aybek, 2015). Çağdaş eğitime ulaşmak için bilim ve teknoloji alanındaki değişimlerin program geliştirme sürecine yansıtılması ve süreçteki her bir değişikliğin yeniliklere cevap verebilecek güncellemelerin programa dâhil edilmesini program geliştirme süreci olarak düşünebiliriz (Yaman, 2018).

İngilizcenin daha kolay ve düzgün bir şekilde öğrenilmesini sağlamak için yeni araştırmalar ve reformlar yapılmaktadır. Bu kapsamda öğretim programları sürekli yenilenmektedir. Geliştirilen bu öğretim programlarını uygulama aşamasında ne gibi sorunlar ortaya çıktığını tespit etmek ayrıca önem arz etmektedir. Yabancı dil öğrenmek için birçok bileşen, materyal, teknolojik altyapı, sınıf ortamı ve uzman bir eğitmeniye ihtiyaç olduğu açıktır. Yabancı dil öğrenme; dinleme, konuşma, yazma ve okuma becerilerini içeren bir etkinliktir. Yabancı dil öğrenmede bu becerileri kazanmak için birçok farklı materyale ihtiyaç duyulmaktadır (Şimşek, 2014). Örneğin, dinleme becerisinin kazanılmasında farklı dinleme aktivitelerine maruz kalmanın önemi bilinirken öğrenme öğretme sürecinde dersin uygulanması aşamasında öğretim ortamında ses sağlayıcı gerekli materyallerin olması da tartışılmaz bir gerçektir (Palabıyık ve Sakız, 2021). Ayrıca konuşma, okuma ve yazma becerilerinin kazandırılmasında da farklı materyal oldukça önemlidir. Günümüzde teknolojinin kullanımının da yabancı dil öğrenmede birçok kolaylıklar ve yenilikler sağladığı görülmektedir (Özmat ve Senemoğlu, 2020). Teknoloji kullanımıyla hedef dile maruz kalma olanağı ve maruz kalma süresinin artışı gözlemlenmektedir. Ayrıca teknolojinin sağladığı iletişim kolaylığı da hedef dili konuşanlara ulaşmakta kolaylaşmıştır. Teknolojinin kullanımının yanında yabancı dil öğretimi için düzenlenmiş uygun bir sınıf ortamına da ihtiyaç vardır (Ogawa, 2018). Alanında uzman bir eğitmeni ve iyi planlanmış bir yabancı dil eğitim-öğretim programı diğer ihtiyaç duyulan değişkenler arasındadır (Ali, 2008).

Özellikle ülkemizde yabancı dil eğitime bu kadar önem verilmesine rağmen çeşitli nedenlerden dolayı beklenen başarının ve ilerlemenin gerçekleşmediği belirtilmektedir. Dil öğrenmeyi engelleyen bu sebepleri iyi anlamak, aksaklık ve sorunları tespit etmek ayrıca önem arz etmektedir. Bu yeni program geliştirme çalışmaları için veri sağlayacaktır (Adalı, 2018). Ayrıca bu sorunların tespiti neticesinde yabancı dil eğitiminde belirlenen hedeflere ulaşmak daha kolay, etkili, yararlı ve kalıcı olacağını söylemek mümkündür. Belirlenen hedeflere ulaşmak için, öğretim programına dâhil edilen her türlü etkinlik, aktivite, materyal, kazanım, sınıf ortamı, yöntem ve teknikler gibi unsurların dikkate alınmasında fayda vardır. Ayrıca yabancı dil öğretiminde yaşanan sorunları azaltmak için işlevsel planlama yapmak, dört temel dil becerisinin geliştirilmesi, görsel ve işitsel materyallerin kullanılması, somuttan soyuta, kolaydan zora öğretim, verilen kazanım sayısının yeterliliği, anadil kullanımının kısıtlanması, aktif katılım, bilgiyi yaşanan hayatla içselleştirme, isteklendirme, kişisel farklılıklar ve hazırbulunmuşluk düzeyinin dikkate alınması gereken hususlardır (Demirel,1998).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, yabancı dil öğretimi ile ilgili yapılan çalışmaları incelemektir. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

- 1) Öğretmenlerin yabancı dil öğretiminde, okuma, dinleme, konuşma, yazma becerilerini kazandırırken yaşadığı sorunlar nelerdir?
- 2) Öğretmenlerin, yabancı dil öğretiminde, öğrencilerle ilgili yaşadığı sorunlar nelerdir?
- 3) Öğretmenlerin, yabancı dil öğretiminde, ihtiyaç duyulan materyaller ile ilgili yaşadığı sorunlar nelerdir?
- 4) Öğretmenlerin, yabancı dil öğretiminde, ölçme ve değerlendirme ile ilgili yaşadığı sorunlar nelerdir?

Yöntem

Bu araştırma, yabancı dil öğretimi ile ilgili yapılan çalışmaların bulgularına dayalı olarak öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları belirlemeyi amaçlandığından nitel araştırma türlerinden durum çalışmasıyla yürütülmüştür (Gündoğdu ve Eken, 2020: 292). Araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Merriam, 1998). Doküman incelemesi, bir araştırma problemi hakkında belirli zaman dilimi içerisinde üretilen dokümanlar ya da ilgili konuda birden fazla kaynak tarafından ve değişik aralıklarla üretilmiş dokümanların geniş bir zaman dilimine dayalı analizini olanaklı kılmaktadır (Şimşek, 2009).

Araştırmanın Kapsamı

Araştırma, Türkiye’de 2010-2020 yılları arasında, farklı illerde bulunan ilköğretim, lise ve lisans seviyesindeki eğitim kurumlarında, yabancı dil

öğretiminde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları belirlemeye çalışan araştırmaları kapsamaktadır. Araştırma, Türkiye’de 2010-2020 yılları arasında, farklı illerde bulunan ilköğretim, lise ve lisans seviyesindeki eğitim kurumlarında, yabancı dil öğretiminde, okuma, yazma, özellikle dinleme ve konuşma becerilerinin ediniminde, öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları belirlemeye çalışan araştırmaları kapsamaktadır. Araştırmaya konu olan 20 makaleye, Tübitak Ulakbim, Google Akademik arama motoru ile ulusal ve uluslararası yayın yapan hakemli eğitim ve sosyal bilimler alanındaki dergilerden ulaşılmıştır.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılarak ulaşılan tezlerin ve makalelerin içerik analizleri yapılmıştır. Nitel çalışmalarda dokümanların incelenmesinde içerik analizi kullanılmaktadır (Merriam, 1998). İçerik analizi genellikle çok sayıdaki metin içeriklerinin ortak yönlerini ortaya çıkarmak amacıyla, önemli olan anlamların yapılandırılmasına ve sınıflandırılmasına yönelik, nitelden nicele doğru genelleştirmeyi sağlayan bir yorum biçimidir (Gökçe, 2006). İçerik analizinde yapılan temel işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). İçerik analizinin gerçekleştirilmesi seçme-indirgeme, gruplandırma, genelleştirme-soyutlaştırma ve kuramla ilişkilendirme aşamalarının izlenmesini gerektirmektedir (Gündoğdu ve Eken, 2020).

Araştırmanın amacına uygun olarak, araştırma bulgularında belirlenen araştırma soruları, sonuçları ve bulguları ortaya konup araştırmaya dahil olan makaleler ve yüksek lisans tezlerinin incelenmesiyle, yabancı dil ediniminde önem teşkil eden, gerekliliği anlaşılıp, ihtiyaç duyulan alanlara uygun olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, dört dil becerisi ediniminde, öğrencilerle ve sağlanan materyal ve olanaklarla ilgili karşılaşılan sorunlar üzerine değinilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

İçerik analizinde geçerlilik, araştırmanın amaçları ve araçları arasındaki uyuma bağlıdır (Bilgin ve Geban, 2006). Bu nedenle içerik analizinde belirlenen kategorilerin konu ilgilerince açıkça anlaşılır herkesçe paylaşılabilir nitelikte olması ve aşamaların iyi organize edilmesi gerekmektedir. Güvenirlik ise özellikle kategori sistemi ve buna bağlı olarak kodlama işlemiyle sağlanmaktadır. Bu bağlamda güvenirliliğin en önemli belirtisi, kategori sisteminin oluşturulması ve her bir kategorinin açıkça tanımlanması işlemidir (Gökçe, 2006).

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma kapsamında, dört dil becerisi ediniminde, öğrencilerle ve sağlanan materyal ve olanaklarla ilgili karşılaşılan sorunlarla hakkında elde edilen bulgulara değinilmiştir.

1. Yabancı Dil Öğretiminde Okuma Dinleme Konuşma ve Yazma Becerilerini Kazandırırken Öğretmenlerin Yaşadığı Sorunlar

Özel (2011) çalışmasında, okuma becerisiyle ilgili öğretmenlerin yaptıkları yorumlara baktığımızda, öğretmenler okuma metinlerinin anlaşılır, önceden edindikleri kelime bilgilerinin üzerine inşa edilerek, ünitenin kazanımları veya hedeflerini doğrultusunda yeni kelimelerle harmanlanarak oluşması gerektiğini belirtmektedirler. Bu bakımdan yeni eklenen kelimelerin çok fazla olmaması ve öğrencilerin seviyesi bakımından çok zorlayıcı olmaması gerektiğine dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu bakımdan seviye olarak zorlayıcı ve yeni kelimelerin fazlalığının, öğrencilerde okuduklarını anlamada zorlanma, bu nedenle öğrencilerde isteksizliğe sebep olduğunu düşünmektedirler. Aynı zamanda Gökdemir (2015) bilinmeyen kelimelerin fazlalığının, öğrencilerde dikkat dağınıklığına sebep olarak, okuma aktivitelerinden daha çabuk sıkılmalarına sebep olduklarını gözlemlemiştir. Bunun yanında Çarıkçioğlu (2019) çalışmasında, öğrencilerin bilinmeyen kelimeleri bulmaya çalışırken harcadıkları zaman artığından dolayı, bu durumda ayrıca öğrencilerin motivasyonunda azalmaya sebep olduğu belirtilmektedir.

Erdem (2016) çalışmasında, okuma becerisiyle ilgili yapılan aktivitelerle ilgili öğretmenlerin belirttikleri bir diğer nokta olarak parçaların gereğinden daha uzun olması ifade edilmektedir. Öğretmenler, öğrencilerin kısa olan metinlerde kelime bilgilerinin yeterli olduklarını düşünerek sözlük kullanmaya daha az meyilli olduklarını ama nispeten daha uzun olan paragraflarda bilmedikleri kelimenin fazla olacağını düşünüp sözlük kullanma zorunda oldukları hissiyatına kapılarak daha çok sözlük kullanmaya meyilli olduklarını gözlemlediklerini belirtmektedirler.

Demirpolat'a (2015) göre, konuşma becerisiyle ilgili öğretmenlerin yaptıkları yorumlara baktığımızda, öğretmenlerin, öğrencilerin konuşmayla ilgili kaygıları ve korkuları olduğunu sonucuna ulaşıldığı görülmektedir. Bu durumun en önemli sebebi öğrencilerin konuşurken hata yapma korkusu olması olduğu belirtilmektedir. Bunun yanında, Bilgin ve Geban (2006) çalışmalarında, öğrencilerin konuşurken sahip olduğu kelime bilgisinin yeterli olmayacağı düşüncesine kapılarak, bu düşüncenin öğrencilerde konuşma esnasında ortaya çıkan kaygı ve korkuların artmasına neden olduğu ayrıca ifade etmektedir.

Ayrıca, Ertuğ ve Canan (2014) çalışmalarında, öğrencilerin konuşma aktivitesine hazırlanması istendiğinde seçilen yöntemin başlangıçta grup çalışması değil de, bireysel olarak aktiviteye katılmaları, aktivitenin ısınma aşamasında bile öğrencilerin kendilerini güvensiz bir durumda hissetmelerine neden olduğu belirtilmektedir. Öğrencilerin kendilerini güvensiz hissetmelerine sebep olan bir diğer unsurun konuşma için seçilen aktivitelerin içeriğinin ve konuların ilgisiz ve zor olduğu durumlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Su Bergil (2018) çalışmasında, dinleme becerisiyle ilgili öğretmenlerin yaptıkları yorumlara bakıldığında, öğretmenler, öğrencilerin dinleme aktivitelerinin başlangıcında etkinliğe katılımın ve motivasyonun yüksek olmasına rağmen,

dinleme aktivitelerinin ilerleyen safhalarında etkinliğe devam edemeyen ve motivasyonu düşen öğrencilerin arttığını gözlemledikleri sonucuna varılmaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri öğrencilerin İngilizce cümle yapılarını Türkçe mantıkla düşünmeleridir. Bu sebeple öğrenciler kelimeleri bir araya getirirken zorlanmakta, anlam bütünlüğüne ulaşamamaktadır. Ayrıca Kızıldağ'a (2009) göre, öğrenciler, kelimeleri duydukları andan itibaren kelimeleri birleştirip cümleleri anlamaya değil, kelime kelime çeviri yapmaya çalıştıklarından dolayı diğer kelimelere yetişemedikleri ve anlayamadıklarını gözlemlediklerini ifade etmektedirler. Bu durumun öğrencilerde dinleme aktivitelerine devam isteğine engel olduğu sonucuna varılmaktadır.

Yazma becerisiyle ilgili öğretmenlerin yaptıkları yorumlara bakıldığında, öğretmenler, öğrencilerin İngilizce cümle yapısını ve kelimelerin sıralanışı Türkçe dilbilgisi kuralları ve cümle yapısı olarak değerlendirmesinden dolayı İngilizce cümle kurmakta zorlandıklarını ifade etmektedirler (Gelbal ve Kelecioğlu, 2007). Aynı zamanda Türkçede dilbilgisi kurallarını İngilizceye aktarmakta zorluk yaşamaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri olarak öğrencilerin Türkçe dilinin kurallarını da eksik ve yetersiz olarak öğrenmeleriyle, hedef dili öğrenmede ve anlamlandırmada da eksik ve yetersiz kalmaları olarak belirtmektedirler (Cihan ve Gürten, 2013).

2. Öğretmenlerin, Yabancı Dil Öğretiminde, Öğrencilerle İlgili Yaşadığı Sorunlara İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Eğitim öğretimin hedef kitlesi öğrenciler olduğu düşünüldüğünde; öğrenciler ile ilgili ortaya konulan her türlü sorun çok önemlidir. Paker (2007) ve Küçüktepe vd. (2014), ikinci sınıf İngilizce dersi programına ilişkin öğretmenlerin görüşlerini konu aldıkları çalışmalarında, öğretmenlerin bu kademe için karşı karşıya kaldıkları en önemli sorun olarak, öğrencilerin hazırbulunuşluklarının yetersiz olduğunu belirtmektedirler. Bu durum her eğitim öğretim yılı başında kendisini göstermektedir. Öyle ki bu durum, sınıfta bulunan öğrenci sayısının fazlaştığı sınıflarda kendisini daha da çok göstermektedir. Tok ve Arıbaş (2008) çalışmasında, öğrenciler arasındaki seviye farklılıkları öğretmenlerin aktivite ve etkinlik seçimini zorlaştırmakta, aynı zamanda öğretmenlerin her öğrenciye akademik olarak dokunmasına da olanak vermediği bulunmuştur. Bu durumun aynı zamanda eğitim her bireye eşit bir şekilde ulaşmasını savunan kapsayıcı eğitimin ilkelerine aykırı olduğu görülmektedir.

Mehdiyev vd. (2019), öğrencilerin derse karşı olan ilgisizliği de öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar arasında olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Gökcan (2016) çalışmasında, çeşitli kademelerde öğrencilerin girecekleri TEOG, LGS, AYT gibi sınavlarda, öğrencilerin puan getirisinden dolayı diğer derslere çalışmayı daha çok tercih ettiği görüldüğü sonucuna ulaşmaktadır.

Duman (2007), öğrencilerin derse katılımını etkileyen bir diğer durumunun, ailelerin sosyoekonomik durumu ve eğitim seviyesi olduğu öğretmenler tarafından belirtildiğini ifade etmektedir. Ailelerin ekonomik durumundan dolayı öğrencilerin

yabancı dil kaynaklarına ulaşımında farklılıklar gözlemlendiği, bu durumun öğrencilerin başarısına doğrudan etki ettiği sonucuna ulaşmaktadırlar. Ayrıca Ketene (2021), ekonomik durumu daha iyi olan ailelerin, öğrencilere yabancı dile maruz kalma imkanını daha çok sağladığını sonucuna vardıklarını ifade etmektedir. Eğitim seviyesi daha yüksek olan ailelerde, eğitime ve yabancı dil öğrenmeye duyarlılığın daha yüksek olduğunu gözlemlediklerini sonucuna ulaştıklarını belirtmektedirler.

3. Öğretmenlerin, Yabancı Dil Öğretiminde, Sağlanan Materyallerle ve Olanaklarla İlgili Yaşadığı Sorunlara İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Yabancı dil eğitiminde materyal gereksinimi, kullanılan kitapların yeterliliği, sınıf ortamının uygulduğu gibi konuların yabancı dil öğretiminde oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Özellikle günümüzde, durmadan gelişme kaydeden teknoloji eğitim-öğretime yeni fırsatlar sunduğu gibi, bu fırsatlar kendini yabancı dil öğreniminde de göstermektedir. Çavuşoğlu vd. (2016) çalışmasında, öğretmenlerin milli eğitim bakanlığının kendilerine sağladığı kitapların görsellik olarak ilgi çekici olmamasından ve eğitimsel olarak içeriğinin yetersiz ve karmaşık olduğundan rahatsızlığını dile getirdikleri sonucuna varmaktadırlar. Şahin (2018), öğretmenler özellikle sağlanan kitapların içerisinde yer alan okuma, dinleme, yazma ve konuşma egzersizlerinin ünitenin hedef içeriğine göre zor olduğunu, bu durumun öğrencilerde isteksizliğe sebep olduğunu belirtmektedir. Deveci vd. (2016), sınıf ortamının ve sınıf ortamında yabancı dil öğretimi için sağlanan materyallerin de yetersizliğini öğretmenler ayrıca vurgulamaktadır.

4. Öğretmenlerin, Yabancı Dil Öğretiminde, Ölçme ve Değerlendirmeye İlgili Yaşadığı Sorunlara İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Birçok çalışma, yabancı dil öğretiminde hedef, içerik ve sürecin haricinde, tüm bu kazanımları değerlendirecek öğretim programının değerlendirme aşamasının da oldukça önemli olduğunu ve belki de en önemli aşama olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü değerlendirme aşaması hedeflerin ne kadar kazanıldığını ölçmede oldukça önemlidir (Kan ve Koç, 2020). Dönder vd. (2012) çalışmasında, değerlendirme aşamasının oldukça önemli olduğunun farkında olduklarını ancak öğretim programının ve eğitim sisteminin hedefleri ve içeriği ölçmede yeterli olmadığı gibi, aynı zamanda uygun ölçme araçları uygulanmadığı sonucuna vardıklarını belirtmektedir. Öğretmenlerin yabancı dil öğreniminde iletişim kabiliyetinin kazanmanın önemli olduğu ve güncellenen yabancı dil öğretim programlarının bu amaçla hazırlandığı, ancak yazılılarda, projelerde veya ders etkinliklerine katılım değerlendirmelerinde iletişim kabiliyetini ölçen araçların kullanılmamasının büyük bir eksiklik olduğunu belirtilmektedir (Yaman, 2018). Ayrıca, Gelbal ve Kelecioğlu (2007), LGS gibi sınavlarda yabancı dil öğretiminin hedeflerine uygun olmayarak soruların sadece test olması ve yine hedef dilde iletişim kabiliyetini ölçecek araçların kullanılmaması öğretmenler tarafından eleştiri gördüğünü ifade etmektedirler. Öğretmenler hedef dilde iletişim kabiliyetinin ölçülmemesi ve iletişim kabiliyetinin sınavda değerlendirilmemesi, öğrencilerin

iletişim kabiliyetine gerektiği kadar önem vermemesine ve bu nedenle öğrencilerin yeteri kadar iletişimle ilgili aktivitelere katılmamasına sebep olduğunu ifade etmektedirler (Seçkin, 2011).

Öğretmenler, sınıf ortamının ve sınıf ortamında sağlanan materyallerin, öğrencilere hedef dilde iletişim kabiliyetini kazandıracak imkanları sunması gerektiğini belirtmektedir. Sınıf ortamının, öğrencilerin birbiriyle iletişime geçmesini sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Buna ek olarak, yabancı dil öğrenmede önemli olan özellikle dinleme ve konuşma becerilerinin öğrenciler tarafından kazanılmasını ve bu kazanımın devam ettirilerek yaşayan bir varlık olan dilin güncellemelerini yakalayabilmelerini sağlayacak, ses dosyaları, video kayıtları gibi materyallerin temini ve kullanımının oldukça önemli olduğu belirtilmektedir (Erdem ve Yücel, 2017).

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Yabancı dil öğrenimi günümüzde çok önemli olduğu bilinen bir ihtiyaçtır. Küreselleşen dünyada milletlerin birbiriyle olan iletişimini sağlamada önemli bir yer tutan yabancı dil bir gereksinim olarak giderek önemini artırmaktadır (Baysal ve Gürbüz, 2020). Bu gereksinimi karşılamak için birçok araştırma yapılmış olup, yabancı dille ilgili bireylerin ve toplumların gereksinimini sağlayacak öğretim programları hazırlanmaya çalışılmaktadır (Aybek, 2015). Hazırlanan bu programlarda ortaya çıkan eksikleri öğretmenlerin gözünden ortaya koymanın, ileriki zamanda ortaya konacak programlara bir rehber olacağı aşikâr olduğu kabul edilmektedir (Özcan, 2021).

Çalışmalar açıkça göstermektedir ki, öğretmenler, öğrencilerin yabancı dil eğitiminde dil becerilerini edinmede hazırbulunuşluk seviyelerinin yeterli olmadığını ifade etmektedir (Altın, 2014). Öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerinin düşük olması öğretmenlerin istedikleri başarıyı elde edememesine neden olduğu gibi öğretmenlerin öğrencilerin seviyelerine inerek onlara ulaşmada başarılı olmasını da engeller (Ekmekçi, 2019). Ayrıca öğrencilerin öğrendikleri yabancı dili, Türkçe cümle yapısı gibi düşündüklerinden dolayı hedef dilin cümle yapısını öğrenmede zorluk yaşadıklarını belirtmektedirler (Ali, 2008). Aynı zamanda öğrencilerin dinleme ve konuşma becerileri esnasında cümleye bir bütün olarak değil, kelime kelime çeviri yaptıkları için cümleye anlam vermede zorlandığı da saptanmıştır. Bu duruma ek olarak öğrencilere sunulan etkinliklerin ve kitap içeriklerinin, programın hedeflerine uygun olmayacak seviyede zorlayıcı olduğu görüldüğü öğretmenler tarafından düşünülmektedir (Gök vd., 2018).

Öğrenci ailelerinin sosyoekonomik ve eğitim seviyelerinin, öğrenci başarısı üzerinde de doğrudan bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir (Adalı, 2018). Sosyoekonomik ve eğitim seviyeleri yüksek olan ailelerin öğrencilerinin başarılarının diğer öğrencilere oranla daha yüksek olduğu öğretmenler tarafından ifade edilmektedir (Sakız ve Baş, 2019). Bu durum en çok öğrencilere sağlanan materyallerde ve ailelerin eğitime bakış açılarında gözüktüğü düşünülmektedir (Özel Tekin, 2011).

Öğretmenler, yabancı dil eğitiminde hazırlanan programların hedeflerine ne kadar ulaştığını ölçmede kullanılan değerlendirme araçlarının amacına hizmet etmediği ve yetersiz olduğunu ifade etmektedir (Kozikoğlu, 2014). İletişim becerisine önem verdiği düşünülerek hazırlanan eğitim programının ölçme ve değerlendirme boyutunda iletişim becerisini ölçmediğini ifade etmektedir (Ağca, 2012). Aynı zamanda, milli eğitim tarafından hazırlanan sınavlarda da iletişim becerisini ölçmeye yönelik olmayan yöntem ve teknikler kullanması sebebiyle, iletişim becerisi kazandırma hedefi olan yabancı dil öğretim programının amacına hizmet etmediği öğretmenler tarafından vurgulanmaktadır (Çelebi ve Narinalp, 2020).

ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar doğrultusunda, İngilizce öğrenme sürecinde öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri bağlamında şu önerilere yer verilebilir:

Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. İngilizce derslerinde test çözme, cümle çevirisi kelime ezberleme gibi sadece sınav odaklı çalışmalara yer verilmeyerek; yabancı dil bir iletişim aracı olarak ön plana çıkartılmalı, öğrencilerde sınav kaygısına neden olmaktan kaçınılmalıdır. Dil öğrenme sürecinde öğrencinin iletişim becerisine sahip olması ve etkili bir öğrenme hedefine ulaşmak için dört dil becerisinin de (okuma, anlama, dinleme ve konuşma) ölçülmeye çalışıldığı sınavlar yapılmalıdır.

2. Ders kitaplarının yetersizliğinin giderilebilmesi için ders kitapları incelenerek ve bu konuda öğretmenlerin görüşleri de alınarak kitaplardaki eksiklikler belirlenmelidir. Kitaplar; öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırıcı ve belleklerinde kalıcılığı destekleyici görsel unsurlarla zenginleştirilmiş, dört dil becerisini de içeren etkinlik temelli, öğrenirken eğlenebilmelerine de olanak tanıyan nitelikte oluşturulmalıdır. Bununla birlikte ders kitapları açık ve anlaşılır olmalıdır. Evde konu tekrarı yapmaya ve öğrenmede kalıcılığı sağlamaya yönelik CD'ler verilmelidir.

3. Öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerini artıracak, takviye kurslar, ekstra etkinlikler gibi çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerindeki farklılıklarına göre sınıflar da oluşturulabilir.

4. Fiziksel ve teknolojik donanımın önemli olduğu düşünüldüğünde sınıflarda bu bakımdan oluşan eksiklik öğrenciler açısından karşılaşılan sorunlar arasındadır. Fiziksel altyapı ve okulun durumuna göre yabancı dil öğretimi için ayrı derslikler kurulup gerekli görsel-ışitsel materyaller temin edilmelidir. Fiziksel ve teknolojik donanıma ek olarak, sınıf içi etkileşimi ve verimliliği arttırmak için, U-tipi oturma düzenine uygulanarak, sınıf mevcudu olabildiğince minimum düzeyde tutulmalıdır.

5. Derslerde dört dil becerisinin etkin kullanımı ve iletişim odaklı kazanım için çağdaş, öğrenci merkezli ve öğrencilerin konuşma ve iletişim becerileri etkin

kullanmasına teşvik edici ve cesaret verici yöntem, teknikler ve etkinlikler geliştirilip uygulanmalıdır.

6. Ayrıca, ailelerin sosyoekonomik ve eğitim seviyelerindeki farklılıkların, öğrencilerin eğitimde gösterdikleri başarıyı olumsuz etkilememesi için, kapsayıcı eğitimin bir gereksinimi olarak öğrencilere eşit imkanlar sunan bir eğitim sistemi ve olanakları sağlanmalıdır.

İleride Yapılacak Araştırmalara Öneriler

1. İngilizce öğretiminde karşılaşılan sorunlar, zaman içerisinde çağın gereksinimlerine ve ihtiyaçlara göre değişmesi sebebiyle her fırsatta bu sorunlar tekrar belirlenebilir ve çözüm önerileri güncellenebilir.

2. Farklı ülkelerde de, yabancı dil eğitimiyle ilgili karşılaşılan sorunların nasıl belirlendiği ve çözümler sunulduğu araştırılıp değerlendirilebilir.

3. Yabancı dil eğitimiyle ilgili tüm tarafların beklentileri ayrıntılı olarak tespit edilip, bu beklentilere göre yeni araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Adalı, C. (2018). *Okullarda İngilizce Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar (Denizli İli Çivril İlçe Örneği)*. (Tezsiz Yüksek Lisans Projesi). Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Ağca, R. K. (2012). Yabancı Dil Öğretiminde Basılı Materyallere Sağlanan Mobil Çokluortam Desteğinin Kelime Öğrenimine ve Motivasyona Etkisi. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 317182.

Ali, I., (2008). Yabancı Dil Eğitimimizdeki Yanlışlar Nereden Kaynaklanıyor?. *Dil ve Dilbilimi Çalışmaları Dergisi* 4(2), 15-26.

Altın, M. (2014). Kültürel Materyallerle Zenginleştirilmiş Okuduğunu Anlama Öğretiminin Öğrencilerin Kelime Hazinesi ve İngilizce Dersi Tutumuna Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 366608.

Altın, M., & Saracaloğlu, A. S. (2018). İngilizce Öğretimindeki İhtiyacımız Nedir? Bir Olgu Bilim Çalışması. *Journal of Language Education and Research* 4(2), 137-159.

Aybek, B. (2015). İlkokul İkinci Sınıf İngilizce Dersinin İngilizce Öğretmenlerinin Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi. *Turkish Studies (Elektronik)* 10(15), 67-84.

Baysal, E. A., & Gürbüz, O. (2020). İngilizce Okuma Becerisinde Karşılaşılan Sorunların "Jigsaw Reading" Tekniği ile Giderilmesi. *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi* 6(1), 37-56.

Bilgin, I., & Geban, Ö. (2006). The Effect of Cooperative Learning Approach Based on Conceptual Change Condition on Students' Understanding of Chemical Equilibrium Concepts. *Journal of Science Education and Technology* 15(1), 31-46.

Cihan, T., & Gürlen, E. (2013). İlköğretim 5. Sınıf İngilizce Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 13(1), 131-146.

Çarıkcıoğlu, M. (2019). 2018 Ortaöğretim İngilizce Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 590611.

Çavuşoğlu-Deveci, C., Arslan-Buyruk, A., Erdoğan, P., & Yücel-Toy, B. (2016). İngilizce Konuşma Becerisinin Öğretimine İlişkin İhtiyaçların Değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies* 11(14), 915-934.

Çelebi, M., & Narinalp, N. Y. (2020). Ortaokullarda İngilizce Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 15(1), 4975-5005.

Demirel, Ö. (1999). *Yabancı Dil Öğretimi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Demirpolat, B. Ç. (2015). *Türkiye'nin Yabancı Dil Öğretimiyle İmtihani, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: Turkuaz Matbaacılık Yayıncılık.

Deveci, C. Ç., Buyruk, A. A., Erdoğan, P., & Toy, B. Y. (2016). *İngilizce Konuşma Becerisinin Öğretimine İlişkin İhtiyaçların Değerlendirilmesi*. Turkish Studies-International Periodical for the Languages. *Literature and History of Turkish or Turkic* 11, 14.

Dinçer, B., & Saracaloğlu, A. S. (2018). 7. Sınıf İngilizce Öğretim Programının Stufflebeam'in Bağlam-Girdi-Süreç-Ürün Modeline Dayalı Olarak Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Turkish Studies (Elektronik)* 13(19), 561-588.

Dönder, A., Elaldı, Ş., & Özkaya, Ö. M. (2012). Öğretim Elemanlarının Üniversite Düzeyindeki Temel İngilizce Öğretiminde Kullanılabilecek Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Yöntemlerine İlişkin Görüşleri. *Turkish Studies* 7(1), 953-968.

Duman, B. (2007). Lise Öğrencilerinin İngilizceye Yönelik Öz Yeterlik Algı Puanlarının Cinsiyete, Alanlara ve Farklı Düzeylere Göre İngilizce Başarısını Yordama Gücü. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*, 205528.

Ekmekçi, E. (2019). Kitap İncelemesi İlkokulda Yabancı Dil Öğretimi. *Elementary Education Online* 18(4), 16-17.

Erdem, S. (2016). Ortaokul-Lise Öğrencilerine ve İngilizce Öğretmenlerine Göre İngilizce Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 431340.

Erdem, S., & Yücel Toy, B. (2017). Yabancı Dil Ağırlıklı Beşinci Sınıf İngilizce Programına Yönelik İhtiyaçların Belirlenmesi [Determining the Needs for Intensive Foreign Language Fifth Grade English Program]. *Electronic Turkish Studies* 12(28), 259-280.

Ertuğ, C., & Canan, C. (2014). Türkiye'de İkinci Yabancı Dil Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4(2), 43-63.

Gelbal, S., & Kelecioğlu, H. (2007). Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri Hakkındaki Yeterlik Algıları ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 33(33), 135-145.

Gök, Ç. Ö., Şahin, H., & Çelik, F. (2018). 6, 7 ve 8. Sınıflarda İngilizce Öğrenme Sürecinde Karşılaşılan Sorunların İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1(47), 123-136.

Gökcan, M. (2016). TEOG İngilizce Başarısıyla İlişkili Değişkenlerin Krashenin Dil Edinimi Kuramına Göre İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/435038>.

Gökçe, O. (2006). İçerik Analizi-Kuramsal ve Pratik Bilgiler, Siyasal Kitabevi, Ankara. 9. *Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi*.

Gökdemir, C. V. (2005). Üniversitelerimizde Verilen Yabancı Dil Öğretimindeki Başarı Durumumuz. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6(2), 251-264.

Özel Tekin, R. (2011). İlköğretim İngilizce Dersi Öğretim Programlarının Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlüklerin Belirlenmesi: Ankara İli Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi:

<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/31910/TEZ.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Erişim Tarihi: 20.08.2022

Güler, G. (2005). Avrupa Konseyi Ortak Dil Kriterleri Çerçeve Programı ve Türkiye’de Yabancı Dil Öğretim Süreçleri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7(1), 89-106.

Gündoğdu, K., & Eken, M. (2020). Nitel Araştırma Desenleri. B. Oral & A. Çoban (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma* (1. Baskı) içinde (s. 285-316). Ankara: Pegem Akademi.

Kan, A. Ü., & Koç, N. D. (2020). İkinci Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar. *Turkish Studies-Educational Sciences* 15(2), 1025-1047.

Ketene, I. Ö. (2021). *İngilizcenin Yabancı Dil Olarak Öğreniminde Habitus ve Sermaye Türlerinin Etkisinin Sosyolojik Analizi / Sociological analysis of the Role of Habitus and Capitals in Learning English as a Foreign Language*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Kızıldağ, A. (2009). Teaching English in Turkey: Dialogues with Teachers about the Challenges in Public Primary Schools. *International Electronic Journal of Elementary Education* 1(3), 188-201.

Kozikoğlu, İ. (2014). An Evaluation of the Secondary School 7th Grade English Curriculum. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 14(1), 361-375.

Küçüktepe, C., Küçüktepe, S. E., & Baykin, Y. (2014). İkinci Sınıf İngilizce Dersi ve Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* 11(2), 55.

Mehdiyev, E., Uğurlu, C. T., & Usta, H. G. (2019). İngilizce Dil Öğreniminde İçerik Temelli Öğretim Yaklaşımı: Bir Eylem Araştırması. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi* 8(2), 406-428.

Merriam, S. B. (1998). *Qualitative Research and Case Study Applications in Education. Revised and Expanded from "Case Study Research in Education."* San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Ogawa, A. (2018). İngilizce Öğretmenlerinin Yaşadıkları Öğretimsel Sorunlara İlişkin Görüşleri: Bir Durum Çalışması. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 449686.

Özcan, A. (2021). İlkokullarda Yabancı Dil Olarak İngilizce Öğretiminde Yaşanan Problemler: Konya Örneği. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 658754.

Özmat, D., & Senemoğlu, N. (2020). Yabancı Dil Öğrenmeyi Zorlaştıran Faktörler Üzerine Nitel Bir Çalışma. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 21(3), 1235-1253.

Palabıyık, T., & Çakmak, M. (2021). An Evaluation of the Second Grade English Curriculum Based on the Enlightening Curriculum Evaluation Model According to Teachers' Views. *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)* 12(46), 1076-1105.

Palabıyık, T., & Sakız, H. (2021). Kuramdan Uygulamaya Kapsayıcı Eğitim: Ortaöğretim İngilizce Dersi Kapsayıcı Öğretim Programının İncelenmesi ve Öneriler. *Çocuk Hakları ve Eğitimi Dergisi* 2(1), 11-39.

- Paker, T. (2006). Çal Bölgesindeki Okullarda İngilizce Öğretimini Sorunları ve Çözüm Önerileri. Çal Sempozyumu. 1-3 Eylül 2006, Denizli.
- Pavlenko, A. (2003). 'Language of the Enemy': Foreign Language Education And National Identity. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 6(5), 313-331.
- Sakız, H., Baş, G. (2019). Öğrenme Güçlüğü Olan Çocukların ve Ebeveynlerinin Yaşam Kalitesi Algılarının Belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 20(1), 53-72.
- Seçkin, H. (2011). İlköğretim 4. Sınıf İngilizce Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 8(2), 550-577.
- Su Bergil, A. (2018). *İngilizce Öğretiminde Konuşma Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Alternatif Bir Teknik: Yaratıcı Drama* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Şahin, K. (2018). Türkiye'de Yabancı Dil Öğretimi, Sorunlar ve Çözüm Yolları. Paper Presented at Conference: X. National Teacher Symposium, Istanbul, Turkey.
- Şimşek, H. (2009). Methodical Problem in the Researches of Educational History. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)* 42(1), 33-52.
- Şimşek, E. K. (2014). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İngilizce Derslerinde Karşılaştıkları Sorunlar: Akdeniz Üniversitesi Manavgat Meslek Yüksekokulunda Nitel Bir Araştırma Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 372177.
- Tok, H., & Arıbaş, S. (2008). Teaching Foreign Languages During Adaptation Process to European Union. *The Inonu University Journal of the Faculty of Education* 9(15), 205-227
- Yaman, İ. (2018). Türkiye'de İngilizce Öğrenmek: Zorluklar ve Fırsatlar. *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 11, 161-175.

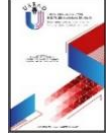
GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Günümüzde farklı nedenlerle iletişim gerekliliği giderek artmakta ve bu gerekliliğin karşılanması için yabancı dil bilgisi oldukça önemli hale gelmektedir. Bu önemi karşılamak ve yabancı dilde etkili iletişimi sağlamak için birçok araştırma yapıyor, öğretim programları hazırlanmaktadır. Ayrıca hazırlanan bu öğretim programı çağın gereklerini karşılayacak şekilde durmadan güncellenmektedir. Ülkemizde de 2012 yılıyla birlikte 4+4+4 eğitim sistemine geçilmiş olup, yabancı dile maruz kalma yaşının aşağı çekilmesi amacıyla, yabancı dil öğretimi 2. sınıf kademesine kadar indirilmiştir. Sadece eğitim programı değil, hazırlanan yabancı dil öğretim programlarının gereği olarak iletişim becerisi edinme hedefine ulaşılması amacıyla, teknolojik altyapı, materyaller, yöntem ve teknik gibi bir alanda yenilikler yapılmıştır. Öğretim programlarını hazırlamada harcanan zaman ve insan gücüne, aynı zamanda yabancı dilde iletişim kabiliyetinin kazandırılması hedefine bakıldığında, sorunların tespiti ve bu sorunların giderilmesi oldukça önem arz etmektedir. Bu bakımdan, yabancı dil öğretim programını sahada uygulayan, en iyi gözlemcisi olan öğretmenlerin görüşleri almak, yabancı dil öğretiminde yaşanan problemleri tespit etmekte önemli bir yol haritası olarak görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, yabancı dil öğretiminde öğretmenlerin karşılaştığı sorunları, yapılan araştırmalar doğrultusunda incelemektir. Araştırma, 2010-2020 yılları arasında, yabancı dil öğretiminde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları belirlemeye çalışan araştırmaları kapsamaktadır. Bu araştırma, yabancı dil öğretiminde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları yapılan araştırmalara dayalı olarak betimlemeyi amaçladığı için araştırma deseni nitel araştırma ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Araştırma verileri içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın kapsamını yabancı dil öğretiminde

öğretmenlerin karşılaştığı sorunları ele alan araştırmalar oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında, yabancı dil öğretiminde önemli olduğu düşünülen ve dört alt başlık altında toplanan sorulara cevap aranmıştır. Öğretmenlerin yabancı dil öğretiminde, okuma, dinleme, konuşma, yazma becerilerini kazandırırken yaşadığı sorunlar nelerdir? Öğretmenlerin, yabancı dil öğretiminde, öğrencilerle ilgili yaşadığı sorunlar nelerdir? Öğretmenlerin, yabancı dil öğretiminde, ihtiyaç duyulan materyaller ile ilgili yaşadığı sorunlar nelerdir? Öğretmenlerin, yabancı dil öğretiminde, ölçme ve değerlendirme ile ilgili yaşadığı sorunlar nelerdir? Bu sorunlara cevap aramayı hedeflemesi ve yabancı dil öğretiminde karşılaşılan sorunlar üzerine yapılan araştırmaların analizini içermesi bakımından araştırma oldukça önemlidir. Araştırmanın birinci alt sorusuyla ilgili ulaşılan sonuçlara baktığımızda, öğretmenler öğrencilerin yabancı dil eğitiminde dil becerilerini edinmede hazırbulunuşluk seviyelerinin yeterli olmadığını ifade etmektedir (Altın, 2014). Öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerinin düşük olması sebebiyle öğretmenlerin istedikleri başarıyı elde edemedikleri gibi öğrencilerin seviyelerine inerek her öğrenciye ulaşmada başarılı olamadıkları belirtilmektedir (Ekmekçi, 2019). Ayrıca öğrencilerin öğrendikleri yabancı dili, Türkçe cümle yapısı gibi düşündüklerinden dolayı hedef dilin cümle yapısını öğrenmede zorluk yaşadıklarını belirtmektedirler (Ali, 2008). Aynı zamanda öğrencilerin dinleme ve konuşma becerileri esnasında cümleye bir bütün olarak değil, kelime kelime çeviri yaptıkları için cümleye anlam vermede zorlandığı da saptanmıştır. Bu duruma ek olarak öğrencilere sunulan etkinliklerin ve kitap içeriklerinin, programın hedeflerine uygun olmayacak seviyede zorlayıcı olduğu görüldüğü öğretmenler tarafından düşünülmektedir (Gök vd., 2018). Öğrenci ailelerinin sosyoekonomik ve eğitim seviyelerinin, öğrenci başarısı üzerinde de doğrudan bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir (Adalı, 2018). Sosyoekonomik ve eğitim seviyeleri yüksek olan ailelerin öğrencilerinin başarı diğer öğrencilere oranla daha yüksek olduğu öğretmenler tarafından ifade edilmektedir (Sakız ve Baş, 2019). Bu durum en çok öğrencilere sağlanan materyallerde ve ailelerin eğitime bakış açılarında gözüküğü düşünülmektedir (Özel Tekin, 2011). Öğretmenler, yabancı dil eğitiminde hazırlanan programların hedeflerine ne kadar ulaştığını ölçmede kullanılan değerlendirme araçlarının amacına hizmet etmediği ve yetersiz olduğunu ifade etmektedir (Kozikoğlu, 2014). İletişim becerisine önem verdiği düşünülerek hazırlanan eğitim programının ölçme ve değerlendirme boyutunda iletişim becerisini ölçmediğini ifade etmektedir (Ağca, 2012). Aynı zamanda, milli eğitim tarafından hazırlanan sınavlarda da iletişim becerisini ölçmeye yönelik olmayan yöntem ve teknikler kullanması sebebiyle, iletişim becerisi kazandırma hedefi olan yabancı dil öğretim programının amacına hizmet etmediği öğretmenler tarafından vurgulanmaktadır (Çelebi ve Narinalp, 2020). Ortaya çıkan bu sorunlar için önerilerde bulunmak oldukça önemli bir durum arz etmektedir. İngilizce derslerinde test çözme, cümle çevirisi, kelime ezberleme gibi sadece sınav odaklı çalışmalara yer verilmeyerek, yabancı dil bir iletişim aracı olarak ön plana çıkartılmalıdır. Dil öğrenme sürecinde öğrencinin iletişim becerisine sahip olması ve etkili bir öğrenme hedefine ulaşmak için dört dil becerisinin de (okuma, anlama, dinleme ve konuşma) ölçülmeye çalışıldığı sınavlar yapılmalıdır. Ders kitaplarının yetersizliğinin giderilebilmesi için ders kitapları incelenerek ve bu konuda öğretmenlerin görüşleri de alınarak kitaplardaki eksiklikler belirlenmelidir. Kitaplar, öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırıcı ve belleklerinde kalıcılığı destekleyici görsel unsurlarla zenginleştirilmiş, dört dil becerisini de içeren etkinlik temelli, öğrenirken eğlenebilmelerine de olanak tanıyan nitelikte oluşturulmalıdır. Bununla birlikte ders kitapları açık ve anlaşılır olmalıdır. Evde konu tekrarı yapmaya ve öğrenmede kalıcılığı sağlamaya yönelik CD'ler verilmelidir. Öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerini artıracak, takviye kurslar, ekstra etkinlikler gibi çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca öğrencilerin

hazırbulunuşluk seviyelerindeki farklılıklarına göre sınıflar da oluşturulabilir. Ayrıca, ailelerin sosyoekonomik ve eğitim seviyelerindeki farklılıkların, öğrencilerin eğitimde gösterdikleri başarıyı olumsuz etkilememesi için, kapsayıcı eğitimin bir gereksinimi olarak öğrencilere eşit imkanlar sunan bir eğitim sistemi ve olanakları sağlanmalıdır.

EXTENDED ABSTRACT: Today, the necessity of communication is increasing due to different reasons and foreign language knowledge becomes very important in order to meet this requirement. In order to meet this importance and to ensure effective communication in a foreign language, many type of research are carried out and teaching programs are prepared. In addition, this curriculum is constantly updated to meet the requirements of the age. In our country, a 4+4+4 education system was introduced in 2012, and a foreign language course was included in the curriculum of 2nd-grade students in order to reduce the age of exposure to foreign languages. Innovations have been made in a field such as technological infrastructure, materials, methods and techniques in order to achieve the goal of acquiring communication skills as a requirement of not only the education program but also foreign language teaching programs. Considering the time and manpower spent in preparing the curricula, as well as the aim of gaining the ability to communicate in a foreign language, it is very important to identify the problems and eliminate these problems. In this respect, getting the opinions of the teachers who implement the foreign language teaching program in the field and who are the best observers is seen as one of the most important topics, as it will be an important road map in identifying the problems experienced in foreign language teaching. The aim of this research is to examine the problems faced by teachers in foreign language teaching in line with the research. The research includes studies that try to determine the problems faced by teachers in foreign language teaching between the years 2010-2020. Since this research aims to describe the problems faced by teachers in foreign language teaching based on the research conducted, the research design was carried out with qualitative research. Document analysis was used as the data collection method. Research data were analyzed by content analysis. The scope of the research consists of studies that deal with the problems faced by teachers in foreign language teaching. Within the scope of the research, answers were sought to the questions that are considered important in foreign language teaching and gathered under four subheadings. What are the problems experienced by teachers in foreign language teaching while teaching reading, listening, speaking and writing skills? What are the problems that teachers experience with students in foreign language teaching? What are the problems that teachers experience with the materials needed in foreign language teaching? What are the problems faced by teachers regarding assessment and evaluation in foreign language teaching? The research is very important in that it aims to find answers to these problems and includes the analysis of the research on the problems encountered in foreign language teaching. When we look at the results of the first sub-question of the research, the teachers state that the readiness level of the students in acquiring language skills in foreign language education is not sufficient (Altın, 2014). The low level of readiness of the students indicates that the teachers cannot achieve the success they want, and that the teachers are not successful in touching every student by teaching according to the level of the students (Ekmekçi, 2019). In addition, they state that students have difficulty in learning the sentence structure of the target language because they think of the foreign language they learn as Turkish sentence structure (Ali, 2008). At the same time, it was determined that the students had difficulty in getting the the meaning of the sentence because they translated the sentence word for word, not as a whole, during their listening and speaking skills. In addition, it is thought by the teachers

that the activities offered to the students and the contents of the books are challenging at a level that is not suitable for the objectives of the program (Gök et. al., 2018). It has been observed that the socioeconomic and educational levels of student families also have a direct effect on student achievement (Adalı, 2018). It is stated by teachers that students from families with high socioeconomic and educational levels are more successful than other students (Sakız and Baş, 2019). It is thought that this situation is mostly seen in the materials provided to the students and the perspectives of the families towards education (Özel Tekin, 2011). Teachers state that the evaluation tools used to measure how well the programs prepared in foreign language education reach their goals do not serve their purpose and are insufficient (Kozikoğlu, 2014). He states that the training program, which is prepared with the thought that it gives importance to communication skills, does not measure communication skills in the measurement and evaluation dimension (Ağca, 2012). At the same time, it is emphasized by the teachers that the foreign language teaching program, which aims to gain communication skills, does not serve its purpose, since it uses methods and techniques that are not intended to measure communication skills in the exams prepared by the national education (Çelebi and Narinalp, 2020). It is very important to make suggestions for these emerging problems. In English lessons, not only exam-based studies such as test solving, sentence translation, word memorization should be included, but a foreign language should be brought to the fore as a communication tool and it should be avoided to cause exam anxiety in students. In the language learning process, exams should be conducted to measure all four language skills (reading, comprehension, listening and speaking) in order for the student to have communication skills and to achieve an effective learning goal. In order to eliminate the inadequacy of the textbooks, the deficiencies in the textbooks should be determined by examining the textbooks and taking the opinions of the teachers on this subject. Books should be created in such a way as to allow students to have fun while learning, enriched with visual elements that facilitate learning and support retention in their memories, and are activity-based, including all four language skills. However, textbooks should be clear and understandable. CDs should be given to repeat the subject at home and to ensure permanence in learning. Studies such as supplementary courses and extra activities should be carried out to increase the readiness level of the students. In addition, classes can be created according to the differences in students' readiness levels. In addition, an education system and opportunities that offer equal opportunities to students as a requirement of inclusive education should be provided so that the differences in the socioeconomic and educational levels of the families do not adversely affect the success of the students in education.

OTURAK ÂLEMLERİNDEN BARANA SOHBETLERİNE DÖNÜŞÜM TRANSFORMATION FROM OTURAK ÂLEMLERİ TO BARANA SOHBETLERİ

Mehmet DER

Araş. Gör., Sakarya Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Fakültesi, Türk Halk
Müziği Ses Eğitimi, Sakarya/Türkiye.
Research Asst., Sakarya
University, Faculty of Fine Arts,
Turkish Folk Music Voice Education,
Sakarya/Turkey.

mehmetder@sakarya.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-5538-
824X

Mahir MAK

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Fakültesi, Çalgı
Eğitimi Bölümü, Sakarya/Türkiye.
Assoc. Prof., Sakarya University,
Faculty of Fine Arts, Instrument
Training Department,
Sakarya/Turkey.

mahirmak@sakarya.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-5916-
3096

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1127827

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 08.06.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 06.08.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Der, M. & Mak, M. (2022).
Oturak Âlemlerinden Barana Sohbetlerine Dönüşüm. *USBAD Uluslararası Sosyal
Bilimler Akademi Dergisi* 4(9), 655-680.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit
edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism
detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Konya, tarihte siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan süregelen merkezi bir konumdadır. Kentin sahip olduğu merkezi konumun getirdiği çeşitlilik ve zenginlik, şehir kültürü içinde karşımıza çıkmaktadır. Oturak âlemleri de bu zenginliğin önemli bir parçası, müzikli eğlence kültürünün önemli bir örneğidir. Oturak âlemlerinin ortaya çıkış tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, kökleri âşıklık geleneğine dayandırılmaktadır. Bu kadar köklü bir geçmişe sahip olan oturak âlemleri zaman içerisinde genel ahlâk, toplum huzuru ve asayiş bozucu bir niteliğe büründüğü gerekçesiyle yerini barana sohbetlerine bırakmıştır. Literatür taraması sonucunda oturak âlemleri ve barana sohbetleri üzerine sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılmıştır. İncelenen bu çalışmalar kendi bağlamında oldukça değerli çalışmalardır. Ancak, bu makale oturak âlemleri ve barana sohbetlerinin dönüşümünü konu edindiği için incelenen çalışmalardan farklıdır. Çalışma içerisinde, yarı kurgulu kişisel görüşme yapılmış, belge analizi yöntemiyle Konya oturakları üzerine yazılmış sınırlı sayıda kaynak analiz edilmiş, oturak âlemleri ve barana sohbetlerindeki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmuştur. Kare kod ile konuya dair verilen örnekler desteklenmiştir. Literatür taraması ve kişisel görüşme sonunda, oturak âlemleri ve barana sohbetleri bir organizasyon olarak belirlenip, dönüşümü etkileyen faktörler sebepleriyle birlikte ele alınmış ve oturak âlemleri ve barana sohbetleri arasındaki farklılıklar ve benzerlikler ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Müzikli Eğlence Sohbetleri/Toplantıları, Oturak Âlemi, Barana Sohbetleri, Konya Müzik Kültürü, Konya Halk Müziği

Abstract: Konya has been in a central position in history in terms of politics, economy and culture. The diversity and affluence which come as a result of its centralised location are encountered within the culture of the city. Oturak âlemi is a part of this culture, an important example of musical entertainment culture. Although the exact date of appearance of oturak âlemleri is unknown, its roots are based on the tradition of âşıklık. Oturak âlemi which has such a long history, has yielded to barana sohbetleri due to its transformation into a character that spoils the morals, public peace and order within the time. As a result of the literature review, a limited number of studies on oturak âlemleri and barana sohbetleri have been reached. These investigated studies are very valuable in their own context. However, this article is different from the studies that had been examined since the transformation of oturak âlemleri and barana sohbetleri is discussed in this study. In this study, an interview was done, using the document analysis method the limited written sources about Konya Oturakları has been analysed, the similarities and differences between oturak âlemleri and barana have been presented. At the end of the literature review and personal interview, oturak âlemleri ve barana sohbetleri were determined as an organization, the factors affecting the transformation were discussed together with their reasons, and the differences and similarities between oturak âlemleri and barana sohbetleri were revealed.

Key Words: Musical Entertainment Culture, Oturak Âlemi, Barana Sohbetleri, Konya Music Culture, Konya Folk Music

GİRİŞ

Konya'ya tarihsel açıdan bakıldığında siyasi, ekonomik ve stratejik olarak önemli bir yere sahip olduğu görülür. Bugün dahi gözlemleyebildiğimiz Medreseler, kütüphaneler, âşık kahveleri, Mevlevihaneler vd. gibi yerler Konya'nın bu özelliğinin birer göstergesidir.

Şehrin sahip olduğu merkezî ayrıcalığın yanı sıra, farklı kültürel alanları da geçmişten bugüne bünyesinde barındırdığı için, kültürel bir merkez konumuna da taşır. Konya'nın kültürel zenginliğine dair bir gösterge de oturaklardır. Anadolu'nun farklı coğrafyalarında da görülebilen, adını "müzikli eğlence toplantıları/sohbetleri/organizasyonları" olarak genelleştirilecek bu etkinlikler içinde ait olduğu yöreye dair; müzik, yemek, yöresel kıyafetler, gelenek ve görenekler gibi bir dizi kültürel malzeme de bulunmaktadır.

Oturakların tarihi kökeni hakkında yüzyıllar veren yazarlar bulunmaktadır. Bu yazarlar yüzyılların gerçekliğini gösteren somut bir delil sunmamışlardır. Ancak, sazlı ve sözlü icra edilen Konya oturağının mazisinin âşıklık geleneğine kadar uzandığı söylenebilir (Gazimihal, 1947: 14). Yüzyıllar içerisinde şekillenen bu müzikli eğlence kültürü, toplumun kendi içinde sosyalleşip, eğlence ihtiyacını giderdiği, müzik, yemek, kıyafet, gelenek ve göreneklerin gelecek kuşağa aktarıldığı organizasyonlardır. Oturakları, köy ve şehir oturakları olmak üzere ikiye ayırmak gerekir. Sakman (2001: 11), bu ayrımın en büyük sebebinin köy ve şehir arasındaki sosyal ve kültürel farklılıklar olduğunu söyler. Oturakların "âleme"* dönüşmesini ise (oturak âlemi); otorite sahibi insanların oturakları terk etmesi, devlet denetiminin yeterince etkili olamamasıyla açıklar. Değişen toplum yapısı, kültürel sınırların belirginliğini kaybetmesi, göç, teknolojinin gelişip yaygınlaşması gibi birçok durumun yanı sıra; sosyal hayatın içinde süre gelen hiyerarşinin zayıflaması, diğer bir deyişle otoritenin zayıflaması ve denetimlerin yetersiz kalması sonucu, oturakların iç yapısında değişikliğe uğramıştır. Oturaklar içinde kavgaların artması, cinselliğin[†] ön plana çıkması, bu organizasyonların yapıldığı çevrede tepki toplamasına neden olmuştur. Zamanla oturaklar, toplum nazarında kötü bir şöhrete kavuşmuştur. Oturaklar üzerinde oluşan bu toplum ve kolluk kuvvetlerinin denetimi nedeniyle, oturak organizasyonlarından zamanla vazgeçilmiştir. Ancak, her ne kadar oturak adı ile anılmasa da bu tür organizasyonlar yeni bir isim altında bölge kültüründe yaygınlaşmaya başlamıştır. *Kızlı kahveler* ismi altında devam eden bu organizasyonlar, oturaklardan farklı olarak devlet gözetiminde olmuşlardır. Kızlı kahvelerin kapanması sonrası ise oturak kültürünün devamı olarak sayılabilecek fakat kendine ait bir kimliği olan barana sohbetleri- toplantıları başlamıştır.

Problem Durumu

Teknolojik alanlarda yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin toplum nezdinde yaygınlaşması, kırsal alanlardan gelişmiş yerlere (şehirlere) yaşanan göç başta olmak üzere, meydana gelen bu başat nedenler toplumsal bazı alışkanlıkları da

* 1. Evren, 2. Dünya-cihan, 3. Aynı konu ile ilgili kimse, 4. Belli bir gruptaki canlıların bütünü, 5. Durum ve şartlar, 6. Ortam-çevre, 7. Kendine özgü birçok niteliği bulunun şey, 8. Eğlence (Türk Dil Kurumu, 2022). Metin içindeki kullanılan anlamı 8. tanım ile örtüşmektedir.

† Metin içinde cinsellik olarak izah edilecek olan bu durum, bölgede müzikli eğlence sohbetlerine dans eden kadınların kabulü ile ortaya çıkmaktadır. Müzikli eğlence toplantılarının düzenlendiği alanlardan uzak yerlerden belirli bir ücret karşılığı getirtilen kadınlar, bu organizasyonlar içinde gündelik hayatta kabul gören giyim tarzlarından farklı olarak; daha "açık" bir biçimde giyinirler. Genelde, eğlence boyunca dans edip geceyi de orada geçirmektedirler.

değiştirmiştir. Bu alışkanlıklar ait oldukları kültürel alan içinde, derin tarihî bir geçmişe sahiptir. Bu derin kökler, yukarıda sayılan değişimler karşısında birden yok olmamış, değişen ihtiyaçlar karşısında güncellenerek varlıklarını sürdürmüştür. Tam olarak Oturaklar, oturak âlemleri, kızılı kahveler ve son olarak baranalar arasındaki değişimde, yukarıda sözü edilen başat etmenler ve oluşan yeni ihtiyaçlara istinaden gerçekleşmiştir. Bu çalışma içerisinde de Konya müzik kültürü içinde mühim bir yere sahip bu müzikli eğlence sohbetlerindeki değişimi ve ortaya çıkan farklılıkları göstermeye çalışılacaktır.

Amaç

Köklü bir geçmişe sahip olan oturak âlemleri ve barana sohbetleri hakkında az sayıda yazılı kaynak bulunmaktadır. İncelenen bu çalışmalar ise kendi ilgili alanında oldukça değerli çalışmalardır. Ancak, konuya dair alan yazınları tarandığında, oturak âlemlerinden barana sohbetlerine dönüşümün konu edinen net bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Çalışmanın amacı, konu hakkında akademik alana katkı sunulmasının yanı sıra, oturak âlemleri ve barana sohbetlerinin incelenerek, benzerlik ve farklılıklarının ortaya koyulmasıdır. Benzerlik ve farklılıklar kişi, mekân, çalgı ve repertuar üzerinden yapılacaktır. Değişen ve gelişen günümüz yaşam koşulları ve elektronik aletleri eskiden dertleşme, zaman geçirme, eğlenme vb. diğer sebepler için toplanılan oturak âlemlerini ne ölçüde etkilediği ve günümüzde oturak âlemlerinin nasıl bir kimlik kazandığı ortaya koyulacaktır.

Yöntem

Çalışma içerisinde, doküman analizi yöntemiyle Konya oturak âlemleri üzerine yazılmış sınırlı sayıda kaynak analiz edilmiştir. Bu yöntem dahilinde özel arşivlerde bulunan işitsel ve görsel kayıtlar, Youtube, Facebook gibi sosyal medya platformlarında yer alan video kayıtları taranmıştır. Konuyla ilişkili olarak Mehmet Yücel Paşmakçı başta olmak üzere, oturak ve barana düzenleyen yöre insanları ile yarı kurgulu görüşmeler sağlanmıştır.

Konya Oturak Âlemi Geçmişi

Oturak kelimesi, *oturmak* fiilinden gelir. *Oturma, durma, dinlenme; oturulacak yer, oturuş yeri; konaklama, istirahat* (Sakman, 2000: 7). Türk Dil Kurumu'nun (2022) hazırladığı güncel Türkçe sözlükte oturak kelimesi, oturulacak yer veya şey, alçak iskemle, bir şeyin yere gelen tarafı, ördek tanımlarının yanında konuya dair içkili, çalgılı ve kadınlı eğlence olarak tanımlamıştır. Anadolu'nun farklı yörelerinde *Cem, Muhabbet, Konak Âlemleri, Barana, Sıra Name, Velime, Kürsübaşı, Eyvan Geceleri, Yaren, Yâran, Sıra Yarenleri, Yaren Teşkilatı, Sıra Gezme, Gezek Geceleri, Sıra Gecesi, Cümbüş, Delikanlı Teşkilatı, Sohbet, Fefene, Erfene, Arfane, Harfane, Helva Sohbetleri, Oturmak, Helebiş, Sıra Âlemleri, Oda Sohbetleri, Ateş Gezmesi* (Atlı, 2015: 8-9; Atlı, 2016: 274-275; Atlı, 2018: 91); *Leyli, Derderbaba, Sabahiye Sohbetleri* (Mak, 2021: 1) olarak adlandırılan müzikli eğlence sohbetlerinin Konya'da aldığı genel isim *oturak*

âlemleridir. Oturak âlemi*, Konya’da müzik meclislerine verilen isimdir. Duygulu (2014: 351), oturak âlemini oyun ve müziğin, toplantının temelini oluşturduğu, içkili eğlence olarak tanımlamıştır. Oturak âlemlerinin belirleyici öğeleri olarak; yalnızca erkekler tarafından yapılan bir toplantı olması, eğlencenin sohbet ve yemek kısımlarının uzantısında içki içilmesi ve kadınların dans etmeleri öğelerini saymıştır. Oturak âlemi, Anadolu’nun bazı yörelerinde, sadece erkeklerin katıldığı, çalgılı, kadın oynatılan içkili toplantı olarak tanımlanır (Türk Dil Kurumu, 2022). Özbek, (2014: 144) ise arkadaşlar arasında düzenlenen, edep ve terbiye çerçevesi içinde ve çok sıkı bir disiplin altında yapılan, sohbet, müzik ve oyunun önemli bir yer aldığı ahlaki ve sosyal bir toplantı olarak tanımlar.

Mak (2021: 4-15) *Leyli, Sabahiye* ve *Derderbaba* müzikli sohbetlerinin şehir kültürü içinde önemli yer tuttuğunu, kırsal alanlardaki toplu eğlence kültüründen ayrıştıklarını ifade etmiştir. Oturak âlemleri Anadolu’nun çeşitli yerlerindeki yapılan müzikli organizasyonlardan farklı olarak hem şehir kültürü hem de köy hayatı içinde bulunması açısından diğerlerinden ayrışır. Bazı yazarlar oturak âlemlerinin köy kökenli[†] (!) olduğunu sonradan şehre yayıldığını ifade etmiştir. “Konya nüfusunun çoğunluğunu oluşturan köy kökenli halk ile zengin ticaret erbabının işlerin azaldığı uzun kış ayları gecelerinde, evlerin dışındaki, genellikle gözden irak (bağ evleri) mekânlarda yapılan eğlenceler *oturak âlemi* adını almıştır” (Odabaşı, 1999: 195).

Odabaşı (2000: 95), oturak yapılan bazı mahalle ve köyleri *Dünden Bugüne Konya Türküleri* adlı kitabından belirtmiştir. Bu mahalle ve köyler; *Topraklık, Yıkık Mahalle, Larende, Meram, Lalebahçe, Durunday, Araplar, Türbe önü, Dolav, Sedirler gibi semtlerin evlerinde ahır sekilerinde yapıldığı gibi ova köylerinde Güvenç, Tömek, Sakyatan, Obruk, Eskil, Karakaya, Küçükköy, Zivacek, Sille, Hatunsaray, Çumra, Karkı* gibi yerlerdir.

Halk geçmiş zamanlarda iletişim araçlarının bulunmaması, sosyal yaşantının kısıtlı olması ve insanların zamanlarının çoğunu çalışarak geçirmesi sonucu sosyalleşme alanlarına ihtiyaç duymuşlardır. Bu alanlar sosyalleşmenin yanı sıra, yöreye dair; müzik, yemek, yöresel kıyafetler, gelenek ve görenekler gibi bir dizi

* Bu çalışmada “oturak âlemi” Konya’da yapılan geleneksel müzikli eğlence sohbetlerinin adı olarak kabul edilmiştir. Oysa, taradığımız kitaplar ve yürüttüğümüz saha çalışmasında kaynak kişiler “âlem” kelimesini kullanmamışlardır. Oturak âlemlerinde ücret karşılığı dans etmek için getirilen kadınların bulunabileceği gibi sadece oturak âlemini düzenleyen kişinin eşi de bulunabilir. Eşin bu organizasyonlardaki görevi yemek yapmak ve hizmet etmektir. Bu bakımdan kadının sadece hizmet ettiği oturaklar/ oturak âlemleri hangi isimle anılmalı? Kişisel iletişimde bulunduğumuz kişilerden Kemal Pekçağlar (67 yaşında) 13-14 yaşlarında oturaklara katıldığını fakat aynı zamanda her gün farklı bir barana takımıyla müzik yaptıklarını belirtmiştir. Kemal Pekçağlar’ın oğlu Ali Pekçağlar 20 yaşlarında katıldığı sohbetlerin son oturaklar olduğunu ifade etmiştir. Bu ifadelere bakılınca oturak, oturak âlemi ve baranaların kendi arasında isim karmaşası yaşadığı görülebilir. Bu karmaşıklık gidermek adına, giriş başlığı altında oturakların “âleme” dönüşmesi sebepleriyle birlikte verilmiş devamında kızıl kahveler ve barana sohbetleri anlatılmıştır.

† Kaynakta yer alan bu ifade pek açık olmasa da köyden yaşayıp sonrasında şehre yerleşmiş insanlar için kullanıldığı anlamı çıkabilir. Köken ilişkisi daha ziyade, takip edilebilir bir tarihi geçmişi nitelemektedir. Aksi hâlde, köyde yaşayıp şehre yerleşmişler için bu tanımlama bir tartışma dahi yaratılabilir. Ne zamana kadar köyde yaşamış olmak? Köyde yaşamış olmak ne demek? Şehirli olmak ne demek? Kastedilen Nasıl bir köy veya nasıl bir şehir? Gibi bir dizi soru de beraberinde getirir.

kültürel malzemenin aktarımının sağlandığı ortamlardır. Günlük hayatın streslerinden bunalan insanlar, güzel vakit geçirmek için eğlenceye yönelmişlerdir. Bu eğlence kültürlerinin müzikli olanlarının başında oturak âlemleri gelmektedir.

Sakman, (2001: 13) Selçuklu Türklerinin Konya'yı başkent yapmalarıyla birlikte, şehrin büyük canlılık kazandığını belirtmiştir. Mevlana'nın Konya'ya gelişi şehrin canlılık kazanmasına bir diğer önemli etkidir. Mevlana'nın Konya'ya gelişinden sonra Konya pek çok yazar tarafından *Mevlevi şehri* olarak tanımlanmıştır. Odabaşı (2003: 10) bu tanımı 19. yüzyılın sonlarında Bağdat demiryolunun Konya'ya bağlanmasından sonra şehre gelen yerli-yabancı seyyah ve araştırmacılar tarafından yapıldığını ifade etmiştir. Mevlevihanelerde yapılan müzik de aynı oranda öneme sahip olmuş, yörenin önemli bir müzik kültürü haline gelmiştir. Çakır, (2005: 357) Konya'nın *Mevlevi müziği** ile ilişkisi hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: "Konya, başta Mevlâna ve Mevlevîlikten kaynaklanan bir müzik kültürüne sahiptir. Selçuklular döneminden itibaren musiki, sadece bir eğlenme ve dinlenme aracı olarak değil, dinî törenlerin, savaşların, doğum, sünnet, evlenme gibi toplumsal törenlerin vazgeçilmez unsuru olarak gelişmiştir."

Sınırlı sayıda kaynak incelendiğinde başşehir olmadan önceki dönemde Konya'ya dair pek fazla bilgiye ulaşılamamaktadır. Bu kaynaklarda eğlence kültürlerinin tarihi hakkında net bilgilerin bulunamaması sebebiyle Konya'nın eğlence kültürlerinin tam olarak ne zaman başladığı bilinmemektedir. Ancak, Öztürk, Tan ve Turhan (2007: 44) *Konya Halk Müziği* kitabında, içkili, yemekli, oyunlu halk eğlencesinin kökeni 12. yüzyıla kadar götürmüşlerdir. Fakat bu tezi ispatlayacak bir belge ya da gerekçe sunmamışlardır. Yanı sıra, Sakman, (2001: 19) Öztürk ve diğerlerinden farklı olarak, oturak kelimesinin geçtiği ilk yazılı kaynağın 16. yüzyılda *Gazzi Seyahatnamesi* olduğunu söylemektedir. Konya halk ve âşık müziğinin temelini ozanlar ve kopuzcular geleneğinin devamı olduğu ifade edilebilir.

"Türklerin Konya'yı fethetmesinden sonra, Orta Asya'dan gelen ozanların burada, bir çalıp-söyleme geleneğini başlattıklarına ilişkin görüşler vardır. Keramat-ı Mevlâna adlı eserde, Mevlana'nın bir gün Sultan Rüküddin'e halk üzerindeki intibalarını göstermek üzere nakkareler, nefir, kus ve zurna çaldırıldığı ve bunun üzerine halkın toplandığı anlatılmaktadır" (Akman, 2006: 139).

Bu düşünceyi Mahmut Ragıp Gazimihal (1947: 14) şu cümleleri ile desteklemektedir:

"Yüzyıllarca evvel anayurtlarından çeşitli sebeplerle ayrılmak zorunda olan atalarımız, gittikleri yere maddi kültürleri yanında manevi kültürlerini de taşımışlardır. Sazlı ve sözlü icra edilen Konya oturağının mazisi âşıklık geleneğine kadar uzanmaktadır."

* Mevlevi ayini sırasında Mevlevi müzisyenler tarafından icra edilen eserlerin tamamına verilen isimdir. Mevlevi müziği tasavvuf müziğinin temelleridir.

Oturak Âleminde Katılımcı ve Mekân

Oturak âlemleri köy ve şehir oturakları olarak ele alınabilir. Şehir merkezinde yapılan oturaklar ile köyde yapılan oturaklar arasında farklılıklar görülmektedir.

“Şurası kesin olarak ayrılmalıdır ki, Konya şehir merkezindeki oturaklarla, köylerde yapılan oturaklar arasında büyük farklılıklar görülmektedir. Şehir merkezinden uzaklaştıkça, mesafenin uzaklığıyla orantılı olarak, farklılıklar gözlenmiştir. Bunda en büyük etken; şehir muhiti ile köy muhiti arasındaki sosyal ve kültürel farklılıklardır. Şehir muhitindeki oturakların türkü ağırlığı asla göz ardı edilmemelidir. Köy oturaklarında düzenin ve intizamın disipline edilmesinin daha zor olduğu açıktır. Şehir merkezinde düzenlenen oturakların daha seviyeli giz sektirmekten (!) maksadın görsel bir ziyafet olduğu, şehir merkezinin dışındaki oturakların ise müzik ve görsel ziyafetten öte, yoğun bir cinsellik içerdiği yine kaynak kişilerin ifadeleri ile doğrulanmaktadır” (Sakman, 2001: 11).

Sakman (2001: 88) ağır başlı insanların şehir muhiti musiki meclislerini/oturakları terk etmeleriyle birlikte merkezî otoritenin zayıfladığını, kolluk kuvvetlerinin yeterince müdahale edememesi neticesinde 1900’lü yıllarda Konya oturaklarının artık oturak âlemi olarak anılmaya başlandığını ifade etmiştir. Konya oturaklarının yerine gelen bu âlemin çoğunluğunun köy kökenli (!), oturak kültüründen habersiz insanlar olduğunu belirtmiştir.

Şekil 1: Konya’da müzikli bir muhabbet ortamı (Kemal Pekçağlar Özel Arşivi)

Sakman (2001: 79) köy kökenli oturakların genellikle düğün yapıldığı zaman veya köye hatırlı bir misafir geldiği zaman yapıldığını ifade etmiştir. Oturaklara herkesin giremeyeceği gibi girenlerinde bazı kurallara uyması gerekmektedir.

“Konya oturak âlemleri, öyle sanıldığı gibi her rastgelenin içine girebileceği bir iş değildir. O âlemlere girebilmek için yıllarca sözde sadakat, emanete sahip olma, mertlik, hele hele beline sağlam olma gibi dürüst karakterden, müezzin vasıflardan, tecrübeden geçmiş olmak lazımdır” (akt. Sakman, 2001: 8).

Bazı toplantılarda bu kurallardan zaman içinde vazgeçilmiş, oturakların iç yapısında değişimler görülmeye başlanmıştır. Şekil 1 müzik ve muhabbetin ana unsur olduğu toplantılara örnek verilebilir. Odabaşı (2000: 94), oturak âlemlerinin 1925’li yıllardan sonra yavaş yavaş değiştiğini, hovardaların* kaçamak olarak bazı semtlerde gizlice yaptıkları sazlı-sözlü eğlencelere oyuncu kadınları da dâhil ettiklerini ifade etmiştir. Toplumun ahlaki yapısına uymayan ve olumsuz etkileyen bu davranışlar gerekçesiyle oturak âlemleri 20. yüzyılda devlet tarafından yasaklanmıştır. Bu yasaktan sonra oturak âlemlerine alternatif olarak açılan kızlı kahveler ile ilgili Odabaşı, (2000: 95) şu ifadeleri kullanmıştır:

“Cumhuriyetin ilanından sonra da devam eden birçok uygunsuz olayların olagelmesi, emniyetçe rutin tedbirlerin alınmasını gerektirdi. Ancak halkın uzun yıllar içindeki alışkanlığını birdenbire kesmek yerine oturaklara alternatif olarak, *kızlı kahvelerin* açılmasına göz yumuldu.”

Odabaşı, oturak âlemlerinin 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar yapısını koruduğu, sonrasında ise bozulup yozlaştığını ifade etmektedir. Bozulup yozlaşmasından kasıt, müziğin ikinci plana atılıp oyuncu kadınların Konya halkının kültürel dinamiklerine uymayan hareketler sergilemesi, çıkan kavgalar, toplum gözünde kötü şöhret gibi sebeplerdir. Fakat oturak âlemi aynı nedenlerden dolayı farklı zamanlarda yasaklanmıştır. Konya oturakları Ferit Paşa’nın (1315-1316) valiliği zamanında yasaklanmıştır (Sakman, 2001: 9). Bu açıdan bakıldığında oturak âlemlerindeki dönüşümün Cumhuriyet Dönemi’nde değil daha önceki bir dönemde başladığı söylenebilir.

“On yedinci yüzyıl içerisinde Köprülüler iktidara geçmek üzere bulunduğu sırada Konya’nın Seydişehir ilçesini elinde tutan derebeyi Damköylü Mustafa’nın kadın oynatmak[†] bahanesiyle zamanın Konya beylerbeyini davet ederek öldürtmesi olayı da bize o zamanlarda kadın oynatma âdet ve geleneğinin mevcut bulunduğunu gösteriyor” (akt. Sakman, 2001: 17).

17. yüzyıldaki müzikli sohbetlerde görüldüğü gibi dansçı[‡] kadınların bu organizasyonlara katılması, kavga, dövüş, ölüm gibi olaylar dört yüzyıl kadar geçmişe dayanır.

* Oturak âlemlerinin olmazsa olmaz karakteridir. Oturağı düzenleyen ve finanse eden, bol paralı yiğit kişilere verilen isimdir. Hovarda kullanımı Konya’da sadece erkeklere değil, mert, cesur olan kişilere söylenen bir isimdir.

† Kadın oynatmak: Anadolu’nun farklı coğrafyalarında da görebileceğimiz bu ifade, cinsiyetçi olduğu kadar gerçekçi bir durumun da ifadesidir. Yöredeki eğlence geleneği içinde belirli bir ücret karşılığında, o yöreli olmayan kadınların eğlence anına dans ederek katkı sunmasından kaynaklı ortaya çıkmıştır.

‡ Taranan kaynaklarda ve bazı kişisel iletişimlerde “oyuncu kadın” terimi doğrudan alıntı ile alınmıştır. Doğrudan alıntı olmayan yerlerde “dansçı kadın” teriminin kullanımı tercih edilmiştir.

Oturak âlemlerinde üç unsur önemlidir. Bunlar: hovarda (efe)*, oturakta bulunan insanlar ve barana takımımızdır.

“Hovardasız bir Konya oturağı düşünmek mümkün değildir. Hovardalar mangal yürekli, bıçkın ve genellikle bol paralı kimselerdir. Oturağın tüm masraflarını hovarda karşılar. Gözü kara kişilerdir” (Sakman, 2001: 23-24).

Hovarda; oturağı düzenleyen, konuk seçimini yapan, bütün masrafları karşılayan, zaman zaman oturakta çıkan kavgalara neden olan kişilerdir. Odabaşı (2003: 29-30) hovarda kelimesinin cömert, eli açık, idaresiz ve parasını sınırlandırmadan harcayan kişiler için kullanıldığını, sadece oturağa ve erkeklere özgü olarak kullanılmadığını ifade etmiştir. Yazar hovardanın gelir sahibi bir tüccar veya çiftçi değil de anne babadan kalma mülk sahibi olduğu durumlarda bütün malını satarak oturak hayatına ve kadınlara harcaması gerektiğini ifade etmiştir. Sakman (2001: 29) bütün varlığını satan ve oturak uğrana harcayan hovardaların pek çoğunun orta yaş dönemini aştıktan sonra tövbe ederek hacca gittiklerini ve kendilerini ibadete verdiklerini ifade etmiştir.

Konya oturak âlemlerinde bir dönem oyuncu kadınlar da bulunmuştur. Oyuncu kadınların oturaklarda bulunması 17. yüzyıla kadar uzanır. Bu dönemde de oyun için sadece kadınların bulunması dikkat çekicidir.

“Konya oturaklarında erkeklerin oynaması ayıp sayılmaktadır. Oyun oynamak oturak kadınlarına mahsustur. Bu oyunlar kesinlikle cinsellik çağrışımları yapacak oyunlar değildir. Sanki bir sanat eseri icra edercesine dikkatli uygulanan zarif figürler, türkülerle birlikte bir bütün oluşturarak oturaktaki misafirlerin mest olmasını sağlarlar” (Sakman, 2001: 37).

Oyuncu kadınların iki farklı amaç için oturağa alındığı görülmektedir. İlk amaç, yöresel halk danslarının sergilenmesidir. İkinci amaç ise halk danslarından ziyade kadın bedeninin sergilenmesidir[†]. Bu dansçı kadınların, toplumun kültürel yapısına uymayan kıyafetler giymeleri ve halk danslarından ziyade kadın bedeninin ön planda olduğu danslar sergilemeleri oturak âlemlerinin toplum tarafından hoş karşılanmamasına sebep gösterilmektedir. Oturak âlemine halk dansları sergilemek için alınan kadınlar hovardanın denetimi altındadır. Odabaşı (2000: 98) oturakta çizgiden çıkan bazı kimselere yaptığı işin uygunsuz olduğunu hatırlatmak veya bir daha tekrar etmemesini sağlamak için kulağının kesilip, sabıka kaydı olarak suratına işlendiğini ifade etmiştir. Bu işlem hovarda denetiminde olan dans eden kadınlara kötü gözle bakan erkeklere de uygulanan bir ceza olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, bir açıdan dansçı kadınlara değer verilip uğruna kavga edildiği, erkeklerin kulaklarının kesildiği, diğer taraftan eğlence amaçla oturağa alındığı görülmektedir. Kemal Pekçağlar köy-

* Efe, yörede kullanılan hovarda kelimesinin eş anlamlısı olarak kullanılır. Konya oturağının asayişinden sorumlu kişidir.

† “Kadın bedeninin ön planda olduğu danslar” ifadesi, eğlence süresince dans eden kadınların cinsel, erotik (çoğu zaman buna uygun giyinirler) -ifa edilen dans farklı bir kültürde göreceli bir biçimde erotik kabul görünmeyebilir, ancak yöre kültürü içinde öyle görülür- beden hareketlerini tanımlamak için kullanılmıştır.

şehir oturaklarını ve dansçı kadınların oturak âlemlerindeki yerini şu şekilde özetlemiştir;

“Oturakta bayan bulunur, içerde hizmet eder, oranın düzenini yapar, oyun havaları çaldığı zaman oyununu yapar. O hanım oynarken kimse bakmaz yüzüne böyle bir edep adap var. Bu bayanlar kimlerdir nereden gelir ben bilmem. Kadınlı sohbetlerde bulunmadım. Giden arkadaşlar da tanımadıklarını söylerlerdi. Sanıyorum Konya dışından geliyorlardı. Sonradan tabii bozuldu biraz. Şu anda da köylerde yapılıyor bu tür şeyler. Köy merkezinde de olmuyor, köyün dışında bir evde yapılır böyle işler. İş paraya döndü. Hem şehirde hem de köyde oturak yapılır ama köylerde dediğim gibi biraz kabaca olur bu işler. Köylerde kavga dövüş, karıya saldırma falan yani hoş olmayan durumlarda olabiliyordu köylerde genelde. Her köyde değil bazı köylerde olurdu. Bu toplantılar içkili falanda olur” (Kemal Pekçağlar ile Kişisel İletişim*, 26.03.2022).

Oturak âlemlerinden barana sohbetlerine geçiş evresinde kızılı kahvelerin rol alması da dansçı kadınların bu eğlence kültüründeki yerini vurgulamaktadır. Şekil 2’de görüldüğü üzere, kamusal alanlarda (özellikle haremlik alanlarda) Konya kültürünün alışlagelmiş kadın giyim kıyafetlerinden farklı bir giyim şekliyle dans eden kadınların bulunduğu oturak âlemlerine örnek verilebilir.

Şekil 2: Konya Kadınhanı Söğütözü Köyü Oturak Âlemi (Youtube, 2013)[†]

* Metin içerisinde yer alan kişisel iletişim transkripsiyonları, kaynağın aktardıklarına müdahale edilmeden olduğu gibi yapılmıştır. Ancak, kişisel iletişim içerisinde gördüğümüz yerel ağız özellikleri bu transkripsiyonda yansıtılmamıştır.

[†] Dansçı kadınların dans ederken yüzlerinin görülmediği anın seçilerek fotoğraflanması bilinçli olarak tercih edilmiştir.

Oturak âlemlerinde yer alan bir diğer katılımcı topluluğu da baranadır. Barana oturak âleminde bulunan müzik ekibine verilen isimdir*.

Şekil 3: 1990'lı yıllar (soldan sağa doğru isimleri; Abdullah Baldan, Kemal Pekçağlar, Ramazan Çelik, Saim Kayhan, Hamdi Özginaslı, Makinacı Ali (Kemal Pekçağlar Özel Arşivi)

Konya türkülerinin icrası için gerekli olan müzik grubu Konya oturağı için ana unsur sayılabilir. Şekil 3, 90'lı yıllardaki bir baranaya örnektir. Halıcı (1985: 30) barana tanımı ve baranada kullanılan çalgıları şu şekilde ifade etmiştir:

“Barana denilince Konya’da musiki takımı anlaşılır. Baranada divan sazı, cura, ud, kanun, def, tahta kaşık çalan müzisyenlerle türkü söyleyen solist bulunur.”

Oturak Âleminde Çalgı ve Repertuar

Genel olarak eserlerin belli bir çalınış sırası yoktur. Ancak, çalınan türkülerin makamlarının birbiri ile uyması için aynı makamlı türküler peş peşe çalınır. Konya oturakları *Çuhacioğlu peşrevi* ile başlar. Bu peşrev, klasik Türk müziğinde bilinen peşrevle aynı değildir. Buradaki peşrev, daha ziyade bir sonraki eseri makamsal olarak hazırlayan, dinleyici topluluğun motivasyonunu sağlayan bir açış, girizgâh ve gösteriş olarak düşünülmelidir. Türk halk müziği sosyal ve mesleki grup müziklerinin (sıra gecesi, kürsübaşı, oturak âlemi vd.) giriş eserleri genelde enstrümantaldır. Bu sosyal ve mesleki gruplardan bazıları giriş eseri olarak divan ayağı[†], bazıları ise peşrev *icra etmektedir. Oturak âlemlerinin girizgâh eseri

* Barana toplulukları ile ilgili daha ayrıntılı bilgi bu çalışmada “Barana Sohbetlerinin Yapısı” başlığı altında verilmiştir.

†Divan tarzındaki sözlü ezgiden önce ve sözlerin aralarında çalınan saz bölümü. Çalgısal ezgi. “Divan Peşrevi” adıyla da bilinir (Duygulu, 2014: 158).

olan Çuhacığolu peşrevi yöredeki genel adıdır. Ancak, TRT nota arşivinde 2 repertuar numarasıyla Konya peşrevi olarak yer almaktadır. Bu peşrev Konya oturak âlemlerinde klasik Türk müziği çalgılarıyla çalınsa da (ud, kanun, keman, klarnet gibi)[†] Konya halk müziği havası hissedilmektedir. Bu yönden diğer peşrevlerden ayrılmaktadır. Bu görüşü Mehmet Yücel Paşmakçı (Kişisel İletişim, 12 Mayıs 2021) şu ifadelerle desteklemektedir: “Benim ut çalgısından notaya aldığım Konya türküleri var. Ut çalgısından notaya alığım için Konya tezenesi ile yazmadım fakat bu eserler ut ile çalınsa da Konya tezenesi hissedilmektedir.” Bu havanın hissedilmesinde birden fazla etken sayılabilir. Konya'nın mahalli sanatçıları ve kaynak kişileri olarak bilinen Kanunî Memduh Derin, Udî Ahmet Özdemir, Udî Cevdet Ekentok'un müzik hayatına cura ile başlamaları Konya tezene yapısına ve Türk halk müziğine hâkim olmalarını sağlamıştır. Bu hakimiyet ut çalgısında Konya tezenesinin hissedilmesini sağlayan bir faktör olarak sayılabilir. Ritim sazlarının (darbuka, def, kaşık) Konya tezenesine uygun olarak ritim çalması Klasik Türk müziği sazlarında Konya tezenesinin hissedilmesini sağlayan bir diğer faktör olarak sayılabilir. Duygulu (2014: 297) Konya tezenesi şu şekilde tanımlamıştır:

“Konya tezenesi, Konya il ve ilçelerinde icra edilen türkülerin bu yöreye özgü çalınış ve söyleniş özelliklerinin tümüne verilen isimdir. Bağlama türü çalgılarda tezene; ut ve cümbüş gibi çalgılarda da mızrabın özel vuruşlarını ifade eder.”

Oturak âlemlerinde divanlar önemli bir yer tutmaktadır. Oturakta âşık varsa âşık tarafından yoksa saz ustaları tarafından koşma ve divanlar okunur. Ancak son divan sanatçılarının vefatından sonra, divanlar yok olma sürecine girmiştir. Merhum Mazhar Sakman son divan sanatçısı olarak bilinmektedir. Divanların önemli temsilcilerinin vefat etmesiyle oturak âlemlerindeki divan geleneği de yok olmaya başlamıştır. Konya'da günümüzde divan okuyuşuyla anılan bir sanatçı bulunmamaktadır.

* Müzik icra edilen meclislerde, müzik topluluğunun veya bir çalgının icra ettiği giriş niteliğindeki ezgilere verilen isimdir. “Sıra”, “barana”, “gezek” gibi müzikli toplantıların giriş kısmında da çalınan çalgısal ezgi kesitlerini tanımlamak içinde kullanılmaktadır.

[†] Anadolu'da, genelde klasik Türk müziği çalgıları ailesine atfedilen bu enstrümanlar, kırsal alanların genel çalgı ailesinden farklı olarak, şehir halk müziği içinde de toplu halde yer alır.

Şekil 4: Sadece bağlama takımından oluşan bir müzikli sohbet ortamı (Kemal Pekçağlar Özel Arşivi)

Şekil 5: TRT2 "Elimizden Obamızdan" programı- 1984, soldan sağa doğru; Yumurtacı Osman Erdem, Ali Korkal, Mehmet Gönülal, Hakkı Zambak, Saatçi Mazhar Sakman, Hanende Solist Nuri Cennet, Solist Rıza Konyalı, Mustafa Yılmaz, Muharrem Ezder, Rahmi Konak, Şükrü Çelik (Odabaşı, 2000: 56).

Her ne kadar ut, kanun, keman, cümbüş darbuka ve hatta klarnet çalgılarına oturak âlemlerinde rastlanıyor olsa da yörenin halk çalgıları arasında kabul edilmez (Sakman, 2001: 43). Ancak, Konya oturak âlemlerinde olduğu gibi barana sohbetlerinde de halk müziğinin geleneksel sazlarına da yer verilir. Bugün her ne kadar bu sazların icrasına rastlanılmasa da geçmişte yöredeki müzikli eğlence sohbetlerinde oturak âlemlerinde görülen diğer çalgılar 12 telli divan sazı ve curadır. Şekil 6'da görülen çalgı bağlama ailesinin üyesi olan divan sazıdır.

Konya yöresinde 12 tel ile kullanıldığı için 12 telli divan sazı olarak bilinmektedir. Bağlama ailesi çalgılarından olan bu saz üçerden dört takım teli olan, telli tezeneli bir halk çalgısıdır. Sakman (2001: 44) tellerin dizilişini aşağıda beş tel, ortada dört tel, yukarıda üç tel şeklin ifade etmiştir. Akor bozuk düzen çekilir. Alt tel la, orta tel re, üst tel ise sol şeklindedir. Diğer yandan, def ve kaşık da bu müzikli eğlencelerin ana sazları arasında yer alır.

Şekil 6: On iki telli divan sazı (Youtube, 2012).

Şekil 4 ve 5'te görüldüğü gibi ailesi oturak âlemlerinde ve başka müzikli ortamlarda diğer çalgılara göre daha fazla oranda kullanılmaktadır.

Ut çalgısı oturak âlemlerine sonradan girmiş olsa da bu organizasyon için önemli bir yer tutar.

"Oturakta divan sazı mutlaka olur. Ut olmazsa olmaz. Kanun olursa daha iyi olur tabi kanun çalan azdı üç beş kişi vardı eskiden. Saz önemli cura vardı. Arkadan kaşık çalan olurdu. Darbukayı pek sevmezlerde oturak içerisinde. Ut, bağlama ve cura çok önemli açışları arada dolaşmaları bu sazlarla yapılırdı. Bizim evde yapılan toplantılarda ut, kanun, bağlama, cura bulunurdu" (Kemal Pekçağlar ile Kişisel İletişim, 26 Mart 2022; Ali Pekçağlar ile Kişisel İletişim, 27 Mart 2022).

Yapılan kişisel iletişimlerde, oturak âlemleri ve barana sohbetlerinde ut çalgısı olmazsa olmaz olarak sayılabilecek kadar önemli bir yer tuttuğu ifade edilmiştir. Ut çalgısının Konya'ya geliş sürecini Gazimihâl (1947: 40) şu şekilde ifade etmiştir:

"Konya'da ut enstrümanının kullanılmasına Mevlevi dergâhından Saadettin Çelebi * vesilesi ile olmuştur. Saadettin Çelebi Konya'da doğmuş olmakla beraber, babası Vahit Çelebi Halep Mevlevihane'si postnişinliğine atandığından o da sekiz yaşlarındayken babasıyla birlikte Halep'e gitmiş ve

* Mevlevi şeyhi olan bu kişi taranan diğer kaynaklarda Said Çelebi olarak geçmektedir.

orada ut dersleri olarak müzik bilgisini artırmıştır. Konya’da ut sesini ilk olarak Saadettin Çelebi duyurmuştur.”

Saadettin Çelebi’nin ut çalgısını Konya’ya tanıtması, ut çalgısının oturak âlemlerinde kullanılmasına zemin hazırlamıştır. Mevlevihanelerin oturak âlemleri üzerinde bir diğer etkisini Mehdi Halıcı (1985: 46) şu şekilde ifade etmiştir:

“Eski dönemlerde Mevlevi dergâhlarında sema ayini içinde mutriban olarak görev yapan Konyalı müzisyenler, zaman zaman kendi aralarında oturur muhabbet meclisleri kurarlarmış. Klasik Türk müziğinin önderleri olan bu kişiler muhabbet toplantıları içinde türküler bestelemişler ve kendi aralarında bu türkülerini çalıp söylemişlerdir. Klasik müzikte otorite olan bu kişiler Konya türkülerinde klasik şarkılara benzer bir yapı içinde ve ara nağmeli olarak bestelemişlerdir. Kanımızca Konya türkülerini bu özellikleri yüzünden müzik kültürümüzün *klasik türkülerini* demek daha doğru olur.”

Halıcı, bu bilgilere ek olarak Konyalı Mevlevi müzisyenlerin bazen oturak âlemlerine katılarak besteledikleri eserleri oturak sırasında seslendirdiklerini belirtmiştir. Dolayısıyla, Konyalı Mevlevi müzisyenlerin *klasik türkülerini* teriminin ortaya çıkmasına sebep olacak kadar halk müziği ile etkileşim içerisinde oldukları söylenebilir.

Şekil 7: (Kemal Pekçağlar Özel Arşivi)

Demir (2013: 95) oturak âlemlerinde kullanılan klasik Türk müziği sazları ile ilgili olarak şu ifadelerle yer vermektedir:

“Oturak âlemlerinde ud, keman gibi klasik müziğimizde kullanılan çalgıların kullanılması bize bu yörenin klasik müziğimiz için ne kadar değerli olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir.”

Şekil 7, klasik Türk müziği çalgılarının Konya müzikli sohbet ortamlarında kullanımına örnektir.

Yöre türkülerine, kırsal alanlarda eşlik eden sazlar şehir hayatı içinde değişir. Türk sanat müziğinin bilinen sazları, kırsal alanların repertuarını şehir hayatı içerisinde ifa etmeye başlar. Bu icra anlayışı, duyumsal açıdan farklı bir müzik algısı yaratır. Oluşan ya da hissedilen bu hava *şehir halk müziği* olarak adlandırılmaktadır. Askerî, ekonomik, siyasî-politik vb. alanlarda merkezî bir özellik kazanmış olan yerlere bakıldığında müzik biçimlerinin çalgısal ve makamsal olarak daha farklı olduğu görülebilir. Bu bölgelerin müziğinde klasik Türk müziği geleneksel sazlarının kullanıldığı, makam yapısının ve okuyuş üslubunun klasik Türk müziğine daha yakın olduğu söylenebilir. Bu farklılıkların bulunduğu eserler için şehir halk müziği ifadesi kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Halıcı'nın *klasik türkü* deyişi *şehir halk müziği* deyişi ile örtüşmektedir.

Barana Sohbetlerinin Yapısı

Konya'nın köy ve kent merkezinde gerçekleştirilen barana sohbetleri Konya müzik kültürü içinde önemli yer tutar. Barana, oturakta bulunan müzisyenlerin oluşturduğu topluluğa verilen isimdir. Barana sohbetleri, adını bu topluluktan almaktadır. Barana sohbetleri aynı yaş grubunda olan müzisyenlerin toplanarak müzik yaptıkları ve muhabbet ettikleri meclise verilen isimdir. Barana denilen topluluk, bir araya gelip yörede *milli* de denilen Konya türkülerini çalıp söylemek için haftalık toplantılar sürdürmektedir (Sakman, 2001: 93).

Şekil 8: (Fatih Çinioğlu Özel Arşiv)

Oturak/oturak âlemleri gibi belirli bir mevsim ya da saat aralığında gerçekleşmemektedir. İnsanların farklı işlerle uğraşması ve zaman geçirecek kitle iletişim araçları bulmaları toplantıların az yapılmasına ve bu kültürün yavaş yavaş yok olmasına neden olmaktadır. Geçmişe göre daha az yapılan barana sohbetleri,

Konya müzik kültürünün gelecek kuşaklara aktarılması adına önemli organizasyonlardır. Şekil 8, günümüz Konya baranalarının bir örneğidir.

Tıpkı oturak âlemlerinde olduğu gibi, barana sohbetlerinde de müzik bu organizasyonların merkezindedir. Bu benzerliğin yanında farklı yönleri de bulunmaktadır. Sakman (2001: 93) şehir merkezinde düzenlenen yeni nesil barana sohbetlerinde artık içki ve kadının kalmadığını, barana sohbetlerinin tamamen müzik ağırlıklı bir hale dönüştüğünü ifade etmiştir. Kemal Pekçağlar ile yapılan kişisel görüşmede (26.03.2022), 13-14 yaşında katıldığı sohbetleri barana olarak tanımlamaktadır. Gençlik zamanında her mahallede bir barana takımının olduğunu söyleyen Pekçağlar bazen haftanın tüm günleri baranaya katıldığını ifade etmiştir. Bu ifade geçmiş dönemde barana toplantılarının ne kadar sık yapıldığını vurgulamaktadır. Pekçağlar barana toplantılarını bir organizasyon olarak şu şekilde özetlemektedir:

“Toplantıda yemek yoksa sekiz sekiz buçuk gibi toplanılır. Biraz sohbet edilir, hemen müziğe başlanmaz. Yemek olabilir de olmayabilir de. Yemek varsa biraz erken toplanılırdı. Her evin hanımı yoğurt çorbası, etli pilav, su böreği gibi yemekler yapar onlar gelir. Müzik yapılır pişmaniye, arabaşı gibi yemekler gece yarısı gelir. Bazen acıkınca gece kahvaltı yapardık sonra müziğe devam ederdik. Eserler makam makam seçilir. Ağır makamlar gece yarısından sonra çalınır. Hüzünlü, acıklı türküler, uzun havalar gece birden ikiden sonra çalınır bu durum bitişin habercisidir. Peşrev zaten hareketlidir öyle başlar öyle devam eder. Peşrevler başlardık ‘bir şarap içtim destiden’ diye bir türkümüz var onla da bağlantıyı yapardık. Bizim çoğu türkülerimizde ara nağmeden hariç gezintiler yapılır. Bir türkü yarım saat sürerdi. Şimdi iki beyit okunuyor beş dakikada bir türkü bitiyor ya da üç dört dakikada. Bizim toplandığımız zaman kaç beyit varsa yedi sekiz beyit hepsi okunur. Mesela “Kesik Çayır” var bütün beyitleri okuruz. “Bilmem Hayal midir” var onun yedi beyit yedisi de okunur eksik okunmaz. Uzun divanlar var hepsini okuruz. Bunlar gibi. Yani sabaha kadar oturacaksın nasıl zaman geçecek. Aslında bir makamdaki türkülerini çaldıktan sonra okuyan ya da çalan hangi makamdan devam etmek isterse ona geçilir. Gecenin rehavetinden olacak giderek yavaşlardık. Özel bir kıyafet yoktur. Herkes normal kıyafetleriyle gelir. Sırf eser okumak için gelen arkadaşlar vardır. Bazen çalgı çalan arkadaşlar okur. Gitmelerin başlamasını belirleyen sazdır. Ya da büyük varsa gitmeye o öncülük eder.” (Kemal Pekçağlar ile Kişisel İletişim, 26.03.2022).

Pekçağlar’ın sözünü ettiği *Bilmem hayal midir?* türküsünün sözleri tablo 1’de yer almaktadır. Türkünün sözlerine bakıldığında, tematik olarak beşerî aşkın yanı sıra ruhani dünyaya da göndermeler görülmektedir. Bu konu dağınıklığı, eserin kaybolmuş ya da okunmayan dizelerinin de olduğunun göstergesi sayılabilir.

Bilmem hayal midir?

Bilmem hayal midir aman aman bilmem düş müdür?

Mektubun gelmiyor aman aman yollar kış mıdır?

Yürü sürmelim yürü, yürü kâküllüm yürü.

Aksinne'ye vardım aman aman koyun yaymaya,

Aklıma geldi aman aman beni döğmeye.

Yürü sürmelim yürü yürü kâküllüm yürü.

Ehl-i aşk olanın yüzü yerededir aman aman,

Benlik davası aman aman aşka perdedir.

Yürü sürmelim yürü yürü kâküllüm yürü ah!

Hamama giderken aman aman bohçam tutuştu,

Uçkurum kırıldı aman aman şalvarım düştü.

Yürü sürmelim yürü yürü kâküllüm yürü.

Bir eli kaşeli aman aman bir eli taslı,

Bir tanem uslu aman aman bir tanem deli ah!

Yürü sürmelim yürü yürü kâküllüm yürü.

İki derviş geldi aman aman Şam'dan eşkarı.

Taramış zülfünü aman aman vermiş tımarı.

Yürü yürü sürmelim bir tanem yürü.

İki derviş gelir aman aman postu arkasında,

Keramet nişanı aman aman var hırkasında.

Yürü sürmelim yürü yürü kâküllüm yürü.

Tablo 1: Bilmem Hayal Midir? Eserinin Sözleri

Oturak âlemlerinde okunan ve her beyiti okunduğu için bu organizasyonların uzun sürmesini sağlayan eserlere örnek olarak "Keten Gömlek", "Çek Deveci", "Suya Düştü Gülümüz", "Eşme İdi Eşme İdi", "Bir Giderde Ben Ardıma Bakarım", "Meram Bağları Da Benim Durağım", "Allah Bir Adama Evlat Verince" verilebilir (Odabaşı, 2000: 25, 28, 36, 38, 43, 63, 74).

Sakman (2001: 94) barana toplantılarının eski Konya oturaklarını tam olarak yansıtmadığını fakat yöre türkülerini yaşattığı ve canlı tuttuğu için Konya türkülerinin yeni adresi olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda Konya oturaklarının türkü repertuarını aynen muhafaza etmeye çalışılarak önemli bir görev yerine getirdiğini belirtmiştir. Barana sohbetlerine, oturak âleminde olduğu gibi *Çuhacıoğlu peşrevi* ile başlanmaktadır, devamında oturak âlemlerinde icra edilen eserlerin yanında farklı yörelerden eserlerde icra edilmektedir. Barana

sohbetleri ve oturak âlemleri arasında repertuar olarak benzerlik ve farklılıklar gözlemlenmiştir*. Ayrıca Drive hesabımda özel arşiv kayıtlarına yer verilmiştir.†

Şekil 9: Barana toplantısı 2019, soldan sağa isimleri; Hüseyin Kubilay Öztuğ, Fatih Çinioğlu, Murat Can, Ahmet Safa Mızrak, Aziz Yehia (Youtube, 2019)

Barana sohbetlerinde çalınan çalgılar divan sazı, bağlama, cura, ut, kanun, darbuka, def, kaşık, keman, cümbüş, klarnet gibi çalgılardır. Barana sohbetlerinde kullanılan çalgılar bu kadar geniş bir yelpazede verilmesine rağmen, barana sohbetlerinde daha çok ut, kanun, darbuka, keman çalgılarına yer verildiği gözlemlenmiştir. Bazı baranalarda org, elektronik müzik aletleri kullanıldığı gözlemlenmiştir‡. Oturak âlemlerinin ana çalgılarından sayılan bağlama ve cura çalgılarının kullanımı barana sohbetlerinde sınırlı kalmıştır. Şekil 9’da da görüldüğü gibi genellikle tasavvuf ve sanat müziğinde kullanılan çalgılar barana toplantılarında kullanılmaktadır. Ney çalgısı oturak âlemlerinde bulunmasa da bazı barana toplantılarında kullanılmaktadır. Zilli maşa ve yaylı tambur çalgıları bir dönem baranalarda bulunmuştur (Fatih Çinioğlu ile Kişisel İletişim, 29 Mart 2021; Ali Pekçağlar ile Kişisel İletişim, 27 Mart 2022).

Günümüz barana gruplarından birinde yer alan ve 30 yıl önce dedesiyle oturlara gittiğini ifade eden Fatih Çinioğlu (Kişisel İletişim, 29 Mart 2021) oturak ve barana kültürünü şu şekilde özetlemektedir;

* Barana sohbetlerinde farklı yörelerden icra edilen eserlere aşağıdaki linkler örnek olarak verilmiştir.

- https://www.youtube.com/watch?v=OjFfb-Oo0Xk&ab_channel=Fatih%C3%87inio%C4%9Flu
- https://www.youtube.com/watch?v=HeMSKDqrCZQ&list=FLLTLxCmQBXX3dFFUH4R3Bew&index=3&ab_channel=mustafa%C3%B6zceran

† https://drive.google.com/drive/folders/1auoyvDvXo-lm_KJmKyPHw-JDH_TCoHOn?usp=sharing bağlantıya tıklayarak Drive hesabımdaki iki videoya ulaşabilirsiniz. İlk video oturak âlemlerinde farklı yörelerden okunan eserlere örnek olarak verilmiştir. İkinci video ise içkili ve erkeklerin oynadığı oturak âlemlerine örnektir. Literatür taraması ve kişisel iletişimler sonucunda erkeklerin oynamasının ayıp sayıldığı ve bu organizasyonlarda oynamadıkları sonucuna ulaşılmıştı. Fakat, Drive hesabımda bulunan ikinci video bu sonucun aksi niteliğinde olduğundan önem arz etmektedir.

‡ https://www.tiktok.com/@mehmetgurbez/video/7087251819377806593?is_copy_url=1&is_from_webapp=v1&q=mehmetgurbez&t=1651407405160 erişim adresine bakınız.

“Eski zamanda insanlar cuma günü yatsı namazından çıkıp, erenler cumartesi günü çorbayı bizim orada içeceğiz derlermiş. Cumartesi akşam yemeğinde toplanıp, sabah namazına kadar meşk ederlermiş. Günümüzde böyle bir kültür kalmadı. Dedem cami çıkışı çarşamba günü Zincirlik köyünde muhabbet var kimseye söyleme derdi. Köye giderdik evden hariç köy odası olurdu orada oturulurdu. Kar-pekmez, arabaşı, bamya, su böreği, etli ekmek, hoşmerim (arı ballı) gelirdi ilk olarak. Gece yarısı acıktığımız zaman kahvaltı yapardık. Sabaha karşı eve gelirdik. Akşam iş çıkışı toplanılırdı 7-8 gibi sabaha karşı dağılırdık. Gecedden sonra ağır eserler çalınırdı. Benim gittiğim oturaklar %90 cumartesi günü olurdu. Sadece saz çalınmazdı muhabbet yapılırdı. Fıkralar anlatılırdı. Repertuvar makama göre yapılırdı. Adamın aklına bir eser gelince “Efendiler hicazdayız rasta geçince elmaların yongasını yapalım” derdi. Hareketli parçalar yapılırdı gece yarısından sonra ağır eserler çalınırdı. Oturaklarda 12 telli divan sazı, dört telli cura, ut, zilli maşa ve def bulunurdu. Eserleri saz çalanlarda okurdu Ahmet Özdemir, Rıza Konayalı gibi. Sadece solist olarak gelenler de olurdu onlarda okurdu. Kadın kesinlikle bulunmazdı. Erkeklerin oynaması ayıp sayılırdı oturakta ya da barana da oyun olmaz. Saz söz muhabbet, varsa yemek olur. Eski oturaklar kalmadı. Barana dediğimiz sohbetler devam ediyor. Günümüzde kendi yaş grubundaki arkadaşlar bazen ev ortamında toplanırlar. Baranalarda eski repertuvar yok. Repertuvar eksik çalınır. Konya haricinde eserler çalınır. Amaç yine sohbet ve müziktir ama yapısal olarak çok fazla farklılık var. Eski yemek, müzik ve sohbetleri bulmak imkânsız.”

Çinioğlu ve Sakman’a göre barana sohbetleri, oturak âlemlerinin devamı olarak görülmüş, birden fazla ortak noktası olduğu ifade edilmiştir. Ancak, barana sohbetleri oturak âlemi kültürünü yansıtmaya çalışsa da oturak âlemlerinden farklı bir kimliğe bürünmüştür. Oturak âlemlerinde bulunan yemek, içki ve halk oyunları barana sohbetlerinde bulunmamıştır. Aynı şekilde hovarda (efe), halk oyunları oynayan kadınlar, cinsel amaçla oturak âlemlerine alınan kadınlar barana sohbetlerinde bulunmamıştır. Müzik ve sohbet ana unsur hâline gelmiştir. Barana sohbetlerinde kullanılan çalgı yelpazesi genişlemiş, farklı yörelerden eserler barana sohbetlerinde icra edilmeye başlanmıştır. Göze çarpan bir diğer fark ise barana sohbetlerinin arkadaş ortamında yapılmasının yanında para karşılığı olarak da icra edilmesidir. Pekçağlar (Kişisel İletişim, 27.03.2022) konuya dair şunları ifade eder:

“Ben gençken köylerde oturağa giderdik 60’lı yaşlarda amcalar olurdu. Sanıyorum bunlar son oturaklardı. O dönemden sonra adap değişti, oturma düzeni değişti. Baranalar kendi aralarında toplanmaya başladı. Dışarıdan kimse alınmazdı. Yakın arkadaş grubu toplanır sohbet eder müzik yapardı. Oturağın son zamanlarında müzik arz talep şeklinde gerçekleşmeye başladı. Kim hangi eseri dinlemek isterse söylerdi. O çalınırdı. Repertuvar da değiştiği için bir kültürü yansıtacak bir durum kalmadı. Bilinen güncel havalar istenirdi. Oyun havaları istenirdi. Baranaya

bakıldığı zaman repertuvar vardır. Eskiye göre çok azı çalınsa da belli eserler vardı sırasıyla onlar icra edilir. Bütün eserlerin her nakaratı icra edilmiyor sıkıldığı için. Genellikle potpori şeklinde icra ediliyor. Bu sebeple eski döneme göre daha kısa sürer baranalar”

Yapılan kişisel iletişimlerde oturak/ oturak âlemi ve barana ayrımı; hizmet eden ve oyun oynayan kadınlar, içki, kavga, toplumsal huzursuzluk, repertuvar eksikliği, yeni güncel repertuvar kullanımı, çalgı yelpazesinin genişlemesi vd. üzerinden yapılmaktadır. Bu değişimler sonucunda oturaklardan farklı bir kimliğe bürünen barana toplantıları eskisi kadar sık yapılmamakla birlikte Konya’da hâlâ varlığını sürdürmektedir.

SONUÇ

Anadolu’nun farklı coğrafyalarında görülen müzikli eğlence toplantıları/sohbetleri, var olan kültürün yaşatılıp, gelecek nesillere aktarıldığı birer organizasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kış aylarında, Konya’daki sohbet grubu tarafından icra edilen oturak âlemleri de Anadolu’daki anlamca paydaş diğer müzikli eğlence toplantıları gibi bir organizasyondur. Oturaklar aynı zamanda, insanların sorun ve sıkıntılarının konuşulduğu, küslüklerin giderildiği, dayanışma ve yardımlaşmanın olduğu bir organizasyondur. Arkadaşların bir araya gelmesindeki tek amaç eğlenmek değil, sosyal bir alan oluşturmaktır.

Konya’daki müzikli eğlence kültürü tarihsel olarak oturak/oturak âlemi/ kızılı kahveler/ barana sohbetleri sıralamasıyla ele alınmalıdır. Geleneğin merkezine oturakları koyarsak, bu dönüşümün en son halkasına barana sohbetlerini koymak gerekir. Ancak yapılan kişisel görüşmelerde “oturak”, “oturak âlemi”, ve “barana sohbetleri” organizasyonlarının ayrımının tam olarak yapılamadığı gözlemlenmiştir.

Oturak âlemlerinin ana çalgıları kişisel görüşme ve kaynak kitaplar yardımıyla divan sazı, dört telli cura, ut, kaşık ve tef olarak belirlenmiştir. Oturak âlemlerinde kırık havalar, uzun havalar, koşmalar ve divanların tüm beyitleri okunmaktadır. Bütün beyitlerin okunması oturak süresinin uzamasına sebep olarak gösterilebilir. Barana sohbetlerinde bu uzun beyitli eserlerin bir kısmının okunması, güncel eserlerin icra edilmesi, klasik Türk müziği eserlerinin icrası bölgenin yüzlerce yıllık müzik kültürünün repertuvarının özellikle yeni nesil tarafından bilinmemesine sebep olmuştur.

Oturak âlemleri ve barana sohbetlerinin giriş eseri olarak Konya peşrevi çalınmaktadır. Bu peşrev iki müzikli eğlence kültüründe de girizgâh amacıyla icra edilmektedir. Bu peşrevin Klasik Türk müziğindeki peşrevlerden farkı Konya havasının hissedilmesidir.

Barana sohbetlerinde Klasik Türk müziği sazları yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında elektronik müzik aletlerinin kullanıldığı barana sohbetlerine de rastlanmıştır. Oturaklarda birden fazla sayıda bulunan bağlama çalgısı bazı baranalarda hiç bulunmadığı gözlemlenmiştir. Barana sohbetlerinde halk müziği

eserlerinin yanında Klasik Türk müziği eserlerinin ve güncel eserlerin icra edildiği gözlemlenmiştir. Oturak âlemleri, köy ve şehir oturak âlemleri olarak ele alınırken baranalarda böyle bir ayrıma rastlanmamıştır. Oturak âlemleri mekân olarak köy odaları, ahır, bağ evleri ve bireysel evlerde yapılırken, baranalar her hafta bir arkadaşın evinde toplanacak şekilde yapılmaktadır. Baranaları oturaklardan ayıran en önemli özellikler, her barananın kendi yaş grubundan arkadaşlardan oluşması ve ana unsurun müzik olmasıdır. Oturak ve oturak âlemlerinde halk dansları, yemek, içki, sohbet yoğunlukta olup müzik ikinci plandayken, baranaların toplama amacı müziktir.

KAYNAKÇA

Akman, A. (2006). *Sosyal Yaşamın Önemli Birer Unsuru Olarak Konya Oturakları ve Baranaları. Türk Halk Kültürü Araştırmaları-2000*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Atlı, S. (2015). Somut Olmayan Kültürel Mirasa Bir Örnek: Balıkesir Pamukçu Erfene Sohbet Toplantıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8, 7-25

Atlı, S. (2016). *Erzincan-Kemaliye (Eğir), Sıra Gezme Sohbet Toplantıları ve Eğir Fasil Grubu*, Karadeniz Araştırmaları 51, 273-300.

Atlı, S. (2018). Türkiye'deki Geleneksel Sohbet Toplantıları Üzerine Bir Değerlendirme. *Milli Folklor*. 88-101

Çakır, V. (2005). Konya'nın Geleneksel Eğlence Kültürü. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 17, 355-382.

Çulcuoğlu, Ç. T. (2012). Çağdaş Müzik Eğitiminin Çevreden-Evrene İlkesi Işığında Konya Oturaklarının İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Demir, S. (2013). *Türk Halk Müziğinde Türler*. İstanbul: Usar Yayıncılık

Duygulu, M. (2014). *Türk Halk Müziği Sözlüğü*. Ankara: Pan Yayıncılık

Gazimihâl, M. R. (1947). *Konya'da Mûsikî*. Ankara: Halkevi Yayınları

Halıcı, M. (1985). *Konya Sazı ve Türküleri*. İstanbul: Özden Matbaacılık

Mak, M., (2021). Geçmişten Bugüne Müzikli Eğlence Toplantıları; Leyli, Derderbaba ve Salahiye Sohbetleri. *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Studies / Avrasya Çalışmaları* 14, 1-18.

Odabaşı, A. S. (1998). *20. Yüzyılın Başlarında Konya'nın Görünümü*. Konya: Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.

Odabaşı, A. S. (1999). *Geçmişten Günümüze Konya Kültürü*. Konya: Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.

Odabaşı, A. S. (2000). *Dünden Bugüne Konya Türküleri*. Konya: Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.

Odabaşı, A. S. (2003). *Konya İmajı Mekanlar- İnsanlar*. Konya: Konya Ticaret Odası Yayınları.

Özbek, M., (2014). *Türk Halk Müziği El Kitabı I Terim Sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Öztürk, A. O., Tan, N. & Turhan, S. (2007). *Konya Halk Müziği*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.

Sakman, M. T. (2001). *Konya Oturakları*. İstanbul: Milenyum Yayınları

İnternet Kaynakçası

<https://www.youtube.com/watch?v=h2Mq8YcCD98> Yayın Tarihi: 26.02.2012

<https://www.youtube.com/watch?v=h2Mq8YcCD98> Yayın Tarihi: 26.02.2012

https://www.youtube.com/watch?v=T_6X8EG8m0E Yayın Tarihi: 21.12.2013

TDK. (2022). Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 27.03.2022

Kişisel Görüşme

Mehmet Yücel Paşmakçı (12.05.2021)

Fatih Çinioğlu (29.03.2021) – (25.03.2022)

Kemal Pekçağlar (26.03.2022)

Ali Pekçağlar (27.03.2022)

Yararlanılan Arşivler

Kemal Pekçağlar Özel Arşivi

Fatih Çinioğlu

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Anadolu'nun farklı coğrafyalarında görebildiğimiz müzikli eğlence toplantıları/sohbetlerinin Konya'da aldığı isim oturak âlemleridir. Oturak âlemleri genellikle kış aylarında, arkadaşlar gruplarının toplanarak sohbet ettiği, müzik yaptığı ve bunların dışında birbirlerinin sıkıntılarını dinlediği ve gidermeye çalıştığı organizasyonlardır. Bir araya gelmekteki tek amaç eğlenmek değil, sosyal bir alan oluşturmaktır. Tarihsel olarak köklü bir geçmişe sahip olan oturak âlemlerinin gelenekteki ilk halkası oturaklardır. Konya'daki müzikli eğlence kültürü tarihsel olarak oturak/oturak âlemi/ kızılı kahveler/ barana sohbetleri sıralamasıyla ele alınmalıdır. Kızılı kahveler, oturak ve barana sohbetleri arasında geçiş halkası olarak nitelendirilebilir. Kitle iletişim araçlarının yaygınlığı, teknolojinin gelişmesi bazı toplumsal ihtiyaçlarında yönünün değişmesine neden olmuştur. İnsanlar, eğlence ve sosyal etkileşim ihtiyaçlarını oturak âlemleri ya da barana sohbetleri gibi organizasyonlardan değil, kitle iletişim araçlarından sağlamaya başlamıştır. Özellikle 1950'li yıllardan sonra başlayan köyden kente göçler, köy nüfusunun azalması ve kentlerdeki yeni eğlence alanlarının doğmasını sağlamıştır. Çalışma içerisinde, yarı kurgulu kişisel görüşme yapılmış, doküman analizi yöntemiyle Konya oturakları üzerine yazılmış sınırlı sayıda kaynak analiz edilmiş, oturak âlemleri ve barana sohbetlerindeki benzerlik ve farklılıklar ortaya koyulmuştur. Literatür taraması ve kişisel görüşme sonunda, oturak âlemleri ve barana sohbetleri bir organizasyon olarak belirlenip, dönüşümü etkileyen faktörler sebepleriyle birlikte ele alınmış ve oturak âlemleri ve barana sohbetleri arasındaki farklılıklar ve benzerlikler ortaya koyulmuştur. Tarihsel olarak eski bir geçmişe sahip olan oturaklar hem köy hem de şehirlerde yapılmıştır. Topluma örnek davranışların bulunduğu oturaklar olduğu gibi toplum tarafından kabul görmeyen davranışlarında bulunduğu oturaklar bulunmuştur. Oturaklara katılmak için saygı, sevgi ve terbiye içinde hareket etmek gerekmektedir. Bu kurallara uymayan kişiler oturaklardan dışlanmış ve bir daha kabul edilmemiştir. Oturağa kabul edilen gençler saygı, sevgi, terbiye ve müzik ile ilgili usta çıkarak öğrenimi görmüştür. Bunun aksine, oturakta çıkan kavgalar, oyuncu kadınlara taşkınlık yapma, alkol içme, toplum huzurunu bozma gibi davranışların bulunduğu oturaklar da olmuştur. Bu davranışlar toplum tarafından kabul görmemiştir. Bu kabul görmeyen davranışlar sonucunda oturakların kötü şöhretle anılmaya başlandığı ve âleme dönüştüğü ifade edilmiştir. Yazarlar oturakların âleme dönüşmesini 1900'lü yılların başı olarak göstermektedir. 1900'lü yılların başından itibaren Konya oturakları artık oturak âlemi olarak anılmaya başlamıştır. Bu yıllardan sonra oturağın yapısı yavaş yavaş değişmiş,

hovardalar kaçamak olarak bazı semtlerde gizlice yaptıkları toplantılara/sohbetlere, eğlencelere dansçı kadınları da dâhil etmişlerdir. Yaptığımız kişisel görüşmelerde ve incelenen kaynaklarda bu tür organizasyonların daha çok köylerde yapıldığı tespit edilmiştir. Bu tür mekanların bağ evi, ahır vd. yerler olduğu ve gözden uzak olması sebebiyle tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Oturak âlemlerinde artık görülen kötü şöhret ve gerçekleşmeye başlayan yapısal değişiklikler sonucunda, aynı yaş grubundaki insanlar oturak âlemleri yerine barana sohbeti adını verdikleri organizasyonlar düzenlemeye başlamışlardır. Barana sohbetlerine geçilmeden önce ise kızlı kahveler geçiş evresi olarak kullanılmıştır. Gelişen toplumsal yapıyla birlikte ortaya çıkan kızlı kahveler bölge kültüründe yaygınlaşmaya başlamıştır. Oturak âlemleri ve barana sohbetleri arasında köprü görevi gören kızlı kahveler oturaklardan farklı olarak devlet gözetiminde olmuşlardır. Kızlı kahveler dans eden kadınların bulunduğu son organizasyondur. Devamında gelişen barana sohbetlerinde dansçı kadınlara rastlanmamaktadır. Barana sohbetlerinden önceki süreçte oyuncu kadınların bu toplantılardaki yerini ve önemi büyüktür. Oturak âlemlerinde köy ve şehir ayrımı bulunurken barana sohbetlerine böyle bir ayrım yoktur. Oturak âlemlerine göre çalgı çeşitliliği artan baranalarda elektronik müzik aletleri ve cihazlar kullanılmaya başlamıştır. Alkol ve dansçı kadınlar baranalardan tamamen çıkmış, müzik merkeze alınmıştır. Baranada bulunan arkadaşlar genellikle farklı mesleklerle uğraştıkları için belirli bir toplanma zamanları yoktur. Repertuvar olarak oturak âlemlerinde icra edilen eserin yanında günümüz popüler müzikleri ve farklı yörede icra edilen eserler de barana sohbetleri repertuvarına girmiştir. Halk müziği eserlerinin yanında klasik Türk müziği eserleri de günümüz baranalarında yaygın bir şekilde icra edilmektedir. Eski insanların kayıtları gizli tutması, icra ve çalgı alanında yeterince öğrenci yetiştirmemeleri, günümüzde insanların yılın her döneminde çalışmaları, bu tür organizasyonların eskisi kadar sık düzenlenmemesi, müzikli eğlence kültürün yavaş yavaş özünden uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Bu tür organizasyonların ekonomik boyutuna bakıldığında oldukça maliyetli olduğu görülmektedir. Bu tür etkenlerde günümüzde böyle organizasyonların yapılmasının önünde büyük bir engeldir. Geçmiş yıllara göre daha az düzenlenen bu organizasyonlar günümüzde para karşılığında turizm objesi olarak da kullanılmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT: The musical entertainment meetings/chats that we can see in different geographies of Anatolia are called the *oturak âlemi* in Konya. *Oturak âlemleri* are organizations where groups of friends gather to chat, make music and listen to each other's troubles and try to solve them, usually during the winter months. The only purpose of getting together is not to have fun, but to create a social space. The first link in the tradition of the seat realms, which has a deep-rooted history, is the seats. The musical entertainment culture in Konya should be dealt with historically in the order of *oturak / oturak âlemi / kızlı kahveler / barana conversation*. Coffee with girls can be described as a transition ring between sitting and *barana* conversations. The prevalence of mass media and the development of technology have changed the direction of some social needs. People have started to meet their entertainment and social interaction needs from mass media, not from organizations such as lounge parties or *barana* chats. Migrations from the village to the city, especially after the 1950s, led to the decrease in the population of the village and the emergence of new entertainment areas in the cities. In this study, an interview was done, using the document analysis method the limited written sources about Konya Oturakları have been analysed, the similarities and differences between *oturak âlemleri* and *barana* have been presented. At the end of the literature review and personal interview, *oturak âlemleri* ve *barana* conversation were determined as an organization, the factors affecting the transformation were discussed

together with their reasons, and the differences and similarities between oturak âlemleri and barana sohbetleri were revealed. *Oturaks*, which have an ancient history, were built both in villages and cities. There are *oturak* with exemplary behaviors for the society, as well as *oturak* where behaviors that are not accepted by the society are found. In order to participate in the *oturak*, it is necessary to act with respect, love and decency. Persons who do not comply with these rules were excluded from the oturak and were not accepted again. The young people who were accepted to the sitting area received education about respect, love, upbringing and music by becoming a master. On the contrary, there have been fights in the *oturak*, acts of aggression towards the actresses, drinking alcohol and disturbing the public peace. These behaviors were not accepted by the society. It has been stated that as a result of these unacceptable behaviors, the *oturak* started to be known with bad reputation and turned into a realm. The authors show the transformation of the *oturak* into realms as the beginning of the 1900s. From the beginning of the 1900s, Konya seats have started to be known as the *oturak âlemi*. After these years, the structure of the *oturak* has gradually changed, and the profligates have included dancer women in the meetings/chats and entertainments they secretly held in some districts. In our personal interviews and in the sources examined, it has been determined that such organizations are mostly held in villages. Such places as vineyard house, barn etc. It has been concluded that it is preferred because there are places and it is out of sight. As a result of the bad reputation and the structural changes that have begun to take place in the *oturak âlemi*, people in the same age group have started to organize organizations that they call barana chat instead of *oturak âlemi*. Before the *barana* conversations were started, *kızlı kahveler* was used as a transitional phase. The coffee with girls, which emerged with the developing social structure, started to become widespread in the culture of the region. Different from the *oturak*, the *kızlı kahve*, which act as a bridge between the oturak âlemi and the barana conversations, were under state surveillance. *Kızlı kahve* is the last organization with dancing women. In the barana conversations that followed, there are no dancer women. In the process before the Barana conversations, the place and importance of actress women in these meetings is great. While there is a distinction between village and city in *oturak âlemi*, there is no such distinction in *barana* conversations. Electronic musical instruments and devices began to be used in the *barana*, where the variety of instruments increased according to the realms of sitting. Alcohol and dancing women were completely removed from the *barana*, and the music was taken to the center. The friends in the barracks generally do not have a specific meeting time, as they are engaged in different professions. In addition to the work performed in the realms of sitting as a repertoire, today's popular music and works performed in different regions have also entered the repertoire of barana conversations. In addition to folk music works, classical Turkish music works are also widely performed in today's baranas. The friends in the *barana* generally do not have a specific meeting time, as they are engaged in different professions. In addition to the work performed in the *oturak âlemi* as a repertoire, today's popular music and works performed in different regions have also entered the repertoire of barana conversations. In addition to folk music works, classical Turkish music works are also widely performed in today's baranas. The fact that the old people kept the records secret, did not train enough students in the field of performance and instruments, that people today work at all times of the year, that such organizations are not organized as often as before, cause the musical entertainment culture to gradually move away from its essence. Considering the economic dimension of such organizations, it is seen that they are quite costly. Such factors are a major obstacle to the

establishment of such organizations today. These organizations, which are less organized than in previous years, are also used as tourism objects in exchange for money.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4, Year
4, Sayı 9, Issue 9, Ağustos 2022, August 2022
e issn: 2687-2641

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE EVDEN ÇALIŞMANIN İŞ STRESİ ÜZERİNE ETKİSİ

THE EFFECT OF WORKING FROM HOME ON WORK STRESS DURING THE
COVID-19 PANDEMIC PROCESS

Yavuz DEMİREL

Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Kastamonu/Türkiye.

Prof. Dr., Kastamonu University,
Faculty of Economics and
Administrative Sciences,
Kastamonu/Turkey.

ydemirel@kastamonu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-3478-6307

Çiğdem BEKİROĞLU

Doktora Öğrencisi, Kastamonu
Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Kastamonu/Türkiye.

PhD Student, Kastamonu University,
Social Sciences Institute,
Kastamonu/Turkey.

cgdmbkrglu@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4041-0314

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1090966

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 21.03.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 05.08.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Demirel, Y. & Bekiroğlu, Ç. (2022).
Covid-19 Pandemi Sürecinde Evden Çalışmanın İş Stresi Üzerine Etkisi. *USBAD
Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(9), 681-700.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

intihal.net

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>

mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Covid-19 salgını, dünya çapında insan yaşamının neredeyse tüm yönlerini alt üst etmiştir. Beraberinde birçok zorluğa ve tedbir amaçlı birçok değişikliğe neden olan Covid-19 pandemi süreci çalışma alanını da etkilemiş, birçok sektörde evden çalışmaya geçiş yapılmıştır. Hızlı bir şekilde evden çalışmaya geçiş sürecinin yaşanması bunun yanı sıra trajik can kayıpları, yaşanan değişikliklere uyum sağlama süreci, hastalık bulaşma riski gibi birçok kaygı ve belirsizlik insanları derinden etkilemiştir. Bu çerçevede araştırmamızın amacı, Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın, iş stresi üzerine etkisinin irdelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda toplam 169 kişiye anket uygulanarak, konuya ilişkin veriler toplanmıştır. Çalışmada verilerin analizinde SPSS 25.0 programından yararlanılmıştır. Ölçeklerin güvenilirlik ve geçerlilik analizlerinden sonra korelasyon ve regresyon analizi ile hipotezler test edilmiştir. Analiz sonucunda Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın iş stresini negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra evden çalışma alt boyutlarından esneklik boyutunun iş stresi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi görülmezken, verimlilik boyutunun iş stresini pozitif etkilediği, örgütsel güven ve iş yaşam müdahalesi boyutunun ise negatif yönde iş stresini etkilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Evden Çalışma, İş Stresi

Abstract: The Covid-19 pandemic has upended almost all aspects of human life worldwide. The pandemic process, which has caused many difficulties and many changes for precautionary purposes, has also affected the work area, and many sectors have switched to working from home. Many concerns and uncertainties such as the rapid transition to working from home, as well as the tragic loss of life, the process of adapting to changes, the risk of disease transmission, have deeply affected people. In this context, the aim of the research is to examine the effect of working from home on work stress during the Covid-19 pandemic. For this purpose, data on the subject were collected by applying a questionnaire to a total of 169 people. In the study, the SPSS 25.0 program was used in the analysis of the data. After the reliability and validity analyses of the scales, hypotheses were tested with correlation and regression analysis. As a result of the analyses, it was concluded that working from home during the Covid-19 pandemic process in the negative direction affects work stress. In addition, it was determined that while the flexibility dimension, which is one of the sub-dimensions of working from home, did not have a statistically significant effect on work stress, the productivity dimension affected work stress in the positive direction, and the business life intervention and organizational trust dimension affected work stress in the negative direction.

Key Words: Covid-19, Work from Home, Work Stress

GİRİŞ

21. yüzyılda büyük bir virüs salgını olan Covid-19 pandemisi, dünya çapında ruh sağlığı üzerinde benzeri görülmemiş tehlikelere yol açmıştır (Xionga vd., 2020: 55). Koronavirüs (Covid-19) salgınının halk sağlığını önemli ölçüde etkilediği, ekonomiler ve işgücü piyasaları için benzeri görülmemiş tehditlere neden olduğu görülmektedir (Khan, 2021: 1). Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tavsiyelerini takiben, virüsün yayılmasını önlemek için dünya çapında çeşitli adımlar atılmıştır (Khan, 2021: 1). Hükümetler, sosyal mesafe, hareket özgürlüğü kısıtlamaları, evden çalışma ve zorunlu olmayan iş ve etkinliklerin askıya alınmasına kadar değişen politikalar uygulamışlardır (Susilo, 2020: 25; Khan, 2021: 1).

Dünya çapındaki ülkelerde kısmi veya tam kurumsal kapanmalarla birlikte küresel Covid-19 sağlık krizi, çalışma modelleri de dahil olmak üzere yaşam bilimleri ortamını hızla etkilemiştir (Korbel ve Stegle, 2020: 1). Covid-19 salgını, tüm dünyadaki ekonomiler, kuruluşlar ve çalışanlar için derin sonuçları olan modern zamanların en yıkıcı krizlerinden biridir. Covid-19'un ortaya çıkması ve bunun etkisine bağlı olarak uygulanan kısıtlamalar, iş dünyasında büyük sorunlara neden olmuştur. Kuruluşlara işyerlerinde sosyal mesafe ile ilgili önlemleri almaları talimatı verilerek birçok sektör evden çalışmaya geçiş yapmıştır (Tønnessen vd., 2021: 1).

Evden çalışmaya geçiş ile beraber birçok insanın çalışma şekli değişmiş ve evden çalışanların payı önemli ölçüde artarak, iş yerinde çalışmak yerine uzaktan çalışanların sayısında beklenmedik bir şok yaratmıştır (Arntz vd., 2020: 381). Nitekim, Covid-19 krizi sırasında evden çalışma, uzaktan çalışma ile tam olarak aynı değildir. En büyük fark, çalışma yerlerindeki sınırlamalarıdır. Telekomünikasyon çalışanları kafeler gibi diğer konforlu alanlarda çalışabilirken, pandemi sırasında insanlar sadece evlerinde çalışabilmektedirler. İzolasyon süreçlerinin sadece çalışanları değil tüm aile üyelerini etkilemesi sebebi ile de çalışanların aile meseleleriyle de dikkatleri dağılacaktır (Susilo, 2020: 25). Bireyler salgın sürecinde evden çalışırken iş ile ilgili sorumlulukları ve evde sahip oldukları sorumlulukları iç içedir. Bu süreçte hem iş ile ilgili stres hem de kişisel stres ile beraber ev stresli bir alan haline gelmektedir (Muldong vd., 2021: 334). Tüm bunların yanı sıra yaşanan can kayıplarının üzüntüsü, hastalık bulaşma riski, yaşanan değişikliklere uyum sağlayabilme kaygısı, salgın sürecinin belirsizlikleri insanları derinden etkilemektedir. Bu nedenle, bu araştırma, salgın sürecinin zorluğunda evden çalışmanın, çalışanların iş stresine nasıl bir tepki verdiğini anlamamız açısından oldukça önemli bir hale gelmektedir. Ayrıca evden çalışmanın hem çalışanlar hem de işverenler üzerinde hala açıklığa kavuşturulması ve araştırılması gereken ciddi bir etkisi vardır ve muhtemelen olacaktır (Bolısanı vd., 2020: 458). Eğer pandemiden sonra da evden çalışma olağan bir çalışma şekli olmaya devam ederse, bunun şirketlerde ve kamu kuruluşlarında çalışma faaliyetlerinin yönetilme şekli üzerinde önemli bir etkisi olacaktır (Bolısanı vd., 2020: 458). Bu varsayımlar da alan yazına katkı sağlaması açısından araştırmanın önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

Covid-19 pandemi süreci ile ilgili mevcut durum göz önüne alındığında, çalışmanın amacı, Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın iş stresi üzerine olan etkisini araştırarak literatüre katkı sağlamaktır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın temelini oluşturan; Covid-19, evden çalışma ve iş stresi kavramları ile ilgili açıklamalara ve bu kavramların ilişkilerine yönelik literatür taramasına yer verilmektedir.

Covid-19

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Hubei Eyaleti merkezli yeni koronavirüs SARSCoV-2'nin mevcut salgını, bulaşıcı bir viral enfeksiyona benzer özelliklere sahipken, asemptomatik doğası nedeniyle insanların büyük bir bölümünde tespit edilmekten kaçınmıştır (Jaiswal ve Arun, 2020: 2; Velavan ve Meyer, 2020: 278). Ayrıca virüsün tanımlanabilir doğasına rağmen etki mekanizmaları büyük ölçüde bilinmemekte ve insanların dünya genelindeki yoğun hareketi nedeniyle kontrolsüz bir şekilde yayılmıştır (Jaiswal ve Arun, 2020: 2). 30 Ocak 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (WHO), dünya çapında artan vaka sayısına dayanarak Covid-19'u küresel bir sağlık acil durumu ilan etmiştir (Nolan vd., 2021: 14; Velavan ve Meyer, 2020: 278). T.C. Sağlık Bakanlığı Covid-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Genel Bilgiler, Epidemiyoloji ve Tanı (2020: 5) bilgilerine göre "Dünya Sağlık Örgütü, COVID-19 salgınını 30 Ocak'ta "uluslararası boyutta halk sağlığı acil durumu" olarak sınıflandırmış, ilk salgının başladığı Çin dışında 113 ülkede COVID-19 vakalarının görülmesi, virüsün yayılımı ve şiddeti nedeniyle 11 Mart'ta küresel salgın (pandemi) olarak tanımlamıştır."

Covid-19'un neden olduğu mevcut pandemi, insan yaşamında benzeri görülmemiş bir kargaşaya neden olmuştur (Jaiswal ve Arun, 2020: 1). Mart 2020'nin başında çok sayıda ülke, Covid-19'un yayılmasını önlemek amacıyla, karantina (kısmi veya tam), kendi kendine izolasyon ve sosyal mesafe önlemleri dahil olmak üzere çeşitli düzenlemeler uygulamaya başlamıştır (Tønnessen vd., 2021: 1). Covid-19, ulusların sokağa çıkma yasağı uygulamasını gerektiren zorlu bir kriz olarak sınıflandırılmaktadır. Bu kapanma ile ülke ekonomileri ve işletmeler zorlu bir sürece girerken, kuruluşlar çalışanları evden çalışmaya teşvik etmiştir (Jaiswal ve Arun, 2020: 1). Birçok işletme, hükümetin zorunlu kıldığı kapatmalar, evde kalma emirleri, çalışanlarının sağlığı ile ilgili endişeleri veya müşteri eksikliği nedeniyle normal işyerindeki faaliyetlerini azaltmış veya durdurmuştur (Bick vd., 2020: 2). Bazı çalışanlar evden çalışmaya diğer çalışanlara göre nispeten daha kolay geçiş yapabilmişlerdir. Bununla birlikte, birçok işte düzenli iş faaliyetlerini evden yürütmek imkansızdır, bu da birçok çalışanı hareketsiz kalmaya veya yeni bir iş aramaya zorlamıştır (Bick vd., 2020: 2).

Evden Çalışma

Covid-19 pandemisi nedeniyle sokağa çıkma yasağı, birçok şirketin işlerini yeniden düzenlemesi ve sonuç olarak bazı bileşenleri bir evden çalışma formatına kaydırması ihtiyacıyla sonuçlanmıştır (Mehta, 2021: 9). Evden çalışma, çalışanların işyerlerine gitmeden işlerini evden yürütmeye yönelik bir çalışma düzenlemesidir (Bellmann ve Hübler, 2021: 424). Evden çalışmak tamamen yeni bir kavram olmasa da değişimin aniliği ve büyüklüğü, işletmelerin ve çalışanların çoğu için muhtemelen yeni bir durumdur (Mehta, 2021: 9). Covid-19 pandemisinin yayılmasının ardından, gelişmiş ülkelerde evden çalışma uygulaması giderek daha fazla benimsenmiştir. Normal zamanlarda, başlıca gelişmiş ülkelerde evden çalışma uygulamasına katılan çalışanların yüzdesi yaklaşık %10 veya daha az iken, Mart 2020'den bu yana işlerini sık sık veya ara sıra evde yapan çalışanların sayısı

aniden artmıştır (Morikawa, 2021: 1). Salgın öncesinde şirketler ofis tabanlı çalışma standartlarını takip ettiklerinden, çalışanlar iş ve ev hayatı ikilemi konusunda rahat iken Covid-19 pandemisi sürecinde hem şirketler hem çalışanlar ani bir şekilde gelirlerini ve işlerini kaybetme konusunda gerçek bir olasılık ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu olasılıklar ile beraber virüs korkusu ve belirsizliği de birleştiğinde, durum çok stresli bir hal almaktadır. Evden çalışma, durumu hafifletmek için potansiyel bir çözüm olarak görülmüştür (Savić, 2020: 101). Ancak pandemi sürecinde evden çalışmanın birçok avantajı olduğu kadar dezavantajı da bulunmaktadır;

Evden çalışmanın avantajları arasında işi tamamlamada daha esnek olunması, iş yeri çalışma saatlerini takip etmeme zorunluluğu, daha fazla özerkliğe sahip olması, işe gidip gelmek için zaman harcanmaması, iş yerine ulaşım masraflarını ödemek için para harcanmasına gerek olmaması, çalışma ortamında ki sohbet eden insanların gürültüsü, telefondaki çalışma arkadaşlarının sesi, zaman alan toplantılar, klimanın çok sıcak veya çok soğuk olması vb. olumsuz etkileyici unsurlar yerine çalışanların evde daha güvenli, rahat ve elverişli bir çalışma imkânı oluşturabilmesi, evden iş yerine giderken yaşanan trafik sıkışıklığının olmaması ve bu sayede daha fazla boş zamanın oluşması ve bu sayede de daha fazla aile ile bir araya gelme veya kendinize zaman ayırma fırsatının olması ve koronavirüse yakalanma riskinden kendilerini güvende hissetmelerini sağlayabilmesi açısından yaşanan stres seviyesi en aza indirebilir (Purwanto vd., 2020; Susilo, 2020). Evden çalışmanın dezavantajları arasında ise, elektrik ve internet maliyetlerini karşılamak için iş motivasyonunu kaybetmesi, veri güvenliği sorunları, evin atmosferinin bir ofis gibi olmaması sebebi ile medya ve diğer unsurlarla dikkat dağılması, çalışma ortamının beklenildiği gibi olmaması, evden çalışmanın çalışanlar arasında bir izolasyon hissi yaratması ve iş ve kişisel zaman arasında fiziksel bir ayrımın yapılamaması, performansı izlemede zorluklar gibi olumsuz etkiler vardır (Moretti vd., 2020; Purwanto vd., 2020; Susilo, 2020). Bu dezavantajlar, iş tatminini etkileyen bir belirsizlik yaratabilir ve tatmin eksikliği de çalışanlar arasında daha düşük performansla yol açabilir (Susilo, 2020: 24).

Tüm bunların yanı sıra evden çalışma, uzun süredir özellikle ebeveynler için iş yaşam dengesini iyileştirmenin bir yolu olarak görülmektedir (Arntz vd., 2020: 381). Ancak Covid-19 pandemisi sırasında evden çalışırken tüm aile üyeleri evde olduğundan çalışmayı aile zamanından ayırmaları neredeyse imkansızdır (Susilo, 2020: 25). Karantina sırasında birçok ebeveyn, üretkenliklerini ve evden çalışmanın beklenen faydalarını azaltması muhtemel olan çocuk bakımını da birleştirmek zorunda kalmıştır (Arntz vd., 2020: 381). Stres, doğaçlama ve optimal olmayan ve çocuk bakımı gerektiren bir çalışma ortamına geçiş, çalışanların üretkenliğini azaltabilir, düzenli çalışma saatleri sırasında, uygun olmamasına neden olabilir. Bu nedenle, bazı çalışanlar için Covid-19 kısıtlamaları sırasında evden çalışma, stresli ve sinir bozucu bir deneyim olabilir (Nolan vd., 2021).

İş Stresi

İş stresi, kötü çalışma koşulları ile sağlık arasındaki bağlantıyı ifade etmek için yaygın olarak kullanılan bir terimdir (Dollard vd., 2019: 5). Literatürde iş stresi ile ilgili çeşitli tanımlamalar mevcuttur; Stranks (2005: 2) iş stresini, "bireyin işte işlevsiz davranmasına neden olabilen ve insanların iş talepleri ile başa çıkma yetenekleri arasındaki dengesizliğe verdiği tepkiden kaynaklanan psikolojik bir durum", Dollard vd. (2019: 6), "nesnel stres etkenleri ile gerilim arasındaki bir koşulu veya ara uyarılmayı belirten bir durum", Yang, Huo, Li, ve Jiang (2020: 68) "insanların mesleki yeteneklerinin ötesindeki iş gereksinimlerine karşı fizyolojik ve psikolojik bir tür içgüdüsel tepki", Muis ve diğerleri (2021: 428), "çalışanların düşünce ve duygusal süreçlerini etkileyen fiziksel ve psikolojik dengesizliğe neden olabilecek stresli bir durum", Yu, Park ve Hyun (2021: 4) "çalışanlarda sadece fiziksel ve ruhsal hasara neden olan değil, aynı zamanda şirket performansını da doğrudan etkileyen zararlı olumsuz bir faktör" olarak tanımlamıştır.

İş ile ilgili stres, en önemli kişisel stres kaynakları arasındadır (Reif vd., 2021: 1, 81). İş stresi organizasyondan, iş tasarımından ve kişilerarası ilişkilerden kaynaklanabilir ve iş talepleri çalışanın yeteneklerine, kaynaklarına veya ihtiyaçlarına uymadığında ya da ağır basmadığında veya bireysel bir çalışanın ya da grubun başa çıkacak bilgi veya yetenekleri kurumun beklentileriyle uyuşmadığında ortaya çıkmaktadır (Kodom-Wiredu, 2019: 2). Çoğunlukla iş kaygısı, iş yorgunluğu, tükenmişlik ve duygusal tükenme gibi olumsuz tepkilerle kendini göstermektedir (Yang vd., 2020: 68). İşle ilgili stres, iş yükü, iş kontrolü, grup çatışması, iş istikrarsızlığı, iş baskısı, iş kontrolünün olmaması, düşük ödüller, iş güvencesizliği, alçaltıcı çalışma ve uzun çalışma saatleri gibi stres etkenlerinden etkilenir (Yong Rhee, 2010; Dollard vd., 2019). Muis vd. (2021: 428) iş stresine neden olan etkenleri iç ve dış etkenlerden kaynaklanabileceğini belirtmiş ve bu etkenler arasında, çalışanların yaş, cinsiyet, beslenme durumu, sağlık koşulları, kişilik, beceriler, değerler ve ihtiyaçlarını iç etkenler; çalışma ortamı koşulları, iş yükü, rol çatışmaları, kariyer gelişimi, iş ilişkileri, işyeri organizasyonunun kuruluşu gibi etkenleri de dış etkenler olarak sayılabileceğini ifade etmiştir. Bu iş stresörleri, örneğin zihinsel veya fiziksel çalışma, ekip veya solo çalışma, vasıflı veya vasıfsız çalışma, denetimli veya denetimsiz çalışma, insan ilişkileri ve diğer fiziksel çalışma koşulları vb. gibi işin türü tarafından tetiklenmekte ve işle ilgili stres, stres kaynaklı sonucun teşhisi ve bir çalışanın işteki stres algısı gibi çeşitli yöntemlerle değerlendirilmektedir (Yong Rhee, 2010: 88). İş stresi, duyguları ve düşünme süreçlerini etkileyen bir durumdur (Irawanto vd., 2021: 4) ve iş stresini dikkate almak oldukça önemlidir çünkü çalışanlar üzerinde iş verimliliğini azaltmak ve genel olarak sağlıklarından ödün vermek de dahil olmak üzere birçok olumsuz etkisi vardır (Yang vd., 2019: 1). İşin talepleri ile mevcut kaynaklar arasındaki boşluk, iş stresine neden olacak ve insanları daha olumsuz ve memnuniyetsiz hissettirecektir (Irawanto vd., 2021: 4).

Evden Çalışma ve İş Stresi Arasındaki Kavramsal İlişki

Yapılan çalışmalarda, Covid-19 pandemi kapsamında evden çalışma ile ilgili birçok araştırma yapılmış ve elde edilen olumlu veya olumsuz birçok bulgu sayesinde alan yazına katkı sağlanılmıştır;

Fadinger ve Schymik, (2020) evden çalışmanın enfeksiyon riskini azaltmada çok etkili olduğunu ve işin daha büyük bir bölümünün evden yapılmasına izin veren bölgelerde çok daha az Covid-19 vakası ve ölümü yaşandığını belirtmiştir. Susilo (2020) çalışmalarını evden gerçekleştiren çalışanların daha fazla keyif, memnuniyet ve motivasyon yaşadıklarını ve böylece iş performansını artırdığını ortaya koymuştur. Barbour, Menon ve Mannering (2021) daha önce evden çalışmayan ancak Covid-19 pandemisi sırasında evden çalışmaya başlayan katılımcıların yaklaşık yüzde 50'sinin evden çalışmaya devam etme isteğini belirttiğini tespit etmişlerdir. Morikawa (2021) normal işyerinde çalışmaya göre ortalama evden çalışma verimliliğinin yaklaşık %60-70 olduğunu ve evden çalışma uygulamasına ancak Covid-19 salgınının yayılmasından sonra başlayan çalışanlar ve firmalar için bu oranın daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Tønnessen vd. (2021) pandemiden kaynaklanan evden çalışma ortamında dijital platformların artan kullanımı ile beraber çalışanların yaratıcı performansını artmasına yardımcı olduğunu belirtmişlerdir.

Ancak Moretti vd. (2020) fiziksel aktivitede belirgin bir azalma ile birlikte zorunlu sosyal izolasyonun hem fiziksel hem de zihinsel sağlığı olumsuz etkileyebileceğini ve bu nedenle de evden çalışmanın, zihinsel ve fiziksel sağlık sorunları riskinin artmasıyla da ilişkili görüldüğünü, ayrıca evden çalışan katılımcıların, ofis çalışma süresine kıyasla daha az üretken ancak daha az stresli ve eşit derecede memnun olduklarını belirtmiştir. Palumbo (2020) evden çalışmanın kamu görevlilerinin iş-yaşam dengesini olumsuz etkilediğini, evden çalışan çalışanların, artan iş-yaşam ve yaşam-iş çatışmalarından mustarip olduğunu ve evden uzaktan çalışmanın, algılanan iş-yaşam dengesini kötüleştiren iş ile ilgili daha fazla yorgunluğu tetiklediği sonucuna varmıştır. Jaiswal ve Arun (2020) ise evden çalışma ile çalışan bireylerin çalışma saatlerinde artış, rollerinde büyük değişiklikler, üretkenlik düzeylerinde azalma ve stres düzeylerinde artış bildirmişlerdir. Irawanto vd. (2021) ise evden çalışmanın genellikle çalışanların iş ve kişisel yaşam arasında net sınırlar olmamasına neden olduğu ve bu sebeple stres ve kaygıyı artıracak ve iş tatminlerini etkileyecek aşırı iş yükünü etkilediğini belirlemişlerdir. Zito ve diğerleri (2021) çalışanlar için zorunlu evden çalışma ve teknolojinin sürekli kullanımının, teknostres ve psiko-fiziksel bozukluklarla ilgili sonuçlar doğurduğunu belirtmiştir. Prabowo vd. (2021) Covid-19 pandemisinin birçok insanda hane geliri kaybına neden olarak kaygı ve depresyonu artırdığını ve ayrıca evden çalışma Covid-19 ile ilgili haberlere ve bilgilere daha fazla maruz kalma şansını artırarak bu kişilerin bu konuda daha fazla endişelenmesine neden olduğunu belirtmiştir. Bellmann ve Hübler (2021) evden çalışmanın iş yaşam dengesi üzerindeki etkisinin genellikle olumsuz olduğunu ortaya koymuşlardır. Delfino ve van der Kolk (2021) evden çalışmaya geçişte çalışanlar arasında artan stres düzeyleri, çalışan özerkliğinde

değişiklikler, değişen hiyerarşi algıları ve kuruluştaki diğer kişilerle zayıflamış bir ilişki duygusu olduğunu göstermiştir.

YÖNTEM

Bu araştırmanın temel amacı, Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın iş stresi üzerine etkisini incelemektir. Çalışmanın alt amaçları ise, evden çalışmanın alt boyutlarının iş stresi üzerine bir etkisinin olup olmadığı ve Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışma ile iş stresi arasında bir ilişki olup olmadığının irdelenmesidir.

Bu araştırmanın kapsamını, Covid-19 pandemi sürecinde farklı sektörlerde evden çalışan bireyler oluşturmaktadır. Çalışmada örneklemin tespitinde kolayda örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Örneklemin sosyo demografik özelliklerine ilişkin istatistik veriler ise Tablo 2’de ayrıntılı olarak verilmiştir. Örneklem üzerinden elde edilen veriler, online anket yöntemi aracılığıyla 2022 yılı Ocak-Şubat aylarında toplanmıştır. Araştırmanın anket formları 174 çalışana ulaştırılmış ancak 169 çalışandan elde edilen anket formları araştırma analizinde değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırmanın analizinde SPSS 25.0 programı kullanılmıştır. Araştırmanın ölçekleri ise; evden çalışma kavramını ölçmek için Grant, Wallace, Spurgeon, Tramontano ve Charalampous (2019) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Ölçek; iş yaşam müdahalesi, verimlilik, örgütsel güven ve esneklik olmak üzere dört boyut ve on yedi ifade içermektedir. İş stresi kavramını ölçmek için ise Efeoğlu’nun (2006), House ve Rizzo (1972) tarafından geliştirilen ölçeği uyarlayarak düzenlemiş olduğu iş stresi ölçeği kullanılmıştır. Ölçek yedi ifade ve tek boyuttan oluşmaktadır. Her iki ölçekteki ifadeler 5’li Likert tipi ölçeğe göre tasarlanmıştır. 5’li Likert tipi olan ölçeklerin maddeleri; “1:Kesinlikle katılmıyorum, 2:Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4:Katılıyorum ve 5:Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplanma kategorisine sahiptir.

Araştırmanın sorunsalı, hipotezleri ve hipotezlerin test edilmesinde yararlanılan analizlere dair bilgiler ise Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Araştırmanın Soruları, Hipotezleri ve Kullanılan Analizler

Araştırmanın Sorusu	Araştırmanın Hipotezleri	Analizler
1. Covid-19 pandemi sürecinde bireylerin evden çalışmaları ile iş stresleri arasında bir ilişki var mı?	H ₁ : Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışma alt boyutları ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Korelasyon Analizi
	H ₂ : Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışma ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Korelasyon Analizi
	H ₃ : Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışma alt boyutlarının iş stresi üzerinde etkisi vardır.	Regresyon Analizi

2. Covid-19 pandemi sürecinde bireylerin evden çalışmaları iş streslerini etkiler mi?	H ₄ : Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın iş stresi üzerinde etkisi vardır.	Regresyon Analizi
---	--	-------------------

BULGULAR

Araştırmaya katılan çalışanların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 2’de ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

Tablo 2: Katılımcılara Ait Sosyo-Demografik Veriler

Değişkenler	Gruplar	Sayı	Yüzde (%)	Değişkenler	Gruplar	Sayı	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	85	50,3	Meslek	Akademisyen	24	14,2
	Erkek	84	49,7		Bankacılık ve Finans	42	24,9
Medeni Durum	Evli	98	58,0	Serbest Muhasebeci Mali Müşavir	13	7,7	
	Bekar	71	42,0	Öğretmen	25	14,8	
Yaş	18-25 arası	34	20,1	Kamu Çalışanı	20	11,8	
	26-35 arası	73	43,2	Özel Sektör Çalışanı	29	17,2	
	36-45 arası	43	25,4	Diğer	11	6,5	
	46-55 arası	14	8,3	3 yıl ve altı	62	36,7	
	56-65 arası	3	1,8	4-7 yıl	45	26,6	
	66 ve üzeri	2	1,2	8-11 yıl	26	15,4	
Eğitim Düzeyi	Lise	13	7,7	İşyeri Çalışma Deneyimi	12-15 yıl	13	7,7
	Ön lisans	7	4,1		16-19 yıl	7	4,1
	Lisans	98	58,0		20 yıl ve üzeri	16	9,5
	Yüksek Lisans	32	18,9		3 yıl ve altı	41	24,3
	Doktora	19	11,2		4-7 yıl	32	18,9
					Toplam Çalışma Deneyimi	8-11 yıl	26
				12-15 yıl	28	16,6	
				16-19 yıl	11	6,5	
				20 yıl ve üzeri	31	18,3	

Tablo 2 incelendiğinde, cinsiyete göre kadın (%50,3 n=85) ve erkek (%49,7 n=84) dağılımı arasında yüksek bir fark olmadığı, medeni durumlarına göre evli (%58,0 n=98) bireylerin çoğunlukta olduğu, yaş aralığına göre incelendiğinde çoğunluğun 26-35 yaş (%43,2 n=73) aralığında olduğu, eğitim düzeylerine bakıldığında çoğunluğun lisans mezunu (%58,0 n=98) olduğu, meslek gruplarına göre incelendiğinde çoğunluğun bankacılık ve finans (%24,9 n=42) sektöründe çalıştığı, mevcut işyerilerindeki çalışma deneyimi (%36,7 n= 62) ve toplam çalışma deneyimleri (%24,3 n= 41) incelendiğinde çoğunluğun üç yıl ve altı çalışma

süresine sahip olduğu görülmektedir. Tablo 2’de araştırmaya katılan çalışanların demografik özelliklerine ilişkin betimleyici istatistikler ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

Ölçeklerin güvenilirlik ve geçerlilik sonuçları ise Tablo 3 ve Tablo 4 yer almaktadır.

Tablo 3: Ölçeklerin KMO ve Barlett Testi Bulguları

	Evden Çalışma	İş Stresi
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçümü	,795	,882
Ki-kare	905,418	555,159
Bartlett Testi Derecesi	91	21
P	001	001

Tablo 3’te evden çalışma ve iş stresinin Kaiser-Meyer-Olkin değeri ve Barlett Test ölçeğine yönelik bulguları görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre evden çalışma ölçeği için KMO örneklem yeterliliği (,795), iş stresi ölçeği için KMO örneklem yeterliliği ise (,882) olarak belirlenmiştir. Bu değerler dikkate alındığında her iki ölçeğin de faktör analizine uygun olduğu söylenilebilir. Barlett’s küresellik testi sonucuna göre de evden çalışma ve iş stresi arasında anlamlı bir korelasyon ilişkisi olduğu da görülmektedir.

Tablo 4: Ölçeklerin Faktör ve Güvenilirlik Analizi

Evden Çalışma ve İş Stresi Faktörleri		Açıklanan Varyans %	Cronbach Alpha	Toplam Varyans %	Genel Cronbach Alpha
Evden Çalışma	F1: İş Yaşam Müdahalesi	27,765	,788	66,602	,768
	F2: Verimlilik	21,883	,850		
	F3: Örgütsel Güven	10,227	,794		
	F4: Esneklik	6,727	,565		
İş Stresi				57,217	,871

Evden çalışma ölçeğine ilişkin yapılan faktör analizi sonucunda üç değişkenin faktör yük değerleri düşük olduğundan analizden çıkarılmıştır. Toplam dört faktörün varyansı açıklama oranı %66,602’dir. İş stresi ise tek faktörle toplam varyansın %57,217’sini açıkladığı görülmüştür. Ölçeklerin güvenilirlik düzeyine ilişkin Cronbach’s Alpha katsayıları, evden çalışma ölçeği için ,768 olduğu, iş stresi

ölçeği için ise ,871 olduğu tespit edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişki ise Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5: Evden Çalışma ile İş Stresi Arasındaki İlişki

Evden Çalışma		İş Stresi	İş Stresi
Evden Çalışma Boyutları	İş Yaşam Müdahalesi		-,273**
			,000
			169
	Verimlilik		,101
			,193
			169
	Örgütsel Güven		-,165*
			,032
			169
	Esneklik		-,094
			,222
			169
Evden Çalışma			-,186*
			,015
			169

(**) %1, (*) %5 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

Evden çalışmanın alt boyutları ile iş stresi arasındaki korelasyon analizi incelendiğinde; iş stresi ile iş yaşam müdahalesi ($r=-,273$, $p<,01$) ve örgütsel güven ($r=-,165$, $p<,05$) boyutları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilirken, iş stresi ile verimlilik ve esneklik boyutları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Evden çalışma ve iş stresi arasındaki korelasyon analizi incelendiğinde ise ($r=-,186$, $p<,05$) değişkenler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu analiz sonucu aynı zamanda; çalışmalarını evden gerçekleştiren çalışanların daha fazla keyif, memnuniyet ve motivasyon yaşadıklarını (Susilo, 2020) ve evden çalışan bireylerin, ofis çalışma süresine kıyasla daha az stresli olduklarını (Moretti vd., 2020) belirten çalışmalara destek sağlamaktadır. Evden çalışma ve boyutlarının iş stresi üzerindeki etkisini belirlemek için ise regresyon analizi yapılmış olup sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Evden Çalışma ve Boyutlarının İş Stresi Üzerine Etkisi

Model 1	Katsayılar
Bağımlı Değişken: İş Stresi	

	R ²	Düz. R ²	F	P	B	t	β	p
Bağımsız Değişken	,035	,029	6,017	,015				
	Evden Çalışma				-,293	-2,453	-,186	,015
Model 2					Katsayılar			
Bağımlı Değişken: İş Stresi								
	R ²	Düz. R ²	F	P	B	t	β	p
Bağımsız Değişken Evden Çalışma Boyutları	,190	,170	9,623	,000				
	İş Yaşam Müdahalesi				-,400	-5,215	-,392	,001
	Verimlilik				,316	3,967	,316	,001
	Örgütsel Güven				-,230	-2,906	-,243	,004
	Esneklik				-,109	-1,427	-,119	,156

Tablo 6, analiz sonuçları değerlendirildiğinde; model 1 istatistiksel açıdan (F=6,017 ve p <0,05) anlamlı olduğu ve iş stresindeki değişimin %2,9'unu açıklamakta olduğu ve bağımsız değişken evden çalışmanın (β=-,186; p<,05) bağımlı değişken iş stresi üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan bağımsız değişken evden çalışma boyutlarının bağımlı değişken iş stresi üzerindeki etkisine yönelik tasarlanan model 2'nin istatistiksel açıdan (F=9,623 ve p <0,01) anlamlı olduğu ve iş stresindeki değişimin %17'sini açıklamaktadır. Bağımsız değişkenlerden verimlilik (β= ,316; p<,01) boyutunun bağımlı değişken iş stresi üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilirken, iş yaşam müdahalesi (β=-,392; p<,01) ve örgütsel güven (β=-,243; p<,01) boyutlarının bağımlı değişken iş stresi üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenlerden esneklik boyutunun ise bağımlı değişken iş stresi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür.

Yapılan analizler bir bütün olarak değerlendirildiğinde araştırmanın hipotezlerine ilişkin elde edilen sonuçlar Tablo 7'de gibi özetlenebilir.

Tablo 7: Araştırmanın Hipotezlerine İlişkin Özet Sunum

Hipotezler	Sonuçlar
H ₁ : Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışma alt boyutları ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Kısmen Desteklenmektedir.
H ₂ : Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışma ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Desteklenmektedir.

H ₃ : Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışma alt boyutlarının iş stresi üzerinde etkisi vardır.	Kısmen Desteklenmektedir.
H ₄ : Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın iş stresi üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Covid-19 salgını sırasında birçok çalışanın beklenmedik bir şekilde evden çalışması değişikliği ile birlikte bireylerin iş ve kişisel yaşamları arasında bulanık çizgiler ortaya çıkmıştır. Oldukça aniden ve beklenmedik bir şekilde, sayısız kişi çocuk bakımı, kişisel ilişkiler, ev işleri ve genel olarak aile talepleri ile uğraşmanın zorluklarıyla karşı karşıya kalmıştır. Evlerinde belirli bir çalışma alanı olmayan sayısız kişi, oturma odasında, mutfakta, yatak odasında veya müsait alanın olduğu her yerde doğaçlama bir çalışma alanı oluşturmak zorunda kalmıştır. Ayrıca, okulların kapanması ile birçok çalışan ebeveyn aynı anda çocukları ile de ilgilenirken üretkenlik girişiminde bulunmak mecburiyetinde kalmıştır. Bu değişikliklerin bir sonucu olarak, çok sayıda çalışan daha az saat çalışmak yerine, kendilerini işe fazladan zaman ayırırken bulmuş, daha düşük iş verimliliği, azalan motivasyon, artan stres ve daha kötü bir zihinsel sağlık yaşamıştır (Toniolo-Barrios vd., 2021: 1). Bu bağlamda mevcut araştırma, Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın bireylerin iş stresini etkileyip etkilemediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmada, Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın iş stresi üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkisi olduğuna dair bulgulara ulaşılmaktadır. Araştırma sonucunda değişkenlerin ilişkilerine yönelik elde edilen bulgulara göre; evden çalışma ve iş stresi arasındaki ilişki incelendiğinde değişkenler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiş ve elde edilen bulgulara göre evden çalışma ile iş stresi arasındaki ilişki desteklenmiştir. Evden çalışma alt boyutları ile iş stresi arasındaki ilişki ise kısmen desteklenmiştir; iş yaşam müdahalesi ve örgütsel güven ile iş stresi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki mevcut iken verimlilik ve esneklik ile iş stresi arasında ise anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Değişkenlerin etkisine yönelik elde edilen sonuçlara göre; Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışma iş stresindeki değişimin %2,9'unu açıklamaktadır. Bulgulara göre pandemi sürecinde evden çalışma iş stresini negatif yönde etkilemektedir. Covid-19 pandemi sürecinde bireylerin evden çalışması, koronavirüse yakalanma ve bulaştırma riskinden kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlayabilmesi açısından evden çalışmanın iş stresi üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkisinin olduğu düşünülebilir. Analiz sonucu neticesinde elde edilen bulgulara göre Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın iş stresi üzerindeki etkisi desteklenmiştir.

Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın alt boyutları ise iş stresindeki değişimin %17'sini açıklamaktadır. Esneklik boyutunun iş stresi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı görülürken, verimlilik boyutunun evden çalışan bireylerin iş stresini pozitif yönde, iş yaşam müdahalesi ve örgütsel

güven boyutlarının ise iş stresini negatif yönde etkilediği görülmüştür. Evden çalışmanın verimlilik boyutunun analiz sonucunda iş stresini pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Yani Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışan bireylerin verimlilikleri arttıkça iş stresleri de artmaktadır. Bu sonuç, evden çalışma düzenine uyum sağlama sürecinde olan çalışanların, işlerinde verimliliklerini artırmayı başardıklarında hem kendilerinin hem de yöneticilerinin beklentilerini karşılamak adına artan verimliliklerini devam ettirme çabalarının, bir yandan çalışanların verimliliklerini artırırken diğer yandan da iş streslerini artırabileceğini düşündürmektedir. Evden çalışmanın diğer alt boyutları olan; iş yaşam müdahalesi ve örgütsel güvenin ise evden çalışan bireylerin iş stresini negatif yönde etkiledikleri görülmüştür. Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın avantajları arasında gösterilen çalışanların evden işlerine gidip gelmek için ayrı bir zaman harcamaması ile daha fazla boş zamanlarının oluşması ve bu zamanın bireyin ailesi ya da kendine zaman ayırma fırsatını sağlaması sayesinde stres düzeylerini daha az bir seviyeye indirebilme ihtimalinin, iş yaşam müdahalesi boyutunun iş stresini negatif yönde etkilemesini açıklayabileceği düşünülmektedir. Örgütsel güven alt boyutunun da evden çalışan bireylerin iş stresini negatif yönde etkilediği görülmektedir. Bireylerin evden çalışma sürecinde, çalışanlarına en iyi olanakları sağlamaya gayret ederek, işlerinde etkili olmaları konusunda güvenen, evden çalışma becerilerini geliştirmek gibi eğitimler vererek çalışanlarına destek olan kurumlar, evden çalışan bireylerin iş stresini azaltmakta oldukça etkili olabilirler. Kurumun çalışanına karşı güven duygusunu hissettirmesi çalışanın bu duyduğu güven duygusu ile iş stresini azaltabilir. Bu durum, örgütsel güven düzeyinin arttıkça iş stresinin düşmesini açıklamakta yardımcı olabilmektedir. Tüm bu analiz sonuçları neticesinde elde edilen bulgulara göre Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışma alt boyutlarının iş stresi üzerindeki etkisi kısmen desteklenmiştir.

Gelecekte yapılacak olan araştırmalar için örneklem genişletilerek konuya farklı bir bakış açısı sağlanabilir. Bunun yanı sıra konunun spesifik bir sektörde uygulanması sonucunda da farklı bulgulara yol açıp açmayacağı araştırılabilir. Ayrıca konunun farklı sektörlerdeki uygulamalarının kıyaslanması da aynı şekilde alana katkı sağlayacak bulgular ortaya çıkarabilir.

KAYNAKÇA

- Arntz, M., Ben Yahmed, S., & Berlingieri, F. (2020). Working from Home and Covid-19: The Chances and Risks for Gender Gaps. *Intereconomics* 55(6), 381–386.
- Barbour, N., Menon, N., & Mannering, F. (2021). A Statistical Assessment of Work-From-Home Participation During Different Stages of The COVID-19 Pandemic. *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives* 11(100441), 1-9.
- Bellmann, L., & Hübler, O. (2021). Working from Home, Job Satisfaction and Work-Life Balance – Robust or Heterogeneous Links? *International Journal of Manpower* 42(3), 424-441.
- Bick, A., Blandin, A., & Mertens, K. (2020). Work from Home After the COVID-19 Outbreak. *Federal Reserve Bank of Dallas*, 1-19.

- Bolisani, E., Scarso, E., Ipsen, C., Kirchner, K., & Hansen, J. (2020). Working from Home During COVID-19 Pandemic: Lessons Learned and Issues. *Management & Marketing: Challenges for the Knowledge Society 15(Special Issue)*, 458-476.
- Delfino, G., & van der Kolk, B. (2021). Remote Working, Management Control Changes and Employee Responses During The COVID-19 Crisis. *Accounting, Auditing & Accountability Journal 34(6)*, 1376-1387.
- Dollard, M. F., Dormann, C., & Idris, M. (2019). Psychosocial Safety Climate: A New Work Stress Theory and Implications for Method. M. F. Dollard, C. Dormann, & M. Idris (Ed.) içinde, *Psychosocial Safety Climate A New Work Stress Theory* (s. 3-30). Switzerland: Springer.
- Efeoğlu, İ. E. (2006). İş- Aile Yaşam Çatışmasının İş Stresi, İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkileri: İlaç Sektöründe Bir Araştırma. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 205447.
- Fadinger, H., & Schymik, J. (2020). The Costs and Benefits of Home Office During the Covid-19 Pandemic: Evidence from Infections and an Input-Output Model for Germany. *Covid Economic 9*, 107-134.
- Grant, C., Wallace, L., Spurgeon, P., Tramontano, C., & Charalampous, M. (2019). Construction and Initial Validation of the E-Work Life Scale to Measure Remote E-Working. *Employee Relations 41(1)*, 16-33.
- House, R. J., & Rizzo, J. R. (1972). Role Conflict and Ambiguity As Critical Variables in a Model of Organizational Behavior. *Organizational Behavior and Human Performance 7*, 467- 505.
- Irawanto, D., Novianti, K., & Roz, K. (2021). Work from Home: Measuring Satisfaction between Work–Life Balance and Work Stress During the COVID-19 Pandemic in Indonesia. *Economies 9(96)*, 1-13.
- Jaiswal, A., & Arun, J. (2020). Unlocking the COVID-19 Lockdown: Work from Home and Its Impact on Employees. *Research Square*, 1-24.
- Khan, A. N. (2021). A Diary Study of Psychological Effects of Misinformation and COVID-19 Threat on Work Engagement of Working From Home Employees. *Technological Forecasting and Social Change 171(120968)*, 1-10.
- Kodom-Wiredu, J. K. (2019). Work Demand, Stress and Work-Related Musculoskeletal Disorders Among Emergency Workers. *International Journal of Workplace Health Management 12(2)*, 85-98.
- Korbel, J. O., & Stegle, O. (2020). Effects of the COVID-19 Pandemic on Life Scientists. *Genome Biology 21(113)*, 1-5.
- Mehta, P. (2021). Work From Home—Work Engagement Amid COVID-19 Lockdown and Employee Happiness. *Journal of Public Affairs*, 1-12.
- Moretti, A., Menna, F., Aulicino, M., Paoletta, M., Liguori, S., & Iolascon, G. (2020). Characterization of Home Working Population During COVID-19 Emergency: A Cross-Sectional Analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health 17(6284)*, 1-12.
- Morikawa, M. (2021). Work-From-Home Productivity During The COVID-19 Pandemic: Evidence from Japan. *Economic Inquiry*, 1-20.

- Muis, M., Wahyua, A., Mallapiang, F., Darwis, M., Thamrina, Y., & Rezkiah, N. (2021). The Determinant of Work Stress on Bank Employees in Makassar, Indonesia. *Gac Sanit 35(S2)*, 428-431.
- Muldong, V. M., Garcia Jr, A., & Gozum, I. (2021). Providing Psychosocial Support for Work-From-Home Educators During the COVID-19 Pandemic. *Journal of Public Health 43(2)*, 334-335.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (27 Kasım 2020). Covid-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Genel Bilgiler, Epidemiyoloji ve Tanı. *T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI*, 1-32.
- Nolan, A., White, R., Soomro, M., Dopamu, B., Yilmaz, M., Solan, D., & Clarke, P. (2021). To Work from Home (WFH) or Not to Work from Home? Lessons Learned by Software Engineers During the COVID-19 Pandemic. Yilmaz, M., Clarke, P., Messnarz, R., & Reiner, M. (Ed.). (2021). *Systems, Software and Services Process Improvement. Communications in Computer and Information Science*. (s. 14-33). Austria: Springer.
- Palumbo, R. (2020). Let Me Go to the Office! an Investigation into the Side Effects of Working From Home on Work-Life Balance. *International Journal of Public Sector Management 33(6/7)*, 771-790.
- Prabowo, K. A., Ellenzy, G., Wijaya, M., & Kloping, Y. (2021). Impact of Work from Home Policy During the COVID-19 Pandemic on Mental Health and Reproductive Health of Women in Indonesia. *International Journal of Sexual Health*, 1-10.
- Purwanto, A., Asbari, M., Fahlevi, M., Mufid, A., Agistiawati, E., Cahyono, Y., & Suryani, P. (2020). Impact of Work From Home (WFH) on Indonesian Teachers Performance During the Covid-19 Pandemic: An Exploratory Study. *International Journal of Advanced Science and Technology 29(5)*, 6235-6244.
- Reif, J. A., Spieß, E., & Pfaffnger, K. (2021). *Dealing with Stress in a Modern Work Environment*. Berlin: Springer.
- Savić, D. (2020). COVID-19 and Work from Home: Digital Transformation of the Workforce. *The Grey Journal 16(2)*, 101-104.
- Stranks, J. (2005). *Stress at Work Management and Prevention*. Elsevier.
- Susilo, D. (2020). Revealing the Effect of Work-From-Home on Job Performance during the Covid-19 Crisis: Empirical Evidence from Indonesia. *The Journal of Contemporary Issues in Business and Government 26(1)*, 23-40.
- Toniolo-Barrios, M., & Pitt, L. (2021). Mindfulness and the Challenges of Working from Home in Times of Crisis. *Business Horizons 64(2)*, 189-197.
- Tønnessen, Ø., Dhir, A., & Flåten, B.-T. (2021). Digital Knowledge Sharing and Creative Performance: Work from Home During the COVID-19 Pandemic. *Technological Forecasting and Social Change 170(120866)*, 1-13.
- Velavan, T. P., & Meyer, C. (2020). The COVID-19 Epidemic. *Tropical Medicine & International Health 25(3)*, 278-280.
- Xionga, J., Lipsitzc, O., Nasric, F., M.W. Luic, L., Gillc, H., Phanc, L., . . . McIntyre, R. (2020). Impact of COVID-19 Pandemic on Mental Health in the General Population: A Systematic Review. *Journal of Affective Disorders 277*, 55-64.
- Yang, F.-C., Kao, R.-H., & Cho, C.-C. (2019). A Multilevel Study on the Causal Relationship in Association Network of Work Stress. *Policing: An International Journal*, 1-16.

Yang, Q., Huo, J., Li, J., & Jiang, Y. (2020). Research on the Influence of the COVID-19 Epidemic on Work Stress of Returning Workers in China: A Study Based on Empirical Analyses of Industrial Enterprises. *Work* 67(1), 67–79.

Yong Rhee, K. (2010). Different Effects of Workers' Trust on Work Stress, Perceived Stress, Stress Reaction, and Job Satisfaction between Korean and Japanese Workers. *Safety and Health at Work* 1(1), 87–97.

Yu, J., Park, J., & Hyun, S. S. (2021). Impacts of the COVID-19 Pandemic on Employees' Work Stress, Well-Being, Mental Health, Organizational Citizenship Behavior, and Employee-Customer Identification. *Journal of Hospitality Marketing & Management* 30(5), 1-20.

Zito, M., Ingusci, E., Cortese, C., Giancaspro, M., Manuti, A., Molino, M., . . . Russo, V. (2021). Does the End Justify the Means? The Role of Organizational Communication Among Work-from Home Employees During the COVID-19 Pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18(3933), 1-20.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Covid-19 salgını sürecinde yaşanan trajik can kayıpları ve hastalığa yakalanma ve bulaştırma riski gibi birçok endişe ve belirsizlik, bu süreçte insanları derinden etkilemiş ve beraberinde birçok zorluğa ve tedbir amaçlı birçok değişikliğe neden olmuştur. Covid-19 pandemi süreci çalışma alanını da etkilemiş ve birçok sektör evden çalışmaya geçiş yapmıştır. Bu kapsamda araştırmanın amacı, Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın iş stresi üzerindeki etkisini incelemektir. Bu amacın alt amaçları ise, evden çalışmanın alt boyutlarının iş stresi üzerine bir etkisinin olup olmadığı ve Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışma ile iş stresi arasında bir ilişki olup olmadığının irdelenmesidir. Araştırmanın evrenini, Covid-19 pandemisi sırasında evden çalışan bireyler oluşturmaktadır. Elde edilen veriler, çevrimiçi anket yöntemiyle Ocak-Şubat 2022'de toplanmıştır. Araştırmanın anket formları 174 çalışana ulaştırılmış ancak 169 çalışandan elde edilen anket formları araştırma analizinde değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde SPSS 25.0 programı kullanılarak faktör analizi uygulanmış, ardından korelasyon ve regresyon analizi ile hipotezler test edilmiştir. Araştırmanın hipotezleri şu şekildedir: "H1: Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışma alt boyutları ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki vardır", "H2: Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışma ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki vardır", "H3: Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışma alt boyutlarının iş stresi üzerinde etkisi vardır", "H4: Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın iş stresi üzerinde etkisi vardır". Evden çalışma kavramını ölçmek için Grant, Wallace, Spurgeon, Tramontano ve Charalampous (2019) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Ölçek; İş hayatına müdahale, verimlilik, örgütsel güven ve esneklik olmak üzere dört boyuttan oluşmakta ve on yedi soru içermektedir. İş stresi kavramını ölçmek için House ve Rizzo (1972) tarafından geliştirilen, Efeoğlu (2006) tarafından uyarlanan ve düzenlenen iş stresi ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 7 madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde, araştırmaya katılan çalışanların demografik dağılımlarında; kadın (%50,3 n=85) ve erkek (%49,7 n=84) dağılımı arasında yüksek bir fark olmadığı, medeni durumlarına göre evli (%58,0 n=98) bireylerin çoğunlukta olduğu, yaş aralığına göre incelendiğinde çoğunluğun 26-35 yaş (%43,2 n=73) aralığında olduğu, eğitim düzeylerine bakıldığında çoğunluğun lisans mezunu (%58,0 n=98) olduğu, meslek gruplarına göre incelendiğinde çoğunluğun bankacılık ve finans (%24,9 n=42) sektöründe çalıştığı, mevcut işyerlerindeki çalışma deneyimi (%36,7 n= 62) ve toplam çalışma deneyimleri (%24,3 n= 41) incelendiğinde çoğunluğun üç yıl ve altı kıdeme sahip olduğu görülmektedir. Evden çalışmanın alt boyutları ile iş stresi arasındaki korelasyon analizi incelendiğinde; İş stresi ile iş hayatına müdahale ($r=-.273$, $p<.01$) ve örgütsel güven ($r=-.165$, $p<.05$) boyutları

arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunurken; iş stresi ile verimlilik ve esneklik boyutları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Evden çalışma ile iş stresi arasındaki korelasyon analizi incelendiğinde ($r=-.186$, $p<.05$), değişkenler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Değişkenler arası regresyon analizi incelendiğinde; Evden çalışma bağımsız değişkeninin ($\beta=-.186$; $p<.05$) bağımlı değişken iş stresi üzerinde negatif yönde ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bağımsız değişken evden çalışma boyutlarının bağımlı değişken iş stresi üzerindeki etkisine ilişkin regresyon analizi bulguları incelendiğinde; Bağımsız değişkenlerden verimlilik ($\beta= .316$; $p<.01$) boyutunun bağımlı değişken iş stresi üzerinde pozitif yönde ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenirken; iş hayatı müdahalesi ($\beta=-.392$; $p<.01$) ve örgütsel güven ($\beta=-.243$; $p<.01$) boyutlarının bağımlı değişken iş stresi üzerinde negatif yönde ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bağımsız değişkenlerden biri olan esneklik boyutunun bağımlı değişken iş stresi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Araştırma sonucunda değişkenlerin ilişkilerine yönelik bulgulara göre; Evden çalışma ile iş stresi arasındaki ilişki incelendiğinde değişkenler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiş ve bulgulara göre evden çalışma ile iş stresi arasındaki ilişki desteklenmiştir. Evden çalışma alt boyutları ile iş stresi arasındaki ilişki kısmen desteklenmiştir; İş hayatına müdahale ile örgütsel güven ve iş stresi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, verimlilik ve esneklik ile iş stresi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Değişkenlerin etkisi için elde edilen sonuçlara göre; Covid-19 salgını sırasında evden çalışma, iş stresindeki değişimin %2,9'unu açıklamaktadır. Bulgulara göre pandemi sürecinde evden çalışma negatif yönde iş stresini etkilemektedir. Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın alt boyutları ise iş stresindeki değişimin %17'sini açıklamaktadır. Esneklik boyutunun iş stresi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı görülürken; verimlilik boyutunun evden çalışan bireylerin iş stresini pozitif yönde etkilediği; iş yaşamına müdahale ve örgütsel güven boyutlarının ise iş stresini negatif yönde etkilediği görülmüştür. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre Covid-19 pandemi sürecinde evden çalışmanın alt boyutlarının iş stresi üzerindeki etkisi kısmen desteklenirken, evden çalışmanın iş stresi üzerindeki etkisi desteklenmiştir.

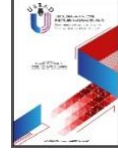
EXTENDED ABSTRACT: Many concerns and uncertainties such as the tragic loss of life and the risk of contracting and transmitting the disease during the Covid-19 epidemic process have deeply affected people in this process and have caused many difficulties and many changes for precautionary purposes. The Covid-19 pandemic process has also affected the workplace, and many sectors have switched to working from home. In this context, the aim of the research is to examine the effect of working from home regarding work stress during the Covid-19 pandemic. The sub-objectives of this aim are to examine whether the sub-dimensions of working from home have an effect on work stress and whether there is a relationship between working from home and work stress during the Covid-19 pandemic. The population of the research consists of individuals working from home during the Covid-19 pandemic. The data obtained were collected in January-February 2022 by the online survey method. The survey forms of the research were delivered to 174 employees, but the survey forms obtained from 169 employees were evaluated in the research analysis. In the analysis of the data, factor analysis was applied using SPSS 25.0 program, then the hypotheses were tested with correlation and regression analysis. The hypotheses of the research are as follows: "H1: There is a significant relationship between the sub-dimensions of working from home and work stress during the Covid-19 pandemic process", "H2: There is a significant relationship between working from home and work stress during the Covid-19 pandemic", "H3: Sub-dimensions of working from home during the Covid-19 pandemic process have an impact on work stress", "H4: Working from home

during the Covid-19 pandemic has an impact on work stress". The scale developed by Grant, Wallace, Spurgeon, Tramontano, and Charalampous (2019) was used to measure the concept of working from home. The scale consists of four dimensions: intervention in business life, efficiency, organizational trust and flexibility, and includes seventeen questions. To measure the concept of work stress, the work stress scale developed by House and Rizzo (1972) and adapted and edited by Efeoğlu (2006) was used. The scale consists of 7 items and one dimension. When the findings of the research are examined, in the demographic distribution of the employees participating in the research; there is not a major difference between the distribution of women (50.3% n=85) and men (49.7% n=84), married individuals (58.0% n=98) are in the majority according to their marital status. They are between the ages of 26-35 (43.2% n=73), the majority of them are undergraduate graduates (58.0% n=98) according to their education level, and when it is analyzed according to occupational groups, the majority of them are in the banking and finance sector (24.9% n=42). When the working experience (36.7% n= 62%) and total working experience (24.3% n= 41) in the current workplaces are examined, it is seen that the majority of them have seniority of three years and below. When the correlation analysis between the sub-dimensions of working from home and work stress is examined; there was a negative significant relationship between the dimensions of work stress and intervention in business life ($r=-.273$, $p<.01$) and organizational trust ($r=-.165$, $p<.05$); it has been determined that there is no significant relationship between job stress and the dimensions of productivity and flexibility. When the correlation analysis between working from home and work stress was examined ($r=-.186$, $p<.05$), it was determined that there was a negative significant relationship between the variables. When the regression analysis between variables was examined; it was determined that the independent variable of working from home ($\beta=-.186$; $p<.05$) had a negative and significant effect on the dependent variable work stress. When the regression analysis findings regarding the effect of the independent variable working from home dimensions on the dependent variable work stress; it was determined that the productivity ($\beta=.316$; $p<.01$) dimension of the independent variables had a positive and significant effect on the dependent variable job stress; business life intervention ($\beta=-.392$; $p<.01$) and organizational trust ($\beta=-.243$; $p<.01$) dimensions were found to have a negative and significant effect on dependent variable job stress. It was observed that the flexibility dimension, which is one of the independent variables, did not have a statistically significant effect on the dependent variable job stress. As a result of the research, according to the findings regarding the relations of the variables; when the relationship between working from home and work stress was examined, it was determined that there was a negative significant relationship between the variables, and according to the findings, the relationship between working from home and work stress was supported. The relationship between work from home sub-dimensions and work stress was partially supported. While there was a negative significant relationship between intervention in business life and organizational trust and work stress, no significant relationship was found between productivity and flexibility and work stress. According to the results obtained for the effect of the variables; working from home during the Covid-19 pandemic explains 2.9% of the change in work stress. According to the findings, working from home during the pandemic process negatively affects work stress. The sub-dimensions of working from home during the Covid-19 pandemic process, on the other hand, explain 17% of the change in work stress. While it was seen that the flexibility dimension did not have a statistically significant effect on job stress; the productivity dimension positively affects the work stress of individuals working from home; business life intervention and organizational trust dimensions were found to negatively affect work

stress. According to the findings obtained as a result of the analysis, the effect of working from home regarding work stress was partially supported during the Covid-19 pandemic process, the effect of working from home in terms of work stress was supported.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4,
Year 4, Sayı 9, Issue 9, Ağustos 2022, August 2022
e issn: 2687-2641

ALGI YÖNETİMİ VE BİTCOİN: ELON MUSK ÖRNEĞİ

PERCEPTION MANAGEMENT AND BITCOIN: THE CASE OF ELON MUSK

Miray ŞENGÜL

Yüksek Lisans Öğrencisi, Üsküdar
Üniversitesi, Yeni Medya ve
Gazetecilik Bölümü,
İstanbul/Türkiye.
Graduate Student, Üsküdar
University, Department of New
Media and Journalism,
İstanbul/Turkey.

fatmamiray.sengul@st.uskudar.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-1538-8517

Batuhan MEDETOĞLU

Öğr. Gör., Dr. Batuhan MEDETOĞLU
Burdur Mehmet Akif Ersoy
Üniversitesi, Ağlasun Meslek
Yüksekokulu, Finans, Bankacılık ve
Sigortacılık Bölümü,
Burdur/Türkiye.
Asst. Prof., Burdur Mehmet Akif
Ersoy University, Ağlasun Vocational
High School, Department of Finance,
Banking and Insurance,
Burdur/Turkey.

bmedetoglu@mehmetakif.edu.tr

ORCID: 0000-0002-8400-1232

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1107834

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 23.04.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 22.08.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Şengül, M. & Medetoğlu, B. (2022). Algı
Yönetimi ve Bitcoin: Elon Musk Örneği. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi
Dergisi* 4(9), 701-718.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Bu çalışma, algı yönetiminin Bitcoin fiyatlarına etkisini göstermek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Algı yönetimi, çeşitli stratejiler uygulanarak hedeflenen düşüncelerin kitlelere kabul ettirilmesi şeklinde ifade edilmektedir. Küreselleşme ve dijitalleşmenin etkisiyle algı yönetiminin siyasetçiler, gazeteciler ve bireyler tarafından sıklıkla kullanıldığı gözlemlenmektedir. Algı yönetiminin günümüzde dijital medya olanaklarıyla gerçekleştirildiği ve düşüncelerin çeşitli platformlar aracılığı ile ifade edildiği görülmektedir. Kimi mecralarda manipülasyona neden olan algı yönetimi, genellikle kitleler tarafından izlenen kişilerce gerçekleştirilmektedir. Çalışmada, Elon Musk tarafından Twitter platformu üzerinden gerçekleştirilen paylaşımların, Bitcoin fiyatlarına etkisi gösterilmiştir. Çalışmada Musk tarafından gerçekleştirilen üç paylaşım ile o tarihlerde Bitcoin fiyat hareketliliği incelenmiştir. Çalışma sonucunda Musk tarafından gerçekleştirilen paylaşımlar ile Bitcoin fiyatları üzerinde gerçekleştirilen olumlu ve olumsuz algı yönetiminin doğrusal olduğu bulgusu elde edilmiştir. Özellikle belirtmek gerekir ki Bitcoin fiyatının düşüş ya da yükseliş hareketinde tek etkili olan faktör Musk'ın paylaşımları olmamakla beraber, bu paylaşımlar fiyatlara büyük oranda etki etmiştir. Daha sonra gerçekleştirilen çalışmalarda farklı kişilerce gerçekleştirilen algı yönetimi örneklerinin analiz edilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Algı Yönetimi, Algılama, Bitcoin, Elon Musk, Tesla

Abstract: This study was carried out to show the effect of perception management on Bitcoin prices. Perception management is expressed as making the targeted ideas accepted by the masses by applying various strategies. With the effect of globalization and digitalization, it is observed that perception management is frequently used by politicians, journalists and individuals. It is seen that perception management is carried out with digital media opportunities and thoughts are expressed through various platforms. Perception management, which causes manipulation in some channels, is usually carried out by people watched by the masses. In the study, the effects of the shares made by Elon Musk on the Twitter platform on Bitcoin prices are shown. In the study, three shares made by Musk and Bitcoin price activity at that time were examined. As a result of the study, it was found that the positive and negative perception management on Bitcoin prices and the shares made by Musk are linear. In particular, it should be noted that although Musk's shares are not the only effective factor in the decline or rise of the Bitcoin price, these shares have greatly affected the prices. In later studies, it is recommended to analyze perception management examples performed by different people.

Key Words: Perception Management, Perception, Bitcoin, Elon Musk, Tesla

GİRİŞ

Bireylerin beraber yaşamalarının bir zorunluluğu, karşılıklı saygı kuralları ile toplumsal değerlerdir. Günümüzde dijitalleşme ve küreselleşmenin etkisiyle kimi zaman toplumsal normlar unutulmakta ve karmaşa ortaya çıkmaktadır. Bütün bireyler tarafından farklı bir kavram olarak karşımıza çıkan algılama, farklı strateji ve metotlarla kimi çevrelerce yönetilebilir hale gelmiştir. Gerçekleştirilen algı yönetimi, birçok kesim tarafından amaçlanan bir düşüncüyü kitlelere benimsetmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Böyle bir durumda bireylerin özellikle dijital platformları dikkatli şekilde kullanması ve yoğun araştırma yapması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Dijital medya kanallarında mevcut bütün

haber, içerik ve oluşumlara güven duymak, bazı kesimlerin gerçekleştirdiği algı yönetimi operasyonlarına maruz kalmaya neden olacaktır.

Bu çalışma 5 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde algı kavramı ile algılama çeşitleri anlatılmış ve algılama sürecinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde algı yönetimi kavramı tanımlanmış ve dijital medya ile algı yönetiminin ilişkisi anlatılmıştır. Üçüncü bölümde çalışmaya konu olan Bitcoin kavramı ile Blokzincir kavramı tanımlanmıştır. Dördüncü bölümde algı yönetimi ile ilgili akademik çalışmalar listelenmiştir. Beşinci bölümde ise çalışma sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

1. Algı Kavramı

Algı, duyu organları ile elde edilen uyarıları yorumlama, analiz etme ve değerlendirme sürecine verilen isimdir. Duyu organlarımız ile gördüğümüz, dokunduğumuz, işittiğimiz kokladığımız ve tattığımız her tür veri algılama sürecine dahildir. O'Brien (2004), algıyı beş duyumuzla bilgi edinme süreci şeklinde tanımlarken, Lawrance (2000), dış dünyadan elde edilen uyarılar tarafından üretilen fiziksel yorumlar şeklinde tanımlama gerçekleştirmiştir. Kısaca algı, kişiden kişiye değişen bir süreç olmakla beraber, kişilerin sahip olduğu çeşitli özellikler ile varlıklara ya da olaylara farklı anlamlar katması şeklinde tanımlanmaktadır. Algı kavramı literatürde farklı şekillerde sınıflandırmalara sahiptir. Bu sınıflandırmalardan biri algıyı simgeler ve semboller yoluyla oluşturulan *simgesel algı*, yalnızca duyu organları ile gerçekleştirilen *duyusal algı* ve içinde bulunan şartlara göre gerçekleştirilen *seçici algı* şeklinde sınıflandırmaya tabi tutmaktadır. Bireylerin olayları algılama süreçleri ise çeşitli faktörlere göre farklılık göstermektedir. Bu faktörler alışkanlıklar, motivasyon, öğrenme, uzmanlık ve sosyal geçmiş şeklinde sıralanabilmektedir (Tunç ve Atılgan, 2017: 229-231).

Algılama süreci, bireyden bireye farklılık gösteren bir kavram olmakla birlikte bu süreci etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Algılama sürecinde kişinin içerisinde bulunduğu ortam, etnik değerler, kültürel bakış ve kişilik algılama sürecini etkilemektedir. Bireyler sadece duyu organları, simgeler ya da içerisinde bulunduğu ortam yoluyla algılama faaliyeti gerçekleştirmemektedir. Bireylerin kendine yakın hissettiği ya da fikirlerinin uyum gösterdiği kişilere karşı algılama sürecinin de hız gösterdiği görülmektedir. Algılama adı verilen süreç kişilerin gerçekleştirdiği bir eylem olduğu için sistematik olmayıp psikolojik, duygusal ve dışsal faktörlerin etkisiyle şekillenmektedir.

2. Algı Yönetimi

Algı yönetimi, sistemli şekilde ve kavramsal olarak ilk kez Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı tarafından tanımlanmış ve kitleleri hedeflenen duygu, düşünce ve amaçları doğrultusunda yönlendirmek şeklinde ifade edilmiştir. Dış dünyada meydana gelen somut ve soyut oluşumlar, herkese göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığı ortak bir noktada toparlamak ve bir düşünceyi kitlelere benimsetmek adına algı yönetimi kavramının kullanıldığı

görülmektedir. Son yıllarda popüler hale gelen ve aslında propaganda kavramı yerine kullanılan kavram, belirli kitlelerin düşüncelerini değiştirmekte ve sahip olunan düşünceyi kitlelere dayatmaktadır (Erbay ve Mert, 2019: 2-3).

Algı yönetimi ile özellikle amaçlanan kazanımlar, kamuoyu desteği ve tutumları istenen yönde etkilemektir. Algı yönetimi geçmişten günümüze var olan ve birçok alanda bireyleri etkileyen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Algı yönetimi kavramı geçmişte kişilerle birebir ya da toplu görüşmelerde ortaya çıkmakta ve kulaktan kulağa yayılarak gerçekleşen bir süreç şeklinde gerçekleşmekteydi. Küreselleşme ve dijitalleşmenin etkisi ile algı yönetimi kavramı da değişime uğramış ve süreç dijital kanallar ile gerçekleşmeye başlamıştır. Siegel (2005)'e göre algı yönetiminin gerçekleştiği yardımcı araçlar, küresel medya, sürekli haberler döngüsü, anlık haber bildirme, gerçek zamanlı bilgi, internet ve haber hazırlama kolaylığı şeklinde sıralanmıştır. Bu faktörlere bakıldığında algı yönetiminin geçmişteki gibi yavaş ilerlemesinin, günümüzde sahip olunan dijital uygulamalar ile hız kazandığını söylemek mümkündür (Bakan ve Kefe, 2012: 25).

Algı yönetiminde dijital medyanın önemli bir rolü bulunmaktadır. McLuhan, dünyayı küresel bir köye benzetmiş ve globalleşmenin önemini ortaya koymuştur. Dijital medya kanalları sayesinde dünyada gerçekleşen bütün gelişmeler anlık olarak kullanıcılara bildirilmektedir. Dijital medya platformlarının birçok olumlu tarafı bulunmakla birlikte olumsuz tarafları da dikkat çekmektedir. Bu olumsuz taraflara bakıldığında temel olarak etik ilkelerin ihlali karşımıza çıkmaktadır. Bir haberin birkaç kaynaktan doğrulanmadan paylaşılması, hakaret, şiddet ve öfke bildiren içerikler oluşturulması, nefret söylemi ve kitlelerin belirli topluluklarca hedef alınması dijital medyada istenmeyen durumlardır. Algı yönetimi açısından bakıldığında ise dijital medya günümüzde liderler, iş insanları ve bireyler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Bunun nedeni hızla bir şekilde bilgiyi kitlelere ulaştırma ve kitlelerden dönüş alınarak interaktif bir ortam elde edilmesidir. Propaganda ve psikolojik operasyonların sıklıkla gerçekleştiği dijital platformlar, algı yönetimi gerçekleştirilmesi amacıyla sıklıkla kullanılmaktadır (Ayhan ve Çakmak, 2018: 17-18).

Dijital platformların çeşitlerine bakıldığında Facebook, Instagram, Twitter gibi uygulamaların karşımıza çıktığı ve sıklıkla tercih edildiği görülmektedir. Çalışmada kullanılması ve diğer uygulamalardan farklı özellikleri bulunması nedeniyle Twitter platformu çalışmanın bu bölümünde detaylandırılmıştır. Twitter, genel kitleye ulaşma çabası bulunan siyasetçi, gazeteci, iş insanı ve bireyler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. We Are Social ve Hootsuite tarafından yayımlanan rapora göre, sosyal medya kullanıcılarının 4,5 milyarı geçtiği ifade edilmektedir. En çok kullanıcı sayısına sahip uygulamalar ise Youtube, Instagram, Facebook, LinkedIn şeklinde sıralanırken; Twitter uygulamasının ilgili uygulamalardan sonra en çok kullanılan uygulama statüsünde olduğu belirtilmektedir. Her platformun kendine has özellikleri bulunmasına rağmen Twitter platformunun çeşitli kriterleri ile farklılaştığını görmek mümkündür.

Twitter platformunu detaylandırmak gerekirse takipleşme, mesajlaşma, etkileşim sağlama, etiketleme, etiketlenme, beğenme ve gündem oluşturma gibi özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Platform kullanıcıları arasında özellikle takipçi sayısı yüksek olan kişilerin gerçekleştirmiş olduğu paylaşımların, kitleler arasında hızla yayıldığı ve benimsendiği görülmektedir. Bir diğer yönüyle Twitter uygulaması gündem oluşturma boyutuyla da kullanılmaktadır. Kişilerin bir konuda olağandan fazla görüş bildirmesi durumunda gündem olan konular, bütün kullanıcılar tarafından görülmekte ve kullanıcılar bu konuda yorumlar yaparak algı oluşturmaktadır (Ceng, 2018: 672-673).

Algı yönetimi kavramı, kişilerin algılamış olduğu verileri, amaçlanan hedef doğrultusunda çeşitli kanallardan etkilemeyi ifade etmektedir. Bu boyutuyla bakıldığında dijital medya kanalları dahil olmak üzere gerçekleştirilen algı yönetimi kavramının, birçok oluşumu etkilediği ve bireyleri hedeflenen düşünce arkasında sürüklediği söylenebilmektedir. Algı yönetimi kavramı kimi durumlarda suç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada finansal piyasalarda gerçekleşen algı yönetimi hareketinin suç niteliği taşıdığı ve cezai yaptırım içerdiği belirtilmektedir. Dijital medya mecralarında gerçekleştirilen her hareketin, algı yönetimi niteliği taşıyamayabileceği ve bireylerin kendi fikirlerini ifade ederek yatırım tavsiyesi niteliğinde paylaşımlarda bulunmadığı da görülmektedir. Gerçekleştirilen paylaşımın niteliği ve kitlelere yönelik söylemler, algı yönetiminin suç niteliği taşıyıp taşımadığını ifade etmekte ve değerlendirmektedir.

3. Blokzincir ve Bitcoin

Para kavramı, mal ve hizmetlerin mübadele edilmesinde kullanılan ve değişimin yapılmasını sağlayan kıymetli evraklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten günümüze bir değişim aracı olarak para kavramının, çeşitli araçlar yardımıyla mübadele özelliği dışında yatırım aracı olarak da kullanımı sağlamaktadır. Paranın temel olarak mübadele, spekülasyon işlem ve ihtiyat olmak üzere üç amacı bulunmaktadır. Merkez Bankaları tarafından belirli kriterler ölçüsünde basımı gerçekleştirilen para kavramı, homojen, bölünebilir, taşınabilir, genel kabul görmüş ve bozulmaz niteliktedir (Çolak ve Sandalcılar, 2019: 206).

Para kavramı zamanla değişim göstermiş ve günümüzde ortaya kripto paralar çıkmıştır. Kripto para kavramının Blokzincir adı verilen teknolojiye sahip olduğu ve günümüzde kullanıldığı görülmektedir. Blokzincir kavramı, 2009 yılında Satoshi Nakamoto ismini kullanan ve Japon olduğunu iddia eden bir kişinin, Bitcoin adını verdiği parayı üretmesiyle ortaya çıkmıştır. Blokzincir şifrelenemez, takip edilebilir ve merkezi kaydı olmayan bir dijital kayıt defteri şeklinde tanımlanabilir. Çeşitli konulara dair enformasyon kaydı tutmak için de elverişlidir (Atalay, 2018: 46-47).

Kripto paraların üretilmesi sürecinde madencilik kavramı ön plana çıkmaktadır. Madenci adı verilen ve temelde blok yapısını tamamlayarak zinciri tamamlayan kullanıcılar, kripto para elde etmektedir. Elde edilen kripto paranın fiziksel bir karşılığı olmamakla birlikte harcanan bilgisayar gücü ile ödül olarak elde edildiği ifade edilebilir. Günümüzde farklı kurumlar aracılığı ile kripto para

alınıp satılması da mümkün olmaktadır. Kripto paraların yaygın olma nedenlerine bakıldığında ise değerinin sürekli değişmesi, kolay alınıp satılması ve bireylerin erişiminin kolay olması gösterilmektedir (Karaoğlu vd., 2018: 16).

Çalışmada yer alması ve kripto paraların en bilineni olması nedeniyle bu bölümde Bitcoin detaylandırılmıştır. Bitcoin, herhangi bir merkez otoriteye bağlı olmayan, kuralları kendi belirleyen ve fiziksel paraların dezavantajlarını ortadan kaldıran sanal para şeklinde tanımlanmaktadır.

Bitcoin'in, 2021 yılı Mayıs ayı sonu özet verilerine bakıldığında; 37.000 dolar seviyesinde işlem gördüğü görülmektedir. Geçtiğimiz aylara göre değer kaybeden Bitcoin, fiyat seviyesi bakımından diğer kripto para birimlerine göre fiyat düşüşüne rağmen yüksek fiyata sahip sanal para olarak görülmektedir. Bitcoin, diğer kripto para birimlerine göre piyasa hakimiyeti açısından avantajlı konuma sahip sanal para birimidir. Kripto para birimleri arasında Bitcoin, yaklaşık %41'lik piyasa hakimiyetine sahip durumdadır. Bitcoin, fiziksel bir para birimi olmayıp, sanal olarak üretilmekte ya da elde edilmektedir. Bitcoin'in fiziksel paralardan birtakım farklılıkları bulunmaktadır. Bu farklılıklar, madencilik ile elde edilmesi, merkezi otoriteye bağlı olmaması, uluslararası olması, karmaşık bir algoritması olması, güvenör bulunmaması şeklinde sıralanabilir. Belirli avantajları ve dezavantajları bulunan Bitcoin, genellikle yatırım aracı olarak kullanılmakla birlikte kimi durumlarda mübadele amacıyla da kullanılmaktadır (Çizmecı ve Göver, 2020: 319-321).

4. Literatür Taraması

Bakan ve Kefe (2012), algı yönetiminin tanımını yaparak, algı yönetimine yardımcı araçları açıklamıştır. Algı yönetiminin gerçekleştiği yerler uygulamalarla gösterilerek, işletmeler için önemine değinilmiştir.

Tunç ve Atılgan (2017), algıların rahatlıkla yönlendirildiğini ve dış müdahalelere açık hale geldiğini belirtmiştir. Çalışmada rahatlıkla manipüle edilen bir kavram olarak anlatılan algı yönetiminin, birçok kurum ve kuruluşun dikkatini çektiğinden bahsedilmiştir.

Ayhan ve Çakmak (2018), algı operasyonlarının kitleleri etkileyerek düşünceleri yönlendirdiğini savunmuştur. Çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik algı operasyonları analiz edilmiş ve bu operasyonların boyutları ortaya konulmuştur.

Atalay (2018) çalışmasında, blockzincir teknolojileri ve olası etkilerden bahsetmiştir. Yeni medyanın gazeteciliğe olumsuz etkileri olduğunu ve gazeteciliğin reklam gelirlerine bağımlı bir sektör haline geldiği belirtilmiştir. Çalışmada betimleyici yöntem kullanılarak, dünyada blockzincir teknolojisinin gazeteciliğe muhtemel etkileri analiz edilmiştir. Çalışma ilgili konuda Türkiye'de gerçekleştirilen ilk çalışma olması sebebiyle önem arz etmektedir.

Karaoğlu, Arar ve Bilgin (2018), Türkiye'de kripto para konusundaki algıyı ve kripto para kullanan işletmelerin motivasyonlarını ölçebilmek amacıyla

gerçekleştirilmiştir. Çalışmada 154 kişiye anket yapılmış ve 10 kişi ile çevrimiçi mülakat gerçekleştirilmiştir. Birey, işletme ve toplum üçgeninde çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur.

Ceng (2018), 2015 genel seçimlerinde mecliste grubu olan siyasi parti ve liderleri tarafından Twitter kullanımını analiz etmiştir. Çalışmada 1 Mayıs ve 10 Haziran tarihleri arasında 3757 tweet, nicel ve nitel içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışma sonucunda liderlere Twitter kullanarak etkin algı yönetiminin farkındalık oluşturmadaki rolü ile öneriler sunulmuştur.

Erbay ve Aslan (2019), sosyal değerlerin algı yönetimindeki etkisini anlatmıştır. Sosyal değerler kavramı ve algı yönetiminin tanımlandığı çalışmada, sosyal değerlerin algı yönetimi açısından önemi ortaya konulmuştur.

Başbuğ ve Lokmanoğlu (2021), Elon Musk'ın Twitter üzerinden gerçekleştirdiği paylaşımların, kitleleri nasıl etkilediğini görebilmek amacıyla çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada, 1 Ocak – 1 Temmuz 2021 tarihleri arasında 397 tweet incelenmiş ve rastgele örneklem yöntemi ile her ayı temsil edecek 6 tarih seçilmiştir. Çalışma sonucunda, Musk tarafından gerçekleştirilen paylaşımların, kripto para piyasasına yön verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin (2022), Elon Musk tarafından Twitter platformu üzerinden gerçekleştirilen paylaşımların, kripto paralar üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada, 20 Aralık 2020-15 Nisan 2021 tarihleri arasındaki Twitter iletileri incelenmiştir. Çalışma sonucunda, Musk'ın söylemleri ile kripto para birimi değeri arasında ilişki olduğu bulgusu tespit edilmiştir.

Gerçekleştirilen çalışmalar genel olarak incelendiğinde, algı yönetiminin, bireyleri, kurumları ve ülkeleri etkiler düzeyde güce sahip olduğuna yönelik, yazarlar tarafından çıkarımlar elde edildiği gözlemlenmektedir. Özellikle takipçi sayısı fazla olan ve kitleleri hareket etme gücüne sahip kişiler tarafından gerçekleştirilen algı yönetimi hareketi, sosyal hayat ya da kültür yanında finansal varlık ve kararlarda da etkili olmaktadır. Son yıllarda kullanımı oldukça artan Blockzincir teknolojisi de kanaat önderi olarak kabul edilen, takip edilen ve kitlelerce önemli olarak kabul edilen kişilerce etkilenmektedir. Diğer alanlarda olduğu gibi, finansal kararlarda da algı yönetiminin bireyleri etkilediği görülmektedir.

5. Analiz ve Bulgular

Çalışmanın amacı, algı yönetiminin finansal varlık olan Bitcoin üzerindeki etkisini gösterebilmektir. Bu çalışmada, Elon Musk tarafından Twitter platformu üzerinden gerçekleştirilen paylaşımların, Bitcoin fiyatlarına etkisi gösterilmeye çalışılmıştır. Elon Musk, SpaceX şirketinin kurucusu, Tesla şirketinin CEO'su, The Boring Company'nin kurucusu ve Neuralink'in ile OpenAI'nin kurucu ortağı ve ilk eş başkanıdır. Mühendis, girişimci ve endüstriyel tasarımcı olan Musk, tanınırlığı ve teknolojiye olan yatırımları ile ön plana çıkan bir iş insanıdır (Vikipedi, 2022). Çalışmada ye alan Bitcoin fiyatları ve grafikler kriptokoin.com web sitesinden elde

edilmiştir (Kriptokoin, 2021). Elde edilen fiyatlar ise investing.com web sitesi ile kontrol ve teyit edilmiştir (Investing, 2021). Çalışmanın ilerleyen kısımlarında Elon Musk tarafından Twitter platformunda gerçekleştirilen 3 reaksiyon ve reaksiyonların sonucunda Bitcoin fiyatları gösterilmiştir (Musk, 2021). Çalışmanın tamamı için belirtmek gerekir ki sadece Elon Musk'ın açıklamaları Bitcoin fiyatlarına etki etmemiş fakat büyük oranda değişime neden olmuştur.

Grafik 1: Bitcoin Fiyatları (Ocak 2021 - Mayıs 2021)

Grafik 1'de, 2021 yılı Ocak - Mayıs ayları Bitcoin fiyatlarına ait veriler yer almaktadır. Grafikte yer alan yükseliş ve düşüşler, birçok değişkene bağlı olarak gerçekleşmiştir. Yükseliş ve düşüşlere önemli ölçüde etki ettiği düşünülen ve Elon Musk tarafından gerçekleştirilen paylaşımlar ile paylaşımlar sonrası fiyat hareketliliği incelenerek algı yönetiminin etkisi değerlendirilmiştir.

Şekil 1: Elon Musk Biyografisi

Şekil 1'de görüldüğü üzere Elon Musk tarafından 29 Ocak 2021 tarihinde Twitter biyografisi kısmına "Bitcoin" ifadesi yazılmıştır. Yazılan ifadeden sonra Bitcoin ifadesini içeren tweet sayısında artış olmuş ve gündem haline gelmiştir. Fiyatlarda da yükseliş meydana geldiği görülmüştür.

Tarih	Bitcoin Fiyatı (BTC/USD)
22.01.2021	33.062.00
23.01.2021	32.099.00
24.01.2021	32.298.00
25.01.2021	32.268.10
26.01.2021	32.519.00
27.01.2021	30.454.00
28.01.2021	33.331.00
29.01.2021	34.280.70
30.01.2021	34.334.00
31.01.2021	33.141.00
1.02.2021	33.559.00
2.02.2021	35.563.00
3.02.2021	37.677.00
4.02.2021	36.975.00
5.02.2021	38.260.00

Tablo 1: Bitcoin Fiyatları (22 Ocak – 5 Şubat)

Tablo 1’de, 22 Ocak – 5 Şubat tarihleri arası Bitcoin fiyatları yer almaktadır. Biyografi kısmına yazılan Bitcoin ifadesinden sonra yaklaşık %14’lük bir değer kazancı görülmektedir. Takipçi sayısının oldukça fazla olduğu görülen Musk, bu hareketi ile algı yönetimi oluşturarak Bitcoin fiyatının yükselmesine etki etmiştir.

Grafik 2: Bitcoin Fiyatları (Ocak 2021)

Grafik 2’de yer alan grafikte Bitcoin fiyat hareketleri yer almaktadır. Grafikte 29 Ocak tarihi siyah nokta ile işaretlenmiştir. İlgili reaksiyonun

gerçekleştiği 29 Ocak tarihinden itibaren Bitcoin fiyatında artış olduğu, grafikte görülmektedir. Sadece Elon Musk söylemleri fiyat yükselişinde etkili olmamış fakat piyasa fiyat artışı yönünde ciddi şekilde etkilenmiştir.

Şekil 2: Tesla'nın Bitcoin ile Satışı Yapılacağına Dair Tweet

Şekil 2'de yer alan paylaşımda Tesla marka arabaların Bitcoin ile satın alabileceğine yönelik söylem görülmektedir. Bitcoin, bütün ülkeler tarafından resmi olarak kabul edilen bir para birimi değildir. Böyle bir durumda, sanal para olan Bitcoin, kimi çevrelerce güvenilir bir varlık statüsünü yansıtmaktadır. Musk tarafından 24 Mart 2021 tarihinde gerçekleştirilen paylaşım, 29 Ocak 2021 tarihinde gerçekleştirdiği paylaşıma paralel etkiler göstermiş ve Bitcoin fiyatı artmıştır (NTV, 2021). Paylaşımın gerçekleştiği tarihin öncesi ve sonrasına ait fiyatlar Tablo 2'de yer almaktadır.

Tarih	Bitcoin Fiyatı (BTC/USD)
16.03.2021	56 924.00
17.03.2021	58 870.00
18.03.2021	57 640.00
19.03.2021	58 074.00
20.03.2021	58 087.00
21.03.2021	57 368.00

22.03.2021	54 074.00
23.03.2021	54 331.00
24.03.2021	52 347.20
25.03.2021	51 363.00
26.03.2021	54 992.90
27.03.2021	55 886.00
28.03.2021	55 773.00
29.03.2021	57 672.30
30.03.2021	58 841.00

Tablo 2: Bitcoin Fiyatları (16 Mart – 30 Mart)

Tablo 2’de, paylaşımın gerçekleştiği 24 Mart tarihi dahil olmak üzere fiyatlar yer almaktadır. 24 Mart tarihi sonrası özellikle Mart ayı sonuna doğru fiyatın arttığı gözlemlenmektedir. Fiyata etki eden tek değişken olmamakla birlikte, Musk’ın paylaşımının önemli etkisi olduğu savunulmaktadır. Musk’ın paylaşımından sonra sosyal medyada Bitcoin’e yönelik reaksiyonlarda artış gözlemlenmiştir.

Elon Musk’ın 24 Mart tarihinde yapmış olduğu paylaşım sonrası fiyat hareketliliğini, Grafik 3’te yer almaktadır. Paylaşımın yapıldığı tarih grafik üzerinde siyah nokta ile gösterilmiştir.

Grafik 3: Bitcoin Fiyatları (Mart 2021)

Grafik 3’te, 24 Mart 2021 tarihi ve sonrasında Bitcoin fiyatındaki yükseliş gösterilmiştir. Tesla araçlarının Bitcoin ile yapılacak olması, fiyat artışına etki etmiş ve Bitcoin’e yönelik talebi arttırmıştır.

Şekil 3: Tesla'nın Bitcoin ile Satışı Yapılmayacağına Dair Tweet

Şekil 3'te yer alan ve Elon Musk tarafından 13 Mayıs 2021 tarihinde gerçekleştirilen başka bir paylaşımda ise Tesla marka arabaların Bitcoin ile satılmayacağı açıklanmıştır. Daha önce gerçekleşen paylaşımlarda olumlu yönde gerçekleşen algı, 13 Mayıs 2021 tarihinde aynı yönde gerçekleşmemiştir.

Tarih	Bitcoin Fiyatı (BTC/USD)
6.05.2021	56 451.00
7.05.2021	57 349.00
8.05.2021	58 894.00
9.05.2021	58 276.00
10.05.2021	55 851.00
11.05.2021	56 715.00
12.05.2021	49 725.00
13.05.2021	49 747.00
14.05.2021	49 917.00
15.05.2021	46 784.90
16.05.2021	46 582.90
17.05.2021	43 544.00
18.05.2021	42 935.00
19.05.2021	36 755.00
20.05.2021	40 578.00

Tablo 3: Bitcoin Fiyatları (6 Mayıs – 20 Mayıs)

Tablo 3’te, paylaşımın gerçekleştiği 13 Mayıs 2021 tarihi ile bu tarihten önce ve sonra gerçekleşen fiyatlar mevcuttur. 13 Mayıs tarihine kadar gerçekleşen düşüş, Musk tarafından atılan tweet ile daha da düşmeye başlamıştır. Fiyat düşüşünün tek belirleyicisi Musk olmamakla birlikte, gerçekleşen paylaşım piyasaya olumsuz mesaj vermiş ve fiyat düşüşüne etki etmiştir.

Grafik 4: Bitcoin Fiyatları (Mayıs 2021)

Grafik 4’te, 13 Mayıs 2021 tarihinden sonra Bitcoin fiyatındaki değişim yer almaktadır. Grafiğe göre Musk’ın gerçekleştirdiği paylaşımın ardından Bitcoin fiyatının daha da düştüğü gözlemlenmiştir. Sosyal medyada gerçekleştirilen algı yönetimi sonucunda fiyatlarda değişim olduğu gözlemlenmektedir.

Çalışmadan elde edilen veriler genel olarak değerlendirildiğinde, belirli tarih aralığında gerçekleştirilen algı yönetimi hareketinin, finansal varlık fiyatlarında etkili olduğu görülmektedir. Finansal kararlarda, mevcut varlığın risk ve beklenen getirisine göre karar verilmesi, bireyleri takip ederek aynı yönlü yatırım yapmayı ifade eden sürü davranışından kaçınılması ve finansal kararlarda finansal okuryazarlık düzeyinin artırılarak tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi; bireylerin finansal özgürlükleri ve sektörün sağlıklı biçimde işlemesi açısından önem arz etmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Algılama süreci, kişilerin beş duyu organı yardımıyla çevresinde olup bitenleri anlamlandırma süreci olarak tanımlanmaktadır. Kişiler olup biten olayları kişilik özellikleri, demografik özellikleri, kültürel yapıları ve çeşitli faktörler ile farklı şekilde algılamaktadır. Belirli bir kitlenin kabul edilmesi, benimsenmesi gibi durumlarda ise algılama süreci hızlanmaktadır. Algı yönetimi, belirli bir amaca ulaşmak isteyen kişi ya da kurumların bireyler üzerinde farklı şekillerde etkiler oluşturması süreci şeklinde tanımlanabilir. Algı yönetimi günümüzde dijital mecralar yoluyla sıklıkla kullanılmaktadır. Kitlelere yönelik olarak farklı stratejilerle algı yönetimi çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

Sanal ya da kripto para birimi olan Bitcoin, tüm ülkelerde kabul görmemiş olan bir para birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Madencilik yöntemiyle üretimi yapılan para birimi, talep üzerine büyük kitlelerce kullanılmaktadır. Çalışmada Elon Musk tarafından gerçekleştirilen ve sosyal medyada algı yönetiminin güçlü örneklerinden sayılabilecek 3 paylaşım seçilmiştir. Gerçekleştirilen paylaşımların, eş zamanlı olarak Bitcoin fiyat hareketliliğini etkilediği gözlemlenmiştir. Musk tarafından gerçekleştirilen paylaşımların bir özelliği de piyasadaki fiyat hareketliliğini bozmak ve sürü davranışına neden olmaktır. 2018 yılında Amerika Birleşik Devletleri Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu ile Elon Musk arasında bir anlaşma imzalanmış ve Musk tarafından 20 Milyon Dolar tazminat ödenmiştir. Fakat 2019 ve 2020 yılında gerçekleştirilen bazı Twitter paylaşımlarının, anlaşmayı ihlal ettiği yönünde iddialar ortaya atılmaktadır.

Finansal piyasalar, fon fazlası ve fon açığı olan birimlerden oluşmakta olup bireyler istek ve ihtiyaçlarını arz ve talep doğrultusunda gerçekleştirmektedir. Gerçekleştirilen işlemlerde, ilgili finansal varlığa olan arz ve talep fiyatı belirlemekte ve gerçekleştirilen yatırımlar ile finansal düzen oluşmaktadır. Finansal piyasalarda meydana gelen sürü davranışı, manipülatif girişimler ya da algı yönetimi hareketleri, piyasanın fiyat oluşumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Bireylerin alım satımları, piyasalar nezdinde olağan sonuçlara neden olmamakta ve piyasa etkinliği zayıflamaktadır. Bu nedenle gerçekleştirilecek paylaşımlar, söylemler ve açıklamalarda piyasa etkinliğini bozmamaya yönelik adımlar atılmalı ve suç niteliği oluşturacak durumlardan kaçınılmalıdır.

Sonuç olarak, algı yönetiminin her alanda etkili olduğu ve kitleleri sürükleyerek, manipülatif etkilere sahip olduğu görülmektedir. Özellikle geniş kitlelere ulaşmış kişiler tarafından gerçekleştirilen algı yönetimi, bireyleri etkilemektedir. Algı yönetimi kavramının, hedeflere ulaşmada özellikle dijital kanallar yoluyla etkili olduğu görülmektedir. Dijital kanalların avantajları bulunmakla beraber birtakım dezavantajları da gözlemlenmektedir. Dijital kanallarda yer alan bilgilerin teyit edilmesi, gerçekleştirilecek algı yönetimi çalışmalarının önlenmesinde de etkili olacaktır. Çalışmada yer aldığı gibi algı yönetimi oluşturarak manipülatif söylemlerde bulunma suç niteliği taşımakta, düzenleyici ve denetleyici kurumlar da ilgili söylemler için cezai yaptırımlarda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Atalay, G. E. (2018). Blokzincir Teknolojisi ve Gazeteciliğin Geleceği. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 45-54.
- Ayhan, A., & Çakmak, F. (2018). Türkiye'ye Yönelik Algı Operasyonlarının Dijital Medyaya Yansımaları. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 30, 11-35.
- Bakan, İ., & Kefe, İ. (2012). Kurumsal Açından Algı ve Algı Yönetimi. *Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2(1), 19-34.

Başbuğ, B., & Lokmanoğlu, E. (2021). Sosyal Medya Paylaşımları Üzerinden Kripto Para İncelemesi: Global Bir Dijital Kanaat Önderi Olarak Elon Musk Örneği. *International Social Sciences Studies Journal* 7(88), 4277- 4295.

Ceng, E. (2018). Algı Yönetimi Aracı Olarak Twitter Kullanımına İlişkin Siyasal Bir Analiz. *Erciyes İletişim Dergisi*, 663-689.

Çizmecı, B., & Göver, İ. H. (2020). Toplumlarda Fiziksel Paradan Dijital Paraya Geçiş: Bitcoin Örneği. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 21(2), 312-333.

Çolak, Y., & Sandalcılar, A. R. (2019). Türkiye’de Sanal Para Değerinin Belirleyicileri: Bitcoin Üzerine Bir Uygulama. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10, 205-232.

Erbay, M., & Mert, A. (2019). Algı Yönetiminde Sosyal Değerlerin Etkisi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 497-504.

Investing. (2021). *Bitcoin*. Erişim Adresi: Investing.com: <https://tr.investing.com/crypto/bitcoin/btc-usd-historical-data>.

Karaoğlan, S., Arar, T., & Bilgin, O. (2018). Türkiye’de Kripto Para Farkındalığı ve Kripto Para Kabul Eden İşletmelerin Motivasyonları. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 15-28.

Kriptokoin. (2021). *Bitcoin*. Erişim Adresi: Kriptokoin.com: <https://kriptokoin.com/coin/bitcoin>

Musk, E. (2021). *Elon Musk*. Erişim Adresi: Twitter: <https://twitter.com/elonmusk>

NTV. (2021). *Bitcoin ile Tesla Alabileceksiniz*. Erişim Adresi: <https://www.ntv.com.tr/teknoloji/elon-musk-artik-bitcoinle-tesla-alabileceksiniz,L-sygDjHIkSw0GM5QMoxYA>.

Şahin, M. O. (2022). Elon Musk’ın Tweetlerinin Kripto Varlıklara Olan İlginin Artmasına Etkisi. *Türkiye Medya Akademisi Dergisi* 2(3), 158-186.

Tunç, A., & Atılgan, A. (2017). Algı Üzerine Kurulu Yönetimsel Bir Anlayış: Algı’nın Yönetimi. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies* 3(3), 228-238.

Vikipedi. (2022). *Elon Musk*. Erişim Adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Elon_Musk#:~:text=Elon%20Musk%20ayn%C4%B1%20zamanda%20SpaceX,orta%C4%9F%C4%B1%20ve%20ilk%20e%C5%9F%20ba%C5%9Fkan%C4%B1d%C4%B1r

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Bireyler, çevrelerinde olup bitenleri çeşitli duyu organları ile hissetmekte ve hissettiği durumlara tepki vermektedir. Bireylerin gerçekleştirdiği bu eyleme algılama ismi verilmektedir. Algılama beş duyu organı ile gerçekleşmekte ve bireyler tarafından bilgi edinmenin ilk aşaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Algı kavramı, bireylerin gördüğü, duyduğu veya yorumladığı bilgileri sentezleme sürecinin ilk adımıdır. Algı ile başlayan süreç kişilerin elde ettiği verileri sentezlemesi ve yorumlaması ile devam etmektedir. Beş duyu organı ile gerçekleştirilen algılama eylemi dışında da bireyler görmüş olduğu simge ve sembolleri de farklı şekillerde yorumlamaktadır. Algılama süreci kişiden kişiye değişiklik gösteren bir yapıya sahiptir. Aynı görsel ya da aynı olaya karşı farklı şekillerde tepki verilmesinin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepler demografik özellikler, kültürel yapı, eğitim düzeyi şeklinde sıralanabilmektedir.

Farklı algılama yapılarına sahip olan bireylere karşı, kişi ya da kurumlarca düşüncelerin kabul ettirilmesi amacıyla çeşitli stratejiler uygulanmaktadır. Bu stratejiler genel manada algı yönetimi olarak karşımıza çıkmakta ve kitleler üzerinde etkili olmaktadır. Algı yönetimi, amaçlanan hedeflerin toplumca kabul görmüş kişiler tarafından kitlelere duyurulması ya da bir düşüncenin çeşitli tekniklerle kişilere kabul ettirilmesi şeklinde tanımlanabilir. Geçmişte algı yönetimi geleneksel medya araçları ile gerçekleştirilmekteydi. Günümüzde ise dijital medya araçları kullanılarak büyük kitlelere ulaşılmaktadır. Algı yönetimi için kullanılan dijital medya platformlarına bakıldığında Twitter, Instagram, Facebook, LinkedIn, gazete veya haber kanallarının internet sitelerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Algı yönetiminde dijital medya kanallarının sık kullanılmasının birtakım nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler, fazla sayıda kullanıcıya ulaşma, yüksek etkileşim, anlık bilgi paylaşımı şeklinde sıralanabilir. Geleneksel medya araçlarına göre dijital platformların avantajları yanında birtakım dezavantajları da bulunmaktadır. Anlık bilgi paylaşımı gerçekleştirildiğinde bütün katılımcılar fikirlere anında yorum yapmakta ve çeşitli kitleler tarafından manipülatif hareketler gerçekleştirilebilmektedir. Bu durumun sonucunda özellikle etik kurallara uyulmaması sonucunda, kişiler ya da kurumlar zarar görebilmektedir. Farklı amaçlar büyük kitleleri kullanarak yanlış söylemlere dönüşebilmektedir. Çalışmada, kullanıcıların sık takip ettiği ve yoğun etkileşime girdiği bir platform olan Twitter incelenmiştir. Twitter platformu üzerinden çeşitli bilgi ve düşünceler paylaşmakta ve paylaşılan içeriklere kullanıcılar ile takipçiler tarafından yorumlar yapılmaktadır. Takipçi sayısı fazla olan ve kitlelerce kabul görmüş kişiler tarafından Twitter platformu yoğun şekilde kullanılarak, çeşitli algı yönetimi örnekleri gerçekleşmektedir. Çalışmada algı yönetimi kavramının önemli bir örneği olarak, Elon Musk tarafından Bitcoin için gerçekleştirilen paylaşımlar analiz edilmiştir. Elon Musk, birçok küresel ölçekli işletmeyi kuran ya da yöneten bir iş insanıdır. Musk tarafından inovatif girişimler ve tasarımlar gerçekleştirilmektedir. Çalışmanın konusu olarak Musk tarafından Twitter platformunda Bitcoin üzerine gerçekleştirilen söylemler konu alınmış ve analiz edilmiştir. Bitcoin, parasal düzeni değiştiren ve dijital altyapıya sahip kripto para birimidir. Bitcoin kimi ülkelerce kabul edilmekle birlikte kimi ülkeler ya da kurumlar tarafından resmi olarak kabul edilmemektedir. Sanal olarak üretilen ve kullanılan Bitcoin, fiyat farklılıkları nedeniyle de çeşitli kişilerce ya da kurumlarca kullanılmaktadır. Elon Musk tarafından Bitcoin üzerine farklı tarihlerde gerçekleştirilen paylaşımlar, fiyatlar üzerinde etkili olmuştur. Takipçi sayısı yüksek olan Musk, gerçekleştirdiği paylaşımlar ile Bitcoin fiyatları olumlu ve olumsuz şekilde etkilemiştir. Musk tarafından ilk olarak 29 Ocak 2021 tarihinde Twitter biyografisine "Bitcoin" ifadesi yazılmıştır. Gerçekleştirilen bu eylem kişileri etkilemiş ve eylemin gerçekleştirildiği tarihten sonra Bitcoin fiyatında artış gerçekleşmiştir. İkinci olarak 24 Mart 2021 tarihinde Musk tarafından Tesla marka araçların Bitcoin ile satın alabileceğine yönelik bir söylem gerçekleştirilmiştir. Bitcoin kişiler tarafından kabul edilen ve işlem yapılan bir sanal para olmakla beraber bütün kesimlerce kabul edilmemektedir. Musk'ın bu söylemi, Bitcoin'i kabul ettiğinin bir göstergesi niteliğindedir. 24 Mart 2021 tarihinde gerçekleşen bu paylaşım sonucunda, 29 Ocak 2021 tarihinde gerçekleştirilen paylaşım gibi Bitcoin fiyatı olumlu şekilde etkilenmiş ve yükseliş göstermiştir. Çalışmada analiz edilen bir diğer paylaşım ise 13 Mayıs 2021 tarihinde yine Elon Musk tarafından gerçekleştirilmiştir. Elon Musk, 13 Mayıs 2021 tarihinde Bitcoin ile Tesla marka araçların satışını durdurduğunu belirtmiştir. Bu paylaşım ise diğer iki paylaşımın aksine olumsuz yönde fiyatları etkilemiş ve Bitcoin fiyatının düşmesine sebep olmuştur. Gerçekleştirilen üç paylaşım analiz edildiğinde de Elon Musk'ın söylemlerinin Bitcoin fiyatlarına etki ettiği sonucuna ulaşılmaktadır. Çalışmada belirtilen bir diğer nokta ise Bitcoin fiyatı üzerinde

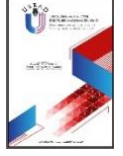
sadece Elon Musk tarafından gerçekleştirilen paylaşımların etkili olmadığıdır. Bir finansal varlığın fiyatı üzerinde birden çok kriter etkili olmakta ve arz, talep, mikro ve makro ekonomik değişkenler belirleyici rolünü üstlenmektedir. Bu nedenle Elon Musk'ın paylaşımlarının fiyatları tamamen etkilemediği fakat önemli ölçüde etki ettiği belirtilmektedir. Elon Musk tarafından Twitter platformu yoluyla da algı yönetimi gerçekleştirilmektedir. Son olarak, borsa, finansal kurumlar ya da parasal olarak gerçekleştirilen kimi paylaşımların da manipülasyon niteliği taşıdığı ve dolayısıyla kimi durumlarda suç teşkil edebileceği de çalışmada belirtilmektedir.

EXTENDED ABSTRACT: Individuals feel what is happening around them with various sense organs and react to the situations they feel. This action performed by individuals is called perception. Perception takes place with the five senses and appears as the first stage of acquiring information by individuals. The concept of perception is the first step in the process of synthesizing the information that individuals see, hear or interpret. The process that starts with perception continues with people synthesizing and interpreting the data they have obtained. Apart from the act of perception performed with the five sense organs, individuals interpret the symbols and symbols they see in different ways. The perception process has a structure that differs from person to person. There are various reasons for reacting to the same visual or the same event in different ways. These reasons can be listed as demographic characteristics, cultural structure and education level. Various strategies are applied in order to impose ideas by individuals or institutions against individuals with different perception structures. These strategies appear as perception management in general and are effective on the masses. Perception management can be defined as announcing the intended targets to the masses by people who are accepted by the society or making people accept an idea with various techniques. In the past, perception management was carried out with traditional media tools. Today, large masses are reached by using digital media tools. When we look at the digital media platforms used for perception management, it is seen that the websites of Twitter, Instagram, Facebook, LinkedIn, newspapers or news channels are frequently used. There are some reasons for the frequent use of digital media channels in perception management. These reasons can be listed as reaching a large number of users, high interaction, instant information sharing. Compared to traditional media tools, digital platforms have some disadvantages as well as advantages. When instant information sharing is realized, all participants make instant comments on ideas and manipulative movements can be made by various audiences. As a result of this situation, especially as a result of non-compliance with ethical rules, individuals or institutions may be harmed. Different purposes can turn into false discourses by using large audiences. In the study, Twitter, a platform that users frequently follow and interact with, has been examined. Various information and thoughts are shared on the Twitter platform, and comments are made on the shared content by users and followers. Various examples of perception management are realized by the intense use of the Twitter platform by people who have a large number of followers and are accepted by the masses. In the study, as an important example of the concept of perception management, the shares made by Elon Musk for Bitcoin were analyzed. Elon Musk is a businessman who founded or managed many global businesses. Innovative initiatives and designs are carried out by Musk. As the subject of the study, the discourses on Bitcoin on the Twitter platform by Musk were discussed and analyzed. Bitcoin is a cryptocurrency that changes the monetary order and has a digital infrastructure. Although Bitcoin is accepted by some countries, it is not officially accepted by some countries or institutions. Bitcoin, which is produced and used virtually, is used by various people or institutions due to price

differences. The shares made by Elon Musk on Bitcoin on different dates have had an impact on prices. Musk, who has a high number of followers, has positively and negatively affected Bitcoin prices with his shares. The phrase 'Bitcoin' was first written by Musk in his Twitter bio on January 29, 2021. This action affected people and after the date of the action, the price of Bitcoin increased. Secondly, on March 24, 2021, Musk made a statement that Tesla brand vehicles can be purchased with Bitcoin. Although Bitcoin is a virtual currency that is accepted and traded by individuals, it is not accepted by all segments. This statement of Musk is an indication that he accepts Bitcoin. As a result of this sharing, which took place on March 24, 2021, the price of Bitcoin was positively affected and increased, as did the share on January 29, 2021. Another sharing analyzed in the study was made by Elon Musk on May 13, 2021. Elon Musk stated that he stopped the sale of Tesla brand vehicles with Bitcoin on May 13, 2021. This share, unlike the other two shares, negatively affected the prices and caused the Bitcoin price to decrease. When the three shares are analyzed, it is concluded that Elon Musk's discourses affect Bitcoin prices. Another point stated in the study is that only the shares made by Elon Musk are not effective on the Bitcoin price. Multiple criteria are effective on the price of a financial asset and supply, demand, micro and macro economic variables play the decisive role. For this reason, it is stated that Elon Musk's shares do not completely affect the prices, but have a significant effect. Perception management is also carried out by Elon Musk through the Twitter platform. Finally, it is stated in the study that some shares made in the stock market, financial institutions or monetary terms also have the nature of manipulation and therefore may constitute a crime in some cases.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4, Year
4, Sayı 9, Issue 9, Ağustos 2022, August 2022
e issn: 2687-2641

YÖNETİM GEZEĞENİNİN PAZARLAMA UYDUSUNDAN FOTOĞRAFI SNAPSHOT OF THE MANAGEMENT PLANET FROM MARKETING SATELLITE

Kaya Ali LEKESİZGÖZ

Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Yönetimi,
İstanbul/Türkiye.

PhD Student, Yıldız Technical University, Social Sciences Institute,
Business Administration,
Istanbul/Turkey.

kayalekesizgoz@gmail.com

ORCID ID: 0000- 0003-0339-9232

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1068819

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 05.02.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 22.08.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Lekesizgöz, K. A. (2022).

Yönetim Gezegeninin Pazarlama Uydusundan Fotoğrafı.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi 4(9), 719-729.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>

mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Bir gezegenin ya da başka bir uydunun etrafında belirli bir yörüngede dönen gök cisimleri olan doğal ve yapay uydular dünyamızı ve diğer gezegenleri araştırmaya, iletişim kurmaya ve hatta uzak galaksileri gözlemlemeye yardımcı olurlar. Kendileri Dünya'nın dışında olsalar da Dünya'nın içinde ne olup bittiğini anlamamıza yardımcı olurlar. Bu metaforik bakış açısıyla bireysel, örgütsel veya toplumsal ihtiyaçları karşılamak, refah seviyesini artırmak, sürdürülebilir olmak amacıyla yönetim disiplini de kullanılan uydular var mıdır? Varsa bu bakış açısıyla yorumlanabilir mi? Yönetim bir gezegen olarak düşünülürse pazarlama fonksiyonu bir uydu olarak görülebilir mi? Bu çalışmada pazarlama disiplini uyduya, yönetim ise bir gezegene benzetilerek çokuluslu bir içecek işletmesi olan PepsiCo'nun bir numaralı ismi tarafından kaleme alınan "Kola savaşı nasıl kazanıldı?" adlı eserin tanıtılması ve eleştirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yönetim, Pazarlama, Kitap Eleştirisi

Abstract: Natural and artificial celestial bodies, which certainly orbit around a planet or a satellite, assist to explore the Earth and other planets, to communicate and observe the distant galaxies. They help us to understand what is happening inside the Earth even they are being outside of globe. By this metaphorical view, in order to meet individual, organizational or social needs, to increase the level of well-being and to be sustainable, Have might be any satellites that are also used in the management discipline? If so, can it be comment by this perspective? If management is considered as a planet, can its marketing function be considered as a satellite? In this study, marketing discipline is likened to a satellite and management is likened to a planet and "The Other Guy Blinked, How Pepsi Won The Cola Wars", a novel that is penned by the the multinational beverage company's, PEPSICO, number one, is aimed to review

Key Words: Management, Marketing, Book Review

1. GİRİŞ

General Mills, Wheaties, Frito-Lays, Cheetos, 7-Up gibi yiyecek ve içecek sektöründe markalaşmış uluslararası işletmelere birde Coca-Cola ve Pepsi gibi çokuluslu şirketler eklendiğinde zihinlerde; unutulmaz reklam yüzleri, ilgi çekici ambalaj ve tasarımlar, promosyonlar vb. uygulamalar canlanabilir.

Dünyada birçok bölgede tanınan bu firmaların söz konusu uygulamaları; onların ne kadar iyi pazarlama stratejilerine sahip olduğunun bir göstergesi olsa da, bu başarılarının arkasında tek başına yeterli bir fonksiyon olarak görülmemelidir.

Bu tür işletmelerin oluşumu ve gelişiminde Sanayi Devriminin etkisi yadsınamaz. Ev tipi ölçek üretiminden fabrika tipi kitle üretimine geçilmesi, arzların talepten fazla olmasına neden olmuştur. Bu bağlamda işletmeler üretim artıklarını yöresel, ulusal ve uluslararası bölgelerde nasıl değerlendirebileceklerini sorgulamaya başlamıştır. Söz konusu sorgulama daha birçok farklı bakış açılarıyla ele alınabilecek olsa da, bu sorgulamanın çalışmadaki önemi; üretim ve pazarlama fonksiyonlarının kesişimi olan yönetim olgusudur.

Örgütler özelinde işletmeler; uzun dönemde yaşamlarını devam ettirebilmek, sürdürülebilir rekabet üstünlüğünü elde bulundurmak ve ortalama kar üzerinde getiri sağlayabilmek adına kaynakların etkili ve verimli kullanılması noktasında pazarlamanın yanı sıra üretim, finans, muhasebe, satın alma, yönetim vb. değer zincirini oluşturan fonksiyonları da yerine getirmektedir. Temelleri Michael E.

Porter (1975) tarafından atılan düşünceye göre amaç, en az maliyetle en yüksek seviyede değer üretmektir.

Bir işletmenin uyguladığı bütün faaliyetler ile bu faaliyetlerin birbirleri arasındaki etkileşiminin incelenmesi önem arz etmektedir. Dolayısıyla işletme fonksiyonlarının yönetimine dair taktik ve operasyonel seviyelerdeki planlanma, yönlendirme, yürütme ve kontrole ilişkin somut-mikro eylemleri stratejik seviyede soyut-makro eylemlere dönüştürülmektedir.

Bu bağlamda; bilimsel araştırma yöntemleri ile etkin ve verimli kaynak kullanımını temel alan klasik ve neo-klasik "en iyi yönetim" anlayışı, dış çevre ve teknolojinin de hesaba katılması gerektiği düşüncesine evrilerek, modernist ve post-modernist yönetim düşünceleri ile birlikte bugünkü yönetim ormanını (Koontz, 1961) oluşturmuştur.

Bu çalışmada 1971'de Frito-Lay şirketinde başladığı pazarlama göreviyle PepsiCo grubuna katılan, müteakip yıllarda Tokyo, Rio de Janeiro, Dallas ve New York bölümlerinde üst düzey yöneticilik görevleri sonucunda 1986 yılında işletmenin başkanlık koltuğuna oturan Roger Enrico'nun dilimize Kola Savaşı Nasıl Kazandı? ismiyle kazandırılan "*The Other Guy Blinked, How Pepsi Won The Cola Wars*" eseri incelenmiştir.

Yazar eserinde; işletmelerde sadece pazarlamadan değil aynı zamanda yönetsel görevlerdeki kişilerin sorumluluklarının ne olması gerektiğini, başarıyı yakalamak için nasıl bir yönetim/yönetici modeline ihtiyaç duyulduğunu, bu yaklaşımların pazarlamadan sorumlu birimlere nasıl yansıtılabileceğini kişisel düşünce ve tecrübeleri ile birleştirerek aktarmayı amaçlamıştır.

Pazarlama taktik ve stratejilerinin en ince ayrıntılarına kadar anlatıldığı eserin hedef kitlesi; içecek sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin özellikle pazarlama bölümlerindeki orta ve üst düzey yöneticiler ile işletme yönetimi veya ilgili alanların üretim ve pazarlama bölümlerinde rekabet stratejileri veya vaka analizi çalışması yapabilecek lisans ve lisansüstü öğrencileri işaret etmektedir.

Bunun yanı sıra Stratejik Yönetim Süreci açısından ele alındığında iş tanımlarının yapılması, bilgilerin toplanması ve değerlendirilmesi, işletmelerin iç ve dış çevre analizi sonucunda yönetim stratejilerinin nasıl oluşturulduğunu uygulamalı biçimde gösteren bir başucu eseri niteliğindedir.

Eserin eleştirilmesinde ise; teori çalışmalarının teoriye katkısı (Corley ve Gioia, 2011) çalışmasından esinlenerek oluşturulan Yönetim-Organizasyon Türevleri (Tablo 1) matrisi kullanılmıştır. Eser eleştirisi Yönetim biliminde köşe başları sayılabilecek türevlerden birisi olarak değerlendirilen "Örgüt Teorileri" alanı seçilmiş, genel görünümü pazarlama olarak değerlendirilen eserin satır aralarındaki ifadelerin örgüt teorilerindeki karşılıkları ilişkilendirilmiştir.

Tablo 1: Yönetim ve Organizasyon Türevleri Matrisi (Yazar Tarafından Oluşturulmuştur)

Makro / Teorik	Örgüt Teorileri ★	Stratejik İnsan Kaynakları
	Stratejik Yönetim	Örgütsel Davranış
	Mikro / Pratik	

2. ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

1944 yılında Amerika'nın Minnesota Eyaletinde doğan Roger Enrico, 1965 yılında Bobson Koleji İşletme bölümünden mezun olduktan sonra General Mills, Wheaties ve Cheetos gibi işletmelerde marka yöneticiliği görevlerinde bulunmuştur.

Vietnam Savaşında Donanma Subayı olarak görev almış ve 1971 yılında Frito-Lay grubuna katılarak uzun süreler çeşitli üst düzey yöneticilik görevleri icra etmiştir. PepsiCo şirketi ve DreamWorks stüdyolarında Yönetim Kurulu üyeliği ve Başkanlık görevlerinde bulunan yazar 38 yaşında Pepsi Yönetim Kurulu Başkanlığına geldiğinde Michael Jackson ve Lionel Richie gibi dünyaca ünlü sanatçılarla yapmış olduğu milyon dolarlık reklam anlaşmaları ile tanınmıştır.

Eserin eleştirilmesine geçmeden önce Roger Enrico'nun yaşadığı dönem itibari ile PESTLE* analizine bakılacak olursa;

Politik Açıdan; I. Dünya Savaşı, 1929-1933 Büyük Ekonomik Krizi ve II. Dünya Savaşı'nın yaratmış olduğu buhranlar siyasal anlamda da yeni arayışları peşinde getirmiştir. Bu kapsamda; dünyadaki barış ve güvenlik ortamının tesis edilmesi amacıyla Birleşmiş Milletler, NATO, Varşova Paktı vb. çok uluslu katılımlarla ittifaklar oluşturulmuştur. Bu yapılar da yeni bağımsız ülkelerin ortaya çıkmasına neden olmuş, müteakiben 1991 yılına kadar sürecektir çift kutuplu dünya rekabetini oluşturan Soğuk Savaş dönemi başlamıştır (Uçarol, 2013).

Ekonomik Açıdan; Politik olayların sebep olduğu ekonomik sorunların nasıl toparlanması gerektiğine dair ileri sürülen düşünceler de iki kutuplu bir hal almıştır. Bir tarafta kamu harcamalarının artırılması gerektiğini savunan "Keynesyen" yaklaşım, diğer tarafta devletin piyasaya müdahalesini hem yararsız hem de tehlikeli bulan "Hayek" öğretileri arasında gidip gelen ülkeler ve (Whapshott, 2017) işletmeler, yeni pazarlar ve üretici güçler aramaya başlamışlardır (Can, 2017). Bu süreçte düşük teknoloji, emek yoğun ve yüksek rekabet ortamı gerektiren tekstil,

*PESTLE; Politik, Ekonomik, Sosyal, Teknolojik, Yasal (Legal) ve Çevresel (Environment) faktörlerin İngilizce dilindeki baş harflerinden oluşan bir kısaltmadır. SWOT analizinin bir parçası olan bu analiz yöntemi daha ayrıntılı şekilde uygulanarak örgütlere, işletmelere, kurumlara vb. organizasyonlara uyarlanabilmekte ve bu kapsamda hem tehditler hem de avantajlar belirlenebilmektedir.

giyim, meşrubat gibi sektörler faaliyet gösterdikleri ev sahibi ülkelerin bazı sınırlandırmalarıyla karşılaşmıştır (Daniels vd., 1984).

Sosyo-Kültürel Açıdan; siyasi ve ekonomik dalgalanmalar sosyal insan yaşamını etkilemiş, "*laissez-faire, laissez-passer*" (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) sloganı bireyselleşmeye başlamış, nüfus artışından dolayı mülkiyet paylaşımında düşen pay azalmıştır. Bu nedenle refah artırmak maksadıyla kırsal kesimden kentlere göçte ciddi artışlar yaşanmış, tarımda makineleşme standartlaşmış, basın özgürlüğü esnetilmiş, bireysel ve toplumsal seviyede yönetime katılımı kolaylaştırıcı düzenlemeler getirilmiştir. Sinema, Edebiyat, Sanat ve Eğlence alanlarında birçok endüstriyel sektör oluşturularak alıcı ve satıcı arasında satış ve pazarlama yolu açılmıştır.

Teknolojik Açıdan; haberleşme ve teknik sistemlerde meydana gelen gelişmeler neticesinde iletişim ağı genişlemiş, daha uzak noktalarda faaliyetler gösterebilme yeteneği artmıştır (Can, 2017). Askeri maksatlı radyo ve bilgisayarlarla başlayan icatlar zaman içerisinde kablolu TV, mini bilgisayar, fiber-optik kablolar, telekonferans, ses tanıma, çip üretimi gibi iletişim ve bilgi teknolojilerine evrilmiştir.

Yasal (Legal) Açıdan; ülkeler kendi ekonomik, sosyal ve siyasal dengelerinin korunabilmesi maksadıyla özellikle çok uluslu işletmelerin faaliyetlerini denetleyebilme ve kontrol altına alabilme noktasında tarife ve vergilendirme, ithalat/ihracat sınırlandırmaları, fiyat ve kar hisseleri, yerel kaynak kullanımı gibi kriterlere yönelik düzenlemelerde bulunmuşlardır (Palomba ve Blank, 1976).

Çevresel (Environmental) Açıdan; 1970'li yıllar üretim faktörlerinin tasarruf tedbirlerine ve gelişmiş teknolojilere dayandırılmış olması, kaynak ve hammadde sorunlarının yaşanmasına neden olmuştur.

1989 yılında İlgı yayıncılık ve Yakut GÜNERİ tarafından Türkçeye çevrilerek dilimize kazandırılan eser içindekiler olarak (16) bölümden oluşmaktadır. İlk (7) bölüm genelde stratejilerin oluşturulması, genç çalışanların davranış modelleri, liderlik yaklaşımları, personel seçimleri ve bölümler arası ilişkilerde yönetsel yapının nasıl olduğu/olması gerektiği yönünde teorik ve pratik bilgiler içermektedir.

Kalan diğer (9) bölümde ise, şirketin pazarlama, strateji ve uygulamaları ayrıntılı SWOT analizleri ile en büyük rakibi Coca-Cola şirketi üzerinden açıklanmaktadır. Bu nedenle kitap eleştirisi ağırlıklı olarak ilk (7) bölüm üzerinden sınırlandırılmış ve yönetim yaklaşımları ile örgüt teorileri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

İşletmenin 1893'te kurulmasını müteakip bugünlere gelmesindeki yolculuğunu salt reklam ve pazarlama olgusuyla açıklamanın büyük bir hata olacağını düşünen yazar, marka ve imaj yönetim sürecinde; işletmenin üst düzey yöneticisini bilginin merkez koordinatörü olarak görmekte ve *bilgiyi* işletmenin her şeyi olarak düşünmektedir.

İşletme yöneticisinin liderlik gücünü bilgiden aldığını, bilgi ne kadar çoksa iş yükünün de o derece arttığını ve bu durumun işletmenin personel, imalat, halka

ilişkiler, satın alma vb. birimlerinde aynı olduğunu dile getirerek, gerçekleri bilmenin olabilecekleri etkilemek anlamına geldiğini belirtmektedir (Enrico, 1989).

Bu durum; temelleri Edith Penrose (1959) tarafından atılan Bilgi-temelli teori ile örtüşmektedir (Penrose, 1959). Örgütlerin yalnızca somut kaynaklara sahip olmadığını aynı zamanda soyut ve örtülü bilgi kaynaklarının da örgütler için asıl değer yarattığını vurgulayan bu bakış açısı, bilimsel yönetim ve stratejik yönetim literatüründe sosyal ve örgütsel unsurların önem kazanmasını sağlamıştır.

Bilgi temelli teori; örgütlerin varlık nedenini, bilgiyi diğer örgütsel yapılardan daha verimli şekilde yönetebilmelerine bağlar (Kogut ve Zander, 1992). Örgütleri; yaşamlarını devam ettirmek isteyen, büyümek ve başarılı olmak için sahip olduğu bilgi, beceri ve yetenekleri bütünleştiren ve kullanan sosyal varlıklar (Grant, 1996) şeklinde gören yaklaşımın temel felsefesinde; bilgi örgütlerin çekirdeğini oluşturmaktadır.

Yazar; General Mills ve Wheaties şirketlerinde orta düzey yöneticilik görevlerinde bulunduğu dönem ile PepsiCo şirketinde görev aldığı dönemleri karşılaştırdığında daha önceki şirket görevlerinde kendisine olan davranış modellerinin katı olduğunu belirtmiştir (Enrico, 1989).

Fikirlerinin ciddiye alınmadığını, bu durumun zamanla hevesinde ve enerjisinde tükenmeye neden olacağını düşünen yazar, müteakip dönemlerde kendisine bir söz vermiştir. Duygudan uzak ve sert bir yönetici olmamaya kararlı olduğunu, insanlara önem vermenin, duyarlılık ve sevgiyle davranmanın çok az bir çaba gerektirdiğini, bunun sonucunda da hem bireysel hem astlar hem de şirket için olumlu sonuçlar doğuracağını bilinci ile hareket edilmesinin önemini vurgulamıştır.

Bu durum ise neo-klasik örgüt teorilerindeki İnsan İlişkileri Okulunun (İİO) araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Örgütün amacına ulaşması, üretimde verimliliğin artırılması için klasik örgüt kuramının sadece maddi bir kaynak olarak gördüğü insan unsurunun, maddi olmayan birçok boyutunun da önemli olduğunu vurgulayan yaklaşım; insan ilişkilerine ve sosyal ağlara dikkat çekmiştir.

Bu yaklaşım aynı zamanda örgüt çalışanlarına karşı ihmalkâr tutumun insani sonuçlarına dikkat çeken endüstriyel psikoloji akımı ile de desteklenmiştir (Keskin vd., 2016). Bilimsel Yönetim yaklaşımına entegre edilmesi amacıyla stres ve yorgunluğun çalışanlar üzerindeki etkisine dikkat çeken endüstriyel psikoloji, sanayinin en önemli unsurunu insan ögesi olarak görmüştür.

Önceki şirket çalışmalarında emeklerinin karşılığı olarak beklenti içerisine giren, terfi ve maaş konularında umduğunu bulamadığını vurgulayan yazarın içinde bulunduğu durum, Frederick Herzberg'in İkili Faktör (Motivasyon-Hijyen) Teorisi ile de ilişkilendirmek mümkündür (Herzberg, 1968).

Pepsi-Co'da yönetim kurulu üyesi olduktan sonra sorumluluğundaki bölümlerde yapıyı analiz eden yazar, verimliliğin düşmanını olarak personelin fazla çalışmasını

değil can sıkıntıları yaşaması olarak gözlemlemiş, yıllardır süregelen kontrolsüz eleman artışının önlenmesi için tedbirler almıştır.

Tepeden gelen talimatların moda mod uygulanmasının engellenmesi, yaratıcı fikirlere sahip bireylerin üst yönetime direk ulaşabilmesine imkan tanınması, görev hissi güçlü bireylerden oluşan küçük proje timleri kurma, çalışanlar arasında yaratıcılığı ve yenilikçiliği artırarak rekabet havasını oluşturma yoluna giden yazar, örgüt ikliminde değişiklik meydana getirdiğini; bunu da astlara yetki devri sağlayarak sorumluluklar üstlenmeyi öğrenen katılımcı ekipler kurmak suretiyle gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

Bu düşünce, bir anlamda bireyin çeşitlilik, yaratıcılık ve hür iradesini "Demir Kafes"e hapsedmek suretiyle bürokrasinin karanlık yüzünü eleştiren ve Post-modernist yaklaşımları benimseyen anlayışın yansıması olarak düşünülebilir.

Maliyetlerin düşürülmesi, karar süreçlerinin hızlanması, iletişimin hızlandırılması, proaktif eylemler için küçülme (Downsizing), Yönetimin bilinçli olarak personel sayısını azaltması, en üst ve en alt kademedeki mesafeyi kısaltmak için Kademe Azaltma (Delaying), sıfır hiyerarşi ve esnek üretim biçimli örgüt modellerini savunan post-modernist örgüt teorileri; uluslararası örgütlerin, ekonomik küreselleşmenin ve bilgi toplumunun gelişimi sonucunda vücut bulmuştur (Heydebrand, 1989; Clegg, 1990; Quinn, 1992; Koçel, 2007)

Pepsi'nin kuruluş felsefesinden, kendisinin yönetimde söz sahibi olduğu döneme kadar işletmenin geçirdiği evrimi bölümler arası geçişlerde özetlemeye çalışan yazar, en büyük rakipleri Coca Cola ile mücadelelerinde yenilikçi ve yaratıcı yöntemlerle üstünlüğün nasıl ele geçirileceği sorusu ile yola çıktığını, böylelikle ilk kez kullanılan tadım testlerinin film haline dönüştürülmesinin pazarlama faaliyetlerinde nasıl etki sağladığını ifade etmiştir (Enrico, 1989).

Müteakiben giderek artan pazar payında daha profesyonel yönetim anlayışının benimsenmesi gerektiğinin düşünülmesi ile başlayan Frito-Lay ortak girişiminin, işletme iklim ve kültüründe rekabet şartlarını değiştirme ve oyunun kurallarını belirleme noktasında fikir çatışmalarının yaşanmasına sebep olduğunu belirtmiştir.

Kendisinin şirket içinde üst düzey yönetime geldiği andan itibaren, daha önce yukarıda belirtilen proje timleri ile daha bağımsız ve yenilikçi yaklaşımlarla sürdürülebilirliği sağlamak adına elde ettiği başarıları, şirketin yönetim kurulunda da oluşturma yoluna gittiğini ifade etmiştir.

Bu durum, örgütlerin hayatta kalmak için nasıl stratejiler izlemesi gerektiği, gelişimleri boyunca nasıl zorluklarla ve sorunlarla karşılaştığı, sorunlarla mücadele etmek için nasıl bir değişim geçirmeleri gerektiği, çevrelerindeki kaynaklar için nasıl rekabet edilmesi gerektiğini ifade eden Popülasyon Ekolojisi Teorisi ve Rekabet-Yaşam Alanı Teorileri (Hannan ve Freeman, 1984; Miles, 2012) ile örtüştüğü düşünülmektedir.

Yazarın, şirketin giderek büyüyen ve gelişen yapısında yaşanan sorunları çözme stratejileri dikkate alındığında, uygulanan hareket tarzlarının; insanlar gibi

örgütlerinde yaşam döngüsüne sahip olduğunu, büyüme evrelerindeki (*Yaratıcılık/Girişimcilik, Yönelme, Delegasyon, Koordinasyon, İş Birliği*) geçişlerin nasıl aşılabileceğini (*Liderlik, Otonomi, Kontrol, Bürokrasi*) ve bunun neden olacağı değişimi açıklayan Örgütsel Büyüme Modeli (Greiner, 1972) ile de benzerlik göstermektedir.

Eserin dil ve üslup açısından incelenmesinde ise; genç sayılabilecek yaşlarda şirketin üst düzey yöneticilik görevini icra ederek iş dünyasındaki pazarlama fonksiyonunu farklı bir yönetim tarzıyla harmanlayan yazar, biyografik ve oto-biyografik teknikle hem kendisini hem de diğer özneleri kendi düşünceleri üzerinden konuşturmuştur.

Eser; iş yaşantısındaki karar verme süreçlerinde (*Askerlik hizmetini yaptığı dönemde Vietnam Savaşına katılmış olmasının izlerini taşıması nedeniyle*) durum muhakemelerinin süreklilik arz ettiği ve anlık değişimlere nasıl reaksiyon gösterildiğini anlatan bir strateji kitabı özelliği taşımaktadır.

Konuşma diliyle kaleme alınan eserin betimlemelerinde kullanılan teorik kavramlar yazarın entelektüel kapasitesinin yansıması şeklinde düşünülebilir. Yazarın sahip olduğu bilgi sermayesinin pratik uygulamalara dönüşmesi Gestalt Psikolojisinin kurucularından Kurt Lewin'in (1890-1947) " *İyi bir teori kadar pratik hiçbir şey yoktur.*" ve " *Bir şeyi gerçekten anlamak istiyorsanız onu değiştirmeye çalışın.*" söylemlerinin vücut bulmuş hali olarak değerlendirilebilir.

İşletmenin, tarihi (*Yöneticisi olarak birinci ağızdan anlatılan*) ve sektördeki uygulamaları hem iş yaşamında yöneticiler tarafından hem de akademik alanda faaliyet gösteren birimlerce analiz edilmeye uygun gözükmektedir.

Eserde herhangi bir atıf veya dipnot sisteminin kullanılmaması, yaşanmış gerçek olayların doğruluğunu teyit etme noktasında bir eksiklik yaratmış, bu durum dönemin yazılı ve görsel basın araçları ile doğrulanabileceği noktasında sınırlılık oluşturmuştur. Bu sebeple de içerikte bulunan yatırım ve finans değerleri, satış miktarları, karlar, hisse değerleri, şişeleme oranları vb. nicel ifadeleri karşılaştırabilecek veya doğrulayabilecek grafik, tablo, çizelge vb. şematik gösterimler eserde yer almamıştır.

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Örgütler ve özelinde işletmeler Sanayi Devrimi sonrasında değişen ve gelişen üretim faktörleri, hızla artan teknolojik gelişmeler ve değişken çevre koşullarında organik varlıklarını sürdürülebilirlik adına yaşam alanı olarak pazarlara ihtiyaç duymuşlardır.

20. yüzyılın başlarından itibaren politik, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik gelişmeler neticesinde, özellikle II. Dünya savaşının ardından, ABD'nin başını çektiği büyük potansiyele sahip şirketlerin yönetim felsefeleri, uluslararasılaşma noktasında onları yeni bir yaklaşıma zorlamıştır. Ekonomik ve sosyal şartlar "ne pahasına olursa olsun çok satıp, çok kar etme" yerine tüketici odaklı, kar amacı ile iki tarafın çıkarlarını örtüştüren bir anlayışa yönelmiştir.

Pazarlama fonksiyonu olarak doğan bu alan, işletme yönetiminde tüketiciyle yakın temasta bulunan bir faaliyet olarak belirmiştir.

Stratejik kararların öneminin her geçen gün arttığı pazarlarda, işletmeler; sahip olduğu enerjiyi ve sinerjiyi, multidisipliner çalışmayı, üretilen bilgileri bütünleştirme faaliyetlerini yönetim aygıtı ile gerçekleştirmektedirler.

Bu aygıt ile pazarlama fonksiyonunun ilişkisinde, geriye dönük çalışmalara bakıldığında kendini yenileyebilen, değişimlere açık, yaratıcı çalışmalar yapabilen, değişik kültür ve coğrafyalarda pazar araştırmaları yapabilme, ürün portföyü oluşturma, pazarlama programı oluşturup uygulayabilme yeteneğine sahip işletmelerde, güçlü bir yönetim bilgisi ve becerisi yattığı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda; pazarlama stratejilerini uygularken nasıl bir yönetim? sorusuna ait cevaplar eserin satır aralarında okunabilmektedir.

Eleştirisi yapılan eserde sık sık geçen Marka ve İmaj Yönetimi, Reklam ve Tanıtım, Yeni Ürün ve Promosyon, Tadım Testleri, Dağıtım, Tedarikçi ve Rakip Firma faaliyetlerine ilişkin kavramlar pazarlama ve satış tekniklerini düşündüren alanlar olsa da stratejik yönetimin ve alt kümesi olduğu yönetim biliminin teorik ve pratik uygulamalarındaki çıktılar olarak okunabilir. Bu olgular pazarlama uydusundan çekilen fotoğrafların yönetim gezegenindeki anlık yansımaları olarak değerlendirilmiştir.

Başka bir ifadeyle; Roger Enrico'nun Kola Savaşlarındaki yönetim ve bu alana ait bilgi sistemleri anlayışı pazarlama fonksiyonu ile birleştirildiğinde işletmenin, uluslararası seviyedeki rekabet yeteneğinde artışa, müşteri ihtiyaç ve isteklerine anında cevap verebilmesine, küresel pazar anlayışının geliştiği ortama ayak uydurmasına katkı sağlamış, çevredeki tehditlere karşı bir zırh görevi üstlenmiş ve değişik fırsatların öngörülerek sürdürülebilir yaşam eğrisi oluşturulmasına destek olmuştur.

KAYNAKÇA

- Can, E. (2017). *Uluslararası İşletmecilik*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Clegg, S. (1990). *Modern Organizations: Organization Studies in the Postmodern World*. London: Sage.
- Corley, K. G., & Gioia, D. A. (2011). Building Theory About Theory Building: What Constitutes a Theoretical Contribution. *Academy of Management Review*, 12-32.
- Daniels, J. D., Pitts, R. A., & Tretter, M. J. (1984). Strategy and Structure of U.S. Multinationals: An Explatory Study. *Academy Management Journal*, 301-305.
- Efil, İ. (1999). *İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Enrico, R. (1989). *Kola Savaşı Nasıl Kazandı?.* İstanbul: İlgı Yayıncılık.
- Grant, R. M. (1996). Toward a Knowledge-Based Theory of the Firm. *Strategic Management Journal*, 109-122.
- Greiner, L. E. (1972). Evolution and Revolution as Organizaions Grow. *Harvard Business Review*, 37-46.
- Hannan, M. T., & Freeman, J. H. (1984). Structural Inertia and Organizational Change. *American Sociological Review*, 49-64.

- Herzberg, F. (1968). *One More Time: How Do You Motivate Employees*. USA: Harvard Business School Publishing.
- Heydebrand, W. V. (1989). New Organizational Forms. *Work and Occupations*, 323-357.
- Keskin, H., Akgün, A. E., & Koçoğlu, İ. (2016). *Örgüt Teorisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Koçel, T. (2007). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Arıkan Basım Yayın.
- Kogut, B., & Zander, U. (1992). Knowledge of the Firm, Combinative Capabilities and the Replication of Technology. *Organization Science*, 383-397.
- Koontz, H. (1961). The Management Theory Jungle. *The Journal of the Academy of Management* 4(3), 174-188.
- Miles, J. A. (2012). *Management and Organization Theory*. San Francisco: CA: Jossey-Bass.
- Palomba, L., & Blank, S. (1976). *Multinational Corporations and National Elities: A Study in Tensions*. Conference Board Report.
- Penrose, E. T. (1959). *The Theory of the Growth of the Firm*. New York: John Wiley.
- Quinn, J. B. (1992). The Intelligent Enterprise a New Paradigm. *The Executive*, 48-63.
- Uçarol, R. (2013). *Siyasi Tarih 1789-2012*. İstanbul: Der Yayınları.
- Whapshott, N. (2017). *Keynes Hayek*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

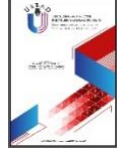
GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Yönetimin karmaşık ve dinamik yapısı onun keşfedilmesi gereken daha birçok yönüne işaret etmektedir. Fen bilimlerine nazaran daha yeni olan sosyal bilimler ve alt disiplinleri; yönetim bilimine de temas ederek olgunun sanat mı yoksa bilim mi olduğu tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Yönetimin sanat yönü; eski zamanlardan sanayi devrimine kadar geçen süredeki sezgileri, geleneksel yönetim anlayışlarını, deneme-yenilme yolunu ifade etmektedir (Efil, 1999). Yönetimin bilimsel yönü ise; olgunun analitik ve bilimsel yöntemler ışığında icra edilmesini işaret etmektedir. Her iki bakış açısında da gelişim gösteren olgu; değişen çevre koşullarında, gelişen teknolojiye ve artan rekabet şartlarında varlığını sürdürmektedir. Teknolojik gelişmeler ve çevresel değişimler, işletmeleri rekabet gücü yüksek arenalarda onları daha yenilikçi, daha kaliteli ve da elastik düşünmeye zorlamaktadır. Yönetim yaklaşımları da bu ekseninde değişim göstermekte işletme yöneticilerini daha bilgili, daha deneyimli, daha donanımlı, daha paylaşımcı, daha insan odaklı ve daha dirençli olmaya sevk etmektedir. Sanayi Devrimi ile geleneksel yönetim anlayışının bilimsel yönetim ilkelerine evrilmesi ile gelişen pazarlama disiplini, sadece bireysel veya örgütsel düzeyde kalmamış aynı zamanda devletler nezdinde de etkisini göstermiştir. Bu bağlamda Birinci Dünya Savaşı, Dünya Ekonomik Krizi, İkinci Dünya Savaşı gibi ülkeler arasındaki siyasal ve ekonomik temelli faktörlerle ilişkili sonuçlar, işletmeler için üretici güç ve yeni pazar arayışlarını peşinde getirmiştir. Her türlü ihtiyaca cevap vermeyi amaç edinmiş Amerikan İşletmeleri, özellikle 1950'li ve 1960'lı yıllar arasında dünyaya açılmaya başlamışlar ve bu yeni pazar arayışları bir fenomen haline gelmiştir. Ekonomik ve sosyal şartlar işletmeleri "ne pahasına olursa olsun çok satıp, çok kar etme" yerine tüketici odaklı, kar amacı ile iki tarafın çıkarlarını örtüştüren bir anlayışa yöneltmiştir. Pazarlama fonksiyonu olarak doğan bu alan, işletme yönetiminde tüketiciyle yakın temasta bulunan bir faaliyet olarak belirmiştir. İşletmeler; uzun dönemde yaşamlarını devam ettirebilmek, heterojen kaynakları etkili ve verimli kullanmak, sürdürülebilir rekabet üstünlüğünü elde bulundurmak ve ortalama kar üzerinde getiri sağlayabilmek maksadıyla;

sadece pazarlama değil aynı zamanda üretim, finans, muhasebe, satın alma vb. değer zincirini oluşturan işletme fonksiyonlarını sistematik ve bütüncül şekilde yönetmek mecburiyetindedir. Dolayısıyla işletmelerin yaşam döngüsünü anlayabilme ve anlamlandırma noktasında uygulanan faaliyetlerin birbirleri arasındaki ilişkinin incelenmesi önem arz etmektedir. Yönetim, doğası gereği, teorik yaklaşımlara ve pratik uygulamalara uyarlanabildiğinden pazarlama gözlüğünden bir kesit sunulması amaçlanmıştır. Bu çalışmada; kapsam açısından pazarlama alanını işaret eden "Kola Savaşı Nasıl Kazanıldı" adlı eserin satır aralarındaki ifadelerde, yönetim kavramı ile ilişki kurulabilecek ipuçları aranmıştır.

EXTENDED ABSTRACT: The complex and dynamic nature of management points out many more aspects of it that need to be explored. Sub-disciplines of social sciences, which are newer than the sciences and have different paradigms, touched on the science of management and brought along the discussions whether the phenomenon is an art or a science. The artistic aspect of management expresses the existence of intuitions, traditional management understandings, and management by trial and error from ancient times to the scientific management period. The scientific aspect of management indicates that the phenomenon is carried out in the light of analytical and scientific methods. The phenomenon that has developed from both points of view continues to exist in changing environmental conditions, developing technology and increasing competitive conditions. Experienced environmental changes and technological developments put businesses in a tight competition environment and force them to be more innovative, high quality and fast. Management knowledge and practices also change in this direction and prompt managers to be more knowledgeable, more experienced, more skilled, more people-oriented, more sharing and more resilient. The management discipline, which developed with the evolution of the traditional management approach to the scientific management approach within the Industrial Revolution, not only remained at the individual or organizational level, but also showed its effect within the states. In this context, First World War, the World Economic Crisis, and the Second World War events, which resulted in political and economic factors among countries, have brought about the search for productive power and new markets for businesses. American Businesses, which aimed to meet to all kinds of demands, started to expand to the world, especially between the 1950s and 1960s, and these new market searches have become a phenomenon. Economic and social conditions have led businesses to a consumer-oriented approach that overlaps the interests of both parties with the aim of profit, rather than "sell a lot and make a lot of profit at any cost". This field, which was born as a marketing function, emerged as an activity between the consumer and business management with close contact. In order to; survive for long term, use heterogeneous resources effectively and efficiently, achieve sustainable competitive advantage and provide returns on average profit, Enterprises are obliged systematically and holistically, to run business functions that make up value chain which comprise marketing, production, finance, accounting, purchasing, etc. Therefore, it is important to examine the relationship between the functions for understanding and deciphering about life cycle of enterprises. It is aimed to present a a cross-section projection between Marketing and Management which can be adapted to theoretical approaches and practical applications. In this study; clues that can be related to the concept of management scrutinized among the statements related to the book which title is "The Other Guy Blinked, How Pepsi Won The Cola Wars" that marks the marketing field.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4, Year
4, Sayı 9, Issue 9, Ağustos 2022, August 2022
e issn: 2687-2641

KAMU VE ÖZEL SEKTÖRDE PRESENTEEİSM VE ÖRGÜTSEL BAĞLILIK KARŞILAŞTIRILMASI: TOKAT İLİ ÖRNEĞİNDE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA

COMPARISON OF PRESENTEEISM AND ORGANIZATIONAL COMMITMENT
IN PUBLIC AND PRIVATE SECTORS: AN EMPIRICAL STUDY ON THE CASE
OF TOKAT

Çetin KAPLAN

Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü,
Tokat/Türkiye.

Asst. Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Economics and
Administrative Sciences, Department of Public Administration,
Tokat/Turkey.

cetin.kaplan@gop.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-6787-9684

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1123659

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 31.05.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 03.09.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Kaplan, Ç. (2022). Kamu ve Özel
Sektörde Presenteeism ve Örgütsel Bağlılık Karşılaştırılması: Tokat İli Örneğinde
Ampirik Bir Çalışma. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(9), 730-
762.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>

mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Örgütler ayakta kalabilmek için örgütüne bağlı, katılımcı, sağlıklı, verimli ve üretken iş görenlere ihtiyaç duyar. Çünkü örgütsel verimlilik, bireysel performansın bir ürünüdür. Presenteeism (işte var olamama) ve örgütsel bağlılık da bu bağlamda değerlendirilmesi gereken konulardır. Örgütsel bağlılık, çalışanların örgütlerinin hedefleri ile kendi hedefleri arasında paralellik kurarak örgüt amaçları için yoğun çaba harcamasıdır. Fiziksel anlamda işte olmasına rağmen gerçek anlamda işte var olamama sorunu olarak tanımlanan presenteeism ise, bireysel ve örgütsel üretkenliği önemli oranda düşürür ve mali kayıplara neden olur. Bu çalışma, kamu ve özel sektör çalışanlarının presenteeism ve örgütsel bağlılık düzey ve algılarını anlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda Tokat ilinde bulunan bazı kamu ve özel sektör kuruluşlarında çalışan, 415 kişiyi kapsayan bir çalışma yapılmış, anket yöntemi ile elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Araştırmada; örgütsel bağlılık başta olmak üzere iş görenlerin hasta olduğu halde işe gitmesine neden olan etkenler ve bu etkenlerin demografik değişkenlerle ilişkisini ele almıştır. Elde edilen veriler ışığında presenteeism davranışı sergilenmesinde örgütsel bağlılık davranışının yanı sıra; işten atılma korkusu, verimi artırma isteği, vicdani olarak kötü hissetme, görev değişimi kaygısı, kariyer planını gerçekleştirme, ailevi sorunlardan kaçma gibi sebeplerin de etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Presenteeism, İşkoliklik, Örgütsel Bağlılık, Absenteeism, Kamu ve Özel Sektör

Abstract: Organizations need employees who are committed, participatory, healthy, efficient and productive in order to survive. This is due to the fact that organizational efficiency is a product of individual performance. Presenteeism and organizational commitment are also issues that need to be evaluated in this context. Organizational commitment is the intense effort of the employees for the goals of the organization by establishing parallelism between the goals of their organization and their own goals. Presenteeism, which is defined as the problem of not being able to be present at work despite being physically at work, significantly reduces individual and organizational productivity and causes financial losses. This study aims to understand the level and perceptions of presenteeism and organizational commitment of public and private sector employees. In this context, a survey covering 415 people working in some public and private sector organizations in the province of Tokat was conducted, and the data obtained by the survey method were analyzed with the SPSS program. In the research; The factors that cause employees to go to work even though they are sick, especially organizational commitment, and the relationship of these factors with demographic variables are discussed. In addition to organizational commitment behavior in displaying presenteeism behavior in the light of the data obtained; Fear of being fired, desire to increase productivity, feeling bad conscientiously, anxiety about job change, realizing a career plan, escaping from family problems were also found to be effective on presenteeism.

Key Words: Presenteeism, Workaholism, Organizational Commitment, Absenteeism, Public and Private Sector

GİRİŞ

Örgütler devamlılıklarını sağlamak için işine bağlı, üretken ve sadık iş görenlere ihtiyaç duyarlar. İş gören veriminde önemli konular arsında yer alan presenteeism ve örgütsel bağlılık bu bağlamda ele alınmalı, üretkenlik ve verimle ilişkisi dikkatle değerlendirilmelidir. Örgütsel bağlılık, çalışanların örgütüyle ilişkisini açıklayan ve örgütte kalması/kalmamasında etkili, çok boyutlu psikolojik bir durumdur. Örgütsel

bağlılığı bütün olarak geliştirmek, işine güçlü şekilde bağlı çalışanların sayısını artıracaktır. Örgütsel bağlılığın geliştirilmesi çalışanların, örgütsel etkililiğe hizmet edecek iş davranışlarında bulunmalarına yardımcı olur. Sözü edilen olumlu iş davranışlarından başlıcaları; absenteeism (devamsızlık), işten ayrılma ve işe geç kalma davranışlarındaki düşüştür (Selamat vd., 2013: 567).

Farklı sebepleri olmakla birlikte örgütsel bağlılıkla ilişkili olarak görülen presenteeism, çalışanların hastalık nedeniyle işe geldiklerinde yaşanan üretkenlik kaybı ve ortalamanın altında performans sergilemelerini ifade etmektedir. İş yerine devamsızlığın (absenteeism) maliyeti açıktır. Çalışanın işe gelmediği her gün üretkenlik kaybı, yüzde yüzdür. Fakat presenteeism maliyeti "gizli"dir; çünkü çalışan, işyerindedir ama üretkenliği düşüktür. Presenteeism yaygın bir iş davranışıdır. Birçok işçi; performanslarını ve üretkenliklerini bozabilecek durumlara işe gelerek standardın altında performans gösterir. Ayrıca, bulaşıcı hastalığı olanlar hastalıklarını yayararak, absenteeism ve/veya presenteeisme katkıda bulunur (Epstein, 2005). Presenteeism önemli bir sorundur ancak, iş görenin çalışır görünmesi problemin anlaşılmasını engelleyebilmektedir (Demirgil ve Mücevher, 2017: 239). İşin bu örgütsel boyutu yanında çalışan boyutu da önemlidir. Presenteeism çalışanın; moralini, motivasyonunu ve sağlığını olumsuz etkilemektedir. Sağlam bir örgüt yapısı için yöneticilerin presenteeismle mücadele etmesi, örgütsel bağlılığı ise tesis etmesi gereklidir.

Bazı yazarlar presenteeismi sanal kaytarma gibi, zihinsel olarak işte var olmama şeklinde açıklasa da çoğunlukla, hastalığa rağmen işe gelerek verimsiz çalışmayı anlattığı kabul edilmektedir. Bu çalışma, hastalık kaynaklı presenteeismi ele almaktadır.

Örgütsel Bağlılık: Kavramsal Çerçeve

Örgütlerin başarı için, örgütsel uyumu ve iş birliğini yakalamaları gereklidir. İnsan gücünün öneminin bilincinde olan kurumlar; örgütüne ve kurumun amaçlarına sadakatle bağlı, birey olarak kendini örgütünün önemli bir parçası olarak gören, örgütünde mutlu, örgütten ayrılmayı düşünmeyen, örgütün kendisinden istediklerini bilen ve bu yönde davranan çalışanların varlığı için çaba gösterirler. Yüksek verim için örgütsel bağlılığı yüksek elemanlar yetiştirmek, modern örgütlerin önemli amaçlarından biridir. Hem çalışanı hem örgütü memnun edecek bu bağlılığı sağlamak için örgütlerin, akıllı politikaları hayata geçirmesi gerekmektedir (Hoş ve Oksay, 2015: 2). Başarılı örgüt için çalışanların örgüte bağlılığının güçlü olması gereklidir. Örgütsel bağlılığın yanında, örgütten ayrılma arzusunun bulunmaması da önemlidir. Örgütsel bağlılık, kişinin örgütünü benimseme ve örgütüyle bütünleşme derecesini ifade eder. Bu açıdan bakıldığında örgütsel bağlılığın göstergelerini; kişinin örgütün amaçlarını kabul etmesi ve bu amaçlara güçlü bir şekilde inanması, örgütü için gayret göstermesi ve örgütte kalma isteğindeki kesinlik olarak sıralayabiliriz (Yıldırım ve Benlier, 2016: 878-879). Kuruma duyulan bağlılığı, mesleki ya da örgütsel bağlılık düzeylerine göre değerlendiren araştırmacılar vardır. Mesleki bağlılık, kişinin belirli bir alanda

uzmanlık kazanarak elde ettiği mesleğinin, hayatında yer alma derecesiyle alakalıdır (Cihangiroğlu vd., 2015: 367). Mesleki bağlılıkta mesleğe duyulan sadakat söz konusuysen örgütsel bağlılıkta, örgütsel değer ve ilkeleri inanıp kabullenme öne çıkar. Örgütsel bağlılıkta çalışan örgütüne sadakat duyar ve bu bağlılık, örgütün hedeflerine ve değerlerine inanması ve bu yönde çaba sarf etmesiyle meydana gelir. Örgütsel bağlılık, çalışanın kişisel ilgileri ile örgüt yararına geliştirdiği davranışların uyumuyla ilişkilidir ve kişinin ruh halini ortaya koyan bir özellik gösterir (Kaygın vd., 2017: 183).

Örgütsel bağlılık, amaca yönelen davranışların bütünü ve özendirici bir tavır olarak çalışanın örgüte zarar vermesini önlemeden öte bir durumdur. Örgütsel bağlılık aynı zamanda; gönüllü çalışmayı teşvik eden, örgütün başarısı için çaba harcamayı önceleyen bir olgudur. Güvenilir ve kurallara uyan çalışan, her zaman örgütsel bağlılığa sahip olmayabilir. Hedef ve değerlerini çalışanına benimsetebilen örgüt başarılıdır ve sadık personelin yanı sıra kurumuyla gurur duyan çalışanlara sahip olur (Bayraktaroğlu ve Dosaliyeva, 2016: 14). Çeşitli kuruluşlar, çalışanlarında örgütsel bağlılık ve iş tatmini artırarak verimlilik sağlamak amacıyla, önemli fedakarlıklar yapmaktadır. Örgütsel bağlılık hem kurum hem çalışanlar için avantajlıdır. Örgütsel bağlılık; aidiyet duygusunu, iç huzurunu ve iş güvenliğini geliştirdiğinden daha yüksek içsel ödülleri ve kariyeri pekiştirebileceğinden çalışanları için faydalıdır. Organizasyonlar açısından; iyileştirilmiş çalışan görev süresi, minimum ciro oranı, daha düşük eğitim maliyeti, memnuniyet, kurumsal hedeflere ulaşma, optimum ürün ve hizmet kalitesi, daha yüksek çalışma gibi ana faydalar içerir. Bunlara ek olarak, yüksek düzeyde örgütsel bağlılığa sahip çalışanların diğer kişileri de kuruluşlarının bir parçası haline getirmek için teşvik etmesi muhtemeldir (Hanaysha, 2016: 299).

İçten duyulan yakınlık, sadakat gibi kelimelerle açıklanan bağlılık, bir varlık ya da nesneye duygusal yönelmeyi ifade eder. Örgüte bağlılık, çalışanın kendisini örgütün bir parçası olarak görmesi ve işten ayrılma düşüncesinden uzak olmasıdır. Bu duygu durumu çalışanın aktif olarak örgütün yararı için çalışmasını gerektirir. İş gören örgütün tüm hedeflerini, değer yargılarını ve inançlarını benimseyerek bu yönde emek ve çaba sarf eder (Güven ve Kaplan, 2017: 306). Bağlılık olgusunun davranışa dönüşmesi önemlidir. Bu şekilde eylem haline gelen bağlılık, bireyin sahip olduğu inançlara dayanır. Kişinin bu inançlar doğrultusunda hedefler belirlemesine ve bu eylemlere dair bir adanmışlık geliştirmesine yol açar (Cihangiroğlu vd., 2015: 368).

Örgütsel bağlılık; örgütsel psikoloji, sosyal psikoloji, örgütsel davranış gibi değişik dalların ilgi alanına girer. Disiplinlerin konuya yaklaşımındaki farklılık, kavramın çok fazla tanımlanarak zor anlaşılmasına yol açar. Morrow, örgütsel bağlılık için literatürde yirmi beşin üzerinde tanım yapıldığını ifade etmektedir. 1966 yılında Grusky'in, "bireyin örgüte olan bağının gücü" tanımı, örgütsel bağlılığa dair ilk tanımlamalardandır. Meyer ve Allen, "iş gören ile örgüt arasındaki ilişkiyi yansıtan, örgüt üyeliğini devam ettirme kararına yol açan psikolojik bir durum" olarak kavramı açıklar. Buchanan tarafından 1974 yılında yapılan tanıma göre

örgütsel bağlılık, kişinin çalıştığı örgütüne yönelik geliştirdiği yakınlıktır. Buchanan'a göre çalışan tarafından geliştirilen; örgütü ile bir olmak, işini özümsemek ve sadakatle bağlılık unsurlarının bütünü örgütsel bağlılıktır. Buchanan; çalışanın çıkarlarından bağımsız, örgütün hedef ve değerlerine duygusal olarak adeta partizanca bağlılığını, bu kapsamda ele alır (Yüceler, 2009: 447-448). Aynı yıllarda Lee ise; örgütle kaynaşmak, bütünleşmek durumunu örgütsel bağlılık olarak izah eder. 1985 yılında McCaul ve arkadaşları; iş görenlerin örgütlerine duygusal olarak önem ve değer vermeyi içeren geniş bir kavram olarak görür. 2000'li yıllarda Guatam ve arkadaşları, iş görenlerin çalıştıkları kurumla olan ilişkilerini belirleyen psikolojik bir vaziyet olarak kabul ettikleri örgütsel bağlılığı, örgütün tümüne içten bağlılık olarak açıklar. Ayrıca yapılan çeşitli araştırmalar güçlü hissedilen örgütsel bağlılığın; iş gören performansını, örgütün verimliliğini ve iş tatminini yükselten bir etki yaparken işe devamsızlık ve işten ayrılma eğilimini ise düşürdüğünü göstermiştir (Erdem, 2007: 67).

Yapılan çok sayıda tanım çerçevesinde kavramla ilgili ortak yaklaşım, iş gören ve kurum arasındaki direkt ilişkiyi ifade etmesidir. Tanımlarda ortaya çıkan farklılık ise, bu ilişkinin meydana geliş şekli ve yapısına yöneliktir. Örgütsel bağlılık üzerine yapılan çok sayıda tanım ışığında kavramın üç ana özelliği ön plana çıkar. Bunlar; örgütün hedeflerini ve önem verdiği ilkeleri benimsemek, örgütün faydasına olacak eylemlerde bulunarak devamlı gelişim halinde olmaya istekli olmak ve örgütün sahip olduğu kültürde kalmaktır (Yüceler, 2009: 447-448). Örgütsel bağlılığa dair tüm eylemlerde esas olan gönüllülüktür. Çalışanın örgütün parçası olmaya, örgüt yararı için çalışmaya, örgütünü geliştirip devamlılığına katkıda bulunmaya istekli olması örgütsel bağlılık açısından bir gerekliliktir.

Örgütsel Bağlılık Sınıflandırmaları ve Bağlılığı Etkileyen Faktörler

Literatürde pek çok tanımı yapılan örgütsel bağlılık en genel tanımıyla, iş görenin örgütünün amaç ve hedeflerini benimsemesidir. Örgütsel bağlılığın çeşitli sınıflandırmaları mevcuttur. Literatürde genel kabul gören sınıflandırma ise, Allen ve Meyer'a aittir. Bu sınıflandırma örgütsel bağlılığı; duygusal bağlılık, devam bağlılığı ve normatif bağlılık olmak üzere üç boyutta ele almaktadır. Bu boyutlar çalışanın örgütte kalma kararının ve örgüte bağlılığının psikolojik nedenlerini ortaya koymaktadır. Duygusal bağlılık, çalışanın kendi tercihi ile örgütte kalma isteğini ifade eder. Devam bağlılığında ise, çalışan duygusal olarak değil örgütten ayrılmanın getireceği olumsuz maliyet nedeni ile örgüte bağlılığını sürdürür. Bu boyutta çalışan kişi, bir zorunluluk nedeni ile örgütte kalmaktadır. Normatif bağlılık boyutunda çalışan, ahlaki açıdan örgütten ayrılmanın doğru olmayacağını düşünerek örgüte bağlılık hisseder (Çelik vd., 2015: 161). Bu bağlılıklar irdelendiğinde, kişinin örgütten ayrılma ihtimalinin düşük olması, dikkat çekici bir odaktır. Asıl olan çalışanın işyerinde kalmasıdır ve bu bağlılıkların ortak noktasıdır. Bu bağlılıkların her birinde örgütte kalma farklı sebeplere dayanmaktadır. Örgütte kalma motivasyonu; birinci durumda istek, ikinci durumda ihtiyaç, üçüncüsünde ise sorumluluktur (Yüceler, 2009: 449).

Örgütsel bağlılık tanımlarında bağlılığın temelleri, iş görenlerin tutumsal ya da davranışsal nedenlerle geliştirdikleri bir ilişki üzerinedir. Bu açıdan tutumsal ve davranışsal olmak üzere iki bağlılıktan bahsedilir. Tutumsal bağlılıkta çalışan, örgütte sahip olduğu çalışma ortamı ve koşullarını analiz eder ve duygu olarak kendini örgütüne bağlı hisseder. Çalışan kendini örgütün bir parçası olarak görür ve örgütü ile bütünleşerek örgütsel katılımını güçlendirir. Tutumsal bağlılıkta çalışan, örgütüyle kurduğu ilişki üzerinden bağlılık hisseder. Örgütün amaç ve hedefleriyle kendi amaç ve hedeflerini ne kadar paralel görürse o oranda tutumsal anlamda örgütsel bağlılık geliştirir. Tutumsal anlamda örgütsel bağlılık; örgütsel hedef ve değerlerle bütünleşme, işe dair aktivitelere güçlü bir katılım gösterme ve örgütsel sadakat gibi etmenlerden oluşur. Davranışsal bağlılık ise, çalışanın örgütte yaşadığı tecrübeler ve örgütle yakaladığı ahenk üzerinden geliştirdiği bağlanmayı ifade eder. Bu bağlılıkta, örgütte uzun yıllar kalma ve bu süreçte yaşanan sıkıntılarla nasıl mücadele edileceğine dair tecrübe etkilidir. Davranışsal bağlılıkta çalışan, örgütün bütününden ziyade kendisinin örgütte yaptığı bazı eylemlere bağlılık hisseder. Bağlılığın bu boyutunda, örgüt geri planda, çalışanın davranışları ön plandadır. Davranışsal bağlılık, yapmaya başladığı eylemleri çeşitli nedenlerle devam ettiren çalışanın, bu davranışlara bağlanmaya başlaması ile gelişir (Bayram, 2005: 129). Davranışsal bağlılık, bağlılığın dışa yansıtılması, hareket ve tavırlarla ifade edilmesidir. Bu yansıtımda normatif beklentilerin üzerinde davranışları uygulama söz konusudur. Kişinin örgüt geçmişindeki; işe gelişte devamlılık, örgütten ayrılma isteğinde ve niyetinde olmama gibi davranışlarına bağlanması ile var olur. Tutumsal ve davranışsal bağlılık şeklinde örgütsel bağlılığın ele alınması, örgütsel davranış uzmanlarının ve sosyal psikologların yaklaşımındaki farklılıktan kaynaklanır. Örgütsel davranış ile ilgilenenler tutumsal, sosyal psikoloji ile ilgilenenler davranışsal bağlılığa konsantre olmuşlardır (Gül, 2003: 77).

Örgütsel bağlılığı, kişisel ve örgütsel unsurlar etkilemektedir. Kişisel olarak çalışanın; yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, çalışma süresi ve konumu, örgütsel bağlılığı etkileyen faktörler olarak sıralanabilir. Örgütsel bağlılığı etkileyen örgütsel unsurlar arasında; örgütün uyguladığı ücret yöntemi, örgütün merkezleşme seviyesi, örgütün çalışanlara sağladığı yükselme ve katılım olanakları, örgütte ekip çalışmasına verilen önem ve ödül mekanizmaları sayılabilir. Yapılan çalışmalar merkezleşmenin yüksek olduğu ve çalışanın karar alma süreçlerinde söz sahibi olamadığı durumların, örgütsel bağlılığı olumsuz etkilediğini göstermiştir. Ücretin adil ve yeterli olduğu, çalışanın yükselme imkânını bulduğu ve ödül mekanizmasının etkin ve doğru kullanıldığı örgütler, bağlılık konusunda çalışanı olumlu etkilemektedir (Ülker ve Özdemir, 2016: 336-338).

Örgütlerin öne çıkması için gerekli pek çok faktörden biri, sadakati yüksek, bağlılığı güçlü çalışanlara sahip olmaktır. Yüksek ücret, çalışanı örgütte tutmak için her zaman yeterli değildir. Çalışan, kendisini örgütün bir parçası olarak gördüğü, büyük ve güçlü bir bağ hissettiği ortamda tüm gücünü, yeteneğini ve emeğini örgütü için kullanır. Çalışan bu durumda yasal zorunluklarının da ötesinde, her durum ve koşulda – hasta dahi olsa- örgütünde olmayı tercih eder. Çalışan sağlığı,

verimi etkileyen önemli bir etkidir. Bu nedenle örgütsel davranış alanında araştırma yapan akademisyenler, hastayken işe gitme davranışının yaygınlaşmasını gözlemlemeye ve araştırmaya başlamıştır. Literatürde presenteeism olarak ele alınan bu durumun, örgüte ciddi olumsuz yansımaları söz konusudur.

Presenteeism: Kavramsal Çerçeve

İnsanlara iş yaptırma faaliyeti olarak yönetim, insana dair bilgileri öğrenmeyi gerektirir. Çalışanlarını daha iyi tanıyarak etkinliklerini artırmak için, insan psikolojisi ve davranışlarını bilmek bu bağlamda önemlidir. Bu konuları ele alan örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi, yönetimin alt disiplinlerindedir. Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisinin konuları arasına giren; işkoliklik, mobbing, tükenmişlik sendromu gibi güncel örgütsel davranışlardan biri presenteeismdir. Presenteeism, fiilen işte olmasına rağmen iş görenin, performans açısından işte var olamamasını ifade eder (Demirgil ve Mücevher, 2017: 239). Yabancı literatürde çeşitli adlarla anılan presenteeism, Türkçe literatürde genellikle "işte var olma(ma)" ya da "işte sözde var olma olgusu" olarak ifade edilir.

Oxford online sözlüğü presentee kavramını, 1982 yılında ilk olarak Mark Twain'in kullandığını belirtir. Ancak presenteeism daha yeni bir kavramdır. 1990'lı yıllarda literatüre giren kavram gerek sosyal bilimlerde gerekse iş çevresinde tartışılır hale gelmiştir. Pek çok tanımı yapılan ve ortaya çıkma nedenleri için farklı görüşler ortaya konan kavram ağırlıklı olarak, çalışanın bedensel olarak iş yerinde olmasına karşın fiilen iş yerinde olmaması olarak açıklanır. Bierla, Huver ve Richard'a göre presenteeism, ruhsal ya da bedensel rahatsızlığı olan çalışanın, izin alma hakkı olmasına rağmen işe giderek çalışmaya devam etmesidir (Uygur ve Cankül, 2017: 80-81).

Presenteeismle alakalı çalışmalar kavramın çeşitli şekillerde açıklandığını göstermektedir. Presenteeismi, sanal kaytarma ya da sanal aylıklık veya işkoliklikle eş anlamlı kullanan yazarlar olsa da literatür daha çok, hastalıkla ilgili presenteeismi dikkate almaktadır. Örgütsel yönetim alanında çalışmaları bulunan Carry Cooper, 1996'da kavramı tanımlarken presenteeism'in işe devamsızlıktan farklı olarak işkoliklikle açıklamaya çalışmıştır. Ancak literatür genişledikçe aynı anlamda olmadıklarını belirten çalışmalar ağırlık kazanmıştır. İşkoliklik ve sanal kaytarma, çok çalışma sonucu işe olan ilgi ve dikkatte gerçekleşen kayıptır (Yıldız ve Yıldız, 2013:820). Amerikalı Profesör Wayne Oates tarafından alkoliklikten esinlenerek ortaya atılan işkoliklik (workaholism) kavramı, işe karşı duyulan aşırı düşkünlüğü anlatır. İşkoliklik, işyerinde kalma süresi uzun, işi ile sürekli bir faaliyet durumunda bulunan ve işine karşı güçlü bir duygu besleyen çalışana tanımlar (Çelik ve Çiçeklioğlu, 2018: 210-211).

Absenteeism; yokluk, devamsızlık, bulunmama, eksiklik anlamına gelen "absence" kelimesinden türetilmiştir. Absenteeism, presenteeism'in zıddı olarak kabul edilir ve kişinin hasta olduğunda işe devam etmemesini, işyerinde var olmamasını anlatır. Presenteeismde çalışan işinin başındadır ama işlevsel açıdan

tamamen var olamaz, absenteeismde ise, çalışan işte yoktur (Arslaner ve Boylu, 2015: 125-126). Presenteeism davranışı sergileyen çalışan, işte olmasının önemli olduğunu ve verime katkı sağladığını düşünür. Fakat işyerinde var olmanın üretken ve verimli olmakla direkt bağlantısı olmadığı görülmüştür.

Genellikle planlı olarak işe gelmemeyi ifade eden devamsızlık (absenteeism), kuruluşlarda maliyet kayıplarına neden olduğundan uzun bir araştırma geçmişine sahipken, presenteeism son zamanlarda araştırmalara konu olmuştur. Bazı tanımsal karışıklıklar olmakla birlikte en son bilimsel anlayışla presenteeism, hastayken işe gelmeyi anlattığı genel kabul görmüştür. Presenteeism absenteeismden çok daha fazla üretkenlik kaybına neden olduğu iddiaları heyecanı körükleyerek, konuyu cazip hale getirmiştir (Johns, 2010: 519). İş hayatında devamsızlık sorunundan daha çok "ne olursa olsun işte var olma" sorunu dikkat çekmeye başlamıştır. "Hastayım bugün işe gelemeyeceğim" yaklaşımı yerini "hastayım ama ofisteyim"e, bir başka ifade ile absenteeism yerini presenteeisme bırakmıştır. Hastayken bile işte olmak, iş yerlerinde sık görülen bir durum haline gelmiştir (Yalın, 2005: 380). Olumlu bir durum gibi algılanabilecek bu davranış değişikliğinin işleyiş ve sonuçları açısından sıkıntılara yol açtığı anlaşılmıştır. Verimi ve üretkenliği düşüren presenteeism, tüm örgütü etkileyebilen yönetsel ve örgütsel bir sorun olduğu daha kabul edilir olmuştur.

Hastalıktan kaynaklı sıkıntılara karşın istirahat etmek yerine işte bulunma anlamında presenteeism, literatürde "sickness presenteeism" adı ile ele alınır ve "sickness absenteeism" karşıtı olarak kullanılır (Kaygın vd., 2017: 187). Kuruluşlar, absenteeism ötesinde çalışanların sağlık veya tıbbi sorunlar nedeniyle daha az verimli çalıştığı hastalıkta işte var olma (sickness presenteeism) konusundaki farkındalıklarını artırmaya başlıyor. Yaygın olarak sickness presenteeism ile ilişkili rahatsızlıklar arasında; gerilim baş ağrıları, migren, alerji, depresyon, mide-bağırsak sorunları ve astım/solunum güçlükleri yer alır. Bunlar genellikle kişiyi işten uzak durmaya zorlamayan, ancak kişinin üretkenliğini azaltan iyi huylu hastalıklar olarak kabul edilir. Hastalık kaynaklı presenteeism (sickness presenteeism) sağlık üzerinde uzun vadeli zararlı etkileri olabilir. Bu şekilde işe devam eden çalışanların hastalıklarında ilerlemenin olabileceğini gösteren çalışmalar mevcuttur. Kivimäki ve arkadaşlarının 2005 yılında yaptığı bir çalışma, hasta olmasına rağmen işte olma durumunun süreklilik kazanmasının uzun vadede daha ciddi sağlık sorunlarına ve daha fazla hastalığa yol açtığını gösteren sonuçlara ulaşmıştır (Caverley vd., 2007: 305-306). Küçük ve orta ölçekli işyerlerinde presenteeism, büyük ölçekli işletmelerde ise absenteeism daha yaygın olduğu görülmektedir. Küçük işyerlerinde takım çalışmasına bağlı üretkenliğin arttığı inancı, önemli bir etken olarak düşünülmektedir (Çiftçi, Meriç ve Meriç, 2018:305). Ekip arkadaşlarını yalnız bırakmak istemeyen çalışan, bu güdü ile hastayken dahi onlarla olmayı tercih edebilmekte, yerinin doldurulamayacağını ve eksikliğini işleri yavaşlatıp verimsizliğe neden olacağını düşünerek işe gidebilmektedir.

Presenteeism, yeni ortaya çıkmış bir kavram değildir. Fakat örgüte verdiği zararın tam kavranamamasında, maliyetinin tam bilinmemesi gelmektedir. Bu

maliyet nedeni ile meydana gelen sorunlar net olarak ortaya konulamamıştır. Presenteeism; iktisatçılar, işletmeciler, sosyal politikacılar, sağlıkçılar tarafından analiz edilmesi gereken disiplinler arası bir sorundur. İnsan kaynakları bazında sorun daha çok, düşük verimlilikten kaynaklı sorunları önlemek açısından ele alınır. Fakat sorunun bir de insani yanı olduğu unutulmamalıdır (Çiftçi, 2010: 155). Bu nedenle presenteeism yol açtığı verimlilik kaybını ölçmek karmaşık ve zor bir süreçtir. Presenteeism yol açtığı verim kaybını değerlendirmek için öncelikle; hem birey açısından normal üretim çıktısı tahmini yapmak hem de üretim çıktısındaki eksikliğin miktarını ölçmek gerekir (Ulu vd., 2016: 169-170). Presenteeism üzerine araştırmalar hala nispeten yenidir. Presenteeism maliyetinin doğru ve güvenilir bir şekilde ölçülmesi önemlidir ve sağlık ile üretkenlik arasındaki bağlantıyı kurmak için gerekli olan ilk adımdır. Presenteeism maliyetini hesaplamak hala soyut bir konudur. Çünkü çalışanın ödemesi gereken bir makbuz veya fatura yoktur. Ancak presenteeismi ölçmek için genel olarak kabul edilmiş en iyi, tek bir yöntem yoktur. Bir veya iki ölçüm aracı yaygın olarak kullanılır hale gelmiştir. Ancak birçok araştırmacı ortak ölçüm araçları veya ölçütleri veya bunların güvenilirliği veya geçerliliği hakkında fikir birliğine sahip değildir. İşverenlerin çabalarını nereye hedefleyeceğini bilmeleri için riskleri öncelik sırasına koyabilmek önemlidir. Her şeyden önce çalışanları sağlıklı tutmak her zaman etkili bir stratejidir (Schultz ve Edington, 2007: 572-573). Çalışanların sağlığını olumsuz etkileyen bu olgu örgütü birçok açıdan olumsuz etkiler. Örgütün sağlıklı çalışanlara, çalışanların da sağlıklarına önem veren işletmelere ihtiyacı vardır.

Presenteeism Tanımları

Cary Cooper presenteeismi, iş görenlerin çok uzun süreli çalışması ya da çalışıyormuş gibi yapması olarak tanımlar. Schultz ve Edington, yaşanan sağlık problemlerine rağmen işe gelmesi sonucu yaşanan performans düşüklüğünü presenteeism olarak ifade ederken, 2000'li yıllarda Koopman ve arkadaşları, bedenen iş yerinde olan çalışanın yaptığı işin kalitesinde ve veriminde olmasının altına bir seviyede kalmasını presenteeism olarak açıklar. Yapılan ilk tanımlarda, garantili bir işleri olmamasına rağmen çalışanların çok fazla mesai harcaması presenteeism olarak adlandırılırken, yapılan pek çok çalışmaya göre bu durum, kavramın kendisi değil ortaya çıkmasının temel sebeplerinden biridir. Cooper presenteeismın ortaya çıkmasını sağlayan etkenlerin başında ekonomik durgunluk sonucu yaygınlaşan işten çıkarılmaların olduğunu belirtmektedir. Bu ortamın etkisi ile insanlar işlerini kaybetmemek adına garantisi olmayan işlerde çalışmak zorunda kalmıştır (Çoban ve Harman, 2012: 161).

Presenteeism, çalışanın iş yerinde olmasına rağmen performansını tam olarak sergileyememesi olarak tanımlanabildiği gibi beden ya da ruhsal problemi olan çalışanın işe gitmemesi gerekirken işte olması şeklinde de tanımlanır. Hasta olmasına rağmen; işini kaybetme korkusu, kariyer hedeflerinden uzaklaşma kaygısı gibi nedenlerle işyerine giden çalışan, düşük performansa bağlı olarak verim kaybına yol açarak presenteeism davranışı sergiler (Koçoğlu, 2007: 3). İş görenlerin hastalık nedeni ile performanslarında gözlenen düşüş anlamında

presenteeism, bazı araştırmacılara göre sadece iş görenin çalışmasını engelleyecek tam bir hastalığa rağmen işyerinde olması ile gerçekleşmektedir. Cooper, iş güvencesi endişesi ile örgüte bağlılık düzeyini kanıtlamak için uzun süre çalışmayı ya da çalışıyor görünmeyi presenteeism olarak açıklamıştır. Literatürde önceleri örgütsel bağlılık göstergesi olarak kabul gören kavram, ilerleyen zamanlarda verimlilik ve sağlık konuları ile ilişkili olarak ele alınmaya başlanmıştır (Çiftçi vd., 2018: 304 -305).

Türkçe yazında işte var ol(ama)ma sorunu anlamında 2010 yılında Çiftçi tarafından kullanılmaya başlayan kavram, bu şekliyle dünya literatürüne en yakın adlandırma olarak kabul görmektedir. İngilizce literatürde işte var ol(mama) olgusu presenteeism ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Novak presenteeismi; önce verim düşüren sonra ise çalışanı devamsızlığa sevk eden kronik bedensel ve ruhsal sorunların bir sonucu olarak açıklar. D'Abate'e göre presenteeism; hastalık, yaralı olmak ya da benzer nedenlerle verimli çalışmamadır. Yapılan tanımlar genellikle; çalışanın üretkenliğini etkileyen, performansını düşüren, tam kapasite olarak çalışmasına engelleyen bir duruma rağmen işyerinde olmasını anlatır. Hastalığına karşın işte olmakta ısrar eden çalışan, verimlilik ve üretkenliği düşürmenin yanı sıra sağlıkla ilgili sorunlara neden olur. Tüm bu tablo presenteeism'in karakteristik yapısını göz önüne serer (Yıldız ve Yıldız, 2013: 820-821).

Presenteeism için yapılan ulusal ve uluslararası tanımlar genel olarak iki farklı çerçevede odaklanır. Bunlardan birisi kavramı, aşırı derecede bağlılığın bir sonucu olarak değerlendirir. Burada söz konusu olan iş güvencesinin de eksikliği ile iş yerinde aşırı saatler geçirme yani fazla çalışma dürtüsüdür. Bu çerçevede presenteeism, fiziksel olarak iş yerinde olan fakat işlevsel açıdan iş yerinde olmayan çalışanları ifade eder. İkinci çerçeve ise, çalışanın yaşadığı sağlık sorunlarına rağmen dinlenmek yerine işte olmayı ve çalışmayı tercih etmesidir. Kaynaklarda genellikle "sickness presenteeism" olarak ele alınan bu ikinci çerçeve presenteeismi, "absenteeism" (işe devamsızlık) ve özellikle de "sickness absenteeism" zıddı olarak değerlendirmiştir. Absenteeismde çalışan hasta olmamasına rağmen işe devamsızlık yaparken, presenteeismde çalışan hasta olmasına karşın işinin başındadır (Kaygın vd., 2017: 186-187). İşe gidilmesine rağmen performans ve verimlilikte düşüş yaşanması presenteeism, işe gidilmemesi sonucu yaşanan performans ve verimlilikte aşağı yönlü seyir ise absenteeism olarak açıklanmaktadır (Çelik ve Çiçeklioğlu, 2018: 212; Çiftçi, 2010: 155).

Presenteeism Nedenleri

C. Cooper, presenteeism'in bir kavram olarak ortaya çıkışında ve yayılmasında önemli bir etkiye sahiptir. Cooper, presenteeism'in temel nedeni olarak 1990'larda örgütlerin küçülme ve yeniden yapılanmaya gitmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan aşırı iş yükü, fazla mesai ve iş güvencesinin olmaması gibi sebepleri gösterir (Kaygın vd., 2017: 187; Baysal vd., 2014: 136). Presenteeism'in ortaya çıkışında; iş yerindeki baskı ve fazla mesai ile çalışanların "ne olursa olsun işe gitme arzusu" gibi iki temel davranıştan söz edilir. Absenteeism'in zıddı olarak 1990'lı yıllardan

sonra gelişen bu davranışlar presenteeism'in ortaya çıkışında önemli etkenlerdir. Fakat çalışanı bu davranışa sürükleyen önemli etken Cooper'ın da belirttiği işyeri baskısı olarak kabul edilmektedir. Yapılan çeşitli araştırmalar, hasta olmasına rağmen çalışanın iş yerinde olma ve fiziksel olarak orada var olma zorunluluğunu hissetmesinde en önemli etkenin işyerinde yaşanan baskı olduğunu gösterir. Ayrıca erkek ve genç çalışanlarda bu eğilimin daha çok olduğu, inisiyatif kullanamayan, özerkliği ve iş güvencesi olmayan bireylerde sık görüldüğü belirtilmektedir. İş yükünün fazla olduğu, çalışanın desteklenmediği iş ortamları, rahatsızlık ve sıkıntılara rağmen çalışanların işe devamında önemli bir etkendir. Çalışanın plandan geri kalma kaygısı, işin gecikme riski ve sorumluk duygusunun tetiklediği bu ortam, presenteeismi ortaya çıkaran önemli bir neden olarak görülmektedir (Yalım, 2005: 381).

Bedenen ve ruhen rahatsızlık ve sağlık sorunu yaşayan çalışanın, iş görmeleri için zorlanması önemli bir presenteeism tetikleyicisidir. Çalışanın performansına göre ücrete tabi tutulduğu sistemler presenteeisme neden olmaktadır. Yönetici tutum ve davranışları, çalışan özerkliğinin olmaması, düşük ücret, örgüt kültürü ve örgütsel belirsizlikler de önemli ölçüde presenteeism ile alakalı unsurlar olarak değerlendirilmektedir (Çiçeklioğlu ve Taşlıyan, 2019: 27). Absenteismi engellemek için yapılan sert yönetim politikaları, çalışanın üzerinde hissettiği güçlü baskı sonucu ortaya çıkan psikolojik zayıflıklar, hastalığının ifşa edilme riski, işyeri kariyerine zarar verebileceği korkusu, aşırı iş yükü, görev yerinin değiştirilmesi korkusu, örgütün modernizasyonu ya da küçülme eğiliminden kaynaklı işten atılma korkusu gibi nedenler de presenteeism gelişmesinde etkilidir (Yıldız ve Yıldız, 2013: 821).

Middaugh da tıpkı Cooper gibi, iş güvencesinin olmamasını presenteeism'in ortaya çıkışında önemli bir etken olarak görür. Middaugh, çalışanın hasta, stresli, endişeli ya da dikkatsiz olmasına karşın çalışıyor gibi görünmesini örgütüne duyduğu bağlılık ya da iş güvencesi eksikliğiyle alakalı görür. Karmaşık bir olgu olan presenteeism, genellikle stresle de ilişkilendirilir. Çalışma ortamı ve sağlık sorunları (grip, depresyon) gibi presenteeismle ilgili pek çok etkenden bahsedilir. Presenteeism'in oluşmasında sağlık ile ilgili nedenlerinin yanı sıra bireysel, örgütsel ve çevresel etmenler de söz konusudur. Presenteeism'in bireysel sebepleri olarak; kişilik, tükenmişlik, stres, işkoliklik ve demografik özellikler sıralanabilir. Sağlıkla ilgili olarak; grip, solunum sıkıntıları gibi kişiye dair hastalıkların yanı sıra bakımından sorumlu oldukları yaşlı ve çocuklar, iş yerinin koşulları gibi pek çok faktör presenteeism'in nedeni olarak görülmektedir. Küreselleşme, teknolojik gelişmeler, ekonomik ve siyasi gelişmeler gibi çevresel etmenlerin yanı sıra örgütsel olarak ise; iş güvenliği, işveren desteği ve iş tatmini, örgüt kültürü, mobbing gibi etmenler işte var olamamaya neden olabilmektedir (Uygur ve Cankül, 2017: 80-87).

İşe alışılmamış bir şekilde odaklanmayı ifade eden işkoliklik (Naktiyok ve Karabey, 2005: 181), presenteeism'in nedenlerinden biridir. İşinden başka bir şey düşünmeyen, sürekli mesai yaparak tatil ve izinlerini kullanmayan çalışan, zamanla

rahatsızlıklar yaşamaktadır. Fazla çalışma, presenteeism'in bir başka nedenidir. İşveren yeni çalışan almak yerine mevcut çalışanlarını fazla çalıştırma yoluna gitmektedir. İş yoğunluğu nedeniyle çalışanın sürekli mesai yapması, çalışanın bedensel ve ruhsal açıdan yıpratmakta ve presenteeisme neden olmaktadır (Koçoğlu, 2007: 3-4).

Presenteeism, işte yükselmesinin tehlikede olduğunu hissetme, işe gidemeyecek kadar hasta olduğunu kabullenmeme, idareci ve diğer çalışanların baskısı, çalışma zeminini çalışan tarafından algılanma şekli ya da örgütün disiplini tatbik etme şekli ile ilgili kaygı gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak gelişen bir kavramdır (Akdoğan vd., 2018: 198). İş görenin yaşadığı bedensel ya da ruhsal rahatsızlıklara rağmen çalışması ile ortaya çıkan presenteeisme, kronik ya da kronik olmayan hastalıklar neden olabilmektedir. Çalışanlar bedensel ya da ruhsal sıkıntılarının yanı sıra örgütlerinden dolayı da presenteeism sorunu yaşayabilir. Bu bağlamda çalışanın örgütüne duyduğu bağlılık düzeyi belirleyici olabilmektedir. Örgütüne bağlılık düzeyi düşük olan çalışanın tam kapasite çalışmama ihtimali daha yüksek olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda çalışan işine kendini veremez ve verimi düşer. İş görenin kendisinin yanı sıra aile ve yakınlarının rahatsızlığının da presenteeisme neden olabileceği düşünülmektedir (Demirgil ve Mücevher, 2017: 240).

Hansen ve Andersen presenteeismi etkileyen faktörleri; işle ilgili faktörler, kişisel durum ve tutumlar olmak üzere üç grupta ele alır. İşle ilgili faktörleri; zaman baskısı, verilen görevle ilgili kontrol baskısı, diğer çalışanlarla ilişkiler ve istihdam koşulları olmak üzere dört başlıkta ele alırlar. "Kaynak eksikliği" "zaman baskısı" içerir. Yeterli sayıda elamanın olmadığı durumlarda çalışan zaman baskısını yoğun hisseder. Buna ek olarak, denetlenen ya da rutin olarak haftada ortalamadan daha fazla saat çalışanların, hastalık için zaman ayırırlarsa daha büyük bir zaman baskısı altında hissetmeleri muhtemeldir. Şarta bağlı olarak istihdam edilen çalışanlar, koşullu çalışma, süreli çalışma ya da iş güvencesinin olmaması nedeniyle presenteeism davranışı sergilerler. Tutumlar ise; çalışanın sahip olduğu iş etiği, bulunduğu toplumda var olan algılar, hastalık için izin almayı mantık olarak kabul etmemeleri gibi tutumlardır. Kişisel durumlar; ekonomik koşulları, aile yaşamı, hayır diyememe ya da aşırı bağlılık gibi çalışanın psikolojisiyle ilgilidir. (Yıldız ve Yıldız, 2013: 821). Bu durumda çalışan, bireysel sorunlarına odaklandığından konsantrasyon eksikliği yaşar ve verimli çalışamaz (Ulu vd., 2016: 170).

2006 yılında Biron ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışma, presenteeism'in başlıca nedenlerini; işteki yoğunluk ve işin bitirilmesi için belirlenen tarihten kaynaklı zaman baskısı, işe profesyonel yaklaşma ve işe gitmediğinde suçluluk duyma, hastalığını önemsememe, işe gitmediğinde yerine çalışacak eleman bulma zorluğu, gelebilecek tepkilerden çekinme, işine duyduğu ilgi olarak sıralar. İş yerinde var olan devamsızlık algısının ve bundan kaynaklı geliştirilen sosyal normların etkin olduğu görülmektedir. Örgüte olan bağlılık da çalışanların hastayken işe gitmelerinde etkilidir (Arslaner ve Boylu, 2015: 127-128). Literatüre göre; bedensel hastalıklar yanında psikolojik ve örgütsel sebepler de presenteeism'in ortaya çıkmasına yol açar. Alerji, migren, solunum rahatsızlıkları, soğuk algınlığı,

kalp hastalıkları, depresyon gibi pek çok hastalık işte var olamamaya neden olabilen rahatsızlıklardır. Presenteeism hem kişisel etkenler hem de işyeri baskısı kaynaklı ortaya çıkabilir. Kişisel etmenler arasında; bireyin örgütüne duyduğu bağlılığın yanı sıra iş arkadaşları ve müşterilere bağlılık da sayılabilmektedir (Çiftçi vd., 2018: 305).

Çalışanların ruhsal ve fiziksel olarak karşılaştıkları rahatsızlıklar sonucu oluşan presenteeism; insanın olduğu her yerde ve sektörde görülebilmektedir. İsviçre'de yapılan bir araştırmaya göre presenteeism sağlık sektöründe özellikle hemşirelerde, eğitim sektöründe ise işi değiştirme imkânı olmayanlarda sık görülür. Tam zamanlı çalışanlar yarı zamanlı çalışanlara göre daha fazla presenteeism davranışı sergiler. İş yükü fazla olan, işyerinde sorumlulukları çok olan çalışanlar, stres ve strese bağlı ruhsal hastalıklar nedeni ile daha fazla presenteeism tehdidi altındadır (Koçoğlu, 2007: 13).

Presenteeism'in Yol Açtığı Sorunlar ve Sonuçları

Presenteeism'in; verim ve performansta düşüş, iş gören motivasyonunda azalma, iş görende memnuniyetsizlik, işe devamsızlık ve işten ayrılma gibi sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Verim düşüklüğü, işyerinin çalışanından tam anlamıyla yararlanamadığını ifade eder. Performanstaki düşüş, çalışanın iş yerindeki görevlerini tam olarak yerine getirmediğinin bir göstergesidir. Çalışan motivasyonundaki düşüş, iş görenin yaptığı işten keyif almamasına ve moralinin bozulmasına yol açar. Bu durumun ilerlemesi çeşitli sağlık sorunlarına ve iş gören kaybına neden olabilir. Çalışanın memnuniyetsizliği de iş görenin etkin çalışmasına engel olan önemli bir durumdur. Yaşanan bu olumsuzluklar çalışanın işe gelmesini engelleyen bir hal alabilir. Bireye, örgüte ve çevreye bağlı olarak gelişen bazı etmenler aynı zamanda presenteeism'in de nedenlerini oluşturur. Bu problemlerin devamı iş görenin istese bile işe gelemeyecek kadar rahatsızlanmasına ve işe devamsızlığa neden olacaktır. Presenteeism'in absenteeisme dönmesi ile başlayan bu süreç, çalışanın işten ayrılmasına, iş gören devir hızında artışa yol açarak işyerine ciddi zarar verir. İşyerinin amaçlarına ulaşmasını engellemenin yanı sıra örgütün imajını da zedeler (Baysal vd., 2014: 136-137). Araştırmalar rahatsız olmasına rağmen işyerine gelen çalışanın performans düşüklüğünün yanı sıra diğer çalışanlara hastalık bulaştırabildiği gibi örgütte moral ve motivasyonu da olumsuz etkileyebildiğini göstermektedir (Koçoğlu, 2007: 3).

Hem çalışan hem de örgüt için birçok soruna neden olan presenteeism, örgütsel açıdan bakıldığında çalışan veriminde azalmaya yol açarak örgüte gizli bir maliyete neden olur. İş görenin hasta olmasına rağmen çalışması, çalışanın kendisi kadar diğer çalışanların da performansını olumsuz etkiler. Presenteeism sonucunda çalışanın kendine vereceği zararların başında sağlık sorunlarının artması gelir. Ayrıca yaşadığı sıkıntının etkisiyle azalan dikkati hatalara ve kazalara neden olabilir. Ruhsal gerginlik, yorgunluk, motivasyon düşüklüğü, duygusal tükenmişlik de presenteeism'in sonuçlarındandır. Yapılan araştırmalar presenteeism sonucu artan çalışma saatlerinden dolayı önemli sağlık sıkıntıları ve ailevi sorunlar ile

hayattan zevk alamama ilişkisinin yüksek olduğunu göstermektedir (Ulu vd., 2016: 171). Yapılan çalışmalar presenteeism'in şirketlere getirdiği mali yükün ciddi olduğunu da ortaya koymaktadır. Harvard Business Review'da yapılan bir araştırmaya göre, presenteeism'in çalışan başına 2000 dolarlık bir zarara neden olduğu ve bu durumun Amerika ekonomisine yıllık 150 milyar dolar kayba yol açtığı belirlenmiştir (Yalın, 2005: 380).

Presenteeism birçok işveren tarafından bir problem olarak görülmektedir. 2004 yılında CCH (bir insan kaynakları ve iş hukuku bilgisi sağlayıcısı) tarafından yapılan bir ankette işverenlerin yaklaşık yüzde 40'ı presenteeism'in kuruluşlarında sorun olduğunu bildirmiştir. Bulaşıcı hastalığı olanlar açısından presenteeism bir halk sağlığı sorunudur. Presenteeism çeşitli stratejilerle ele alınabilir. Bu konuda; işe gelmeme maliyetlerini iyileştirmek veya azaltmak için alabileceği ücretli hastalık günleri, sağlık programları sağlamak, tıbbi ziyaretler ve ilaçlar için ek ödemeleri iyileştirmek ve ücretsiz ilaç sağlamak (örneğin grip aşısı) gibi stratejiler geliştirilebilir. Bu stratejilerin her biri, önleme ve tedavi yoluyla çalışanları daha sağlıklı tutmak için tasarlanmıştır (Epstein, 2005). Ülkemizde presenteeism konusundaki farkındalık henüz yeteri kadar gelişmemiştir. Sadece büyük ve uluslararası şirketler bu olguya karşı mücadele için; grip aşısı, motivasyonu artırıcı seminerler, esnek çalışma saatleri gibi bazı düzenlemelere gitmektedir (Yalın, 2005: 383).

Roe 2003 yılında yaptığı çalışmada presenteeism'in iki önemli sonucu olduğunu ifade eder. Bunlardan birincisi, birçok çalışmada da belirtildiği gibi verimde görülen düşüştür. Hasta olan çalışan bu durumdan dolayı yaptığı işe normale göre daha fazla zaman ve enerji harcar. Presenteeism'in bir diğer sonucu ise, ortak performansa vereceği zarardır. Kendi vazifesi ile ilgilenmesi gerekirken çalışanların hasta arkadaşlarına yardım etmeleri sadece çalışanın değil diğer çalışanları da olumsuz etkiler. Böylece sadece bir kişiyi değil birçok kişiyi etkileyen presenteeism, örgüt performansını düşüren bir unsur haline gelir (Akdoğan vd., 2018: 201-202).

İşlerin aksayarak yavaşlaması ve iş kazalarına de yol açabilen presenteeism hem mali hem de insani sonuçlar doğurabilecektir. Bu olumsuzlardan korunabilmek için çeşitli önlemler alınarak hem çalışanın hem de örgütün korunması gereklidir. Zaman yönetimi, planlama yeteneği, çalışmayı hayatın amacı değil aracı haline getirme gibi bilinçlendirme yöntemleri ile presenteeismle mücadele edilmelidir (Demirgil ve Mücevher, 2017: 242-243). Hasta olarak işe gelen çalışan yaşadığı zorluk nedeni ile örgütünden soğuma ve tükenme gibi sonuçlar da yaşayabilmektedir. İş görene yönelik eğitim çalışmaları yapılması, çalışan ile örgüt arasında bağın güçlendirilmesi ve örgüte faydasının nasıl artırabileceğinin çalışanlara doğru anlatılması, hasta olan çalışana doğru davranışın sergilenmesi gibi adımlarla bu sorunu minimize etmeye çalışmak önemlidir.

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışma, kamu ve özel sektör çalışanlarının presenteeism ve örgütsel bağlılık düzey ve algılarını anlamayı amaçlar. Ayrıca örgütsel bağlılık ile presenteeism

arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve demografik özellikler bağlamında ele alınması da çalışmanın amaçları arasındadır.

Kamu ve özel sektörün presenteeism ve örgütsel bağlılık düzey ve algılarını anlamayı amaçlayan bu çalışma, konuya dair farkındalık oluşturmak, sorunu tespit ederek önlemler almak yönünden faydalı olmayı hedeflemektedir. Literatürde konuya dair farklı şehir ya da kurumlarda yapılan anketli çalışmalara rastlanmakla birlikte (Kaygın vd., 2017; Baysal vd., 2014; Seçkin ve Çakmak, 2019; Demirbulat ve Bozok, 2015), Tokat kenti özelinde kamu ve özel sektöre dayalı yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan yapılan çalışma ile literatüre katkı sağlanmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın evreni Tokat merkezde bulunan kamu ve özel sektör çalışanlarıdır. Sağlık kuruluşları, oteller, belediye kuruluşları, bazı fabrikalar, valilik ve bağlı birimler, adli ve idari kuruluşlar olmak üzere toplam on dört kuruluş çalışmaya dahil edilmiştir. Bu kurumlarda çalışan tüm personele ulaşılması; zaman, maliyet ve iş yoğunluğu gibi kısıtlardan dolayı mümkün olamadığından kolayda örnekleme yöntemi ile 415 kişi ile çalışılmıştır. Yanlış ya da noksan olanlar elendikten sonra toplam 394 adet anket değerlendirmeye alınmıştır. Sonuç olarak analizlere dahil edilen 394 anket formu araştırma evrenini temsil edecek niteliktedir (Altunışık vd., 2010: 135).

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Veri toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket soruları hazırlanırken konu ile ilgili teorik ve uygulamalı araştırmalar incelenmiş ve araştırmacı tarafından anket formu (ölçek) hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında çalışanlara hasta olmaları halinde işle ilgili davranışları, örgütlerine bağlılıkları, hastalıkta işle ilgili öncelikleri, işten ayrılmaya ilişkin düşünceleri gibi konularla alakalı sorular yöneltilmiştir. Anket iki bölümden oluşmuş, ilk olarak çoklu ölçek kapsamında 31 soru yöneltilmiştir. Bu bağlamda katılımcılara 5'li Likert Ölçeği kapsamında ifadeler verilmiştir. Rensis Likert tarafından geliştirilen bu ölçek, özellikle sosyal bilimlerde sık kullanılan bir ölçektir. Bu ölçek kapsamında katılımcılara çeşitli ifadeler ve yargılar yöneltilerek ifade ve yargılara katılma ya da katılmama derecesini belirtmesi talep edilir (Altunışık vd., 2010: 115). Verilen ifadelerin karşısına katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum şeklinde katılma dereceleri yazılmış ve katılımcıların ifadeye yaklaşımı sorulmuştur. Anketin ikinci bölümü (cinsiyet, yaş, eğitim vb.) demografik bilgilere yönelik 8 soruyu içermektedir. SPSS veri analiz paket programından yararlanılan çalışmada öncelikle ölçeklere ilişkin güvenirlik analizi yapılmıştır. Bu kapsamda Cronbach Alpha Katsayısı hesaplanmış, bu değer 0,868 olarak belirlenmiştir. Bu değer, ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir (Karagöz, 2019: 28-29). Araştırma verileri Frekans, Ki-Kare analizleriyle değerlendirilmiş ve hipotezler test edilmiştir. Araştırma hipotezlerini test etmek için uygunluğu, pratik ve anlaşılır olması gibi nedenlerle ki-kare testi tercih edilmiştir. Bu analizlerin sonucu elde edilen istatistiksel bulgular tablolarda sunulmuştur ve yorumlanmıştır.

Bu çalışmaya ilişkin anketin uygulanması için Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 27.05.2022 tarihli, 08-31 nolu kararıyla, etik uygunluk izni alınmıştır.

Araştırmanın Bulguları

Demografik Bulgular ve Frekans Tablolar

Araştırmaya katılan çalışanların demografik göstergeleri Tablo 1'deki gibidir. Demografik veriler incelendiğinde katılımcıların %35'i kadın, %65'i erkektir. 25-39 yaş aralığını oluşturanlar katılımcıların yarısını oluşturmaktadır.

Tablo 1: Demografik Göstergeler Tablosu

		Frekans	%			Frekans	%	
Cinsiyet	Kadın	138	35	Eğitim Durumunuz	İlköğretim	29	7,4	
	Erkek	256	65		Lise	91	23,1	
	Toplam	394	100		Yükseköğretim (2 yıllık)	108	27,4	
Yaşınız	24'ten küçük	39	9,9		Yükseköğretim (4 yıllık)	142	36	
	25-39	212	53,8		Lisansüstü Eğitim (Master, doktora)	24	6,1	
	40-55	116	29,4		Toplam	394	100	
	55'ten yukarı	27	6,9		Çalışılan Sektör	Kamu sektörü	197	50
	Toplam	394	100			Özel sektör	197	50
Medeni Durum	Evli	242	61,4			Toplam	394	100
	Bekar	152	38,6		Sektörde Kaç Yılı?	1-10 yıl	249	63,2
	Toplam	394	100,0	11-20 yıl		76	19,3	
Çocuk Sayınız (Evli iseniz)	Yok	37	9,4	21 ve üzeri		69	17,5	
	1	60	15,2	Toplam		394	100,0	
	2	101	25,6	Aylık Geliriniz	1001-2000	111	28,2	
	3 ve daha fazla	60	15,2		2001-3500	137	34,8	
	Boş Bırakılmış	136	34,5		3501-5000	122	31,0	
	Toplam	394	100,0		5001ve üzeri	24	6,1	
					Toplam	394	100,0	

%53,8'lik bu grubu %29,4 ile 40-55 yaş arası takip ederken, 24 yaşından küçük denekler katılımcıların %9,9'unu, 55 yaş üzeri ise %6,9'unu oluşturmaktadır. Medeni durum bakımından evliler %61,4 ile en kalabalık grubu oluştururken, bekârlar %38,6'lık bir orana sahiptir. Öğrenim düzeylerine bakıldığında katılımcıların; %7,4'ü ilköğretim, %23,1 lise, %27,4 iki yıllık ve %36 dört yıllık yükseköğretim mezunlarından oluşmaktadır. Katılımcıların %6,1'i ise master ve doktora yapmış lisansüstü eğitim grubunu oluşturmaktadır. Bu veriler ışığında katılımın en yüksek olduğu grup, %36 ile dört yıllık lisans eğitimi alan

katılımcılardır. Sektörler açısından bakıldığında katılımcıların yarısı kamuda diğer yarısı ise özel sektörde çalışmaktadır. Çalışılan süre dikkate alındığında 63,2'lik yüzde ile 1 ile 10 yıl arası çalışanların çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 2: Likert Soruların Frekansları

İFADELER	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
İşten atılma korkusu hastalık halinde bile işe gitmem için önemli bir etkidir.	85	21,6	133	33,8	40	10,2	80	20,3	56	14,2
İşyerindeki verimi artırmak için hasta olsam bile işe giderim.	34	8,6	118	29,9	66	16,8	129	32,7	47	11,9
Örgütüme duyduğum bağlılık hasta olsam dahi işe gitmemde en büyük etkidir.	37	9,4	127	32,2	63	16,0	115	29,2	52	13,2
Ailevi sorunlarla uğraşmaktansa hasta bile olsam işe gitmek beni daha iyi hissettirir.	60	15,2	145	36,8	67	17,0	71	18,0	51	12,9
Hasta dahi olsam işe gelmemek beni vicdanen rahatsız eder.	38	9,6	102	25,9	54	13,7	137	34,8	63	16,0
Görev değişikliğine neden olacağı kaygısı ile hasta bile olsam işe giderim.	65	16,5	172	43,7	50	12,7	64	16,2	43	10,9
Hedeflediğim kariyere ulaşmak hastalığımdan daha önemlidir.	73	18,5	162	41,1	54	13,7	67	17,0	38	9,6
İş hayatımı çalışmakta olduğum örgütte tamamlamak isterim.	27	6,9	72	18,3	84	21,3	140	35,5	71	18,0
Çalıştığım örgütün yaşadığı sorunları kendi problemlerim gibi hissedirim.	25	6,3	65	16,5	59	15,0	182	46,2	63	16,0
Çalıştığım örgüte güçlü bir aidiyet besliyorum.	23	5,8	45	11,4	72	18,3	181	45,9	73	18,5
Kendimi duygusal açıdan çalıştığım örgüte ait hissediyorum.	22	5,6	77	19,5	75	19,0	166	42,1	54	13,7
Çalıştığım örgütte bağlılıktan değil gereklilikten dolayı kalıyorum.	46	11,7	131	33,2	74	18,8	106	26,9	37	9,4
Örgütümden ayrılırsam kendimi suçlu hissedirim.	57	14,5	137	34,8	87	22,1	71	18,0	42	10,7
Çalıştığım örgütün gizlenmesi gerekli bilgilerini saklarım.	16	4,1	26	6,6	16	4,1	143	36,3	193	49,0
Çalıştığım örgütte kendimi ailenin bir parçası gibi görüyorum.	15	3,8	45	11,4	52	13,2	188	47,7	94	23,9
İşimden ayrılmak beni duygusal açıdan çok olumsuz etkiler.	34	8,6	56	14,2	70	17,8	155	39,3	79	20,1
İşverenim ile çalışmak için bir zorunluluk hissetmiyorum.	30	7,6	97	24,6	99	25,1	123	31,2	45	11,4
İşimden çıkmak benim lehime bile olsa örgütümden ayrılmak istemiyorum.	49	12,4	97	24,6	114	28,9	101	25,6	33	8,4
Çalıştığım örgüt ona duyduğum sadakat ve bağlılığı hak ediyor.	18	4,6	47	11,9	86	21,8	176	44,7	67	17,0

Hasta olsam dahi zor durumda olmama rağmen işimdeki zor görevlerin üstesinden gelebilirim.	23	5,8	54	13,7	51	12,9	188	47,7	78	19,8
Hasta olsam dahi zor durumda olmama rağmen işimdeki zor görevleri yerine getirmeye odaklanabilirim.	21	5,3	59	15,0	56	14,2	190	48,2	68	17,3
Hasta olsam dahi zor durumda olmama rağmen tüm işlerimi tamamlayabilecek enerjiyi kendimde bulabilirim.	19	4,8	71	18,0	98	24,9	148	37,6	58	14,7
Eğer hastalanırsam, iş stresiyle başa çıkmakta zorlanabilirim.	25	6,3	95	24,1	88	22,3	144	36,5	42	10,7
Hastalık halinde, işimi yapmak bana zevk vermeyebilir.	15	3,8	54	13,7	62	15,7	199	50,5	64	16,2
Hastalanırsam görevimi tamamlayamamak konusunda ümitsizliğe düşebilirim.	29	7,4	93	23,6	78	19,8	154	39,1	40	10,2
Hasta olsam dahi önemli olan işimin başımda bulunmaktır.	35	8,9	106	26,9	72	18,3	140	35,5	41	10,4
Hasta işe gitmenin iş arkadaşlarımı riske attığını düşünüyorum.	20	5,1	98	24,9	61	15,5	152	38,6	63	16,0
Hasta işe gitmenin iş arkadaşlarımı riske attığını düşünmüyorum.	56	14,2	144	36,5	67	17,0	97	24,6	30	7,6
Hasta olarak işe gitmek çalıştığım örgütü zarara sokar.	36	9,1	134	34,0	79	20,1	96	24,4	49	12,4
Hasta olarak işe gitmek çalıştığım örgütü zarara sokmaz.	44	11,2	90	22,8	77	19,5	145	36,8	38	9,6
Hasta olsam dahi zor durumda olmama rağmen verimli bir çalışma ortaya koyabilirim.	31	7,9	73	18,5	107	27,2	135	34,3	48	12,2

Likert sorularına ait frekansları içeren Tablo 2'ye göre çalışanların %34,5'i hastayken işe gitme sebeplerinin işten atılma korkusu olduğunu belirtirken bu görüşe katılmayanlar ise %55,4'tür. Bu durum ankete katılan çalışanların presenteeism davranışı sergilemesinde, işten atılma korkusunun etkinliğini gösterir. Verime katkı sağlamak için hastayken işe gittiğini belirten çalışanların oranı %44,6'dır. "Örgütüme duyduğum bağlılık hasta olsam dahi işe gitmemde en büyük etkindir" yargısına katılım oranı %42,4 katılmama oranı ise %41,6'dır. Bu durumda örgütsel bağlılık ile presenteeism arasındaki ilişkiye katılım oranı ile katılmama oranı birbirine yakındır. Bu yargıya karşı kararsız kalma oranı ise, %16,0'dır. Çalışanların presenteeism davranışı sergileme nedenlerini anlamaya yönelik olarak sorulan "Ailevi sorunlarla uğraşmaktansa hasta bile olsam işe gitmek beni daha iyi hissettirir" yargısına katılım oranı %30,9 iken bu yargıya katılmama oranı ise, %52'dir. Bu durum çalışanların çoğunluğunun presenteeism davranışı nedenlerinin, ailevi sorunlardan kaçmak olmadığını gösterir. Çalışanların önemli bir kısmı "görevlerinde değişim olma korkusunun onları hastayken işe gitmeye yönlendirmede" yönünde cevap vermiştir. Oransal olarak bakıldığında 60,2'lik bir yüzde ile çalışanlar "Görev değişikliğine neden olacağı kaygısı ile hasta bile olsam işe giderim" yargısına katılmadıklarını belirtmiştir. Yargıya katılım ise %27,1'de kalmıştır. "Hasta bile olsa verimli çalışabileceğine inanma oranı" %46,5 iken, hasta işe gitmenin diğer çalışanları riske attığını kabul edenler %54,6'dır. "Hasta olsam dahi zor durumda olmama rağmen tüm işlerimi tamamlayabilecek enerjiyi

kendimde bulabilirim” yargısına katılım oranı %52,3’tür. Bu veriler çalışanların hasta bile olsalar verimli çalışabileceklerine inandıklarını göstermektedir. Örgütsel bağlılık açısından veriler değerlendirildiğinde çalışanlar, örgütlerine güçlü bir aidiyet hissettiklerini belirtmiştir. Oransal olarak bakıldığında 64,4’lük yüzdenin bu görüşü desteklediğini gösterir. Ancak “örgütten ayrılmanın kendilerini suçlu hissettireceğine” katılım daha düşüktür. Çalışanların %53,3’ü örgütten ayrıldıklarında kendilerini suçlu hissetmeyeceklerini belirtmiştir. “Duygusal açıdan işten ayrıldıklarında olumsuz etkileneceklerine” katılımları ise, %59,4’tür. Bu veriler çalışanların örgütlerine bağlılık düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. “Çalıştığım örgütte bağlılıktan değil gereklilikten dolayı kalıyorum” yargısına katılım oranı %36 iken bu görüşü desteklemeyen dolayısı ile “örgütünde gereklilikten değil bağlılıktan dolayı kaldığını” ifade eden çalışan oranı ise; %44,9’dur. Verilerin geneli çalışanların örgütlerine bağlılık duyduklarını ve presenteeism davranışı sergilemelerinin, örgütsel verim ile yakından ilgili olduğunu göstermiştir.

Tablo 3: Cinsiyet ile İşte Verimi Sağlamak İçin Presenteeism Davranışı Arasındaki İlişki

			İşyerindeki verimi artırmak için hasta olsam bile işe giderim					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Cinsiyet	Erkek	Sayı	27	85	36	83	25	256
		Yüzde	10,5	33,2	14,1	32,4	9,8	100,0
	Kadın	Sayı	7	33	30	46	22	138
		Yüzde	5,1	23,9	21,7	33,3	15,9	100,0
	Toplam	Sayı	34	118	66	129	47	394
		Yüzde	8,6	29,9	16,8	32,7	11,9	100,0

(χ^2 : 11,742; P: 0,019)

H₀: Cinsiyet ile işte verimi sağlamak için presenteeism davranışı arasında bir ilişki yoktur.

H₁: Cinsiyet ile işte verimi sağlamak için presenteeism davranışı arasında bir ilişki vardır.

Cinsiyet ile işte verimi sağlamak için presenteeism davranışı sergileme arasındaki ilişkiyi gösteren Tablo 3’e göre, P <0.05 olduğundan H₀ reddedilirken H₁ kabul edilmiş ve “ Cinsiyet ile işte verimi sağlamak için presenteeism davranışı sergileme arasında bir ilişki vardır.” ifadesi kabul edilmiştir. Erkeklerin %33,2’si bu ifadeye katılırken, %10,5’i ise kesinlikle bu görüşü desteklediklerini belirterek 43,7’lik bir yüzde ile “hasta bile olsalar verimi artırmak için işyerine gitme” eğiliminde olduklarını ifade etmişlerdir. Kadınların %29’u görüşe katılırken %49,2 ise ifadeye katılmadıklarını belirtmiştir. Bu değerler bize erkeklerde presenteeism davranışının daha yüksek olduğunu ve bunda örgütsel bağlılığın önemli bir etken

olduğunu göstermiştir. Kadınlar açısından ise bu yargıyı desteklemeyenlerin destekleyenlerden çok olduğu ve kararsız kadınların da yüzdesinin yüksek olduğu görülmektedir.

Literatürde de bu sonucu destekleyen çalışmaların (Ertürk vd., 2017) yanında, istatistiksel açıdan anlamlı bir sonuç olamadığını belirten çalışmalara da (Kaygın vd., 2017; Seçkin ve Çakmak, 2019) rastlanmaktadır. Farklı olarak Demirgil ve Mücevher, kadınların presenteesmi davranışını daha yüksek bulmuş fakat bunun istatistiksel olarak anlamlı olmadığını belirtmiştir (Demirgil ve Mücevher, 2017: 249).

Tablo 4: Sektör ile Örgütsel Bağlılık Nedeniyle Presenteeism Davranışı Arasındaki İlişki

			Örgütime duyduğum bağlılık hasta olsam dahi işe gitmemde en büyük etkindir					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Kamu Sektör	Sayı	25	76	24	51	21	197
		Yüzde	12,7	38,6	12,2	25,9	10,7	100,0
	Özel Sektör	Sayı	12	51	39	64	31	197
		Yüzde	6,1	25,9	19,8	32,5	15,7	100,0
	Toplam	Sayı	37	127	63	115	52	394
		Yüzde	9,4	32,2	16,0	29,2	13,2	100,0

(χ^2 : 16,453; P: 0,002)

H₀: Sektör ile örgütsel bağlılık nedeniyle presenteeism davranışı arasında ilişki yoktur.

H₁: Sektör ile örgütsel bağlılık nedeniyle presenteeism davranışı arasında ilişki vardır.

P <0.05 olduğundan H₀ reddedilirken H₁ kabul edilmiştir. "Sektörle örgütsel bağlılık nedeniyle presenteeism davranışı arasında ilişki" olduğu kabul edilmiştir. Kamu sektöründe çalışanların %51,3'ü, özel sektörde çalışanların ise %32'si hastayken işe gitmelerini örgütsel bağlılıkla açıklamaktadır. Fakat sektörel bazda bakıldığında kamu sektöründe çalışanların çoğu örgütsel bağlılık kaynaklı presenteesmi kabul ederken, özel sektörde katılım daha azdır. Özel sektörde çalışanların %48,2'si örgütsel bağlıktan kaynaklı presenteeism davranışını onaylamamaktadır.

Araştırma verilerimiz ışığında hastayken işe gitmedeki sebepleri sektör bazlı değerlendirdiğimizde; işyerinde verimi artıma kamu sektöründe %45,6, özel sektörde %31,5, vicdani olarak kötü hissetme kamu sektöründe %60,2, özel sektörde %39,8; kariyer planı kamu sektöründe %57,4, özel sektörde %42,6 oranında destek bulmuştur. Diğer nedenler tablolar halinde (Tablo 7 ve Tablo 9) değerlendirilecektir.

Tablo 5: Medeni Durumla Hedeflenen Kariyere Ulaşmak İçin Presenteeism Davranışı
Arasındaki İlişki

			Hedeflediğim kariyere ulaşmak hastalımdan daha önemlidir					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Medeni durumumuz	Evli	Sayı	43	116	26	38	19	242
		Yüzde	17,8	47,9	10,7	15,7	7,9	100,0
	Bekâr	Sayı	30	46	28	29	19	152
		Yüzde	19,7	30,3	18,4	19,1	12,5	100,0
	Toplam	Sayı	73	162	54	67	38	394
		Yüzde	18,5	41,1	13,7	17,0	9,6	100,0

(χ^2 : 14,018; P: 0,007)

H₀: Medeni durumla hedeflenen kariyere ulaşmayı hastalıktan önemli görme arasındaki ilişki yoktur.

H₁: Medeni durumla hedeflenen kariyere ulaşmayı hastalıktan önemli görme arasındaki ilişki vardır.

H₀, P<0.05 olduğu için reddedilirken "Medeni durumla hedeflenen kariyere ulaşmayı hastalıktan önemli görme arasındaki ilişki vardır." ifadesi kabul edilmiştir. Bu bağlamda evli olanların %47,9'u, bekârların %30,3'ü bu görüşü kabul etmiştir. Bu görüşü destekleyenlere kesinlikle destekleyenleri de eklediğimizde evli çalışanların %65,7'si kariyer kaynaklı presenteeisme eğilimli olduklarını ifade ederken bekârlarda bu oran %50'dir. Bu durum bize evli çalışanların kariyerlerine engel olma kaygısı ile işe hastayken bile işe gitme eğiliminin daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Literatürde buna benzer bir sonuca Ertürk ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada rastlıyoruz (Ertürk vd., 2017: 200). Fakat literatürde bunu desteklemeyen sonuçlar da vardır. Örneğin Kaygın ve arkadaşlarının çalışması örgütsel bağlılık ve alt boyutlarıyla, presenteeism arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymaktadır (Kaygın vd., 2017: 193).

Tablo 6: Eğitim Durumu ile İşten Atılma Korkusu Nedeniyle Presenteeism Davranışı Arasındaki İlişki

			İşten atılma korkusu hastalık halinde bile işe gitmem için önemli bir etkidir					Toplam
			Kesinlikle katılıyorrum	Katılıyorrum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
En son mezun olduğunuz okul ya da öğrenim düzeyi aşağıdakilerden hangisidir?	İlkokul ve Ortaokul	Sayı	3	13	8	3	2	29
		Yüzde	10,3	44,8	27,6	10,3	6,9	100,0
	Lise	Sayı	13	25	12	22	19	91
		Yüzde	14,3	27,5	13,2	24,2	20,9	100,0
	Yük.öğretim (2 yıllık)	Sayı	24	42	10	18	14	108
		Yüzde	22,2	38,9	9,3	16,7	13,0	100,0
	Yük.öğretim (4 yıllık)	Sayı	40	44	8	31	19	142
		Yüzde	28,2	31,0	5,6	21,8	13,4	100,0
	Lisansüstü eğitim (master, doktora)	Sayı	5	9	2	6	2	24
		Yüzde	20,8	37,5	8,3	25,0	8,3	100,0
	Toplam	Sayı	85	133	40	80	56	394
		Yüzde	21,6	33,8	10,2	20,3	14,2	100,0

(χ^2 : 30,660; P: 0,015)

H₀: Eğitim durumu ile işten atılma korkusu nedeniyle presenteeism davranışı arasında bir ilişki yoktur.

H₁: Eğitim durumu ile işten atılma korkusu nedeniyle presenteeism davranışı arasında bir ilişki vardır.

P < 0.05 ile H₁ kabul edilmiştir. "Eğitim durumu ile işten atılma korkusu nedeniyle presenteeism davranışı arasında bir ilişki vardır" yargısı desteklenmiştir. İşten atılma korkusundan dolayı hastayken işe gitmeyi destekleyenlerin oranı; ilk ve ortaokul mezunu çalışanlarda %55,1, lise mezunlarında %41,8, önlisans mezunlarında %61,1, lisans mezunlarında %59,2, lisansüstü yapan çalışanlarda ise %58,3'tür. İki yıllık yükseköğretim mezunları bu davranışı diğer eğitim seviyelerine göre daha yüksek düzeyde onaylarken lise mezunlarının %45,1 ile bu davranışı onaylamadıkları görülmektedir.

Çalışmamızda, eğitim seviyesindeki artışla presenteeism davranışının da arttığına yönelik bir veri elde edilmemiştir. Literatürde eğitim seviyesi arttıkça presenteeism davranışının da arttığını gösteren çalışmalar mevcuttur (Seçkin ve Çakmak, 2019). Kaygın ve arkadaşları ise eğitim ile örgütsel bağlılık ile alt boyutları ve presenteeism arasında anlamlı bir fark bulamamıştır (Kaygın vd., 2017: 196).

Tablo 7: Sektör ile İşten Atılma Korkusu Nedeniyle Presenteeism Davranışı Arasındaki İlişki

			İşten atılma korkusu hastalık halinde bile işe gitmem için önemli bir etkidir.					
			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
Hangi Sektörde çalışıyorsunuz?	Kamu Sektörü	Sayı	59	75	17	33	13	197
		Yüzde	29,9	38,1	8,6	16,8	6,6	100,0
	Özel Sektör	Sayı	26	58	23	47	43	197
		Yüzde	13,2	29,4	11,7	23,9	21,8	100,0
	Toplam	Sayı	85	133	40	80	56	394
		Yüzde	21,6	33,8	10,2	20,3	14,2	100,0

(χ^2 : 34,406; P: 0,00)

H₀: Sektör ile işten atılma korkusu nedeniyle presenteeism davranışı arasında bir ilişki yoktur.

H₁: Sektör ile işten atılma korkusu nedeniyle presenteeism davranışı arasında bir ilişki vardır.

P < 0.05 değeri bize H₁'in yani "Sektör ile işten atılma korkusu nedeniyle presenteeism davranışı arasında bir ilişki vardır." yargısının kabul gördüğünü göstermektedir. Yapılan analiz incelendiğinde "İşten atılma korkusu hastalık halinde bile işe gitmem için önemli bir etkidir" görüşünü destekleyen kamu sektörü çalışanlarının oranı %68, desteklemeyen kamu sektör çalışanlarının oranı ise, %23,4'tür. Özel sektörde ise destek oranı %42,6 iken desteklemeyenler %45,7'dir. Bu durum kamu çalışanlarında işten atılma korkusunun özel sektör çalışanlarına kıyasla daha ciddi bir presenteeism kaynağı olduğunu gösterir.

Bu veriler literatürden farklılık göstermektedir. Baysal ve arkadaşları çalışmalarında, özel sektörde presenteeism davranışının daha yüksek seviyede olduğunu ortaya koymuştur. Özel sektörde, örgütsel bağlılık kaynaklı presenteeismden çok, işini kaybetme korkusundan kaynaklı presenteeism davranışının olduğuna dikkat çeken araştırma, özel sektörde yaşanan yoğun rekabet ve iş stresinin kamu sektöründe daha az olduğu da ifade edilmiştir (Baysal vd., 2014: 150).

Tablo 8: Yaş ile Presenteeism Örgüte Zararlı Olabileceği Düşüncesi Arasındaki İlişki

			Hasta olarak işe gitmek çalıştığım örgütü zarara sokar.					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Yaşınız	24	Sayı	10	8	7	12	2	39
		Yüzde	25,6	20,5	17,9	30,8	5,1	100,0
	25-39	Sayı	12	71	44	53	32	212
		Yüzde	5,7	33,5	20,8	25,0	15,1	100,0
	40-55	Sayı	12	48	23	22	11	116
		Yüzde	10,3	41,4	19,8	19,0	9,5	100,0
	55'ten yukarı	Sayı	2	7	5	9	4	27
		Yüzde	7,4	25,9	18,5	33,3	14,8	100,0
	Toplam	Sayı	36	134	79	96	49	394
		Yüzde	9,1	34,0	20,1	24,4	12,4	100,0

(χ^2 : 26,141; P: 0,010)

H₀: Yaş ile presenteeism örgüte zararlı olabileceği düşüncesi arasında bir ilişki yoktur.

Sayfa | 753

H₁: Yaş ile presenteeism örgüte zararlı olabileceği düşüncesi arasında bir ilişki vardır.

P < 0.05 değeri ile H₀ reddedilmiş ve yaş ile presenteeism örgüte zararlı olabileceği düşüncesi arasında bir ilişki olduğu hipotezi kabul edilmiştir. Hastayken işe gitmenin örgüte zarar verdiğini düşünen en büyük grup 40-55 yaş arasındaki gruptur ve 51,7'lik bir yüzde ile bu görüşü desteklemektedir. Bunu 24 yaş %46,1, 25-39 yaş %39,2 ve 55 yaş üstü %33,3 ile takip eder. Presenteeism örgüte zarar vermeyeceğini düşünen en büyük grup ise 48,1'lik yüzde ile 55 yaş üstüdür. Bu sonuç çalışanların emekliliğe yaklaşmalarından dolayı örgüte karşı kayıtsızlığın başlaması olarak değerlendirilebilir.

Tablo 9: Sektör ile Görev Değişimi Kaygısıyla Presenteeism Davranışı Arasındaki İlişki

			Görev değişikliğine neden olacağı kaygısı ile hasta bile olsam işe giderim.					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	Kamu Sektör	Sayı	44	110	13	15	15	197
		Yüzde	22,3	55,8	6,6	7,6	7,6	100,0
	Özel Sektör	Sayı	21	62	37	49	28	197
		Yüzde	21,3	62,4	37,6	49,5	28,4	100,0

	Yüzde	10,7	31,5	18,8	24,9	14,2	100,0
Toplam	Sayı	65	172	50	64	43	394
	Yüzde	16,5	43,7	12,7	16,2	10,9	100,0

(χ^2 : 55,047; P: 0,00)

H₀: Sektör ile görev değişimi kaygısıyla presenteeism davranışı arasında bir ilişki yoktur.

H₁: Sektör ile görev değişimi kaygısıyla presenteeism davranışı arasında bir ilişki vardır.

P < 0.05 değeri ile 0 hipotezi reddedilmiş ve H₁ kabul edilmiştir. Buna göre çalışılan sektör ile presenteeism davranışı sergileme arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. "Görev değişikliğine neden olacağı kaygısı ile hasta bile olsam işe giderim" fikrine katılanların oranı; özel sektörde %42,2, kamu sektöründe %78,1'dir. Özel sektörde "görev değişikliği kaygısı ile hastayken işe giderim görüşünü" desteklemeyenlerin oranı %43,6 iken kamu sektörü çalışanlarında bu oran %15,2'dir. Bu durum kamu sektöründe işten atılma korkusu gibi görev değişikliği kaygısının da yüksek olduğunu ve bu durumların kamu sektöründe presenteeism'in önemli bir nedeni olduğunu göstermektedir. Özel sektörde de aynı sebeple presenteeism davranışı olmakla birlikte, kamu sektörü oransal olarak bu kaygıyı daha fazla taşımaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Örgütsel bir sorun olan presenteeism'in örgütsel bağlılıkla ilişkisini anlamaya yönelik bu çalışma Tokat ilinde bulunan bazı kamu ve özel sektörde çalışan sınırlı sayıda kişi ile yapılmıştır. Bu bağlamda çalışma, kamu ve özel sektör çalışanlarının presenteeism ve örgütsel bağlılık düzey ve algılarını anlamayı amaçlar.

Araştırmada erkeklerin kadınlara göre daha fazla örgütsel bağlılık kaynaklı presenteeism davranışı sergilediği görülmektedir (Tablo 3). Bu durum cinsiyetle presenteeism arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiş ve konuya dair hipotez kabul edilmiştir. Literatüre baktığımızda Ertürk ve arkadaşlarının yaptığı araştırma çalışmamızla paralel bir şekilde erkek akademisyenlerin kadın akademisyenlere göre işte var olamama (presenteeism) seviyelerinin daha fazla olduğu sonucuna varmıştır (Ertürk vd., 2017: 199). Karşıt bir sonuç, Kaygın ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ortaya konmuştur. Bu çalışmada, cinsiyet ile örgütsel bağlılık ve alt boyutları ile presenteeism arasında cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Kaygın vd., 2017: 192). Seçkin ve Çakmak da benzer şekilde cinsiyet ile presenteeism düzeylerini karşılaştırmış ve istatistiksel açıdan anlamlı bir farka ulaşamamıştır (Seçkin ve Çakmak, 2019: 1299). Farklı olarak Demirgil ve Mücevher, kadınların presenteeism davranışını daha fazla sergilediklerini fakat bunun istatistiksel olarak anlamlı olmadığını belirtmiştir (Demirgil ve Mücevher, 2017: 249).

Medeni durum açısından yapılan analizlere göre (Tablo 5) evli çalışanların %65,7'si kariyer kaynaklı presenteeisme eğilimli olduklarını ifade ederken bekârlarda bu oran %50'dir. Bu durum evli çalışanların presenteeism davranışı

sergilemelerinin istatistiki açıdan anlamlı oranda yüksek olduğunu göstermektedir. Literatürde buna benzer bir sonuca Ertürk ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada rastlıyoruz. Çalışmada, evli akademisyenlerde bekar akademisyenlere göre daha fazla presenteeism davranışının sergilendiği gösterilmiştir (Ertürk vd., 2017: 200). Fakat literatürde bunu desteklemeyen sonuçlar da vardır. Örneğin Kaygın ve arkadaşlarının yaptıkları ankette, medeni durumla örgütsel bağlılık ve alt boyutlarıyla, presenteeism arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır (Kaygın vd., 2017: 193).

Araştırmada, eğitim durumunun presenteeism davranışı sergileme ile ilişkisi de anlamlı düzeyde bulunmuştur. Bulgularımıza göre eğitim seviyeleri presenteeism davranışını etkilemektedir. Eğitim seviyesindeki artışla presenteeism davranışı arasında doğrudan bir bağlantı görülmemiştir. Ancak literatürde eğitim seviyesi arttıkça presenteeism arttığını gösteren çalışmalar vardır. Bu bağlamda Seçkin ve Çakmak; lisansüstü eğitimi alan kişilerin, ortaöğretim, ön lisans ve lisans mezunlarından daha yüksek seviyede presenteeism davranışı sergilediklerini ortaya koymuştur (Seçkin ve Çakmak, 2019: 1300). Kaygın ve arkadaşları ise eğitim ile örgütsel bağlılık ve alt boyutları ve presenteeism arasında anlamlı bir fark bulamadıklarını belirtmişlerdir (Kaygın vd., 2017: 196). Erbaş ve Yeşiltaş, presenteeism duygusal bağlılık ile istatistiksel açıdan pozitif fakat zayıf bir ilişki bulmuş, duygusal bağlılığın aratması ile presenteeism de aratacağı sonucuna varmışlardır (Erbaş ve Yeşiltaş, 2017: 133).

Yaş grupları ile presenteeism örgüte zararlı olacağı düşüncesi arasındaki ilişki ele alınmış (Tablo 8) ve hastayken işe gitmenin örgüte zarar verdiği düşüncesinin yaş ile anlamlı bir ilişkisi olduğu ortaya konmuştur. Araştırma verilerine göre hastayken işe gitmenin örgüte zarar verdiğini düşünen en büyük grup 40-55 yaş arasındaki gruptur ve 51,7'lik bir yüzde ile bu görüşü desteklemektedir. Bu sonuç bu grubun iş deneyimlerinin yüksek oluşu ile açıklanabilir. Presenteeism örgüte zarar vermeyeceğini düşünen en büyük grup ise 48,1'lik yüzde ile 55 yaş üstüdür. Nispeten emekliliğe yakın bu grubun ise örgütten ayrılmaya yaklaşımdan kaynaklı olarak bu görüşü destekledikleri değerlendirilmektedir.

Örgütsel bağlılık kaynaklı presenteeism davranışı sergilemede, kamu sektörünün özel sektörden istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 4). Sektörel açıdan işten atılma korkusu nedeniyle presenteeism davranışı sergileme düzeylerine bakıldığında ise veriler (Tablo 7), kamu çalışanlarının presenteeism sergileme eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu verilerin daha önce yapılan çalışma ve araştırmalarla paralel olmadığı görülmektedir. Örneğin Baysal ve arkadaşları yaptıkları çalışmada, özel sektörde presenteeism davranışının çalışma sonuçlarımıza zıt olarak daha yüksek seviyede olduğunu belirtmiştir (Baysal vd., 2014: 150). Çalışmamızın bu sıra dışı sonuçları Tokat özelinde özel sektörün çalışma şartları ve yöneticilerin çalışanların hastalıklarında esnek yaklaşımlarıyla ilişkilendirilebilir.

Çalışanların presenteeism davranışı sergilemesindeki başlıca etkenler ve bu etkenlerin sektörel dağılımları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

		Çalışanların hastayken işe gitme sebepleri						
		İşten Atılma Korkusu	Vicdani Olarak Kötü Hissetme	Verimi Artırma İsteği	Örgütsel Bağlılık	Görev Değişimi Kaygısı	Kariyer Planını Gerçekleştirme Amacı	Ailevi Sorunlardan Kaçma
Katılım Oranı (Kesinlikle Katılıyorrum/ Katılıyorrum	Kamu Sektörü	%68	%60,2	%45,6	% 51,3	%78,1	%57,4	% 61,9
	Özel Sektör	%42,6	%39,8	%31,5	%32,0	%42,2	%42,6	% 42,2

Bu tablo bize presenteeism davranışında kamu sektörünün oransal olarak özel sektörden önde olduğunu göstermektedir. Presenteeism davranışı açısından özel sektörde de bu sebepler geçerlidir. Fakat oransal olarak kamu sektörü verilerinin altındadır. Bu verilere göre; özel sektör çalışanlarını hastayken işe gitmelerinde en büyük etken "işten atılma korkusu" ve "kariyer planlarını gerçekleştirme amacı" iken kamu çalışanlarında "görev değişikliği kaygısı"dır. Örgütsel bağlılık kaynaklı presenteeism davranışının kamu sektöründe daha etkili olduğu görülürken, özel sektörde bu oran daha düşüktür. Bu durum Tokat ve Tokat benzeri illerde sektörel bazda presenteeism ile ilgili çalışmaların daha fazla sayıda yapılmasının gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Araştırmamızın odağında yer alan presenteeism davranışında örgütsel bağlılığın etkisi pozitif yönde olmakla birlikte orta düzeydedir. Çalışmamızı destekler nitelikte araştırmalar olmakla birlikte literatürde presenteeism ve örgütsel bağlılığı ele alan çalışmalar kısıtlıdır. Seçkin ve Çakmak tarafından Spor Genel Müdürlüğü çalışanları ile yapılmış presenteeism ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkiyi ele alan araştırma bu bağlamdadır. Bu araştırma bizim araştırma sonucumuz ile paralel bir şekilde, presenteeism ile örgütsel bağlılık düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Seçkin ve Çakmak, 2019: 1307). Literatürde bu konuyu ele alan bir diğer çalışma Kaygın ve arkadaşlarının Kars ilinde PTT çalışanları ile yaptığı çalışmadır. Araştırma analizlerine göre; örgütsel bağlılık ile presenteeism arasında orta düzeyde pozitif yönü bulunan anlamlı bir ilişkinin varlığının tespit edildiği ifade edilmiştir (Kaygın vd., 2017: 197). Bu verilerin aksini söyleyen bir çalışma 2014 yılında, Baysal ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Presenteeism ve örgütsel bağlılık ilişkisini ele alan bu çalışma, Adnan Menderes Üniversitesi akademik personeli ile yapılmıştır. Araştırmada presenteeism ile örgütsel bağlılık arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı belirtilmiştir (Baysal vd., 2014: 150). Özmen'in 2011 yılında tekstil çalışanlarıyla yaptığı çalışma ise, örgütsel bağlılığın bazı alt unsurları ile (duygusal ve normatif bağlılık) presenteeism ilişkili olduğu, bazı unsurların (devamlılık bağlılığı) ilişkisinin bulunmadığı ifade edilmiştir (Özmen, 2011: 51).

Örgütsel bağlılık açısından veriler değerlendirildiğinde çalışanlar, örgütlerine güçlü bir aidiyet hissettiklerini belirtmiştir (%64,4). Katılımcıların hasta bile olsa verimli olarak çalışabileceğine büyük oranda inandığı görülmektedir. Çalışanların yarısından fazlası bu görüşü desteklemektedir. Bu durum ciddi bir presenteeism kaynağı olarak görülmelidir.

Bu veriler bize presenteeism çeşitli sebeplerle örgütlerde var olduğunu göstermektedir. Presenteeismi önlemeye yönelik eğitimler verilmesi ve çalışan ve yöneticilerin bilinçlendirilmesi gereklidir. Özellikle kronik rahatsızlıklar presenteeism önemli sebeplerindendir. Bu konuda yöneticilerin anlayışlı ve çözüm odaklı olması, çalışanla iş birliği yaparak çözüm bulmaya çalışması örgüt açısından daha yararlıdır. Örgütsel bağlılığın presenteeismi teşvik etmemesi adına çalışanlar bilgilendirilmeli, presenteeism yol açtığı mali kayıplar başta olmak üzere devamsızlık, zaman ve üretkenlik kaybı gibi sorunlara neden olduğu çalışanlara ve yöneticilere net olarak anlatılmalıdır. Değişik zamanlarda yapılacak yeni çalışmalarla örgütsel bağlılık ve presenteeism algısındaki değişim ve dönüşüm tespit edilebilir. Bu çalışmalar çözüm için aktif ve güncel çözümler konusunda yöneticilere ışık tutacak, yaşanan kayıpları engellemek adına bir yol haritası çıkarılmasına destek olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, A. A., Kaya Harmancı, Y. & Bayram, A. (2018). Algılanan Örgütsel Adalet ve İşte Var Olmama (Presenteeism) İlişkisinde Stresin Aracı Rolü. *Manas Journal of Social Studies* 7(2), 197-211.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. 7. Baskı. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Arslaner, E. & Boylu, Y. (2015). İş Hayatında Presenteeism: Otel İşletmeleri Açısından Bir Değerlendirme. *İşletme Araştırmaları Dergisi* 7(4), 123-136.
- Bayraktaroğlu, S. & Dosaliyeva, D. (2016). İşkolikliğin Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisi: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6(11), 9-28.
- Bayram, L. (2005). Yönetimde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Bağlılık. *Sayıştay Dergisi* 59, 125-139.
- Baysal Anik, İ., Baysal, G., Aksu, G. & Aksu, N. (2014). Presenteeism (İşte Varolmama Sorunu) ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Adnan Menderes Üniversitesi Akademik Personeli Üzerinde Bir Uygulama. *Electronic Journal of Vocational Colleges* 4(3), 134-152.
- Caverley, N., Cunningham, J. B. & Macgregor, J. N. (2007). Sickness Presenteeism, Sickness Absenteeism, and Health Following Restructuring in a Public Service Organization. *Journal of Management Studies* 44(2), 304-319.
- Cihangiroğlu, N., Teke, A., Özata, M. & Çelen, Ö. (2015). Mesleki Bağlılık ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin Analizi. *Gülhane Tıp Dergisi* 57(4), 367-372.
- Çelik, A., Çakıcı, A. B. & Fındık, M. (2015). Çalışma İlişkilerinde Algılanan Adaletsizlik ile Örgütsel Bağlılık, İşe Devamsızlık ve İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Sağlık Kurumları Örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 4(2), 159-170.

Çelik, R. & Çiçeklioğlu, H. (2018), İşkoliklik İle Presenteeism İlişkili Midir?. III. Uluslararası Mesleki ve Teknik Bilimler Kongresi, (21-22 Haziran 2018), Gaziantep. (Ed.). Emek, M. & Alimgereyev, Z., 209-224.

Çiçeklioğlu, H. & Taşlıyan, M. (2019). Eğitim Kurumu Çalışanlarının Presenteeism (İşte Var Olamama) Algılarının Performanslarına Olan Etkisi ve Sosyo-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 14(20), 22-53.

Çiftçi, B. (2010). İşte Var Ol(Ama)Ma Sorunu ve İşletmelerin Uygulayabileceği Çözüm Önerileri. *Çalışma ve Toplum* 1, 153-174.

Çiftçi, D. Ö., Meriç, A. & Meriç, E. (2018), Presenteeism (İşte Var Olamama) ve Örgütsel Özdeşleşme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science* 5(24), 303-320.

Çoban, Ö. & Harman, S. (2012). Presenteeism: Nedenleri, Yarattığı Örgütsel Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Alanyazın Taraması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 12 (23), 157-178.

Demirbulat, Ö. G. & Bozok, D. (2015). Presenteeism (İşte Varolamama) ile Yaşam Doyumu, Fiziksel ve Ruhsal İyilik Halinin Etkileşimine Yönelik Seyahat Acentası İşgörenleri Üzerinde Bir Araştırma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 1, 7-13.

Demirgil, Z. & Mücevher, M. H. (2017). Meslek Yüksekokullarında Presenteeism: İdari ve Akademik Personel Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 237-253. doi: 10.20875/Makusobed.307519.

Erbaş, K., ve Yeşiltaş, M. (2017). Presenteeizm ile Duygusal Bağlılık Arasındaki İlişki: Seyahat Acentaları Üzerine Bir Uygulama. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21(1), 121-135.

Erdem, R. (2007). Örgüt Kültürü Tipleri ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Elazığ İl Merkezindeki Hastaneler Üzerinde Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 2(2), 63-79.

Ertürk, E., Erdirencelebi, M. & Gökce, Ş. (2017). Çalışanların Yaşadığı Presenteeism ve İş Yaşam Dengesi Arasındaki İlişki. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 193-203.

Gül, H. (2003). Davranışsal Bağlılık Yaklaşımı ve Değerlendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi* 10(1), 73-83.

Güven, A. & Kaplan, Ç. (2017). Belediye Çalışanlarının Mobbing Algısının Örgütsel Bağlılıkları Üzerine Etkisi. *The Journal of Academic Social Science Studies* 64, 303-315.

Hanaysha, J. (2016). Examining the Effects of Employee Empowerment, Teamwork, and Employee Training on Organizational Commitment. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 229, 298-306.

Hoş, C. & Oksay, A. (2015). Hemşirelerde Örgütsel Bağlılık ile İş Tatmini İlişkisi. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences* 20(4), 1-4.

Johns, G. (2010). Presenteeism in the Workplace: A Review and Research Agenda. *Journal of Organizational Behavior* 31(4), 519-542.

Karagöz, Y. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği*. 2 Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kaygın, E., Kerse, G. & Yılmaz, T. (2017). Kamu Çalışanlarında Örgütsel Bağlılık ve Presenteeism Arasındaki İlişki: Kars İl Örneği. *Ombudsman Akademik* 3(6), 182-204.

- Koçoğlu, M. (2007). İşletmelerde Presenteeism Sorunu ve İnsan Kaynakları Yönetimi Çerçevesinde Mücadele Yöntemleri. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 219313.
- Levin-Epstein, J. (2005). Presenteeism and Paid Sick Days. Erişim Adresi: <https://clasp.org/sites/default/files/public/resources-and-publications/files/0212.pdf>
- Naktiyok, A. & Karabey, C. N. (2005). İşkoliklik ve Tükenmişlik Sendromu. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 19(2), 179-198.
- Özmen, G. (2011). Presenteeizm ile Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Tekstil Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 289426.
- Schultz, A. B. & Edington, D. W. (2007). Employee Health and Presenteeism: A Systematic Review. *Journal of Occupational Rehabilitation* 17(3), 547-579.
- Seçkin, A. İ. & Çakmak, Y. Y. (2019). Presenteeizm ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Spor Genel Müdürlüğü Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *BMIJ* 7(4), 1291-1310, doi: <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v7i4.1158.v7i4.1158>.
- Selamat, N., Nordin, N. & Adnan, A. A. (2013). Rekindle Teacher's Organizational Commitment: The Effect of Transformational Leadership Behavior. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 90, 566-574.
- Ulu, S., Özdevecioğlu, M. & Ardic, K. (2016). Kişilik Özelliklerinin Hasta İken İşe Gelme (Presenteeizm) Davranışı Üzerindeki Etkileri: İmalat Sanayiinde Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 47, 167-181.
- Uygur, A. ve Cankül, I. (2017). Presenteeisme Kavramsal Bakış. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5(46), 78-96.
- Ülker, F. E. & Özdemir, G. (2016). İş Tatmininin Örgütsel Bağlılığa Olan Etkisi: Kooperatif İşletmeler Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi* 14(27), 331-352.
- Yalım, D. (2005). Hastayız Yine De Ofisteyiz. *İnsan Kaynaklarında Yeni Eğilimler*. (Ed.). Deniz Yalım. İstanbul: Hayat Yay.
- Yıldırım, N. & Benlier, O. C. (2016). Örgütsel Bağlılık Düzeyleri ve Tunceli İli Kamu Kurumu Çalışanlarında Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin Tespiti, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9(46), 878-883.
- Yıldız, H. & Yıldız, B. (2013), İş Yaşamında Presenteeism-Sözde Var Olma-Olgusu: Sağlık ve Verimlilik Açısından Önemi, 7. *Ulusal Sağlık ve Hastane İdaresi Kongresi Bildiri Kitabı*, 27-29 Eylül, 819-830.
- Yüceler, A. (2009). Örgütsel Bağlılık ve Örgüt İklimi İlişkisi: Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22, 445-458.
- GENİŞLETİLMİŞ ÖZET:** Problemin Tanımı: İnsanların ortak bir amaç için bir araya geldikleri yapılar olan örgütler, sahip olduğu insan gücünü iyi kullandıklarında her türlü rekabet ortamında varlığını devam ettirebilir. Günlerinin büyük bir bölümünü işyerinde geçiren çalışanların; dikkat eksikliği yaşamaları, hasta ve yorgun hissetmesi, örgütsel ve kişisel verimin düşmesine neden olur. Presenteeism ve örgütsel bağlılık örgüt performansını etkileyen faktörlerdendir. Örgütsel bağlılık, çalışanların iş verimlerini yükselten üretkenliklerini artıran önemli bir unsurdur. Hastalık ya da diğer tıbbi sorunlar sonucu çalışanın işlevlerindeki aksaklık ve azalma olarak kabul edilen presenteeism, verim ve üretkenlikte düşüştüğü kaynaklı maliyet kayıpları yanında çalışanın moralini, motivasyonunu ve sağlığını da olumsuz etkileyen bir sorundur. Farklı tanımları olan kavramı bazı yazarlar sanal kaytarma gibi zihinsel olarak işte var olmama davranışları ile

açıklasa da ağırlık olarak hastalığa rağmen işe gelerek verimsiz çalışmayı anlattığı kabul edilir. Bu çalışma, hastalık kaynaklı presenteeism davranışını ele almaktadır. Devamsızlıktan daha zararlı olduğu kavrandığından beri presenteeism ilgiyi üzerine çekmiş ve örgütsel maliyetinin boyutları, sebep, sonuç ve azaltılmasına yönelik çalışma ve araştırmalar artmıştır. Araştırmanın Amacı: Bu çalışma, kamu ve özel sektör çalışanlarının presenteeism ve örgütsel bağlılık düzey ve algıları ile ilgilenmenin yanı sıra örgütsel bağlılık ile presenteeism arasındaki ilişkinin belirlenmesini kapsar. Örgütsel bağlılık ile presenteeism demografik özellikler bağlamında ele alınması da çalışmanın amaçları arasındadır. Araştırmanın Yöntemi: Kamu ve özel sektör çalışanlarına yapılan bu çalışmada yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır. Çalışma literatür taraması ve Tokat ili örneğinde ampirik bir çalışmayı içermektedir. Anket iki bölümden oluşmaktadır. İlk olarak çoklu ölçek kapsamında 31 soru yöneltilmiştir. Bu bağlamda katılımcılara 5'li Likert Ölçeği bağlamında ifadeler verilmiştir. Anket kamu ve özel sektör çalışanları ile yüz yüze yapılmış ve sonuçlar bilgisayar ortamında analiz edilerek tablolar halinde yorumlanmıştır. Çalışmanın ana kütlesi Tokat ilinde bulunan kamu ve özel sektör kuruluşlarıdır. 415 denekle anket yapılmış, eksik ve hatalı anketler elendikten sonra toplam 394 adet anket değerlendirmeye alınmıştır. SPSS programı ile analizler yapılmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin demografik durumlarına göre sorulara verdikleri cevapların ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek için frekans, ki-kare (Pearson Chi square Test) analizi yapılmıştır. Bu analizlerin sonucu elde edilen istatistiksel bulgu ve yorumlar tablolar eşliğinde sunulmuştur. Araştırma sonucu elde edilen verilerin güvenilirliğini tespit etmek amacıyla geçerlilik ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. Yapılan güvenilirlik analizinin sonucu, Cronbach Alpha değeri 0,868'dir. Çalışmanın literatür taraması internet ortamındaki makalelerin yanı sıra basılı kitap ve dergi gibi kaynakları kapsamaktadır. Hem İngilizce hem de Türkçe literatür taranmış ve konuya dair yapılan çalışma ve araştırmalardan yararlanılarak gerek örgütsel bağlılık gerekse presenteeism kavramları anlatılmaya çalışılmıştır. Tartışma, Sonuç ve Öneriler: Araştırmanın evreni, kamu ve özel sektör çalışanları ile sınırlıdır. Bu çalışma daha önce yapılan çalışmalardan yararlanmakla birlikte konunun kavranması için güncel veriler sunmaya çalışmış, araştırmaya konu olan kavramlara dair güncel bir durum tespiti yapmayı amaçlamıştır. Sektörler açısından katılımcıların yarısı kamuda diğer yarısı ise özel sektörde çalışmaktadır. Erkeklerin katılım oranı kadınlardan yüksektir. Veriler doğrultusunda şu sonuçlara varılmıştır:

- Çalışanların örgütlerine bağlılık düzeylerinin yüksek olduğunu görülmektedir.
- Çalışma analizleri, çalışanların genel olarak presenteeism davranışı sergilediklerini göstermiştir.
- Örgütsel bağlılık açısından veriler değerlendirildiğinde çalışanlar, örgütlerine güçlü bir aidiyet hissettiklerini belirtmiştir.
- Verilerin geneli çalışanların örgütlerine bağlılık duyduklarını ve presenteeism davranışı sergilemelerinin, örgütsel bağlılık ile yakından ilgili olduğunu göstermiştir.

Tokat ili kapsamındaki sınırlı sayıdaki kamu ve özel sektör çalışanları ile yapılan bu araştırma, presenteeism örgütsel bağlılık kaynaklı davranışlar nedeni ile gerçekleştiğini göstermiştir. Çalışma gerek örgütler gerekse işletmelerde örgütsel bağlılık ve presenteeism davranışının nasıl algılandığını ortaya koymuştur. Çalışanların çoğu örgütlerine bağlılıklarını ifade eden yargı cümlelerini desteklemiştir. Çalışanlar genelde presenteeism örgüte zarar vermediğini düşündüklerini belirtmiştir. Örgütünde kendini evinde gibi hissedenler yüksek bir orana sahiptir. Katılımcıların hasta bile olsa verimli olarak çalışabileceğine büyük oranda

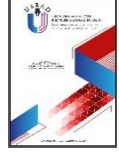
inandığı görülmektedir. Çalışanların yarısından fazlası bu görüşü destekleyen cümleleri onayladıklarını belirten cevaplar vermişlerdir. Presenteeism'in bir sorun olarak kabul edilmeli, tespiti ve önlenmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Performansı zayıflatan hastalık ve tıbbi sorunların yaygınlık düzeyinin belirlenmesi, presenteeism kaynaklı üretkenlik kaybının hesaplanmasını sağlayabilir. Presenteeismi önlemeye yönelik eğitimler verilerek çalışan ve yöneticilerin bilinçlendirilmesi de gereklidir. İşten çıkarılma korkusu, yaşanabilecek ücret kesintileri, yönetici ya da iş arkadaşlarından çekinme, örgüte duyulan bağlılık gibi etkenler presenteeisme neden olabilmektedir. Hata oranındaki artış, hizmet kalitesinin düşmesi, müşteri memnuniyetinde azalma ve yeni fikir üretmemeye ise, presenteeism'in sebep olduğu negatif sonuçlardır. Değişik zamanlarda yapılacak yeni çalışmalarla örgütsel bağlılık ve presenteeism algısındaki değişim ve dönüşüm tespit edilebilir. Bu çalışmalar çözüm için aktif ve güncel çözümler konusunda yöneticilere ışık tutacak, yaşanan kayıpları engellemek adına bir yol haritası çıkarılmasına destek olacaktır.

EXTENDED ABSTRACT: Definition of the Problem: Organizations, which are structures where people come together for a common purpose, can continue existing in any competitive environment when they use their manpower well. When employees, who spend most of their days at work, experience lack of attention, feeling sick and tired will cause a decrease in organizational and personal efficiency. Presenteeism and organizational commitment are among the factors affecting organizational performance. Organizational commitment is an important element that increases the productivity of employees and increases their work efficiency. Presenteeism, which is accepted as the disruption and decrease in the functions of the employee as a result of illness or other medical problems, is a problem that negatively affects the morale, motivation and health of the employee, as well as the financial losses due to the decrease in efficiency and productivity. Although some authors explain this concept, which has different definitions, with behaviors such as cyberloafing, not being present at work mentally, it is accepted that it mainly refers to unproductive work by coming to work despite illness. This study deals with the behavior of disease-induced presenteeism. Ever since it was perceived to be more harmful than absenteeism, presenteeism has attracted attention; while studies and researches on extension of it on organizational cost, its cause, effect and ways of reducing it have increased. Purpose of the Study: This study covers the determination of the relationship between organizational commitment and presenteeism, as well as dealing with the level and perceptions of presenteeism and organizational commitment of public and private sector employees. Addressing organizational commitment and presenteeism in the context of demographic characteristics is also among the aims of the study. Method of the Study: In this study conducted with public and private sector employees, the face-to-face survey method was used by the researcher themselves. The study includes literature review and an empirical study in the case of Tokat province. The survey consists of two parts. First, 31 questions were asked within the scope of the multiple scale. In this context, statements were given to the participants within the scope of the 5-point Likert Scale. The survey was conducted face to face with public and private sector employees and the results were analyzed in the computer environment and interpreted in form of tables. The main body of the study is the public and private sector organizations in the province of Tokat. Surveys were conducted with 415 subjects, and after eliminating the missing and incorrect surveys, a total of 394 surveys were evaluated. Analyzes with SPSS were made. Frequency, chi-square (Pearson Chi-square Test) analysis was performed to determine whether there was a significant difference between the averages of the answers given to the questions according to the demographic status of the participants. Statistical findings and comments

obtained as a result of these analyzes are presented with tables. The validity and reliability analysis was conducted to determine the reliability of the data obtained as a result of the research. As a result of the reliability analysis, the Cronbach Alpha value is found to be 0.868. The literature review of the study includes resources such as printed books and magazines as well as articles on the internet. Both English and Turkish literature were searched and the concepts of both organizational commitment and presenteeism were tried to be explained by making use of the studies and researches on the subject. Discussion, Conclusion and Suggestions: The universe of the research is limited to public and private sector employees. This study, while benefiting from previous studies, tried to present up-to-date data for the comprehension of the subject, and aimed to make a current situation determination about the concepts that are the subject of the research. In terms of sectors, half of the participants work in the public sector and the other half in the private sector. The participation rate of men is higher than that of women. According to the data, the following conclusions were reached:

- It is seen that the level of commitment of the employees to their organizations is high.
- Study analyzes have shown that employees generally exhibit presenteeism behavior.
- When the data was evaluated in terms of organizational commitment, the employees stated that they felt a strong sense of belonging to their organization.
- Overall, the data showed that employees are committed to their organizations and presenteeism behavior is closely related to organizational commitment.

This research, which was conducted with a limited number of public and private sector employees in the province of Tokat, showed that presenteeism occurred largely due to organizational commitment-based behaviors. The study revealed how organizational commitment and presenteeism behavior are perceived in both organizations and businesses. Majority of the employees supported the judgment sentences expressing their commitment to their organization. Employees generally stated that they think that presenteeism does not harm the organization. Those who feel at home in their organization have a high rate. It is seen that the participants believe that they can work efficiently even if they are sick. More than half of the employees gave answers stating that they approved the sentences supporting this view. Presenteeism should be accepted as a problem, and studies should be carried out to detect and prevent it. Determining the prevalence of diseases and medical problems that impair performance can provide an estimate of productivity loss due to presenteeism. It is also necessary to raise awareness of employees and managers with trainings to prevent presenteeism. Factors such as fear of being fired, possible wage cuts, fear of managers or colleagues, and commitment to the organization can cause presenteeism. The increase in error rate, decrease in service quality, decrease in customer satisfaction and inability to generate new ideas are also negative results caused by presenteeism. The change and transformation in the perception of organizational commitment and presenteeism can be determined with further studies. These studies will shed light on the managers about active and up-to-date solutions for the solution and will support the preparation of a road map in order to prevent the losses experienced.

LÜKS MARKA DEĞERİ ALGISININ SADAKAT OLUŞUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

THE EFFECT OF LUXURIOUS BRAND VALUE PERCEPTION ON LOYALTY
FORMATION

Ceyda DENEÇLİ

Prof. Dr., Nişantaşı
Üniversitesi, Yeni
Medya ve İletişim,
İstanbul/Türkiye.
Prof. Dr., Nişantaşı
University, New Media
and Communication,
Istanbul/Turkey.
ceyda.denecli@nisantasi
.edu.tr

ORCID ID: 0000-
0001-7458-9573

Öykü Ezgi YILDIZ BALABAN

Doç. Dr., İstanbul
Kültür Üniversitesi,
İletişim Sanatları,
İstanbul/Türkiye.
Assoc. Prof. Dr.,
İstanbul Kültür
University,
Communication Arts,
Istanbul/Turkey.
e.yildiz@iku.edu.tr

ORCID ID: 0000-
0001-7363-9858

Sevda DENEÇLİ

Doç. Dr., Nişantaşı
Üniversitesi, Yeni
Medya ve İletişim,
İstanbul/Türkiye.
Assoc. Prof. Dr.,
Nişantaşı University,
New Media and
Communication,
Istanbul/Turkey.
sevda.denecli@nisantasi.
edu.tr

ORCID ID: 0000-
0002-6749-0038

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1126039

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 12.01.2021

Kabul Tarihi / Date Accepted: 12.07.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Deneçli, C., Yıldız Balaban, Ö. E.,
Deneçli, S. (2022). Lüks Marka Değeri Algısının Sadakat Oluşumu Üzerindeki Etkisi.
USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi 4(9), 763-782.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

intihal.net

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Günümüzde her geçen gün daha da artan rekabet koşulları markaların tüketicilerini sadık hale nasıl getirebilecekleri sorunsalını ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda bu araştırmada tüketicilerin lüks marka parfümlere yönelik değer algılarının marka sadakati oluşumundaki etkisini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırma sosyal medya üzerinde kolayda örnekleme yöntemiyle ulaşılmış 368 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ancak lüks marka parfümü 0-1 yıl arası kullananlar ve katılımcının belirtmiş olduğu parfüm markasının ankette yer alan listede olmayan 47 kişinin verdiği cevaplar analize dahil edilmeyip, analizler 321 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Tüketicilerin lüks marka yönelik marka sadakat düzeyi ile lüks parfüm markalarına yönelik algıları arasındaki ilişkiyi incelemek üzere korelasyon analizi; tüketicilerin lüks marka parfüme yönelik sadakat düzeyleri üzerinde etkili olan değer algısı boyutlarını belirlemek amacıyla ise çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçları lüks markalara yönelik değer algısı boyutları olan fonksiyonel, deneyimsel ve sembolik boyutları içinden fonksiyonel değer (Standart Beta=0,30 p=0,00<0,01) ve deneyimsel değer (Standart Beta=0,31 p=0,00<0,01) boyutlarının tüketicinin lüks marka parfüme yönelik sadakat düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Lüks Marka, Marka Sadakati, Algı

Abstract: Today, competition conditions that are increasing day by day reveal the problem of how brands can make their consumers loyal. In this context, in this research, it is aimed to reveal the effect of consumers' value perceptions towards luxury brand perfumes on the formation of brand loyalty. The research was carried out on 368 people who were reached by convenience sampling method on social media. However, the answers of 47 people who use luxury brand perfumes between 0-1 years and the perfume brand specified by the participant is not on the list in the survey were not included in the analysis, and the analyzes were carried out on 321 people. Correlation analysis was used in order to examine the relationship between consumers' level of brand loyalty towards luxury brands and their perceptions of luxury perfume brands. Multiple regression analysis was used to determine the dimensions of value perception that affect consumers' loyalty levels towards luxury brand perfumes. Research results include functional value (Standard Beta=0.30 p=0.00<0.01) and experiential value (Standard Beta=0.31 p=0.00) among functional, experiential and symbolic dimensions of value perception for luxury brands dimensions have a significant effect on the consumer's loyalty level towards luxury brand perfume.

Key Words: Luxury Brand, Brand Loyalty, Perception

GİRİŞ

Zaman ve mekâna göre değişime uğrayan lüks kavramı devingen ve göreceli bir kavram olarak tarihin akışı içinde çok farklı ürün ve hizmetlere karşılık gelmiştir. Toplumsal sınıflar arasındaki sınırı belirleyen lüks mallar çağlar boyunca statü sembolü olarak varlık göstermiştir. Örneğin Orta Çağ Avrupası'nda baharatlar bu dönemin bireyleri için bir haz kaynağı olduğu kadar erişilmesi kolay olmayan ürünler olarak ayrıcalıklı sınıfların toplumsal yaşamdaki söz konusu konumlarını gösteren lüks simgesine de dönüşmüştür. Orta Çağ Avrupası'nda krallara sunulan bir armağan olan baharattan günümüze doğru geldikçe lüks kavramına karşılık gelen ürün ve hizmetlerin zamana ve coğrafyalara bağlı olarak nasıl bir değişim izlediği ve çeşitlilik içerdiği de görülmektedir (Schivelbusch, 2012: 12-18). Farklı olana sahip olmanın toplum içinde kişiye sağladığı prestij

duygusunu ve diğerleri tarafından kıskanılmanın kişiye sağladığı duygusal tatmin bireylerin farklı olana sahip olmak için sürekli motive olmalarını sağlamaktadır.

Kolektif toplumlardan bireyciliğin ön plana çıktığı kapitalist toplumlara doğru evrilen ülkelerde bireyler kimliklerini ifade edebilmek kitlelerin arasında kaybolmadan benliklerini sergileyebilmek adına her gün daha fazla tüketmek için birbirleriyle bir rekabet içine girmişlerdir. Söz konusu bu ortamda erişilebilen lüks kategorisindeki mal, hizmet ve markalar daha fazla önem taşımaya başlamıştır. Geçmişte toplumsal statü farkına işaret edecek ürün ve hizmetler sınırlı düzeydeyken ve toplumsal sınıflar arasında böyle bir rekabet daha sınırlıyken günümüze gelindiğinde lüks kategorisindeki ürün ve hizmetlerin çok daha büyük çeşitlilikte tüm toplumsal sınıflara mensup bireylerin dikkatini çektiğini söylemek mümkündür. Kitleler arasında fark edilmek, kimlik sahibi olmak, ayrıcalık edinmek için bireyler çeşitli lüks markalara başvurmakta ve bu markalardan anlam ödünç almaktadır. Markaların sembolik anlamlarını tüketen bireyler, daha özgün ve nadir bir ürün ya da hizmetten yararlanma yanılsamasıyla kendi toplumsal üstünlüklerini diğerlerine gösterme çabası içine girmektedirler. Süreklilik teşkil eden bu durum bir döngü gibi çeşitli toplumsal sınıfların birbirlerini hiç durmaksızın takibi biçiminde devam etmektedir. Toplumlarda tanınmış, kanaat önderi olarak bilenen birinin kullandığı ürün ve hizmetler diğer bireyleri de aynı ya da benzer ürün ve hizmetlerden yararlanmaya teşvik etmektedir. Tüm bunların ışığında çalışmada lüks tüketim bağlamında, Türkiye'deki lüks parfüm markalarına yönelik algının marka sadakati üzerindeki etkisi irdelenecektir.

Lüks Kavramı ve Lüks Marka Algısı

Tarihte ilk olarak farklı kültürlerce kutsallığına inanılan mekanlarda tanrıların merhametini elde etmek için zenginliklerin tanrılara feda edilmesi şeklinde rastlanan lüks düşüncesi daha sonları toplumların aristokrat sınıflarının toplumsal konumlarının bir göstergesi biçimine gelmiştir (Kapferer, 2012: 454). Lüksün asıl işlevi ve varoluş nedeni, eski uygarlıklarda soyluların ve aristokratların, toplumsal yaşamdaki üstünlüklerini ispatlamak ve toplumda daha az ayrıcalıklı olan diğer toplumsal sınıflarla aralarındaki mesafeyi korumak amacıyla gösterişli bir tüketim yoluna başvurmalarıdır (Okonkwo, 2009: 303).

Geçmişte toplumsal sınıfların ve tabakalaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan lüks kavramı günümüzde ise paradigmatik değişimler sonucunda daha önce var olmadığı coğrafyalarda ve ülkelerde toplumsal tabakalaşmanın bir sonucu olarak değil, toplumsal tabakalaşmaya neden olacak şekilde varlık göstermeye başlamıştır (Kapferer, 2012: 454). Modern toplumlarda toplumsal sınıflar arasındaki sınıfsal farklılıkların bir göstergesi olarak kabul gören lüks kavramına karşılık gelen nesnelere süreç içinde değişse de lüks kavramına genel olarak bakıldığında bireylerin gereksinimlerinin dışında kalan özgün olma, prestij sahibi olma ve benzeri ayırt edici kavramlarla eşdeğer biçimde algılandığı görülmektedir.

Etimolojik olarak bakıldığında "aşırı bolluk, aşırılık, gereksinimlerin ötesinde" biçimde tanımlanan (Kapferer, 2014: 372) ve bereketli anlamına da gelmekte olan lüks sözcüğü Hint-Avrupa kökenli olup, Latince "luxus" sözcüğünden gelmektedir (Chevalier ve Mazzalovo, 2012: 3). Akışkan özelliğe sahip, zamana ve kültüre bağlı olarak değişime uğrayan bir kavram olan lüks; geçmişte şampanya, havyar, tasarım kıyafetler ve spor araba gibi tüm toplumsal sınıfların kolaylıkla erişemediği çeşitli ürünlerle ilişkilendirilmekteyken, günümüzde ise dünyadaki kimi coğrafyalarda artan refah düzeyine bağlı olarak lüks, artık belli bir toplumsal kesimle ilişkilendirilmeyebilmektedir. Söz konusu bu coğrafyalarda bireyler, önceki kuşaklara kıyasla maddi olarak daha iyi koşullar altında yaşamlarını sürdürmektedirler. Tüm bu nedenlerden ötürü günümüzde söz konusu şartlar içinde bireyler için deneyimin artan önemiyle birlikte bireyler kişisel tatmin sağlamak amacıyla kültürel değişim konusunda bir eğilime sahip olabilmektedir. Bu bağlamda, lüks kavramının maddi değerden çok deneyim ve özgünlükle ilgili olduğu söylenebilir (Yeoman, 2011: 47). Gerek maddi değeri yüksek ve kolaylıkla sahip olunamayan nesnelere gerekse yaşamda kazanılan deneyimlerle ilişkilendirilebilen lüks, çağımızda özellikle markaların tüketicileri cezbetmek için başvurduğu bir kavramdır.

Günümüze gelindiğinde ise pazarlama uzmanları tarafından markaları farklılaştırmanın ve müşterilerin dikkatini çekmenin bir yolu olarak yaygın olarak kullanılan lüks kavramının, toplumların "gerekli" olarak tanımladıklarının dışında "gereksiz olan her şey" biçiminde ifade edildiği ve bu sebepten ötürü kavramın göreceli ve dinamik bir yapıya sahip olduğu söylenebilir (Quach ve Thaichon, 2017: 164).

Lüks markalar "nadir, özel, prestijli ve özgün olarak algılanan, çeşitli etkili sembolik değerler aktaran, tüketici deneyimleri yoluyla duygusal / hedonik değerler sunan yüksek kaliteli, pahalı ve gerekli olmayan ürünler ve hizmetler" olarak tanımlanabilir (Lee ve Watkins, 2016: 5753). Lüks markaların sıradan markalardan farkı, lüks markaların müşterilerine sunduğu algılanan değerde yatmaktadır (Mark, 2014: 255). Pazarlama ve marka oluşturmadaki stratejiler aracılığıyla lüks markalar, tüketicinin bilinçaltında yer edinmekte ve marka gücü, farklılaşma, ayrıcalık, yenilik, işçilik, birinci sınıf fiyatlandırma ve yüksek kalite gibi temel özelliklere sahip olmaktadır (Som ve Blanckaert, 2015: 6). Tüketicilerin zihninde yüksek fiyat, kalite, estetik, nadide ve olağandışılıkla ilgili çağrışımlarla ilişkilendirilen ve sembolik değerleri öne çıkan lüks markalı ürünler sosyal tabakalaşmadaki tarihsel kökleri nedeniyle genellikle statü sembolü olarak görülmektedir (Turunen, 2018: 89-90).

Tüketicilerin lüks markalara ilgi göstermesinin ardında basit bir biçimde materyalist bir yaklaşımdan ya da yüzeysel bir biçimde mülk edinebilme motivasyonundan daha güçlü nedenlerin de yer aldığı söylenebilir. Tüketiciler bu motivasyonların yanı sıra markaların ürünlerinin sahip oldukları ender rastlanan ustalık isteyen özellikleri, markaların değeri ve markaların belli bir ülke ile özdeşleştirilmesi gibi nedenlerle de lüks kategorisindeki markalara

yönelebilmektedirler. Tüm bu nedenlerden ötürü lüks tüketimin çok boyutlu farklı unsurlardan oluşan bir süreç olduğunu söylemek mümkündür. Lüks tüketim bu bağlamda; finansal, işlevsel, bireysel ve sosyal değer bileşenlerinden oluşmaktadır (Consuegra vd., 2019: 104).

Lüks mallar ya da statü malların kullanımında söz konusu malların işlevsel faydalarından çok, sergilenebilir olmaları ve bu lüks mallara sahip olanlara sağladığı düşünülen prestij öne çıkmaktadır (Nia ve Zaichkowsky, 2000: 486). Bu bağlamda çeşitli kuramcıların, düşün insanların lüks ürünlerin sembolik anlamı ve bireylerin söz konusu ürünleri tüketme konusundaki motivasyonları hakkındaki yaklaşımları da önem taşımaktadır.

Pierre Bourdieu'ya göre lüks bir marka satın almak bireyin sosyal konumunu ifade etmesinin bir yoludur. Lüksü temelde sosyal iletişim çerçevesinde tanımlayan Bourdieu toplumda daha yüksek sosyal konuma sahip bireyler için lüksün bir gereklilik olduğunu ve toplumsal bağlamda sembolik farklılık yarattığını öne sürmektedir (Trigg, 2004: 402). Ekonomist Thorstein Veblen ise bireyin lüks ürünleri tüketerek saygınlık oluşturduğu ve bu şekilde toplumsal statü elde ettiğini ifade etmekte olup, sözü edilen bu statünün başkaları tarafından verildiğini, bu sebepten de statü nedeni lüks malların satın alınması ve mülkiyetinin özelden çok kamusal eğilimli olarak gerçekleştiğini öne sürmektedir (Truong, 2010: 656). Jean Baudrillard da benzer bir yaklaşıma sahiptir. Ona göre, kullanım değerleri ile değişim değeri arasında parçalanmış olan nesnelere aracılığıyla sosyal bir anlam elde etmek amacıyla sembolik değişim gerçekleşmekte olup (Allan, 2011: 303-304), bu bağlamda postmodern toplumda bireyler sembolik anlamları doğrultusunda ürünleri tüketmektedirler. Lüks ürünlerin, tüketim kültürünün toplumsal yaşamdaki etkilerini irdeleyen söz konusu kuramcıların da ifade ettiği gibi lüks ürünler, statü, saygınlık oluşturmada, toplumsal sınıflar arasındaki sınırın belirginleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çağımızda lüks markaları, ürünleri tercih ederken toplumsal, kültürel kimi özellikler etkili olabilsede özünde lüks markalar, çağdaş bireyler için imaj oluşturma sürecinde onlara gereken sembolik anlamları oluşturmaktadır.

Postmodern toplumda bireyler, göstergelerin ve imgelerin temsil ettiklerinden daha önemli hale geldiği bir dünyada yaşamakta olduklarından söz konusu göstergelerden ve imgelerden güçlü bir şekilde etkilenmektedirler. Tüm bu nedenlerle çağdaş toplumlarda tüketiciler markaların, ürünlerin sahip oldukları imgelemi tüketirken söz konusu imajların anlamına odaklanmamaktadırlar (Atwal ve Williams, 2017: 47). Lüks kavramının merkezinde yer alan "statü" sembolü, markaların varlık göstermesinden önce, mevcut malların bolluğu ve niceliğiyle ilişkilendirilmekteydi. Zaman içerisinde markasız ürünlerden haz ve konfora olanak sağlayan lüks markalı ürünlere geçişle birlikte bireylerin bu markalara ait ürünleri tüketerek toplumsal yaşamda itibar sağlayıp sosyal sınıflarını ifade edebildikleri görülmektedir (Shukla ve Purani, 2012: 1418; Turunen, 2018: 31-32).

Genel olarak başarı kavramıyla ilişkilendirilen lüks kavramı, iktidarın kazanılmasının, güç elde edilmesinin sembolik ve hazcı bir karşılığı haline gelmektedir. Logolar ve markalar yüksek tanınırlığı sağlayarak güç mücadelelerinde galip gelenin hak kazandığı aldığı bir ganimet, ödül gibi işlev görmektedir. Lüks ürünler nadir olma özelliğiyle diğer ürünlerden ayırt edici özellikler göstermektedir. Seri ürünlerin üzerinde yer alan logolar ise, ürünlere ek bir ruh ve anlam katarak ve tüketiciyi çekmek için yardımcı bir araç görevi görmektedir (Kapferer ve Bastien, 2009: 77).

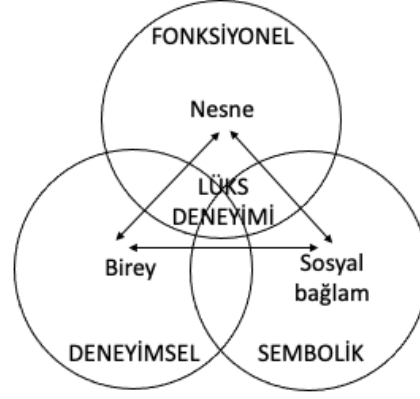
Lüks markalar, sıradan tüketim mallarından farklı olarak tüketicilerle iletişim kurarken, onların arzularına seslenerek, hayal kurmalarını sağlamaktadır. Bunun sebebi lüks markaların tek amacının sıradan mallar gibi satış yapmak olmaması aynı zamanda tüketicilerin arzularına seslenerek markanın değerini güçlendirme amacını da taşımalarıdır (Ramchandani ve Coste-Manière, 2012: 89). Tüketicilerin genel olarak markalara yönelik algıları ve lüks kategorisindeki markalara yönelik algılarının onların markalara ilişkin yaklaşımları üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Markalar satış amacını gerçekleştirmenin yanında tüketicilerle kurdukları iletişimi güçlendirerek, tüketicilerle bir bağ kurma ve onlarda sadakat durumu oluşturma çabasındadır. Bu çerçevede tüketicilerin markaların kendileri için sağladığını düşündüğü çeşitli yararlar onların eyleme geçmesinde ve var olan ilişkilerini sürdürmesinde etkili olabilmektedir.

Markaya Yönelik Değer Algısı ve Marka Sadakati

Sayfa | 768

Kendi ait bir kültürü ve kimliği olan lüks kavramı bireylerin tüketim ve satın alma isteklerini ve süreçlerini yönlendirerek belirli bir yaşam tarzının oluşmasına neden olmaktadır. Lüks markalar sahip oldukları artı kimlik katmanı ve değer sistemiyle, bireylerin belirli bir markanın lüks olduğunun gösterge bilimsel olarak fark etmesini sağlarken bir yandan da lüks marka olarak kendi 'marka kimliğini' sergileyebilmektedirler (Larraufie ve Kourdoughli, 2014: 201). Tüketiciler kimliklerini ifade ederken lüks markaların kendilerine sağladığına inandıkları sembolik, fonksiyonel yararlar ve benzeri yararlar etkili olabilmektedir.

Tüketicilerin ürün veya hizmete yüklediği kişisel değer; tüketicilerin ürünün ya da hizmetin fonksiyonel, deneyimsel ve sembolik yararlar açısından kendileri için neler yapabileceğini düşünmeleri anlamına gelmektedir (Mozota, 2003: 85). Yararlara ilişkin gerçekleştirilen bu sınıflandırmada fonksiyonel yarar ürünün kendinde olan (kendi ile ilişkili) avantajları, sembolik yarar ürünün dışsal avantajları ve deneyimsel yarar ise ürünün ya da hizmetin tüketim avantajları ile ilişkilidir. Bu nitelik ve yarar çağrışımlarından bazıları, doğası gereği daha rasyonel veya bilişselken; diğerleri daha hissi ya da duygusaldır (Keller, 2012: 549).

Şekil 1: Lüksün Kapsamı (Turunen, 2018: 76)

Fonksiyonel değer, faydacı veya fiziksel performans kapasitesinden elde edilen ve algılanan faydadır. Fonksiyonel değer, tüketicinin seçiminde birincil itici güç olduğu varsayılmaktadır (Sheth vd., 1991: 160). Markaların fonksiyonel olmayan sembolik değeri, tüketicilerin markaların aktardıkları anlamları içselleştirerek kimliklerini ifade etmelerinde onlara olanak tanımaktadır. (Kwon vd., 2016: 459). Belirli markalar belirli insanlarla ve onların kimlikleri ile ilişkilendirildiğinden farklı değerleri ya da özellikleri yansıtmaktadırlar. Bu tür ürünleri tüketmek, tüketicilerin başkalarıyla ve hatta kendileri ile oldukları ya da olmak istedikleri insanı yani sahip olmak istedikleri kimlikleri iletebilecekleri bir araç niteliğindedir (Keller, 2012: 34).

Sayfa | 769

Markaların sembolik değeri temelde iki farklı biçimde tanımlanmaktadır. Bu tanımlamalardan ilki sembolik değer, tüketiciler tarafından algılanan öznel değer olduğu yönündedir. Söz konusu görüş doğrultusunda, tüketiciler markaları satın alarak statülerini ve de kimliklerini ifade edebilmektedirler. Sembolik değer, ikinci tanımlamasında ise ilk tanımlamadan farklı olarak bu değer fonksiyonel değer dışında kalan nesnel bir değer olduğu yönündedir (Qiu vd., 2017: 96).

Sembolik anlam ve işlevlerinin yanı sıra lüks markaların hazcı doğası, lüksün önemli bir belirleyicisi olarak kabul edilen deneyimsel değer boyutunu da kapsamaktadır (Turunen, 2018: 8). Marka ile etkileşimlerin öznel, sembolik, hedonik ve psikolojik yönlerini ifade eden deneyimsel değer ise, markayla ilgili çeşitli tüketici deneyimlerinin değerlendirilmesi anlamına gelmekte olup (Delgado Ballester vd., 2015: 1859) ürünün özellikleri ve faydaları doğrultusunda değil ürünün yaşattığı benzersiz ve ilginç deneyimler doğrultusunda (Keller, 2012: 209) oluşmaktadır.

Markaların tüketicilere sağladığı söz konusu bu yararlar, markanın gerek fonksiyonel gerek sembolik gerek deneyimsel değerine ilişkin tüketicilerde oluşan algı, tüketicilerin marka tercih sürecinde etkili olabilmektedir. Bu bağlamda markanın değerine yönelik algının beraberinde marka sadakatinin oluşturulmasında da önemli bir rolü olduğu söylenebilir.

Yüksek fiyat ve pazar payı marka değeri ile yakından ilişkilidir. Marka değeri ile ilişkili bu konular çeşitli yönlerden, müşterilerin tercih ettiği bir ürün ya da hizmetin yerine pazarlama çabaları aracılığıyla alternatif ürün ya da hizmetlerin kendilerine sunulmasına karşın, müşterilerin söz konusu çalışmalardan etkilenmeden sürekli olarak aynı markayı satın almayı sürdürmeleri davranışı (Oliver, 1999: 34) olarak tanımlanan marka sadakatine bağlı olup, marka karlılığını beraberinde getirmektedir.

Özellikle bir markaya sadık tüketiciler söz konusu markada diğer markalarda olmayan benzersiz bir değer olduğuna ilişkin bir algıya sahip olduklarından ve alternatif diğer markaların kendilerine sadık oldukları markanın sağlayabileceklerini veremeyeceğini düşünmelerinden ötürü sadık oldukları markaya daha fazla ödeme yapmayı göze almaktadırlar. Tüketicilerin markaya ilişkin algıladıkları bu benzersizlik markaya itimat etmek ile ilgili güvenilirlikten ya da tüketicilerin markayı kullanması ile ilgili olumlu etkiden gelmektedir. Diğer bir deyişle, aynı marka sadık tüketiciler tarafından tekrar tekrar satın alındığında marka sadakati daha büyük pazar payına yol açmaktadır. Özetle üstün marka performansının sonucunda büyük pazar payı ve yüksek fiyat avantajı yakalayan markalar, tüketici sadakatini elde edebilmektedirler (Chaudhuri ve Holbrook, 2001: 81).

Diğer taraftan Jansson-Boyd (2010: 42) çalışmasında, marka sadakatinin aynı markanın daha az çaba sarfedilerek tekrar satın alma gerçekleştirilmesi anlamına gelen eylemsizlikten farklı olduğuna dikkat çekmektedir. Bloemer ve Kasper (1995: 313) çalışmalarında marka sadakatini suni ve gerçek marka sadakati olmak üzere iki şekilde tanımlamaktadırlar. Sadakat kavramını tanımlarken tekrarlanan satın alma davranışı ve marka sadakati kavramı arasındaki farklılığa dikkat çekmişlerdir. Tekrarlanan satın alma davranışı fiili olarak markayı yeniden satın alma durumudur. Tekrarlanan satın almada tüketicinin markaya bağlılığı dikkate alınmadan sadece yeniden satın alma davranışının gerçekleşip gerçekleşmediği önemlidir. Diğer taraftan marka sadakatinin ise sadece tekrarlanan satın almayı içermediğini aynı zamanda bu davranışın gerçekleşmesi için bir takım öncüllerin olduğunu belirtmişlerdir. Gerçek marka sadakatini; markaya bağlılıkla sonuçlanan bir ya da daha fazla alternatif markalar kümesinde zaman içinde önyargılı, davranışsal bir tepki olarak psikolojik süreçlerin bir fonksiyonu olarak tanımlanmışlardır. Suni marka sadakatini ise bir ya da daha fazla alternatif markalar kümesi içinde zaman içinde önyargılı, davranışsal bir tepki olarak eylemsizliğin bir fonksiyonu olarak tanımlamışlardır. Özetle gerçek marka sadakati marka bağlılığına dayanırken, suni marka sadakati marka bağlılığına dayanmamaktadır, eylemsizliğe dayanmaktadır.

Tüm bunlar çerçevesinde günümüzde çok çeşitli ürünler ve hizmetler arasından tercihte bulunmak zorunda olan tüketicilerin ilgisini çekmede her geçen gün daha da zorlanan markaların tüketicilerin markalarına olan saadaktlerini sağlamada çaba sarfettikleri görülmektedir. Çalışmada özellikle lüks markalar

kategorisinde yer alan parfüm markalarına yönelik değer algılarından yola çıkılarak marka sadakatının sağlanması konusu incelenmiştir.

Amaç ve Yöntem

Rekabetin her geçen gün artmasıyla birlikte marka sadakati kurumlar için oldukça önemli ve dikkat edilmesi gereken bir konu haline gelmiştir. Marka sadakatının oluşması açısından tüketicinin markaya yönelik değer algısının önemini anlamaya yönelik gerçekleştirilen bu çalışmada markanın tüketicilere sağladığı sembolik, fonksiyonel, deneyimsel yararlar göz önünde bulundurularak lüks kategori içerisinde parfüm markaları ele alınmıştır. Bu doğrultuda bu araştırmanın amacı tüketicilerin lüks marka parfümlere yönelik değer algılarının marka sadakati oluşumundaki etkisini ortaya çıkarmaktır. Buna göre araştırmada test edilmek üzere aşağıda yer alan hipotez geliştirilmiştir.

H1: Tüketicilerin lüks marka parfümlere yönelik değer algılarının (a) fonksiyonel değer (b) deneyimsel değer (c) sembolik değer boyutları sadakat oluşumu üzerinde etkilidir.

Araştırma Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini lüks parfüm kullanan kişiler oluşturmaktadır. Literatür incelendiğinde pazarlama araştırmalarında "problem çözmeye yönelik gerçekleştirilen araştırmalarda tipik örnek hacminin 300-500 arasında olması gerektiği" ifade edilmiştir (Gegez, 2007: 239). Bu doğrultuda araştırmanın örneklemini kolayda örneklem yöntemiyle ulaşılması hedeflenen 300-500 kişi aralığında ulaşılacak olan lüks parfüm kullanıcıları oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama amacıyla anket uygulamasından yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu dört bölümden oluşmaktadır. Anket formunun birinci bölümünde katılımcıların hangi lüks marka parfümü kullandıkları ve bu parfümü kaç senedir kullandıklarına ilişkin sorular sorulmuş olup anketin diğer sorularını kullanmış oldukları bu lüks marka parfümü düşünerek değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırmaya Brand Finance Brandirectory sitesinde yer alan lüks markalar ve Global Powers of Luxury Goods 2020 listesinde yer alan lüks markalar arasından parfümü de olan 20 marka seçilmiştir (Brandirectory.com). Bu markalar dışında lüks parfüm markası kullanan katılımcıların da diğer seçeneğini işaretleyerek kendi kullandıkları parfümleri yazmaları istenmiştir.

Anket formunun ikinci bölümünde lüks marka parfümlere yönelik algılarını ölçmeye yönelik bir ölçek; üçüncü bölümde katılımcıların lüks marka parfüme yönelik sadakatlerini ölçmeye yönelik bir ölçek yer almaktadır. Anketin son bölümü ise katılımcıların demografik özelliklerine ve değerlendirmeleri üzerinde etkili olabilecek çeşitli unsurlara ilişkin soruları içermektedir.

Araştırmada katılımcıların tüketicilerin lüks marka parfümlere yönelik değer algılarını değerlendirmek amacıyla Hung ve diğerleri (2011) tarafından

geliştirilmiş ölçek kullanılmıştır. Ölçek fonksiyonel değer, deneyimsel değer ve sembolik değer olmak üzere toplam 3 boyutu ölçmektedir. Ölçek, 5’li Likert ölçeğinde (5: kesinlikle katılıyorum, 1: kesinlikle katılmıyorum) düzenlenmiş toplam 12 ifade içermektedir. Ölçekte fonksiyonel değer boyut altında 4 ifade yer almaktadır. Ancak ifadelerden biri olan “markanın ürünü el yapımıdır)” ifadesi araştırma kapsamında ele alınan lüks parfümlere uygulanamayacağından araştırma kapsamına dahil edilmeyip, fonksiyonel değer boyutu 3 ifade ile değerlendirilmiştir (örnek ifade: Bu markanın parfümü seçkindir). Ölçekte yer alan deneyimsel boyut toplam beş ifadeden oluşurken (örnek ifade: Bu markanın parfümü benzersizdir); sembolik değer boyutu ise toplam 3 ifade içermektedir (örnek ifade: Bu marka parfümü üst gelir sınıfına ait kişiler kullanmaktadır). Ölçekten alınan yüksek puan katılımcının ilgili boyutta olumlu bir değerlendirme yaptığını, düşük puan ise tam tersi bir durumu göstermektedir. Ölçek için gerçekleştirilen faktör analizi sonucu ölçeğin üç boyuttan oluştuğunu doğrulamaktadır (KMO=0,90 Bartlett’s Test $p<0,01$). Ölçek için hesaplanan Cronbach’s Alfa değerleri (fonksiyonel değer boyutu için 0,84; deneyimsel değer boyutu için 0,86; sembolik değer boyutu için 0,79) ölçeğin iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırmada katılımcıların kullanmakta oldukları lüks parfüm markalarına yönelik marka sadakat düzeylerini değerlendirmek amacıyla Kim, Park ve Han (2001) tarafından marka sadakatini tek bir boyutta değerlendirdiği ölçekten yararlanılmıştır. Ölçek, 5’li Likert ölçeğinde (5: kesinlikle katılıyorum, 1: kesinlikle katılmıyorum) düzenlenmiş toplam 4 ifade içermektedir (örnek ifadeler: “Bu markanın diğer ürünlerini ve hizmetlerini de satın alırım.”, “Bu markayı diğer markalara tercih ederim.”). Buna göre ölçekten elde edilen puanın yüksekliği kişinin kullanmakta olduğu parfüme yönelik yüksek sadakat düzeyine sahip olduğunu, düşük puan ise tam tersi bir durumu göstermektedir. Ölçek için gerçekleştirilen faktör analizi sonucu ölçeğin tek boyuttan oluştuğunu doğrulamaktadır (KMO=0,79 Bartlett’s Test $p<0,01$). Ölçek için hesaplanan Cronbach’s Alpha değeri 0,79’dir.

Katılımcılar

Araştırmada katılımcılardan Brand Finance Brandirectory sitesinde yer alan lüks markalar ve Global Powers of Luxury Goods 2020 listesinde yer alan lüks markalar arasından parfümü de olan 20 marka (Brandirectory.com) seçilerek hazırlanan lüks markaları içeren listeden kullanmış oldukları parfümün markasını işaretlemeleri istenmiştir. Katılımcıların, kullandıkları parfüm markasının ankette bulunmaması halinde isimlerini yazmaları istenmiştir. Ancak araştırmada katılımcıların kendi belirtmiş oldukları markanın bu listelerde yer almaması durumunda bu katılımcıların yanıtları araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Buna ek olarak araştırmada markaya yönelik sadakat ölçüleceğinden ve sadakatin belirli bir süre içinde oluşacağı düşünüldüğünden katılımcıların kullanmış oldukları parfümü kaç senedir kullandıkları sorulmuş olup, lüks marka parfümü 0-1 yıl arası kullananların da yanıtları araştırmaya dahil edilmeyerek

analizler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sosyal medya üzerinden kolayda örnekleme yöntemiyle ulaşılan 368 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ancak yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü analizler 321 katılımcının yanıtları dahilinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada anket formu çevrim içi bir anket sitesi üzerinde hazırlanmış ve anket linki çeşitli sosyal medya platformlarında paylaşarak katılımcılara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların %53'ü kadınlardan, %50'si ise 23-28 yaş aralığındaki kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların %61'i üniversite mezunu olup %41'inin gelir düzeyi 2.000 TL ile 3.999 TL arasındadır (Tablo 1).

Tablo 1: Demografik Veriler

Demografik Değişkenler		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	151	47
	Kadın	170	53
Yaş	17 – 22	59	18
	23 – 28	162	50
	29 – 34	37	12
	35 – 40	54	17
	41 ve üzeri	9	3
Eğitim	Lise	25	8
	Önlisans	30	9
	Üniversite	195	61
	Lisans Üstü	71	22
Gelir Düzeyi	1.000 TL - 1.999TL	111	35
	2.000 TL - 3.999TL	131	41
	4.000 TL - 5.999 TL	37	12
	6.000 TL ve üzeri	42	13

İstatistik Analizler

Araştırmada kullanılan ölçeklerin yapısal geçerliliğini belirlemek amacıyla faktör analizi ve güvenilirliğini belirlemek amacıyla ise Cronbach's Alpha analizi gerçekleştirilmiştir.

Parametrik testlerin yapılabilmesi için veri setinin normal bir dağılım göstermesi gerektiğinden verilerin normal dağılıp dağılmadığı test edilmiştir. Normallik testi için, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenmiş olup, normallik özelliğinin sağlandığı görülmüştür. Çarpıklık-basıklık değerinin +3, -3 aralığında olması verinin normal dağıldığını göstermektedir (Kline, 2011: 60-62). Çalışmada test edilen araştırma modelinin gözlenen değişkenlerinin çarpıklık değerlerinin -1,095 ile - 0.010 arasında, basıklık değerlerinin ise -0,832 ile 1.284 arasında olduğunun tespit edilmesi nedeniyle normallik özelliğinin sağlanmış olduğu söylenebilir. Bu nedenle analizler parametrik testler ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada marka sadakati ölçeğinden elde edilen sonuçların katılımcıların demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği iki kategorili değişkenlerde, iki ayrı grubun ortalamaları arasındaki farklılığı saptamak amacıyla kullanılan z testi ile test edilmiştir. Analize tabi tutulan veri sayısı 30'dan fazla olduğu için t testi yerine z testi kullanılmıştır (Bowen ve Starr, 1994: 372) İki'den fazla kategoriye sahip değişkenler ise tek yönlü ANOVA analizi ile test edilmiştir. ANOVA analizinde anlamlı farklılık bulunması halinde farklılığın hangi kategoriler arasında ortaya çıktığını belirlemek amacıyla post hoc testlerden Turkey HSD testi (Büyüköztürk, 2006: 48) kullanılmıştır.

Araştırmada tüketicilerin lüks marka parfümlere yönelik algılarının boyutları ile markaya yönelik sadakat düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Tüketicilerin lüks marka parfüme yönelik sadakat düzeyleri üzerinde etkili olan algılama boyutlarını belirlemek amacıyla ise çoklu regresyon analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada katılımcıların kullanmış oldukları lüks marka parfümleri kaç yıldır kullandıklarına ilişkin veriler aşağıda tabloda yer almaktadır (Tablo 2).

Tablo 2: Katılımcıların Kullanmakta Oldukları Lüks Marka Parfümü Kullanma Süreleri

n=321	Frekans	Yüzde
1-3 yıl arası	147	46
3-5 yıl arası	77	24
5 yıl ve üzeri	97	30

Araştırmada tüketicilerin lüks marka parfümlere ilişkin marka sadakatlerine yönelik elde edilen sonuca göre (Tablo 3) araştırmaya katılan tüketicilerin yüksek marka sadakatine sahip oldukları ortaya çıkmaktadır (O=3,63). Tüketicilerin lüks parfüm markalarına yönelik algıları değerlendirildiğinde ise, araştırmaya katılan tüketicilerin parfüm markasının iyi kaliteye sahip, köklü ve seçkin olduğunu düşündükleri (Fonksiyonel değer = 3,94); parfüm markasını benzersiz, nadir bulunan, etkileyici ve değerli olarak değerlendirdikleri (Deneyimsel değer = 3,77) ve parfümü çekici, dikkat çeken, pahalı ve üst sınıf kişiler tarafından kullanılan bir parfüm (Sembolik değer = 3,71) olarak tanımladıkları görülmektedir.

Tablo 3: Ölçeklerden Elde Edilen Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve Korelasyon Analizi Sonuçları

	O	SS	(1)	(2)	(3)	(4)
(1) Marka sadakati	3,63	0,80	1			
(2) Fonksiyonel değer	3,94	0,83	0,53* *	1		
(3) Deneyimsel değer	3,77	0,71	0,54* *	0,62* *	1	
(4) Sembolik değer	3,71	0,79	0,42* *	0,58* *	0,58* *	1

**p<0,01

Tüketicilerin lüks marka parfümlere yönelik marka sadakat düzeyi ile lüks parfüm markalarına yönelik algıları arasındaki ilişkiyi incelemek üzere korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre (Tablo 3); lüks marka parfümlere yönelik algılarını ölçmede kullanılan fonksiyonel değer (functional value), deneyimsel değer (experiential value) ve sembolik değer (symbolic value) olmak üzere toplam 3 boyutun da tüketicilerin lüks marka parfüme yönelik marka sadakati düzeyi ile anlamlı ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu ilişki pozitif yönde olup orta kuvvettedir ($0,40 < r < 0,70$). Buna göre tüketicinin lüks marka parfüme yönelik algıları fonksiyonel, deneyimsel ve sembolik değer olarak olumlu yönde arttıkça marka sadakat düzeyi de olumlu yönde artmaktadır. Diğer bir deyişle tüketicinin, lüks parfüm markalarını iyi kaliteye sahip, köklü, seçkin markalar olarak görmeleri ve bu parfümleri benzersiz, nadir bulunan, etkileyici, değerli çekici, dikkat çeken, pahalı ve üst sınıf kişiler tarafından kullanılan parfümler olarak değerlendirmeleri arttıkça bu parfümlere yönelik marka sadakati de olumlu yönde artmaktadır.

Tüketicilerin lüks markalara yönelik sadakatlerinin tüketicilerin demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiştir. Cinsiyet değişkeni iki kategorili olduğu için kategoriler arasındaki farklılık t testi ile (tabloda t/F sütununda Cinsiyet değişkeni için yer alan değer t değeridir), diğer değişkenler ikiden fazla kategoriye sahip olduğu için kategoriler arasındaki farklılıklar tek yönlü ANOVA analiziyle test edilmiştir (tabloda t/F sütununda Cinsiyet haricindeki değişkenler için yer alan tüm değerler F değeridir). Analiz sonuçlarına göre (Tablo 4) tüketicilerin lüks markalara yönelik sadakat düzeylerinin yaş değişkeninde anlamlı bir farklılık gösterdiği ancak diğer cinsiyet, gelir düzeyi ve eğitim değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği ortaya çıkmaktadır. Buna göre 40 yaş altındaki kişilerin lüks markaya ilişkin sadakat düzeylerinin 40 yaş üzerindeki kişilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde tüketicilerin lüks markalara yönelik değer algıları ve bu markalara yönelik sadakatleri ile ilişkili çıkmasının ya da tam tersi bir durumun katılımcıların yaş değişkeni dışında cinsiyet, eğitim ve

gelir düzeyi gibi demografik özelliklerinden bağımsız olarak ortaya çıktığını ileri sürmek mümkündür.

Tablo 4: Tüketicilerin Lüks Markalara Yönelik Sadakat Ölçeğinden Elde Edilen Sonuçların Katılımcıların Demografik Verilere Göre Farklılıkları

Demografik Değişkenler		O	SS	t/F	P
Cinsiyet	Erkek	3,53	0,84	0,51	0,48
	Kadın	3,71	0,76		
Yaş	17 – 22	3,59	0,68	3,58	0,01*
	23 – 28	3,70	0,84		
	29 – 34	3,51	0,86		
	35 – 40	3,67	0,60		
	41 ve üzeri	2,72	1,11		
Eğitim	Lise	3,70	0,69	0,17	0,32
	Önlisans	3,49	0,94		
	Üniversite	3,59	0,81		
	Lisans Üstü	3,77	0,74		
Gelir Düzeyi	1.000 TL - 1.999TL	3,62	0,71	0,82	0,48
	2.000 TL - 3.999TL	3,56	0,93		
	4.000 TL - 5.999 TL	3,70	0,54		
	6.000 TL ve üzeri	3,77	0,79		

*P<0,05

Tüketicilerin lüks marka parfüme yönelik sadakat düzeyleri üzerinde etkili olan değer algısı boyutlarını belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda (Tablo 5) anlamlı bir model elde edilmiştir (R=0,59 R²=0,35 F=57,71 p=0,00<0,01). Modelin tüketicinin lüks marka parfümlere yönelik değer algılarının tüketicinin lüks marka parfüme yönelik sadakat düzeyine etkisini açıklama gücü %36'dır. Modele göre lüks markalara yönelik değer algısı boyutlarından Fonksiyonel Değer (Standart Beta=0,30 p=0,00<0,01) ve Deneyimsel Değer (Standart Beta=0,31 p=0,00<0,01) boyutlarının tüketicinin lüks marka parfüme yönelik sadakat düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmaktadır (hipotez a ve b kabul, c ret). İki boyutun lüks marka parfüme yönelik marka sadakat

düzeıı üzerindeki etkisi pozitif yöndedir. Buna göre tüketicilerin söz konusu boyutlarda yapacakları olumlu değerlendirmeler artış gösterdikçe lüks marka parfüme yönelik marka sadakatleri de daha olumlu yönde olacaktır. Tüketicinin, lüks marka parfüm markalarını iyi kaliteye sahip, köklü, seçkin markalar olarak görmeleri ve bu parfümleri benzersiz, nadir bulunan, etkileyici, değerli ve çekici bulmaları marka sadakat düzeyini arttırmaktadır.

Tablo 5: Lüks Marka Parfümlere Yönelik Değer Algılarının Tüketicinin Lüks Marka Parfüme Yönelik Sadakat Düzeyine Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	B	Standart Hata	Standart Beta	T	P
(Sabit)	0,92	0,21		4,33	0,00**
Fonksiyonel değer	0,29	0,06	0,30	4,96	0,00**
Deneyimsel değer	0,35	0,07	0,31	5,12	0,00**
Sembolik değer	0,06	0,06	0,06	1,00	0,32

Bağımlı Değişken: Marka Sadakati

R=0,59 R²=0,35 F=57,71 p=0,00<0,01

**p<0,01

TARTIŞMA VE SONUÇ

Lüks kavramının ve lüks marka kavramının genel olarak ele alındığı çalışmada markaların tüketicilere sağladığı yararlar ve markaya yönelik değer algısının marka sadakati oluşmasındaki rolü incelenmiştir. Çalışma kapsamında bu amaç doğrultusunda seçilen lüks parfüm markaları ele alınarak söz konusu markalara yönelik marka sadakati oluşup oluşmadığı konusu markanın sağladığı kimi değerlerden yola çıkılarak yapılan anket çalışması aracılığıyla irdelenmiştir.

Çalışmada gerçekleştirilen korelasyon analizi aracılığıyla tüketicilerin lüks marka parfümlere yönelik marka sadakat düzeyi ile lüks parfüm markalarına yönelik algıları arasındaki ilişki ele alınmış olup, analize göre tüketicilerin lüks marka parfümlere yönelik algıları fonksiyonel, deneyimsel ve sembolik değer olarak olumlu yönde arttıkça marka sadakat düzeyinin de olumlu yönde arttığı görülmüştür. Farklı bir anlatımla tüketicinin, lüks marka parfüm markalarını kaliteli, seçkin markalar olarak algılamaları ve aynı zamanda lüks parfümleri eşsiz ve etkileyici ve toplumdaki sosyo-ekonomik olarak üst sınıflar diye nitelendirilebilecek kişiler tarafından kullanılan parfümler olarak değerlendirmeleri arttıkça söz konusu parfümlere yönelik marka sadakati de olumlu yönde artış göstermektedir.

Çalışmanın araştırma sonuçlarına göre; yapılan regresyon analiziyle tüketicilerin lüks marka parfümlerine yönelik değer algı boyutlarından fonksiyonel ve deneyimsel boyutların tüketicinin lüks marka parfüme yönelik sadakati

düzeyleri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre tüketicilerin lüks marka parfüm markalarını iyi kaliteye sahip, köklü seçkin markalar olarak görmeleri ve bu parfümleri benzersiz, nadir bulunan, etkileyici, değerli ve çekici, parfümler olarak değerlendiren kişilerin sadakatleri daha yükselmektedir.

Gelecekte bu konuya ilişkin araştırmalarda, farklı lüks marka ürün kategorilerine ilişkin fonksiyonel, deneyimsel ve sembolik değer algı boyutlarının tüketicinin markaya yönelik sadakati ile ilişkisinin incelenmesi önerilir. Bu şekilde elde edilen sonuçların farklı ürün kategorilerinde geçerliliği test edilmiş, olabilecektir.

KAYNAKÇA

Allan, K. (2011). *Contemporary Social and Sociological Theory: Visualizing Social Worlds*. 2. Ed., USA: Sage.

Atwal, G. & Williams, A. (2017). *Luxury Brand Marketing – The Experience Is Everything!*, içinde (Ed.). Jean-Noel Kapferer, Joachim Kernstock, Tim Oliver Brexendorf & Shaun M. Powell. *Advances in Luxury Brand Management* (43-57). Switzerland: Palgrave Macmillan.

Bloemer, J. M. M. & Kasper, H. D. P. (1995). The Complex Relationship Between Consumer Satisfaction and Brand Loyalty. *Journal of Economic Psychology* 16, 311-329.

Bowen, E. K. & M. K. Starr. (1994). *Basic Statistics for Business and Economics*. McGraw Hill, s. 372.

Büyüköztürk, Ş. (2006). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. 6. Basım. İstanbul: Pegem Yayınları.

Brandirectory. Erişim Adresi: <https://brandirectory.com/rankings/luxury-and-premium/table>

Chaudhuri, A. & Holbrook, M. B. (2001). The Chain of Effects from Brand Trust and Brand Affect to Brand Performance: The Role of Brand Loyalty. *Journal of Marketing* 65, 81-93.

Chevalier, M. & Mazzalovo, G. (2012). *Luxury Brand Management: A World of Privilege*. 2nd Ed. Singapore: John Wiley & Sons Singapore Pte.

Consuegra, D. M., Diaz, E., Gomez, M. & Molina, A. (2019). Examining Consumer Luxury Brand-Related Behavior Intentions in a Social Media Context: The Moderating Role of Hedonic and Utilitarian Motivations. *Physiology & Behavior* 200, 104-110.

Delgado-Ballester, E & Fernandez Sabiote, E. (2015). Brand Experimental Value Versus Brand Functional Value: Which Matters More for the Brand?. *European Journal of Marketing* 49(11/12), 1857-1879.

Gegez, A. E. (2007). *Pazarlama Araştırmaları*. 2. Basım. İstanbul: Beta Yayınları.

Hung, K. P., Chen, A. H., Peng, N., Hackley, C., Tiwaskul, R. A. & C-I Chou. (2011). Antecedents of Luxury Brand Purchase Intention. *Journal of Product & Brand Management* 20(6), 457-467.

Jansson-Boyd, C. V. (2010). *Consumer Psychology*. New York: McGraw-Hill.

Kapferer, J. N. (2012). Abundant Rarity: The Key to Luxury Growth. *Business Horizons* 55, 453-462.

Kapferer, J. N. (2014). The Artification of Luxury: From Artisans to Artists. *Business Horizons* 57, 371-380.

- Kapferer, J. N., & Bastien, V. (2009). *The Luxury Strategy: Break the Rules of Marketing to Build Luxury Brands*. UK: KoganPage.
- Keller, K. L. (2012). *Strategic Brand Management Building, Measuring, and Managing Brand Equity*. 4th Edition-Prentice Hall.
- Kim, C. K., Han, D., & S-B Park. (2001). The Effect of Brand Personality and brand Identification on Brand Loyalty: Applying the Theory of Social Identification. *Japanese Psychological Research* 43(4), 195–206.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. New York: Guilford Press.
- Kwon, J. H., Seo, Y., & Ko, D. (2016). Effective Luxury-Brand Advertising: The ES-IF Matching (Entity- Symbolic Versus Incremental-Functional) Model. *Journal of Advertising* 45(4), 459-471.
- Larraufie, A. F. M., & Kourdoughli, A. (2014) The E-Semiotics of Luxury. *Journal of Global Fashion Marketing* 5(3), 197-208.
- Lee, J. E. & Watkins, B. (2016). YouTube Vloggers' Influence on Consumer Luxury Brand Perceptions and Intentions. *Journal of Business Research* 69, 5753-5760.
- Mark, N. (2014). Social Media and Luxury Fashion Brands in China: The Case of Coach. *Journal of Global Fashion Marketing* 5(3), 251-265.
- Mozota, B. B. D. (2003). *Design Management Using Design to Build Brand Value and Corporate Innovation*. Allworth Communications.
- Nia, A., & Zaichkowsky, J. L. (2000). Do Counterfeits Devalue the Ownership of Luxury Brands?. *Journal of Product & Brand Management* 9(7), 485-497.
- Okonkwo, U. (2009). Sustaining the Luxury Brand on the Internet. *Brand Management* 16 (5/6), 302-310.
- Oliver, R. L. (1999). Whence Consumer Loyalty?. *Journal of Marketing* 63, 33-44.
- Qiu, Q., Wang, Y., Richard, J., & Wang, X. (2017). The Impact of Country of Brand Image on Symbolic Value of Luxury Brands. *Asian Journal of Business Research* 7(1), 94-122.
- Quach, S., & Thaichon, P. (2017). From Connoisseur Luxury to Mass Luxury: Value Co-Creation and Co-Destruction in the Online Environment. *Journal of Business Research* 81, 163-172.
- Ramchandani, M., & Coste-Manière, I. (2012). Asymmetry in Multi-Cultural Luxury Communication: A Comparative Analysis on Luxury Brand Communication in India and China. *Journal of Global Fashion Marketing* 3(2), 89-97.
- Schivelbusch, W. (2012). *Keyif Verici Maddelerin Tarihi*. (Çev.). Zehra Aksu Yılmaz. Ankara: Genesis Kitap.
- Sheth, J. N., Newman, B. I., & Gross, B. L. (1991). Why We Buy What We Buy: A Theory of Consumption Values. *Journal of Business Research* 22, 159-170.
- Shukla, P. & Purani, K. (2012). Comparing the Importance of Luxury Value Perceptions in Cross-National Contexts. *Journal of Business Research* 65, 1417–1424.
- Som, A. & Blanckaert, C. (2015). *The Road to Luxury: The Evolution, Markets, and Strategies of Luxury Brand Management*. Singapore: John Wiley & Sons Singapore Pte.
- Trigg, A. B. (2004). Deriving the Engel Curve: Pierre Bourdieu and the Social Critique of Maslow's Hierarchy of Needs. *Review of Social Economy* 62(3), 393-406.

Truong, Y. (2010). Personal Aspirations and the Consumption of Luxury Goods. *International Journal of Market Research* 52(5), 653-671.

Turunen, L. L. M. (2018). *Interpretations of Luxury: Exploring the Consumer Perspective*. Switzerland: Palgrave Macmillen.

Yeoman, I. (2011). The Changing Behaviours of Luxury Consumption. *Journal of Revenue and Pricing Management* 10(1), 47-50.

www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/at/Documents/consumer-business/at-global-powers-luxury-goods-2020.pdf

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Lüks kavramı çağlara ve coğrafyalara göre sürekli değişim göstermektedir. İnsanların yaşadıkları dönemlerdeki ihtiyaçlarına ve kültürlerine göre lüks kavramı şekillenmiştir. Dönemlere göre farklı nesnelere ilişkilendirilen lüks kavramı toplumsal statüye işaret etmektedir. Sanayi devrimi sonrasında değişmeye başlayan modern toplumlarda ihtiyaç kavramı da farklılaşmıştır. Bu durum da insanların lüks ürünleri ve markaları tanımlama biçimlerini farklılaştırmıştır. Sanayi toplumlarında bireyler yeni ürünlere arzu duymayı öğrenmişlerdir. 20. yüzyılın başından itibaren ekonomik düzenin devamı için bireylerin tüketim alışkanlıklarının dönüştürülmesi son derece önemliydi. Ticari faaliyetlerde deniz yolunun kullanımı yeni bir dönemin başlamasına sebep olmuştur. Gelişen ticari faaliyetlerle ve teknolojik ilerlemelerle birlikte dünya hızla değişmiş ve küreselleşmiştir. Söz konusu bu durum, ekonomileri toprağa bağımlı toplumların sanayi toplumlarına ardından da bilgi toplumlarına evrilmesine neden olmuştur. Geçmişte doğa ile mücadelede daha zayıf olan insan zaman içinde daha güçlenmiştir. Daha konforlu yaşam standartlarına da kavuşmuştur. Çağlar öncesinde lüks olarak algılanan nesnelere de erişilebilir temel gereksinimlere dönüşmüştür. Bu değişim sürecinde bireyler giderek daha kalabalıklaşan kentlerde yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır. Ekonomik bu değişimler 20. yüzyıldan itibaren bireylerin tüketici kimliklerini öne çıkarmıştır. Geleneksel toplumsal ilişkiler yerini tüketim nesnelere odaklanan bireylerin oluşturduğu yeni toplumsal bir yapıya bırakmıştır. Tüketim nesnelere yönelik ilginin artması markalaşma, reklam ve pazarlama sürecinin etkili olduğu bir ekonomik düzen de yaratmıştır. Bu ekonomik düzen içinde insanların algıları da yeniden şekillenmiştir. Böylece insanlar, tüketim nesnelere odaklı yaşam süren insanlara dönüşmüştür. Tüketim nesnelere artan önemiyle birlikte markalaşma süreci yükselişe geçmiştir. Küreselleşen dünyada markalar tüm bireyleri etkisi altına almıştır. Günümüzde markalara yüklenen anlamlar aynı anda tüketicilere ulaşabilmektedir. Böylece insanlar kurumların markalar aracılığıyla aktardıkları imajları öğrenerek benimsemektedirler. Bireyler, metropollerde geleneksel ve toplumsal değerlerden uzaklaşarak kendilerine yeni değerler aramaktadırlar. Modern bireyler, tüketim nesnelere ve markaların aktardığı imajlara yönelmektedir. Çağımızın yoğunlaşan rekabet ortamı içerisinde markalar sadık tüketiciler yaratma çabasındadırlar. Markaların modern bireylerin kimlik inşasında önemli bir yeri vardır. Markalar kimi değerler sunarak sadakat duygusu yaratmaktadırlar. Tüketiciler ürünleri ya da hizmetleri fonksiyonel, deneyimsel ve sembolik değerleri açısından ele alarak markaya karşı sadakat duygusu geliştirebilmektedirler. Tüm bunlar çerçevesinde çalışmada lüks kavramı açıklanarak lüks kavramının tarihsel süreç içinde değişen anlamı üzerinde durulacaktır. Çalışmada ayrıca lüks markaların yaşamdaki yeri genel olarak değerlendirilmektedir. Çalışmada lüks marka değer algısının marka sadakati oluşturmadaki etkisi ele alınmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'deki lüks parfüm markalarına yönelik algının marka sadakati üzerindeki etkisi çalışmada incelenmiştir. Sosyal medya platformları üzerinden 321 kişiye anket yapılmıştır. Çalışmada tüketicilerin lüks markalara yönelik marka sadakat düzeyi ile lüks

parfüm markalarına yönelik algıları arasındaki ilişkiyi incelemek üzere korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Söz konusu analizin sonuçlarına göre tüketicilerin lüks marka parfümlere yönelik algıları fonksiyonel, deneyimsel ve sembolik değer olarak olumlu yönde arttıkça marka sadakat düzeyinin de olumlu yönde artmaktadır. Başka bir ifadeyle tüketicilerin, lüks parfüm markalarını kaliteli, seçkin gibi tanımlamalarla eşleştirmeleri ve lüks parfüm markalarını toplumdaki sosyo-ekonomik olarak üst sınıflar biçimde tanımlanabilecek kişiler tarafından kullanılan parfümler olarak değerlendirmeleri arttıkça söz konusu parfüm markalarına yönelik marka sadakatinin de olumlu yönde artış gösterdiği görülmektedir. Araştırmada tüketicilerin lüks marka parfümlere yönelik sadakat düzeyleri üzerinde etkili olan değer algısı boyutlarını belirleyebilmek amacıyla ise çoklu regresyon analizinden yararlanılmıştır. Lüks markalara yönelik değer algısı boyutları olan fonksiyonel, deneyimsel ve sembolik boyutlar içinden fonksiyonel değer (Standart Beta=0,30 p=0,00<0,01) ve deneyimsel değer (Standart Beta=0,31 p=0,00<0,01) boyutlarının tüketicinin lüks marka parfüme yönelik sadakat düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu çalışmada ortaya konulmuştur. Bu bağlamda tüketicilerin söz konusu boyutlarda yapacakları olumlu değerlendirmelerindeki artışla birlikte lüks marka parfüme yönelik marka sadakatlerinin de daha olumlu yönde olacağı anlaşılmaktadır. Özetle tüketicilerin, lüks marka parfüm markalarını kaliteli, köklü ve seçkin olarak değerlendirmeleri ve bu parfüm markalarını benzersiz, etkileyici, değerli ve çekici bulmaları marka sadakat düzeyini arttırmaktadır. Çalışmada bireylerin kendi benliklerini ifade etmek için anlam bulma çabasıyla yararlandıkları lüks markaların önemi anlaşılmaktadır. Mevcut ekonomik düzende markaları tüketicilere bir farklılık sunma konusunda birbirleriyle yarışmaktadır. Bu ortamda marka sadakati yaratma çabalarını da yoğun bir biçimde sürdürmektedirler. Bu çerçevede lüks parfüm markalarının tüketicilere sundukları fonksiyonel, deneyimsel ve sembolik değerler aracılığıyla marka sadakati oluşumunda etkisinin olduğu saptanmıştır.

EXTENDED ABSTRACT: The concept of luxury is constantly changing according to ages and geographies. The concept of luxury has been shaped according to the needs and cultures of the people in the times they lived. The concept of luxury, which is associated with different objects according to periods, indicates social status. In modern societies that started to change after the industrial revolution, the concept of need has also differentiated. This has changed the way people define luxury products and brands. In industrial societies, individuals have learned to desire new products. Since the beginning of the 20th century, it was extremely important to transform the consumption habits of individuals for the continuation of the economic order. The use of the sea route in commercial activities has led to the beginning of a new era. With the developing commercial activities and technological advances, the world has changed and globalized rapidly. This situation has led societies whose economies are dependent on land to evolve into industrial societies and then information societies. People, who were weaker in the struggle with nature in the past, have become stronger over time. It has also achieved more comfortable living standards. Objects that were perceived as luxury ages ago have also turned into accessible basic necessities. In this process of change, individuals started to live in cities that were becoming more and more crowded. These economic changes have highlighted the consumer identities of individuals since the 20th century. Traditional social relations have been replaced by a new social structure created by individuals focusing on consumption objects. The increase in the interest in consumption objects has also created an economic order in which branding, advertising and marketing processes are effective. In this economic order, people's perceptions have also been reshaped. Thus, people have turned into people who lead a life focused on

consumption objects. With the increasing importance of consumption objects, the branding process has started to rise. In the globalizing world, brands have influenced all individuals. Today, the meanings attributed to brands can reach consumers at the same time. Thus, people learn and adopt the images that institutions convey through brands. Individuals seek new values for themselves by moving away from traditional and social values in metropolises. Modern individuals tend towards consumption objects and images conveyed by brands. In the intense competitive environment of our age, brands are trying to create loyal consumers. Brands have an important place in the identity construction of modern individuals. Brands create a sense of loyalty by offering certain values. Consumers can develop a sense of loyalty towards the brand by considering products or services in terms of their functional, experiential and symbolic values. Within the framework of all these, the concept of luxury will be explained and the changing meaning of the concept of luxury in the historical process will be emphasized. In the study, the place of luxury brands in life is evaluated in general. In the study, the effect of luxury brand value perception on creating brand loyalty is discussed. In this context, the effect of perception towards luxury perfume brands in Turkey on brand loyalty has been examined in the study. A survey was conducted with 321 people through social media platforms. In the study, correlation analysis was carried out to examine the relationship between consumers' level of brand loyalty towards luxury brands and their perceptions of luxury perfume brands. According to the results of the said analysis, as consumers' perceptions of luxury brand perfumes increase in terms of functional, experiential and symbolic value, the level of brand loyalty also increases positively. In other words, as consumers match luxury perfume brands with definitions such as quality and elite and evaluate luxury perfume brands as perfumes used by people who can be defined as socio-economically upper classes in the society, it is seen that brand loyalty towards these perfume brands increases in a positive way. In the research, multiple regression analysis was used to determine the dimensions of value perception that affect the loyalty levels of consumers towards luxury brand perfumes. Functional value (Standard Beta=0.30 $p=0.00<0.01$) and experiential value (Standard Beta=0.31 $p=0.00<0.01$) are among the functional, experiential and symbolic dimensions of value perception for luxury brands. ,01) dimensions have a significant effect on the loyalty level of the consumer towards luxury brand perfume. In this context, it is understood that with the increase in the positive evaluations of consumers in these dimensions, brand loyalty towards luxury brand perfumes will also be more positive. In summary, consumers' evaluation of luxury brand perfume brands as high quality, well-established and distinguished, and the fact that these perfume brands are unique, impressive, valuable and attractive increase the level of brand loyalty. In the study, the importance of luxury brands, which individuals use in an effort to find meaning to express their own selves, is understood. In the current economic order, brands compete with each other to offer consumers a difference. In this environment, they continue their efforts to create brand loyalty intensely. In this context, it has been determined that luxury perfume brands have an effect on the formation of brand loyalty through the functional, experiential and symbolic values they offer to consumers.